ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 1
DIMANCHE
1er JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 272

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.200
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.200

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Միքայէլ Կիւրճեան պարագայ մըն է ր գրականութեան մէջ:

նարայի, Օտեանի, Արփիարեանի եւ ու հրապարակներու այս բարեկամ–ընկերը ակիցը գրականութեան մեր դասագիրքերուն, նոյնիսկ գրականութեան ութեան հատորներուն մէջ կը նըշյաճախ անցողակի կերպով, ընկալեալ այլն»էն առաջ: Արեւմտահայ, Սփիւռոյ մամուլի հետազօտող մը կրնայ ճեան այդ անունով եկող պատմուածքրու, քննադատական էջերու կամ նօրու հանդիպիլ, եթէ խորասուզուի եալ դարու Պոլսոյ օրաթերթերուն, ական մամուլին եւ Եգիպտոսի «Ազատ »ին, «Արեւ»ին, «Շիրակ»ին մէջ: ւ վերջերս, իրմէ առանձին հատոգոյութիւն ունէր կենդանութեան օ հրատարակուած «Ի խորոց սրտի ք ընդ պաշտելւոյն»[1] արձակ քերթըներ խմբող հատորիկ մը: Ատոր յաջաբանին մէջ նշուած է արդէն որ ծ գրագէտին առանձին հատորով հրատարակուած առաջին գիրքն» է: Իսկ րճեան ծնած էր 1879–ին (մեռաւ 1965–) եւ հարուստ առեւտրական մը յանձն ած է մեկենասել անտիպ գործերը: ց անտիպները երբեք լոյս չեն տեսած: ր խոստումը մնացած է խոստում:

վերջին քանի մը տարիներուն Երեւա մէջ լոյս տեսան հոչակաւոր եւ քիչ րդացուած վէպ մը «Մարտիկ աղա» եւ ագայինճին կամ Մեծութիւն եւ անմ պարոն Իգնատիոս Բուրինեանի» եք արարով թատերախաղը[2]: «Շիրաին մէջ Կիւրճեան ունի «Տուրք» խորարով թատերգութիւն մը: Իսկ Օտեաի եւ Կամսարականի հետ ալ գրած է քա մը ուրիշ խաղեր («Փրկանք», «Հեախաղ», «Զարշըլը Արթին Աղան», եւ յլն), որոնցմէ առաջին խաղցուած է, ջիններն ներկայացումները անհամար

ի որ Միքայէլ Կիւրճեան պարագայ է, խնդրայարոյց, առեղծուածային, եւս պարզապէս մարդկային, ինչպէս ին: Իր ուսումնասիրութեան աւար՝ Օշական Կիւրճեանը կը նկատէ գինք չիրագործած տաղանդ մը»[3], որ առեղծուածը չի լուծեր, անոր այ նոր անուն մը, որ կրնանք ամոլին զանց առնել:

Արդեօք սկիզբէն հարցը տեղաւորեցի գէտի հոգեբանութեա՞ն մէջ, ինչ որ երեւս աւելի հոգեբանութիւնը կը հեքրէ քան գրականութիւնը: Միայն այդ «հոգեբանութիւնը» եթէ է իսկ, ի վճռական դերը ունի, ըստ երեւոյն, այդ գրականութեան թէ՛ աւարտին ալ ճանաչումին մէջ:

իտել տամ, Կիւրճեան գրական ասպէզ կը մտնէ նախ ֆրանսերէն գրուներով, ապա կ'անցնի հայերէնին, ոյն «Մարտիկ աղա»ն: Վէպը կը սկսի հրատարակուիլ Լոնտոնի «Նոր Կեանք»ին մէջ 1898–ին, «Պարոյր» ծածկանունով: Թերթօնը սակայն չուտով գայթակղութիւն կը յարուցանէ Եգիպտոսի հնչակեան շրջանակներուն մէջ, հակառակ անոր որ վէպին մէջ դաշնակցականներն են ինդրոյ առարկայ (մէկ կուսակցութիւնը միւսին շրջօնն է, ըստ երեւոյթին գրողին համար), որոնք երդիծավէպը կը նկատեն roman à clef մը եւ կը մղեն Թերթին խմբագիրները որ Թերթօնը ընդհատեն[4]: Ասկէ ետք՝ Թերթօնային երկու հրատարակութիններ կ'ըլլան, միշտ կիսատ, այդ առաջին հրատարակութեան վրայէն: Կիւրճեանի կեցուածքը չահեկան է. ան յետադային չի ձեռնարկեր, կամ չի յաջողիր վէպը տպել ամբողջական բնագրով: Նման ճակատագրի մը կ'ենթարկուի «Ագգայինճին», որ քանի մը անգամներ ներկայացուելէ ետք, երեսնական Թուականներուն հեղինակին կողմէ վերատեսութեան կ'ենթարկուի, բայց աշխատանքը անաւարտ կը մնայ:

Այս չատ ընդհանուր տեղեկութիւնները քաղեցի վերոյիշեալ երկու հատորներու ներածական էջերէն: Թէ՛ վէպը, թէ ալ Թատերախաղը կը ներկայանան մեզի բնագրագիտական լուրջ աշխատանքի մը ենթարկուած: Նպատակս չէ խնդրոյ առարկայ դարձնել ատիկա, ոչ ալ ձեռնարկել վրիպակներու, սխալ վերծանումներու վերականգնումին[5]: Երբ բնագրագէտը ձեռքին տակ չունի մաքրագիր կամ տպագիր օրինակ մը, այլ առաջին գրառումներ, կամ կիսատ սրբագրութիններ, տուեալ երկը աւելի «սեւագրութիւն» կարելի է նկատել: Անչուշտ, գրականութեանց պատմութեան մէջ գոյութիւն ունին երկեր, որոնք չատ աւելի սաղմնային վիճակի մէջ գտնուած են քան Կիւրճեանի էջերը: Քաֆքայի արտադրութեան մեծ մասը կը մտնէ այս կալուածին մէջ: Փասքալի «Մտածումներ»ը միւս օրինակն է գիրքի մը, որուն բնագրի վերծանումն ու կառուցուածքը կախեալ եղած են բնագրագէտէն, ասոր «ընթերցումէն», որով մինչեւ օրս գոյութիւն ունին բազմաթիւ «տարբերակներ»: Փրուսթի վիպաշարքն իսկ կը մնայ անաւարտ, հակառակ վերջին հատորի մը դրեթէ ամբողջական ատաղձի գոյութեան: Այս ցանկը կարելի է երկարել, անչուշտ, եւ նկատել որ ամէն մէկ գրող եւ աշխատանք ինքնին հարցերու հանգոյց մըն է:

Կիւրճեանի պարագան կը տարբերի քիչ մը յիշած պարագաներէս, բայց այդ քիչը էական է: Փասքալի կամ Քաֆքայի ձեռագիրները անաւարտ են հեղինակներու մահուան պատճառով: Մինչդեռ Կիւրճեան վերապրած է, պիտի ըսեմ, իր վէպի խափանումին, աւելի քան կէս դար: Կը չարունակէր վախնա՞լ Եգիպտոսի ազաներէն, ինչպէս կը թելադրուի մեզի: Գուցէ կը յիշէր Արփիարեանի սպանութիւնը, Թէքէեանի դէմ գործըւած յարձակումը, եւ ո՞վ գիտէ քանի՛ չպատմուած ու չլսուած արարքներ[6]: Արհամարհելի ազդակ մը չէ այս կէտը, երբ մարդ ի մտի ունենայ մեր որոշ գաղութներու մէջ տիրող լարուած կացութիւնը, կեթթոյական մտայնութիւնը, գիրի մարդուն վրայ դրուած ճնշումը, որ գրաքննութենէ մը աւելի զօրաւոր կերպով կը բանի, քանի որ գրաքննութեան մը սահմանները յաճախ որոշելի կ'ըլլան, մինչ հայ ղեկավարներու անհանդուրժողութիւնը, նեղմտութիւնը, երբեմն կուսակցամոլութիւնը՝ անսահման է եւ աննախատեսելի: Հասկնալի է թէ ինչո՞ւ Սփիւռքը կամ Նախասփիւռքեան գաղութային վիճակը քիչ անգամ կ'անցնին գիրի անդաստանը, իսկ երբ կ'անցնին, ատիկա կ'ըլլայ գաղափարաբանական պինդ ու խիտ ցանցին ընդմէջէն:

«Մարտիկ աղա»ն վէպ մըն է, որ նըւազ խայթող է քան Օտեանի վէպերը, բայց անհամեմատ աւելի խոտորիչ (pervers) ու խոցող, քանի որ նկատի ունի, ըստ երեւոյթին, յայտնի կուսակցական գործիչներ, հակառակ պէտք եղած այլափոխութիւններուն, եւ կը տեղադրուի ծանօթ չրջանակի մը մէջ, որ ոչ Օտեանի հեռաւոր Ծապլվարն է, ոչ Թոթովենցի քիչ մը չատ ուրուային ու քմահաճ Արեւմտահայաստանը, այլ Աղեքսանդրիոյ հայ գաղութը: Այս իմաստով անիկա միայն ու միայն երգիծավէպ մը չէ, որուն տարազին կ'ուզեն բերել որոշ մեկնաբաններ, ինչպէս են նոյն սեռին միւս անունները. Թոթովենցի «Դոկտոր Բուրպոնեան»ը, Ն. Պէշիկթաշլեանի «Ընկեր Շահազար»ը կամ «Ընկեր Փարոս»ը: Բոլորն ալ անչուշտ յեղափոխութեան մակարդակներու դիմակազերծումին կը ձըգտին, երբեմն նոյնիսկ յեղափոխութեան իսկ հերքումին կը յանդին: Ցատկանըշական է սեռին բողբոջումը 1895–էն ասդին: Այդ Թուականը յիշատակեցի դիտումնաւոր կերպով. Կիւրճեանի վէպին մեկնակէտը կը կազմեն առաջին Ջարդերը, այսինքն՝ աղէտի շղթայազերծման առաջին փուլը, որ պոլսեցի Մարտիկ աղան եւ իր նմանները, անանուն զանգըւածի մը հետ, կը նետէ Աղեքսանդրիա, Գահիրէ, եւրոպական քաղաքներ: «Տուրք»ը Թատերախաղին նիւթը արդէն առնուած է 1895–ի դէպքերէն եւ փաստը կը բերէ մտասեւեռումի մը որ «իրապաշտներուն»ն է այդ Թուականին: Համիտեան սարսափին հակազդող յեղափոխական աբարքները, դանոնք կազմակերպողները կը դառնան Թիրախը երգիծանքի մը, որ վստահ չեմ Թէ կը յաջողի զեղծումները անջատել նպատակէն: Անչուշտ, ինքնաճանաչման եղանակ, բազմաձայնութեան անհրաժեշտ գործօն, երգիծական մտածումը կը կրէ իր մէջ վտանգը դառնալու ինքն ալ հակազդողական երեւոյթ մը, խէչալականացման, չաստուածներու պախարակումին, առասպելներու փարատումին ընդմէջէն մասնակցելով, ակամայ, իր կարգին, ինքնաճաղկումի, սարկացման, նսեմացման գործին (պէտք չէ մոռնալ որ ատոնք աղէտին ներքին եբեւներն են): Այս իմաստով 1900–ի երգիծողները նման են 1930–ի ըմբոստներուն: Միայն Թէ երկու սերունդներու միջեւ տեղի ունեցած է անզեղչելի դէպքը: Երկուքն ալ սակայն կը բանին արքամարանութեան մը մէջ, որ աղէտին ամլացնող եզրն է, քանի որ ակնյայտօրէն անկարող են դիմակալելու զայն այլապէս քան երգիծանք–հեգնանք–բրտութեամբ:

Ի՞նչ կապ «Մարտիկ աղա»յի կամ «Ազգայինճի»ի բնագրային հարցերուն հետ, որոնց ակնարկեցի վերը: Գուցէ ո՛չ մէկ:

Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ սակայն որ Կիւրճեան կը յաջողի հատորով հրատարակել դըրքոյկ մը արձակ քերթուածներու, որոնց յետին արժանիքն է յաջողութիւնը եւ որոնք այնքան կը յիշեցնեն 1900–ի ճաչակը: Ստոյգ է սակայն, որ «Մարտիկ աղա»յէն ետք Կիւրճեան չի ձեռնարկեր վիպային ուրիշ կառուցուածքի մը: Երկրորդ վէպի մը, նոյնիսկ նմանօրինակ ծըրագրի մը մասին չի խօսուիր: Կարծէք այդ վէպը եղած ըլլար 19–20 տարեկան երիտասարդի մը առաջին ու վերջին փորձառութիւնը ինչպէս էր պարագան Տ. Կամսարականի: Բայց Կամսարական առնուազն իր գիրքը լոյս աշխարհ հանած էր հատորով: Մինչդեռ Կիւրճեան ոչ միայն չի հրատարակեր վէպը եղածին պէս, այլ չի յանդիր վերջնական բնագիրի մը, սպասելով նպաստաւոր պայմաններու: Զի՞ հաւատար իր վէպին:

Ստեղծումի հոլովոյթի ընթացքին փուլ մը գոյութիւն ունի որ ոչ Թէ հրապարակ հանելու փուլն է, այլ անկէ առաջ, երբեմն անկէ ետք եկող է, երբ գրողը կը դառնայ պատասխանատու իր կատարածին, այսինքն՝ խիղճաւորէն կը սատանձնէ զայն մինչեւ ծայրը, հակառակ բոլոր արտաքին կամ ներքին խոչընդոտներուն: Կարելի է մտածել որ Կիւրճեան մէկ վէպով սպառած էր ինքզինք կամ վէպի մը հնարաւորութիւնները: Կարելի է մտածել տակաւին որ իր վէպին ընդգրկած աշխարհէն սարսափած, մէկ անգամէն, առանց անհրաժեշտ միջարկող քայլերու, նուաճած խօսք իրականութեան կալուած մը, Կիւրճեան անկարող եղած էր դիմակալելու իր իսկ երկը: Այլ խօսքով՝ իր երկի տարողութենէն տարուած, բայց նոյն ատեն յանկարծ անոր ամեհի բրտութենէն արգիլուած, ան որդեգրած է անաւարտութեան ելքը: Ասո՞ր համար արդեօք զայն կը հրատարակէ ծածկանունով: Իր յուշերուն մէջ Օտեան կը պատմէ, որ տարիներ ետք, Կիւրճեան իր վէպը կը նկատէ «գրական ճախա մը... որուն համար կը զղջար»: Կարելի՞ է վստահիլ այս այնքան նշանակալից դիտողութեան ստուգութեան: Կրնա՞յ գրական փաստի օրինակելի ճակ մը ունենալ: Օտեան հաւատալի աղբիւր է, անկասկած, բայց հեղինակային խոստովանութեան մը համար անուղղակի աղբիւր: Ասով հանդերձ Թելադրածը չի կորսնցներ իր չահեկանութիւնը: Ծանօթ՝ վէպի հրատարակութեան բոլոր մանրամասնութիւններուն, քիչ մըն ալ՝ Կիւրճեանին, ան նշմարած կը Թուի վերջինիս անսովոր դրութիւնը: Ըստ երեւոյթին Կիւրճեան իր երկին մէջ կը գտնէր վտանգաւոր բան մը, որ չէր կրնար ընդունիլ, կատարած էր յանցանք մը, անցած էր սահմանէ մը անդին, բեկանած էր Թերեւս Թապու մը, արգելք մը, որուն համար կը զղջար: Զղջումը ատանկ բաներ կը Թելադրէ: Կայ աւելին: Օտեանին ու Կամսարականին հետ Թատերախաղերու հեղինակակից Կիւրճեան մէկ արարով խաղ մը միայն կը յաջողի հրատարակել մամուլին մէջ: Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ, որ միշտ պէտք ունի երկրորդի մը, անթացուպի դեր կատարողի մը, ոտքի կանգնելու համար: Իր երեք արարով Թատերախաղը կը ձգէ անաւարտ, Թէեւ զայն հանած է բեմ: Մինչ կը պահուըտի ծածկանուանի մը ետին, նոյն ատեն վէպին մէջ, քանի մը տողով, կը գծէ իր իսկ ինքնանկարը Քուրջեանի մը դիմակին տակ (էջ 112): Ճախա մը եւ զղջո՞ւմ մը, նորէն: Ինչպէ՞ս հասկնալ այս «խաղը»:

Երկ, ըսի, նկատի ունենալով արտադրութիւն մը, որ իր սեռով Թէ կազմըւածքով ունի սահման, ընթածիր, ըսկիզբ ու վերջ: Ձեւ մը՝ որուն մէջէն ան կ'աճի: Այստեղ հետաքրքրական չէ անոր նկարագիրը. «Մարտիկ աղա»ն տեղական Թարթարէն մըն է, Կիւրճեան ինք իսկ կ'ակնարկէ ատոր (էջ 259) եւ Ա. Տօտէի գործը ակնյայտ մօտէլն է, ինչ որ Թերի մը չէ անպայման (Թէեւ ըստ խիրականութեան երգիծական մօտեցումը ծաղրանկարային սքեմայացման կ'ենթարկէ առարկան եւ չի նպաստեր անոր բարդ ամբողջութեան ընկալումին): Զիս հետաքրքրողը գրողն է որ արուեստի երկ մը մինչեւ ծայրը հասցնելու տագնապին առջեւ կը խորտակուի, բոլորովին անատակ կը դառնայ անոր կիրքին համապատասխանելու: Այդ խորտակումը կը տեւէ տարիներ, գրողը պահելով տեսակ մը ամլութեան ու պատրանալից գործօնութեան մը մէջ:

Կիւրճեան հրատարակած է մէկ ու միակ հատոր մը իր կենդանութեան: Ասիկա ի վերջոյ բան մը կը նշանակէ: Կ'արգիլէ որոշ հապճեպ եզրակացութիւններ: Բայց նոյն ատեն կը խորհիմ Թէ երկին մէջ կը պարզուի տագնապին մէկ երեսը, անչուշտ ենթարկուած «գրական» անհըրաժեշտ հանդերձաւորումի մը, տեսակ մը փոխաբերականացման: Ինչ որ ոչ Թէ արտաքին երեւոյթ մըն է այլ բուն հարցն իսկ:

Ինչպէս խորագիրը կը յուշէ, Նարեկացիի նման խօսողը խօսքը կը յղէ Անոր, բայց այդ Անը պաշտուած էակ մըն է, սիրուած կին մը: Զեմ կրնար դանդաղիլ Նարեկեան մօտէլի գործածութեան վրայ, բայց կ'ընդգծեմ միայն գրական այս եղրին ներկայութիւնը, տեսակ մը

կրկնագրութեան նման, ինչպէս կ'ըսէ Ժ. Ժընէ: Երեսունմէկ արձակ քերթուածներէ ետք, անոնց աւարտին, Նարեկի «Ցիշատակարան»ին հանգիտութեամբ. Կիւրճեան կը գրէ «Հուսկ բանք» մը, ուղղուած «Անոր որ ներշնչեց այս քերթուածները» [7]: Այդ էջին մէջ, կը գտնեմ գրական ռազմավարութիւն որ լուսաբանիչ է: Իր պաշտելիին խանդով, քիչ մըն ալ չաքարոտ [8] քերթուածներ գրողը վերջին անգամ մը եւս խօսքը կը յղէ, տարիներ ետք, երբ սէրը այլեւս գեղեցիկ յիշատակ մըն է: Այդ սիրոյ շրջանը պահ մըն է, որուն ոգեկոչումը կ'ըլլայ փոխաբերական շրջարկի մը մէջ. «Կ'ապրէինք հովիտի մը մէջ... բայց հովիտը շատ հեռու չէր վսեմ լեռնէ մը որ մեզ կը քաշէր, որ մեզ յար կը հրաւիրէր վերելքի, չկրցանք դիմադրել փորձութեան եւ օրին մէկը ձգեցինք հովիտը եւ գացինք շնչել, ծծել բարձունքներուն անմահարար օդը: Եւ երբ յագեցանք, վերադարձանք հանդչիլ հովիտին մէջ, մեր լեռնային կեանքին փառաւոր յիշատակներով բեռնաւոր: Պէ՞տք է աւաղել մեր անկարողութիւնը յաւէտ մնալու վսեմ լերան վրայ...»: Տողերը որոնք կը թուի թէ նկատի ունին սիրային զգացումին անցաւորութիւնը, յագեցումէն ետք, ցանկութեան սպառումը, յափրանքը, չե՞ն վերաբերիր ստեղծումի խնդրին: Կը բաւէ կարդալ գրքին վերջին տողերը, ուր Օտեանի զղջում կոչածը տարբեր կերպով մը կը վերադառնայ... «Ես չունիմ, բաբէ՛ այն բանաստեղծներուն հանճարը որպէսզի կարենայի քեզ անմահացնել քերթուածներուս մէջ...»: Պիտի չսպասէինք արձակ քերթուածներ գրող–հերոսէն որ հեռանար աւանդական ու պայմանական կաղապարէն, ինքզինք նկատէր այլ բան քան «տրուպ քերթող»: Բայց միեւնոյն ատեն «անմահներու կեանքով» ապրելու իր ձգտումին մէջ կը խօսի արդեօք միայն սէրէ՞ն թէ սիրոյ ներշնչած... ստեղծումէն, սէր–ստեղծումէն, սիրաբանութենէն, պիտի ըսէի:

Կիւրճեանի քերթողը փոխաբերութիւն մը կը գրէ, որ կը վերաբերի վերջի մը, ներշնչումի վերջին, ըսենք մուսային հետ կենակցութեան [9]: Կիւրճեանի հերոսը ինք արդէն կը գոչէ. «Դուն ներշնչողը, ես ներշնչեալը, ես հեղինակը, դուն ընթերցողը, թերեւս այսօր ժպտինք կարդալով վերստին էջերը հրաշալի վէպին զոր ապրեցանք միասին»: Կիւրճեանի քերթողը, քերթողը Կիւրճեանի մէջ (ինչպէս որ կ'ուզէք, ի վերջոյ հատորի վերնագրին տակ, փակագիծերու մէջ գրուած է, «արձակ քերթուածներ» նշումը) վսեմ լերան բացառիկ եւ առանձնաշնորհեալ կեանքը կը կոչէ «հրաշալի վէպ մը» եւ եսն ու դունը կապող պաշտումի սիրային ու սրբազան յարաբերութիւնը բացայայտօրէն կը տեղաւորէ գրական ստեղծումի կալուածին մէջ. ներշնչող / ներշնչեալ, հեղինակ / ընթերցող, ահա այդ «հրաշալի աշխարհին» բաղադրիչները: Ստոյգ է որ բարձունքէն իջած ենք կրկին հովիտին մէջ, կեանքի սովորական առօրեային գուցէ, կրակէն մնացեր են քերթուածներ, որոնց մէջ անոր տուած լոյսն ու ջերմութիւնը կը պահպանուին: Վսեմ լերան կեանքը պատրանք մըն էր, կարճատեւ, բայց չէ՞ր արժեր որ զայն ապրէինք:

Տագնապը, որուն կ'արձագանգեն Կիւրճեանի էջերը, ստեղծումի տագնապ մըն է, որ կը վերաբերի աւարտին: Ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս երկ մը կ'աւարտի, կամ կրնանք աւարտած նկատել: Ո՞ր սահմանին մօտեցած պէտք է կենալ: Ի՞նչ ըսել է սահման, երկի մը համար: Ո՞ր չափով ատիկա կապուած է վերջին ու վերջնականին: Գոյութիւն ունի՞ վերջին տարբերակ մը: Ի՞նչ է վերջարան մը: Կարելի՞ է խօսիլ երկի մը փակումէն: Ահա հարցը որ, հակառակ կարծուածին, այնքան ալ պարզ չէ, եւ ուղղակիօրէն կ'առնչուի երկի մը երկ դառնալուն, այսինքն՝ երկնուելուն:

Ան որ պահ մը ապրեցաւ այդ միւս աշխարհին մէջ, ընկերային պայմանականութենէն դերծ, տեսակ մը սանձարձակ պաշտումի, զուտ ցանկութեան, օրէնք ու սահման չճանչցող աշխարհին, եսին ու դունին երկխօսութեան աշխարհին, որ երկինն է եւ որ երկը կը վերածէ վերին սիրաբանութեան մը, բառին արմատական իմաստով, չի կրնար զայն լքել առանց հրաժարելու անկէ: Պատրա՞ստ է կատարելու այդ հրաժարման արարքը, որուն շնորհիւ երկը կ'առանձնանայ, կը դառնայ հաշտ իրականութիւն կոչուածին, այսինքն՝ ինքն իր հետ: Երկի մը իրականութիւնը կը գտնուի ինքն իր վրայ փակուելուն մէջ: Լերան վսեմութեան վրայ, ներշնչման բարձրակէտին, պաշտումը կը դառնայ քերթուած, անհունը, ցանկութեան անհունը՝ ընդարձակ սիրաբանութիւն: Ան է որ կը բերուի հոս, կը տրուի մեր երկրայնութեան: Եւ այստեղ կը յայտնուի տագնապին մէկ ուրիշ ծալքը. հիասթափութիւնը: Ոչ անոր համար որ երկը չի համապատասխաներ մտատեսուածին, այլ անոր համար որ գոյութիւն ունի գրողէն անկախ: Կարծէք քերթողը նետուած ըլլար գրածէն դուրս, արտաքսուած, եւ փոխանակ երկը արձակելու միջոցին մէջ, անկէ ազատագրուելու, զղջար զայն գրած ըլլալուն կամ զայն ծնած (երկերը որ կը ծնին ծնունդ կու տան զիրենք յղացողներուն):

Այս ամբողջը ի հարկէ գրուած է: Իսկ երբ կը գրուի, կը յայտնուի «առաջին գիրքը»: Զարմանալի չէ՞ որ Կիւրճեան հրապարակ կ'իջնէ երբ ի վերջոյ կը յաջողի հրաժարիլ սիրոյ լերան յաւերժութենէն կամ երբ կ'ընդունի անհրաժեշտութիւնը հովիտին մէջ բնակելու եւ կը դադրի աւաղելէ լերան կեանքը: Ամէն արուեստի գործ այդ կեանքն է որ կը խոստանայ մեզի եւ այդ է որ կը մերժէ նոյն ատեն:

Կիւրճեան մեր գրականութեան թերեւս կը պարզէ տրամը գրագէտի մը, որ կը վարանի բաժնուիլ գրածէն եւ որուն անունին կառչած պիտի մնայ, հարկադրաբար, այդ գրածը: Պիտի չձեռնարկէ նոր երկի մը, որպէսզի չապրի հատումին տագնապը: Երբ բաժանումը տեղի կ'ունենայ, չարաճճի տղու մը նման ինք առաջինն է երկին առթած հակազդեցութիւնները վայելողը, ինչպէս անոնցմէ վախցողը: Չէ՞ր սպասեր ատոնց, թէ կը ցանկար ատոնք չղթայազերծել: Օտեանի թելադրած զղջումը կարծես նման կացութեան մը անունն է: Վսեմ լերան կեանքը, ստեղծումին անհուն, առանձնակի հաճոյքը, ներշնչումին հետ սիրաբանութիւնը մէկ անգամէն կը բախի ոչ այնքան իրականութեան, որքան վսեմէն հեռանալու անհրաժեշտութեան: Կարելի չէ ապրիլ բարձունքին վրայ, այդ տեւական վայելքի ու տեւական ցաւ–տառապանքի լիութեան մէջ: Ստեղծելու համար հարկ է լքել թէ՛ հասարակութիւնը, թէ՛ ինքզինք, երկու ուղղութեամբ: Այդ է օրէնքը: Սակայն երկը պարտի ըլլալ ոչ միայն հասարակաց լեզուին մէջ, այլ հասարակութեան մէջ, դիմադրող ատոր, դիմակալող իր իսկ առթած բրտութեան հակազդեցութիւնները: Չի պատկանիր գրողին, գրողը միայն զայն իր վերջին բերողն է, եւ այդ վերջի սահմանին անկէ դուրս ցատքողը, թերեւս ու մանաւանդ ուրիշ երկի մը համար: ...Եթէ յաջողի այդ ոստումը կատարել:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(1) Պէյրութ 1960:

(2) Տպուած են Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի հրատարակչութեամբ, Յարութիւն Սիմոնեանի մեկենասութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ Յարութիւն Մէֆէրեանի, խմբագիր Հ. Բախչինեան: Օշական ուսումնասիրութիւն մը ունի Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան, հատոր Թ., գրքին մէջ: Ե. Ազատեան «Մարտիկ աղա»յի հրատարակութեան մէջ ստորագրած է «Մ. Կիւրճեանի գրական դիմագիծը» էջը: Թերեւս կան քանի մը ուրիշ յօդուածներ կամ նշմարներ (Ե. Օտեան): Չեմ կարծեր որ ցանկը երկարի ասկէ աւելի: Վէպի ներածական էջերուն մէջ կը խօսուի Յարութիւն Մէֆէրեանի աշխատութեան մասին Կիւրճեանի կեանքին ու գործին նուիրուած, որ դեռ լոյս չէ տեսած: Ըսեմ որ «Մարտիկ աղա»ն անցեալ տարի «Յառաջ»ի կողմէ ներկայացուեցաւ իբրեւ թերթօն:

(3) Նշուած հատոր, էջ 361:

(4) Օշական վէպը կը նկատէ «դիմակաւոր քրոնիկներու շարք», (նշուած հատոր էջ 345), բայց իր տրամադրութեան տակ չունէր վէպին ամբողջական պատկերը:

(5) Մէկ վրիպակ աղճատած է գրութիւնը. «Աս կացութիւնն է գլխաւոր պատասխանատուն այն ահռելի աղէտներուն, որոնք մեր ազգը ծայրատեցին...», անշուշտ «կացութիւնը» պէտք է կարդալ «կուսակցութիւնը», էջ 94:

(6) Նման դէպքեր պատահած են այլուր, օրինակ Փարիզ, յիշե՞մ Շահնուրի դէմ կատարուած յարձակումը Զարդարեան եղբայրներու կողմէ:

(7) Նշուած երկ, էջ 51: Բոլոր մէջբերումներս կու գան վերջին երեք էջերէն:

(8) Այս քերթուածները կը յիշեցնեն Ինտրայի նամակները Վերժինին, ինչպէս «Ներաշխարհ»ի այն էջերը որ նուիրուած են նոյն Իւենային:

(9) Ծանօթ է որ մուսաներուն բնակավայրը լերան մը բարձունքն է, Պառնասը:

ՃԵՐՄԱԿ ԷՋԻ ԱՌԱՋ

Գրեց՝

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Ես թուղթը դնում եմ գրամեքենայի մէջ, գրում անուն–ազգանունս (բռնածս գործին լրջութիւն ու հեռանկար հաղորդելու յոյսով), ապա, արդէն հաշտուած ու հնազանդ, չխչխկացնում վերնագիրը: Այո, հէնց այս վերնագիրը՝ սպիտակ դրօշ պարզելու նման: Գրելու անյագուրդ, առաւօտից ի վեր ինձ հանգիստ չտուող ցանկութիւնը, այն, ինչը ափէափ խմորւում է մէջս, մշուշւում, կորչում է ասես սեփական շնչից պղտորուող ապակու ետեւում, հէնց փորձում եմ թափառող մտքերս ու ապրումներս կարգուկանոնի բերել, թէկուզեւ պարզունակ սիւժէ կառուցել: Քանի անգամ օրուայ ընթացքում թւում էր՝ ադամանդ եմ պեղել, բայց սողում է աւազը մատներիս միջով, եւ նորից ձեռնունայն եմ մնում: Գլուխս ցաւում է, չգիտեմ, ապարդիւն յարումից, թէ ընդհակառակը, չեմ կարողանում գրել, որովհետեւ ցաւում է: Ես ինձ յիշեցնում եմ, որ երբեք չախմատիստ չեմ եղել, չեմ տեսել ոչ տասը, ոչ էլ նոյնիսկ երեք քայլ այն կողմ, հրապուրուել եմ ինչ որ պատկերով ու ետեւից գնացել հետքը բռնած շան նման, մինչեւ որ հոտերը, շշուկները, գոյները ինձ բերել են աղբիւրի մօտ կամ անդունդի եզրին կանգնեցրել, երկու դէպքում էլ հնարաւորութիւն տալով, եթէ ոչ բաւարարուածութեան, ապա գոնէ պարտք կատարած լինելու զգացումով վերջակէտ դնել: Այս կարծես թէ տեղին յիշեցումը, սակայն, օգնելու փոխարէն աւելի է յուսահատեցնում: Բթացել է ծերացող շան հոտառութիւնը՝ ահա գաղտնիքը: Նա հետքը գտնում է, բայց տեղնուտեղն էլ կորցնում: Երկար կեանքի ընթացքում այնքան հետքեր են մէկը միւսի վրայ դրոշմուել, որ արի ու խըլացած հոտառութեամբ հազարաւորների միջից ջոկիր այս պահին միակն ու գըլխաւորը: Բռնկումը ուժեղ է կայծակի նման, բայց չանթարգելի հանդիպած կայծակի նման անհետեւանք:

Կէսօրին, պատուհանի առաջ կանգնած, դիտում էի դանդաղ իջնող փաթիլները, ապակին, իրօք, քրտնում էր իմ շնչից, եւ յանկարծ, երբ ձեռքս տարել էի, որ մաքրեմ, յիշեցի, որ մի ժամանակ ճիշդ այսպիսի ապակիներին եղեամ էր պատում: Ես չսկսեցի (կամ չհասցրի) գլուխ կոտրել, թէ ինչու անցած–գնացած ժամանակներում ինչ–որ մէկն ամէն գիշեր անխոնջ ստեղծագործում էր մեր պատուհաններին, որպէսզի առաւօտեան ինձ զարմացնի սառցէ մատներով արեւադարձային երեւակայութիւն դըրսեւորելու ունակութեամբ, ես միայն յիմարավարի (բայց անկեղծ) մտածեցի՝ այդ ինչպէ՞ս է լինում, որ մանկութեանդ հետ կորչում են նաեւ քեզնից դուրս բաներ: Այստեղ էլ ամէն կարգի դատողութիւնների տուտը կորուեց, որովհետեւ կորուեց շունչս: Ես ետ չնայեցի, բայց տեսայ, որ սենեակից, ասես հողմի բերանն ընկած, անհետացան գրասեղանս, հեռուստացոյց ու համակարգիչ, եւ յատակից, պատերից, առաստաղից, բոլոր ծակուծուկերից ներս ծորաց մի ուրիշ ժամանակ: Արթնացան ուրիշ հոտեր, ուրիշ աղմուկներ, ուրիշ զգացողութիւններ, եւ խոհանոցում այլեւս կինս ու որդիս չէին վիճում, այլ խաղաղ զրուցում էին ծնողներս: Կէսօրը դարձաւ վաղ առաւօտ, սենեակը մթնեց, ես այլեւս կանգնած չէի լուսամուտի առաջ, ես չորս տարեկան էի ու դեռ արջամկան պէս տաքանում էի իմ անկողնում, չկարողանալով ու չուզենալով անցնել քնի սահմանը: Ծանր փնչում էր, ոգեւորուած տնքում մեր վառարանը, նրա որովայնից, որտեղ փոթորկւում էր կրակը, ամեհի գազանի շունչ էր գալիս, թէյամանը, թխկանի պէս փքուած, վիզը զոռոզամտօրէն ճկած, տագնապած սուլում էր, չխչխկացնում կափարիչը, եռացող ջուրը թափում վառարանին, որը պատասխանում էր բարկացած թշշոցով, եւ մինչ ես վերմակի տակ մտած իբրեւ թէ վախենում էի այդ երկու հրէշներից եւ յատկապէս գազանի հուրհրացող աչքերից, մայրս եկաւ ու տարաւ թխկանին, որը նրա ձեռքում անմիջապէս խեղճացաւ ու լռեց: Ռատիօընդունիչը խոհանոցից վերջին լուրեր էր հաղորդում, հայրս նախաճաշում էր, ասես հէքեաթից ճաճատում էին չոր փայտերը, տաքութիւնը ալիք–ալիք տարածւում, մտնում էր վերմակի տակ, եւ երանութեան երկար րոպէներին, նախքան հայրս նախասրահում կը հագնէր վերարկուն ու կը գնար աշխատանքի, եւ մայրս կը գար վերմակի տակ ինձ փնտռելու, ես հանճարեղ յայտնագործութիւն արեցի: Մեր փողոցով յաճախ էին թաղման թափօրներ անցնում, երբեմն էլ լսում էի, որ այսինչը կամ այնինչը մեռաւ, բայց տեսածս ու լսածս առաջին անգամ այդ առաւօտ անցկացրի իմ միջով: Եւ ապշեցի: Եթէ բոլորը մեռել են, մեռնում են ու պիտի մեռնեն, ուրեմն, ի՞նչ, նաեւ մե՞նք, հայրիկս, մայրիկս եւ, ի հարկէ, ես: Բայց չէ որ դա անհնար է: Չէ որ չի կարող պատահել, որ գոյութիւն չունենան մեր վառարանը, թէյամանը, խաղալիքներս, պատկերազարդ գրքերս, մեր բակը, մեր փողոցը, մանկական զբօսայգին, հայրիկս ու մայրիկս: Իսկ որպէսզի նրանք գոյութիւն ունենան, ես պէտք է տեսնեմ ու լսեմ նրանց, հետեւաբար, չնայած բոլորը մեռել են, մեռնում են ու պիտի մեռնեն, հրաշալի, զարմանալի, երջանիկ բացառութեամբ ես անմահ եմ, ինձ հետ էլ, ի հարկէ, հայրիկս ու մայրիկս: Ես գոհ էի ու հպարտ, որ կարողացել եմ լուծել այդքան կնճռոտ հարցը, եւ փոքր–ինչ աւելի ուշ, երբ արդէն հագնուած պպզել էի վառարանի առաջ, որի պեծին տուող մոխիրների մէջ խորովւում էին մօրս դցած կարտոֆիլները, խոհուն ու իմաստուն տեսք ունէի, որովհետեւ մի քիչ աւելի էի հասկանում կեանքից, քան նա, որ իր խելքով մահկանացու էր ստեղծել մարդուն: Երբ մօրս պատմեցի, թէ ինչու եւ ինչպէս մենք երեքս երբեք չենք մեռնելու, նա չգիտես ինչու յուզուեց եւ ինձ երկար սեղմել էր կրծքին:

Ես նստեցի գրամեքենայի առաջ: Պատմուածքն իմ ներսում զգում էի, ինչպէս զգում են տենդը, զգում էի ստեղներին դիպչող մատներիս ծայրերով: Սկսեցի մի շնչով (անուն–ազգանուն, վերնագիր չխչխկացնելու ժամանակ չկար), բայց ինչպէս պատուհանների եղեամն էր կամաց–կամաց հալչում մեր վառարանից տարածուած տաքութիւնից, այնպէս էլ շուտով մանկութեանս առաւօտից ոչինչ չմնաց: Ինձ չյաջողուեց բառերով արտայայտել այդ առաւօտի թրթիռը, իմ յայտնագործութիւնը գեղարուեստական հիմնաւորում չստացաւ, այն, ինչը [illegible] ու դողդոջուն, ժամանակի պատնէշը յաղթահարած թեւածում էր իմ մէջ, ճերմակ թղթի վրայ թեւակոտոր եղաւ:

Ես չէի ուզում այդքան հեշտ յանձնուել, նորից պատուհանին մօտեցայ (ձիւնը նորից էր թափւում), եւ ձմեռնային առաւօտը, ասես խղճահարուելով, վերադարձաւ, բայց տօնածառով, նորածին քոյրիկով, լացով, օրօրով, վառարանի առաջ չորացող տակաշորերով, ջահել եղեւնու թարմ խեժահոտով, եւ ես արդէն համարեա հինգ տարեկան եմ: Մայրս շշուկով է խօսում, որ քոյրիկս չարթնանայ. Զգոյշ կը լինես, ձեան հետ քիչ խաղա, երկար չմնաս, հեռու չգնաս, որ վերեւից տեսնեմ քեզ: Վերջին անգամ ստուգում է՝ արդեօք տաք եմ հագնուած ու փաթաթուած, բացում է դուռը, եւ ես, բեւեռախոյզի պէս հանդերձաւորուած, իջնում եմ ներքեւ: Մայրս մոռացաւ գլխաւոր պատուիրանը՝ փողոց դուրս չգաս, իսկ ես հէնց դա եմ խախտում, որովհետեւ առաջին անգամ իմ կարճ կեանքում անդիմադրելի կանչ եմ լսել, մէկը նրանցից, որին հնազանդ առաջ են նետւում աչքը խուփ, ետեւում այրելով կամուրջները, խտրականութիւն չդնելով միջոցների միջեւ: Հրապարակը հեռու չէր մեր տնից, բայց, միեւնոյնն

է, մենակ ես դեռ երբեք այդքան հեռու չէի գնացել: Մեր փողոցն աւարտուեց, ահա առաջին ուղեցոյցը՝ Մանկական այգու մուտքը, ուղիղ նրա դիմաց՝ Ստեփան Շահումեանը, թեւերը կրծքին կանթած, եւ, վերջապէս, Լենինը, ճիշդ է, առայժմ մէջքն ինձ արած, բայց ձեռքն անշեղ պարզած դէպի իմ կրքի աղբիւրը: Անփորձանք յաղթահարելով փողոցներով լի այդ ուղին (այգու մուտքի մօտ ինձ փորձեց գայթակղել ծովիկով շաքարաքլորիկ վաճառող մի ջաղու, Շահումեանի ու Լենինի արանքում՝ ռետինէ ռիկներով ձեռնածութիւն անող գաան փափախ դրած մի կախարդ), ես վերջապէս տեսայ աշխարհի ամենամեծ տօնածառը, որի հորսբոլորը հուրջպար էին բռնել գոյնզգոյն կրպակները: Այս հրաշալի աշխարհամասը ես մտքումս պաել էի դեռ անցեալ Նոր տարուց, իսկ այս անգամ հայրս ոչ մի կերպ ժամանակ չէր գտնում ինձ այստեղ բերելու, մայրս էլ ոչ մի կերպ չէր կարող տանը մենակ թողնել նորածին քոյրիկիս, բայց չէ որ ես արդէն համարեա հինգ տարեկան էի եւ, ամենակարեւորը, հինգ ռուբլի ունէի գրպանումս: Սկզբում վայելքս կատարեալ էր: Գլուխս տնկած բերանբաց նայում էի երկնքի հեռուներում կորչող տօնածառի կատարին, մէկիկ-մէկիկ ուսումնասիրում կրպակների պատերի նկազարդումները (Երեք խոզուկներ, Տիմ թադիկ, Շուն ու կատու, Գայլ ու գառ, Բուրատինո, Քաջ Նազար, Մոխրոտ եւ այլն, եւ այլն), եւ, ի հարկէ, գնորդի աչքով ծանրութեթեւ անում ցուցադրուած խաղալիքներն ու անուշեղէնները: Արկածախնդրութիւնս սրանով սահմանափակուէր, ես անպայման տուն կը վերադառնայի բարձր տրամադրութեամբ, հաճելի յիշողութիւններով, բացակայութիւնս էլ, ի հարկէ, այդքան երկար չէր լինի, համապատասխան էլ՝ հետեւանքները: Բայց կար չարաբաստիկ հինգ ռուբլին, իմ չար բախտից էլ մատս ինչի վրայ դրեցի, իմ ուզած գինը չունէր: Յիսուն կոպեկ՝ խնդրեմ, երկու ռուբլի՝ համեցէք, նոյնիսկ տասը կոպեկ կամ չորս ռուբլի տասը կոպեկ, բայց ուղիղ հինգ ռուբլի՝ ոչ մէկը: Սկզբում ուշադրութեանս կենտրոնում խաղալիքներն էին, բայց երբ դատարկուած ստամոքսս ընդվզեց, աչքիս միայն անուշեղէններն էին երեւում: Քանի՜-քանի՜ գաթա ու կարկանդակ, կոնֆետ ու շոկոլադ բերանիս ջրերը տարան, բայց գները՝ մի քանի կոպեկից մինչեւ չորս ռուբլի, երբեմն էլ, ի հարկէ, հինգից բարձր, իսկ հինգռուբլիանոց ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ: Վերջին կրպակի առաջ երկար կանգ առայ: Ես յոգնել էի, սառել, արդէն չէի հասկանում ինչ է կատարւում շուրջս, Նոր տարի, տօնածառ ու նման դատարկ բաներ արդէն չկային ինձ համար, ոչ մի խաղալիք ու անուշեղէն այլեւս չէր խօսում սրտիս կամ քիմքիս հետ, կար միայն ափիս մէջ տրորուած, քըրտնած հինգռուբլիանոցը, որը ոչ մի կերպ չէր ուզում ծախսուել, եւ ողջ հնգամեայ կենսափորձս օգնութեան կանչած, ես փորձում էի գուշակել, թէ յատկապէս ինչը ուղիղ հինգ ռուբլի կ'արժենայ: Եւ համարեա գուշակեցի: Երբ կրպակում թաք-թաք նստած կինը վերջապէս նկատեց ինձ եւ դէմքը պատուհանին մօտեցնելով հարցրեց, թէ ինչ եմ ուզում, ես մատնացոյց արեցի մի բաւականին մեծ տուփ, որի մէջ հիմա չեմ յիշում ինչ կարող էր լինել: Չորս ռուբլի իննըսունհինգ կոպեկ, ասաց կինը: Ճակատագրի հինգկոպեկանոց ծաղրը ես տարայ արժանապատուօրէն, տղամարդավարի կուլ տալով յուսախաբութիւնս՝ շնորհակալութիւն յայտնեցի եւ իրիկնացող օրուայ միջով տուն քաշ եկայ: Որտեղ չհասկացան ողբերգութիւնս կամ ժամանակ ու հնարաւորութիւն չունեցան հասկանալու: Մայրս, նորածին քոյրիկիս տանը թողած, մի քանի անգամ իջել էր ինձ փնտռելու, յետոյ զանգահարել էր հօրս, որը աշխատանքը թողել էր, եկել թուք ու մուր տուել մօրս եւ միացել որոնումներին, ամէն ինչ անցել էր նըրանց մտքով, բացի այն, որ ես, սովորաբար անհամարձակ ու քաշուող, ընդունակ եմ այդպիսի արկածախնդրութեան: Հնգանոցը ափիս միջից ընկաւ, երբ սառած ձեռքերս ջրի տակ էին դընում, որ ետ գան: Հայրս ամէն ինչ հասկացաւ, ծայրէծայր ինձնից դուրս քաշեց ողբականս, եւ յետոյ, երբ ականջիցս բռնած ինձ տարել անկիւն էր կանգնեցրել, մնում-մնում սենեակից, խոհանոցից, նախասրահից ինձ էր հասնում նրա վրդոված-տարակուսած ձայնը. Առեւտրականի՞ս տեսէք, հազար անգամ մօրդ հետ խանութ ու շուկայ ես գնացել, չսովորեցի՞ր, որ փող մանրել կայ: Հայրս, մեր ազգուտակը յիշելով, փորձում էր գուշակել, թէ ես այդքան անճարակ, ում եմ քաշել եւ մեծանամ ինչ կը դառնամ, իսկ մայրս, թէ մեխին, թէ նալին խփելով պատասխանում էր. Քե՛զ (ես էլ դարձայ այն, ինչ դարձայ): Հայրս ուզում էր շարունակել պատիժը՝ ինձ առանց ընթրիքի անկողին ուղարկել, բայց մայրս ըմբոստացաւ: Դիմացս նստած, նա նայում էր, թէ ես ինչպէս եմ անախորժակ ուտում, եւ աչքերում արցունք կար:

Ես նորից դրամեքենայի առաջ նստեցի: Նորից սկսեցի առանց անուն-ազգանուան ու վերնագրի, բայց ոգեւորութիւնն այս անգամ ինձ աւելի շուտ լքեց՝ առաջին նախադասութեան կէսից: Կուտ գնացած առաջին արկածախնդրութիւնս (կամ կեանքամուտս), զգացի, խորհրդանիշ դարձնելն անհեռանկար զբաղմունք է: Միամիտ ցաւն ու յուսախաբութիւնը, զաւեշտն ու ողբերգութիւնը, որ այնքան տաք զգում էի պատուհանի առաջ, արդէն սառել էին երէկուայ ճաշի նման: Առօրեայ հոգսերի արագընթաց մակոյկը ինձ հետեւողականօրէն հեռացնում էր եղեւնազարդ ու խեժահոտ օրերից, մօտեցնում ասֆալտապատ ափերին, որտեղ կէսօրից յետոյ պէտք է զբաղուէի մի քանի հրատապ գործերով, որոնք ըստ էութեան կարեւոր չէին, նոյնիսկ պէտք չէին, բայց անհրաժեշտ էին ինչպէս ուտելը, հագնելը, եւ որոնք չգիտէի ինչպէս պէտք է լուծեմ: Կէսօրը վաղուց անցել էր: Ես մի կողմ հրեցի դրամեքենան ու վեր կացայ:

Կէսգիշերն անց ես այնուհանդերձ նորից դրամեքենային մօտեցայ: Ծանր օրից յետոյ. գործերիցս ոչ մէկը տեղից չէր շարժուել եւ առաջուայ պէս անյայտ էր, թէ ինչպէս պիտի դրանք լուծեմ: Ես յոգնել էի, գլուխս ցաւում էր, բայց քունս չէր տանում, եւ երբ բոլորը պառկել էին, ու միայն ես էի լուսնոտի պէս դեգերում, դրամեքենան խոստովանահայրս դարձաւ: Ինչո՞ւ դժուար պահերին, ներկան եւ նոյնիսկ ապագան թողած, ապաստան ենք փնտռում անցեալում: Եւ ինչո՞ւ անպայման հեռաւոր մանկութեան օրերում, արդեօ՞ք ոչ այն պատճառով, որ նրանք վաղեմիութեան ժամկէտի շնորհիւ ենթակայ չեն դատ ու դատաստանի: Տարօրինակ արարածներ ենք (նախեւառաջ, ի հարկէ, ես), սեփական կեանքն այնպէս ենք աւերում, որ ժամանակ առ ժամանակ որեւէ համեմատաբար անխաթար անկիւնում ծուարելու համար ստիպուած ենք մինչեւ մեր նախապատմական անցեալը գնալ: Ցամենայն դէպս աչքի անցկացրեցի առաջին չկայացած պատմուածքի համարեա լրիւ էջը եւ երկրորդի միակ նախադասութիւնը (առանց վերջակէտի): Պատմըուածք կա՞ր սրանց մէջ, թէ չկար: Ես պատասխանեցի՝ չկար, հրաշալի իմանալով, որ անկեղծ չեմ, որ չկայ այնպիսի բան, որ մէջը պատմուածք չլինի: Որտե՞ղ ոգեզրկուեցին մանկութեանս բնից թռած թռչունները, որտեղ սպաննուեցին: Ճերմակ էջի՞ վրայ: Անպայման: Բայց ինչո՞ւ: Արդեօ՞ք ոչ այն պատճառով, որ մի կեանք էլ ճերմակ էջն է, երկուսն էլ՝ կեանք թէ պատմըուածք, սկսում ես սառուած գիտէ ինչ թրթիռով, ինչեր արարելու յոյս ու հաւատով: Թող լինի կոյր հաւատով, վերջ ի վերջոյ ծնուող, ոտքի կանգնող, առաջին բառերը թոթովող (նաեւ պատմըուածք սկսող) մարդը քիչ է տարբերւում ծաղկից կամ գազանից: Եւ եթէ չի տարբերւում սկզբում, ինչու տարբերուի յետոյ, ուրեմն նա էլ, ինչպէս ծաղիկը կամ գազանը, կարող է տրորուել, գըդակի հանդիպել: Եթէ բոլոր տնկիները չէ, որ տերեւակալում են, ինչու մի երկու պատմուածք էլ չկայանան: Արժէ՞ ափսոսալ: Չարժէ: Ընդհանրապէս չարժէ այս խնդրի վրայ երկար ծանրանալ, մէկ էլ տեսար յիշեցիր ուրիշ չկայացած պատմուածքներ, կուտ գնացած օրեր: Որ մէկին կարող էիր սիրել ու չսիրեցիր, որ ծնողներդ քեզնից այդպէս էլ չտեսան ու չլսեցին այն, ինչ կ'ուզենային տեսնել ու լսել, որ բարեկամիդ ի զուր նեղացրիր, սրիկայի երեսին չասացիր, որ սրիկայ է: Այս իմաստով, եթէ մինչեւ վերջ անկեղծ լինենք, լաւագոյն էջերը չգրուածներն են: Ի հարկէ, դըժուար է նոյնը այդքան վճռական յայտարարել ապրած ու չապրած օրերի հաշւեկշիռ անելով, բայց քանի որ երկուսն էլ՝ պատմուածք թէ կեանք, սկսւում են ճերմակ էջից, ապա այն չապականելը երեւի ամենադժուար խնդիրն է:

Ոչ մի անգամ, չնայած բազում խորամիտ փորձերիս, ինձ չյաջողուեց կեանքն այնքան համոզիչ բանաձեւել, որքան այն չկայացած պատմուածքում, որտեղ վախենում էի վառարանի կարմիր աչքերից: Ըստ էութեան երկրորդն էլ վատը չէր՝ մէկ էլ ե՞րբ եւ ուրիշ ի՞նչ եմ հընգանոցիս նման առանց մանրելու տեղ հասցրել: Ի հարկէ, յիսունհինգ եւ նոյնիսկ քսանհինգ տարեկանում այլեւս այն չես, ինչ հինգ տարեկանում, եւ այնուամենայնիւ...

Եւ այնուամենայնիւ ճերմակ էջից կատարեալ բան չկայ: Եւ եթէ նստած ես (կամ կանգնած) մի ճերմակ էջի առաջ, որը կարող է նաեւ վերջինը լինել, գուցէ իսկապէս չարժէ այն փճացնել:

Վ. Գ.

Մարտ–Մայիս 2000

BRENDA BALIOZIAN

MELISENDE DE JERUSALEM

RECIT

Ed. Service Gutenberg XXIe siècle, Paris, 2001

La démocratie, on le sait, a cédé le pas, depuis déjà quelques décennies, à la médiocratie dynamisée par des slogans tels que «Tout le monde est artiste» (une phrase de Josef Beuys, extraite de son contexte et dont le sens se trouve par là même modifié). Dans le même élan, certains pensent, aujourd'hui, qu'il suffit d'aligner des mots pour écrire, d'assembler des pages pour faire un livre. Nous voici avec un récit par lequel Brenda Baliozian prétend retracer «la vie de Mélisende», «entre faits historiques et narrations imaginaires». Il ne s'agit ni d'un livre d'histoire, ni d'un roman, ni de recherches, ni de travail d'écriture, c'est-à-dire qu'il n'y a ni narration, ni travail de l'imaginaire ou sur l'imaginaire. Au mieux, nous avons un livre imaginaire, à savoir la chose que l'auteur imagine être un livre. Par son «récit», Brenda Baliozian a voulu rendre compte de l'importance des princesses arméniennes au temps des Croisades et, particulièrement, celle de Mélisende, installée sur le trône de Jérusalem. Le lecteur se trouve confronté à un exercice scolaire, avec son travail de recopiage, ses fautes d'orthographe et de style (l'accord du participe passé, les virgules avant les conjonctions de coordination, les noms propres aussi connus que Sibylle qu'elle écrit «Sybille», etc.). Ce qui aboutit parfois à des situations cocasses, comme le mariage transformé en union homosexuelle par l'orthographe (p. 136). B. Baliozian entrecoupe sa rédaction de dialogues imaginés, sans grande imagination, complètement anachroniques qui insèrent les personnages médiévaux dans un univers familial bourgeois, vaguement sentimental. Lorsqu'on se souvient des lignes de Michelet parlant du père de Mélisende comme d'un être impitoyable quittant son «nid de vautour», on ne peut manquer de sourire face au tableau que B. Baliozian dresse du rapport père-fille. Consciente du fondement économique et stratégique des alliances matrimoniales, soulignant la cruauté des Croisés et les rivalités qui contribuèrent à leur échec, rappelant les différends religieux des Chrétiens, B. Baliozian a également raison de souligner, à la suite de nombreux historiens (les vrais) le choc culturel subi par ces troupes barbares déferlant sur un Orient qui les stupéfie par ses richesses. L'auteur ne cesse pourtant d'enjoliver les personnages de manière souvent naïve qui l'entraîne à contredire par le récit ce qu'elle vient de citer, dans le «fait» historique. Ainsi, Amaury, le fils cadet de Mélisende, décrit par ses contemporains comme un être si gras qu'il a des mamelles qui pendent comme chez une femme (p. 131) se voit-il pourvu, par les bons soins de l'auteur magicienne, d'une «majesté naturelle». Le même Amaury a, dans ce monde médiéval, des manières de table qui n'apparaîtront pourtant que deux siècles plus tard... Brenda Baliozian semble s'étonner du pouvoir des princesses arméniennes alors que ce phénomène caractérise l'époque qui donne à la femme une autorité dans le ciel et sur terre, un droit de siéger à l'instar du mari, comme juge (Adèle, femme de Louis VII, Bertrade de Montfort, femme de Foulques d'Anjou, plus tard remariée à Mélisende). Le pouvoir ne se divise pas tant entre les genres qu'entre les castes, à ce moment-là. Le pouvoir est aussi, surtout, celui de la langue. En envahissant l'Orient, les Francs ont étendu et imposé l'usage du français. L'échec des Croisades, de ces voyages en Terre Sainte qui deviennent «une habitude, un espoir de profit, une institution» (G. Duby) a, pour contrepartie, la victoire de la langue.

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

La fin du «livre», intitulée «Jeans et baskets», nous éclaire quelque peu sur sa naissance. Deux adolescentes (dont l'une, supposons-nous, doit être l'auteur), deux élèves de terminale, deux cousines à moitié arméniennes par leur mère, se trouvent à Jérusalem et découvrent le tombeau de Mélisende à laquelle elles s'identifient. Ainsi, la demi-arménité suffit-elle à justifier l'identification à une princesse, à parler même d'«affinité». C'est donc la petite fibre narcissique, se contentant d'un raisonnement captieux (Mélisende est demi arménienne, Mélisende est une princesse donc toutes les demi arméniennes sont des princesses) qui réside au fondement du livre. Bien sûr, la justification, la caution du livre, se fera par la voix d'un prêtre arménien ayant recommandé aux jeunes filles de maintenir la mémoire vivante, la mémoire de Mélisende. La description de la «recherche» dans la bibliothèque de Jérusalem en dit long sur l'idée que l'auteur se fait de la relance de la mémoire: les jeunes filles ne voient que des livres en arménien et en latin qu'elles ne comprennent pas et dont elles «se mirent distraitement à feuilleter quelques pages». Elles en découvrent un seul en français, mais cette fois encore, la lecture n'a pas lieu, l'une des jeunes filles parle «en feuilletant des pages du livre». En feuilletant on fait des feuilletons. Ce que cherche Brenda Baliozian n'est rien d'autre qu'un prétexte au roman familial, à ses interrogations vaguement existentielles sur sa double appartenance culturelle. Comme le disait Deleuze, on ne fait pas un livre avec sa petite affaire à soi. On me reprochera sans doute d'être dure dans cette critique et de démolir au lieu de louer, d'encourager quelqu'un qui a «essayé de», etc. Il ne s'agit pas de dureté mais d'exigence intellectuelle qui est, pour moi, intrinsèquement liée au maintien et à la diffusion de la culture arménienne et de l'image de l'intellectuel arménien. Je n'aurais pas perdu une minute de lecture ni encombré mon bureau si ce livre avait été écrit sur une princesse chypriote par un auteur non arménien. Notre échelle ne nous permet pas le luxe de la médiocrité, toujours passager pour les grandes nations et mortel pour les minorités.

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՔՐՈՆԻԿՈՆ ՔՆԱՐԱԿԱՆ

-ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ-

ԽՄԲ. – Ի յուշ իր մահուան 60-ամեակին (1941, Յուլիս 2) ստորեւ քանի մը էջեր վերջերս Երեւան լոյս տեսած «Քրոնիկոն քնարական» իր հատորէն:

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

Ամէ՛ն արդար ի վերջոյ կը յանգի իր լոյսին:

Ու մարդոց է՛ն հանճարեղն իսկ, տարիներ դէպքերէն դուրս ու դէպքերէն վեր, որոնելէ յետոյ իր գեղեցկութիւնը, կը վերադառնայ երկրին ու իր նմաններուն:

Արդ՝ Անտրէ Ժիտ, Երկրային Սնունդներու, Դրամանենգներու, Նեղ Դուռի հռչակաւոր ու գեղադէտ հեղինակը, որ ֆրանսերէն լեզուն է՛ն անթերի գեղեցկութեամբ գրող քիչերէն մէկն է, վերջերս յարեցաւ յեղափոխութեան՝ յարուցանելով անօրինակ հետաքրքրութիւն մը: Անոնք, որ կը հետեւին լրջօրէն ֆրանսական գրականութեան, գիտեն Ժիտի գրաւած եզակի դիրքը ու հետեւաբար հասուն տարիքի այս որոշման մեծ կարեւորութիւնը:

Արդարեւ մեր ժամանակը յատկանշող երեւոյթներուն մէջ՝ բացառիկ նշանակութիւն ունի Ժիտի պէս իրական արուեստագէտի մը տարաժամու յարումը վարդապետութեան մը, որուն դէմ բարբարոս ոխակալութեամբ մը նիզակ կը ճօճեն գրեթէ բոլոր Արեւմտեան պետութիւնները: Քաղքենի թերթերն ու յետադիմական գրիչները, – սկսելով կիսապաշտօն ու կեղծպարիշտ Թանէն, – ամիսներէ ի վեր, մերթ զայրոյթով ու մերթ քուլթեամբ խաչ հան զդա կը պոռան ու կը ջանան վարկաբեկել Վատիկանի Մառարաններու մեծ արուեստագէտը: Կ'աշխին տեսնելով, որ մինչ այդ ազնըւական բարքերով ապրած ու բազմութիւններէ խրտչող այս մեծ մարդը՝ թանուորական հաւաքոյթներու մէջ, բռունցքը բարձրացուցած կ'ողջունէ վաղուան մարդկութիւնը, որ քաղաքներու մըթին ընդերքներուն մէջ գրկանք կը զարկի այսօր:

Ժիտի յեղաշրջութիւնը սակայն բնական ու տրամաբանական կը թուի մեզի: Ժիտ ծագումով հիւկընօ մըն է, զաւակը հարաւային Ֆրանսայէն բողոքական ընտանիքի մը ու միշտ մնայուն դժգոհութեան, տաժանելի մտքի ապստամբութեան վիճակի մը մէջ ապրած է, մերժելով քաղքենի բարոյականն ու ընտանիքը: Ո՛չ ոք գուցէ, ապրող գրագէտներէն, այդքան տառապանքով որոնած է գեղեցկութիւնն ու անհատին ազատագրութիւնը: Տէր ըլլալով զմայլելի, բազմակողմանի ընդհանուր զարգացման մը՝ քառասուն տարիներէ ի վեր այս մարդը կը մագլցի դէրբուկ ճամբաներէ, արիւնելով կը կերտէ իր ճշմարտութիւնը ու կը ջանայ խորտակել իր կապանքները: Իր բոլո՛ր երկերուն մէջ մարդ կը հանդիպի ճշմարտութեան նո՛յն անյաղթելի ծարաւին, նո՛յն գրեթէ հերոսական պըրկումին ի խնդիր տառապանքով չահուած ազատութեան:

Ու դաժան կարգապահութիւնն իսկ, երկրի հաճոյքներէն հրաժարումն իսկ՝ որոնց ծանր բեռան տակ կը կքի Նեղ Դուռի հերոսուհին, – բարձունքներու լոյսին համար է ու բեղուն խաղաղութեան: Դժուար է աւելի՛ յուզիչ դարձի մը հանդիպիլ ու կը բաւէ Ժիտի եւ Ռոմէն Ռոլանի պէս արուեստագէտներու, Լանժըվէնի եւ Այնշթայնի նման գիտուններու անվերապահ դատապարտութիւնը՝ որպէսզի մահացուօրէն խոցուած զգայ ինքզինքը դրամատիրական կարգուսարքը: Ու Ժիտ առանձին չէ այժմ: Տասնըեակներով տաղանդաւոր նորեր կու գան պատնէշին այս կողմը: Ու իրենց յարումը արտակարգ արժէք մը կը ստանայ այս ճգնաժամային օրերուն, երբ նոր սպանդներ տենդով կը հասուննան մութին մէջ:

Ժիտ իր խեղդուած անհատականութեան ազատութիւնը կ'որոնէ յեղափոխութեան յաղթանակին մէջ: Է՛ն մեծերն իսկ կը զգան թէ է՛ն արարչական մարդն անգամ մէկ օղակն է միայն մարդկութեան ծանր շղթային: Լոկ հայ երիտասարդ գրողներն են, որ կը շարունակեն յօրանջել իրենց գծուծ ճշմարտութեանց թշուառ խշտիկներուն վրայ:

38

Օր մը պիտի հնչէ անշուշտ հանգիստի ժամը:

Ցայնժամ լայն շունչ մը պիտի քաշեմ ու քանի մը օր պիտի քնանամ, օգտըւելով ամրան արձակուրդէն: Պիտի գոհանամ մերթ ընդ մերթ համառօտ նիշեր նետելով օրեւէ օրագրի մէջ: Ու պիտի կարդամ օրն ի բուն ու գիշերն ի բուն: Աւելի՛ ի՛նչ կրնամ յուսալ կեանքէն, աւելի՛ ի՛նչ կրնամ ստանալ, – ե՛ս որ ոչինչ հեզօրէն ընդունիլ գիտեմ: Երկու ամիս արձակուրդի համար չարժե՞ր միթէ տասը ամիս տուայտիլ, աշխատիլ տաժանքով: Երկու ամիս արձակո՜ւրդ...

Թո՛ղ արագութեամբ հասնի յուլիսը, հնչէ ազատութեան անուշ ժամը:

39

Դիւրաւ պիտի չկարենամ մոռնալ, մըթին գիշերուան մէջ անոյշ ձայնդ, որ կ'ըլլէր ազատութեան ազդանշանի մը, քաղցրադանդղին երգի մը պէս: Ձայնդ որ կը լուար գիս տխրութենէս:

Առաւօտեան դէմ արթնցայ ու զգացի ձեռքդ, որ կ'որոնէր գիս:

Գիտեմ որ ոչի՛նչ կը դիմանայ ժամանակին, բայց երիտասարդութիւնդ այժմ կը հեգնէ մոռացումն ու մահը: Երբ շրթներդ կու տայիր ինձ՝ կը զգայի ողջէութիւնդ, որ կը մասնակցէր համբոյրիդ: Խորին հաճոյքով կը զգայի անոնց անձնատուութիւնն ու կենարար ջերմութիւնը: Ու չէի ուզեր մտածել միւսներուն վրայ, որ կրնային սիրած ըլլալ քեզ: Վաղուցի բոլորս տկար ենք սիրոյ դիմաց ու ի՛նչ որ հոգիս կը ցանկայ անհաշիւ ու հաւատարիմ բարեկամութիւնդ է:

Սիրեցի անդորրութիւնը, որ քեզմէ կու գար, ապահովութիւնդ սիրեցի: Կը յիշե՞ս ձեռքիդ բարախիւնը ափիս մէջ, հրաժեշտի պահուն: Թոյլ տուր համբուրել ափերդ, որ փափուկ են, աչքերդ՝ ուր կը ցոլայ վճիտ հոգիդ ու շրթունքներդ՝ շատ մեղմօրէն, ինչպէս առաւօտեան լոյսը կը համբուրէ մեր դէմքերը:

40

...Միւսը աղջիկ մըն էր, որուն հետ մարդ խորին հաճոյքով մը կը կատարէր սիրոյ արարքը: Ցանկարծ գիշերուան մէջ կը ճառագայթէր իր մերկութիւնը, երբ ցայգազգեստը կը նետէր աթոռի մը վրայ: Ցուսահատ վայրագութեամբ մը կը դիտէի զայն յայնժամ ու արիւնս ուժգին թաւալումներով կ'արթըննար: Խենէշութեամբ կը ցնցէր մարմինը ու Հոն աղջկան իր խոշոր ու արծաթածափ ծիծերը կարծես կը ծաղրէին անհամբեր անօթութիւնս: Հիանալի ու ճոխ մարմին մը ունէր ու գիտէր զայն արժանի ընծայել սիրոյ: Մեղկ այլ խուլ հեշտութեամբ մը կը պառկէր, ցոյց տալով իր հեշտագրգիռ բարձերը:

Այնքան սաստիկ ու վհատեցուցիչ էր աչքը իր մօտ, որ այդ արարքը վերջացընելէ յետոյ մարդ կ'ուզէր մեկնիլ: Քանի մը ժամ հետը մնալէ յետոյ չէր ուզեր նայիլ անոր հրաբորբոք ու շողշողուն աչքերուն, – վասնզի մասամբ կը կորսնցնէր իր մարդկային արժանաւորութիւնը:

Ատեն մը նո՛յն պանդոկին մէջ կ'ապրէինք, ես՝ երրորդ, իսկ ինք երկրորդ յարկը: Երբ գիշերը ապաժամու կը վերադառնայի, յոգնած ու յուսակտուր, իր դուռը չէի բախեր անգամ ու կ'ելլէի շիտակ վեր: Բայց ան անխուսափելիօրէն կու գար, բոլորովին մերկ գիշերանոցին տակ ու պատրաստ սիրոյ: Ամէ՛ն ինչ խենէշ ու կասկածելի կը թուէր վրան, հակառակ իր լուսնային պայծառութեան: Այլ կրնայի՞ միթէ չտենչալ այդ տենչավառ մարմինը: Կը կենայի ոտքի, քովը ու հոգւոյս խորը կ'ապշէի այդ շըռայլ գեղեցկութեան վրայ:

Անգամ մը ցրտութեամբ պատմեց ինձ թէ՝ մանուկ, դրան մը ծակէն դիտած էր մայրն ու հայրը, որ կը պառկէին իրարու հետ:

– Հայրս ձախաւեր ու երկչոտ էր, կ'ըսէր, ու երբեմն ծիծաղելի: Կը զարմանամ թէ ինչպէ՞ս մայրս չէր խաբեր զայն...

Ծոյլ ու հեշտաւէտ շարժումով մը կը պառկէր որովայնի վրայ ու իր հարուստ թիկունքները կը դողային սիրոյ ծարաւով: Երասանը իր ճերմակ ու կլոր ցայտումովը կը պատռէր գիշերը: Իր խոշոր կուրծքերը յայնժամ կը պայթէին ջերմին ափերուն մէջ: Կ'ուզէր որ համբուրեմ զինքը մէջքի փոսին վրայ: Յուսահատ կինակս կը դարձնէի այդ վըտանգաւոր մերկութեան ու կը դիտէի քաղաքին գիշերը:

Ստուգօրէն հեշտասէր, վաւաշ ու անառակ էր այդ աղջիկը: Ու կը զգայի թէ կը լափէր ներքին պայծառութիւնս, առանց դոյզն խղճահարութեան:

Կը պատմէր թէ յաճախ, տարիներ առաջ, մեծ եղբօրը հետ դիպուածով տունը մինակ կը մնային: Անասուններու պէս լռութեամբ կը նայէին իրարու ու յետոյ միասին կը տապլտկէին գետինը:

– Կը զգայի, կ'ըսէր նո՛յն ցրտութեամբ, թէ եղբայրս հաճոյք կը պատճառէր ինձ ու ընդհանրապէս ես էի, որ կը գրգռէի զայն...

Ցայժմ կը տեսնեմ զինքը, իր պերճ մարմնովը, համարձակ ու խօլ հայեացքով, բոլորովին մերկ այդ բազմոցին վըրայ, – ու միշտ պատրաստ սիրային գեղումներու: Իբր թէ հակասեմական՝ բացի ինձմէ, կը պառկէր նաեւ հրեայ ուսանողի մը հետ, դրամի համար, – ինչպէս ըսին ինձ յետոյ: Այսուհանդերձ պոռնիկ մը չէր, այլ հեշտութեան ու պերճանքի սահմանուած աղջիկ մը: Ու ամուր, լուրջ ուսման մը հետ՝ ունէր քիչ մը դանդաղ, այլ առողջ իմացականութիւն մը:

Ինչո՞ւ համար զիս քիչ մը կը սիրէր սակայն, – ո՞վ կրնայ ըսել:

– Հարուստ ծերունի մը, կ'ըսէր ցուրտ ժպտով մը, խաղաղութիւն ու ազատութիւն վայելելու համար, անմիտ ծերունի մը...

Սկիզբները իրապէս շատ կը սիրէի զինքը ու վերջերը գրեթէ կ'ատէի: Իր յիշատակը սակայն գրեթէ քաղցր է այժմ:

– Հօլա՛, աշխէ՛տ զամբիկ, կը կանչէի:

– Ինչո՞ւ համար զիս այդպէս կ'անուանես, կ'ըսէր ժպտուն:

– Հարուստ, փայլուն երասանիդ պատճառաւ, կը պատասխանէի ամչնալով:

Ստուգիւ կ'ամչնայի այդ ըսած ատենս: Արտասանած բառերս գռեհիկ ու անմիտ կը թուէին: Ինք չէր նեղանար սակայն:

– Զայն կը սիրե՞ս, հէ՛, կը հարցնէր քիչ մը լրբութեամբ:

Անտարակոյս կը սիրէր գռեհկութիւնը, հեշտութեան անամօթ բառերը, խենէշութիւնը: Օր մը խնդրեց ինձմէ, որ ընկերանամ իրեն կասկածելի վայրի մը մէջ:

– Եթէ չգաս, կ'ըսէր, մինակ կամ ուրիշին հետ կ'երթամ...

Բաւական տկար եղայ ու կատարեցի փափաքը, բարեբախտաբար խելօք կեցաւ: Առաւօտեան դէմ վերադարձանք պանդոկ: Ցոգնած էի ու քնատ: Բարձրացայ խցիկս, խոշոր քարի մը պէս ինկայ անկողնիս վրայ ու քնացայ: Գիշերուան խորունկն էի, երբ զգացի զարմանալիօրէն քաղցր ցաւ մը: Կարծես թէ արիւնս կը ծծէին: Երբ աչքերս բացի՝ զինքը տեսայ մերկ մարմնիս քով...

Վտանգաւոր Հոն աղջիկ մըն էր ու մարդ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ քիչ մը կը սիրէր զիս:

41

Հարաւի գիշերօթիկին մէջ, ուր երեք տարիներ զուպարի մէջ էի, զսպելու համար անողոք երիտասարդութիւնս, ուր խորին հաւատարմութեամբ մը սիրեցի մենութիւնը, ուր ծայրագոյն հրճուանքս աշխատանքն էր, – երբեմն օրերով շրթներս փակ կը մնային: Մոլորած ճամբորդի մը պէս կը դեգերէի բակին ծառերուն տակ, սպասելով գիշերուան, որ թագաւորութիւնս էր: Կը սիրէի միայն այն աշակերտները, որ շատ անմիտ էին՝ չար ու նենգամիտ ըլլալու համար: Դեռ այժմ հոգիս խորունկ գորով մը կը զգայ խեղճերուն, ինկածներուն, ընկերութենէն արտաքսուածներուն համար:

Գուցէ ծածուկ տկարութիւն մըն էր սիկա ու գուցէ յետագային ցոյց տուած պայքարի տենդս իսկ՝ ինքնապաշտպանութեան միջոց մըն էր լոկ: Տկարներուն հետ մարդ կրնայ ապրիլ առանց յոգնելու: Ու արդէն քանի կը յառաջանամ կեանքի դէրբուկ ճամբաներէն՝ այնքան խորապէս կը հաշտուիմ անոնց հետ, որ պատրաստ են անձնազոհութեան, վասնզի կորսնցնելիք ոչինչ ունին, բացի իրենց տարապարհակ թշուառութենէն: Ու այժմ ի՛նչ որ իրապէս կ'ատեմ գիւրին գոհացումն է մարդոց, ինքնահաճութիւնն ու ինքնագոհութիւնը:

Կը քալէի տատանելով այս հակասական զգացումներուն միջեւ ու կը դիտէի արծաթագեղ կաղամախիները: Ու դառն զգլխում մը կը համակէր ողջ անձս: Երիտասարդութիւնս կորսուելու վրայ էր ու դեռ կեանքս անկազմակերպ էր, անկայուն: Անապագայ էի ու անընտանիք, զուրկ ընկերային դիրքէ ու խարխուխ: Ու յետոյ հարկ էր մէկ յարկի տակ ապրիլ այս գրեթէ ախտագին զգայնութեան հետ, որ կը սպառէր զիս: Իրականութիւնը կերպարանափոխելու, սրբագրելու այս վտանգաւոր կարողութեան, որ կեանքը տանելի իսկ չէր ընծայեր, այս մեղսակից հայեացքին՝ որ ամէնուրեք բանաստեղծութիւնը կ'որոնէր ու յանկարծ կը գտնէր զայն, գիշերուան մէջ, սոսփուն աղջկան մը վրայ կամ մանուկի մը աչքերուն խորը: Ու այս բոլորը յանգելու համար այս արձակունակ ճակատագրին, ընդունելու համար այս նըւաստ ու հասարակ կեանքը:

Ու մտածել թէ տրամադիր իսկ չեմ իրական նորոգութեան: Ու ո՛չ ոքի հետ կը ցանկամ մորթս փոխել, – այս կըսարեւելքցիի հին այլ դերզգայուն մորթը:

42

Որքա՛ն հապճեպով կը սուրան տարիները: Կը տեսնեմ դեռ պատանին, որ կը վերադառնար աքսորէն հայրենի քաղաք: Բոլո՛ր միւսները մեռած էին ու ինք ողջ էր: Կեանքը աւելի ուշ սրբապղծութիւն մը, վատութիւն մը կը թուէր: Ահա՛ կը տեսնեմ վերստին մեր նկարագեղ քաղաքը, – պարտէզներն ու արտերը, տուները հին, – այնքան հին, որ այլեւս չէին կըրնար հիննալ, փողոցները տաք ու լուսաւոր:

Ինչո՞ւ ես ողջ էի ու անոնք մեռած էին:

Ծովը միշտ կապուտակ էր ու մեղմ, սիւքը միշտ թեթեւ, երեկոները միշտ խաղաղաւէտ ու մելամաղձիկ: Ո՛ մեռելները միշտ զուրկ են ամէ՛ն իրաւունքէ: Քանի մը տարիներ առաջ յամառութեամբ ու յաճախ կ'ըսէի ինքս ինձ թէ՝ իրական, միակ յաղթանակը ապրիլն է: Մեզ նման մարդոց համար մահը ընկրկում է միշտ, դասալքութիւն:

Անցեալը որքա՛ն կենդանի, բաբախուն ու արթուն է շուրջս: Կրնամ նստիլ սեղանի մը առջեւ, մութին մէջ ու նկարագրել մէկիկ-մէկիկ մեր տան բոլո՛ր հին տարկաները՝ անհուն գորովով մը ու ճշգրտութեամբ: Ոչի՛նչ յաւէտ կորսուած է ինձ համար: Անհանգիստ հոգւով մէկն եմ, որ չի կրնար խաղաղիլ ներկայով: Հրճուանքները լոկ դառնահամ պտուղներ կը թուին, հաճոյքները լոկ անօգուտ ու ապարդիւն մոռացումներ: Արմատախիլ մէկն եմ, որ ո՛չ մէկ գիշերէ իր քունը կրնայ յուսալ, որ ո՛չ մէկ առաւօտէ կրնայ սպասել իր հըրաշալի զարթօնքը:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 3
MARDI
3 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

...ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.201 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.201

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 30/Յուլիս 2)

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՎՃՌԱԲԵԿԻ ԴԱՏԸ ՅՈՒԼԻՍ 6-ԻՆ

Ա. Բլէեանի դատին Յունիս 29-ի նիստին վճռաբեկ դատարանը յետաձգած է ... դիմումին պատասխանը: Նիստին ... Ա. Բլէեանի պաշտպան փաստաբան Ռ. Գրիգորեան յայտնած է որ իր պաշտպանեալը քանի մը օր առաջ գրաւոր դիմում ներկայացուցած է վճռաբեկ ատեանին խնդրելով որ ըստ օրէնքին, ... նիստին մասնակցութեան արտօնութիւն տրուի իրեն: Նիստը յետաձգուած է Յուլիս 6-ին. մինչ այդ դատարանը կը քննարկէ Ա. Բլէեանի նիստին մասնակցութեան խնդիրը:

ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ԶՕՐՔՈՎ ԿԸ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԻ՞Ն ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՐԻՍԽՆԵՐԸ

Վրաստան նպատակ չունի ընդառաջելու Ռուսաստանի վերջնագրի ոճով յայտարարութիւններուն թէ ռուսական խարիսխները չեն կրնար փոխարինուիլ երրորդ երկրի մը զօրքերով: Վրաստանի Պաշտպանութեան փոխ-նախարարը հարցազրոյցի մը ըսած է թէ կը հասկնան Ռուսաստանի մտավախութիւնները, սակայն այդ երկիրը որեւէ պահանջ ներկայացնելու իրաւաբանական հիմ չունի: Փոխ-նախարարը, անձամբ, չէ բացառած որ քանի մը տարի ետք նախկին ռուսական խարիսխներուն տեղը կրնան գրաւած ըլլալ երրորդ երկիրներու զինուորականներ, թէեւ այդ մասին պէտք է որոշէ ... ղեկավարութիւնը: Ան յայտնած է նաեւ որ ոչ մէկ առընչութիւն կայ ... խարիսխին փակումին եւ Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարին Յուլիս 3-ին Վրաստան տալիք այցին միջեւ:

ՌՈՒՍ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԻՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման Մինսկի խումբին Ռուսաստանի նախորդ նախագահը (1992 – 1996) Վ. Կազիմիրով ... մամուլին յայտնած տեսակէտով առած է կարգաւորման իր տարբերակը: Անոր համաձայն վերջնական լուծումը համապարփակ ձեւն է, սակայն ... կարելի է որոշ քայլեր առնել: Ան ըսած է թէ նախ պէտք է ազատագրել Արցախի երկայնքին ադրբեջանական հարաւ – արեւմտեան հատուածը ... պահովել դաղթականներու հոն վերադարձը: Երկրորդ քայլը պէտք է ըլլայ ... նորոգել ու երթեւեկի բանալ ... – Երեւան երկաթուղին: Ատոնցմէ ետք պէտք է ձեռնարկել Բաքու – Ստեփանակերտ ուղղակի բանակցութիւններու, Ղարաբաղի կարգավիճակին եւ ապահովութեան խնդիրներու շուրջ: Կազիմիրով ըսած է թէ եօթը տարի առաջ կնքուած հրադադարը խաղաղարար բանակցութիւններուն միակ շօշափելի արդիւնքն է: Մնացածը, եթէ նոյնիսկ որեւէ արժէք կը ներկայացնէ պետական դէմքերու եւ արհեստավարժ դիւանագէտներու համար, հասարակ մարդոց արժեւորումով պարապ խօսակցութիւն է:

ՅԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

Մեսրոպ Պատրիարք.- «ՊԱԿՍՈՂԸ ԹԵՐԵՒՍ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆ Է»

Վերջին շաբաթներուն, թէ՛ Պոլսոյ եւ թէ Սփիւռքի մամուլի այլ օրկաններու մէջ վիճարկումի առարկայ դարձան Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի որոշ արտայայտութիւններ թէ կեցուածքներ՝ մեր Եկեղեցւոյ այժմէական դէպքերու կապակցութեամբ: «Լարուածութիւն», «հեղինակութեան պայքար» եւ նման ծանր բառերու օգտագործումը պարզ ընթերցողին աչքին տագնապալից իրողութիւններու տպաւորութիւնը կը ձգէր: Մեսրոպ Պատրիարքի Միացեալ-Նահանգներ այցելութիւնը առիթ մըն էր, որպէսզի այս հարցերուն մասին Հայց. Եկեղեցւոյ բարձրագոյն հոգեւորականներէն մէկուն մտորումները փորձէինք քաղել: Հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին, Պատրիարքը մեզ ընդունեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 22-ի առաւօտուն, Արեւելեան Միացեալ-Նահանգներու (էջմիածնի) Առաջնորդարանի գրասենեակներուն մէջ, ու սիրալիր կերպով պատասխանեց մեր հարցումներուն:

– Ամենապատիւ Տէր, ԱՄՆ Ձեր այցելութեան նպատակն էր հանդիպիլ 1999-ի երկրաշարժէն վնասուած Պատրիարքարանի շէնքին նորոգութեան սատարած կազմակերպութիւններուն հետ: Ի՞նչ հանգրուանի մէջ են նորոգութիւնները եւ որքա՞ն ծաւալ ունեցած է արտասահմանի օգնութիւնը:

– Պատրիարքարանի համալիրին թէքնիքական նոր ենթակառոյցներու շինութիւնը, կաղարեր խողովակներու, ջրուղիներու, ելեկտրական հիմնական ցանցի տեղադրումը, թէքնիք կեդրոնի մը կառուցումը, միտրանական սենեակներու նորոգութիւնը, կառափի եւ 110 թոննոց ջրամբարի շինութիւնը վերջացաւ: Նկատի ունենալով Պատրիարքարանի չորսուկէս յարկնոց փայտաշէն պատմական շէնքին նորոգութեան թէքնիք բարդութիւնները եւ նորոգութեան յանձնախումբի նախատեսութիւնները, կ'ենթադրեմ որ դեռ առնուազն մէկ տարի կը տեւէ նորոգութեան գործը: Տակաւին կահաւորելու հարցն ալ կայ: Ուստի հաւանական է, որ 2003-ի գարնան գործածութեան վերաբանանք Պատրիարքարանի պատմական շէնքը, որ ի հիմանէ վերաշինուելէ յետոյ, Զաւէն պատրիարք Եղիայեանի օրօք, գործածութեան դրուած էր 1913-ին:

Նորոգութեան գործին համար ԱՄՆ-ի Արեւելեան եւ Արեւմտեան Առաջնորդարաններուն, Նիւ - Եորքի, Նիւ - Ճըրզիի եւ Լոս - Անճըլըսի Պոլսահայ միութիւններուն, Տալասի Հայոց Եկեղեցիին եւ մեր միացեալ ջանքերով հաւաքուած էր 600 հազար տոլար, իսկ Պր. Գըրգ Գրիգորեանի «Լինսի» հիմնարկն ալ Միացեալ Հայկական Ֆոնտի միջոցաւ կրկնապատկած էր յիշեալ գումարը, որով գոյացած էր ընդամէնը 1 միլիոն 200 հազար ամերիկեան տոլար: Ասոր մէջ է նաեւ Ֆրանսահայ մեր համայնքին նուիրած շուրջ 60 հազար Ֆրանսական Ֆրանքը: Յարդ ատոր 594 հազար տոլարը հասած է Պոլիս եւ գործածուած է Պատրիարքարանի եւ 12 այլ համայնապատկան կալուածներու նորոգութիւններուն համար, որոնք բոլորն ալ երկրաշարժէն վնասուած էին: Մնացեալ գումարն ալ յառաջիկայ ամիսներուն Պոլիս կը փոխադրուի: Նորոգութեան Ֆոնտը կը մատակարարուի Պր. Արման Շիրինի գլխաւորած Նորոգութեան Յանձնախումբի անդամներուն կողմէ, իսկ գործակատարներն են ճարտարապետ Գէորգ Խօզպարակէօզ, ճարտարագէտներ Սարգիս Տէլկի եւ Կարպիս Խվեափան: Բոլորն ալ անձնուիրաբար կը ծառայեն: Անձնապէս ես եւ համայնքային շրջանակներ գոհ ենք կատարուած աշխատանքի թափէն եւ որակէն:

– Պոլսոյ հայ գաղութի հոգերուն մասին բաւական տեղեկութիւններ կը ստանանք մամուլի միջոցով: Սակայն, համեմատաբար քիչ կը խօսուի Թուրքիոյ տնտեսական տագնապին անոր վրայ ունեցած անդրադարձին մասին: Որքա՞ն երկրին ճգնաժամը գաղութին վրայ կ'ազդէ:

– Նախ պէտք է ըսել որ պոլսահայ մեր ժողովուրդը առատաձեռն է եւ հերոսաբար կանգուն եւ կարգաւոր վիճակի մէջ կը պահէ ազգային – եկեղեցական մեր բոլոր հաստատութիւնները: Հաստատութիւններու տարեկան պիւտճէները ընդհանրապէս սիրոյ սեղաններու հասոյթներով է որ կը հաւասարակշռուին: Այնուհանդերձ կ'ենթադրեմ, որ 2001 – 2002 տարեշրջանին բաւական նեղութիւն պիտի կրենք յատկապէս մեր ազգային վարժարաններու պիւտճէները հաւասարակշռելու տեսակէտէն: Զմոռնանք, որ թրքական լիրան քառասուն առ հարիւր արժէզրկուեցաւ, միւս կողմէ անընդհատ արձանագրուող սղաճին պատճառաւ ժողովուրդի գնելու ուժը բաւական տկարացաւ: Մարդիկ պէտք է ունենա՛ն, որպէսզի իրենց հացը ապահովելէ ետք կրօնական եւ մշակութային ձեռնարկներու նուիրատուութիւն ընեն:

Հոգաբարձուներուն, խնամակալներուն եւ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն անցեալ ամիսներուն քանիցս թելադրեցի խնայողական միջոցներու դիմել: Մեր համայնքը դարերուն ընդմէջէն եկեր, ինչպիսի տագնապներէ անցեր եւ այս օրերուն հասեր է: Տնտեսական զուսպ, չափաւոր, տեղին միջոցառումներով այս ալ կ'անցընենք:

– Ձեր այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ երբ կարգ մը դէպքեր որոշ ցնցումներ յառաջացուցած են Հայց. Եկեղեցւոյ մէջ: Ի մասնաւորի, Մոսկուայի նախկին առաջնորդ Տիրան Արք. Կիւրեղեանի հետ կապուած իրադարձութիւններուն առիթով, որոնք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ անոր կարգազուրկ հռչակուելուն առաջնորդած են, դուք քննադատած էիք այս որոշումը: Կրնա՞ք բացատրել ձեր քննադատութեան հիմքը:

– Բաւ լիցի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը քննադատելու ձգտում երբեք չենք ունեցած եւ այսօր ալ չունինք: Մեր ամէնօրեայ աղօթքներուն մէջ Նորին Սրբութիւնը անպակաս է իբրեւ մեր Ծայրագոյն Աթոռակալը: Զմոռնանք որ բոլորիս պարտականութիւնն է աղօթել իր արեւշատութեան եւ իր հոգւոյ փրկութեան համար: Բայց մեր արդի ժամանակները կարգ մը պարտաւորութիւններ ալ կը դնեն մեր ուսերուն վրայ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին անձին եւ հեղինակութեան նկատմամբ մեր ակնածանքէն ոչինչ պակսեցուցած կ'ըլլանք եթէ պարբերաբար որոշ մատնանշումներ ընելու պահանջքը զգանք:

Մեր ըսածը հետեւեալն է: Մեր եկեղեցին ստիպուած է եկեղեցի՛ ըլլալ բառին ամբողջական իմաստով եւ պահել ու պահպանել բոլոր այն կարգ ու կանոնները որոնք Եկեղեցւոյ էութեան հետ կապ ունին: Բոլոր ժամանակներու համար ի զօրու ճշմարտութիւն մը արտայայտած կ'ըլլանք եթէ ըսենք թէ ո՛չ մէկ անձ, կաթողիկոս կամ պատրիարք, պապ կամ եպիսկոպոսաց ժողով, մինչեւ իսկ տիեզերական համաքրիստոնէական ժողով, իրաւունք ունին կրօնքին էական, հիմնական ուսուցումներն ու կանոնները փոփոխութեան ենթարկելու: Օրինակ, կարելի՞ է արդեօք Աստուածաշունչ Մատեանէն նշանախեց մը իսկ փոփոխութեան ենթարկել: Աստուծոյ խօսքը աւելի քան յստակ է եւ ինչպէս կրօնական, նոյնպէս եւ աշխարհիկ օրէնքներով, ոեւէ հոգեւոր եղբօր դէմ դժուար է ամբաստանութիւն ընդունիլ առանց առնուազն երկու վկաներու յուցմունքներն ալ լսելու: Ասիկա սկզբունքի թիւ մէկ հարց է: Եկեղեցին ժողովուրդն է, իսկ ժողովուրդին ներկայացուցիչները ընտրուած թեմական եւ ծխական խորհուրդներու անդամներն են: Պէտք չէ՞ որ կարեւոր որեւէ հարցի մը պարագային ատոնցմէ ոմանց ալ կարծիքը շօշափուի: Նոր եպիսկոպոս մը եպիսկոպոսաց ընդհանուր դասը ներկայացնող առնուազն երեք եպիսկոպոսներու կողմէ կը ձեռնադրուի: Ուստի անհրաժեշտ չէ՞ որ նոյն եպիսկոպոսը չնորհազրկելու պարագային եպիսկոպոսաց ժողովի կամ աւագագոյն եպիսկոպոսներու կարծիքը շօշափուի:

Մենք ամենեւին Տիրան Սրբազանը պաշտպանելու դիտաւորութիւն չունինք: Սակայն խոստովանինք, որ կը ցանկայինք ամէնէն հեղինակաւոր անձէն լսել թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ամենամեծ թեմերէն մէկուն առաջնորդը ճշգրիտ ինչո՞վ կ'ամբաստանուի: Կը խորհինք, թէ մեր այս ակնկալութիւնը ո՛չ միայն ոչինչ կը պակսեցնէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր հեղինակութենէն, այլ նաեւ, ընդհակառակն, աւելի կը բարձրացնէ այդ հեղինակութիւնը:

Ամէն պարագայի, Մոսկուայի այս վերջին պատահարը տխուր բան է: Կոդմերը թոյլ տալու չէին որ Հայ Եկեղեցւոյ մեծագոյն թեմերէն մէկուն շուրջ այսպիսի խառնակութիւն մը ստեղծուէր:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԸՆԵՒԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

ԺԸՆԵՒ (Անթիլիաս) – «Հայ Եկեղեցին իր նուիրական առաքելութիւնը իրագործելու համար, պէտք է աւելի՛ով դառնայ ժողովուրդին եկեղեցին» ըսաւ Արամ Ա. Կաթողիկոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կազմակերպած Ժընեւի միջազգային համագումարին:

Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր մշակոյթին նուիրուած համագումարին մասնակցողները, Ուրբաթ, Յունիս 29-ին, միասնաբար այցելեցին Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ժընեւի կեդրոնատեղին, ուր տեղի ունեցաւ չարունակութիւնը համագումարի աշխատանքներուն: Ներկայ հայ թէ օտար հայագէտներուն իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց Ե. Հ. Խորհուրդին Ընդհ. Քարտուղար Տոքթոր Քոնրատ Րայզըր: Ժողովականութեան անունով խօսք առաւ Տիկին Սեդա Խտըշեան եւ յանուն համագումարի մասնակիցներուն

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Յունիս 1-էն մինչեւ Յունիս 4, Գերմանիոյ նախկին մայրաքաղաք Պոնի մէջ տեղի ունեցաւ երրորդ պատգամաւորական ժողովը «Եւրոպայի Հայկական Միութիւններու Ֆորում»ին (այսուհետեւ՝ «Ֆորում»): Այս կազմակերպութիւնը յղացքն է Զուիցերահայերու: Պաշտօնապէս հիմնուած է 1998 Յուլիս 19-ին, Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ եւրոպական եօթը երկիրներէ եկած այլազան հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներուն: Ցարդ գումարած էր երկու պատգամաւորական ժողով՝ Պրիւսէլի (1999) եւ Փէշտայի (2000) մէջ: Այս երրորդին ներկայ էի երբեակ հանգամանքով, – իբր հրաւիրեալ դասախօս, «Սփիւռք եւ Համաշխարհայնացում» նիւթին մասին. իբր Թղթակից «Յառաջ»ի. ապա նաեւ իբր սփիւռքագէտ:

Պզտիկ «առանձնաշնորհ» մըն է ներկայ ըլլալ այն առաջին հանդիպումներուն եւ ժողովներուն, որոնց ընթացքին սփիւռքեան նոր կառոյց մը կը յղացուի, կամ վճարկումի կ'ենթարկուի, կը սկսի ձեւ ու կերպ ստանալ եւ վարքագիծ զարգացնել: 1972-էն 1979, ականատես եղայ այն բազմաթիւ ժողովներէն մի քանիին՝ որոնց ընթացքին կերտուեցաւ «Հայկական Համագումար»ը (այսուհետեւ՝ «Էսըմպլի», անգլերէնով՝ Armenian Assembly): Վեց տարի ծառայած եմ անոր գործադիր մարմնին իբրեւ անդամ, վարելով Կրթական Ենթայանձնախումբը: Նմանապէս, 1982-էն 1989, եղած եմ ականատես եւ օժանդակ՝ այն ժողովներուն եւ հաւաքներուն, որոնց մէջ Ժիրայր Լիպարիտեան, Գուրգէն Սարգիսեան եւ Կարլոս Քորթեան կը կերտէին Զօրեան Հիմնարկը: Այլ խօսքով, միշտ ալ ոգեւորիչ եւ հետաքրքրական նկատած եմ թէ՛ յստակատես քայլերը, թէ՛ ալ որոնումներն ու խարխափումները, որոնք կ'ընկերանան սփիւռքահայ (կամ ուրիշ) կազմակերպութեան մը կազմաւորման:

Յունիս 1-ին, խօսք առին Թորոս Սաղըրեան, իբրեւ «Ֆորում»ի Գործադիր մարմնի քարտուղար, եւ բժիշկ (ատամնաբոյժ) Շաւարշ Ցովասափեան: Առաջինը՝ ծնունդով Լիբանահայ, 1960-էն ի վեր Զուիցերիա հաստատուած, երկրորդը՝ ծնունդով Իրանահայ, այժմ Գերմանահայ, եւ ատենապետ «Գերմանիոյ Հայերու Կեդրոն»ին:

Պարոն Սաղըրեան ներկայացուց «Ֆորում»ի ստեղծումը դրդող իրավիճակը եւ կազմակերպութեան նպատակները: Հաստատեց որ պէտքը կը զգացուէր կեդրոնացած համայնքներու եւ անջատ միութիւններու աշխատանքը համադրող, համագործակցութիւն ստեղծող կազմակերպութեան մը: Կը զգացուէր նաեւ որ Խորհ. Միութեան անկումէն ետք, Եւրոպայի մէջ մանաւանդ, հին գործունէութեան միջոցները անբաւարար են: Եւրոպայի մէջ ստեղծուած է նոր Սփիւռք մը, – կան համայնքներ, ուր մեծ է թիւը Խորհ. Միութենէն եւ Հայաստանէն ապաստանեալներու, որոնք նոր կեանք կերտելով զբաղած ըլլալով հանդերձ, չեն ուզեր անտեսել հայկական համայնքային կեանք մը նաեւ ստեղծելու հեռանկարը: Կայ նաեւ հին Սփիւռք մը, ան, որ կերտուեցաւ 1923-էն ետք, որուն մէջ մեծ է թիւը ապահով մեծցած, ուսեալ նոր սերունդի մը, որ օժտուած է զօրաւոր կարողականութեամբ (փոթանսիէլ) եւ որ հայութիւնը վերածած է բարձրորակ փոքրամասնութեան մը: Այս նոր Սփիւռքը կրնայ եւ պէտք է ներկայ ըլլայ պետական եւ միջազգային ատեաններու մէջ: Ներկայ ոչ միայն անոնց առջեւ՝ իբրեւ գաղթական, այլ նաեւ անոնց մէջ՝ իբր քաղաքացի: Եւ եթէ բարձրորակ հայ սերունդը վարէ խոհեմ և պատշաճ գործունէութիւն, օգտակար պիտի ըլլայ թէ՛ Սփիւռքին, թէ՛ ալ հայրենիքին:

Միացումի յանկերգը, ըսաւ Պ. Սաղըրեան, որ իբրեւ կոչ տարիներէ ի վեր կ'արձակուի բեմերէ ու մամուլէն՝ ուղղուած հայութեան բազմաթիւ խմբաւորումներուն, իմաստ չունի: Միացած ժողովուրդներ չկան, սակայն համագործակցիլ գիտցող հաւաքականութիւններ կա՛ն: Մենք չունինք կայուն համագործակցութեան աւանդութիւնը, պէտք է ունենանք: «Ֆորում»ը «միագործակցութիւն» (իր նախընտրած բառն էր, Խ.Թ.) ստեղծելու փորձ մըն է, հրաւէր մը՝ գոյութիւն ունեցող կառոյցներու, որ գան եւ մասնակցին համաեւրոպական բնոյթ ունեցող «Ֆորում»ին: Սկիզբը (կ'ակնարկուի 1998-ի հիմնադրական ժողովին), անձեր ու կազմակերպութիւններու կամ համայնքներու «ներկայացուցիչներ» ներկայ էին Զուիցերիայէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Պելժիքայէն, Իտալիայէն, Ռուսաստանէն ու Հունգարիայէն (եօթը երկիր): 1998-ը Լօզանի դաշնագրի 75-ամեակն էր, Թուրքիա ուզեց տօնել այդ տարեդարձը Զուիցերիոյ մէջ, Հայեր բողոքեցին, եօթը երկիրներէ նամակարշաւ կազմակերպեցին, Ցոյն եւ Արաբ Զուիցերացիներու ալ կոչ ուղղեցին, անոնք ալ մասնակցեցան, համոզեցին Լօզանի քաղաքապետը որ չեղեալ նկատէ արդէն իսկ Թուրքիոյ Արտաքին Գործոց Նախարարին ուղղուած հրաւէրը: Այս յաջող ճիգէն եւ անոր զուգընթաց կը ծնի «Ֆորում»ը: Պ. Սաղըրեան արդարօրէն՝ նշեց անունները նախաձեռնարկ անձերու եւ կազմակերպութիւններու (Խ.Թ.– զօրս կ'արժէ գրի առնել առանց յապաղումի թէ՛ պատմութեան համար, իբր արխիւային նիւթ, թէ՛ ալ կանխելու համար ապագայ ըսի-ըսաւներ, նման անոնց՝ որոնք տեղի ունեցան Ամերիկայի մէջ, 1990ական թուականներուն, երբ այլեւս յստակ էր որ Էսըմպլին յաջողած կազմակերպութիւն մըն է, եւ ուրեմն կար վէճ մը թէ ո՞վ ի՞նչ մասնակցութիւն ունեցաւ կազմակերպութեան առաջին օրերուն: Հին խօսք մը կայ, – «Ձախողութիւնը որբ է: Յաջողութիւնը ունի բազմաթիւ հայրեր»: Յուսալի է որ եթէ «Ֆորում»ը օր մը յաջողի, Էսըմպլին նման, եւ անոր հայրերը ըլլալու եւ վարկ շահելու միտումով անձեր հրապարակ իջնեն, կարելի կ'ըլլայ արգիլել անախորժ եւ պատմականօրէն անհիմն հաստատումներ, մէջտեղ դնելով պրակ մը այդ նախապատմութեան մասին, որուն այդքա՛ն արագ եւ հպանցիկ ձեւով անդրադարձաւ Պ. Սաղըրեան):

Խօսք առաւ Բժ. Ցովասափեան: Ընդգծեց կարեւորութիւնը «ազգային ուժերու առաւելագոյն համախմբումի»: «Ֆորում»ը կ'ուզէ ըլլալ այդ ուժերու «համադրման համակարգ», իբրեւ չէզոք հող, իբրեւ երկխօսութեան բեմ: Հայութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ երբ իր առջեւ օրէ օր կը կառուցուի նոր Եւրոպա մը, երբ թէ՛ ան, թէ համայն աշխարհը կը վերադասաւորուին: Համաշխարհայնացումի անկաշկանդ ընթացքը նոր օրերու յարմար կազմակերպութիւն կը պահանջէ հայութենէն, նոր իրականութիւններու համապատասխան կազմակերպութիւն: Ինչպէս նշեց նաեւ Անդրանիկ Ազնաւուր (ծագումով Լիբանահայ, այժմ Գերմանահայ, եւ երկրորդ ու երրորդ ժողովներուն գործօն մասնակից), «մեր ազգային անվտանգութիւնը պէտք է ազգովի՛ն ապահովել»: Համաշխարհային տարողութիւն ունեցող դժուարութիւններու եւ վտանգներու դէմ պէտք է գտնէ համայնքներու եւ միութիւններու, եթէ կարելի է նաեւ համայն հայութեան ուժերու համագործակցութիւն:

Ապա խօսք տրուեցաւ հրաւիրեալ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ դեսպանին՝ տոքթ. Աշոտ Ոսկանեանին, որ 1988-էն ետք քաղաքական գործիչ ըլլալէ առաջ, դասաւանդած է փիլիսոփայութիւն եւ ուսումնասիրած է քաղաքական գիտութիւններու տեսութիւն: Ան ողջունեց «Ֆորում»ի շարունակականութեան երեւոյթը, Պրիւսէլէն Փէշտա եւ ահա Պոն: «Սա արդէն աւանդոյթ է, ընթացք է, պատահական գործ չէ», ըսաւ ան: Նշեց որ 2001-ը Հայաստանի Հանրապետութեան տասնամեակն է եւ հայութեան քրիստոնէացման 1700-ամեակը: Անցեալին մենք ունեցած ենք կարեւոր կապեր եւ հարցեր Եւրոպայի հետ, նորէ՛ն ունինք եւ պիտի ունենանք: Նաեւ Գերմանիոյ հետ, եւ ինք՝ իբրեւ Գերմանիոյ դեսպան, ուրախ է տեսնելով Գերմանահայութեան կեդրոն-միութեան եւ Պոխումի ուսումնասիրական կեդրոնի (վարիչ-տնօրէն՝ տոքթ. Միհրան Տապաղ) ազդու համագործակցութիւնը, իբրեւ «Ֆորում»ի այս տարուան հիւրընկալներ:

Ապա Պ. Ոսկանեան ընդգծեց որ «մի բան է ապրել Եւրոպայի երկրներում այլ բան է լինել Եւրոպացի ու Եւրոպահայ»: «Ֆորում»ի յաջող գործունէութիւնը պիտի խորհրդանշէ Եւրոպահայութեան մը ծնունդը: Այդ Եւրոպահայութիւնը պէտք ունի իր «յառաջադէմ ջոկատներ»ուն: Քանզի այսօր եւ վաղը այդ Եւրոպահայութիւնը ինքզինք պիտի գտնէ նոր պայմաններու մէջ՝ ուր դժուար է Հայ մնալ եւ իբր Հայ գործել: Երբ ճնշում կայ, դժուար է ապրիլը, սակայն դիւրին է Հայ մնալը: Երբ չկայ ճնշում, երբ կայ ասոր «հնարաւորութիւնների երկսայրի սուրը», ամէն ինչ կը փոխուի: Կը դիւրանայ ինքնութեան ուծացումը, ձուլումը: Կը դիւրանայ նաեւ, սակայն, գիտակից Հայերու համար գործունէութիւնը Եւրոպայի կեանքի մէջ, – մշակութային, ընկերային ու քաղաքական: Նոր Եւրոպայի մէջ կարելի է Հայ մնալ եւ իբր Հայ գործել, սակայն նոր ձեւերով միայն:

Ապա խօսք առաւ գերման խօսնակ մը, որուն պատգամը թարգմանեց բժ. Րաֆֆի Պետիկեան (Լիբանանէն, այժմ Գերմանահայ): Գերման ներկայացուցիչը ողջունեց այն սերտ յարաբերութիւնները, որոնք արդէն իսկ գոյութիւն ունին իր ներկայացուցած գերման կազմակերպութեան (Գաղթականներու հարցերու յատուկ) եւ Գերմանիոյ Հայերու կեդրոնին միջեւ: Ցոյս յայտնեց որ «Ֆորում»ի միջոցաւ աւելի համաեւրոպական եւ միաժամանակ համահայկական բնոյթ կը ստանան նման կապեր:

Պ. Սաղըրեան եզրափակեց, ներբողելով խորհրդակցութիւնը, որ միշտ ալ համագործակցութեան առաջին հանգրուանն է, եւ կրնայ ըլլալ ոչ միայն նախաքայլ, այլ նաեւ անկիւնադարձ, համահայկական գործունէութեան առաջնորդող քայլ: Ուղին երկար է սակայն, ու սալարկուած խոչընդոտներով: Օրինակ, կամքէ անկախ պատճառներով ծրագրի փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են, որոշ ներկայացուցիչներ ներկայ չեն, բազմաթիւ անձեր եւ միութիւններ դեռ փորձառութեան պէտք ունին համաեւրոպական մակարդակով աշխատելու համար, սակայն յաջողութիւններ արդէն տեսած ենք, եւ աւելի՛ն պիտի տեսնենք:

⁂

Յունիս 2-ին տեղի ունեցաւ առաջին նիստը, գործօն մասնակցութեամբ արեւմտահայ եւ արեւելահայ, փորձառու եւ անփորձ տարրերու: Օրուան նիստի գործավար դիւանի նշանակութիւնը խլեց ժամանակ եւ եղաւ անկանոն, սակայն ի վերջոյ իրականացաւ: Ապա սկսաւ ժողովին (ինծի համար) ամէնէն հետաքրքրական եւ տեղեկութիւններով հարուստ մէկ հանգրուանը, «Ֆորում»ին դիմող թեկնածու կազմակերպութիւններու ինքնա-նկարագրութիւնը: Նման թեկնածուներէ խնդրուած էր գրաւոր եւ բերանացի ներկայացնել իրենց համայնքի, ապա նաեւ իրենց ներկայացուցած միութեան իրավիճակը եւ գործունէութիւնը: Խօսք տրուեցաւ Դանիոյ «Հայ Քրիստոնեայ Մշակութային Կեդրոն»ի ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Աղաբալեանին: Ան Ադրբեջան ծնած, հոնկէ Մոսկուա, 1993-ին ալ Գոփընհակէն (Դանիոյ մայրաքաղաք) գաղթած անձ մըն է: Ըսաւ որ Դանիոյ մէջ հայ կեդրոն մը հիմնելու առաջին երեք փորձերը ձախողած են, սակայն 1996-էն ի վեր բանող կեդրոն մը կայ: Դանիոյ մէջ մօտ 1.000 Հայ կայ: 500-ը՝ 1968-1988 շրջանին եկած Արեւմտահայեր եւ Պարսկահայեր են, 500-ն ալ՝ «հիմնականում Հայաստանից եւ այլ սովետական երկրներից»: Համայնքը մտահոգող միւս ուժը «մեր երեխաների հայ մնալու ապագան է», իր խօսքով: Այս եւ այլ նպատակներ հետապնդելու յոյսով նախ հիմնած են «Հայ Քրիստոնեայ Մշակութային Կեդրոն»: «Քրիստոնեայ» բառը հոն զետեղուած է մտածուած կերպով, Հայերը կը զանազանէ ուրիշ գաղթական-էթնիքական ազգերէ, ըսաւ զեկուցողը: Ապա հիմնուած է դպրոց, -յստակ չէր թէ ամէնօրեայ թէ ոչ-: Հոն կը դասաւանդուին դանիական ծրագիր, հայերէն, ռուսերէն, եւ «կուլտուրային» նիւթեր, -երաժշտութիւն եւ թատրոն, ապա աղջիկներու երգչախումբ: Գաղութը կազմաւորման ընթացքի մէջ է դեռ: Կը գործածէ տեղացիներու եկեղեցի մը, կ'ուզէ ունենալ սեփականը: Էջմիածին քահանայ մը նշանակած է, բայց ան դեռ չէ հասած. «չգիտենք ինչպէս պիտի հասնի»: Պէտքը կը զգացուի Դանիայի փոքրամասնութեանց հետ կապ ունեցող օրէնքները աւելի լաւ ուսումնասիրելու:

Ըստ ժողովին ներկաներու անուանացանկին, զոր «Ֆորում»ի վարչութիւնը հայթայթած էր, մասնակիցներէն 75-ին երեքը Դանիայէն էին: Միւսները չխօսեցան: Տեղի ունեցաւ հարցում – պատասխան եւ քննադատութիւն, ռուսերէնի դասաւանդման մասին եւ անոր դէմ: Պ. Աղաբալեան պատասխանեց որ նախ, իբրեւ սկզբունք, «որքան լեզու գիտես, այնքան մարդ ես»: Երկրորդ՝ ընտանիքներու մեծամասնութիւնը ռուսախօս են, եւ երրորդ՝ Ռուսաստանի հետ կապերը կը մնան զօրաւոր:

Խօսք առաւ Հայր Մաշտոց, Էջմիածնոյ միաբանութենէն, որ 1997-էն ի վեր Վիէննա աստուածաբանութիւն կ'ուսանի նաեւ օգնական է տեղւոյն հոգեւոր առաջնորդին՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեանին: Ընդգծուեցաւ որ Հայր Մաշտոց «լիազօրուած է ներկայացնելու Աւստրիոյ հայ համայնքը»: Աւստրիա 3.000 Հայ կայ, ըսաւ, 2.500-ը Վիէննա: Կը գործէ Ս. Հռիփսիմէ Առաքելական Եկեղեցին, անշուշտ նաեւ Մխիթարեան հայրերու վանքն ու եկեղեցին: Համայնքը ունի կանոնագրութիւն, վաւերացուած Աւստրիոյ կառավարութեան կողմէ: Ունի Ընդհ. ժողով, որ կ'ընտրէ եկեղեցական կալուածով եւ մշակութային կեանքով զբաղող վարչութիւն: Գոյութիւն ունի «Յովհաննէս Շիրազ» կիրակնօրեայ դպրոց, ծնողական խորհուրդ եւ տիկնանց յանձնախումբ: Կը գործեն Հ.Մ.Ը.Մ. եւ միութիւն մը, որ կը մէկտեղէ համալսարանի բազմաթիւ հայ ուսանողները: «Ազգային դիմագիծ» կերտելու մարտահրաւէրը կը մտահոգէ գաղութը, սակայն այդ իրագործելու յարմար ամէնէն ազդու միջոցները որո՛նք են, յստակ չէ գաղութին: Ինք Պոն եկած է, մասամբ որովհետեւ հաւաքը «ճանաչողական բնոյթ» ունի, – կ'ուզէ տեսնել թէ ի՛նչ միջոցներ կան գաղութը եւ Հայ Եկեղեցին զօրացնելու եւ Հայաստանին օգնելու:

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

(Շար. 1)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԴԱՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԱՍԵՐԸ

Պուէնոս – Այրէսի «Լա Նասիոն» օրաթերթի Յունիս 7-ի թիւին մէջ, արձակագիր Ռոտոլֆո Ռապանալ, որ ամէն հինգշաբթի կարճ խոհագրութիւն մը կը ստորագրէ՝ «Մշակութային կեանքը» վերտառութեան տակ, «Պորխէսին դասը» նիւթին շուրջ գրած է:

Արժանթինցի գրագէտ Խորխէ Լուիս Պորխէսի (1899 – 1986) Հարվըրտ համալսարանը տուած երկու դասախօսութիւններուն բնագիրները (1977) վերջերս հրապարակուած են: Անոնք յօդուածագիրին ըսել կու տան, թէ «կարելի» Արժանթինի մը վկայութիւնն են, բոլոր ախտերու չարքին՝ ճիշդ բան մը ունենալու յոյսը պահող երկրի մը չօշափելի նմոյշը:

Ան կը բացատրէ, որ Պորխէս քաղաքական հարցերու կամ Արժանթինի թէ արժանթինեան մշակոյթի անկումի մասին դասախօսած չէր: Ինչպէս միշտ, գրագէտը այդ դասախօսութիւններուն մէջ բացառաբար խօսած է գրականութեան մասին եւ իր մասին որպէս անյագ ընթերցող եւ «պարազայական» գրող: Այս վերջին, անսպասելի որակումը թէ՛ իր համեստութեան եւ թէ ակադեմական բանաձեւումներու հանդէպ իր անվստահութեան վկայութիւն մըն էր:

Իսկ ո՞րն է Պորխէսի դասը. – «Այսօր լրջօրէն Պորխէս կարդալ կրնայ մեզ ներշնչել "հանդարտեցուցիչ" զգացում մը: Մեզ կը դաստիարակէ առանց ըսելու թէ բացայայտելու: Այսօր, Պորխէս կարդալ, համազօր է, որոշ իմաստով, ներկայի եւ անցեալի մեր լաւագոյն ունեցածին աղբիւրներուն վերադարձի մը: Վիքթորիօ Կասմաճ կ'ըսէր, թէ, ամէն անգամ որ ներկան զինք կը չարչարէր իր խառնաշփոթ իրականութեամբ, եւ, երբ այդ իսկ պատճառով, իր մշակոյթի մեծութենէն կը կասկածէր, ուժ ու մխիթարութիւն կը գտնէր Տանթէ կարդալով:

Ընթերցողը գիտէ, որ Արժանթինը ներկայիս քաղաքական, ընկերա – տնտեսական ու, մանաւանդ, մշակութային խոր տագնապէ մը կ'անցնի (տե՛ս «Յառաջ», Յունիս 9/10): Երկրին վիճակը մարդիկ

...կը մէջ կասկածելու անցեալի արժէքին, ...ներկայի երաշխաւորութիւններուն եւ, յառա...կայէս, ապագայի յուսալիութեան վրայ: ...Վ. Կաման՝ նշանաւոր խաղացի դե...րասանը, իր կեցուածքով կ'ուզէր ...սել. ...ինչպէ՞ս կարելի է խաղական մշակոյթին ...յ կասկածիլ, երբ «Աստուածային կատակերգութեան» պէս գործ մը եղած է ...անցեալին: Իսկ Բասպանալ կ'աւելցնէ. – «Ինչպէ՞ս յոյսեր չտածել մեր մշակոյթին ...մամբ, երբ Պորխէս մեր մէջ եւ մեզի համար գրեց, նոյնիսկ երբ Ուոլթ Ուիթ...մանի, Քիցի կամ Սերվանթէսի մասին կը ...խօսէր»:

Հիմա, երբ հայութիւնը Հայաստանի ...Սփիւռքի մէջ յուսախաբութիւններու ...կասկածներու ժամանակ մը կը բոլո..., մարդու հաւատքը զօրացնելու թե...ւ ամէնէն ազդու միջոցը ներկայի եւ ...անցեալի մեր լաւագոյնին դարձ մըն է: ...Ոչ թէ անցեալի լոզունգները ներկային ...ապագային կիրարկելու սին առաջա...րկով (օրինակ՝ Նժդեհի 1930-ական ...ստակններու գաղափարախօսութեան ...վերարծարծում), այլ՝ անցեալի, ներկա... ...յ քաղաքական մեծութիւններուն օրի...նակով մենք մեզ վերահաստատելու նպատակով: Երբ մարդ լրջօրէն Խորենացի, ...րեկացի, Վարուժան, Զարեան, Օշական, Զարենց եւ այլք կը կարդայ, չի ...կրնար չմտածել, որ բան մը կ'արժենք ...վերջոյ, որ մեզի համար շարունակելու ...ներկայի անստուգութենէն դուրս գա...լու միջոց կայ դեռ: Ո՛չ թէ «փառաւոր ...անցեալ» չեխորելու ունայն նպատակով, ...այլ վաւերական հաղորդութիւն մը ստեղ...ծելով:

Տարիներ առաջ, Գալիֆորնիոյ «80-ական» երբեմնի պարբերաթերթին մէջ, ...Թէօլէօլեան հարց կու տար – յիշողութեամբ կը մէջբերենք – ի՞նչ էր մեր ...գրականութեան՝ որպէս հայկական մտածումի արտադրութիւն: Արդեօք կա՞յ «հայկական մտածում» կոչուած բան մը: Բայց ...կարելի եղաւ զուգահեռ մը չքաշել, ...Բասպանալի յիշեալ յօդուածին մէջ ...արտայայտուած պարբերութիւնը կարդացինք.– «Յաճախ ես ինծի հարց տուած եմ ի՞նչ կը կարդան – եթէ կը կարդան – մեր քա...ղաքական գործիչներն ու ձեռնարկատէրները, ի՞նչ կը կարդան մեր ղեկավարնե...րը եւ ի՞նչ կը կարդան մեր երիտասարդ համալսարանականները երբ քիչ մը ժամանակ ունին եւ իրենց ձեռքը գիրք մը ...ցնին: Պատասխանը միշտ տարտամ ...զարմանալի՛օրէն շփոթ եղած է: Այս պատճառով, հարցախոյզները շատ բանի ...ծառայեր. բացարձակի կոչումով տոկոսներ կը յայտնաբերեն, բայց ընդհանրութիւն մը կը ցուցադրեն, որ խուսափողական ճշմարտութիւնը կը ծածկէ»:

Հարց տանք մենք այսօր. սահմանի երկու կողմերը, ի՞նչ կը կարդան մեր ղեկավարները, ազգային ջոջերը, համալսարանականները: Կը կարդա՞ն միթէ: Կը վերադառնա՞ն արդեօք անցեալի առողջ ու վաւեր օրինակներու յայտնագործութեան:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՏԽՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— • —

Ցաւ ի սիրտ եւ մեծ վրդովումով մըն է որ հետեւեալը գրի կ'առնեմ:

Հարցը կը վերաբերի Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Արեւելեան Թեմի նախաձեռնութեամբ եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան հովանաւորութեամբ մեզի համար կրկնակի իմաստով նուիրական ուխտագնացութեան մը, քանի անոր ուղին կ'անցնէր Թուրքիոյ կողմէ հայաթափ մեր հայրերուն եւ պապերուն պատմական հողերէն – Կեսարիա, Արաբկիր, Մալաթիա, Բալու, Պիթլիս, Մուշ, Վան, Կարս, Անի – հասնելու համար Երեւան եւ Ս. Էջմիածին: Ամերիկայէն ճամբայ կ'ելլէինք Յունիս 4-ին շուրջ 150 ուխտաւորներով, իսկ Պոլսոյ մէջ մեզի միացան նաեւ յիսուն հոգի:

Ըստ Առաջնորդարանի յայտարարութեան եւ խոստումներուն, շրջապտոյտ – ուխտագնացութիւնը պիտի գլխաւորէր նոյն ինքն՝ Առաջնորդ Խաժակ Արքեպիսկ. Պարսամեան, որ պիտի ընկերանար ուխտաւորներուն մինչեւ Պոլիս, եւ ապա՝ շարունակուող ուղեւորութեան ամէն խումբին մաս պիտի կազմէր հոգեւոր հովիւ մը, կարգադրութեամբը Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան: Խումբերը պիտի չմնային առանց եկեղեցական առաջնորդի մը:

Իրողութիւնը տարբեր եղաւ խոստացուածէն. առաջին ակնբախ երեւոյթը Առաջնորդ Ս. Հօր բացակայութիւնն էր իր իսկ կազմակերպած եւ գլխաւորած այս ուխտագնացութենէն: Միայն մէկ անգամ է որ, տեղի տալով զանազան անձնաւորութիւններու պնդումներուն, ան երեւցաւ Կեսարիոյ մէջ, ուր պատարագեց եւ խօսակցեցաւ ուխտաւորներուն հետ, որոնցմէ շատեր արդէն վրդոված էին իրմէ, քանի նախապէս Պոլսոյ մէջ տեղեկացած էին Մեծ Եղեռնի մասին անոր կատարած ընդվզեցուցիչ յայտարարութեան Թրքական թերթի մէկ թղթակիցին, թէ ցեղասպանութեան մէջ «թերեւս իր հայրն ալ ունէր յանցանքի իր բաժինը»: Երկարութենէ մը ետք Նիւ – Եորքէն իր կողմէ փորձուած տկար հերքումը դժբախտաբար չծառայեց ցրուելու ո՛չ կասկածը, ո՛չ ալ ստեղծուած ժխտական մթնոլորտը: Ըսենք նաեւ թէ Առաջնորդը մեզի հետ չէր նոյնիսկ Ս. Էջմիածինի մէջ:

Այս ուխտագնացութիւնը կը կազմակերպուէր երկու տարիէ ի վեր: Դժուար չէր նախատեսել Թուրքիոյ մէջ հաւանական պատահարները որոնց դէմ հանդիման կրնային գալ Հայերը: Հարցը չի վերաբերիր ֆիզիքական վտանգի: Թուրք մամուլը եւ դիւանագիտութիւնը պիտի գործածէին իրենց զէնքերը, – բարեկիրթ շրջապատում, քաղաքավար վարմունք, բարեկամական մերձեցում եւ, ի հարկին, շողոքորթութիւն–, զանոնք ծառայեցնելու համար քաղաքական շահարկումի: Հետեւաբար պէտք է որ կազմակերպիչները նախապատրաստուած ըլլային այս ուղղութեամբ, եւ մասնաւորաբար, անդեկ եւ անգլուխ չձգէին հօտը: Խոհեմութիւն էր նշանակել պատասխանատուներ, որոնք պատրաստուած ըլլային հայկական խակական ձայնը լսելի դարձնելու Թուրք մամուլին, երբ առիթը ներկայանար: Եւ մասնաւորաբար՝ պէտք է զգուշութեան յորդոր ընել հեռու մնալու անպատասխանատու յայտարարութիւններէ: Այս պարագային, պիտի չլսէինք 1915-ի մեր մարտիրոսներուն յիշատակը աղարտող խօսքեր ոչ ալ մեր ազգ. հարցը մոռացութեան տուող թեթեւամիտ արտայայտութիւններ: Ամերիկահայ «ուխտաւոր» մը, օրինակ, միայն լուրձնաշուրթն խօսքեր եւ բարձր գնահատանք ունէր հանդէպ «Թրքական իշխանութիւններուն այս բարեացակամ արտօնութեանը եւ հիւրասիրութեանը համար», երբ կը պատասխանէր լրագրողի մը հարցումին, եւ որպէս շնորհակալական արտայայտութիւն սկսաւ երգել Թրքերէն երգ մը, զոր ժամանակին սորվեր է իր հօրմէն...:

Ու դեռ մեզի կը սպասէր շատ աւելի տհաճ եւ դատապարտելի երեւոյթ: Ուխտաւորներուն մաս կը կազմէր Ամերիկայի մէկ ծուխին հովիւը, անձնական հանգամանքով: Ան նախ սփոփարար դեր կատարեց ծունկ մը աղօթք ընելու եւ մի քանի շարականներ երգելու կիսակործան մեր եկեղեցիներուն մէջ: Պատկերը, սակայն, այլափոխուեցաւ Կարսի մէջ, երբ տեղւոյն քաղաքապետը «տաւուլ – զուռնայով» դիմաւորեց ուխտաւորները եւ խումբին եկեղեցական անդամը նկատեց որպէս անոր առաջնորդը, բարի գալուստի խօսքեր ուղղելով անոր:

Երանի թէ հայ եկեղեցականը գոհանար շնորհակալական քաղաքավար նախադասութեամբ մը: Ան իր խօսքը սկսաւ անգլերէն ըսելով... թէ պէտք է մոռնալ անցեալին մէջ պատահածը, կամ թէ «անցեալինը ձգել՝ անցեալին» – Let the Bygone, be Bygone, մինչ Թրքական լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչները կ'արձանագրէին եւ տեսերիզի կ'առնէին զինք եւ իր խօսքերը: Սակայն ո՞վ է որ իրաւունք տուած էր մեր եկեղեցականին արտայայտելու ուխտագնացներուն կամքը: Ո՛չ ոք:

Տէր Հօր խօսքը պատճառ եղած էր որ դուրս ելլեմ հաւաքավայրէն քիչ մը զով օդ շնչելու համար: Այդ բացակայութեանս Թուրք լրագրողը խօսքը ուղղելով միշտ ամերիկահայ Տէր Հօր, յայտարարած է թէ... Թուրք – հայկական սահմաններուն փակումը հետեւանքն է նախ՝ Ղարաբաղի ապօրէն հարցին եւ դէպքերուն, եւ նաեւ՝ ամերիկահայ եւ ֆրանսահայ գաղութներուն հակաթուրք գործունէութեանց: Եւ զարմանալին այն է, որ ներկաներէն ոչ ոք հակադարձած է լրագրողին հակահայ այս լուտանքին:

Ուծացումը բաւական խոր արմատներ նետած է մեր հոգիներէն ներս:

Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի պատմական թուականին առթիւ երկու տարիէ ի վեր «կազմակերպուած» ուխտագնացութիւն մը եթէ պիտի ստանար այս անմխիթար արդիւնքը, մաղթելի պիտի ըլլար որ պատասխանատու մարմինները երբեք նախաձեռնարկ չըլլային իրենց ձեռնհասութենէն վեր գործի մը՝ քանի ուխտաւորներէն շատեր զգացումը ունեցան Թուրքիոյ մէջ հայկական «լքեալ գոյք» մը ըլլալու նաեւ իրենք:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

Մանչէսթըր, Նիւ Հէմշայր

ՀԱՃԵԼԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՄԸ

Անիէռ, Պուա–Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը կազմակերպած էր պտոյտ մը դէպի Պուլոնյ–Սիւր–Մէր այցելելու համար ձուկերու Եւրոպայի ամենամեծ ակուարիումը:

Յունիս 16, առաւօտեան ժամը 7.30-ին, հակառակ անհաստատ օդին ընկերուհիներ եւ բարեկամներ կը սպասէին Անիէռի քաղաքապետարանին առջեւ:

Ժամը 8-ին հանրակառքը ճամբայ ելաւ անցնելով Իսի – լէ – Մուլինոյէն, հոն ալ սպասող ընկերուհիները առնելով, բարձր տրամադրութեամբ շարունակեցինք մեր ճամբան, ֆրանսացի շարժավարին ականջները լեցնելով մեր երգերով:

Ժամը 10-ին սուրճի անփոխարինելի պահը, կէս ժամ դադարէ մը ետք ժամը 13-ին հասանք վայր, կէսօրուան ճաշէն յետոյ ազատ պտոյտ մը քաղաքին մէջ: Ժամադրուելով ժամը 15-ին ակուարիումին առջեւ:

Իսկապէս իր տեսակին մէջ եզակի էր այս ակուարիումը: Վայելեցինք ձուկերու, ոստրէներու եւ այլազան ծովային բոյսերու գեղեցկութիւնները իրենց լրիւ բացատրութիւններով. ժամը 17-ին դարձեալ հանրակառքը առնելով ժամը 19-ին հասանք Առաս ուր ապահովուած էր մեր պանդոկը, խմբովին հաճելի երեկոյթ մը անցուցինք:

Յաջորդ առտու նախաճաշէն վերջ, ազատ պտոյտ մը, Առաս քաղաքին մայր հրապարակը բոլորովին տարբեր հմայք ունի, շրջապատուած կամարներով եւ 17-րդ դարու շէնքերով, շինութիւններով, նաեւ Երկրորդ աշխարհամարտին Անգլիացիներու կողմէ փորուած ընդգետնեայ ուղիներով:

Հաճելի պտոյտէ մը վերջ ժամը 13.30-ին վերադարձանք մեր առօրեայ կեանքին:

ԽԱԶՈՒՀԻ ՄԸ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

– Դուն պարզապէս այդ ենթադրութիւնը կ'ընես քու բարեկամիդ վրայէն կասկածները հեռացնելու համար, – ըսաւ Աշոտ:

– Խենթ խօսքեր մի՛ ըներ, – պոռաց Ալպօյաճեան:

– Արշակին ըսածը անկարելի բան չէ, – միջամտեց Աբիկ, – կրնայ ըլլալ, որ այդ թուղթերը դեսպանատունէ մը առնուած են... արդէն ատանկ խօսք մը դարձաւ:

Նոյն միջոցին սենեակին դուռը բացուեցաւ, եւ երեւան ելաւ Բիւզանդ Քէչեանի խոշոր փորը:

– Աշո՛տ, սրունք ներս տուր, – գոչեց «Բիւզանդիոն»ի խմբագրապետը՝ ձեռքը բռնած թուղթերը երկարելով:

Աշոտ փութաց հայրական հրամանը կատարելու:

Քէչեանի երեւումը վերջ տուած էր վիճաբանութեան: Աբիկ Մուպահեաճեան հեռացաւ Արշակին քովէն ու գնաց Քէչեանի սենեակը իր «շատ կարեւոր» ըսելիքները հաղորդելու:

Արշակ վերսկսած էր իր թուարանական հաշիւներուն՝ երբ ներս մտաւ Ներսէս Օհանեան:

– Տեսա՞ր մի եղած խաղքութիւնը, – գոչեց բարկաճայթ ձայնով մը:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, – հարցուց Արշակ՝ իր աշխատութիւնը ընդհատելով:

– Ի՛նչ պիտի ըլլայ, Վարչութիւնը պարզապէս մեր քիթին կը խնդայ կոր... թեւերնէն բռնելու, ամէնքն ալ դուրս նետելու է, ուրիշ ճար չկայ:

– Բայց արդէն հրաժարած չե՞ն:

– Հրաժարած՝ սակայն նորէն իրենց ընելիքը կ'ընեն կոր:

– Նոր բա՞ն մը կայ:

– Աբիկ Մուպահեաճեանը չըսա՞ւ, – հարցուց Օհանեան:

– Ձէ՛, բան մը չըսաւ, – պատասխանեց Արշակ:

– Ան անանկ է արդէն, ինչ որ ըլլայ՝ ծածուկ կը պահէ, ծածկելով – ծածկելով չէ՞ որ խնդիրը մինչեւ այստեղ բերինք... բայց ես ա՛լ պիտի չհամբերեմ, ամէն բան մէջտեղ պիտի հանեմ:

Եւ Օհանեան ձեռքը ծոցին զարնելով՝ շարունակեց.

– Ամբողջ հոս են տօքիւմանները... ալ կը բաւէ, որչափ որ մեզի խաբեցին... պարզապէս դաւաճանութիւն է ամէնուն ալ ըրածը:

– Բայց, Օհանեա՛ն էֆէնտի, խնդիրը ի՞նչ է, – հարցուց Արշակ:

Օհանեանի պոռալու ձայնէն հետաքըրքըրուած Պարոյր Քէչեան իր սենեակէն դուրս ելաւ եւ մօտեցաւ երկու խօսակիցներուն:

– Եթէ դուք լուռ մնաք, եթէ չգրէք աս եղածները, պիտի ըսեմ, որ դուք ալ անոնց միացած էք կամ անոնցմէ կաշառուած էք, – գոչեց Օհանեան՝ խօսքը Պարոյրին ուղղելով:

– Խնդիրը նախ բացատրէ՛, – պնդեց Արշակ:

– Խնդիրը այն է, որ Վարչութիւնը բոլորովին ծածկել կ'ուզէ կոր Թիւ 17 խափիէի խնդիրը: Քննութիւնը վերջացուց առանց եզրակացութեան մը յանգելու. արդէն եղածը քննութիւն չէր, այլ կատակերգութիւն...

– Բայց ի՞նչ կ'ուզէիր, որ ընէր, քանի որ հետք մը չկար մէջտեղ:

– Հետք չի կա՞ր մի... ո՞վ կ'ըսէ կոր, միայն թէ ամէն բան ըրին, ամէն միջոցի դիմեցին խնդիրը խեղդելու համար... որովհետեւ եթէ այդպէս չընէին՝ իրենց աղտոտութիւնները մէջտեղ պիտի ելլար:

Եւ Օհանեան ուղղուեցաւ Բիւզանդ Քէչեանի սենեակը:

Այս վերջինը գլուխ գլխի, խորհրդաւոր տեսակցութեան մը բռնուած էր Աբիկ Մուպահեաճեանին հետ:

Նորեկին մուտքը վերջ տուաւ այդ տեսակցութեան:

– Հրամմեցէ՛ք, նստեցէ՛ք, Օհանեան էֆէնտի, – ըսաւ Քէչեան աթոռ մը ցոյց տալով:

Օհանեան նստաւ եւ գրպանէն խոշոր թաշկինակ մը հանելով՝ ճակատը սրբեց:

– Սիկառա չունիմ, որ քեզի հրամցընեմ, - ըսաւ Քէչեան, – ես չեմ ծխեր:

– Քու չծխելդ պատճառ մը չէ, որ փաքէթ մը սիկառա չունենաս հիւրերու համար, - դիտել տուաւ Օհանեան:

– Եթէ ամէն եկողին սիկառա հրամցընեմ, օրը երեք փաքէթը չօգտեր:

– Թո՛ղ տասը փաքէթ ըլլայ, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր, – գոչեց Օհանեան, - պաթմի՞չ կ'ըլլաս:

Եւ գրպանէն սիկառէթի տուփը հանելով՝ հատ մը Աբիկ Մուպահեաճեանին հրամցուց եւ հատ մըն ալ ինք վառեց:

– Սիկառայէն վազ անցանք, փա՛ռք Աստուծոյ, փաքէթ մը սիկառա առնելու չափ դրամ ունիմ, – շարունակեց Օհանեան, – ես քենէ ուրիշ բան ուզելու եկած եմ...

– Ի՞նչ բան, - հարցուց Քէչեան, – հիւանդանոցի համար նորէն բա՞ն գրել պիտի տաս... անկէց վերջը գիտցած ըլլաս, որ հիւանդանոցին մասին ինչ որ գրուի՝ դրամով է:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

Հայկական ձեռագործ մը նուիրեց Ե. Հ. Խորհուրդին:

Իր եզրափակիչ խօսքով Համբէս եկա Արամ Կաթողիկոս, գնահատելով բոլոր դասախօսներն ու մասնակիցները, որոնք այնքան բծախնդրութեամբ ներկայացուցին իրեց մասնագիտութեան յատուկ նիւթեր:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՄՕԹ»Ը՝ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԱԿԸ

Թուրքիոյ Ազգային ժողովը «Հայերը Օսմանեան վերջին շրջանին» խորագիրով հատոր մը հրատարակած է, որպէս պատասխան ցեղասպանութեան ճանաչումներուն: Հատորը առաջին հրատարակութեամբ լոյս տեսած է անգլերէն, կ'ըսուի թէ պիտի ղրկուի ամբողջ աշխարհի խորհրդարաններուն եւ մեծ գրադարաններուն: Երկրորդ հրատարակութիւնը պիտի ըլլայ թրքերէն:

Այս հատորին անդրադառնալով Զ. Կիւրճանը («Աքար» Յունիս 29) կը գրէ թէ շատ անրաւարար է ան ընդունելի կեցուածք մը պահելու համար հայկական տեսակէտը ցոլացնող հազարաւոր հրատարակութիւններուն հետ: Կ'ուզէ նաեւ որ Թուրքիոյ պատասխանատուները այլ քայլերու ձեռնարկեն, առաջքը առնելու համար այն «Ազգային ամօթ»ին որ սկսած է յայտնուիլ նոյնիսկ Թուրք անչափահաս սերունդին մօտ, «ցեղասպան»ի, «ոճրագործ»ի վերագրումներով: Լրագրողուհին յուշածին որպէս օրինակ կու տայ ԱՄՆ ապրող մէկ պաշտօնակիցին պատահածը. այս վերջինին զաւակը օր մը արցունքոտ աչքերով տուն կու գայ դպրոցէն, գոչելով. «Ես ոճրագործ եմ եղեր. մեծ հայրերս Հայերը սպաններ, ջարդեր են...»: Այս օրինակէն մեկնելով Զ. Կիւրճանը կը սպասէ որ Թուրք ղեկավարները անյապաղ գործի անցնին, եթէ չեն ուզեր որ «ցեղասպան»ի պիտակը որ «ներկայիս կախուած է բոլոր Թուրք հայրենակիցներուն վիզէն» չփոխանցուի նաեւ յաջորդ սերունդներուն:

Գրութեան մէջ ակնարկութիւն մը կայ Ս. Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնին ալ որ յայտնի է թէ Թուրքերուն մեծ սարսափին վերածուած է պատրաստութեան փուլէն իսկ: Լրագրողուհին կը գրէ թէ ժապաւէնը արդէն հիմակուընէ, Թրքական խժդուժութեան տեսարաններով եւայլն, միջազգային պատկերազարդ մամուլին հետաքրքրութեան թիրախ է: «Մտածեցէ՛ք, կ'ըսէ, թէ վաղը եթէ ցուցադրութեան դրուի ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի մէջ, ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի գործէ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, Ռուսաստանի իր պաշտօնական այցելութիւնը սկսաւ Յուլիս 1-էն Սէն - Պետերսպուրգով, ուր չորս տարի առաջ վերջացուցած էր իր պետական այցելութիւնը: Կիրակի օրուան ճաշը, Փութինի հետ, ձկնեղէնի ճաշարանի մը մէջ պաշտօնական բնոյթ չունէր: Հետազօտական կեդրոնը արտասանած իր ելոյթին մէջ, Շիրաք պաշտպանողականը ըրած է Հիւսիսի փոքր եւ աղքատ ժողովուրդներուն, չեշտելով թէ հարկ է փոխել հայրական եւ գաղթատիրական նայուածքը զոր արեւմտեան մշակոյթները միշտ ունեցած են այդ ժողովուրդներուն նկատմամբ: Փութինի ծննդավայր քաղաքին մէջ, Շիրաք ամոլը այցելած է Էրմիթաժ թանգարանի Սուլաժի ցուցահանդէսը, նկարիչին ընկերակցութեամբ, ապա, երեկոյթը անցուցած է օփերա: Յաջորդ օրը, Երկուշաբթի, Շիրաք կ'անցնէր Մոսկուա, ուր կը սկսէին քաղաքական խօսակցութիւնները:

ՓԱՐԻԶԻ վարչապետարանին պարտէզներուն մէջ, Կիրակի, Յուլիս 1-ին տօնուեցաւ 1901 Յուլիս 1-ի օրէնքին հարիւրամեակը: Այս օրէնքը քուէարկել տուած է այն ատենուան վարչապետը՝ Փիէր Վալտէք - Ռուսօ եւ կը վերաբերի Միութիւններու ազատ ստեղծման: Այդ օրէնքին վրայ հիմնուած այսօր 880 հազար միութիւն կայ 11 միլիոն անդամներով: Հայկական միութիւններու մեծամասնութիւնն ալ հիմնուած է այս օրէնքին վրայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, առժամապէս ազատ արձակած են 30 բանտարկեալներ, որոնք 210 օր է հացադուլ կ'ընէին: Վեց ամսուան ընթացքին պիտի կարենան վերագտնել իրենց առողջութիւնը ընտանեկան մթնոլորտին մէջ:

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉԻ յանձնումէն ետք, միջազգային հանրութիւնը 1,28 միլիառ տոլար շնորհեց Եուկոսլաւիոյ, միայն 2001-ի համար եւ կը նախատեսուի 3,9 միլիառ տոլար ալ գալիք 3 - 4 տարիներուն համար: Եուկոսլաւիան բաւական ցնցուած է այս յանձնումով, որ պատճառ եղաւ նաեւ վարչապետին՝ Զիզիչի հրաժարման, քանի որոշումը տրուած էր միայն Սերպիոյ կողմէ: Յուլիս 2-ին, առաջին անգամ ըլլալով Միլոսեւիչ պիտի ներկայանար դատարան եւ յայտնէր թէ «յանցաւո՞ր» թէ «ոչ - յանցաւոր»ի դիրք պիտի բռնէ: Քոսովոյէն զատ, Միլոսեւիչ պիտի մեղադրուի նաեւ Պոսնիա եւ Խըրուաթիա գործած ոճիրներուն համար: Դատավարութիւնը կրնայ տարի մը տեւել:

ՍԱԼՑՊՈՒՐԿԻ (Աւստրիա) մէջ, Յուլիս 1-ին բաւական բուռն բախումներ պատահած են ապահովութեան ուժերուն եւ համաշխարհայնացման ընդդիմադիր ցուցարարներուն միջեւ: Այս վերջինները կը ջանային ընդհատել այն ժողովը որ տեղի կ'ունենար Եւրոպայի տնտեսական ապագային մասին: Հինգ ցուցարար ձերբակալուած է եւ չորս ոստիկան ալ վիրաւորուած:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ Վաղիանիի իր ռազմակայանը վերադարձուց Վրաստանի, բայց, յայտնած է նաեւ որ պիտի ուշանայ յանձնելու Գուդաուտայի կայանը (Աբխազիա): Մոսկուա յանձնառու եղած էր մինչեւ Յուլիս 1 յանձնել Վրաստանի իր չորս կայաններէն երկուքը:

ԵՒՐՕ-ի փիաքոյին մասին, երկար յօդուած մը ստորագրած է Շ. Փասքուա «Ֆիկառօ»յի մէջ (Յուլիս 2), ուր կը բացատրէ պատճառները: Իր ստեղծումէն երկուուկէս տարի ետք, կը գրէ, ամէն դետնի վրայ ձախողած է: Իր արժէքին աւելի քան քառորդը կորսնցուցած է տոլարին բաղդատմամբ, մէկ երրորդը իէնի բաղդատմամբ եւ 30% համաշխարհային 36 գլխաւոր դրամներու միջինին: Փասքուա կը շարունակէ երկար ցանկ մը թուելով:

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼՏՈՆ

Յունիս 29-ին Ս. Սարգսեան 4/6, 4/6, 5/7 արդիւնքով պարտուելով 1/8-րդ աւարտականներուն ամերիկացի Փ. Սեմփրասէն, դուրս մնացած է մրցաշարքէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Իւ.Է.Ֆ.Ա.-ի Բաժակի մասնակցութեան ճամբուն վրայ Ինթէրթօթօյի մրցաշարքի Ա. հանգրուանին երթի մրցումին Գիւմրիի Շիրակը 3-2 առաւելութիւն մը ձեռք ձգած էր հունգարացի իր մրցակիցին՝ Թաթապանիայի դէմ: Սակայն, դարձի մրցումը 3 - 1 կորսնցուցած ըլլալով, Հայաստանի ներկայացուցիչը դուրս մնացած է:

Այրի Տիկին Վարսենիկ Քէպապճեան (Պոսթոն),

Այրի Տիկին Էլէն Քէպաճեան եւ զաւակները Սիլվէնն եւ Քրիսթոֆ,

Տէր եւ Տիկին Պէրնար Քէպաճեան եւ զաւակները (Պոսթոն),

Տէր եւ Տիկին Գլօտ Քէպաճեան եւ զաւակները (Պոսթոն),

Տէր եւ Տիկին Ժան Քէպաճեան,

Պ. Միհրան Քէպաճեան եւ զաւակները,

Քէպաճեան, Պաղտասարեան, Յարութիւնեան, Քալիշեան ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, եղբօր զաւկին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ (ՄԱՐԻԻՍ) ՔԷՊԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Յուլիս 4, ժամը 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը, ժամը 17-ին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ծաղկեպսակ, նուէրները ընել հայկական հաստատութիւններու:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Էլէն Քէպաճեանի եւ ընտանիքին:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պ. Կարապետ Տէրտէրեան 500 Ֆր. իր ծննդեան 90-ամեակին առթիւ:

COMMUNIQUE
D'ARMENIE VILLAGE

Depuis 1996, et après l'achèvement de l'école du Village de Yereknout (District de Lori) ARMENIE VILLAGE oriente définitivement son action vers la réhabilitation des Ecoles de Erevan et, plus particulièrement, des deux écoles françaises No 119 (District d'Erebouni) et No 48 portant le nom de Missak Manouchian.

Grâce à votre générosité, citons pour mémoire:

• Réfection totale des toitures et des sanitaires des deux écoles; • Envoi de plus de 200 livres scolaires et des dizaines de dictionnaires encyclopédiques; • Envoi de fonds pour l'achat à Erevan de vêtements (pour 100 élèves nécessiteux) des deux écoles; • Ecole No 119, réfection totale du hall et de la salle des professeurs (1er étage); • Envoi de 412 ouvrages et 10 dictionnaires encyclopédiques à la Bibliothèque Nationale pour enfants de Erevan «Khengo Aber»; • Envoi de vêtements et chaussures d'hiver pour 100 élèves de l'école GAYANAVAN (District de Davouch); • Envoi de 180 paires de chaussures pour enfants et 40 kg de vêtements distribués aux enfants démunis de plusieurs écoles primaires et maternelles d'Erevan.

Aujourd'hui, nous projetons d'entreprendre :

La réfection totale du rez-de-chaussée de l'école No 119, comme cela fut fait au 1er étage. Coût approximatif: 12 000 US Dollars. Réhabilitation de la partie Restauration des élèves. Coût approximatif: 1 500 US Dollars.

Cela ne sera évidemment possible que grâce à votre générosité.

Comme par le passé, nous et les enfants d'Arménie comptons sur vous, car nous savons que «Quand un enfant ne va pas à l'école, c'est tout un peuple qui ne grandit pas».

Veuillez libeller vos chèques à l'ordre de :

ARMENIE VILLAGE

et de les adresser à :

ARMENIE VILLAGE
Centre Culturel UCFAF-JAF
6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 5
Տօն Սրբոց Թարգմանչացն Մերոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

UGAB — JEUNES
Paris - IDF

DINER ORIENTAL

le samedi 7 juillet à 20h

l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis

DINER ORIENTAL

Apéritif, vin et café compris
suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale

Réservation obligatoire au **06 62 72 37 76** (Sévane)

Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)

organisé par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]
(Métro: Courcelles)

TELEVISION
ARTE

Mercredi 4 juillet à 20h45 dans le cadre des «Mercredis de l'histoire» Arte Magazine présente «Des terroristes à la retraite» de Mosco Boucault **«Ce que peu de résistants français osaient faire, les membres du réseau comuniste MANOUCHIAN l'ont fait».**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

A la découverte du JURA

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial du 20 au 27 août dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Promenade dans les environs, journée à Genève à la rencontre de la communauté arménienne... Places limitées.

Renseignements et inscriptions avant le 25 juin au: 01.48.24.46.57.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17- էն ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)

կամ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, հայլն)

8 օրուան համար 8.900 Ֆր.

15 օրուան համար 12.800 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

Յուլիս 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝

- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 4
MERCREDI
4 JUILLET
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.202 — Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20.202

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 2 / 3)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ

Վարչապետ Ա. Մարգարեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Յուլիս 4-ին Փարիզ կը հասնի, մասնակցելու միջխորհրդային դրամատան հետ խորհրդակցական հանդիպումի մը: Երկօրեայ հանդիպումներով կը քննարկուին Հայաստանի մէջ տնտեսական կարեւոր ...ները, բարգաւաճելու միտումները եւ ...ալ հարցեր: Հանդիպումին բացման խօսքը կ'արտասանէ Ա. Մարգարեան:

⁂

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԳՐՔՈՅԿՈՎ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՄԻԱՑԱԾ

Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէին ...երքին մէջ Ղարաբաղը միացուած է Հայաստանի տարածքին, ինչ որ մեծ զայրոյթ պատճառած է Ազրպէջանի երեսփոխաններուն: Հանրապետութեան գըլխաւոր դատախազը խիստ ոճով յայտարարութեամբ մը պահանջած է որ կազմակերպութիւնը անմիջապէս ներողութիւն խնդրէ: Հակառակ պարագային ան սպառնացած է Խորհրդարանի օրակարգին ...թ ընել Կարմիր Խաչի Ազրպէջանի գրասենեակին փակումի հարցը:

ԹԻՖԼԻՍ – ՄՈՍԿՈՒԱ ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ ՄԸ ՌԱԶՄԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Վրաստանէն ռուս զինուորական կայաններուն մեկնումը սուր դժգոհութիւն պատճառած է ռուս երեսփոխաններու. ...նք այդ կարգադրութեան մէջ շրջանին հակակշիռը ձեռք առնելու ՕԹԱՆ-ի ...մադրութիւնը նշմարած են, Յուլիս 2-ին պահանջելով իրենց կառավարութենէն որ Կովկասի մէջ զարկ տայ Ռուսաստանի ներկայութեան: Կրեմլինի մօտիկ երեսփոխանական խումբէն Գ. Գուսկով մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ Ռուսաստանի քաղաքական, եւ զինուորական ազդեցութիւնը Կովկասի մէջ կը ...ւայի, տեղը ձգելով ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն յատկապէս ԱՄՆ-ու եւ Թուրքիոյ: Ան պահանջած է որ ռուս կառավարութիւնը առկախէ իր զօրախումբերուն Վրաստանէն մեկնումը: «Եթէ Կովկասը ...նք, այլեւս չեն կրնար երբեք հոն վերադառնալ» ըսած է ան: Խորհրդային ...ութեան նախկին վարչապետ Ն. Ռիժկով ալ որ ներկայիս Անկախներու խումբին երեսփոխան է, «նախագահ Ելցինի հակազգային սխալը» որակած է ռազմակայաններու Վրաստանէն դուրս հանելու որոշումը:

Միւս կողմէ, Թիֆլիսի մէջ ալ դժգոհութիւններ արտայայտուած են նոյն ռազմակայաններու երկրէն հանելու ...ական յապաղումին առթիւ: Ինչպէս ...ուեցաւ, այդ կայանները պէտք է երկրէն դուրս բերուէին մինչեւ Յուլիս 1: ...կայն, Ռուսաստան ծրագրուած երկուքէն միայն մէկը այդ պայմանաժամը ...երով փոխադրեց, միւսին համար ...լով թէ չի կրնար աւելի բլալ խոստումին:

Վրաստանի Խորհրդարանի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին ...ը այդ պատճառով խստիւ քննադատած է Մոսկուան, որ ակներեւօրէն կը ...խախտէ միջազգային համաձայնութիւնները: Այնուհանդերձ, ան տրամադիր երեւցած է 2 – 3 շաբաթ յաւելեալ պայմանաժամ տալու Մոսկուայի, չէզոքացնելով թէ Թիֆլիս միջազգային ատեանին ... ճնշում պիտի բանեցնէ Մոսկուայի վրայ եթէ ան շարունակէ տնօրէնել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին գործերու նախարարը Յուլիսի աւարտին մօտ Անգարա կ'երթայ, վերջակէտ դնելու ֆրանքօ-թուրք յարաբերութիւններուն լարուած վիճակին որ հետեւանք եղաւ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին: Այդ ճանաչումին որպէս հակազդեցութիւն Թուրքիա ետ կանչած էր Փարիզի իր դեսպանը որ սակայն վերադարձած էր իր պաշտօնին Մայիսի կէսին:

ՇԻՐԱՔ – ՊՈՒՏԻՆ ջերմ յարաբերութիւնները բաւական պաղեցան Յուլիս 2ին, Մոսկուայի մէջ, երբ երկու ղեկավարները մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին արտայայտուեցան Միլոսեւիչի յանձնումին մասին: Ֆրանսայի նախագահը ողջունեց ձերբակալութիւնը անոր որ «պատասխանատու է Պոսնիոյ դժբախտութեան» զայն նկատելով «իրաւունքի եւ ժողովրդավարութեան յաղթանակը»: Պուտին, անմիջապէս հակազդեց. – «Հիմա, եւրոպական դաշնակցութեան կործանման սեմին ենք: Ինչ որ գէշ է պէտք է պատժուի: Հարցը սա է՝ ի՞նչպէս: Փողի՞ պէս յախճապակիի խանութի մը մէջ, թէ ոչ, խոհեմութեամբ, քաղաքակրթուած ձեւով»: Մընացեալ հարցերու շուրջ, Շիրաք եւ Պուտին նոյն լեզուն կը գործածեն, ինչպէս ռազմագիտական եւ անջրպետային մարզերը:

ՅՈՒԼԻՍ ՄԷԿԷՆ, Ֆրանսայի մէջ, տեղի ունեցան ընթացիկ յաւելումները: Մեթրոյի տոմսը բարձրացաւ 8 Ֆր. 50-ի (1,3 եւրօ) եւ 10 տոմսերը 61 ֆրանքի (9,3 եւրօ): Ամսական նարնջագոյն տոմսը մէկ եւ երկու գօտիներու համար կը բարձրանայ 291 ֆրանքի (44,35 եւրօ): Նուազագոյն ամսականը 4,05 յաւելում կը կրէ:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ հրադադարը շատ խախուտ է եւ վերջին 48 ժամերուն հինգ նոր զոհեր կային: Կիրակի, Յուլիս 1-ին, երեք Պաղեստինցիներ (2-ը՝ Համասի անդամ) սպաննուած էին: Նոյն օրը խարալլալի մըն ալ կը սպաննուէր, իրիկունն ալ Պեղաստինցի մը եւս:

Ս. ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ, առանց փաստաբանի ներկայացաւ Լա Հէի միջազգային դատարանին առջեւ, որ հաղորդեց իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Նոյն ժամանակ եւ օրէ ի վեր, Պելկրատի մէջ կը շարունակուին իր կողմնակիցներուն ցոյցերը, 10-էն 15 հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Ասոնք «դաւաճանութիւն» կը բացայայտնեն, եւ կը սպառնան սպաննել Սերպիոյ վարչապետը՝ Ճինճիչ, զոր յանձնումին գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատեն:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ քննութեան տակ առնուեցաւ Էլֆ հարցին կապակցութեամբ: Իրեն դէմ եղած մեղադրանքը կը վերաբերի «հանրային ինչքերու չահագործման»: 1992-էն 1997, Փասքուա 71 անձնական բնոյթի թռիչքներ կատարած է, որոնց 24-ը Էլֆի կողմէ վճարուած եւ որու գումարը 1,1 միլիոն ֆրանք է:

ՉՈՐՍ ՌՈՒԽԱՆՏԱՅԻՆԵՐՈՒ դատապարտումը ցեղասպանութեան ամբաստանութեամբ Պելժիոյ արդարադատութեան կողմէ, պատճառ եղած է որ բողոքները բազմանան եւ Պելժիոյ Արդարադատութիւնն ալ չուարի այլեւս: Չի կրնար ջընջել միաձայնութեամբ քուէարկուած եւ շատ ժողովրդական օրէնք մը: Բողոքներ կան արդէն Ս. Հիւսէյնի դէմ, Ա. Շարոնի, (Սապրա եւ Շաթիլայէն 23 վերապրողներու կողմէ), Փինոչէի դէմ. Զատի նախկին նախագահ՝ Հ. Հապրէի, կարմիր խմէր ղեկավարներուն, Իրանի նախկին ղեկավար Ռաֆսանճանիի, Մարոքի Ներքին նախկին Նախարարին եւ այլն, եւ այլն: Պելժիոյ Արտաքին նախարարը կը խորհի սրբագրութիւն մը բերել օրէնքին, սահմանափակելու համար անոր տարողութիւնը:

ՅԱՌԱՋ-ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

– «Ակօս» շաբաթաթերթի Յունիս 15-ի մէկ վերնագիրը բաւական խօսուն եւ մտահոգիչ է. – «Եկեղեցիին լարուած վիճակը կը շարունակուի»: Որո՞նք են այդ ենթադրեալ «լարուած վիճակ»ին դրդապատճառները:

– Քանի որ հարցնելու պէտքը զգացիք, կը նշանակէ որ անստոյգ տեղեկութիւններու ու տաքարիւն ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած այդ վերնագիրը արդէն իր նպատակին հասեր եւ միտքերը պղտորեր է: Հարց կու տաք լարուած վիճակին մասին: Լարուածութիւն չկայ: Պարզապէս անցումային շրջան մըն է, որուն մէջէն կ'անցնինք: Անշուշտ որոշ անփորձութիւն մըն ալ դեր ունեցաւ այս խնդրին մէջ: Խորհրդային Հայաստանի ժամանակ մեր ժողովուրդը անջատուած էր իր հոգեւոր աւանդութիւններէն: Այդ բոլորը վերականգնելը դիւրին բան չէ: Հայաստանի մէջ Եկեղեցին վերջին տասը տարիներու ընթացքին դժբախտաբար չկրցաւ վերարժեւորել ինքզինքը: Զմոռնանք, որ կարճ ժամանակի ընթացքին երկու կաթողիկոսներ փոխճանեցան: Էջմիածնի մէջ կատարուեցան նաեւ կաթողիկոսական երկու ընտրութիւններ, որոնց երկուքին ալ ցաւօք սրտի միջամուխ դարձան Եկեղեցւոյ հետ կապ չունեցող մարդիկ: Այնուհանդերձ, քանի որ Հայ Եկեղեցւոյ ընդհանուր շահերը խնդրոյ առարկայ էին, մանաւանդ որ Հոկտեմբեր 27-ի ողբալի դէպքն ալ պատահած էր, աւելի քան զուսպ վարուեցանք եւ պարտաւորւեցանք հաշտուիլ կացութեան հետ:

Գալով Եկեղեցիին, մեր անունով կընանք ըսել, որ Գրիգոր Լուսաւորիչ Սուրբ Աթոռին հետ մեր հոգեւոր կապերը անձնապէս մեզի համար շատ նուիրական եւ անփոխարինելի են: Սակայն եկէք ընդունինք որ Սուրբ Էջմիածինը Հայոց հոգեւոր ծընընդավայրը լինելով հանդերձ Սփիւռքի ներկայ պայմաններով Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ամբողջութիւնը չի ներկայացըներ, եւ Հայ Եկեղեցին ամէն տեղ է ուր հայ քրիստոնեայ հաւատացեալ մը կայ: Աղօթելու եւ հոգեւոր կեանք ապրելու համար Էջմիածին երթալու ստիպուած չենք, ինչպէս Տէր Յիսուս Սուրբ Երուսաղէմի մասին ըսաւ երբ կը զրուցէր Սամարացի կնոջ հետ Սիւքեմի մէջ: Եթէ կ'ուզէք, սապէս ամփոփենք. Եկեղեցւոյ մէջ Աստուծոյ Սուրբ Հոգին, հաւատքը, յոյսը եւ սէրը պէտք է տիրեն: Եկեղեցին դրամի եւ բազուկի ուժով չի կառավարուիր: Եթէ ոմանք լարուածութիւն տեսնել կ'ուզեն, կ'երեւի պատճառն ալ այս է:

– Վերջերս, Իսկենտէրունի մէջ նորոգուած Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ բացումը տարբեր մեկնաբանութիւններու առիթ տուաւ մամուլին մէջ: Ոմանք հակած են էջմիածին – Անթիլիաս աւելի բաց քառասնամեայ վէճին մէջ կողմնորոշում մը տեսնելու՝ յօգուտ Անթիլիասի. գործածուած է Անթիլիասի մէջ վերջերս օրհնուած Ս. Միւռոնը, եկեղեցիին Անթիլիասի նախկին պատկանելիութիւնը յիշուած է, Անթիլիասի միաբան Վարդան Արք. Տեմիրճեանը պատարագ մատուցած է: Մինչեւ իսկ Ձեր ու Արամ Կաթողիկոսի «դաշինք»ի մը խօսքը շըրջած է: Ի՞նչ է Ձեր մեկնաբանութիւնը:

– Մեկնաբանութիւնը այս պարագային աւելորդ է: Ամէն ինչ աւելի քան պարզ է: Հայ Եկեղեցին հայ ժողովուրդն է: Ուխտաւոր ժողովուրդը շատ գոհ եւ ուրախ մնաց: Եկեղեցին ժողովրդականացուած էր Կեսարիոյ, Իսկենտէրունի եւ Վաքըֆ գիւղի ուխտագնացութիւններէն: Ամէն տեղ խունկ ու աղօթք կը բարձրանար, ամէն ինչ աստուածահաճոյ էր: Ուրեմն պարզ էր որ նախանձողներ ալ պիտի ըլլային եւ պիտի փորձէին խըռովութիւն յարուցանել: Լաւ եղաւ, մենք ալ գիրենք աւելի մօտէն ճանչնալու առիթը կ'ունենանք:

Անգամ մը եւս կարեւորութեամբ ընդգծենք, որ Պոլսոյ Պատրիարքութիւնը իր վարչութեամբ եւ յարաբերութիւններով կատարելապէս ինքնավար է, կուսակցական կամ քաղաքական ո՛րեւէ կապ չունի, ոեւէ մէկուն կո՛ղմն ալ չէ եւ պիտի չըլլայ: Չորս նուիրապետական աթոռներուն չո՛րսն ալ իրենց կարգին հաւասարապէս մերն են եւ իրենց յատուկ տեղն ունին: Աթոռներու չո՛րս գահակալներն ալ նոյնպէս մեր հովուապետներն են, եւ իրենց կարգին ազգային – եկեղեցական կեանքի մէջ իրենց յատուկ տեղերը ունին: Էջմիածնի, Անթիլիասի եւ Երուսաղէմի բոլոր միաբաններուն, Հայաստանի կամ Սփիւռքի բոլոր քահանայ հայրերուն Պոլսոյ Պատրիարքութեան իրաւասութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր եկեղեցիները միշտ բաց եղած են, ասկէ յետոյ ալ բաց կը մնան, փափաքողը մեր այցելութեան կու գայ եւ փափաքած եկեղեցիին մէջ ալ կը պատարագէ, ինչպէս միշտ եղած է:

Հայ Եկեղեցին մէկ է եւ բոլորին կը պատկանի: Հայ Եկեղեցիին Միւռոնն ալ մէ՛կ է, ինչպէս հաւատքը, մկրտութիւնը, Պատարագը..., Անթիլիասի Միւռոնը, ինչպէս Էջմիածինինը, 4-րդ դարուն Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կողմէ օրհնուածին վրայ աւելցուածն է: Սուրբ Հոգիի էջքով, Լուսաւորչի մասունքով, չորս նուիրապետական աթոռներու հոգեւորականներու մասնակցութեամբ օրհնուած է, Էջմիածնէն ղրկուածն ալ մէջը խառնուած է: Կը կրկնենք՝ Հայ Եկեղեցին մէ՛կ Միւռոն ունի: Ո՛ր վանքին մէջ ալ օրհնուած ըլլայ՝ Միւռոնը սուրբ է: Ասկէ առաջ ալ օգտագործած ենք Կիլիկեան Աթոռի Միւռոնը, այո՛, Իսկենտէրունի մէջ ալ գործածեցինք, ասկէ վերջ ալ սիրով պիտի գործածենք: Ասկէ առաջ Կիլիկեան կամ Ախթամարի միւռոնով օծուած հոգեւորականներ ալ ունեցած ենք Պոլսոյ մէջ: Օրինակի համար, Յովակիմ Պրուսացին կամ Ներսէս Վարժապետեան ո՞ր Միւռոնով օծուած էին...:

– Ինչի՞ պէտք է վերագրել, ուրեմն, նման կեցուածք:

– Ասիկա խնդրոյ առարկայ ընելը պարզապէս տգիտութեան հետեւանք է: Սըրբալոյս Միւռոնը կը խորհրդանշէ Ս. Հոգիի ներգործութիւնը եւ երկնային պարգեւները, եւ որեւէ Աթոռի սեփական ապրանքը չէ: Մեր հոգեւոր հայրերը հանգիստ սիրտով կրնան օգտագործել Սրբալոյս Միւռոնը, ուր որ ալ օրհնուած ըլլայ, կանոնական պայմանները տեղը բերելով: Իսկենտէրունի օծման պարագան հրապարակային վէճի նիւթ դարձընողը, բնականաբար, յարմար տեսեր է մոռացութեան մատնել նաեւ մեր ըրած բացատրութիւնը, թէ որուն 1700-ամեակի յոբելեանին առթիւ այս տարի օրհնուած առաջին Միւռոնն էր օգտագործուողը: Չորս աթոռներու ներկայա-

(Շար. ը Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Խօսք առաւ Ռումանիայէն Վարուժան Ոսկանեան, ներկայացուց ինքզինք ու իր գաղութը։ Խօսեցաւ սահո՛ւն արեւմտահայերէն։ 1958-ի ծնունդ է ինք, իր հաստատումով՝ բոլորովին Ռումանացի եւ բոլորովին Հայ։ Տնտեսագէտ է, անդամ Ռումանիոյ տնտեսագիտութեան ակադեմիային։ Անդամ ընտրուած է նաեւ Ռումանիոյ Խորհրդարանին, նմանապէս՝ նախագահ Ռումանիոյ հայ համայնքին, որ պետութեան կողմէ պաշտօնապէս ճանչցուած է իբրեւ փոքրամասնութիւն։ Հիմնադիրներէն է նաեւ Ռումանիոյ հայ գործավարներու խորհուրդին։ «Մեծ-հայրերէս մէկը Էրզրումէն էր, միւսը՝ Ատանայէն», ըսաւ ան, ապա ներկայացուց իրեն ընկերացող Պերճ Մարգարեանի եւ Ժիրայր Պետրոսեանի «փայլուն ընտանիքներ»ն ալ։ Անսովոր մօտեցում մը, վստահաբար, ուր ղեկավար - ներկայացուցիչներու աւանդական, գրեթէ աւատապետական դիրքաւորումը (հին ընտանեկան ծագումի ընդգծում) զօդուած է ժողովրդավարին (Ոսկանեան ընտրուած է իր համայնքին նախագահ)։ Ապա ներկայացուց Ռումանիոյ հայ գաղութի անցեալն ու ներկան։ «Արմատացած փոքրամասնութիւն մըն ենք» ընդգծեց, «Եւրոպայի ամէնէն հին հայ գաղութն ենք. Հայեր կան հոն 1000 թուականէն ետք, մեր առաջնորդարանը հիմնուած է 1401-ին, մեր վանքերը՝ 1350 - 1395 թուականներուն։ 1919-ին Նանսէնեան անցագիրով օժտուած Հայեր հիմնած են «Ռումանահայոց Միութիւն»ը, որուն հինգերորդ նախագահը ըլլալու պատիւը ունի ինք։ Գաղութը բազմամարդ եղած է 1920 - 1945 թուականներուն. շատեր 1956-էն գաղթած են դէպի Ամերիկա եւ Արժանթին, ներկայիս գաղութը ունի 7·000 բնակիչ, որոնց 2·000-ը 1991-էն ետք Հայաստանէն եկած են։

Յատկապէս հետաքրքրական էր Ոսկանեանի զեկուցումին այն մասը, ուր խօսեցաւ Ռումանիոյ ընտրական դրութեան մասին։ Հայ փոքրամասնութիւնը իրաւունք ունի Ռումանիոյ Խորհրդարանին մէջ ներկայացուցիչ ունենալու (Խ.Թ.- Ինչպէս նմանօրինակ իրաւունք ունի Իրանի հայ համայնքը, կարծեմ երկու երեսփոխան ունենալու Մաճլիսին մէջ)։ 1992-ին Ոսկանեան ընտրուած է իբր հայ համայնքի երեսփոխան, 2·500 հայ քուէով բայց նաեւ 4·700 ոչ-Հայերու քուէով, ընդամէնը՝ 7·200 ձայն։ 1996-ին ընտրուած է 12·500 քուէով, 2000-ին՝ 23·000։ Այս աճին մեծ մասը կը պարտի ոչ-Հայ Ռումանացիներու քուէներուն, և ան փաստ մըն է հայ համայնքի հանդէպ գոյութիւն ունեցող վստահութեան եւ բարեացակամութեան։ Արդարեւ՝ Գնչուներու մեծ ռոմանական համայնքը կ՚ուզէ Հայերէն սորվիլ գործունէութեան կերպեր։

Ոսկանեանի խօսքէն ետք, դադարի ընթացքին, ինքզինքիս սկսած էի արդէն հարց տալ թէ ի՞նչ կը նշանակէ ներկայ պատգամաւորներու «ներկայացուցչական» հանգամանքը, ինչպէ՞ս կարելի է բաղդատել կամ հաւասար նկատել Պ. Ադաբալեանի, Հայր Մաշտոցի եւ տոքթ. Ոսկանեանի վայելած դիրքերը, վարկը, յատկապէս, կրկնենք՝ «ներկայացուցչական» կշիռը, նկատի առնելով թէ՛ իրենց ընտրուելու-նշանակուելու տարբեր ձեւերը, թէ՛ ալ իրենց համայնքներու տարբեր կշիռը, - թիւով, ապա նաեւ կազմակերպչական որակով եւ վերջապէս դրամով։ Մղուած էի նաեւ հարց տալու որ զանազան պատգամաւորներու ճամբորդական եւ կեցութեան ծախքերը ինչպէ՞ս հոգացուած են, եւ որո՞ւ կողմէ, - ուղարկողներո՞ւն թէ ընդունողներուն կողմէ։ Այս հարցերը երկրորդական չեն, կամ չեն մնար։ Առաջին ոգեւորութենէն ետք միշտ ալ կը յայտնուին իբրեւ վճռական նիւթ եւ հարց, - այդ է իմ փորձառութիւնը իբրեւ դէտ, մասնակից սփիւռքահայ կեանքի, եւ մասնագէտ՝ ուրիշ սփիւռքներու կազմակերպչական կեանքին։ Յաջորդող նիստերը առիթ տուին որ այս խորհրդածութիւնները վերանորոգուին։

Խօսք առաւ Հոլանտայէն Տիգրան Պայթեան, ծագումով Պարսկահայ, որ 1980-ական թուականներուն Պէյրութի մէջ Համազգայինի հայագիտական դասընթացքին հետեւելէ ետք ուսանած է նաեւ Հայաստանի Աբովեան մանկավարժական դպրոցին մէջ, եղած է Թեհրանի համբաւաւոր «Արարատ» մարզաւանի վարիչ, 1996-ին հաստատուած է Ռոթերտամ, ուր նախագահն է «Սասուն» մշակութային միութեան։ Ան ցաւօք սրտի եւ գնահատելի անկեղծութեամբ ընդգծեց որ Հոլանտա 5-էն 8 հազար Հայ կայ, ոչ ոք ճշգրիտ թիւը չի գիտեր, - Թրքահայեր, Իրաքահայեր, Պարսկահայեր ալ։ Գաղութը ունի հին պատմութիւն, որ սակայն ընդհատուած է ԺԷ. դարէն ետք։ Նոր գաղութը 1955-էն ետք կը գոյանայ, պարսկահայ հատուածը՝ 1979-էն ետք։ Գաղութը փոքր ըլլալով հանդերձ ունի 11 կազմակերպութիւն։ Ինք շատ կը փափաքէր որ անոնք միասին մէկը ընտրէին, կամ պատգամաւորութիւն մը նշանակէին, սակայն այդ չեղաւ, ուրեմն ինք միայն «Սասուն» միութեան եւ անոր դիմումին («Ֆորում»ին անդամակցելու) անունով կը խօսի։

Պայթեան նշեց որ ներկայիս կան նաեւ Հայաստանէն գաղթող Հայեր, սակայն չկայ զանոնք համադրելու ի վիճակի եղող ուժ։ Հիմնական յոյս Հոլանտայի Հայերու համագործակցութիւնը ապահովելն է, հիմնական դժուարութիւնը՝ նոյնը, մանաւանդ որ գաղութը այնքան ալ բարգաւաճ չէ, նիւթականի հարց ունի։ Վերջերս գաղութը արձանագրեց յաջողութիւն մը, - երեք տարի տեւող պայքարէ ետք կրցաւ զետեղել խաչքար մը, որուն հոլանտերէն արձանագրութեան մէջ զոհերու խօսք կայ, սակայն «ցեղասպանութիւն» բառը արտօնուած չէր, ան կայ միայն հայերէն արձանագրութեան մէջ։

Խօսք առաւ Ռուսահայութիւնը ներկայացնող երկու խմբաւորումներէն մէկուն խօսնակը՝ Պ. Ցարէթ Թափալցեան։ Ներկայացուց իր կենսագրականը, - ծնած Երեւան, աւարտած «Պոլիտեխնիկ»ը, նախագահն է թէքնիք հարցեր լուծող ալիզնէսի ընկերութեան մը։ Ինչպէս Ռումանահայերու պարագային, ընդգծեց իր ընտանիքի գործօն եւ փայլուն անցեալը, նշուեցաւ, որ «իր պապը եղել է Շթութկարթի ռազմագերիների միութեան նախագահը»։ Ներկայիս, Պ. Թափալցեան նախագահն է, ըստ երեւոյթին, Ռուսահայոց գլխաւոր կազմակերպութեան («Ռուսաստանի Հայերու Միութեան», որ կը տարբերի «Մոսկուայի Հայերու Խորհուրդ»էն, որուն ներկայացուցիչը եւ ժողովին գործօն մասնակիցն ու պատգամաւորն էր Պ. Կարէն Միքայէլեան)։ Պ. Թափալցեան նշեց որ ՌՀՄ-ը 2000 Յունիս 16-ին հիմնուած է եւ 2000 Սեպտ. 14-ին արձանագրուած է Ռուսաստանի պետութեան կողմէ։ Անոր առաջին «աշխատանքային համագումար»ը տեղի պիտի ունենայ 2001-ի աշնան։ Կազմակերպութեան հիմնումէն առաջ ալ Թափալցեան, իբրեւ անհատ (ինք ըսաւ «մասնաւոր անձ») ներկայ եղած է «Ֆորում»ի առաջին, 1999-ի հաւաքին։ Ներկայիս, կազմակերպութիւնը ի վիճակի է ներկայացնելու Ռուսաստանի հսկայ տարածքին ցրուած համայնքը, - Յունիս 16ի հիմնադիր ժողովին ներկայ էին օրինակ, պատգամաւորներ Սախալինէն (Սիպերիոյ արեւելքը կղզի) եւ Գալինինգրադէն (նախկին Գէօնիկզպըրկ, Էմանուէլ Քանթի քաղաքը, որ կը գտնուի Լիթուանիայէն հարաւ)։ Կազմակերպութիւնը հասկնալիօրէն կը դիմագրաւէ դժուարութիւններ, սակայն նաեւ կը ցուցաբերէ աշխոյժ գործունէութիւն, ունի 17 հոգինոց աշխատակազմ։ Յատկապէս կարեւոր աշխատանք կը տանի տեղեկատուական եւ իրաւաբանական մարզերու մէջ։

Ռուսահայութիւնը միատարր չէ եւ ուրեմն տարբեր հատուածներ տարբեր խնդիրներ ունին, - ընդհանուր թիւ չըտուաւ։ Սակայն հաստատեց որ գաղութը ունի «մշտական քաղաքացիներ», այսինքն՝ տասնամեակներ կամ դարեր առաջ Ռուսական կայսրութեան մէջ հաստատուած Հայեր, որոնք 1991-ին ինքնաբերաբար դարձան նորաստեղծ ռուս Հանրապետութեան օրինական հպատակներ։ Գաղութը ունի երկրորդ հատուած մը՝ ոչ-քաղաքացի, ոչ-ռուսահպատակ անձերու, որոնք սակայն ունին օրինական «մշտական բնակութեան իրաւունք»։ Կայ աւելի՛ մեծ, երրորդ զանգուած մը նորեկներու, որոնք ունին օրինական «ժամանակաւոր բնակութեան իրաւունք», զոր ռուս պետութիւնը անշուշտ ազատ է վերանորոգելու կամ ոչ։ Վերջապէս կայ չորրորդ, դժբախտ խաւ մը, «առանց արտօնութեան» Ռուսաստան ապրողներու, որոնց մեծ մասը Հայաստանէն է, սակայն կան ուրիշներ, որոնք լքած են նորանկախ կովկասեան մարզերը եւ Կեդրոնական Ասիոյ Հանրապետութիւնները, - ամէնէն եղերական պայմաններու մէջ ապրողները Զէչէնիայէն փախած հայ ապաստանեալներն են-։

Ամէն տեսակի կարիքներ եւ հարցեր կան, ընկերային - տնտեսական մարզէն մինչեւ «ինֆորմացիա»յի մարզ։ Կայ ռուս մտաւորականներու փոքր խաւ մը, որ լաւատեղեակ է հայութեան անցեալին մասին, սակայն Ռուսերու ստուար մեծամասնութիւնը իր հետ բնակող մօտ երկու միլիոն Հայերու մասին շատ քիչ բան գիտէ։ Ռուս պետութեան պաշտօնեաներու ստուար մեծամասնութիւնն ալ նմանապէս տգէտ է։ Պ. Թափալցեան մանրամասնօրէն նշեց իր կազմակերպութեան ճիգերը՝ տեղակատուական մարզի մէջ, - հանդիսաւոր կերպով պիտի նշուի քրիստոնէութեան 1700-ամեակը, նշուած է Աւարայրի հերոսամարտի 1550-ամեակը, կազմակերպուած են յաջող ելոյթներ ցեղասպանութեան մասին, ստեղծըւած է «Վերադարձ» հիմնադրամը, որուն գործունէութեան ծիրը այնքան ալ յստակօրէն չներկայացուեցաւ։ Մէկ բան յստակ էր, - կայ ստուար հայ բնակչութիւն Ռուսաստանի մէջ, եւ սկսած է ճիգ, թերեւս նաեւ պայքար, վերեւ նշուած երկու միութիւններուն միջեւ, այդ բնակչութիւնը կազմակերպելու, ղեկավարելու, անոր անունով խօսելու։ Խոստովանիմ որ հարցին ծալքերը բոլորովին յստակ չեն ինծի, յստակօրէն չըպարզուեցան Ֆորումի ժողովին, սակայն գովելի է երկուքին ներկայութիւնը։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Շար. 2)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՋԱՂԱՑՔ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋՈՒՐ ՈՒ ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Հայեւթուրք «բարեկամութեան», «երկխօսութեան» թրքական ջաղացքը բաւական առեն դարձնելէ ջուր լեցուց ամերիկահայ զբօսաշրջիկներու 150 հոգինոց խումբին Երեւանի ճամբուն վրայ Թուրքիայէն անցքը։ Նկատի առած ազգային յիշողութիւն, արժանապատուութիւն կոչուած բաներու մեր աւանդական անտեսումը որուն խորհրդանիշը եղաւ կրօնական զգեստաւորումով ամերիկահայ ռէյր-պապային Կարսի քաղաքապետին հետ բռնած պարը, զարմանալի բան չկայ եղածին մէջ. այլ, միայն ցաւցնող։ Կրնայ բնական նկատուիլ հայկական աւերակներէ եւ նոյնիսկ թրքական հիւրընկալութենէն տարուած յուզումի, խանդավառութեան, կարօտի - մարոտի տպաւորութիւնները որոնք ընկերացան չըռայլօրէն «ուխտաւոր» որակուած այդ խումբին անդամներուն։ Բայց ո՞վ պէտք է վճարէ այդ այցով եւ յատկապէս այցելուներու, տեղի - անտեղի խօսքերով, ընթացքներով թրքական կողմին տրուած գոհունակութեան եւ հայկականին չարաչահումին գինը։ Անշուշտ, բնական է որ 1700-ամեակի շուկային, ինչպէս մէկն ու միւսը, ճամբորդական գործակալութիւններ, պանդոկապետ ու խանութպան, թարգման, ուղեկից, շարժավար, մուրացկան, եւ այլն, եւ այլն իրենց բաժինը ունենան։ Թուրքիոյ պարագային, նոյնքան բնական է որ այս բոլորէն գերադաս համարուի քարոզչական նպատակը։ Այսուհանդերձ, շա՞տ բան պահանջել կը նշանակէ յուսալ որ Արեւմտահայաստան այցի գացող Հայեր գիտակցութիւնը ունենան թէ բան մը կը բաժնէ զիրենք զբօսաշրջիկի ընթացիկ յատկանիշէն։ Այդ «բան»ին բացակայութիւնը ոչ միայն պարող հայ կրօնաւորին ռունաւոր լուսանկարը կը զետեղէ թրքական թերթերու առաջին էջը, այլ նաեւ կ՚արդարացնէ հայեւթուրք գործի մարդոց միութեան նախագահ Ք. Սոյաքի ժամանակ մը առաջ մեր հոսհոսութեան քաջ ծանօթութեան վրայ հիմնուած վարկածը. որպէս թալուներ վերցնելու, «բնականոնացում»ի միջոց, ան չէ՞ր ըսած որ պէտք է արեւելեան Անատոլուի հայկական յուշարձանները բանալ զբօսաշրջութեան, հրաւիրել, այցերը խթանել, որպէսզի այդ յուշարձաններու տէրերուն աշխարհացրիւ շառաւիղները երթան իրենց կարօտը առնելու։ Ան աւելցուցած էր նաեւ թէ այդ շառաւիղները արցունքի եւ տոլարի տեսակէտէ հարուստ են. կ՚երթան Անի, Վան, Կարս, եւ այլն, կը յուզուին, կ՚ոգեւորուին, անոնց այցին եկամուտն ալ կը լեցնէ Թուրքիոյ զբօսաշրջութեան մարզին անօթը։ Կարելի՞ է չհիանալ ծըրագրին իրապաշտութեան, երբ Ամերիկահայերու խումբին անցքէն ետք գրուեցաւ թէ անով մէկ միլիոն տոլար եկամուտ ունեցած էր երկիրը։

Այդ նոյն շրջապտոյտին նախօրեակին, թրքական չարաշահումի ուրիշ եւ իսկապէս շատ աւելորդ օրինակ մըն ալ արձանագրուեցաւ. օրինակ որուն անդրադառնալն իսկ նոյնքան աւելորդ էր այլեւս, քանի - քանի՛ անգամ կրկնուած վհատեցնող շրջանակին մէջ դարձեալ չիյնալու համար։ «Ատիկա չէր բանը ուզածս, գէշ թարգմանիչ են, խօսքս խեղաթիւրեր են», եւ այլնի նման ճապկումներ առաջին անգամը պիտի չըլլար որ հետեւէին գրուելիք յօդուածի մը, ակնարկի մը, առանց համոզիչ ըլլալու յատկանիշին։ Այս անգամ սակայն, պարագան տարբերեցաւ երբ թրքական մամուլին չարաշահումին, խեղաթիւրումին հակազդեցութիւնը ոչ թէ անոր արձագանգող հայ լրագրողին, այլ՝ բուն աղբիւրին, թուրք մամուլի մարդուն ուղղուեցաւ, թէեւ հոդ չէ թէ յաւերժանալու համար անոր մէկ թղթածրարին, կամ թերեւս զամբիւղին մէջ անկիւնը։ Եւ եթէ նոյնիսկ նորութիւն չկայ ըսուած - գրուած - հերքուած իրողութիւններուն մէջ, անկէ թելադրուած հետեւութիւնը կրնայ գործի ծառայել. 1700-ամեակի նշումներուն բուն մասը նոր պիտի սկսի ու սխալ է, ապահովաբար, մտածել որ անոր դերակատարներուն մէջ չկան ուրիշին փորձառութենէն օգտուելու իմաստութիւնը տանեցողներ։

Խնդիրը կը վերաբերի Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան թեմին առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանի վերոյիշեալ խումբին Թուրքիա մեկնումի նախօրեակին, Յունիսի սկիզբը Նիւ - Եորքի մէջ թուրք լրագրողուհիի մը տուած հարցազրոյցին։ Հարցազրոյցը լոյս տեսաւ թրքական մէկէ աւելի թերթի մէջ, այնպիսի ներկայացումներով որոնք կը յիշեցնէին երկնքին մէջ փնտռածը երկրի վրայ գտած մարդուն երջանկութիւնը։ Լրագրողուհի Ֆըմար Թիւրէնչի ու առաջնորդ Արքեպիսկոպոսին լուսանկարին տակ «Հայ ղեկավարին յանդուգն խօսքերը» խորագիրով ու «Պարսամեան Արք. կ՚ըսէ. «Դուք ոճրագործ չէք։ 1915ին մեռած մեծ հայրս ալ կրնայ յանցաւոր ըլլալ"» ենթախորագիրով «Հիւրրիյէթ» այդ զրոյցը հրատարակեց Յունիս 10-ի թիւին մէջ։ Մեծադիր էջին ամբողջ երկու սիւնակը գրաւած նիւթը նախադասութեան տողերով կը ներկայացնէ «Թուրքեւհայ հարցին մասին տրամաբանական արժեւորումներով զարմանք պատճառող» կրօնաւորը որ նոյն առեն ծայր աստիճան հիւրամեծար է։ Ապա տեղ գտած են Խաժակ Արք.ի համառօտ կենսագրականը, չակերտուած արտայայտութիւնները։ Այս վերջիններուն մէջ շեշտուած է «իրականութիւնները ընդունելու, երկխօսութեան սկսելու» թելադրանք որ ուղղուած է երկու կողմին ալ։ Ըսելէ ետք թէ մեծ հայրը, 1915-ին, իր զաւկին ծնելէն վեց ամիս առաջ սպաննուած է եւ հայրը որբ մեծցած, լրագրողուհին Խաժակ Արք.ի կը վերագրէ հետեւեալ խօսքերը. «Ասիկա մեր ցաւն է. դուք ալ ցաւեր ունեցաք։ Եթէ չխօսինք այս իրականութիւններուն մասին, ծայրայեղ խումբեր պիտի ծնին։ Այս պատահարին մէջ մեծ հայրս ալ կըրնայ յանցաւոր ըլլալ։ Սրտաբացօրէն խօսինք. ու թող ամէն բան յայտնուի։ Գիտնանք, եթէ նոյնիսկ իրականութիւնները մեզ այլ տեղ պիտի տանին։ Վիշտերը բարերար են, որովհետեւ իրական են։ Ատիկա մեզի մեր մարդկութիւնը ցոյց պիտի տայ. այս բաները հաւատալով կ՚ըսեմ»։

Կարելի՞ էր այս տողերը կարդալ ու երկխօսութիւն - մերկխօսութիւն նորոյ

թէն անգլին հաստատել թէ հայ կրօնաւոր մը, ան ալ ո՛չ պարզ չարքային, այլ թեմի մը առաջնորդը՝, 1915–ին սպաննուած մեծ մը առաջնորդը՝ յանցաւորութեան կասկածը ու-նորդ... Այլ խօսքով՝ այս անգամ խնկա-ւէս չարաչահումի սովորութիւնը չափը անցուցած էր: Թուրք լրագրողուհին գը-ած էր տակաւին թէ յիշեցնելով որ մօտ տարի ետք իսկ Թուրքերուն ա-ւորիւր սարի ետք իսկ Թուրքերուն ա-ութեամբ վերաբերող, գտնուեք ա-ձեռքերով տեսնող Հայեր կան, Հայկական Համագումարին նա-խագահը, հարց տուած էր Խաժակ Արք.ի. ձեռքս կը սեղմէք, կը մտածէ՞ք թէ ալ թէ չորցած արեան հետքեր կան». «ո՛չ, պատասխանած էր խօսակի-ն. ոչ, ես ձեզ նկատի չունիմ որպէս ոճ-ագործ մեծ հօր մը թոռնիկը: Մեզի մօ-տ կը զգամ ձեզ: Հակառակ տարիներու ատակումին ու կարգ մը զգացումնե-րու, մենք ձեզ մօտիկ կը զգանք»:

Լրագրողուհին զատ անկիւնի մը մէջ ամփոփուցած է երեք հարցումներ. յայն առաջինին նշումը, թէ՛ միայնու-թիւնը, թէ՛ հոգեկիճակը կը մատնէ. «Երկ-րութեան հանգրուանին սխալ սկիզբ մը "ցեղասպանութիւն գործեցիք" ըսե-լը» հարց կու տայ ան, ապա Խաժակ Արք.ի պատասխանը կ'արձանագրէ. «Ի-ւականութեան մէջ ցեղասպանութիւն ը-ալ կարելի չէ: Թո՛ղ անունը հայե-րական հարցը ըլլայ: Այդպէս ըսենք ընտիրնէ խօսակցինք: Թող միասնական ձախումբեր կազմուին, հարցը քըն-նարկող գիտական յանձնախումբերու նայինք: Պէտք տեսնէք որ դրական կացու-թիւն մը երեւան պիտի գայ: Ձեզ շատ կը հասկնամ, Թուրքիոյ համար ալ դժուար վիճակ է: Եթէ ինծի ալ ոճրագործ ես» ըսուէր, ես ալ շատ կը վրդովէի»:

Սփիւռքի մեծագոյն թեմերէն մէկուն առաջնորդը այս գիծերով ներկայացնող հրապարակումէն շուրջ շաբաթ մը ետք կրնալ անխուսափելի արձագանգը. Խաժակ Արք. Յունիս 15 թուակիր նամա-կ մը ղրկած էր Թուրք լրագրողուհիին. մասնաւորաբար կը շեշտէր թէ լրատուու-թիւնը այն սխալ տպաւորութիւնը կը ստեղծէր որ իրեն համար ցեղասպանու-թիւնը տակաւին վիճելի հարց է եւ աւե-լի մտահոգիչ կը գտնէր որ իր արտայայ-տութեան մէջ զոհերը կարելի յանցաւորի վերածուած են: «Այս պնդումները յըս-տակօրէն այն չեն, ինչ ես գիտեմ ու կը զգամ որպէս վերապրողի շառաւիղ» կ'ը-սէր ան, աւելցնելով. «ցեղասպանութիւնը ենթադրութիւններու կամ կարծիքներու հարց չէ, այլ՝ պատմական փաստ ու ի-րողութիւն: Ատիկա եղած է մեր բոլոր ձեռնարկումներուն մեկնակէտը եւ անոր անաստարիմ մնացած եմ հոգեւոր ծառա-յութեանս տասնամեակներուն ընթաց-քին»:

Խաժակ Արք. իր նամակին մէջ կը կըրկ-նէ հաշտութեան ճամբուն վրայ երկխօ-սութեան դրական դերին նկատմամբ հա-ւատքը, յոյս յայտնելով որ շուտով իրա-կանութիւն դառնայ ան: Սակայն կ'աւարտէ, ըսելով թէ աղնիւ ու սրտաց մթնոլորտի մէջ ունեցած իրենց խօսակցութենէն Թուրք լրագրողուհին սխալ մեկնաբանու-թիւններ ըրած է ու իր արտայայտու-թիւնները իրենց համածիրէն դուրս, կա-մայական ձեւով ներկայացուած:

Տարօրինա՞կ է որ կարդալէ ետք Թըր-քական թերթին հրապարակումն ու Խա-ժակ Արք.ի նամակը, դժուար կը թուի մեղադրանքին առաջին թիրախը ընել Թուրք լրագրողուհին: Ան ոչ առաջինն է, ոչ ալ վստահաբար վերջինը որ Թրքական տեսակէտին տրուած նեցուկի մը փոխա-կերպէ ամէնէն անկեղծ, ամէնէն աղնիւ, ամէնէն, ամէնէն... մթնոլորտի մը մէջ իսկ տարուած խօսակցութենէն քաղած-ները: Տայ, քան, հարիւր նախընթաց չունի՞ երեւոյթը: Քանի՞երորդին կը սկսի թանիլ զգօնութիւն – վերապահութիւն – լռութիւն երրորդութիւնը:

Այսքանէն ետք աւելորդ է անշուշտ նը-շել թէ ո՛չ «Հիւրրիյէթ»ը, ոչ ալ նոյն նիւթը անկէ առաջ հիւրընկալած Թրքա-կան միւս օրաթերթը «Սապահ», նոյնիսկ սարրակէտով մը անդրադարձել Խաժակ Արք.ի հերքում – ճշդումի նամակին: Ան-տեղ գտաւ հայ մամուլի մէկ – երկու ա-նունի սիւնակներուն մէջ, հոն մնալու համար ընդմիշտ:

Եւ քանել որ Հիւսիսային Ամերիկայի Ա-րեւելեան թեմին առաջնորդին ըսածն ու չըսածը հրատարակող Թրքական թերթե-րը տէր են աւելի քան մէկ միլիոն տպա-քանակի. այդքա՛ն ընթերցող ունեցաւ անոր հարցազրոյցը: Իսկ հերքում – ճըշ-դումը մնաց հայկական մամուլի քանի մը անուններու էջերուն մէջ միայն...:

Ա. Թ.

ԳՆԴՈՒԹԷ ԳՆԴՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ արեւելեան Մատենադարա-նը եւ Սէն – Ժոզէֆ համալսարանի կրօ-նական գիտութիւններու ամպիոնը, Յու-նիս 6–ին, կազմակերպած են «Քրիստոն-եայ Հայաստանը – գիր եւ պատկեր» խո-րագրեալ մշակութային ձեռնարկը Հա-յաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակին առթիւ եւ մեծարելու համար նաեւ Հայր Սահակ Քէչիշեանը իր թարգմանական աշխատանքին համար: Բացման խօսքը արտասանած է արեւելեան Մատենադարա-նի տնօրէնուհին՝ Մէյ Սմաան Սինիորի: «Հայ միջնադարեան գրականութենէն եր-կու դէմքեր» խորագրեալ բաժինով, Հայր Լուի Փուզէ ներկայացուցած է Ներսէս Լամբրոնացին, Հ. Սահակ Քէչիշեան ալ՝ Նարեկացին: Ապա, Սամի Քարքապի խօսած է «Հայաստանի 6 – 13–րդ դարու եկեղեցիներն ու վանքերը» նիւթի մասին: Ձեռնարկի աւարտին գինեձօն տեղի ու-նեցած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԼՕԽ–ի (Լիբանանի Օգնու-թեան Խաչ) «Արաքսի Պուլղուրճեան» ըն-կերաբժշկական կեդրոնի «Թնճուկեան» սրահին մէջ, Յունիս 4–ին, դասախօսու-թիւն մը տեղի ունեցած է որու նիւթը եղած է. – «Մարդկային արժէքներն ու ընկերային երեւոյթները»: Դասախօսած է Տիկին Թորիկեան, բացման խօսքը ար-տասանած է Տիկին Վերա Պչաքճեան եւ ներկայացուցած դասախօսը: Ան, նախ, ներկայացուցած է մարդկային արժէքնե-րու եւ ընկերային երեւոյթներու փոխ – յարաբերութեան մասին տարբեր մտա-ծողներու տեսակէտները, ապա, կեդրո-նացած է հայ իմաստասէր Շահան Պէր-պէրեանի եւ նիւթին շուրջ անոր արտա-յայտած մտքերուն վրայ: Տիկին Տիգի Թորիկեանի դասախօսութեան աւարտին, իր եւ ներկաներուն միջեւ աշխոյժ զրոյց մը զարգացած է:

Ո՞ՐՆ Է «ՇԱՒԻՂ»Ը

Ո՞ւր է «Շաւիղ»ը:

Ասիկա հերթական յօդուածի մը խորա-գիրը չէ, այլ սրտէ բխած անկեղծ հար-ցում, որ կ'արձագանգէ «Շաւիղ»ի առա-ջին երկու թիւերուն ճգած պարապին մէջ:

Երբ «Շաւիղ»ը ծնաւ որպէս Հալէպի Քարէն Եփփէ Ճեմարանի Շրջանաւարտից Միութեան պարբերագիրքը, ծնաւ որոշ պահանջի մը պատասխան որպէս: Երկու թիւերուն բովանդակութիւնը եկաւ հաս-տատել պահանջ – պատասխանի երեւոյ-թը, որովհետեւ այնտեղ գրիչ բռներ էին տասնեակէ մը աւելի ճեմարանականներ, տարբեր բնագաւառներու մասնագէտներ, իրապէ՛ս բազմաբնոյթ յօդուածներ ստո-րագրելով:

Սփիւռքի մամուլը արձագանգեց այս ծնունդին, լայն տեղեկութիւններ տալով հանդէսին մասին: Երբեք չխօսուեցաւ թերիներու մասին, որովհետեւ երեւոյթը ինք իրապէս գեղեցիկ էր եւ գնահատան-քի արժանի:

Հանդէսին երկրորդ թիւին մէջ յստակ էր ոչ միայն ճիգը՝ թերիները սրբագրե-լու, այլ նաեւ՝ ընթերցող հասարակու-թեան հետ յարաբերութիւնները ճշդելու:

Կը թուէր, թէ «Շաւիղ»ը կրցած էր նուաճել ընթերցողներու որոշ տեսակի ոչ արհամարհելի թիւ մը, որ եթէ «Շաւիղ» չկարդար, ուրիշ որեւէ հայերէն թերթ պիտի չկարդար: Ի վերջոյ հազար երեք-հարիւր հաշուող տպաքանակէն հազար հարիւր օրինակ սպառելը փոքր նուաճում չէ գաղութի մը համար, որուն յատկա-նիշներուն մէջ ընթերցասիրութիւն չի մտներ դժբախտաբար:

Բայց ամիսներ կ'անցնին, տարին կը բոլորէ ինքզինք, իսկ «Շաւիղ»ը չերեւիր, հակառակ խոստումին: Ո՞ւր է, կը հար-ցնենք: Շուտով, կը պատասխանեն:

Քանի՞ անուն կարելի է յիշել հայ մա-մուլի պատմութենէն, անուն, որուն ըն-թերցողը անհամբեր սպասած ըլլայ:

Ինչո՞ւ այս ուշացումը կը հարցնենք: Հարցեր կան, կ'ըլլայ պատասխանը:

Գիրքի եւ մամուլի պարագային գլխա-ւոր հարցերը տնտեսական կ'ըլլան ընդ-հանրապէս:

Ոչ, ոչ, կը ջրեն մեր կարծիքը, ներքին, կազմակերպչական:

Հանդէս մը, որուն խմբագիրը եռանդ-ուն է եւ աշխատասէր, որուն շուրջ հա-ւաքուած երիտասարդները խանդավառ են եւ հաւատաւոր, եւ որ այնքան բախ-տաւոր է նիւթական հարցեր չունենալու չափ, չի կրնար ընկճուիլ «ներքին», «կազմակերպչական» հարցերու առջեւ:

Ուրեմն՝ ո՞ւր է «Շաւիղ»ը:

Լաւ հանդէս էր, ըսի, որոշ տեսակի մեծ թիւով ընթերցողներու համար: Աւե-լին՝ այնտեղ աշխատանքի լծուած էին քանի մը տասնեակ տղաք, հայ գիրին շուրջ բոլորուած, այդ աշխատանքին ըն-թացքին սորվելով հայ գիրը առօրեայի վերածել: Պզտիկ գործ չէ ասիկա: Նման գործի առջեւ անոնք, որոնք ոչ թէ պատ-նէշ կը կանգնին (ոճիր պիտի ըլլար ա-տիկա), այլ՝ ճանապարհ չեն հարթեր, պատրա՞ստ են ընդունելու պատասխանա-տուութիւնը մեր երիտասարդութեան գիրէն եւ մշակոյթէն հեռացումին: Դըժ-բախտաբար այս եղրայանգումին կը տա-նին նման լուռթիւններ: Որովհետեւ մը-շակոյթի եւ գրականութեան սէրը այս-պիսի տեղերէ է, որ կը սկսի: Շատ դիւ-րին է դպրոցական աշակերտներուն մշա-կոյթ եւ գրականութիւն դասաւանդել, անոնք պարտաւոր են տրուած մթնոլոր-տին մէջ մնալու: Դժուարը դպրոցէն ետք, կեանքի բարդ եւ կլանող առօրեա-յին մէջ, երիտասարդները հաղորդ պա-հելն է գիրին եւ մշակոյթին:

Ահա թէ ինչո՞ւ հարց կու տանք, քիչ մը զարմանքով եւ շատ տագնապով՝ ո՞ւր է «Շաւիղ»ը:

Ասիկա հերթական յօդուածի մը խորա-գիրը չէ, այլ՝ սրտցաւ հարցում, անգամ մը եւս հաստատելով, որ նոր երեւոյթ-ները կարծես տեղ չունին մեր գաղութին մէջ:

Կը յուսանք, որ մեր այս հարցումը, սիրտէ – սիրտ եւ միտքէ միտք արձագան-գելով, կ'արթնցնէ պատասխանատու կող-մերը, որպէսզի իրենք ալ, իրենց կարգին, արթնցնեն «Շաւիղ»ը, որուն երրորդ թիւը, որքան գիտենք, կազմ ու պատ-րաստ կը քնանայ տեղ մը, սպասելով լոյսին գալու:

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Հալէպ, Յունիս 2001

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

- Հիւանդանոցի խնդիր չի կայ... դուն ալ լրագիրը երբեւ հանրօգուտ գո՞րծ կը հրատարակես կոր, թէ՞ պարզապէս խա-նութ բացած ես:

- Երկուքը միասին, – պատասխանեց Բէչեան խնդալով:

- Եթէ հանրօգուտ թերթ մըն է «Բիւ-զանդիոն»ը, պէտք է որ իր պարտակա-նութիւնը կատարէ, միայն դաշնակցա-կանները քննադատելով գործ չըմնար, քննադատելիք ուրիշ շատ բաներ կան, ա-նոնց համար ինչո՞ւ լռութիւն կը պահես կոր:

- Ըսէ՛, տեսնենք, ի՞նչ բան կայ քննա-դատելիք:

- Եղած խաղքութիւնները:

- Ձե՞ս գիտեր կոր... Նախ քովինդ հարցուր, – գոչեց Օհանեան՝ Աբիկ Մու-պահեաճեանը ցոյց տալով:

Այս վերջինը մօրուքը շոյելով՝ պա-տասխանեց.

– Ես բան մը չեմ գիտեր կոր:

– Ամէն բան գիտես, բայց չգիտնալ կը ձեւացնես... այսօր Ղալաթիոյ Խորհըր-դարանը չէի՞ր Վարչութիւնը նիստ գու-մարած առեն:

– Միջոց մը հանդիպեցայ:

– Թիւ 17 խափիէին խնդիրը ինչպէս ծալեցին, ծրարեցին, րաֆը դրին, – գո-չեց Օհանեան, – այդ խաղքութեան հա-մար բան մը պիտի չգրե՞ք ձեր թերթին մէջ:

– Ես գրելու համամիտ չեմ, – պատաս-խանեց Աբիկ:

– Ինո՞ւ համար չգրուի... որպէսզի դաւաճանները քաջալերուի՞ն:

– Այդ տեսակ խնդիրները հրապարակով քննադատելիք բաներ չեն, որչափ ծածուկ մնան, այնչափ աղէկ կ'ըլլայ... ի՞նչ օ-գուտ թերթերու մէջ գրելով:

– Անանկ է, չգրենք, որ անոնք ալ ու-զածնուն պէս ազգին ճակատագրին հետ խաղան:

– Իմ կարծիքս այս է, – ըսաւ Աբիկ, – այսուհանդերձ Բէչեան էֆէնտիին գիտ-նալիք բանն է... թերթը իրն է, ինչ որ յարմար տեսնէ՝ ան կ'ընէ:

– Ի՞նչ կ'ուզես որ գրենք, – հարցուց Բէչեան:

– Վարչութիւնը վերէն վար աղէկ մը լուալու է:

– Լաւ ազդեցութիւն չըներ, Օհանեա՛ն էֆէնտի, – դիտել տուաւ Աբիկ:

– Շատ ալ աղէկ ազդեցութիւն կ'ընէ, արդէն խնդիրը միայն թիւ 17 խափիէին վրայ չէ, դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր կ'ըլլան կոր մութին մէջ, խապար ունի՞ք ... ի՛նչ էնթրիկներ կը դառնան կոր, ի՛նչ խաղեր կը խաղցուին կոր... Նա՛, գրպանս լեցուն է թուղթերով...

Եւ Օհանեան կրկին իր գրպանը ծեծեց:

– Ի՞նչ են այդ թուղթերը, մենք ալ տեսնանք, - ըսաւ Բէչեան:

– Դեռ ժամանակը չէ, քիչ մըն ալ ըս-պասեցէք ու այն ատեն կը տեսնաք... Ազգային Ժողովին կը սպասեմ կոր ամէն բան մէջտեղ հանելու համար:

– Այդ քու գիտցածներդ ես ալ գիտեմ, – ըսաւ Աբիկ, - միայն թէ խոհեմութիւն չեմ համարեր հրապարակ հանելու, որով-հետեւ գործը կը վնասուի:

– Ի՞նչ գործ, - գոչեց Օհանեան:

– Բարենորոգումներու գործը:

– Բարենորոգումներու գործը արդէն ջուրը պիտի իյնայ, եթէ այս մարդոց ձեռքը մնայ:

- Այդպէս չէ, մարդիկը կրցածնուն չափ կ'աշխատին կոր:

- Եթէ դուք գրել չուզէք, ես ալ ուրիշ թերթի մէջ գրել կու տամ, - ըսաւ Օհան-եան ոտքի ելլելով:

– Ինչ որ պիտի ըսէք՝ ուղղակի իրենց ըսէք, առանց հրապարակային քննադա-տութիւններ ընելու, – թելադրեց Աբիկ:

- Կը կարծես, որ չե՞մ ըսած, - գոչեց Օհանեան, – պօղազ – պօղազի կուիւ ըրի հետերնին, բայց ինչ օգուտ, իրենց գիտ-ցածէն չաշխիչ չեն ըլլար կոր... ամէնքը իրենց տօլապը ունին դարձնելիք, ազգին վրայ խորհողը ո՞վ է որ... ամէնէն ա-ղէկը Զօհրապը չէ՞, անոր վրայ ալ շատ ըսելիքներ կան... թերանս բանալ մի տաք:

Օհանեան ոտքի ելաւ, «մնաք բարով» ըսաւ եւ հեռացաւ «Բիւզանդիոն»ի խմբա-գրատունէն:

Իր մեկնելէն ետքը Բէչեան ըսաւ Աբի-կին.

- Աս Օհանեանն ալ ուղղամիտ մարդ է, բայց ամէն խնդիր չափազանցութեան կը տանի... այդ թիւ 17 խափիէին վրայ ի՞նչ կարելի է գրել, քանի որ ձեռքերնիս որոշ ապացոյց մը չունինք:

- Անոր ըսածը միայն թիւ 17-ի խնդրին համար չէ, անիկա ամբողջ Վարչութեան գործունէութիւնը կ'ուզէ քննադատել, բայց հիմա ատենը չէ, - պատասխանեց Աբիկ, - ես ալ շատ բաներ գիտեմ, բայց ձայն չեմ հաներ կոր:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԶՕՀՐԱՊ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

Նոյն օրն իսկ, ուր «Բիւզանդիոն»ի խմբագրատան մէջ այս խօսակցութիւննե-րը տեղի կ'ունենային, Գրիգոր Զօհրապ, երբ իր գրասենեակին մէջ նստած կարգ մը դատական թուղթերու քննութեամբ զբաղած էր, յանկարծ թէլէֆօնին զան-գակը հնչեց:

(Շար. 12)

(Տար· Ա· էջէն)

ցուցիչները Հոգեւոր ուրախութեամբ մասնակցեր էին օրհնութեան: Անթիլիասի Միւռոնօրհնէքի արարողութիւնն ալ երեք տարի, այո՛, լման երե՛ք երկար տարիներ առաջ ծանուցուած էր Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի 1700-ամեակի յոբելենական հրատարակութիւններուն մէջ: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի նախագահութեամբ, մենք անձամբ մասնակցեր ենք Միւռոնօրհնէքին եւ մե՞նք պիտի չգործածենք զայն:

Բան մը եւս աւելցնենք: Ամէն մէկ կաթոլիկ եպիսկոպոսի կողմէ Աւագ Հինգշաբթի օրը օրհնուած Միւռոնը սուրբ չէ՞: Դառնալով մեր եկեղեցիին, Ս· Ներսէս Շնորհալիի գրած շարականները՝ Շնորհալին Էջմիածնեցի չէր, Կիլիկեցի էր ըսելով այլեւս դադրի՞նք երգելէ: Էջմիածնեցի չէր, Ախթամարցի էր ըսելով Ս· Գրիգոր Նարեկացիի աղօթքնե՞րն ալ դադրինք կարդալէ: Ա՛յսինքն… Այդ «դաշինք»ի խօսքն ալ ծիծաղելի է: Մենք բոլորս ալ հոգեւոր եղբայրներ ենք, նոյն Միւռոնով օծուած եւ ծառայական միեւնոյն ուխտը ըրած ենք:

– Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հետ Ձեր տարակարծութիւնները քանի մը առիթներով հրապարակային բնոյթ ունեցած են: Յուլիս 11-ի իր թիւին մէջ, Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթը «հեղինակութեան պայքար» կոչած էր զանոնք եւ այդ «պարքար»ը գլխաւորողի դեր կը վերագրէր Ձեզի: Որքանո՞վ ճիշդ է այս վերագրումը:

– «Ժամանակ»ի խմբագրի բուն դիտաւորութեան մասին չեմ փափաքիր խօսիլ: Մէկ բանի կը ցաւիմ, այդ ալ ծանրօրէն մտահոգիչ սա նորութիւնն է: Անցեալ դարասկիզբէն շուրջ հարիւր տարի յետոյ, արտասահմանի որոշ ուժեր առաջին անգամ կը յաջողին սողոսկիլ պոլսահայ մեր համայնքի կեանքէն ներս եւ տրամադիր գործակալներ կը գտնեն: Փաստն ալ այն է, որ այդ յօդուածը ո՛չ միայն կը հրատարակուի «Ժամանակ»ի մէջ, այլ փութով Հայաստանի եւ արտասահմանի որոշ կեդրոններուն փաքսով կ'ուղարկուի: Հիմա պիտի չհարցնենք, թէ ինչո՞ւ այդպիսի նախաձեռնութեան մը դիմուած է, որո՞ւն կամ որո՞նց քծնելու համար: Եւ ինչո՞ւ դէպի Ամերիկա մեր ուղեւորութենէն անմիջապէս առաջ:

Գալով ձեր բուն հարցումին պատասխանին, Ամենայն Հայոց մէկ Կաթողիկոս կայ: Ուրիշ ոեւէ մէկը չկայ, որ ճնշուի այդ սրբազան տիտղոսին տակ, որ ո՛չ միայն յարգանք կը պարտադրէ բոլորին այլ նաեւ որոշ պարտաւորութիւններ կը բեռցնէ կրողին ուսերուն վրայ: Միւս կողմէ, Եկեղեցւոյ բուն գլուխը Քրիստոսն է, եպիսկոպոսներն ալ՝ Քրիստոսի առաքեալներու այսօրուան համեստ ներկայացուցիչները: Իսկ առաջին եւ գլխաւոր եպիսկոպոսը, այսինքն եպիսկոպոսապետը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն է: Ուրիշ նաեւ Եկեղեցւոյ կաթողիկոսները, պապերը, պատրիարքները, եպիսկոպոսները մէյմէկ մեսիաներ չեն, կանոններ եւ աւանդութիւններ կան, որոնց Եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր կարգի եւ աստիճանի սպասաւորը կամաւորապէս պէտք է հնազանդի: Այսքան պարզ է: Իսկ ինչո՞ւ մարդիկ միշտ համակարծիք պէտք է ըլլան: Ժողովրդավար մարդիկ իրարու նկատմամբ խոր յարգանք կը տածեն, սակայն կրնան տարբեր կարծիքներ ունենալ: Կարեւորը ոգին է:

– Ձեր տեսանկիւնէն, ինչպէ՞ս կարելի է հարթել տարակարծութիւնները եւ Հայց· Եկեղեցւոյ ներքին անդորրութիւնը վերականգնել:

– Սիրելի եղբայր, այնպիսի բառեր կ'օգտագործէք որ կարծէք պատերազմ ըլլար մէջտեղը:

– Պատերազմ չկայ, անշուշտ, հակառակ անոր որ մամուլի մէջ երբեմն այդպիսի տպաւորութիւն ստեղծող յօդուածներ կը կարդանք…

– Անդորրութիւն կայ, փառք Աստուծոյ: Պակասը թերեւս համագործակցութիւնն է: Մայր Աթոռն է որ պիտի ապահովէ ատիկա: Նախ չորս նուիրապետական աթոռներու գահակալներուն միջեւ քրիստոնէական եղբայրական անկեղծ սէր, փոխադարձ յարգանք եւ մանաւանդ կատարեալ վստահութիւն պէտք է հաստատուի: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքներուն հետ, միայն այս չորսը միասնաբար, քանի մը օրուան համար պէտք է յարմար տեղ մը առանձնանան, աղօթեն ու բոլոր հարցերուն մասին խօսին: Ատիկա կարեւոր է, քանի որ միւս երեք նուիրապետական աթոռները լուսանցքայնացնելու հակումներ երեւելի են, բան մը որ, եթէ առաջքը չառնուի, վնասակար կրնայ ըլլալ Եկեղեցիին եւ ժողովուրդին:

Ապա Եկեղեցիէն ներս բոլոր մակարդակներուն վրայ պէտք է վերահաստատուի ժողովրդականութեան սկզբունքը: Եթէ եպիսկոպոսներ եւ առաջնորդներ ազատօրէն չարտայայտեն իրենց գաղափարները, զգան որ համարձակ չեն կրնար խօսիլ կամ եղբայրական մթնոլորտը պակաս է, այն ժամանակ, ինչպէս Պօղոս Առաքեալը կ'ըսէ, կը տրտմի եւ չի ներգործեր Սուրբ Հոգին: Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը պէտք է կազմուի զգաստի քուէարկութեամբ ընտրուած անդամներէ, որպէսզի աւելի վարկ ու հեղինակութիւն վայելէ: Եկեղեցւոյ հոգեւոր գործերը եպիսկոպոսաց դասուն կողմէ պէտք է տնօրինուին եւ առաջնահերթ խնդիրներու լուծման համար յանձնաժողովներ պէտք է ստեղծուին, որոնց պէտք է հրաւիրուին նաեւ մասնագէտ այր կամ կին աշխարհականներ, առա՛նց, կը կրկնեմ, լուսանցքի վրայ ձգելու Սփիւռքը:

– Որո՞նք են Ձեր կարծիքով, Եկեղեցւոյ ներկայ առաջնահերթութիւնները:

– Կարգը կարելի է փոխել, սակայն իմ կարծիքովս հետեւեալներն են. Եկեղեցւոյ մէջ սրբութիւնը, հաւատքը, աղօթքը վերադարձնել իրենց պատուոյ տեղերը: Ես սուրբ եմ, դուք ալ սուրբ եղէք, կ'ըսէ Աստուած: Հոգեւոր լուսաւորութեան եւ քարոզութեան նոր եւ միացեալ նախաձեռնութիւն: Եկեղեցւոյ բուն առաքելութեան բնորոշում եւ վերադնահատում: Եպիսկոպոսաց ժողովի ընդհանուր եւ լրջօրէն նախապատրաստուած համագումար, եթէ համաձայնութիւն գոյանայ՝ չորս աթոռներու միաբան բոլոր եպիսկոպոսներուն մասնակցութեամբ: Անմիջական ստուգում, տուեալներու վերլուծում եւ վերարժեւորում, թէ ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը իր հոգեւոր սնունդը աղանդաւորներու կամ այլ եկեղեցական հաստատութիւններու մէջ փնտռելու ձգտումը ունի: Ընդհանուր ծխական դրութեան վերանայում: Վանական եւ թեմական կեանքի տարբերութիւնները նկատի ունենալով՝ կուսակրօնութեան հարցի քննարկում: Մայր Աթոռի թեմերուն համար վարչական կանոնադրութեան մը վերջնական պատրաստութիւնը: Անխտիր բոլոր թեմերու պարագային վերադառնալ «մէկ թեմ, մէկ առաջնորդ» համաքրիստոնէական սկզբունքին: Մանկանց, երիտասարդաց եւ կանանց համար բովանդակալից շօշափելի ծրագիրներու մշակում: Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու հետ, ինչպէս նաեւ այլ քրիստոնեայ եկեղեցիներու հետ աստուածաբանական լուրջ երկխօսութեանց հաստատում: Եւ այլն:

– Որպէս փակման խօսք, ի՞նչ պիտի ուզէիք ըսել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

– «Յառաջ»ը Սփիւռքի այն թերթերէն է, որուն հետաքրքրութեամբ կը հետեւինք եւ տեղ տրուած վերլուծական յօդուածներէն անձնապէս շատ կ'օգտուինք: Շատ լաւ գիտենք, որ քանի մը բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, մեր Եկեղեցւոյ ընդհանուր վիճակը Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի մէջ ալ այնքան յուսալի չէ: Մենք բոլորին պիտի պատուիրէինք սիրել մեր Եկեղեցին, մտահոգուիլ մեր արեւմտահայ հոգեւոր, դրական, մշակութային դրպրոցներու ընթացքով, արտայայտուիլ այս մասին, չըլլալ լուռ կամ անպտուղ դիտորդներ: Հաւաքական միացեալ կամքի դրսեւորումն է միայն որ մեր համայնքներու ազգային – եկեղեցական կեանքին մէջ ակնկալուած բարեփոխումները կարելի կը դարձնէ: Տիրոջ օրհնութիւնը անպակաս ըլլայ մեր պատուական ժողովուրդին վրայէն:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի նախորդ թիւի (Յուլիս 3) մահազդին Ա· տողը պէտք է ըլլայ՝ Այրի Տիկին Վարսենիկ ՔԷՊԱՃԵԱՆ (եւ ոչ Քէպապճեան):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ոսկերիչներու Ընկերակցութիւնը կուգայ հաղորդելու իր նախագահին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ (ՄԱՐԻՒՍ)
ՔԷՊԱՃԵԱՆԻ

մահուան լուրը եւ այս տխուր առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Էլէն Քէպաճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն:

ՀԲԸՄ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելքոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 75 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով. տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր: Մելգոնեան կրնան դիմել Հայկական ծագում ունեցող 12 – 16 տարեկան երեխաներ:

Մ· Կ· Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

● Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

● Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

● Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, թրքերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային:

● Դպրոցը ունի եօթը դասարան՝ (Ա· – Է·), 12 – 18 տարեկան աշակերտներու համար:

● Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի եւ SAT II-ի պատրաստութեան:

● Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

● Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ: (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

● Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, քանդակագործութիւնը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները:

● Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admissions Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195 / 422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 5
Տօն Սրբոց Թարգմանչացն Մերոյ՝
Սահակայ եւ Մեսրոպայ
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆՑ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

TELEVISION

ARTE

Mercredi 4 juillet à 20h45 dans le cadre des «Mercredis de l'histoire» Arte Magazine présente «Des terroristes à la retraite» de Mosco Boucault

«Ce que peu de résistants français osaient faire, les membres du réseau comuniste MANOUCHIAN l'ont fait».

UGAB — JEUNES
Paris - IDF

DINER ORIENTAL
le samedi 7 juillet à 20h

l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis

DINER ORIENTAL

Apéritif, vin et café compris
suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale

Réservation obligatoire
au 06 62 72 37 76 (Sévane)

Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)

organisé
par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro: Courcelles)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
Յուլիս 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
• Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
• Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
• Տիկին Մարկօ Գօզըրեան՝ 01 47 43 12 66

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
JEUDI
5 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.203 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.203

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԸ ԼՍՈՒԻ՞Ն ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄԱՏՆԱՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը մեր աշխատակից Վ. Մաթէոսեանի հարցումներուն տուած պատասխաններով ուշագրաւ մատնանշումներ կ՚ընէր Հայաստանեայց Եկեղեցիին ներկային մասին: Հարցազրոյցը որ մեկնած էր անոր վերջին շրջանի ընթացքին մէջ քննադատելի նկատուած երեւոյթներու Պոլսոյ թերթերէն երկուքին կողմէ քննադատութենէն, առիթ կու տար որ Մեսրոպ Արք. ի՛նք մատը դնէ կէտերու վրայ որոնք նոյն ոլորտին պատասխանատուներուն կողմէ լռութեան մատնուած են, յատկապէս 1700-ամեակի տօնակին մէջ: Առիկա ընելով, Պոլսոյ պատրիարքը կը ներկայանայ մեր հոգեւոր աշխարհին հարցերով մտահոգ ու դաւանք հրապարակային ուշադրութեան յանձնելու անկեղծութեան ու արիութեան տէր կրօնաւոր: Յատկանիշ որ այնքան հազուադէպ է ձեւականէն, պարագայականէն, պատշաճութեան կեղծ յարգանքէն առաջնորդուած մեր իրականութեան մէջ:

Մեսրոպ Արք.ի մատնանշումներուն առաջինը կաթողիկոսական վերջին երկու ընտրութեան կատարուած միջամտութեան կը վերաբերի. ան «դրամին ու բազուկին» ուժով կը սահմանէ այդ միջամտութիւնը որ լայն շրջանակներէ քննադատուելով, նաեւ հեղնուելով հանդերձ, հրապարակային արտայայտութեան նիւթ չեղաւ, մանաւանդ կրօնական դէմքի մը կողմէ:

Նոյնն է պարագան էջմիածնի ու ընդհանրական բնոյթին, յատկապէս Սփիւռքի ներկայ պատկերին մէջ, որպէս Հայ Առաքելական Եկեղեցի, ինչպէս կը շեշտէ Մեսրոպ պատրիարք: Ան «Հայ եկեղեցին հայ ժողովուրդն է» տարազով կը ծանրանայ այդ եկեղեցիին ամբողջականութեան, մէկութեան յատկանիշին վրայ. յատկանիշ որ իր մէջ կը լուծէ աթոռներու, միւռոններու զանազանումներ որոնց յարգումը փորձողներ կան այսօր: Մտահոգիչ է տեսնել որ զանոնք կը նկատէ կարգասահմանի «ուժեր»ու պոլսահայ կեանքէն ներս սողոսկած շօշափուկներ որոնք «գործակալներ» ալ ճարած են: Կացութիւն որ Պոլսոյ համայնքին էջերը պատճառելու վտանգին հետ, առիթ կու տայ աւելի լայն շրջանակներէ անոր կարելի չհարկումին հետեւանքներուն մասին:

Պոլսոյ պատրիարքը մատնանշումներուն չափ դարմանի առաջարկներով ալ բացական եղակի դիրքէ մը կը յայտնուի մեր եկեղեցական աշխարհին մէջ: Երկու գլխաւոր կէտեր կը մատնեն այս հանգամանքը. առաջինը այդ աշխարհին մէջ համագործակցութեան պակասին շեշտումն է, երկրորդը Սփիւռքին անտեսումն որ կը յղուի էջմիածնին, «միւս երեք նուիրապետական աթոռները լուսանցքայնացնելու հակումներ»ով: Այս յղումը ցոյց կու տայ որ ան ընդդծէ էջմածնի կաթողիկոսին «Ամենայն Հայոց»ի յատկանիշը, յիշեցնելով նաեւ պարտաւորութիւնները:

Հասկնալի է որ նշուած սրբագրելիները - համագործակցութեան պակաս եւ ըՍփիւռքի անտեսում - գլխաւորաբար հիմ ունին Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդին կողմը, հոն պատրաստուած եկեղեցական կանոնադրութիւնը. երկուքն ալ Սփիւռքի զանազան շրջանակներու կողմէ քննադատուեցան, առանց արձագանգ գտնելու կրօնական ոլորտէն: Մեսրոպ Արք. որպէս դարման կ՚առաջարկէ էջմիածնի նախաձեռնութեամբ չորս աթոռներու միասնական խորհրդակցութիւն, ապա եպիսկոպոսներու «ընդհանուր եւ լրջօրէն պատրաստուած համագումար մը»:

Մեսրոպ Արք.ի մատնանշումներէն ու դարմանի առաջարկներէն ետք հետաքրքրական է սպասել հասցէատիրոջ անդրադարձին. ի վերջոյ, պիտի գա՞յ անդրադարձը թէ անհրաժեշտ է արտայայտուած նախանձախնդրութիւնները, տրուած ապահովութիւնները գործնականին փոխադրել այլեւս. եւ մանաւանդ չէզոքացնել 1700-ամեակի փառքին, փայլին քով միջուկին փուշերը անտեսելու վտանգը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐՈՒ ԴԷՄ ՅԱՆԴԻՄԱՆ Է

Շիրաք Ռուսաստանի իր այցելութիւնը վերջացուց Սամարա (Վոլկա) որ տեսակ մը «ցուցափեղկը» կը նկատուի Ռուսաստանի դէպի արեւմուտք: Ֆրանսայի նախագահը այցելեց անջրպետային գործատուն մը եւ Եւրօ – ռուսական Սթարսէմ ընկերութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, որքան ալ Շիրաք կրկնէ թէ «նոր շունչ մը գտած է», պարզ է որ Փութինի եւ իր միջեւ ջերմագին յարաբերութիւն մը չէ ստեղծուած, ընդհակառակն:

Ինչպէս Գլինթըն եւ Շրէօտէր, Շիրաք ուղղակի արտայայտուած է Մոսկուայի Էքօ ռատիօկայանէն, որ վերջին բերդերէն կը նկատուէր, որոշ անկախութիւն մը վայելող: Նախորդ օրը սակայն, Յուլիս 2-ին, Ռուսաստանի արդարադատութիւնը կը յայտնէր կայանին դրամագլուխին 14%-ի գրաւումը: Պատճառ չեղաւ որ Շիրաք ըսէ. – «20-րդ դարու այս վերջաւորութիւնը ցոյց տուաւ որ, մարդոց, տնտեսական զարգացման եւ ընկերային յառաջդիմութեան համար, ամէնէն յարմար վարչակարգը ժողովրդավարութիւնն է: Կարելի ազատութիւն չկայ, առանց արտայայտութեան ազատութեան, որու կարգին՝ մամուլի ազատութիւնը: Շատ ուշադիր ենք այն ամէնէն ինչին որ կրնայ խնդրոյ առարկայ ընել այդ ազատութիւնը»:

Շիրաք այցելութիւն մըն ալ տուաւ իր «հին բարեկամին»՝ Ելցինի, ինչ որ անգամ մը եւս ցոյց տուաւ ջերմութեան պակասը Փութինի հետ:

Վերադարձէն առաջ, Մոսկուայէն Սամարա տանող օդանաւին մէջ, Շիրաք լրագրողներու հարցումներուն ալ պատասխանեց, բայց, երբ հարց տրուեցաւ իրեն թէ պիտի ընդառաջէ՞ դատաւորին հրաւէրին, Շիրաք պատասխանեց. – «Ինչպէս գիտէք, հոս Ռուսաստան ենք եւ կը հասկնաք որ չեմ արտայայտուիր Ֆրանսայի ներքին հարցերու մասին»:

Շիրաք Ֆրանսերէն արտայայտուեցաւ, թէեւ ռուսերէն գիտէ, սորված է պատանեկութեան շրջանին եւ նոյնիսկ թարգմանած է Պուշկինի եւ Եւգէնի Օնէկինը:

Փարիզի մէջ, դէմ յանդիման է, անգամ մը եւս դատաւորներուն հետ, որոնք պըրպըտումէ պրպտում նոր բաներ կը գտնեն զինքը նեղը դնելու համար: Ցարդ, Փարիզի քաղաքապետարանի հետ կապ ունեցող հարցեր, կրցաւ, գոնէ առժամապէս եւ մասամբ բարձի թողի ընել, նախագահի իր հանգամանքը օգտագործելով, բայց, այս անգամ հարցը տարբեր է եւ կը վերաբերի հնչուն դրամով – 2,4 միլիոն ֆրանք – ճամբորդութիւններու վճարումին, 1992-էն 1995, իր, ընտանիքին եւ բարեկամներու համար:

Հանրապետութեան դատախազը կը գտնէ որ ոչ մէկ արգելք կայ որ Շիրաք ունկնդրուի որպէս «օժանդակութիւն վայելող վկայ մը» (թէմուէն ասիսթէ) ինչ որ կը նշանակէ թէ կրնայ ներկայանալ փաստաբանով մը: Պէտք է բացատրէ թէ ուրկէ՞ է այդ հնչուն դրամը, որու շնորհիւ ճամբորդեր են ինք, կինը, աղջիկը, փեսան, Տիկին Փոնիիտու եւայլն, եւ այլն: Նախ ունկնդրութեան կրնան հրաւիրուիլ կինն ու աղջիկը: Անշուշտ իր բարեկամները «անտեղի» կը գտնեն այս «հալածանքը»: Էռ-Փէ-Էռ-ի բանբերը՝ Փ. Տէվէճեան կը յիշեցնէ թէ դատարանը դրասենեակի նախկին պետն էր Արդարութեան ընկերվարական նախարար Ա. Նալէի: Ընդհանրապէս դաւ մը կը տեսնուի, Շիրաքի դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԼՈՇԵՒԻՉ, Յուլիս 3-ին, առանց փաստաբանի ներկայացաւ Լա Հէյի դատարանին եւ միակ բանը զոր ըսաւ այն է որ չի ճանչնար այդ դատարանը, որ օրինական ոչ մէկ հանգամանք ունի: Պատասխանելով այն հարցումին թէ փաստաբան չունի՞ր, պատասխանած է. – «Պէտք չունիմ փաստաբան մը նշանակելու ապօրինի դատարանի մը համար»: Միշտ անգլերէն արտայայտուելով, Միլոշեւիչ դեռ կ՚ըսէ. – «Այս դատավարութեան նպատակն է կեղծ արդարացում մը երեւան հանել ՕԹԱՆ-ի գործած ոճիրներուն համար Եուկոսլաւիա»: Յաջորդ նիստի թուական նշանակուած է Օգոստոս 27: Միւս կողմէ, Պոսնիոյ Սերպերը տեղի տուին եւ ընդունեցան օրինագիծ մը, զոր երկար ատեն է կը մերժէին, գործակցելու համար Լա Հէյի դատարանին հետ: Այս որոշումը թոյլ պէտք է տայ պատերազմական երկու ոճրագործներու՝ Ռատովան Քարատզիչի եւ իր զինուորական ղեկավարին ձերբակալութիւնը:

ԻՐԱՔԻ շրջափակումը ոչ մէկ մեղմացում պիտի վայելէ, ՄԱԿ-ը չյաջողեցաւ համաձայնութեան մը գալ եւ ուրեմն ներկայ ծրագիրը՝ «քարիւղ սնունդի փոխարէն» հինգ ամիսով կ՚երկարաձգուի: Այս բանակցութեանց ձախողութիւնը հարուած մըն է Պուշի համար, քանի ինք է որ վերանայումի ուզած էր ենթարկել ներկայ կացութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ օդանաւային գիծերու Տուպոլեւ – 154 օդանաւ մը, որ կ՚ապահովէր Վլատիվոստոկաւիա – Էկատերինբուրգ երթեւեկը (Ուրալի մէջ) Յուլիս 3-ին, ջախջախուեցաւ Սիբերիա, Իրկուցկէն 30 քիլոմեթր հեռու, 143 հոգիով: Ոչ մէկ վերապրող կայ:

ՖԻՃԻ կղզիներուն մէջ, Յուլիս 1-ին սպաննուած է Կարմիր Խաչի տնօրէնը եւ իր ընկերը: Կը կարծուի թէ քաղաքական դրդապատճառներ կան:

ՍԵՐԺ ՋԻՒՐԻՒՔ, հարցազրոյցի մը ընթացքին «Ֆիկառօ»յի (տնտեսական յաւելուած, Յուլիս 4) կը շեշտէ որ 1998-ի ամառէն ի վեր իր ռազմավարութիւնը չէ փոխած: Ջիւրիւքի վերջին որոշումը 50 գործատուն ծախելու, բաւական աղմուկ հանած է եւ Ալքաթէլի տնօրէն – նախագահն ալ քննադատութեանց թիրախ է ու կը ջանայ բացատրել իր գործելակերպին դրդապատճառները: Բիչ չեն անոնք որոնք կը խորհին թէ ուրիշներու ծախելով գործատուներ, անոնց կը փոխանցէ գործադրկումներու պաշտօնն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3 / 4)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Յուլիս 2-ի նիստին շարունակուած է գըլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեանի հարցաքննումը: Թուրքերու մասին պատրաստած փաստագրական ժապաւէնին մէջ ան 1915-ին պատահածը «տեղահանութիւն» որակած ըլլալով, մեղադրող կողմին այս մասին հարցումին թիրախ եղած է. պատասխանած է թէ ինք ցեղասպանութիւն կը նկատէ կատարուածը: Աւելցուցած է նաեւ թէ մեծ տէրութիւններու կողմէ անոր ճանաչումը մեզի օգուտ չէ, այլ՝ այդ տէրութիւններուն այդ պահու շահուն համապատասխան քայլ:

Այն հարցումին թէ ոճիրը զուգադիպած է կաթողիկոսական ընտրութեան օրը, արդեօք ծրագրուած արարքէն ետ կենալու ազդակ չէ՞ր, Ն. Յունանեան պատասխանած է թէ կացած էր կասեցնելու հայ ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը եւ թէ տակէ ոչինչ կրնար զինքը ետ կեցնել:

Նիստին մնացեալ մասին նիւթ եղած են քաղաքական կուսակցութիւն հիմնելու նպատակով 1997-ին անոր ունեցած շարք մը հանդիպումները, քաղաքական ոլորտի զանազան դէմքերու հետ:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԿԸ ԽՈՉԸՆԴՈՏԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդէն պատուիրակութեան մը ղեկավար Փ. Էրքոլէ երեւանեան հանդիպումներուն ընթացքին կարեւորութեամբ կանգ առած է մահապատիժի ջնջումին վրայ: Ըսած է թէ Հայաստանի անդամակցութեան պարտաւորութեան հոկոյ յանձնախումբը շատ ուշադիր է այս մարզին մէջ եւ կը սպասէ Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան աւարտին. եթէ մահապատիժ տրուի ամբաստանեալներուն, ատիկա կարելի է ձեւով մը ընդունիլ, բայց եթէ վճիռը կիրարկուի, ատիկա շատ ժխտական հետեւանք կ՚ունենայ, մինչեւ իսկ առաջնորդելով Հայաստանի անդամակցութեան կասեցումին:

Փ. Էրքոլէ աւելցուցած է թէ Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումին նախագահը վստահեցուցած է որ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին ոչ մէկ մահավճիռ գործադրուած է եւ անկէ ետք ալ չի գործադրուիր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ. – Յունաստան տեղի ունեցած է ծանրաբարձութեան երիտասարդական ախոյենութիւնը: Սելանիկի մէջ, Արմէն Ղազարեան 62 քկ. դասակարգի աշխարհի ախոյեան դարձած է: Սպիտակցի մարզիկը հրում եւ պոկում վարժութիւններուն 130 եւ 165 քկ. բարձրացնելով նուաճած է այդ տիտղոսը: Նոյն դասակարգէն Արթիւր Դանիէլեան երրորդ հանդիսանալով պրոնզէ մետալի արժանացած է: Իսկ 56 քկ. դասակարգին մէջ գիւմրեցի Մակար Թամրազեան դարձած է արծաթէ մետալակիր: Մրցաշարքը դեռ աւարտած չըլլալով կան մետալի այլ յոյսեր ալ: Արդէն իսկ Հայաստան խմբովին լաւ դիրք ապահոված է:

ՖՈՒԹՊՈԼ. – Ի.Է.Էֆ.Ա. Բաժակի Հայաստանի ներկայացուցիչ «Արարատ»ի մրցակիցը յայտնի դարձած է: Ան Թել-Ավիվի «Հափոէլ» ակումբն է:

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Խօսք տուեցաւ Լեհաստանէն Լուսինէ Պօղոսեանի, որ արդէն ընտրուած էր օրուան նիստը ղեկավարող դիւանի անդամ: Ան ալ անկեղծօրէն ըսաւ որ ներկայ է իբր դէտ, չունի ներկայացուցչական հանգամանք, կ'ուզէ «Ֆորում»ի գործունէութեան տեղեկանալ, հմտանալ, հմտութեամբ օժտուած Լեհաստան վերադառնալ: Հոն արդէն կան կազմակերպչական աշխատանքներ, եւ ինք կը յուսայ որ ոչ շատ հեռաւոր ապագային՝ Լեհահայութենէն պատուիրակութիւն մը պիտի գայ, դիմէ «Ֆորում»ին, որպէսզի ընդունուի իբր մասնակից միութիւն: Ընդգծեց որ ներկայիս ծանր է Լեհաստան ապաստանած Հայերու վիճակը: Մեծամասնութիւնը ապրուստ կը ճարէ մանր առեւտուրի միջոցաւ: Հայութիւնը այնքան ալ լաւ համբաւ չի վայելեր լեհ ժողովուրդին մօտ: Հակառակ ատոր, Քրաքովիի մէջ զետեղուած են խաչքար, Վարշաւայի մէջ գոյութիւն ունի «Հայ – լեհական Ընկերութիւն»: Սկզբնական քայլերը առնուած են:

Շուէտի 1500 համրող համայնքէն վերջին վայրկեանին ժամանեց երեք հոգիէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը: Զեկուցողն էր Կարօ Ցակոբեան: Շուէտի մէջ 100 ազգերու փոքրամասնութիւն կայ: Մինչեւ տասը տարի առաջ «անձեւ քաոս» էր Հայութեան վիճակը: Այսօր 15 անուն կայ տարբեր կազմակերպութիւններու: Այս վերջին տասնամեակի յաջողութիւնը եղաւ «առանց կռիւ – կոտորածի» համադրել այդ կազմակերպութիւնները, որոնք զիրենք նշանակեցին իբրեւ «Ֆորում»ի պատուիրակներ: Գաղութը ունեցած է այլ յաջողութիւններ: Շուէտի Խորհրդարանին մէջ երեսփոխան ընտրուած է Արթին Մուրատ, սակայն ձախակողմեան կուսակցութեան մը ցանկին վրայ: Հայ գաղութի ներկայացուցիչ չէ: Գաղութը ունի Նոր Հորիզոն պարբերաթերթը: Խորհրդարանը որոշ ձեւով ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը: Ինք՝ Ցակոբեան, մասնագիտութեամբ անցեալին եղած է «մաթեմատիկայի ուսուցիչ, ներկայիս՝ մայրենի լեզուի», գաղութի շաբաթօրեայ դպրոցին մէջ, որուն վիճակը լաւ չէ սակայն: Ցոյս ունի որ համակարգչային համացանցի գործածութիւնը պիտի օգտակար ըլլայ:

Նորվեկիոյ փոքրիկ գաղութին մասին խօսեցաւ Օսլօ բնակող Կայծակ Տէմիրճեան, ծագումով՝ Հայֆայէն: 30 ընտանիք կայ մայրաքաղաքին մէջ, յիսուն՝ համայն Նորվեկիոյ մէջ, բոլորն ալ նորեկներ: Հետաքրքրութիւն կայ՝ «Ֆորում»ի նման համաեւրոպական հայ կազմակերպութեան մը հանդէպ, սակայն կազմակերպչական գործունէութիւն չէ ծաւալած դեռ:

Պուլկարիոյ համայնքին մասին զեկուցեց Ռոպէր Գրիգորեան, պուլկարերէնով: Համայնքը մեծ է, կան 25·000 «տեղացի» Հայեր, 25·000 ալ Հայաստանէն նորեկներ: 12 կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի: Ամէնէն հեղինակաւորն է Եկեղեցւոյ Թեմական Խորհուրդը: Լոյս կը տեսնեն երեք թերթեր (Երեւան, Սոֆիա, Վահան, Փլովտիւ եւ Հայեր, Պուրկազ): Կը գործէ թատերական խումբ (Համազգային), կառուցուած է նոր եկեղեցի մը, Վառնայի մէջ կայ ծերանոց մը: Պուլկարահայութեան 90%–ը հայ քրիստոնեայ չէր կնքուած, պսակներ եւ թաղումներ յաճախ կրօնական ծէսով չէին կատարուեր, սակայն յոյս կայ որ հիմա դանդաղօրէն պիտի փոխուի վիճակը: Գաղութը ունի արեւմտահայերէն–արեւելահայերէնի, տարբեր լեզուներու եւ կենցաղներու հետ կապուած բոլոր դժուար հարցերը:

Այս այլազան, հետաքրքական զեկուցումներէն եւ դադարէն ետք Պ· Թորոս Սաղըրեան «գործնական զեկուցում» մը ներկայացուց եւ վարեց խորհրդակցական ժողով: Նշեց որ անհատ – միութիւն – համայնք կը գործեն տարբեր ձեւերով, եւ տարբեր մակարդակներու վրայ, բայց «Ֆորում»ը պիտի ուզէր տեղ տալ երեքին ալ, ո՛չնչնել կարողութիւններն ու գործունէութիւնը, որքան ատեն որ անոնց մտահոգութիւններու սեւեռակէտը նոյնն է, այսինքն՝ Եւրոպահայութեան եւ Հայաստանի վիճակը: Ապա ներկայացուց «Ֆորում»ի գործունէութեան (ներկայ եւ ապագայ) ծալքերն ու մարզերը, զանազան բնագաւառներու մէջ: Ամէնէն աւելի սեւեռեցաւ Եւրոպայի Հայ Գործաւարներու Ֆորումին (ԵՀԳՖ) վրայ, որ 17 երկիրներէ 70 հայ առեւտրական – գործաւարներ մէկտեղած է արդէն: Այս ենթակազմակերպութեան գրասենեակը պիտի հաստատուի Փէշտայի մէջ: Քիչ մը շատ արագ տուաւ անունները անձերու, որոնց մեծամասնութիւնը կը բացակայէին Պոնէն, սակայն եղած են եւ պիտի ըլլան ղեկավար տարրեր՝ ԵՀԳՖ-ի մէջ, – (Տիգրան Դաւիթեան, Ղարս Դանիէլեան, Ջիւան Մովսիսեան, Ալեքս Աւանէսեան եւ Ժան Ալթունեան, եթէ չեմ սխալիր): Ապա նշեց «Ֆորում»ի գործունէութեան մէկ ուրիշ բնագաւառը, – տեղեկատուականը, եւ ներկայացուց այս հարցին նուիրուած Պրիւսէլեան գրասենեակի վարիչը՝ Նիքոլա Դաւիթեան:

Դաւիթեան երիտասարդ, յայտնօրէն կարող անձ մըն է, որ ինծի յիշեցուց Ուաշինկթընի մէջ Հայկական Համագումարի գրասենեակը 20 տարի հմտօրէն վարած Ռոս Վարդեանի երիտասարդութիւնը, – սուր միտք, յստակ մտածողութիւն, գործնականութեան ոգի, պէտք եղած չափով ինքզինք զսպող, սակայն նաեւ կծու հեղինակաւոր կարողութեամբ օժտուած մէկը՝ որ ճիշդ անձն է, ճիշդ պէտք եղած ատենին մէջտեղ եկած, մէկը այն երիտասարդ սերունդէն, որ սկսած է արդէն պատասխանատու դեր ստանձնել եւ ապագային պիտի ղեկավարէ Հայ Սփիւռքը: Դաւիթեան զաւակն է անգլիացի մօր եւ ֆրանսահայ հօր, տնտեսագէտ Միհրան Դաւիթեանի, որ մօտ երեք տասնամեակ Պրիւսէլ աշխատած է Եւրոպական Միութեան համար (այս անունը՝ Ե· Մ·, համեմատաբար նոր է անշուշտ, սակայն եղած է ընդլայնուող, տարբեր պիտակներ կրող կառոյց մը Պրիւսէլի մէջ, իր շարունակականութեամբ): Նիքոլա Դաւիթեան կը տիրապետէ ֆրանսերէնին եւ անգլերէնին, գիտէ խօսակցական մակարդակի հայերէն, եւ ամէնէն կարեւորը, ըստ իս, կը թուէր օժտուած ըլլալ եւրոպական մթնոլորտը շնչող, եւ անոր յատուկ կազմակերպութիւններու մտածելակերպն ու գործելակերպը հասկցող անձի մը ինքնավստահութեամբ:

Պ· Սաղըրեան խօսեցաւ նաեւ «քաղաքական համադրիչ յանձնախումբ» մը կազմակերպելու կարեւորութեան, Հայաստանի պղծատամ վերացնելու համար Ե· Մ·ի մօտ տարուելիք ճիգերու մասին, ապա անդրադարձաւ «Ֆորում»ի նիւթական–տնտեսական հարցերով զբաղող խմբակի գործունէութեան, որուն մէջ առանցքային գործունէութիւն ունեցած է Պ· Վահէ Կապրաշ (Ժընեւ) եւ Աւետիս Քիլիրեան (Լօզան, ծագումով՝ Լիբանահայ): Այս երկու անձերը հապճեպ, կրճատուած զեկուցումներ ներկայացուցին «Ֆորում»ի պիւտճէին մասին: Միակ կէտը որ յստակ թուեցաւ ինծի, այն էր որ նորէն զուգահեռ մը կայ հոս՝ «Ֆորում»ի եւ Էսէմպլիի միջեւ: Մինչ կան, մանաւանդ անցեալին եղած են հայկական կառոյցներ, որոնց պիւտճէն գոյացած է անդամներու անդամատուրքէն եւ համակիրներու մանր նուիրատուութիւններէ, եղած են նաեւ ուրիշներ՝ որոնց գործունէութեան ծախքերը (պիւտճէն), ապա նաեւ հիմնարկային հիմնադրամը գոյացած են ափ մը հարուստներու սկզբնական նուիրատուութեններէն: Էսէմպլին, իր սկզբնական տարիներուն մանաւանդ, յաջողեցաւ մի քանի նուիրեալ Հայերու ձրի կամ քիչ վճարուած, շատ տքնաջան աշխատանքին շնորհիւ, ապա նաեւ մի քանի ունեւոր հոգաբարձուներու տարեկան պատկառելի նուիրատուութիւններուն շնորհիւ: «Ֆորում»ի տնտեսական կորիզն ու կազմակերպչական կղզեակը, կը թուի, արդիւնքն է մի քանի Զուիցերահայերու ճիգին, սակայն առօրեայ գործունէութեան մէջ մեծ է դերը ուրիշներու, որոնք կ'աշխատին Պելժիոյ, Հոլանդայի, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ ալ, նաեւ այլուր:

Իբրեւ «Յառաջ»ի թղթակից, կը խոստովանիմ որ յստակ չէր ինծի թէ «Ֆորում»ի պատգամաւորական ժողովին ներկայացուած տնտեսական տեղեկութիւնները որքանո՞վ Եւրոպահայութեան փոխանցուելու սահմանուած էին: Գրաւոր զեկուցում մը չէր հայթայթուած, զայն հանրութեան մատչելի դարձնելու իրաւասութեամբ: Միւս կողմէ, Պ· Քիլիրեանի եւ Պ· Կապրաշի բերանացի զեկուցումները օրինակելի անկեղծութեամբ տուին թիւեր եւ անուններ, – ով ի՞նչ տուած է իբրեւ նուէր· ո՞ր միութիւնները ի՞նչ պիւտճէ կրցած են տրամադրել· զանազան ժողովներ որքա՞ն ծախքի առիթ եղած են, եւլն·: Հայ իրականութեան մէջ հաշուետուութիւնը զարգացած մարզ մը չէ: Այդ մարզը ունի իրեն յատուկ «թափանցիկութեան բարոյականութիւն», որով օժտուած չէ, ընդհանրապէս, մեր ղեկավարութեան մեծամասնութիւնը: «Ֆորում»ի զեկուցումը հապճեպ, կրճատեալ, բերանացի էր (ինչ որ սովորաբար հարցականներ կը ստեղծէ թղթակիցի մը մտքին մէջ), սակայն նաեւ յստակօրէն տուաւ մանրամասնութիւններ, անուններ, թիւեր, զորս արձանագրեցի նօթերուս մէջ: Զանոնք հանրութեան չեմ փոխանցեր, պարզապէս, որովհետեւ գրաւոր, ճշգրիտ փաստաթուղթի մը բացակայութիւնը նման առիթներու, կը նշանակէ սովորաբար որ կազմակերպութիւնը դեռ որոշած չէ թէ որքան թափանցիկ ու մատչելի կ'ուզէ ըլլալ հանրութեան՝ իր պիւտճէական «խոհանոց»ին մասին: Գովելի էր բերանացի զեկուցումի անկեղծութիւնը: Ա՛լ աւելի գովելի պիտի ըլլար ճշդումը դերքաւորումի մը որ ապագային կը ստանձնէ լիակատար հաշուետուութիւն հանրութեան: (Գովելի՝ մանաւանդ որ կազմակերպութեան յղացքը Զուիցերացի Հայերու կարելի է վերագրել, եւ Զուիցերացիներու գաղտնապահութիւնը, տնտեսական մարզին մէջ, առասպելական է···):

Այս թղթակցութիւնը չի միտիր մանրամասնօրէն ներկայացնել «Ֆորում»ի ժողովին բոլոր ծալքերը, որոնց մասին 40 էջ մանրագիր նօթ առած եմ: Մի քանի անգամ այնքան սեւեռած ունկնդրեցի որ անտեսեցի նօթագրութիւնը եւ ուրեմն ի վիճակի չեմ հաւատարմօրէն փոխանցելու Աւստրիոյ դեսպան Ճիւան Թապիպեանի վերլուծումը: Կ'արժէ սակայն հպանցիկ ձեւով անդրադառնալ որոշ զեկուցումներու ընթացքին արծարծուած հարցերու, որոնք յայտնօրէն կրկին ու նորէն յուզեցին ներկաները (որոնց թիւը կը տարուբերէր 54–էն 76–ի միջեւ):

Օրինակ՝ Պ· Ժան Ալթունեան խօսեցաւ հայ պիզնէսմէն – գործավարներու ճիգերը համադրելու մասին, համաեւրոպական մակարդակի վրայ, մանաւանդ ի շահ Հայաստանի մէջ կատարուելիք ներդրումներու: Նշուեցաւ տնտեսական–տեղեկատուական նիւթերու մատչելիութեան կարեւորութիւնը, հայ գործավարներու միջեւ տեղեկութիւն փոխանակելու ճիգը՝ որուն դիւրացումը «Ֆորում»ի ենթայանձնախումբին դերն է: ... նշմարելի էր համաշխարհահայնացումէն անբաժանելի տեղեկատուական – համակարգչային կառոյցին սահմանուած դերը, որուն յաճախ անդրադարձան զեկուցողներ, մանաւանդ՝ ամէնէն լաւատեսները, ապա՝ ամէնէն երիտասարդները (յաճախ՝ նոյն անձերը): Զօրաւոր է հաւատքը «Ֆորում»ի անդամներուն մէջ, զիրար ճանչնալու եւ հարցերու մասին զիրար տեղեակ պահելու կարեւորութեան մասին, – հաւատք մը որ ես կը բաժնեմ, թերեւս նոյնիսկ երբ պէտք է աւելի թերահաւատ ըլլալ: Դարերէ ի վեր Հայութեան բազմապիսի հատուածները եղած են անջատուած, ղեկավարուած են վերնախաւի մը կողմէ որ նմանապէս եղած է անջատուած, գաղտնապահ, անտեղեակ, –վերնախաւ մը՝ որուն հատուածներուն միջեւ անվստահութեան հսկայ խրամատ մը գոյութիւն ունեցած է: Չեմ կարծեր որ այդ հատուածներուն զիրար ճանչնալը, իրարու գործունէութեան մասին տեղեակ ըլլալը անպայման համագործակցութիւն պիտի ստեղծէ, ինչպէս կը թուին յուսալ «Ֆորում»ի ղեկավարներէն ոմանք: Ի վերջոյ tout comprendre c'est tout pardonner լոզունգին զուգահեռ ու հակադիր, որոշ հայ թէ օտար անձերու եւ միութիւններու մասին կարելի է ըսել որ «ճանչնալը խորշիլ է»: Բայց եւ այնպէս, կը մնայ անդրդուելի իրականութիւն մը, – համաշխարհահայնացումը հայ անդրադրի ղեկավարութեան (Սփիւռքեան, Հայաստանեան, Արցախեան) պիտի պարտադրէ զոնէ իրերճանաչում եւ հաղորդակցութիւն: 1999-ի Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ գումարուած Սփիւռք – Հայաստան ժողովը քայլ մըն էր, վերնախաւի անդամները իրարու ծանօթացնելու: «Ֆորում»ը նմանօրինակ դեր մը կը թուի ստանձնել՝ Եւրոպայի մէջ: Այդ ճանաչումը կենսական է, ոչ այն պատճառաւ որ ան անպայման սահմանուած է համերաշխութիւն եւ համագործակցութիւն ստեղծելու (միամտութիւն պիտի ըլլար ատիկա ակնկալել), այլ որովհետեւ իրարու ծանօթ, իրարու շահերը, մտահոգութիւնները եւ գործելակերպը հասկցող վերնախաւ մը տարբեր ու աւելի առողջ ձեւով կը պայքարի ու կը ղեկավարէ, քան տգիտութեան եւ նախապաշարումներու միջնաբերդերէն վճիռներ արձակող ղեկավար տարր մը:

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴՊՐՈՑԻՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՔԸ

ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Արդէն երկու տարի է, որ Թարգմանչաց Դպրոցը դարձած է բանուկ կրթական օճախ մը: Դպրոցը իր անունը կրող ամէնօրեայ վարժարանին կողքին, իր հարկին տակ կ'ընդունի նաեւ՝ Իսի Լէ Մուլինոյի Փրանսական Անաթօլ Ֆրանս լիսէի հայերէնի դասընթացքները Մեսրոպ Աղամեանի ղեկավարութեամբ եւ Մկնիկ շաբաթօրեայ կրթական աշխատանոցը: Այսպիսով, Թարգմանչացը աշխատավայր կը հանդիսանայ իրարու հետ գոյակցող այս երեք հաստատութիւններուն, երեք տարբեր միջավայրի ու հորիզոնի հայ մանուկներու, որոնց հասարակաց հետաքրքրութիւնը հայերէն լեզուն է, ինքնութեան հաստատման խնդիրը:

Թարգմանչաց Դպրոցը իր կրթական հինգերորդ տարին կը բոլորէ: Արդէն վեց դասարաններ կը բանին· մանկապարտէզի ծիլէն մինչեւ նախակրթարանի երրորդ դասարան (CE 2)· վաթսուն աշակերտ կը հաշուէ· ամէն տարի, դէպի վեր, նոր դասարան մը պիտի բանայ:

Թէ անհերքելի է Թարգմանչացին գոյութեան անհրաժեշտութիւնը Իսի լէ Մուլինոյի նման հայահոծ արուարձանի մը համար, կասկածէ վեր է, յատկապէս, Սամուէլ – Մուրատ Մխիթարեան վարժարանի փակուելէն ետք: Պարզ է, որ հայ նոր սերունդը չի կրնար միայն ցեղասպանութեան ճանաչումի պայքարով սնուիլ ու աճիլ, ոչ ալ հայութիւնը այս հեռանկարով գոյատեւել: Հայկականութիւնը հոգեւոր ու մշակութային ապրում է· քաղաքական պայքար կը տարուի, տնտեսական նուաճումներ ձեռք կը բերուին հոգեւորին ու մշակութայինը լիակերպով ապրելու սիրոյն:

Եթէ այսօր դպրոցը գոյութիւն ունի, Իսիի համայնքը եւ Փարիզի հայութիւնը զայն կը պարտին մասնաւորապէս երեք անձերու վճռորոշ, անվարան աշխատանքին՝ Անդրէ Սանթինի, Զաւէն Սալմանեան եւ Վիգէն Կարապետեան: Վերջին երկուքը, սկզբնական շրջանին՝ 80-ական թուականի կէսերուն, Փարիզի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ անունով կը հետեւէին Իսիի դպրոցաշինութեան ծրագրին: Այն ժամանակ, հանգանակութիւն կը կատարուի՝ մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար ֆրանք, հողամաս մը գնելու համար, որուն պիտի կցուէր քաղաքապետութեան կողմէ տրամադրուած երկու այլ հողամասեր: Սակայն, ատեն մը ետք, եկեղեցական իշխանութիւնը յետքայլ կ'ընէ՝ տնտեսական յանձնառութիւնը ծանր նկատելով: Կարապետեան եւ Սալմանեան զոյգը, յանուն Իսիի հայ համայնքին, ինքնագլուխ, հաստատակամ կը շարունակեն ծրագրի իրագործումը:

Երրորդը՝ Անդրէ Սանթինի, Իսիի քաղաքապետն է, որուն հայանպաստ կեցուածքները բացայայտ են, այս ծրագրին պարագային ալ, ան չէ զիջած իր համբաւին: Առանց Սանթինիին աջակցութեան ու քաջալերանքին՝ Թարգմանչացը գոյութիւն չէր ունենար: Սրամիտ, հեռատես, լայնախոհ, կրցած է վեր մնալ ներհամայնքային անտեղի վէճերէն ու բացառիկ առիթներ ստեղծել որ դպրոցի շինութիւնը չխափանուի:

Այսպիսով, տասը տարուան վերիվայ-

(Շար· 3)

...ռումներէ ետք, դպրոցը կը կառուցուի եւ Թարգմանչացը իր դռները կը բանայ 1996-ին։ Հողը՝ սեփականութիւնը կը ...դառնայ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, ...իսկ դպրոցին շէնքը՝ սեփականութիւնը, ...դպրոցը Վարող Ընկերակցութեան, 99 ...տարուան համար, որմէ ետք եկեղեցին ...ամբողջական տէրը կը դառնայ դպրոցին։ ...Ծականաբար, դպրոցին կառավարումը ...կը ստանձնեն Դպրոցը Վարող Ընկերակ...ցութիւնը, որուն ղեկավարներն կը դառ...նան Վ. Կարապետեան եւ Զ. Ասլանեան։ Սակայն, մէկ բան է դպրոցը շինել եւ ...բոլորովին այլ բան՝ զայն տնօրինելը, ա...նոր միջուկը՝ կրթական գործը կազմա...կերպելը՝ որ կը նշանակէ, միանգամայն, ...երեք ճակատի վրայ պայքարիլ։

- եկամուտի աղբիւրներ որոնել, գոնէ առաջին երեք տարուան կրթական գործունէութեան ծախսերը ապահովելու համար. (յատկապէս նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ առաջին երեք տարիներուն, պետական նպաստ կարելի չէ ունենալ).
- ձեռնհաս տնօրէն մը նշանակել, ուսուցիչներու խմբակ մը գոյացընել.
- ծնողները համոզել, որ իրենց զաւակները արձանագրեն ու հայ համայնքին զօրակցութիւնը ձեռք ձըգել.

Թէեւ Թարգմանչացի բացումը մեծ շուքով կատարուեցաւ, Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռքով, սակայն, այն խոստումները, որով նիւթական օժանդակութիւն պիտի ցուցաբերէր, շուտով օդը կը ցնդին։ Եւ տնտեսական տագնապը վրայ կը հասնի, որուն վրայ աւելնալով կրթական անհամապատասխան ծրագրի գործադրումը եւ ...իշխանութեան պայքարը՝ վարչութեան ...նախագահի ու տնօրէնութեան միջեւ, առաջին երկու տարիներուն, կը խանգարեն դպրոցին բնականոն ընթացքը։ Ընդհանրապէս, սփիւռքը դեռ չէ կըրցած իր ինքնութիւնը կերտող տիպար դպրոցը սահմանել։ Ինչ կը հասկնանք տիպար դպրոց ըսելով։

- սփիւռքահայ մանուկին երկլեզուութեան կրթական կարիքներու սահմանումը.
- այդ կարիքներու հիման վրայ կրթական ծրագիր մշակել.
- Կրթական ծրագրի իրագործման համար, ուսուցչական կազմի համախմբումը.
- Միաժամանակ՝ վարչական մարմին մը ստեղծել որ գիտակցի կրթական պահանջներուն ու անոնց իրագործման համար նիւթական աղբիւրներ գտնէ։ (Անշուշտ լաւագոյնը պիտի ըլլար, դպրոցին համար անձեռնմխելի հիմնադրամ մը գոյացնել, որուն եկամուտը ապահովուի դպրոցին տարեկան գործունէութեան ընթացիկ ծախսերու հաւասարակշռումը)։

Կարելի է, հայկական իրականութեան համար, խոհական թուի այս մերը ...ուած գործընթացը, թէեւ եւրոպական կրթական հաստատութիւններու եւ նախարարութիւններու տնտեսական կառավարման ամէնէն տարրական սկզբունքներէն մէկն է։ Զըսելու համար, որ դեռ կարելի է քայլ մըն ալ անդին երթալ ու ...տարեշրջանի սկիզբէն տնօրէնին տրամադրութեան յանձնել մէկ տարուան պիւտճէն ու պարբերաբար հաշուետուութիւն պահանջել անկէ։

Ֆրանսայի մէջ, հանրային դպրոցներու կողքին, անկախ դպրոցներ կը բանին իրենց ուրոյն կրթական ծրագրով ու դըպրոցական ծրագրով։ Դպրոցական ծրագիրը (projet d'école), կը սահմանէ դպրոցին կրթական նպատակներն ու դպրոցական համայնքը կազմող զանազան մարմիններու իրաւասութիւններն ու պարտականութիւնները։ Հոգաբարձութեան պատասխանատուութիւնն է նիւթական մատակարարումը ըստ կրթական ծրագրի պահանջներուն. իսկ, տնօրէնինը՝ կրթական նպատակներուն իրագործումը, ծնողներունը՝ ուսուցիչներուն հետ գործակցիլ երկլեզուութեան ամրապնդման համար եւ ընդհանրապէս դպրոցին նեցուկ կանգնիլ։

Սակայն, հայկական դպրոցներու իրականութիւնը, յաճախ, տարբեր պատկեր մը կը պարզէ մեր առջեւ։ Տակաւին ոչ մէկ դպրոց կրցած է հայերէն – ֆրանսերէն (կամ հայերէն – անգլերէն կամ այլ լեզու) երկլեզու կրթական ծրագիր մշակել (կարելի է յիշել ԱՄՆ-ի մէջ, Յովնանեան դպրոցը, ուր երկու տարիէ ի վեր նման ծրագիր մը մշակուելու ընթացքի մէջ է Անի Կարմիրեանի տնօրինութեամբ)։ Երկրորդ, ընդհանրապէս հոգաբարձութիւնն է որ կը գերիշխէ դպրոցէն ներս, որուն կ'ենթարկուի տնօրէնը եւ յաճախ, կրթական կարիքները կը զեղչուին ըստ եկամուտներու վերիվայրումներուն։ Դպրոցի տնօրէնի պաշտօնը՝ մտածուած, մշակուած ու սահմանուած կրթական ծրագրի վրայ չի յենիր։ Թէեւ, կան լաւ կառավարուած հայկական դըպրոցներ, ինչպէս օրինակի համար Լիոնի Մարգարեան - Փափազեանը ուր տնօրէնի գերիշխանութիւնը յարգուած է։ Սակայն, հայերէն եւ ֆրանսերէն բաժինները համարկումի կարիքը ունին։

Իսկ նորաստեղծ դպրոց մը ունի ձըգտումներու, երազանքի մը իրականացման ցանկութեան դիմաց մասնագիտական անփորձութիւնը, նիւթական դժուարութիւնները, կազմակերպչական բարդութիւններն ու հակառակութիւնները, ծնողները սիրաշահելու խնդիրը եւ հանրային կարծիքի նկատառումը։

Բարեբախտաբար, առաջին տարիներու ընկրկումէն ետք Թարգմանչացը ինքզինք կը վերագտնէ եւ երկու տարիէ ի վեր, դպրոցը զարգացման իր բնականոն հունը գտած է։ Վարչական կազմին գլուխը կ'անցնի Զատիկ Ասլանեան։ Ան կը ձգտի նոր էջ մը բանալ. շնորհիւ նոր նշանակուած տօրէնուհիին՝ Մարալ Գարօղլանեանին, որ կը կարողանայ իր շուրջ համախմբել ուսուցչական կազմը, կրթական ծրագրի մշակման ձեռնարկել, ծնողներու վստահութիւնը սիրաշահիլ։ Այսպիսով, առաջին տարիներու աշակերտութեան անբաւարար արձանագրութիւնը զգալի աճ մը կ'արձանագրէ վերջին երկու տարիներուն երեսունէն վաթսունի հասնելով։

Նոյն միջոցին դպրոցը Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամէն ու Կիւլպէնկեան Հաստատութենէն դպրոցին բակը բարեւելու համար նպաստ կը ստանայ։ Ան կը բացուի նաեւ դէպի հայ համայնքը, իր հարկէն ներս տուն կու տայ այլ կըրթական կազմակերպութիւններու։

Նոր տնօրէնուհին՝ Մարալ Գարօղլանեան, Պէյրութի՝ Սէն - Ժոզէֆ ֆրանսական համալսարանէն, «Կրթական Գիտութիւններ» (Sciences de l'Education) մասնագիտութեամբ վկայուած է։

Այս տարի Կրթական Նախարարութեան դիմում կատարուած է, որպէսզի պետութիւնը նիւթապէս յանձնառու ըլլայ ֆըրանսերէնի ուսուցիչներու վարձատրութեան։ Նախարարութեան քննիչներու գընահատանքը կրկնակի խրախուսիչ երեւցած է. առաջին՝ դպրոցին կրթական վարկին նկատմամբ եւ երկրորդ, նախարարութեան նեցուկը ձեռք բերելու տեսակէտէ։

Դպրոցին կրթական հեղինակութիւնը աւելի եւս պիտի ամրապնդուէր, եթէ դպրոցը կարենար անցեալէն դիզուած նիւթական բացը փոցել. բեռ մը որ արմատական լուծման կը կարօտի։ Բնականաբար, օգնութեան կը կանչուին, առաջին հերթին հայ համայնքն ու կրթանըպաստ հաստատութիւնները։ Անոնք որոնք նախանձախնդիր են հայ նոր սերունդին ինքնութեան կերտումին նպաստելու։

Ժ. Զ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓԻՇՏԱՅԻ Քէչէլի եկեղեցի – թանգարանին մէջ, Յունիս 16, 17, 18-ին ներկայացուած է «Հայկական առասպել» Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հունգարիոյ Հայ Ինքնավարութեան, օժանդակութեամբ զանազան կազմակերպութեանց։ Ներկայացման հեղինակին նպատակը եղած է ոչ միայն 1700-ամեակի նշումը, այլեւ հունգար ժողովուրդին ներկայացնել Հայաստանի պատմական այն իրադարձութիւնները որոնց հետեւանքով Հայաստան առաջինը ընդունած է քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօնք։ Գործին հեղինակներն էին Ալեքս Ասլանեան եւ Մոլտովա Տոմկոշ։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Յունիս 17-ին, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ դաշնակահար Վարուժան Արսլանեան։ Յառաջացեալ տարիքը պատճառ եղած էր որ շրջանէ մը ի վեր քաշուած կեանք մը ապրէր, բեմէն հեռու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Նորիմաց ընտրութիւն մըն էր, Սուրբ Էջմիածնայ Տօնին (Յունիս 17) զուգադիպել՝ միջեկեղեցական հանդիսութիւնը՝ Քրիստոնէութեան 1700-ամեակին նուիրուած, որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Սուրբ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Առաւօտէն իսկ եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ կը տիրէր աշխուժութիւն մը, ուր տեղ դրուած էին զանազան եկեղեցիներու տաղաւարները՝ Հայ եւ Ֆրանսական Աւետարանական, Հայ եւ Ֆրանսական Կաթողիկէ, անկլիքան, յունական, սրբանկարներու (icône) եւ Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ։ Նաեւ, ստամոքսային մշակոյթ սփռող անկիւնը, որ ամենագործօնը կը թուէր։

Օրուան հանդիսութիւնը բաժնուած էր երկու մասերու՝ բանախօսութիւններ եւ եկեղեցական արարողութիւն։ Եկեղեցւոյ կից Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ, ժամը՝ 14.30-ին սկսաւ դասախօսութիւններու շարքը օրուան չորս դասախօսներն ալ իրենց նիւթերը ներկայացուցին ֆրանսերէնով։ Հայ եւ օտար ունկնդիրներու հոծ ներկայութիւն մը ամբողջութեամբ լեցուցած էր սրահը, որ արտակարգ երեւոյթ է ընդհանրապէս դասախօսութիւններու համար։ Հանդիսութեան բարի գալուստի եւ օրուան բացման խօսքը արտասանեց 1700-ամեակի յանձնախումբի անունով մէթր Յ. Վարժապետեան եւ ներկայացուց դասախօսները։ Անոնցմէ առաջինն էր՝ Էքս - Ան - Փրովանսի համալսարանի հայերէնի դասախօս՝ Պր. Ռոպէր Տէր – Մերկերեան, որու նիւթն էր՝ «Հայերէն լեզու, Այբուբեն եւ Աւետարան»։ Ան իր խօսքերը սկսաւ ըսելով՝ «Հայ ինքնութեան հիմքը կազմող երեք կարեւոր ազդակներն են՝ լեզուն, գիրերու գիւտը եւ Աւետարանի թարգմանութիւնը»։ Բացատրեց նախաքրիստոնէութեան եւ գիրերու գիւտէն առաջուան բեղնաւոր բայց բերանացի լեզուի մասին, հասնելով գիրերու գիւտին եւ անոր հայ ժողովուրդին շնորհած անկախութեան։ Այնուհետեւ երեւան եկած բացառիկ յօրինումներու եւ թարգմանութիւններու շուրջ բացատրութիւններ տալով, ծանրացաւ Աւետարանի թարգմանութեան վրայ։ Երկրորդ բանախօսն էր հետազօտութիւններու տնօրէն՝ Պր. Ռէյմոն Գէորգեան, նիւթ ունենալով՝ «Անին եւ Հայ Եկեղեցին»։ Դասախօսը հակիրճ գիծերով տըւաւ Անիի աշխարհագրականը եւ նախաքրիստոնէական շրջանը՝ իբր ամրոց։ Ապա բացատրեց՝ Բագրատունիներու շրջանը, 961-ին Անին մայրաքաղաք հըռչակումէն յետոյ անոր ունեցած՝ մշակութային, առեւտրական բարգաւաճումները, քրիստոնէութեան ազդեցութիւնները, եկեղեցի եւ իշխանութեան կապերը, եկեղեցաշինութեան, ճարտարապետութեան եւ Անիի Մայր Տաճարի մասին։ Պր. Գէորգեան խօսեցաւ Սելջուքներու արշաւանքէն վերջ Զաքարեաններու բերած զարթօնքի շրջանի մասին եւ ապա Մոնղոլներու ձեռամբ Անիի վերջնական կործանումին։

Այս երկու դասախօսութիւններուն յաջորդեցին հարցումներ եւ կարճ դադար մը յետոյ ներկայացան վերջին երկու դասախօսները, որոնցմէ առաջինն էր Պր. Խաչիկ Եըլմազեան «Հայ Եկեղեցւոյ Արարողութիւնը» նիւթով։ Ան իր նիւթը բաժնեց երկու գլխաւոր մասերու՝ Ա. – Առաւօտեան ժամերգութիւն, Բ. – Պատարագ։ Շեշտելով թէ առաւօտեան երգեցողութիւնները մեծ մասամբ յօրինուած են Գրիգոր Նարեկացիի եւ Ներսէս Շնորհալիի կողմէ, բացատրեց «շարական»ի բառական իմաստը եւ բովանդակութիւնը. ըսելով թէ անոնք դարեր շարունակ երգուած են ականջէ ականջ սորվելով, խազերու օգնութեամբ, հոս տըւաւ խազերու մասին տեղեկութիւն եւ անոնց աւելի վերջ գործածութիւնը Խաչատուր Տարօնեցիի կողմէ։ Պր. Եըլմազեան խօսեցաւ 18-րդ դարուն Համբարձում Լիմոնճեանի ստեղծած հայկական նոր ձայնագրութեան մասին, յիշելով նաեւ Եղիա Տնտեսեան եւ Նիկողոս Թաշճեանը։ Ապա անցնելով Պատարագի բաժնին, տուաւ կենսագրականները Մակար Եկմալեանի, Կոմիտաս Վարդապետի նաեւ Վարդան Սարգսեանի, ծաւալուն բացատրութիւններով Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագներու մասին։ Դասախօսութեան այս բաժնին մէջ, մեծ հաճոյքով ունկնդրեցինք Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի մեներգիչ եւ մեներգչուհիներէն, նիւթին առնչակից կտորներ։ Անդրանիկ Մինասեանէ Խաչատուր Տարօնցիի «Խորհուրդ խորին»ը. Անի Եըլմազեանէն Սահակ Զօրավարեցի Հայաստանի «Ուրախ լեր»ը ու Նայիրա Աբրահամեանէն Գրիգոր Նարեկացիի «Հաւուն հաւուն»ը։ Երեք գեղեցիկ ձայներ. նոյնքան գեղեցիկ մեկնաբանութեամբ գրաւեցին ունկնդիրները։

Օրուան վերջին դասախօսն էր Տիկին Թագուհի Սուլաճեան, որու նիւթն էր՝ «Հայկական առասպելներ, աւանդութիւններ»։ Ան սկսաւ իր խօսքերը ըսելով.– «Հայը շատ կապուած է իր կրօնքին եւ Աստուծոյ անունը ամենապարզ խօսակցութեան մէջ նոյնիսկ տեղ կը դրուէ» եւ տուաւ օրինակներ առածներէ եւ ասացուածքներէ ու աւելցուց ըսելով թէ՝ մեր մամիկները իրենց պատմութիւնները միշտ քաղած են Աւետարանի էջերէն։ Ապա Տիկին Սուլաճեան պատմեց երկու հայկական առասպելներ, հաճելի, զաւեշտական ոճով։

Երեկոյեան ժամը 17.15-ին հայ եւ օտար հաւատացեալներու բազմութիւնը լեցուցած էր Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին. մասնակցելու համար միջեկեղեցական արարողութեան։ Թափօրը՝ կազմուած հայ եւ ոչ հայ բոլոր եկեղեցիներու հոգեւորականներէ «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց եկեղեցիէն ներս շըրջապատուած երիտասարդներով։ Էքիւմէնիք արարողութեան բացումը կատարեց Հարաւային Ֆրանսայի հայրապետական պատուիրակ Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան։ Ան յանուն 1700-ամեակի յանձնախումբի եւ Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ ներկայ հոգեւորականներուն, բացատրեց Քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստանէն ներս։ Այնուհետեւ ներկայ բոլոր հոգեւորականները մի առ մի կարդացին Ս. Գիրքէն էջեր կամ աղօթքներ, իսկ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Եըլմազեանի, անգամ մը եւս տպաւորեց հաւատացեալները իր ներդաշնակ երգեցողութեամբ, մերթ ընդ մերթ մեկնաբանեց «Քրիստոս ի մէջ», «Օրհնեալ է Աստուած», «Հոգի Աստուծոյ», «Տէր Ողորմեա», «Հայր Մեր», «Մաղթերգ Հայրապետական»ը։ Երիտասարդներու կողմէ արտասանուեցան մաղթանքներ զորս կոչած էին «Յոյսի աղօթք»։ Իսկ ներկաները միաբերան արտասանեցին «Հաւատք» եւ «Հայր Մեր»ը ֆրանսերէնով։ Եկեղեցական արարողութեան ամբողջութիւնը սփռուեցաւ «Ռատիօ Տիալոկ»էն, որ Մարսէյլի միջեկեղեցական Ռատիօկայանն է։

Հոգեւորական դասը եւ ներկայ ժողովուրդը առաջնորդուեցան Ա. Զրբաշեան սրահը եւ հիւրասիրուեցան ճոխ սեղաններու շուրջ։ Հոս Տարօն Եպիսկոպոս իր շնորհաւորական խօսքը արտասանեց 1700-ամեակի յանձնախումբին եւ ի մասնաւորի այս հանդիսութեան պատասխանատու Պր. Միշէլ Կեւիկեանի։

Կարգ մը թերութիւններով հանդերձ մեծ ջանքերով եւ խնամքով պատրաստըւած հանդիսութիւն մըն էր, ուր հակառակ անոր որ թէ՛ սրահը եւ թէ՛ եկեղեցին լեցուն էին, բացակայ էր դաղութը...

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

LIVRES REÇUS

L'EGLISE FACE AUX GRANDS DEFIS

ARAM I, Catholicos de Cilicie

Catholicossat Arménien de Cilicie, Antélias-Liban, 2001

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Մելքոն Կիւրճեան 1000 փրանք:

ԱՆԹՈՆԻ. Տոքթոր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիշեան 1000 Ֆր.:

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS
POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil

MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien : Langue — Culture — Civilisation — Religion

Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

●

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879–ին

Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան:
Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան
(Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան
(Sous Contrat d'Association)
Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման ծրագիր:

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

(Շար. Ա. էջէն)

ալ, զոր չուզեր ստանձնել: Վախ կայ նաեւ որ այս վաճառումը պատճառ ըլլայ որ Ալքաթէլ «արտադաղթէ» եւ Ֆրանսա այլեւս միայն ռազմագիտական եւ հետազօտական գործունէութեան տեղ տայ: Ջիւրիւք կը մերժէ այս մեկնաբանութիւնը եւ կը պնդէ որ այս որոշումը կ'ամրապնդէ Ալքաթէլ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ծնունդ տուին «Մահմետական ծէսի ֆրանսական Խորհուրդ»ի մը, որ պաշտօնական խօսակից կը դառնայ Պետութեան: Այս Խորհուրդը, 1901 Յուլիս 1-ի հիման վըրայ, միութիւն մը պիտի ըլլայ, պաշտօնական խօսակիցի իր հանգամանքէն զատ, պիտի ապահովէ հաւատացեալի մշակութային յայտագիրը, տօնակատարութեանց կազմակերպումը, իմամներու պատրաստութիւնը եւ ներկայացուցիչի մը ընտրութիւնը Ամանորեան մաղթանքներու համար Ելիզէ:

«ՄՈՆՏ»ը գնեց «Գուուիէ էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը, որ եւրոպական գետնի վրայ ալ լաւ վիճակի մէջ էր (2,4 միլիոն շահ, 2000-ին):

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տիկին Ժագլին Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Միքայէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Բէրիթ եւ զաւակը, Խաչատուրեան ընտանիք, Այրի Տիկին Մոնթէ Լէօնէ, Թիւթիւնճեան, Փափազեան եւ Տիմէճեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Կիրակի Յուլիս 8-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ (ԿԱՍԹՈՆ) ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

UGAB — JEUNES
Paris - IDF

DINER ORIENTAL

le samedi 7 juillet à 20h

l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis

DINER ORIENTAL

Apéritif, vin et café compris suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale

Réservation obligatoire
au 06 62 72 37 76 (Sévane)
Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)

organisé
par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro: Courcelles)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, հայլն)
8 օրուան համար 8.900 Ֆր.
15 օրուան համար 12.800 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝
Յուլիս 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Անտիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոզոբեան՝ 01 47 43 12 66

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ **06 76 48 58 73**

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :

- **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
- **Programme touristique;**
- **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une SOIREE DANSANTE
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «Gaïdzag's»**

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE

organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

AU PROFIT DE L'ARMENIE

Vendredi 7 décembre

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ Սէն – Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Սեդրակ Սամուէլեանի, Սամուէլեան, Ժէգէկէլ, Աշէրաֆ ընտանիքներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝ Տիկին Ազատուհի Սամուէլեանի մահուան առթիւ եւ իր յիշատակին 250 Ֆր. կը նուիրէ Հայկական մեկամսեայ դասընթացքներին Թի Տան:

ՅՈՒԼԻՍ 25 – ՕԳՈՍՏՈՍ 21, 2001

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ
Խ. ԱԲՈՎԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
«ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԸ

Յուլիսի 25-ից հրաւիրում է Սփիւռքահայ վարժարանների ուսուցիչներին Երեւան՝ վերապատրաստութեան հայագիտական մեկամսեայ դասընթացքների:

Տասը տարուայ ընդմիջումից յետոյ սա երկրորդ փորձն է: Անցեալ տարի մեր կեդրոնում որակաւորուեցին 13 երկրներից ժամանած հայ ուսուցիչներ:

Այս տարի դասընթացքները կ'ընթանան երեք փուլերով՝ նախակրթարանների ուսուցիչների, միջին կարգի դասարաններում աշխատող ուսուցիչների եւ երկրորդական (աւագ) վարժարանների ուսուցիչների համար առանձնացուած ծրագրերով:

Ուսումնական – առարկայական ցանկերը մշակուել են Սփիւռքահայ ուսուցիչների Ա. համագումարի (Նիս, 1996) պահանջներին համապատասխան եւ հաստատուել են 2000 թ. ՀՀ ԿԳ նախարարութեան Կոլեգիայի նիստին:

Վերապատրաստութիւնն ընթանում է արեւմտահայերէն գրական լեզուով: Պարսկահայերի համար վերապատրաստութիւնն իրականացւում է արեւելահայերէնի հիմունքներով: Գործածական գըրութիւնը բոլոր դէպքերում մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է:

Դասընթացքներ են նախատեսւում նաեւ (յետխորհրդային ԱՊՀ երկրների) ուսուցիչների համար, որոնց համար նախարարութիւնը նոյնպէս մշակել է առանձին վերապատրաստութեան ծրագիր:

Մասնագէտներին հրաւիրում ենք պայմանագրային սկզբունքով՝ ներգրաւելով Հայաստանի եւ Սփիւռքի բարձրակարգ գիտնականներին ու մանկավարժներ:

Ամառնային դասընթացքն անվճար է ուսուցիչների համար:

Ժամավճարները եւ հանգստեան օրերին կազմակերպուող պտոյտները Հայաստանի մէջ հոգում են ԿԳ նախարարութիւնը (պետպատուէր) եւ Լոս – Անճըլըսի «Պոլսահայ Միութիւն» կազմակերպութիւնը:

Դէպի Երեւան եւ հակադարձ ուղղութեան ծախքերը եւ Հայաստանում կեցութիւնը լուծում են ժամանած ուսուցիչները կամ նրանց աջակցող վարժարանները: Կեդրոնն առաջարկում է Երեւանի Պետական Համալսարանի յարմարաւէտ եւ խիստ մատչելի հիւրատունը: Հայաստանի Քրիստոնէացման 1700–ամեակի առթիւ դասընթացքներին զուգահեռ կ'իրականացուի մշակութային հարուստ ծրագիր:

Այս տարուայ գարնանն ու ամրանը ՀՀ Արտաքին գործերի նախարարութիւնը ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան առաջարկով համապատասխան յանձնարարականներ է իջեցրել արտասահմանեան մեր դեսպաններին եւ հիւպատոսական կառոյցներին՝ համալրելու համար ուսուցչական խմբերը:

Յայտեր կարելի է ներկայացնել ինչպէս Արտաքին գործերի նախարարութիւն, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան Սփիւռքի բաժին (վարիչ՝ Պր. Եուրի Նաւոյեան):

Հեռաձայն. –
(374 1) 589.619 — (374 1) 581.391
e-mail : yurinavoyan@yahoo.com

Այնպէս էլ՝ ուղղակի «Սփիւռք» գիտաուսումնական կեդրոն:

Կեդրոնի հասցէն. –
Souren Danielyan
13 Alex Manoogian Str.,
375070, Yerevan, Armenia Rep.
Tél.: (374 1) 555.830 — (374 1) 617.724
e-mail : spyurksd@netsys.am

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 6
VENDREDI
6 JUILLET
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.204 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.204

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 4 / 5)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27-ի դատավարութեան Յուլիս 4-ի նիստին գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեան պատասխանելով մեղադրողին հարցումներուն, ըսած է թէ կատարուած ոճիրին դրդիչը Հայաստանի յանցաւոր ղեկավար իշխանութիւնն է, իսկ համախոհը՝ հայ ժողովուրդը: Ան ըսած է նաեւ թէ արարքին կազմակերպիչը ինք եղած է:

Մեղադրող կողմէն Արմէն Յարութիւնեան դիտել տուած է թէ Ն. Յունանեան բազմաթիւ անգամներ փորձած է խուսափիլ մեղադրանքին իսկական ծաւալէն ու վիրաւորական արտայայտութիւններ ունեցած է քննիչ մարմնին, մեղադրողներու հասցէին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Յուլիս 4-ին ընդունելով Ղարաբաղի, Աբխազիոյ, Հարաւային Օսէթիայի եւ Մոլտովայի Արտաքին գործերու նախարարները որոնք խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած են Ստեփանակերտի մէջ, կրկնած է թէ իրենց նախընտրութիւնը խաղաղ բանակցութիւններով լուծում մըն է: Նախագահը գոհունակութիւն յայտնած է որ հանրապետութիւններու միջեւ շփումները աշխուժացնելու 2000 Նոյեմբերի համաձայնութիւնը հետզհետէ իրականութիւն կը դառնայ: Ստեփանակերտի հանդիպումէն ետք չորս հանրապետութիւններու Արտաքին գործերու նախարարները միասնական յայտարարութիւն մը ստորագրած են:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՕՐԸ

Յուլիս 4-ին երկրորդ անգամ ըլլալով նշուած է Ազգային գրադարանին օրը, մասնակցութեամբ՝ երեսփոխաններու, նախարարներու, մտաւորականներու: 1919-ին, առաջին Հանրապետութեան օրով հիմնուած հաստատութեան տնօրէն Դաւիթ Սարգսեան ողջունելով ներկաները, ըսած է թէ գրադարանը հայերէն գիրքի ամէնէն մեծ եւ հարուստ պահեստարանն է: Հազուագիւտ հրատարակութիւններու հաւաքածոյին մէջ ամէնէն հինը 1512-ի Պարզատումարն է որ տպուած է հայ առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարտի կողմէ, Վենետիկ: Հոն կը պահուին նաեւ 1513-ին անոր կողմը հրատարակուած Ուրբաթագիրքը եւ Տաղարանը:

Այսօր գրադարանը ունի 6.400.000 անուն գիրք, շուրջ 30 հազար ընթերցող, 50 հոգինոց 14 ընթերցասրահ: Կը գործակցի բազմաթիւ երկիրներու գրադարաններուն, մշակութային հաստատութիւններու հետ:

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ԶՈՐՔԵՐՈՒ ՊԱՀԵՍՏԱՆՈՑԻՆ ՎՐԱՅ

Յուլիս 2-ի կանուխ ժամերուն զինեալ խումբ մը յարձակում գործած է Գալաթիւզլի գիւղին զինամթերքի պահեստանոցին վրայ: Վիրաւորուած են պահակ մը եւ սպայ մը: Զինեալները ներքին զօրքերու զինուորներուն հետ փոխհրաձգութիւն ունենալէ ետք, յաջողած խոյս տալ ու պահուըտիլ:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդին կապուած Ցեղապաշտութեան եւ անհանդուրժողութեան դէմ պայքարի յանձնախումբը վերջերս հրատարակած է 2001-ի տեղեկագիրը ուր 24 էջ յատկացուած է Թուրքիոյ եւ քրտական հարցին: Այդ էջերուն մէջ բաւական սուր քննադատութիւններ ուղղուած են Անգարայի, յատկապէս մարդկային իրաւունքներու, գաղափարի, արտայայտութեան, կրօնքի ազատութեան եւ բազմամշակութայնութեան մարզերուն մէջ: Տեղեկագիրը քննադատութեան թիրախ բրած է Թուրքիոյ Սահմանադրութիւնն ալ որուն կարգ մը յօդուածները գետին կը տրամադրեն ճնշումներու:

Այս մասին կը յիշուի օրինակ, թէ Թուրքիոյ մէջ Հայերը 19, Հրեաները 2, Յոյները 26(?) դպրոց ունին, իսկ Լօզանի դաշնագրէն դուրս մնացած ժողովուրդներու լեզուական եւ մշակութային իրաւունքներու ճանաչումը կ'արգիլուի Սահմանադրութեան թիւ 42 յօդուածով: Տեղեկագիրը կը շեշտէ թէ այդ լեզուները պէտք չէ արգիլուին. բան մը որ չի նշանակեր թէ դպրոցներու պաշտօնական լեզուն թրքերէնը պիտի չըլլայ:

Նկատի ունենալով Թուրքիոյ հարաւ եւ հարաւ-արեւելեան շրջաններուն մէջ մղուած պատերազմին ծանր հետեւանքները, տեղեկագրին հեղինակները որպէս կայութեան դարման, կը թելադրեն երկրին մէջ մշակութային եւ լեզուական բազմատարրութեան տեղ տալ, երաշխաւորել անոր անարգել գոյութիւնը: Տեղեկագրին հեղինակները գոհունակութիւն կը յայտնեն զինեալ բախումներու գօտիին մէջ վերջին շրջանին մեղմացած լարումին համար ու այդ վիճակը առիթ կը նկատեն ընկերային ու տնտեսական վերակազմակերպումի: Այդ շրջանակին մէջ նեցուկ կը կանգնին հարաւ-արեւելեան շրջաններէն գաղթած բազմութիւնները հող վերադարձնելու Թուրք իշխանութիւններու ճիգերուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ Պատմութեան եւ յնութեան հիմնարկի հրատարակչականը (Թաթաւ) լոյս ընծայած է «Հայկական հարցին մասին ուսումնասիրութիւններ» հատորը որ կ'ամփոփէ նիւթին մասին ինը յօդուածներ: Խմբագրական գործը կատարած է Էրհան Աֆեոնճու: Ան գրած է նաեւ հատորին յառաջաբանը ուր իրենց կանխակալ կարծիքներուն պատճառով խաւէ քննադատուած են Հ. Պէրքթայ եւ Թ. Աքչամ որոնք ցեղասպանութեան նիւթին մէջ լայնախոհ եւ Թրքական պաշտօնական թեզին հակադրուող կեցուածքներու տէր կը նկատուին ընդհանրապէս: Աւելորդ է, թերեւս, նշել որ հատորին նախաբանին մէջ խմբագիրը կ'ըսէ. «Յատկապէս 1878-ին յաջորդող դէպքերը եթէ ուշադրութեամբ նկատի առնուին, պիտի հասկցուի թէ 1915-ի պարտադիր աքսորը որ Հայերու կողմէ միշտ աշխարհի օրակարգին վրայ կը պահուի, իրենց ներկայացուցած ձեւով տեղի ունեցած չէ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՇԱՐՈՆ Փարիզ հասաւ, Յուլիս 5-ին, պիտի անցնի նաեւ Գերմանիա, բայց, հրաժարեցաւ Պելժիքայէն: Բաւական նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ «նպատակակէտով սպանութիւն»ներու քաղաքականութիւնը, զոր Իսրայէլ որոշեց կիրարկել, բուռն կերպով քննադատուեցաւ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ: Հակառակ այս մթնոլորտին, Ֆրանսա որոշած է պետական պատիւներով ընդունիլ Իսրայէլի վարչապետը: Շարոնի առաջին արգելութիւնն է Եւրոպա եւ յոյս ունի որ պիտի կարենայ համոզել Ֆրանսան, որ ճնշում բանեցնէ Պելժիոյ վրայ, այս վերջինը հրաժարեցնելու համար Շարոնի դէմ դատէն (Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդերը): Ամէն պարագայի մէջ, հակառակ եւրոպական ընդդիմութեան, Ա. Շարոնի ապահովութեան զրասենեակին պատասխան անդամները, չորս ժամերու վիճաբանութենէ ետք, որոշած են ոչ միայն շարունակել, այլեւ սաստկացնել թիրախ ունեցող սպանութիւնները պաղեստինցի վինուորեալներու կամ ղեկավարներու դէմ:

ՇԻՐԱՔԻ եւ ընտանեկան պարագաներուն ճամբորդութիւններու (Մօրիս կղզի, Ճափոն եւ Մխացեալ – Նահանգներ) վճարումը հնչուն դրամով կը շարունակէ պղտորել Ելիզէի երկինքը: Պէտք է ըսել որ տրուած յաջորդական եւ հակասական բացատրութիւնները չնպաստեցին հարցին յստակացման: Ի վերջոյ, Ելիզէ կը պնդէ որ 2 միլիոն 400 հազարի գումարին աղբիւրը «յատուկ հիմնադրամ»ն է, բայց, համոզիչ չէ քանի այդ շրջանին 1992 - 1995 Շիրաք վարչապետ չէր: «Յատուկ հիմնադրամ» գոյութիւն ունի 1946-էն ի վեր եւ գործադրութեան հրովարտակն ալ հրապարակուած է 1947-ին: Ե. Հանրապետութիւնը ոչինչ փոխած է: 2001-ի համար այդ հիմնադրամը կը հասնի 393 միլիոն 700 հազար ֆրանքի, ինչպէս էր 2000-ին: 196,4 միլիոնը սահմանուած է գաղտնի սպասարկութեանց: Մնացեալ 200 միլիոնը նախարարապետին տրամադրութեան տակ են: Այս գումարին բաշխումը յստակ չէ, բայց, կը վերաբերի պարգեւներու, Մաթինեոնի մատակարարութեան եւ Ելիզէն: Ժոսփէն դիմում մը կատարած է Հաշուեքննիչ Ատեանի նախագահին որպէսզի մինչեւ տարեվերջ իրեն յանձնէ տեղեկագիր մը այդ հիմնադրամին մասին:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՌԼԱՆՏԱՅԻ Անթրիմ քաղաքին մէջ, 19-ամեայ կաթողիկէ մը սպաննուած է բողոքական կէս զինուորական կազմակերպութեան մը կողմէ: Սին Ֆէյնը (ԻՐԱ-ի քաղաքական ճիւղը) կրօնական բնոյթ ունեցող սպանութիւն որակած է արարքը, որ նոր լարուածութիւն ստեղծած է շրջանին մէջ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ դաշնակցային դատաւորը ամբաստանած է նախկին նախագահ՝ Գարլոս Մենէմ մեղսակցութեան յանցանքով կաշառակերութեան հարցի մը մէջ, որ կը վերաբերի զէնքի ապօրինի վաճառքի Խրուաթիոյ եւ Էքուաթորի (1991-էն 1995): Բանտարկութեան հրահանգն ալ տրուած էր, բայց, տարիքի բերմամբ տունը կը մնար հսկողութեան տակ: Մենէմ 5-էն 10 տարի բանտարկութեան կրնայ դատապարտուիլ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ծովային ուժերը, Գալապրիոյ բացը, նաւու մը օգնութեան հասած են Յուլիս 3-էն 4-ի գիշերը: Նաւը 650 գաղթնի ճամբորդներ կը փոխադրէր, մեծ մասամբ Թուրք, Քիւրտ եւ Իրաքցի:

ՓԱՐԻԶԻ դերարդիական հիւանդանոցը՝ Ժորժ Փոմփիտու կրկին թիրախն է քննադատութիւններու, քանի շաբաթավերջին, կին մը եւս մեռած է լեժիոնէլոզէ, հակառակ անոր որ գարնան եղած քննութիւնները հաստատած էին որ ջուրի խողովակները այլեւս ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնէին: Տնօրէնը ցաւ կը յայտնէ եւ կը խոստովանի որ այս «միջադէպը ծանր հարուած մըն է», բայց, բնական կը գտնէ որ դերարդիական հիւանդանոց մը, ակտրնական շրջանին մանաւանդ, նման հարցեր ունենայ:

ԺԱՆ – ՔՐԻՍԹՈՖ ՄԻԹԵՐԱՆ կրկին քննութեան տակ առնուեցաւ Անկոլայի ծախուած զէնքերու կապակցութեամբ: Միթերանի անդրանիկ զաւակը կը հետապնդուի նաեւ «ապօրինութեան շահատակութեան եւ ընկերային ինչքերու չարաշահման» մեղադրանքով:

ՏՈՒՊՈՒԼԻ 154-ի ջախջախումէն ետք, հրովարտակով Պուտին ազգային սուգ հռչակեց Յուլիս 5-ի օրուան համար ի յիշատակ 144 զոհերուն: Այս յաճախակի արկածները կը վերագրուին հնամաշ օդանաւերու գործածութեան: Զոհերու ընտանիքները հատուցում պիտի ստանան, մարդ գլուխ 3000 ֆրանք համեմատութեամբ:

ՊԵԼԺԻԱ, Յուլիս 1-էն ի վեր, կ'ապահովէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը եւ մտադիր է յառաջացնելու Եւրոպական Միութեան հիմնարկներու արդիականացումը: Կ'առաջարկէ «երրորդ ուղի» մը դաշնակցայնութեան կողմնակիցներուն եւ «պետութիւն – ազգ» գաղափարը պաշտպանողներու միջեւ: Նկատի կ'առնուի որ ընդհանուր անտարբերութիւն մը կը տիրէ Եւրոպայի, շահագրգռող հարցերու նկատմամբ: «Լը Սուար»ի հրատարակած հարցախոյզ մը կը պարզուի որ Պելժիացիներու 40% չի գիտեր որ Եւրոպական Միութեան ներկայ նախագահը Պելժիան է: Եւրոպացիներու 41%-ը ոչ մէկ լուր ունի Նիսի պայմանագրէն, 78%-ը լաւատեղեակ չէ Եւրոպայի ընդլայնման հարցէն եւ 59%-ն ալ մեծ բան չի գիտեր Եւրոյի մասին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Արդարադատութեան նախարարը՝ Քաշնսկի պաշտօնազրկուեցաւ: Կը նկատուէր որպէս այն անձը որ պատերազմ յայտարարած է մաֆիային եւ հրապարակը պիտի մաքրէ: Նոր կուսակցութիւն մը հիմնած էր՝ Իրաւունք եւ Արդարութիւն:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՎՈՒԱՆԷ, Յուլիս 4-ին, վերջին անգամ մասնակցեցաւ Նախարարաց Խորհուրդի նիստին, որպէս Նախարար Շրջապատի: Այլեւս պիտի նուիրուի Կանաչներու կուսակցութեան աշխատանքներուն և երեսփոխանական ընտրութեանց պատրաստութեան:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ աջը ինքնաքննադատութեան ձեռնարկած էր առջի օր (Յուլիս 4) քննելու համար Թաղապետական ընտրութեան իր ձախողութեան պատճառները: Կազմակերպիչներն էին Սթեֆանինի (Էռ – Փէ – Էռ), Կոազկէն (Տէ – Էլ), Լըլուշ (Էռ – Փէ – Էռ) եւ Տոմինաթի (Տէ – Էլ): Կեդրոնէն ոչ մէկը ներկայ եղած է:

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

Կ'արժէ անդրադառնալ նաեւ Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանի փոխ-տնօրէն Կարապետ Տաքէսեանի օրինակելի զեկուցումին: Թիւերով օժտուած, յստակ, լաւ տրամաբանուած իր զեկուցումը պարզեց թէ՛ յոռետեսութեան, թէ՛ ալ պայմանաւորուած լաւատեսութեան հիմքերը: Ինչպէ՞ս կարելի է Եւրոպայի հիւրընկալ երկիրներուն մէջ պահպանել հայ ինքնութեան ծալքերը, հարց տուաւ Տաքէսեան: Որոշ միաւորներ, օրինակ՝ լեզուն, չեն դիմանար: Գաղթական ընտանիքներու մէջ երրորդ սերունդի միայն 3-5%-ը մայրենի լեզուն գիտէ: 75 տարուան ընթացքին, վիճակագրութիւնը ցոյց կու տայ թէ ա՛յդ է կորուստի ընթացքը: Նմանապէս, նոր երեք սերունդներու անցքը կը նշէ խառն ամուսնութիւններու ծաւալում, մինչեւ որ մեծամասնութիւն դառնան անոնք: Հակառակ այս տխուր, ծանրակշիռ վիճակագրութիւններուն, Տաքէսեան համոզուած է որ համայնքի գուրգուրանքին ենթակայ դպրոցը ազգային ինքնութեան փոխանցումի համար ազդու կառոյց մըն է, կռուան մը, որուն լաւ կամ գէշ վիճակներն ալ կը մարմնացնեն «համայնքին էութիւնը»: Անշուշտ Մելգոնեանի համայնքը ներկայիս համայն Հայութիւնն է, հոն կ'ուսանին ոչ միայն Լիբանանէն եւ Իրանէն, այլ նաեւ Թուրքիայէն եւ Պուլկարիայէն, Արցախէն եւ Հայաստանէն, Ցունաստանէն եւ Ալպանիայէն եկող հայ պատանիներ, եւ դպրոցը իր բազմաթիւ փայլուն յաջողութիւններու կողքին կը դիմագրաւէ հայկական այլազան կեդրոններու ստեղծած դժուարութիւնները: Համաշխարհայնացումը եւ անոր պարփակին մէջ զարգացող նոր ափիւռքացումը նմանօրինակ մէկտեղումի վիճակներ պիտի ստեղծեն ուրիշ հայ դպրոցներու համար, ապա հայ կազմակերպութիւններու համար ալ: Ամէն տեղ պիտի ապրուի, արեւելահայերէնի, արեւմտահայերէնի հարցի կողքին, բարբառներու, կենցաղի, հասկացողութիւններու տարբերութեանց թնճուկը: Դժուար հարցեր, որոնցմէ ոչ Մելգոնեանը, ոչ «Ֆորում»ը, ոչ ալ միւս պատասխանատու ազգային կառոյցները կրնան խուսափիլ:

Նիքոլա Դաւիթեան ներկայացուց համակարգչային միջոցներով հայերէն ուսուցանելու ծրագիր մը: Այս մօտեցումը distance-learning կը կոչուի Ամերիկայի մէջ, հայերէնով պիտի ըլլար «հեռուսում» կամ «հեռակրթութիւն»: Մեթոտ մը, որ ելեկտրոնական միջոցներ կը գործածէ -հեռաձայն, պաստառ, համակարգիչ-, բազմապիսի նիւթեր ուսուցանելու համար: «Ֆորում»ը արդէն կապեր մշակած է համաեւրոպական կազմակերպութեանց հետ, նաեւ՝ Հայաստանի Ամերիկեանին Համալսարանին հետ: Առաջին տարին 4-5 համայնքներէ 20-30 աշակերտներով պիտի զբաղի, ոչ մանուկներով, այլ հասունցած անձերով, որոնք սովորաբար նման մեթոտներու գիտակից յաճախորդներն են:

Այս ծրագիրը խանդավառեց եւ յուզեց շատեր, առիթ տուաւ նոր հարցումներու: Օրինակ, հայերէնի ո՞ր տարբերակը պէտք է ուսուցանուի: Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանին մասնակցութիւնը արդէն իսկ չերաշխաւորե՞ր արեւելահայերէնի գերակայութիւնը, եւլն: Հետաքրքրական էր Գերմանիա (Տիւպինկէի Մերքաթոր թէքնիք համալսարանին մէջ) ուսանող 27-ամեայ Լիբանահայ Մինաս Աւագեանի հակազդումը: Այս երիտասարդը, որ համալսարանի ուսանողութեան բերած իր ծառայութեան համար, ապա նաեւ համակարգչային հարցերու մէջ իր հմտութեան համար՝ մրցանակի արժանացած է վերջերս, նախ հաստատեց, որ եթէ հարցը հայկական ինքնութիւնը պահպանելու հարց է, ապա Հայոց պատմութեան ծանօթ ըլլալը նոյնքա՛ն ազդու է իբրեւ ազդակ ու գործօն, որքան հայերէն լեզու գիտնալը: Ինք Լիբանահայ է, հայերէն գիտէ, սակայն իր կարծիքով Հայոց պատմութեան ճանաչումը եղած է զինք ոգեւորող, նաեւ ընդվզեցնող մասնիկը իր ազգային գիտակցութեան: Արդեօք հեռակրթութեամբ հայերէն լեզու դասաւանդելը (եւ պէտք է յիշել որ դժուարին աշխատանք է անկատար հայերէնի մը տիրապետելն իսկ) իսկապէ՞ս աւելի արդիւնաւէտ պիտի ըլլար, քան Հայոց պատմութիւն դասաւանդելը (նուազ դժուար, իր կարծիքով, բայց նոյնքան եւ աւելի՛ արդիւնաւէտ):

Ապա Նիքոլա Դաւիթեան կրկին զեկուցեց, այս անգամ «Ֆորում»ի Պրիւսէլեան տեղեկատուական գրասենեակի գործունէութեան մասին, - այս գործունէութեան առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ «Ֆորում»ի անդամներ եւ ուրիշ հետաքրքրուած Հայեր տեղեակ պահել Եւրոպական Միութեան գործունէութեան եւ ծրագիրներուն, ապա նաեւ ատոնց առթած կարելիութիւններու մասին նախաքայլը՝ համաեւրոպական հայ ցանցի մը ստեղծումին, համակարգչային միջոցներով: Անշուշտ աւելի աւանդական, տպագրական ցանցը կը ստեղծուի մամուլին կողմէ: Չեխիայի մայրաքաղաք Փրակայէն եկած էր Յակոբ Ասատրեան, խմբագիր Օրեր պարբերաթերթին: Ան ընդգծեց հայերէն լեզուով հաղորդակցութեան կարեւորութիւնը, գաղթական Արեւելահայերու մօտ «թոյլ համայնքային կառոյցներու» գոյութիւնը (յաճախ՝ չգոյութիւնը), հայերէնի կարեւորութեան անգիտացումը, զանգուածին մօտ: Թերթը միջոց մըն է, մանաւանդ հոն ուր դպրոց չկայ, լեզուն պահելու եւ առաջին սերունդը հայերէնին եւ Հայութեան կապելու, սակայն աւելի համապարփակ «լեզուամտածողութեան» կարիքը շատ զգալի է, եզրակացուց Պ. Ասատրեան:

* * *

«Ֆորում»ի ժողովը բաւական ժամանակ յատկացուցած էր կարեւոր երեւոյթներու եւ հարցերու նուիրուած լուրջ, մտաւորական մակարդակի զեկուցումներու: Զանոնք ծրագրելու եւ վարելու պատասխանատուութիւնը վստահուած էր Պոխումի համալսարանին (Գերմանիա) կից Ցեղասպանութեան Ուսումնասիրութեան Հիմնարկի հիմնադիր եւ վարիչ տոքթ. Միհրան Տապաղին, որ վարեց յայտագրի այս բաժինը եւ անձամբ ներկայացուց Ցեղասպանութեան ուրացումի հարցը: Հմուտ եւ մանրամասն վերլուծումով մը ան ցոյց տուաւ որ ապանդի ուրացումի հիմքը դրուած էր 1916-ին, երբ ան դեռ չէր իսկ աւարտած: Իր զեկուցումը, եւ մի քանի ուրիշներ, թերեւս պէտք է հրատարակուին իբր առանձին յօդուածներ կամ պրակներ, մամլոյ մէջ կամ «Ֆորում»ի կողմէ: Հոս նպատակս չի կրնար ըլլալ ամփոփել՝ 1916-էն մինչեւ Թանէր Աքչամ երկարող ժամանակի ընթացքին յարուցուած հարցերու այն վերլուծումը, զոր ներկայացուց տոքթ. Տապաղ: Իր միտք բանին այն էր, որ «Ի՞նչ պէտք է ընել» Ցեղասպանութեան ճանաչումին ի խնդիր հարցումը յաճախ կը վերածուի «իբր թէ» գործնական հարցադրումի մը, որ մտածուած չէ, մեզ կ'առաջնորդէ բեւեռացնող բազմապիսի մօտեցումներու, Թուրքերու հետ ամէն յարաբերութեան մերժումի բեւեռէն մինչեւ այսպէս կոչուած տիալոկի հակադիր բեւեռը-: Այս երկրորդը կը յարաբերացնէ Ցեղասպանութիւնը, զայն զիջումի առարկայ կ'ընէ, կը թելադրէ որ «մենք անպայման Թրքական այո՛-ին պէտք ունինք», եւ այդ «մեր պատմութեան հետ կապուող վճիռ մը կրնայ դահիճին յանձնել», եթէ տիալոկը վերածուի հրամայականի մը, -«ցեղասպանութեան տալ սահմանում մը որ Թուրքիոյ ընդունելի է»-: Կենսական է, ըստ տոքթ. Տապաղ, «ցեղասպանութիւնը մեր առօրեային մէջ զետեղել ու մտաւորականացնել զայն, մեր հաւաքական մտածողութեան հասանելի եւ մատչելի դարձնել զայն»:

Տոքթ. Տապաղի մօտեցումը միաժամանակ ստեղծեց խոր հետաքրքրութիւն եւ գրգռեց ներկաներէն ոմանք: Առաջին անգամ չէ որ նշմարած եմ թէ Ցեղասպանութեան հարցը երբ կը մտածուի ընկալուած կաղապարներէն դուրս, կը յուզէ կրքեր, կը պղտորէ այլապէս լաւ մտածող մտքեր: Չարժեր ամփոփել այն երկարապատում անդրադարձները, կարծիքները, յաճախ պոռթկումները, որոնք յաջորդեցին տոքթ. Տապաղի ելոյթին: Կարելի չեղաւ անոր խօսքին տրամաբանական քննարկումը, այլ՝ կրկնուեցան այլեւս աւանդականացած լոզունգներ, - Եղեռնը հիմնապէս քաղաքակա՞ն հարց է (կամ ոչ): Գլխաւորաբար քաղաքակա՞ն միջոցներով պէտք է հետապնդուի որպէսզի լաւ արդիւնք բերէ, թէ ոչ: Ի՞նչ քաղաքական արդիւնք պէտք կամ կրնայ ունենալ: Պէ՞տք է ընդունիլ ճանաչում, առանց դատապարտութեան, կամ՝ դատապարտութիւն, առանց հատուցումի, եւլն.-: (Փակագծի մէջ ըսեմ, որ եթէ կարող ըլլայի, անմիջապէ՛ս անգլերէնէ Հայութեան բոլոր լեզուներուն թարգմանել պիտի տայի Սիմոն Փայասլեանի «Ճանաչումէն ետք» յօդուածը, ապա անոր մասին վիճարկումը, Նիքոլա Դաւիթեանի եւ Խաչիկ Տէր-Ղուկասեանի հետ: Այս բոլորին պատճէնը լոյս տեսան Արմինիըն Ֆորում-ի վերջին թիւին մէջ, հատոր 2, թիւ 3: Ապա, հարցին քաղաքական բնոյթին մասին վիճիլ ուզող իւրաքանչիւր անձի պիտի պարտադրէի սերտել այդ գրութիւնները, վէճի անցնելէ առաջ):

Համաշխարհայնացումի հարցին մասին ելոյթներ ունեցան դեսպան տոքթ. Աշոտ Ոսկանեան, Պոխումի համալսարանէն ընկերաբան (եւ Հայկ. Եղեռնի ու Սփիւռքի հարցերով գրաղող) Քրիսթին Փլաթ, ապա նաեւ ես: Դեսպանը խօսեցաւ այն մասին, թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ինչպէ՞ս կը հասկնայ համաշխարհայնացումը, եւ արդեօք ան լծակներ կը հայթայթէ՞ մեր հարցերու լուծման համար, թէ «իմպերիալիզմ»ի եւ աշխարհակալութեան նոր միջոց մըն է միայն, որ կը ծառայէ Արեւմուտքի մեծ Պետութիւններուն, յատկապէս Ամերիկայի շահերուն: Բնորոշեց աշխարհայնացման չորս յատկանիշներ, յստակօրէն ընդգծեց այն երկուութիւնը՝ որու տեսութիւնը չէ լուծուած, - համաշխարհայնացումը Ամերիկայի նման մեծ պետութիւններո՞ւն օգտակար է, թէ արտապետական կառոյցներու (դրամագլուխ, գեր-պետական սիսթեմ): Իր խոր, բարդ, շատ լաւ մտածուած վերլուծումը, նորէն, պէտք է լոյս տեսնէ մամլոյ մէջ, կամ «Ֆորում»ին կողմէ հրատարակուած պրակով մը թէ՛ Հայաստանի թէ՛ ալ Սփիւռքի մտածող ընթերցողին համար: Նոյնն է պարագան Փլաթի դասախօսութեան, որ աւելի մանրազննին ձեւով որոնեց կապերը՝ Սփիւռքահայերու, մանաւանդ հայ Սփիւռքի, եւ համաշխարհայնացման ընթացքին միջեւ: Փրոֆէսիոնէլ մակարդակի վրայ պատրաստուած այս երկար եւ շատ լաւ ուսումնասիրութիւնը (այդպէս կրնանք կոչել զայն) համալսարանական դասընթացքի մը մէջ կարելի դասաւանդել: Իմ խօսքս եղաւ աւելի սահմանափակ, պարզապէս փորձ մը՝ ընդգծելու եւ վերբերելու համաշխարհայնացումի կարեւոր յատկանիշները, - ճիգ մը, որ թերեւս ալ աւելորդ նկատած պիտի ըլլայի, եթէ նախօրօք գիտնայի թէ որքան հմտօրէն եւ աւելի մանրամասնօրէն զայն պիտի իրագործէին Ոսկանեան եւ Փլաթ:

Կիրակի օր խօսք առաւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան (Լիոն): Խօսեցաւ «Հայ Եկեղեցին դէմ առ դէմ Համաշխարհայնացումի» նիւթին մասին: Հայ Եկեղեցին պաշտօնական դիրք ու տեսակէտ չունի այս մասին, սակայն հայ կղերը կը հետեւի համաշխարհայնացումի ընթացքին, կը յուսայ որ ան առիթ պիտի տայ եկեղեցիներու եւ ազգերու միջեւ յարաբերութեանց զարգացման, հաւասարութեան հիման վրայ, սակայն միաժամանակ կը մտահոգուի որ համաշխարհայնացումը փոքր ազգերն ու եկեղեցիները կրնայ լուսանցքի վրայ զետեղել: Նորվան Եպսկ.ի համար հարցը սա է. - «Համաշխարհայնացումի լուսարձակին տակ ի՞նչպէս մտածել մեր ցրուած հաւաքականութեան բազմերանգ փորձառութիւնը»: Այս շատ դիպուկ հարցադրում մըն է: Անոր ստեղծած շրջանակին մէջ Նորվան Եպսկ. զետեղեց բազմաթիւ հարցեր, օրինակ՝ ազգային կրօնքը ի՞նչ ունի ուսուցանելիք համաշխարհայնացման դրոյթին: Արդեօք Հռոմէական Կայսրութիւնը իր ժամանակի Ամերիկան չէ՞ր, համաշխարհայնացման գլխաւոր ռահվիրան չէ՞ր, որուն ստեղծած ոլորտին մէջ յաղթեց առաքեալներու քարոզած քրիստոնէութիւնը: Այսօր մեր եւ ընդհանրապէս քրիստոնէական ու կրօնական մտածելակերպերու տեղատուութեա՞ն շրջան մըն է, կամ՝ արդեօք համաշխարհայնացումը լաւ մտածուած, հաւատքով տոգորուած գործելակերպերու համար կը հայթայթէ՞ նոր դաշտ, ինչպէս հռոմէական համաշխարհայնացումը՝ առաքեալներու համար:

* * *

Երկուշաբթի առաւօտ տեղի ունեցաւ «Ֆորում»ի վարչական ժողովը: Քուէարկութիւններէ ետք ընդունուեցան կամ «գրանցուեցան» նոր կազմակերպութիւններ, իբրեւ «Ֆորում»ի անդամ: Տեղի ունեցան ներկայացուցչական հանգամանքի եւ քուէի մասին լուրջ խօսակցութիւններ, որոնց մասին խորհրդածելով պիտի փակեմ այս յօդուածը:

Ռումանահայ պատուիրակ Վարուժան Ոսկանեան հարց տուաւ թէ արդեօք իւրաքանչիւր համայնք (կամ միութիւն) կրնա՞յ, պէ՞տք է ընդունուի մէկական, հաւասար քուէով «Ֆորում»ի որոշումներուն մասնակցելու իրաւունքով: Ինք խտրականութեան ջատագով չէ, սակայն որքան ատեն որ կան լուրջ անհաւասարութիւններ (համայնքի թիւ, ներկայացուցիչ-պատուիրակի ա.) ուղղակի ժողովրդական ընտրութիւն, բ.) նշանակում, գ.) ինքնակոչ ներկայութիւն), արդեօք արդա՞ր է քուէի հաւասարութիւն պարտադրել: Հարցը անծանօթ չէ: 1999-ին, Սփիւռք-Հայաստան խորհրդաժողովին, ապա նաեւ անկէ առաջ եւ վերջ, շատեր հարց կու տային թէ իւրաքանչիւր համայնք քանի՞ հոգիով իրաւունք ունի մասնակցելու եւ ի՞նչ միջոցաւ «կ'ընտրուին» վաւերական ներկայացուցիչներ: Հարցը 1787-ին աշխարհի օրակարգին վրայ զետեղեցին Ամերիկացիները: Խոր վերլուծումի ենթարկեցին զայն, Սահմանադրութեան վաւերացումէն առաջ, եւ ... չկրցան լուծել: Այն ատեն ալ, այսօր ալ, Ամերիկայի ներկայացուցչական դրոյթը «անարդար» է: Մէկ անձ, մէկ քուէ սկզբունքը կը կիրարկուի Ներկայացուցչական Տան ընտրութիւններուն, սակայն իւրաքանչիւր նահանգ երկու ծերակուտական կ'ընտրէ, ի՛նչ ալ ըլլայ իր բնակչութիւնը: Անհեթեթ է, - 34 միլիոնոց Գալիֆորնիան ունի երկու ծերակուտական, 600 հազար բնակիչ ունեցող Ալասքան՝ նոյնպէ՛ս երկու ծերակուտական: Հայութեան մօտ ինչպէս նաեւ «Ֆորում»ի պարագային հարցը շատ լուրջ եւ կարեւոր է, սակայն լուծումը պարզ չի կրնար ըլլալ, մէկ անձ - մէկ քուէ պիտի չըլլայ մօտ ապագային, մանաւանդ երբ կայ ոչ միայն թիւի հարց, այլ ուրիշներ, - ո՞վ կը հայթայթէ դրամ-պիւտճէ, ո՞վ կը գործէ կազմակերպչական հմտութեամբ, եւլն.: Եթէ զուտ մեծամասնութեան մօտեցումով շարժիլ, որոշէ «Ֆորում»ը օր մը միւս ղեկավարները կրնան հրաժարիլ եւ կեդրոնը Մոսկուա փոխադրել, քանզի երկու միլիոնի մօտ Հայ կայ Ռուսաստանի մէջ, աւելի, քան՝ համայն Եւրոպայի մէջ: Հարցը պէտք է յանձնուի յանձնախումբի մը եւ լուծումը ստիպուած է հիմնուիլ ոչ պարզ, մէկ սկզբունքի վրայ՝ այլ աւելի նուրբ եւ հմուտ հասկացողութեան: Սա ժողովրդավարութեան ոտնակոխում չէ, քանի որ ներկայացուցչական սկզբունքը արդէն չի բանիր համայնքներու մէջ. - պարոնայք Թափալցեան եւ Միքայէլեան ռուսահայ գաղութին կողմէ ընտրուած չեն ժողովրդավարական սկզբունքներով, նման «քուէարկութիւն չկայ», միլիոններու վստահութիւնը չեն ապահոված ընտրական միջոցառումով: Պատասխանատու անձեր են անկասկած, որոնք միութիւններ ստեղծած են, մղուած՝ Հայութեան շահերու մասին իրենց մտահոգութիւններէն և նուիրումներէն: Սակայն այդ նուիրումն ու դիրքը համահաւասար չեն «ներկայացուցչական» հանգամանքի: Նմանապէս, Ամերիկայի մէջ ոչ Հ.Յ.Դ.-ն, ոչ ալ Էսըմպլին Հայութեան «ներկայացուցիչներն» են, ժողովրդավարական իմաստով, ընտրուած չեն:

Յստակ հասկնանք, - այպանելի չէ այս: Միայն ժողովրդավարական սկզբունքներով եւ մաքուր ընտրութիւններով դիրքի տիրացած ներկայացուցիչը, որ կը գործէ պետութեան ծիրին մէջ, կը վայելէ այն վաւերականութիւնը, որ զլացուած է այլ միութիւններու, հաւաքականութիւններու, ի միջի այլոց սփիւռքներու ղեկավար վերնախաւին: Նման ընտրեալ մարմիններու չգոյութիւնն է որ յաւէտ վառելանիւթ կը հայթայթէ «ո՞վ իրաւասու է Հայութեան անունով խօսելու» հարցին: Հարցում մըն է որ սխալ հարցադրումի արդիւնք է, եւ պարզ պատասխան չունի: Ատենին Հայաստանի մէջ ազգային հարցերու ծիրին մէջ Յովհաննէս Շիրազ, Պարոյր Սեւակ, Խաչիկ Դաշտենց, Հրանդ Մաթեւոսեան, Վարդգէս Պետրոսեան եւ ... Վազգէն Կաթողիկոս «կը ներկայացնէին» ժողովուրդի իսկական զգացումները, սակայն նոյն ժողովուրդի ընկերային - հասարակական շահերը աւելի լաւ կը ներկայացնէր», ըսենք, Կարէն Դեմիրճեան, որ -ինչպէս միւսները- արդար ժողովրդավարական, մէկ անձ - մէկ քուէ դրոյթով չէր ընտրուած: Տեսիլքներ կան, զորս կ'արժէ հետապնդել: Կան ու-

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Իր 64-րդ տարեդարձին համար Իրաքի նախագահը Ս. Հիւսէյն հարիւրաւոր օտարականներ ու հազարաւոր Իրաքցիներ հրաւիրած էր տօնակատարութիւններու շարքի մը: Օտարականները չքեղ պալատի մը մէջ հիւրընկալուեցան, անդամներու մէջ հիւրընկալուեցան, ի հաշիւ կառավարութեան: Իրաքցիները հանրակառքի սպասարկութիւն մը իրենց տրամադրութեան տակ, քաղաքի մը սանտուիչ ու իրենց առօրեային մէջ դաղարի փոքր փակաղիծ մը: Նոյն ...թով արտասահմանեան աշխոյժ եռուն մը արձանագրուեցաւ. չէչէն պատանիներու պարախումբ մը բեմ բարձրացաւ, Սոմալիցիներու բարեկամական ...ութիւն մը այցեր տուաւ, ...ցի էմիրներն ու ուս գործի մարդիկ ...ի պայմանադրութիւններու շուրջ ...ակցութիւն փարեցին, իրանցի սեւազգեստ ուխտաւորներ այցի գացին շիիներու նուիրական վայրերը:

Զուգահեռաբար Իրաք դրամական միջոցներ չունի: ՄԱԿ-ը «Սննդեղէն – քարիւղ» ծրագրով պարտաւոր է երկրին քարիւղի ...այթը դրամատնային յատուկ հաշիւներու վրայ դնելու եւ անոնց գործածութեան մասին հրահանգներ տալու Պաղտատի որ չի կրնար իր ուզած ձեւով ծախսել այդ հաշիւներուն գումարները: Սակայն, կազմակերպութիւնը ոչ մէկ հակակշիռ ունի օրական 100 հազար տակառ քարիւղին վրայ որ կը վաճառուի միջազգային պատիժներէն խուսափելով:

Այդ մաքսանենգութեան 3 միլիառ տոլարի եկամուտով Ս. Հիւսէյն կրնայ բարձր պահել պաշտօնէութեան իր ուժերուն տրամադրութիւնը, տասնեակ պալատներ կառուցանել եւ տարեդարձի մեծածախս տօնակատարութիւններ սարքել:

Այդ տօնակատարութիւններուն հիմնական մասը տեղի ունեցած է Թիքրիթ, իր ծննդավայր քաղաքին մէջ: Հոն Պաաս կուսակցութեան ղեկավարներ, արաբ անձնաւորութիւններ դիտած են երխասարդուհիներու պարերը, ունկնդրած՝ նուագախումբեր եւ շարքերով Իրաքցիներ որոնք բացակայ իրենց Նախագահը փառաւորող լոզունգներ արձակած են: Նըշումներէն անպակաս եղած է Ինթիֆատային նիւթը որուն համար Ս. Հիւսէյն յարմար դատած է առիթը. ցուցահանդէս մը պատրաստուած է Ինթիֆատայէն տեսարաններու լուսանկարներով եւ Պաղեստինցիներու կողմէ տարեդարձի նուէր տրուած Թուրով:

ԱՄՆ-ու զօրութեամբ պարտադրուած շրջափակումին ծանրածանր հետեւանքները, յայտնի է որ կը կրէ Թշուառ մեծամասնութիւնը: Այնքան ատեն որ Ս. Հիւսէյն կը մերժէ միջազգային քննիչներու թոյլ զինուորական իր հաստատութիւնները, զինամթերքը, այդ շրջափակումը պիտի շարունակուի: Առոր հետ ալ տարածուին թշուառութիւնը: Ուաշինկթըն շրջափակումին կողքին բազմաթիւ այլ միջոցներով ջանաց ժողովուրդին կողմէ նախագահին անկումը ապահովել: Ձեղաւ: Ոչ միայն այս վերջինը երկաթեայ սանձով կը վարէ երկիրը, նաեւ կայ հարցը թէ կարելի՞ է անօթի փորով ապստամբիլ, քաղաքական արկածախնդրութիւն փորձել: Արեւմտեան պետութիւնները, անպայման նկատի առած այս կէտերը, «աւելի խելացի կերպով որոշուած պատիժներ» կիրարկելու տրամադիր կը թուին: Որովհետեւ, այլեւս գիտեն թէ Ս. Հիւսէյնի ներկայի քաղաքականութիւնը որքան ալ անմարդկային նկատուի, կ'արտօնէ անոր փոխ յաւակնիլ շահագործելու եւ միշտ պատնէշին վրայ մնալուն:

Մինչ այդ, Իրաքի նախագահը կը շարունակէ պահանջել որ պատիժները ամբողջովին վերնան, չգիջելով այլ կարգադրութեան. առոր պատճառը կը նըկատուի շրջափակումը նեղուէն անզօրացնելու մտադրութիւնը որով կրնայ վերկուիլ արգելքի տակ դրուած դրամատնային հաշիւներէն, զինուորական հաստատութիւններուն քննիչներէն ու օտար միջամտութիւններէն: Ուշադրութիւն կը գրաւեն Ռուսաստանէն, Ֆրանսայէն, Չինաստանէն, այլ երկիրներէ Պաղտատ հասնող թռիչքները:

Մինչեւ որ ԱՄՆ-ու գլխաւորութեամբ Արեւմուտքը նոր միջոցներ գտնէ ու կիրարկութեան դնէ Ս. Հիւսէյնը ծունկի բերելու նոր փորձով, ան, այնպէս կը թուի որ տակաւին շատ տարեդարձներ պիտի կարենայ տօնել, միշտ աւելի մեծ շուքով:

ՔԱՂՀԱՆ

...ինքներ, որոնք միրաժներ են միայն, եւ ...ինք հետապնդող միութիւնները կ'ամբողջովին անազախորում ի: «Ֆորում»ի, ինչպէս նաեւ սփիւռքեան բոլոր «ոչ-դեմոկրատական» կազմակերպութիւններու ...ուն գործը ազգային շահերու (և մարդկային սկզբունքներու) տարբերակ մը սահմանել, պաշտպանել եւ հետապնդելն ժողովուրդը, նման գործունէութեան ...ւնդէպ ցուցադրած իր հաւատարմութեամբ կու տայ միակ վաւերական փաստը թէ արդեօ՞ք կատարուածը իր կամքին մարմնացումն է, թէ ոչ: Ոչ պետական կազմակերպութիւններու պարագային ազգային վաւերական ներկայացումը ...դ է, ի բացակայութեան իսկական ժողովրդավարական միջոցներու, զորս ...ատօրէն կարելի չէ կիրարկել սփիւռքեան պայմաններու մէջ, սահմանափակ ...ջանակներէ դուրս:

«Ֆորում»ին կը մնայ որոշել թէ իր անցեալ երկու նիստերուն եւ այս նիստին ...ննուող բազմաթիւ (քիչ մը շատ այլազան) հարցերէն որո՞նք պէտք է հետապնդել աւելի սեւեռումով, ի շահ Երուսաղեմայութեան եւ Հայութեան, եւ առանց ...կնելու ուրիշ կազմակերպութիւններու ...րդէն իսկ կատարած աշխատանքը:

Խ. Թ.

Յունիս 23, Փրովիտէնս

(Շար. 4 եւ վերջ)

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՀԷ ՃԱԶՄԱՏԱՐԵԱՆԻ

— ◦ —

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր, Յունիս 28-ի երեկոյեան, Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ, իր փոխ – նախագահ եւ գանձապահ Վահէ Ճազմատարեանի ի պատիւ, Փարիզէն իր հեռանալուն առթիւ: Ներկայ էին Կաթողիկոսական պատուիրակ՝ Գիւտ Արք., Հայ կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ.ի անդամներ ու մեծարեալին բարեկամները:

Ստեղծուած մտերիմ շրջանակին մէջ, Միութեան Ֆրանսայի նախագահը՝ տոքթոր Է. Ադամեան խօսք առնելով անդրադարձաւ Վահէ Ճազմատարեանի կեանքին ու մանաւանդ անոր տարած բեղուն աշխատանքին, երբ, Փարիզ հաստատուելով 1981-ին, գործօն դեր կը կատարէ Հ. Բ. Ը. Միութենէն ներս: Տոքթոր Ադամեան արտայայտեց համակրութիւնը եւ երախտագիտութիւնը հանդէպ, ոչ միայն Վահէ Ճազմատարեանի այլեւ անոր կնոջ՝ Սիլվարդի որ միշտ իր ամուսնոյն կողքին նպաստած է անոր հանրային գործունէութեան: Ծնած Գահիրէ, Վահէ Ճազմատարեան յաճախած է Մխիթարեաններու վարժարանը, Վիքթորիըն գոլէճ, 17 տարեկանին անդամակցած է Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան: 45 տարի աշխատած է Գրեսի Սուիս դըրամատունը, Գահիրէէն Պէյրութ, հուսկ՝ Փարիզ անորէնի պաշտօնով, ուր յաճախորդները դարձած են իր բարեկամները: Տոքթոր Ադամեան շեշտեց որ Վ. Ճազմատարեանի ձեռնհասութիւնը մեծ օգտակարութիւն ունեցած է միութեան մէջ եւ իր մատուցանած ծառայութիւններուն առ ի գնահատութիւն, Տիկին Լուիզ – Սիմոն Մանուկեան իրեն շնորհած է պատուոյ անդամի տիտղոսը: Տոքթոր Ադամեան թուեց նաեւ Պր. Ճազմատարեանի բազմաթիւ այլ գործունէութիւնները, անցեալին ՍԻՔԱՄ-ի գլուխը (Ս. Ղազարի տաղնապին առեն), Արմէնիըն Պիզնըս Ֆորումին մէջ, դեռ Հայաստանի Հիմնադրամի քննիչ մարմնի (1992էն ցայսօր), Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանին, Փարիզի դեսպանատան Բարեկամներու Միութեան եւ այլն, եւ այլն, ուր միշտ բերած է եկմտաբէտի իր տաղանդը: Վերջացնելով իր խօսքը, Տոքթոր Ադամեան իր յուզումը յայտնեց, եւ մաղթեց որ Ճազմատարեան զոյգը յաճախ Փարիզ այցելէ: Արձագանգեց նաեւ շնորհաւորական գիրերուն Տիկին Լուիզ Սիմոն – Մանուկեանի, Վիգէն Ջիտէճեանի որ ցաւ կը յայտնէր թէ չէր կրցած Պրիւքսէլէն գալ: Բացակայ էր նաեւ դեսպան Է. Նալպանտեան որ Փարիզ չէր գտնուեր: Բայց, ներկայ էին դեսպանատան անձնակազմի անդամներ: Հուսկ՝ Տոքթոր Ադամեան նուէր մը յանձնեց Պր. Ճազմատարեանի:

Պր. Վահէ Ճազմատարեան շնորհակալութեան իր խօսքը արտասանեց, ընդգըծելով թէ ճակատագիրը այնպէս տնօրինած է որ 20 տարին անգամ մը երկիր փոխեն, Եգիպտոսէն ետք քան տարի Պէյրութ, ապա 20 տարի Փարիզ: Իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ ծառայած է իր ազգին եւ ուր որ ալ բլլայ պիտի շարունակէ օգտակար հանդիսանալ ազգային կեանքին:

Հաւաքոյթը շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մտերիմ եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Ա. Մ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ 2001»

Կլէնտէյլի «Սիվիք» հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 16 – 17-ին, տեղի ունեցած է «Հայկական ցուցահանդէս 2001»ը, կազմակերպութեամբ Կլէնտէյլի Առեւտուրի պալատի եւ հովանաւորութեամբ Հայաստանի հիւպատոսութեան: Ներկայ եղած են Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեան, աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Հայաստանի նախագահի տնտեսական խորհրդատու Վահրամ Ներսիսեանց, ՀՀ նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Արտաշէս Թումանեան, Թաղապետական խորհուրդի եւ Գոնկրէսի անդամներ: Երկու օրերուն բազմահարիւր այցելուներ ծանօթացած են աւելի քան 40 հայ գործարարներու եւ ընկերութիւններու արտադրութիւններուն՝ հայկական գինի, հանքային ջուր, անոյշ, պաղպաղակ, թթու, եկեղեցիներու մանրաքանդակներ, արձաններ, համակարգիչներ եւ այլն:

25 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի տնտեսական խորհուրդի անդամ Տէր եւ Տիկին Վահէ Թաշճեանի բնակարանին մէջ, Յունիս 10-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն – հանգանակութիւն մը ի նպաստ վարժարանի գրադարանի վերանորոգման: Ներկայ եղած էին 100 հոգի: Խօսք առած են Վահէ Թաշճեան, առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ տնօրէն Վիգէն Եագուպեան շեշտելով գրադարանին անհրաժեշտութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Եղած նուէրներէն գոյացած է 25 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԶՕՀՐԱՊ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

Զօհրապ մեքենական շարժումով մը առաւ թէլէֆոնին փողը եւ ականջին մօտեցուց:

- Ալօ՜, ի՞նչ կ'ուզէք, - հարցուց:
- Զօհրապ էֆէնտիի գրասենեա՞կն է արդեօք, – հարցուց ձայնը:
- Այո՛:
- Զօհրապ էֆէնտին հո՞դ է:
- Ես եմ: Դուք ո՞վ էք...
- Թալէաթն եմ, - ձայն տուաւ գործին: Անպատճառ կ'ուզեմ քեզ տեսնել այսօր: Ե՞րբ կրնաս գալ Պապը Ալի:
- Անմիջապէս, եթէ կարեւոր է:
- Այո՛, շատ կարեւոր, կը խնդրեմ խոյն կառք նստեցէք եւ եկէք, ձեզի կը սպասեմ կոր:
- Գլխուս վրայ:

Զօհրապ դատական թուղթերը ծրարեց, պարունակին մէջ զետեղեց, յետոյ իր գրագիրին քանի մը հրահանգներ տալէ ետքը դուրս ելաւ Լաճիվէրտ խանէն, ուր կը գտնուէր մեծանուն փաստաբանին գրասենեակը:

Փողոցը համդիպած առաջին պարապ կառքը կեցուց, մէջը նետուեցաւ եւ՝

– Պապը Ալի, - հրամայեց կառապանին:

Այս վերջինը ձիերը մտրակեց, եւ կառքը ճամբայ ելաւ:

Զօհրապ կառքին անկիւնը ընկողմանած, ոտքը ոտքին վրայ, սիկառէթ մը վառեց եւ սկսաւ ծխել:

«Ի՞նչ կայ արդեօք, որ Թալէաթը այսպէս, մէկէն ի մէկ զիս տեսնել կ'ուզէ, – կը մտածէր, - երէկ իրիկուն մինչեւ կէսգիշեր միասին էինք, ու որեւէ կարեւոր խնդրի մասին խօսք չեղաւ, անպատճառ անակնկալ բան մը ըլլալու է...»:

Եւ այս մտածումը իր միտքը կը լլկէր: Ժամանակէ մը ի վեր Զօհրապ իթթիհատական պետերու մասին երկիւղներ ունէր: Այլեւս ո՛չ անոնց բարեկամութեան եւ ո՛չ ալ խոստումներուն կը հաւատար: Կը զգար, որ այդ մարդիկը երեսանց բարեկամ ձեւանալով համդերձ Հայերուն՝ ներքնապէս կ'ատէին զանոնք, եւ այս ատելութիւնը հետզհետէ որոշ ձեւ մը կ'առնէր ու կը սպառնար գործնական հողի վրայ փոխադրուելու:

Բարենորոգումներու հարցը, այս առթիւ Հայերուն բռնած դիրքը, Պալքանեան պատերազմին առեն Կիլիկիոյ մէջ փորձուած կարգ մը ապստամբական շարժումներ, Հայերու համակրանքը դէպի պալքանեան քրիստոնեայ ազգերը եւ վերջապէս Եւրոպայի մէջ հայ պատգամաւորութեան գործունէութիւնը մէյմէկ պատճառներ եղած էին այդ ատելութիւնը հետզհետէ աւելի գրգռելու:

Պոլսոյ մէջ ալ ազգային իշխանութիւնը ակնյայտնի գործունէութեան մէջ էր հայրենակ գաւառներու հիմնական բարենորոգութիւնը ձեռք բերելու համար Եւրոպական պետութիւններու միջնորդութեամբ:

Այլեւս Թուրք կառավարութեան համար գաղտնիք մը չէր, թէ Պատրիարքարանը այս մասին ուղղակի յարաբերութեան մէջ էր մեծ պետութիւններու դեսպանատուներուն հետ, եւ թէ այդ յարաբերութեան գլխաւոր միջնորդն էր Գրիգոր Զօհրապ:

Կառքին մէջ բոլոր ասոնք աչքի առջեւ բերելով Զօհրապ տեսակ մը մտահոգութեան մատնուեցաւ:

«Արդեօք նոր յայտնութիւն մը եղա՞ծ էր, արդեօք թիւ 17 խափիէ՞ մըն ալ մէջտեղ ելած էր»:

Այս մտածումը կը չարչարէր Զօհրապի ուղեղը:

«Թերեւս ո՛չ այս, ո՛չ այն է, այլ լոկ անձնական խնդրի մը համար զիս տեսնել կ'ուզէ, - խորհեցաւ, – եւ ես պարապ տեղը միտքս կը չարչարեմ»:

Ու վանելու համար իր մտահոգութիւնը՝ նոր սիկառէթ մը վառեց:

Երբ կառքը հասաւ Պապը Ալի, էֆէնտիները արդէն կամաց – կամաց կը մեկնէին:

Զօհրապ կառապանին պատուիրեց, որ սպասէ, ներս մտաւ եւ շիտակ ուղղուեցաւ դէպի Ներքին գործերու նախարարութիւնը՝ աջ ու ձախ բարեւներ տալով:

Նախարարին սենեակին դրան առջեւ դռնապան մը կը սպասէր: Մարդը Զօհրապը տեսնելուն պէս ոտքի ելաւ եւ յարգանքով բարեւեց:

– Թալէաթ պէյը հո՞ս է, - հարցուց Զօհրապ:

– Ներսն վսեմութիւնը ներսն է, - պատասխանեց միւսը:

– Առանձի՞ն է:

– Այո՛, առանձին է, կրնաք ներս մըտնել, արդէն ապսպրեց, որ Ձեր բարձրութիւնը գալուն պէս ներս մտցնեմ:

Եւ դռնապանը վարագոյրը վեր առաւ:

– Վա՛յ, Զօհրա՛պ էֆէնտի, բարի եկաք, ես ալ ձեզի կը սպասէի կոր, – գոչեց Թալէաթ զայն տեսնելով:

– Թէլէֆոն ընելնուդ պէս ճամբայ ելայ, – պատասխանեց Զօհրապ:

Եւ քանի մը վայրկեան աննշան խօսակցութենէ մը ետքը Ներքին գործերու նախարարը ըսաւ.

– Շատ կարեւոր խնդրի մը մասին կ'ուզեմ խօսիլ ձեզի հետ:

– Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, - պատասխանեց Զօհրապ:

Սուրիացիներու հետ մեր բոլոր առկախ խնդիրները կարգադրեցինք փոխադարձ զիջողութիւններով եւ բարեկամաբար:

– Շատ լաւ ըրեր, - պատասխանեց Զօհրապ:

Թալէաթ ոտքի ելաւ, գնաց սենեակին դուռը կղպեց եւ վերադարձաւ իր թիկնաթոռը:

(Շար. 13)

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.
Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS
POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil
MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)
Enseignement de l'arménien : Langue — Culture — Civilisation — Religion
Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

●

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879-ին
Մանկապարտէզի բաժին, 3 *դասարան*։
Նախակրթարանի բաժին, 5 *դասարան*
(Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 *դասարան*
(Sous Contrat d'Association)
Հայ լեզուի եւ մշակոյթի
դասաւանդման զուգահեռ
Պետական լման ծրագիր։
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE

organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

⁂

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **SOIREE DANSANTE**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «Gaïdzag's»**

⁂

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec **l'Ensemble folklorique arménien NAVASART**
Danseurs, musiciens,
chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Célébration des 1700 ans du Christianisme en Arménie comme religion d'Etat

50ème Anniversaire du Pèlerinage à SAINT-GREGOIRE de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Dimanche 9 septembre
Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours de
l'**Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes**
Sous la Présidence du
Mgr. DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

à 7h30— Départ de la Cathédrale Arménienne. **à 10h30**— La Sainte Messe sera célébrée par le Mgr. DARON GEREJIAN, avec la participation de la Chorale SAHAK-MESROP sous la direction de Khatchig YILMAZIAN; **à 13h**— Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Des autocars seront mis à la disposition pour les personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens. Les personnent qui désirent participer au Pèlerinage sont priées de s'inscrire par téléphone avant le **3 septembre.**

Renseignements & Réservations :
— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**
— **Association Culturelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——
Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

UGAB — JEUNES Paris - IDF

DINER ORIENTAL
le samedi 7 juillet à 20h
l'UGAB - Jeunes fête le début des vacances avec ses amis
DINER ORIENTAL
Apéritif, vin et café compris
suivi d'un karaoké et d'une soirée musicale
Réservation obligatoire
au **06 62 72 37 76** (Sévane)
Prix: 150 F (-16 ans: 110 F)
organisé
par le **Comité des Jeunes de l'UGAB Paris-IDF**
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro: Courcelles)

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (*տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը*)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 *տող*) *մահազդներու պարագային եւ* 1/8-*րդ* (12-13 *տող*) *մնացեալին*։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

le domaine de chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort
pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances
TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● **Semaine : 2100 F à 3 330 F**
(selon période)
Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.
Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ
ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)
Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8.900 Ֆր.
15 օրուան համար 12.800 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

ՅՈՒԼԻՍ 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգարեան՝ 01 47 43 12 66

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre
PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒԼԻՍ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE 7-8 JUILLET 2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.205 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20.205

ԲԱՔՈՒ-ՃԷՅՀԱՆ ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ Կ'ԱՆՑՆԻ՞

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին մէջ հանրապետական եւ դեմոկրատ երեսփոխաններ Ճ. Նոլլենպերկ, Ֆ. Փալոն, Ճ. Սուինի եւ Ճ. Գրոսլի ընդդիմացած են ամերիկեան յատկացումներուն որոնք պիտի ծառայեն Կասպից ծովու ուժանիւթի ծրագիրներուն իրագործումին, բացառելով Հայաստանը: Խմբակը կը յայտնէ թէ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատար խողովակաշարը Հայաստանէն անցընել յարմարագոյն կարգադրութիւնը կ'ըլլայ, շրջանին մէջ ԱՄՆ-ու առեւտրական եւ ռազմավարական շահերուն տեսակէտէն:

Անոնք կը շեշտեն թէ ԱՄՆ պէտք չէ աջակցի Հարաւային Կովկասի մէջ որեւէ քարիւղատարի, կամ կազատարի ծրագրին որ չի յարգեր շրջանի ապահովութեան եւ բարգաւաճումին Հայաստանն ալ ներգրաւելու առաջադրանքը: Նոյն շրջանին համար կազի ու քարիւղի փոխադրութեան բոլոր ճամբաները պէտք է մեծ ուշադրութեամբ քննարկուին որպէսզի Կովկասի բոլոր ազգերը նկատառութեան առնուին կիրարկելի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ: Ուժանիւթի մարզին մէջ կատարուած որեւէ հետազօտութիւն կամ ծրագիր որուն համար պիտի գործածուին ԱՄՆ-ու յատկացնելիք գումարները, ինչպէս Բաքու – Ճէյհան խողովակաշարը, պէտք է ներգրաւեն Հայաստանէն անցնող ճամբաներն ալ:

Շրջանին մէջ կազի ու քարիւղի խողովակաշարներուն կարելիութիւնները ուսումնասիրող ամերիկեան հաստատութիւնները պէտք է հաշուեն նաեւ Հայաստանէն անցնող Բաքու – Ճէյհան խողովակաշարին արժեգինը:

Յունիս 14-ին Ճ. Գրոսլի ելոյթ մը ունենալով թելադրած է որ ԱՄՆ-ու նախագահը ծրագրին Հայաստանն ալ ներգրաւելու ուղղութեամբ վերաքննութեան ենթարկել տայ Բաքու – Ճէյհան խողովակաշարը, թէ՛ շրջանին, եւ թէ՛ ԱՄՆ-ու ունեցած շահերուն տեսակէտէն:

«Հայկական» նիւթով պաստառ մը կը խանգարէ Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յարաբերութիւնները

Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին Թուրքիոյ ներկայացուցիչը դեսպանուհի Գարէն Ֆոկ պատուիրակութեամբ մը Կազիանթէպ գացած է Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յարաբերութիւններուն նուիրուած հանդիպումի մը մասնակցելու: Անոնք այց տուած են քաղաքապետին, կուսակալին: Այս վերջինը տեսակցութեան ընթացքին ըսած է թէ Կազիանթէպցի գործի մարդիկը յատուկ հետաքրքրութիւն ունին Ֆրանսացիներու նկատմամբ: Ատոր վրայ դեսպանուհին յիշեցնելով երկու տարի առաջուան այցին կուսակալութեան պատուոյ սրահին մէջ նշմարած մէկ պաստառը, ըսած է կուսակալին. «Երբ Ֆրանսացի գործի մարդիկը հոս գան, անոնց ցոյց տուէք նաեւ վարի այդ պաստառն ալ»:

Ինդրոյ առարկայ գործը, ինչպէս կը տեղեկացնէ Յուլիս 6-ի Թուրք մամուլը, նիւթ ունի 1921-ին քաղաքին Ֆրանսացիներու կողմէ գրաւումը եւ Թրքական դիմադրութիւնը. հոն ցոյց տրուած է Ֆրանսացի եւ հայ զօրականներու իրենց սուիններով Թրքուհի մը սպաննելու եւ անոր որդին արգելք ըլլալու ջանքը ներկայացնող տեսարան մը:

Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչին խօսքերը շատ պաղ մթնոլորտ մը ստեղծած են սրահին մէջ ու կուսակալը դուրս հանել տուած է մամուլի ներկայացուցիչները, միջոց մը ետք ալ այցը վերջ գտած է:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆԻ փարիզեան այցելութիւնը շատ կարճ տեւեց: Յուլիս 5-ին, Իսրայէլի վարչապետը Շրէօտէրէն ետք, ջանաց համոզել Շիրաքը որ ազդեցութիւն բանեցնէ Արաֆաթի վրայ: Ան կ'ըսէ. – «Եւրոպացիք կրնան օգնել մանաւանդ դիւանագիտական ճնշում բանեցնելով Ե. Արաֆաթի վրայ, զայն կղզիացնելով, որովհետեւ միակ միջոցն է զայն մղելու որ պայքարի ահաբեկչութեան դէմ»: Շիրաք ալ կ'ուզէ որ Իսրայէլ չապակայունացնէ Արաֆաթը: Փարիզի մէջ, քանի մը հազար հոգի ցոյց մը ըրին Շարոնի այցելութեան դէմ, գլխաւորաբար որպէս պատասխանատու Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդին (Լիբանան, 1982): Փարիզէն առաջ, Պերլինի մէջ, Շրէօտէր պնդած էր որ Իսրայէլ ընդունի եւ գործադրէ Միչէլ ծրագիրը եւ վերջ տայ Իսրայէլացիներու տեղաւորման գրաւեալ հողամասերու վրայ, բայց, խոստովանած է նաեւ որ միայն թելադրանք կրնայ ընել:

ԱԼԺԷ շրջափակման ենթարկուեցաւ Յուլիս 5-ին եւ Քապիլիայէն չկրցան մայրաքաղաք մտնել, եւ ընել իրենց ցոյցը: Ով որ այդ կողմէն կու գար եւ կը ջանար Ալժէ մտնել ետ կը մղուէր: Զանազան միջոցներով միայն քանի մը հարիւր հոգի կրցած էին հասնիլ Մայիս մէկ հրապարակը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Մշակոյթի նախարարն ալ, Արդարադատութեան նախարարէն ետք իր հրաժարականը տուած է, որպէս զօրակցութեան նշան այս վերջնոյն հանդէպ: Այս երկրորդ հրաժարումը ծանր հարուած մը կը նկատուի կառավարութեան համար, Սեպտեմբերի երեսփոխանական ընտրութիւններու նախօրեակին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ, հացադուլի հետեւանքով 27-րդ անձ մը մեռած է Յուլիս 5-ին: Այս վերջինը պայմանաւորուած ազատութիւն կը վայելէր մէկ շաբաթէ ի վեր, առողջական պատճառներով: Մահմուտ – Կէօքան Խօզաչաք 41 տարեկան էր:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ նախարարուհին՝ Էլիզապէթ Կիկու պատասխանելով Ժ. Փ. Էլքապաշի մէկ հարցումին «գաղտնի հիմնադրամ»ին վերաբերեալ, ամենայն անկեղծութեամբ խոստովանեցաւ «կը ծառայէր յաւելեալ աշխատավարձք մը տալու անոնց որոնք շաբաթական 80 ժամէն աւելի կ'աշխատին», այսինքն իր դրասենեակի պաշտօնեաներուն: Բաւական հետաքրքրական պատասխան մըն է նախարարի մը համար, որ 35 ժամ կը պարտադրէ եւ տրամադիր է դրամական օգնութիւն ալ տալու այն միջին եւ փոքր ձեռնարկութիւններուն, որոնք դժուարութիւն ունին այդ 35 ժամերու կիրարկումին համար: Այլ խօսքով կ'արգիլէ յաւելեալ ժամեր ուրիշներուն համար, բայց, առատաձեռն է իր մօտ աշխատող եւ 35 ժամու փոխարէն 80 ժամ աշխատողներուն:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ ալպանական կեռիլլան անսահման ժամանակի համար հրադադար մը ստորագրեցին Յուլիս 5-ին: Այս շրջանը թոյլ պէտք է տայ լուծում մը գտնելու:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՁԱՊԵՏԻՆ՝ Քոհլի կինը անձնասպան եղած է 68 տարեկանին, չկարենալով հանդուրժել հիւանդութիւնը որմէ կը տառապէր: Պարտաւորուած էր միշտ մութը մնալ, միայն գիշերը դուրս ելլել, արեւն ու լոյսը անտանելի տառապանքներ պատճառելով իրեն: 15 ամիս է որ տունէն չէր կրնար դուրս ելլել եւ Յուլիս 5-ին զինք մեռած գտած են, հրաժեշտի քանի մը նամակներով ամուսնոյն եւ երկու զաւակներուն: Գերմանիան խորապէս ցնցուած է, անձնազոհ կին մը եղած էր արկածեալներուն համար:

ՍԱԼԱՅ ՄԵՐԻՏՈՐ, համաշխարհային Սիոնական կազմակերպութեան եւ Հրէական գործակալութեան նախագահը երկու գլխաւոր աշխատանքներու լծուած է՝ դէպի Իսրայէլ ներգաղթին ուժ տալ եւ կապը պահել Սփիւռքի եւ Իսրայէլի միջեւ. «Լիպերասիոն»ի (Յուլիս 6) տրուած հարցազրոյցի մը մէջ, ան կը բացատրէ որ Ֆրանսա հաստատուած 500-էն 600 հազար Հրեաները պէտք է մղել ներգաղթի, որովհետեւ՝ հրէական մեծամասնութիւն մը պէտք է պահպանել Իսրայէլի մէջ:

ՀԵՌՈՒՏԵՍԻԼԻ ԷՄ – 6 կայանի Լոֆթ Սթորին, որ այնքան աղմուկ հանեց, մանաւանդ դէմ եղողներու շնորհիւ, վերջ գտաւ Յուլիս 5-ին Լոնայի եւ Քրիսթոֆի «յաղթանակով»: Եօթը շաբաթներու ընթացքին կայանը 10% յաւելում արձանագրած է ծանուցումի գետնի վրայ նախորդ տարուան բաղդատմամբ եւ 6,8 միլիոն հեռադիտող ունեցած է: 70 օրերու ընթացքին, սկիզբը 11 երիտասարդներ (5 այր եւ 6 կին) կամաւոր կերպով արգելափակուեցան, եւ շաբաթներու ընթացքին, ոմանք մեկնեցան, ուրիշներ արտաքսուեցան: Յաղթող զոյգը դեռ պարտի 45 օր միասին ապրելու Միջերկրականի ափը, ապարանքի մը մէջ, տիրանալու համար պարգեւ տրուած յարկաբաժինին: Հանրածանօթ գրագէտներ արտայայտուեցան այս ողորմելի յայտագրին մասին որ մկրտուած է «Ֆենոմէն տը Սոսիէթէ», գրաւոր մամուլը էջեր նուիրեց, «Լը Մոնտ» երեք անգամ իր «առաջինը» տրամադրեց եւ երկու խմբագրական նուիրեց: «Ֆիկարօ» Յուլիս 6-ին, 3 էջ նուիրած էր...: Կայանը «Լոֆթ Սթորի Բ.» մը կը ծրագրէ:

ԼՂՀ

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեան մեկնած է ԱՄՆ, «աշխատանքի» որակուած շրջապտոյտով մը: Դրդապատճառը, կ'ըսուի թէ Ղարաբաղի 2001-ի Արուեստներու եւ երաժշտութեան փառատօնին պատրաստութիւնն է: Ան պիտի անցնի նաեւ Գանատա, իսկ Լոս – Անճըլըսի մէջ ներկայ ըլլայ Նաւասարդեան 26-րդ խաղերուն:

— ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ —

ԵՒՐՕՆ ՄԵՐ ԴՐԱՄԱՊԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երկու հարիւր օրէն քիչ մնացած է եւրոպական նոր դրամանիշին՝ եւրոյի գործածութեան: Անոր շրջանառութեան ըլլալիք 12 երկիրներուն մէջ արդէն սկսած է ծանօթացումի, ընտելացումի արշաւը: Ամէն միջոցներով քարոզչութիւն կը տարուի որպէսզի նոր դրամը առանց բարդութիւններու իւրացուի որպէս ազգային արժէք ու սխալներ, անհաճոյ դէպքեր չպատահին: Այսուհանդերձ, շատ յայտնի չէ թէ Եւրոպայի երկիրներու բնակիչներուն համար ան կաղանդի նուէ՞ր մը պիտի ըլլայ, թէ շուկային հետ յարաբերութիւնները խոչընդոտող ազդակ մը: Անխուսափելի է, բնականաբար, որ անոր գործածութիւնը, յատկապէս սկիզբի շրջանին, շուարումներու, դժուարութեան պատճառ ըլլայ երբ տակաւին փոփոխութենէն աւելի քան չորս տասնամեակ ետք, օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ, միշտ կարելի է հանդիպիլ մարդոց որոնք ֆրանքին համար հին – նոր-ի զանազանութիւն կ'ընեն:

Եւրոյին համար վախ ունին եւրոպացի առեւտրականները. կը վախնան որ խառնակութիւն ստեղծուի եւ մանաւանդ նաեւ՝ կեղծ դրամներ հրապարակ դրուին դրամանենգներու կողմէ: Բարեբախտաբար, նոր դրամանիշին մէկ երեսը հասարակաց պիտի ըլլայ այդ գօտիին մաս կազմող բոլոր երկիրներուն, միւսը միայն իւրաքանչիւրին յատուկ ձեւաւորում ունենայ: Հասարակաց երեսին վրայ տեղ կը գտնէ 12 աստղով շրջանակուած Եւրոպայի քարտէսը եւ դրամին արժէքը, միւս երեսին վրայ պիտի ըլլայ ամէն երկրի խորհրդանիշ դէմքը. Հոլանտայի Պէաթրիքս Թագուհին, Սպանիոյ Թագաւորը, Պելժիոյ Թագաւորը, Ֆրանսայի Մարիանը, Գերմանիոյ արծիւը, եւ այլն: Կան նաեւ Մոնաքոյի, Վատիկանի, Սէն Մարէնի կողմէ պատրաստուած դրամները: Գերմանական թերթ մը հաշուած է թէ Եւրոպայի 12 երկիրներուն մէջ 112 տեսակ մանրուք դրամ շրջանառութեան պիտի դրուի:

Կեղծ դրամներու վախը ամէնէն աւելի կայ Իտալիոյ մէջ որ զբօսաշրջական երկիր ըլլալով, ամէն երկրի դրամ պիտի տեղայ հոն: Եւրոպական կեդրոնական դրամատան պատասխանատու մը գրեթէ այդ վախը արդարացնող արտայայտութիւն մը ունեցած է, ըսելով թէ դրամներուն զանազանութիւնը երաշխիք մը չէ կեղծելու դժուարութեան դէմ, քանի որ մէկ երեսը կեղծող դրամանենգը կրնայ նոյն յաջողութեամբ միւս երեսն ալ կեղծել:

Մարդին դէմերը նոր դրամանիշին գալուստին դէմ ամէնէն անվրդովները գտած են գերմանացի և պելժ առեւտրականները. առաջինները վստահ են թէ նոյնիսկ եթէ քանի մը շաբաթ շուարումներ ըլլան, առանց դժուարութեան պիտի ընդունուին նոր դրամները, իրենց յունական, ֆրանսական, կամ գերմանական երեսներով: Ինչ կը վերաբերի պելժ առեւտրականներու հանդարտութեան, ան, ինչպէս կը թուի որ տեղեկատուութեան բացակայութեան հետեւանք է: Միջին դասու միութեան խորհրդական մը ըսած է թէ պելժ առեւտրականներու մեծ մասը նոյնիսկ տեղեակ չէ թէ եւրոները հասարակաց երես մը եւ ազգային երես մը պիտի ունենան:

Եւրոպական կեդրոնական դրամատունը եւ ազգային դրամատուները Սեպտեմբերէն տեղեկատուութեան արշաւ մը պիտի ձեռնարկեն, նոր դրամներուն ծանօթացման ուղղուած: Բոլոր յոյսերը կապուած են այդ արշաւին որ դոնէ առիթ պիտի տայ ճանչնալու եւրոյին եւրոպական երեսը:

ՉՀԱՄՈԶՈՒԵԼՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

Հազարամեակը հայկական աշխարհին համար ուրիշ բաներու կարգին, փակուեցաւ դատավարութիւններու առեղծուածային երրեակով մը: Երկուքը կը վերաբերէին ամէնէն ծանրակշիռ պատահարներուն որոնք կրնան արձանագրուիլ երկրի մը ներքին քաղաքականութեան մէջ. կազմակերպուած մահափորձ, ուղղուած՝ պետութեան ղեկավարներուն: Այդ մահափորձերէն մէկը Հայաստանը զրկեց իշխանութեան դասու ամէնէն տիրական դէմքէն ու քաղաքական եօթը ուրիշ անձնաւորութիւններէ, միւսը՝ բանտի մը խցիկը նետեց Ղարաբաղի պաշտպանութեան չրջանին հրամանատարը որ պատասխանատու նկատուեցաւ նախագահին ուղղուած մահափորձին: Երրեակին վերջին դատավարութիւնը որ կ'ամբողջացնէ առեղծուածային պատկերը, քաղաքական դէմք - մանկավարժ Ա. Բլէեանի գլխուն փաթթուածն է որով մանկավարժին վճարել կը տրուի քաղաքական մարդուն արարքը:

Այս երեք պարագաները առեղծուածային յայտարարով կը միաւորուին, որովհետեւ առատ առատ կը տրամադրեն զարմանալին, ընդվզեցնողին: Առաջին դատավարութիւնը տակաւին աւարտած չէ. 1999 Հոկտ. 27-ին Վազգէն Սարգսեանի ու եօթը միւսներուն սպանութեամբ աւարտած արարքին պատասխանատուներուն դէմ - կազմակերպիչ, մարդասպան, օգնական, եւ այլն, - տակաւին վճիռ արձակուած չէ. դատական նիստերը կը շարունակուին: Ատեանը արդէն չէ եղած սակայն որ 1700-ամեակի առիթով հրապարակուած համաներումէն առաջին օգտուող յայտարարուին այդ ոճիրով ամբաստանուածներէն վեց հոգի...: Նոյն ատեն Ղարաբաղի նախագահին բարեբախտաբար միայն վիրաւորուելով աւարտած երկրորդ մահափորձին պատասխանատու նկատուած Ս. Բաբայեան հակառակ բազմաթիւ դիմումներու, դժգոհութիւններու, բողոքներու, բանտարկութեան ծանր դատավճիռով մը նետուած է մոռացութեան փոսը: Իսկապէ՞ս Հայաստանի ու Ղարաբաղի արդարադատութեան միջեւ այնքան մեծ է տարբերութիւնը որ առաջինին մէջ սոսկ ոճիրի մը ամբաստանեալներէն մաս մը ներումի կ'արժանանայ, իսկ երկրորդին՝ առարկութիւններու, դիտողութիւններու տեղի տուած դատավարութիւն մը կ'աւարտի ծանր դատապարտութեամբ: Հապա ի՞նչ ըսել Բլէեանի պարագային որ ոչ մարդասպան է, ոչ ալ ատոր կասկածով ձերբակալուած մը. այլ՝ պարզապէս քաղաքացիական իրաւունքը գործածելու փորձով նախագահ Ռ. Քոչարեանի թեկնածութեան ու ընտրութեան առարկած մէկը. ու այդ մեղքերուն հագցուած դրամական խուզարկումի, կաշառակերութեան ծպտումով դատապարտուած է հինգ տարի բանտարկութեան. չար բախտէն, համաներումն ալ որ կրնայ ուժ ղեկավարի ոճիրով ամբաստանեալներ ընդգրկել, ոչինչով կը հասնի իրեն:

«Արդարադատութիւն» կոչուած այս բաւական չշմեցնող պատկերին մէջ մարդկ տարուի մտածելու որ հազար անգամ աւելի լաւ է ամուլ թիկունքով մը ոճրագործ ըլլալ Հայաստանի մէջ, քան՝ պատկանիլ օրուան տիրական դասուն ընդդիմադիր խմբակի մը ու հանրապետական գործ տեսնել: Կամ, նոյն պատկերը կրնայ գոհունակութեան տպաւորութիւն ալ արթնցնել, քանի որ կարելի է, - յարմար գետինը ճարելու պայմանով-, բողոքել, կոչ ընել, դիմում յղել, եւ այլն:

Այս վերջին կարելիութենէն օգտուած են Ղարաբաղի ազատագրման շարժումի 8200 վեթերաններ, ստորագրելով երկու նախագահներուն՝ Ռ. Քոչարեանի եւ Ա. Ղուկասեանի ուղղուած դիմում մը («Ազատութիւն» Յունիս 23): Ան նիւթ կ'ընէ Ս. Բաբայեանի բանտարկութիւնը որ հաստատուած է «Լեռնային Ղարաբաղի Գերագոյն դատարանի խայտառակ դատավճիռին»:

Ո՞վ գիտէ քանի՛երորդ անգամ ըլլալով կը կրկնուի դատավարութեան հանդէպ անհաւատութիւնը. «կուողները» կը գրեն. «Ծիծաղի է արժանի Ղարաբաղի որոշ իրաւապահների այն վարկածը թէ փորձառու երկու հրամանատարներ 4 - 5 մեթրից 68 անգամ կրակել են Ա. Ղուկասեանի վրայ ու միայն մէկ անգամ վիրաւորել նրան ոտքից: Որից յետոյ 16 հոգով փորձել են պետական յեղաշրջում կատարել ու «այդ» նպատակով ... տուն են գնացել քնելու»: Անոնք կ'ըսեն նաեւ թէ պարզուած «շիլաշփոթ»ը գիրենք չի համոզեր, ինչպէս չէ համոզած «հարիւր հազարաւոր հայրենակիցներ, աշխարհասփիւռ ողջ հայ հասարակութեանը»:

Ներումի պարագան անոնց ալ ուշադրութիւնը գրաւած է. ո՛չ հայաստանեանը: Վեթերանները կը գրեն թէ իշխանութիւնները «ժամանակ առ ժամանակ միակողմանիօրէն ներում են շնորհում այս կամ այն ազերի մարդասպանին, որբացող, ում խղճին են հարիւրաւոր անմեղ հայ մանուկների ու ծերերի կեանքը, տասնեակ աւերուած բնակավայրեր: Ինչո՞վ եւ ինչպէ՞ս բացատրել այն իրողութիւնը որ հայ ազգի իշխանաւորները ի վիճակի չեն ազատ արձակել իր անմեղութիւնն ապացուցած հայազգի հերոսին, ում մեծապէս պարտական են սեփական պաշտօններով եւ բարեկեցութեամբ»:

Ճիշդ է որ համեմատութիւնը տեղին է, սակայն, նոյն ատեն դիմումնագրին տկար մէկ կէտը կը մատնէ այս պարբերութիւնը. զգացական - բարոյական խառնուրդ միջամտութիւն մը զգալի կ'ըլլայ անկէ, ինչ որ քիչ մը կը տկարացնէ ըսուածին թափը. Ս. Բաբայեանի ազատ արձակման ամէն դիմում, կոչ, ո՛ր կողմէն ալ գայ, պէտք է հիմնուի միմիայն արդարադատութեան պահանջքին վրայ, նոյնիսկ եթէ ճիշդ է որ ատեն - ատեն ազրպէջանցի ոճրագործներ Ղարաբաղի իշխանութեան կողմէ ներումի կ'արժանանան, հաւանօրէն որպէս քաղաքական, դիւանագիտական գրաւարկի մը օգտագործում: Նոյնն է պարագան 1700-ամեակի յիշեցումին: Քրիստոնէականը, «նամուսն ու արժանապատուութիւնը» ի՞նչ գործ ունին նման խնդրի մէջ որ պէտք է միայն ու միայն դիտուի արդարադատութեան ակնոցով: Հակառակ պարագային, 1700-ամեակին վրայ յոյս դնել կրնայ առաջնորդել ոճրագործութեան մեղսակիցներու ներումին ալ, ինչպէս եղաւ Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան պարագային...:

Բարեբախտաբար, կոչին հեղինակները վերջին պարբերութեան մէջ շեշտը կը դնեն Ս. Բաբայեանի «դատավճիռը վերանայելու» պահանջքին վրայ. կ'ուզեն որ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ ԼՂՀ նախագահները անյապաղ միջոցներու ձեռնարկեն այդ ուղղութեամբ, նաեւ ենթական ազատ արձակել տալու: Իրենց պահանջակից որպէս, կը նշեն «հասարակութեան լայն խաւերը, պետական եւ ազգային բարձրագոյն շահը»:

Նման դիմումներ, տարբեր առիթներով, ասկէ առաջ ալ ուղղուած են Հայաստանի ու Ղարաբաղի իշխանութեան դէմքերու. եւ ո՛վ չի գիտեր որ ընդհանուր առմամբ, իրենց կապուած յոյսերուն ոչ իսկ մէկ տոկոսը կրցած են արդարացնել: 8200 վեթերանի ստորագրութեամբ տրուած այս մէկը կրնա՞յ տարբեր ճակատագիր ունենալ: Սակայն, թերեւս, անոր հեղինակները եա մտածած ըլլալով այս մասին, ուզած են թղթածրարը այլ ատեաններ փոխադրելէ առաջ անկարելին փորձել. կամ, պարզապէս օգտագործել բողոքելու ազատութեան իրենց իրաւունքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՑԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒՆ ՁԻՆԱԴԱԴԱՐԸ

Ինծի նայէ, - ըսի ճաշարանի սպասեակին, - հոս չծխողներու անկիւնն է, եթէ մէկը յանդգնի գլանիկ մը վառել՝ ճաշս կէս ձգած դուրս պիտի քալեմ:

Ծխողներուն ներկայութիւնը ծանր բեռ է չծխողներու համար, իսկ փոխադարձն ալ՝ աւելի ծանր է վիրաւոր խղճմտանքին պատճառաւ: Կ'ըսեմ, վասն զի կացութիւնը կը ճանչնամ պատնէշին երկու կողմերէն ալ:

Ընկերութիւնը հաշտութիւնը կնքելու ձեւեր կը փնտռէ՝ մասնաւոր անկիւններ ստեղծելով ծխողներու կամ ընդհակառակն՝ չծխողներու համար: Ճիշդ այսպէս՝ գիծ մը քաշելով և երկու մարտնչող կողմերուն գիծին եռին քաշուիլ հրահանգելով, իսկ երբեմն ալ մէջտեղը խաղաղաբար զօրքը գետեղելով՝ կը վարուի Միացեալ Ազգաց Կազմակերպութիւնը:

Գիտակցելով հանդերձ, թէ սովետական խեղաթիւրութիւնը ապականող ծուխին չափ տհաճ, վնասակար ու զարչահոտ է՝ անհրաժեշտ կը սեպեմ ստեղծել անկիւն մը, ուր այդ մոլութեան գերիները կարենան առտուան իրենց սուրճին հետ բան մը կարդալ կամ գրել իրենց նախընտրած ձեւով:

Կարդանք հետեւեալ նախադասութիւնը զոր ես անփոփոխ ձեւով կ'ընդօրինակեմ Երեւանի մէջ 1999-ին լոյս տեսած գիրքէ մը. Ինչպես հայտնի է, շուկայական հարաբերությունների դրսեւորման որոշ փուլերում արտադրության առանձին ճյուղերում տեղի է ունենում մրցունակության անկում, նվազում է շահութաբերությունը, թուլանում է ինվեստիցիոն ակտիվությունը:

Ձեզի կը դիմեմ, մայրենի լեզուի նախանձախնդիր պարոններ եւ տիկիններ. պիտի չահէ՞ր մեր լեզուն, եթէ վերոնշեալ նախադասութիւնը կամ նոյնիսկ զայն պարունակող գիրքն ամբողջովին լոյս տեսած ըլլար ազգային ուղղագրութեամբ: Չէ՞ որ ներկայ տարազը կը վայլէ պարունակութեան, աւելին. մեղք չէ՞ մեր դասականը: Իր հերոսներէն մէկուն բերանը Տոլթոյեանքի հետեւեալ բացագանչութիւն մը դրած է. «Մարդիկ կան, որոնց մաքուր ճերմակեղէնն իսկ չի վայլեր»:

Հանդիստ չձգե՞նք մեր կաճառականները, որոնք որոտաձայն կ'աղաղակեն թէ դասական ուղղագրութեան վերադարձով ժողովուրդը անգրագէտ պիտի դառնայ: Ժողովո՛ւրդը չէ իրենց բուն մտահոգութիւնը, այլ իրենց անձերը: Դպրոցի աշակերտը կը սորվի, միւսները կը վարժուին. ո՞ր մէկը աւելի դիւրին է Յակոբը Յ-ով գրելը, թէ՞ առանք տաք ջուրի ամիս մը դիմանալը: Դպրոցի աշակերտը կը սորվի, սակայն կաճառականը պիտի չսորվի, ան երբեք չէ սորված, վասն զի ... ի ծնէ գիտուն է:

Մոնկոլները գրեթէ վաթսուն տարիէ ի վեր գործածելէ ետք կիւրեղեան գիրը, հիմա աստիճանաբար կ'անցնին իրենց ազգային գրելաձեւերն, որ վանկային է: Ըստ մեր մարքսական իմաստակներու՝ հայերէնի պատմական ուղղագրութիւնը նախնական ձեւ է, մինչդեռ «հնչիւնային» խեղագրութիւնը՝ աւելի յառաջադէմ: Ալ ոչնչափ յետադիմական քայլ է որդեգրել առաջուան վանկային գրելաձեւը: Ըսեմ նաեւ, որ մոնկոլներուն վերադարձը նաեւ շատ աւելի ծախսալից է, քան Հայաստանինը, վասն զի անոնք ոչ թէ ձախէն աջ կը գրեն, այլ ուղղահայեաց՝ վերէն վար, որու համար իւրաքանչիւր համակարգիչ պէտք է օժտուի մասնայատուկ յայտագրով մը: Սակայն մեր տիտղոսաւորները պիտի ժպտին հեգնաբար. «Մոնկոլները մեզի ի՞նչ»...

Իրապէս, մոնկոլները մեզի ի՞նչ: Ուրիշ բան, եթէ Ռուսերը քայլ մը կատարէին վերականգնելու մինչեւ 1918 թըւականը գործածուած իրենց ուղղագրութիւնը: Ռուսը անտարակուսելի հեղինակութիւն է Երեւանի աւագանիին համար: Գէշ կամ աղէկ՝ այդ քայլն ալ պիտի կարկտուէր: Մոսկուայի կեդրոնը վերականգնուած է Ստալինի փլած ամէնէ շատերով տաճար մը, ի դէպ վիճելի՝ ոճի եւ ճաշակի տեսակէտէն: Քանի մը տարի շանցած Հայը սկսած է Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին շինութիւնը:

Մինչյեղափոխական ուղղագրութեան վերադարձը անընդհատ կը ծեծուի թէ՝ ազգայնական, թէ՝ ազատական - մտաւորական Ռուս մամուլին մէջ: Ամիսէ ամիս կը բազմանան հին գիրքերու լուսատիպ հրատարակութիւնները: Փոփոխութիւնը կրնայ վրայ հասնիլ անսպասելիօրէն՝ հրաբուխի ժայթքումին չափ:

Պիտի չուզէի սակայն, որ դասական ուղղագրութիւնը պետական հրահանգով հաստատուէր՝ 1922-ի խեղագրութեան պէս: Անիմաստ է կոչեր ուղղել նախագահ Ռ. Քոչարեանին, որ պատասխանատու չէ ներկայ կացութեան եւ անաչառ է ազգային ուղղագրութիւն - խեղագրութիւն հակամարտութեան դիմաց՝ չգործածելով ոչ մէկ եւ ոչ միւսը, այլ երկուքին ալ տեղ նախընտրելով ռուսերէնը: Կը փափաքիմ, որ ժողովուրդը պետութենէն իսկ առաջ որդեգրէ ազգային եւ միակ մեր ուղղագրութիւնը: Անկախութիւնը ծնունդ առած է 1988-ին կիներուն ձեռքով կարած եռագոյններուն տակ: Այն օրերուն դասամ կաճառականներէն ոմանք եռագոյնը «դաշնակցական» դրօշակ կ'անուանէին: Մաղթենք որ ներկայ խնդրոյն մէջ ալ ոմանց քրթմնջիւնը արհամարհելով նախանշանը դառնայ այս անգամ՝ ազգային լեզուին:

Պայմանաւ որ անկիւն մը տրամադրուի անոնց, որոնք չեն կրնար հրաժարիլ անցեալի թոյնէն՝ առտուան իրենց սուրճին հետ: Անկիւն մը, ուրկէ հոն կեցողներուն կամքով իսկ վտարուած ըլլան աւելի, չնչելիք օդը, լոյսը եւ բանականութիւնը:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ՎԻԳԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 62 ՏԱՐԵԿԱՆ ՄՕՐ ՄԱՍԻՆ

Վերջին շաբաթներուն, բերանացի թէ գրաւոր մամուլի նիւթ եղաւ Ֆրէժիւսի 62 տարեկան կնոջ մայրութեան հարցը: Ծանօթ է որ ենթական, Լոս - Անճըլըսի Փասիֆիք Ֆերթիլիթի Սէնթըրի մէջ, տոքթոր Վիգէն Սահակեանի կատարած «հրաշքով» եղբօրը սերմով եւ Ամերիկուհիի մը ձուիկին միջոցաւ կրցած էր զաւակ ունենալ: Այս կարգադրութիւնը, որ արգիլուած է Ֆրանսայի մէջ, բուռն վիճարկում մը ստեղծեց եւ ձայներ բարձրացան թէր եւ դէմ: «Մաչ» շաբաթաթերթը հարցազրոյց մը ունեցած է այս առնչութեամբ տոքթոր Վիգէն Սահակեանի հետ (Յուլիս 5):

Տոքթոր Սահակեան չի հասկնար առեղծուած վիճումը: Ան կ'ըսէ. - Կանոնաւոր կերպով կը խնամեմ 50-ը անց կիներ: Վարուելակերպ մը պարտադրած եմ ինծի: Այր ու կնոջ տարիքը պէտք չէ 110-էն աւելի ըլլայ: Եթէ կինը 45 տարեկանէն աւելի է եւ ամուրի՝ կը մերժեմ: Լրագրողը կ'առարկէ որ այս պարագային 62 առաւել 52, 110-էն աւելի կ'ընէ: Տոքթոր Սահակեան կ'ընդունի որ բացառութիւններ կ'ընէ: Իսկ եթէ՞ 70 տարեկան կին մը եւ 40 տարեկան ամուսինը գան...:

Ողջմի հարց է, կ'ըսէ Սահակեան, դիւրաւ ըսելի, որովհետեւ, 70 տարեկանին, ֆիզիքական անհրաժեշտ պայմանները չի ներկայացներ նման գործողութեան մը համար: Սիրտը չի տոկար: Բայց, այս օրինակներէն դուրս, պէտք է նաեւ հասկնալ որ ապրելու միջին տարիքը փոխուած է: Դարուս սկիզբը 60 տարեկան էր, այսօր 80-էն աւելի է: Տասը տարիէն, 60 տարեկանին յղի մնալը շատ սովորական բան մը պիտի ըլլայ, մի՛ մոռնաք յսածս:

Լրագրողը զարմանալի կը գտնէ որ տոքթոր Սահակեան խաբուած է կնոջմէն եւ իր խրբեւ թէ ամուսինէն, որ իրականին մէջ, եղբայրն էր: Բժիշկը նկատել կու տայ որ ամուսնութեան վկայագիր չի պահանջուիր, երբ զոյգ մը իրեն կը ներկայանայ, կը խորհի որ պարկեշտ է:

Կ'ըսէ նաեւ թէ առաջին անգամն է որ 60-ը անց կնոջ մը հետ գործ ունեցած էր, բայց, զարմացած է որ այս հարցը այնքան մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, երբ ամէն օր զոյգերու կը հանդիպինք, ուր 65 տարեկան այր մը զաւակ կ'ունենայ 30 տարեկան կնոջ մը հետ: Ոչ ոք բան մը կ'ըսէ: Ցայտուն օրինակն է առնական նեղմիտ ընկերութեան, ուր կ'ապրինք: Ըստ իրեն, որոշ կեղծաւորութիւն մը կայ այս նիւթին շուրջ, Ֆրանսայի մէջ: Իբրեւ բժիշկ, բոլորովին դէմ է սակայն համասերումի, որ շատ հեռուներու կը տանի: Իր խնամքը, սակայն, ոչ մէկ կապ ունի:

Թ. Ա. Թ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի մէջ, Յունիս 16-ին Հ.Օ.Մ.-ի Ռուբինա մասնաճիւղը 8-րդ տարին ըլլալով կազմակերպած է Արեւմտեան Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ կորսուած շրջաններու նուիրուած «Տոհմիկ Օր»եր: Այս տարուանը նուիրուած էր Խարբերդի: Սրահի մուտքին զետեղուած են հայկական պուպրիկներ եւ Խարբերդի ձեռագործներ: Պատերուն վրայ ներկայացուած են Խարբերդի մտաւորականներու, գրագէտներու եւ հոգեւորականներու նկարներ: Այս առթիւ, կազմակերպիչ յանձնախումբը հրատարակած գրքոյկ մը նուիրուած Խարբերդի եւ շրջակայքի հայութեան, բաղկացած 52 էջերէ: Օրուան հանդիսավարը՝ Մատթէոս Տէրտէրեան բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն, ապա կատարուած է ճաշի սպասարկութիւնը, որմէ ետք Մատթէոս Տէրտէրեան խօսք առնելով, ներկայացուցած է այս տոհմիկ օրերու իմաստը ու ծանրացած Մոխաց աշխարհի Խարբերդ քաղաքին վրայ, ուր հայ բնակչութեան թիւը, ցեղասպանութենէն առաջ 75.000 էր, քաղաքներուն եւ 366 գիւղերու մէջ: Իր խօսքէն ետք, Հայկազն ժամանած Մարօ Նալպանտեան ներկայացուցած է խարբերդցիական հարսանեկան տեսարան մը: Ձեռնարկին գլխաւոր հիւր եղած է Լոս – Անճըլըսէն հրաւիրուած խարբերդցի փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ան շնորհակալութիւն յայտնած է, ապա, անդրադարձած մանկութեան իր օրերուն, Պէյրութ մեկնումին հայերէն սորվելու համար եւ ուր իր ծնողներուն հետ միմիայն Խարբերդի բարբառով խօսիլ գիտէր: Փրոֆ. Յովհաննէսեան խօսած է նաեւ Խարբերդի պատմական անցեալին մասին: Իրեն յանձնուած է Բեննա Թարզի, Հ.Օ.Մ.-ի Ռուբինա մասնաճիւղի ատենապետուհին, որ պարգեւատրած է Խարբերդ ծնած մայրը: Պաշտօնական մասէն ետք, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ Բիւզանդական Թանգարանի սրահին մէջ, Յունիս 5-ին, ելոյթ ունեցած է Հայաստանի պետական Կամերային նուագախումբը, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին առթիւ: Ձեռնարկը հովանաւորած են Հայաստանի դեսպանատունը, Եորգիոս Եորկիատիս ճարտարապետական գրասենեակը ու կալըրի Գալֆայեան: Նուագախումբը հրաւիրած են Սելանիկի բիւզանդական թանգարանն ու թանգարանի Բարեկամական Միութիւնը, շնորհիւ Համազգայինի տեղւոյն «Ղազարոս Սարեան» մասնաճիւղի ջանքերուն: Բուն յայտագրէն առաջ, յաջորդաբար խօսք առած են թանգարանի Բարեկամական Միութեան ատենապետը՝ Նիքոս Նիքոնանոս, թանգարանի տնօրէնուհի Անաստասիա Թուրթա եւ Բիւզանդական Թանգարանի Բարեկամական Միութեան ընդհանուր քարտուղար Եորգոս Եորկիատիս: Հայերէն արտայայտուած է դեսպան Արմէն Պետրոսեան: Յայտագրին մաս կազմած են Մոցարթի, Շտրաուսի, Կոմիտասի, Պիզէի, Միրզոյեանի գործերը: Նուագախումբին դաշնակով ընկերացած է Էլլա Մելիք Հիւսեան, իսկ մեներգած է Նունէ Պատալեան (սոփրանօ): Ելոյթի աւարտին մեծարանքի ճաշ մը տեղի ունեցած է:

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունիս 9-ին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 83-րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Վահան Ծ. Վրդ. Պէրպէրեան, ճաշի սպասարկութենէն ետք, Հ.Յ.Դ. Սիմոն Վրացեան կոմիտէութեան երիտասարդ անդամը՝ Ալեքսան Ճղալեան ներկայացուցած է օրուան խորհուրդը եւ Մայիս 28-ի նշանակութիւնը: Տօնակատարութիւնը շարունակուած է երգերու յայտագրով մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Կ. Մ.-ի Յովհաննէս Պօղոսեան սրահին մէջ, Յունիս 14-ին, կազմակերպութեամբ Մեսրոպեան Սանեբու Միութեան, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Լեւոն Ծ. Վրդ. Զէքիեանի «Ինքնութեան խճանկար» հատորին: Բացման խօսքը արտասանած է Եսթեր Նիւրբէթլեան, որ ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացուցած է Հայր Լ. Զէքիեանի հատորին արծարծած նիւթերը: Կարօ Աբրահամեան ներկայացուցած է Հ. Լեւոն Զէքիեանի կենսագրականը: Ապա, խօսք առած է Մեսրոպ Վրդ. Թօփալեան որ անդրադարձած է գիրքին տասը բաժիններուն եւ հոն արտայայտուած գաղափարներուն: Վերջին խօսք առնողը եղած է Հ. Լեւոն Ծ. Վրդ. Զէքիեան որ շնորհակալութիւն յայտնած է գիրքին մեկենասներուն եւ բոլոր անոնց որոնք մասնակցած են երեկոյթին յաջողութեան: Աւարտին գինեձօն մը տեղի ունեցած է:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ
ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Յունիս 4-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. վարչութեան կողմէ հանրային դպրոցներու հայ յառաջադէմ աշակերտներու պարգեւատրումի ձեռնարկը, որ վերջին տարիները աւանդութիւն մը դարձած է: Հանդիսութիւնը վարած է Անիթա Հատտատ: Խօսք առնելով ատենապետուհի Տիկին Մարօ Զալեան – Ռիտ նշած է թէ փայլուն հայ աշակերտները պատուելը Հ.Օ.Մ.-ը դարձուցած է գեղեցիկ աւանդութիւն մը: Օրուան խօսքը արտասանած է Հայ դատի գրասենեակի վարիչ Ալեքս Սարգար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ, գնահատագրեր եւ մրցանակներ յանձնուած են 43 հայ աշակերտ – աշակերտուհիներու:

ԶԱՐԵՀ ԱՐՔ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ
ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԼԵԱՐԴԻ
ՊԱՏՈՒԱՍՏՈՒՄԻ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ միաբաններէն Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, Յունիս 15-ին, ենթարկուած է լեարդի պատուաստումի, Լոս – Անճըլըսի Եու. Էս. Սի. հիւանդանոցին մէջ: Միաբանութեան երիտասարդ անդամներէն Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեան իր լեարդէն մաս մը նուիրած է Զարեհ Արք.-ին: Վիրաբուժութիւնը անցած է յաջող եւ զոյգ հոգեւորականները ներկայիս կը բոլորեն ապաքինման շրջան մը:

ՑԻԵՏԱՆԱ ՓԱՍՔԱԼԵԱՆՑԻ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Վէրտուկօ Գլապ»ի մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է պուլկար լրագրող եւ տարիներէ ի վեր Արցախի ազատագրական պայքարին նուիրուած Ցւետանա Փասքալեւայի մամուլի ասուլիսը, որուն ընթացքին ան խօսած է ի նպաստ Սամուէլ Բաբայեանի դատին եւ ազատագրուած հողերու պաշտպան յանձնախումբին: Փասքալեւա, իբրեւ ներկայացուցիչ պաշտպան զոյգ յանձնախումբերուն, քննադատած է Ղարաբաղի եւ Հայաստանի իշխանութիւնները յիշեալ հարցերու դծով:

ՈՐԿՐԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԵՐ

Ամրան սկիզբին հետ ԱՄՆ-ու մէջ կը բացուի որկրամոլութեան մրցումներու եղանակը: Ճիշդն, մասնակցութեան թեկնածու մըն է, 150 քիլօկրամ ծանրութեան տէր. պէտք է գիտնայ թէ 12 վայրկեանի մէջ քանի՛ hot dog կրնայ լափել, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ միջազգային մրցումին: Բայց որպէսզի այդ հանգրուանին հասնի, անհրաժեշտ է որ շահի միջանկեալ մրցումներ որոնք տեղի կ'ունենան Յուլիս 1-էն, զանազան վայրերու մէջ: Տեղական ախոյեանները միայն կրնան միջազգային մակարդակի մրցումին մասնակցիլ: Ան կ'ըսէ թէ առաջ կարելի էր շրջանային զտումները շահիլ 12 – 13 hot dog ուտելով, բայց մրցակցութիւնը այդ թիւը 16 – 18-ի բարձրացուցած է: Տարուէ տարի մրցակցութիւնը աւելի կը դժուարանայ:

Պէտք է ըսել որ միայն hot – dog-ով չեն կազմակերպուիր որկրամոլութեան մրցումները. Լուիզիանայի մէջ խեցգետինի պատառներ պէտք է լափել, Թեքսասի մէջ խոզի միս, Նիւ – Ճըրզի՝ hamburger, Օհայոյի մէջ հաւու թեւ, եւայլն: Այս մրցումները որոնք առկէ առաջ piquenique-ներու անբաժանելի մասը կը կազմէին, կամ բարեսիրական ձեռնարկներու, այսօր աւելի ընդհանրացած են ու մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրեն: Անցեալ ամիս Պոսթըն կազմակերպուած մրցում մը շուրջ 20 հազար հոգի հաւաքած է:

Հետաքրքրական է որ ամերիկացի որկրամոլներուն լուրջ վախ կը պատճառեն Ճափոնացի մրցակիցներ ու շատերու համար ազգային հպարտութեան հարց դարձած է ձախողութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Գուլեան – Զաքարեան – Վասպուրական» վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 2-ին, տեղի ունեցած է Մայիս 28-ի տօնախմբութիւնը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» Կոմիտէին: Հանդիսավարուհին՝ Արլէթ Հայրապետեան, համառօտ գիծերով ներկայացուցած է հայ ժողովուրդի դարերու երազին իրականացման հանգրուանները: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Երեկոյթի ընթացքին հանդէս եկած է երգիչ Ճորճ Պաղտոյեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԶՕՀՐԱՊ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

– Հիմա ծածկաբար քեզի առաջարկութիւն մը ունիմ ընելիք, – շարունակեց նախարարը՝ ձայնը քիչ մը ցածցնելով, – կ'ըսէ, սա հայկական խնդիրն ալ մէջերնիս կարգադրենք:

Զօհրապ թեթեւ ցնցում մը ունեցաւ, բայց իր պաղարիւնութիւնը պահեց:

– Դժբախտաբար հայկական խնդիրը մեծնէ եղած է, – դիտել տուաւ, – եւ եւրոպական դահլիճներն են, որ կը զբաղին անով:

– Իրար չխաբենք... Պօղոս փաշայի պատգամաւորութիւնն է, որ Եւրոպայի մէջ այդ խնդիրը կ'արծարծէ...

– Այդ պատգամաւորութիւնն ալ մեր իրաւասութենէն դուրս կը գտնուի եւ ուղղակի Ռուսիոյ մէջ գտնուած կաթողիկոսին կողմէ պաշտօնի կոչուած է եւ անոր անունով կը գործէ:

– Իսկ հոս ձեր Պատրիարքարանը բնաւ բան մը չըներ:

– Մեր Պատրիարքարանը բոլորովին կրաւորական դեր մը կը կատարէ:

– Մեծ պետութիւններու դեսպանատուններուն հետ յարաբերութեան մէջ չէ՞:

– Այսինքն երբ դեսպաններէն մէկը որեւէ խնդրի մը մասին տեղեկութիւն հարցնէ՝ բնականաբար ստիպուած է պատասխանելու:

– Զօհրա՛պ էֆէնտի, զիրար խաբելու չաշխատինք, – գոչեց Թալէաթ սրտնեղած դէմքով, – մենք ամէն բանէ տեղեկութիւն ունինք... ասիկա դուք ալ գիտէք: Ամբողջ գաղտնի տօսիէներ կան ձեր խնդրին մասին: Պատրիարքարանի մէջ ինչ որ անցնի - դառնայ, մենք անմիջապէս լուրը կ'առնենք, նոյնիսկ դեսպանատուններու մէջ անցած - դարձածը գիտենք:

– Աւելի լաւ, մենք ծածուկ բան մը չունինք, մեր կատարած դերը այստեղ շատ աննշան է եւ կարեւորութենէ զուրկ...

– Կ'ուզէ՞ք, որ ձեզի ըսեմ, թէ ո՞ւր էիք երէկ, - ըսաւ Ներքին գործերու նախարարը՝ Զօհրապի խօսքը ընդմիջելով, – նախ անգլիական դեսպանատունը եւ յետոյ՝ գերմանական դեսպանատունը:

– Ճիշդ է, - խոստովանեցաւ Զօհրապ:

– Ըսե՞մ նաեւ, թէ ինչու գացած էիք հոն. յիշատակագիր մը ներկայացնելու բարենորոգումներու խնդրին համար եւ Անգլիոյ ու Գերմանիոյ օժանդակութիւնը խնդրելու: Իսկ գալով այդ յիշատակագրին՝ ահաւասիկ անոր մէկ օրինակը...

Եւ Թալէաթ գզրոցը բանալով՝ թուղթ մը ներկայացուց Զօհրապին: Այս վերջինը իր պաղարիւնութիւնը պահելու համար հզօր ճիգ մը ըրաւ, թուղթը առաւ, ակնարկ մը նետեց վրան ու վերադարձուց նախարարին:

– Ճիշդ չէ՞ն ըսածներս, - հարցուց Թալէաթ:

– Շատ ճիշդ են:

– Ես ձեզի չեմ դատապարտեր այս դիմումներուն համար, անշուշտ իրաւունք ունիք ձեր շահերը պաշտպանելու ձեր գիտցած ձեւով, միայն թէ լաւագոյն միջոցը չէ, որ ընտրած էք:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ մենք մեզի եւ բարեկամաբար կրնանք ամէն բան կարգադրել առանց օտար միջամտութեան, ինչպէս ըրինք Սուրիացիներուն հետ: Իմ զգացումներս Հայերու մասին յայտնի են եւ պէտք չկայ նոր փաստերու, որպէսզի ապացուցանեմ, թէ ես միշտ ձեր բարեկամը եղած եմ: Եթէ երկու կողմէն անկեղծօրէն մօտենանք իրարու, խնդրին լուծումը շատ կը դիւրանայ եւ օտար միջամտութեան տեղի չի մնար: Օտար միջամտութիւնը մեր ներքին գործերուն մէջ ամէնէն աւելի մեր ջիղերուն կը դպչի, եւ մենք մեր ձեռքէն եկած ամէն բան պիտի ընենք, որպէսզի այդպիսի միջամտութիւն մը չըլլայ եւ եթէ, հակառակ մեր կամքին, ըլլայ իսկ, այն ատեն ամէն դժուարութիւն պիտի ստեղծենք, որպէսզի ձախողի, եւ այս պարագային դուք պիտի ըլլաք տուժողը:

– Բայց ի՞նչ ծառայութիւն կը սպասէք ինէ, - հարցուց Զօհրապ:

– Ամէն բան...

– Ես յանձնաժողովի մը պարզ անդամն եմ, ես Պատրիարք չեմ, ո՛չ ալ Եւրոպայի պատուիրակութեան նախագահը:

– Ես գիտեմ, որ եթէ դուն ուզես ամէն բան կրնաս ընել, Պատրիարքն ալ կը համոզես, պատուիրակութիւնն ալ, մի՞թէ պատուիրակութեան հետ յարաբերութեան մէջ չես...

Զօհրապ չպատասխանեց այս հարցումին, իսկ նախարարը շարունակեց.

– Մի կարծեր, որ Եւրոպական պետութիւնները համաձայն են իրենց մէջ Արեւելեան նահանգներու բարեկարգութեան մասին, եւ մեր կողմէ այս կամ այն պետութեան փոքրիկ զիջողութիւններ ընելով՝ կրնանք զանոնք իրարու դէմ հանել եւ գործը ամբողջովին վիժեցնել... Բայց այդ ծայրայեղութեան չենք ուզեր դիմել առ այժմ, որովհետեւ մենք ալ համոզուած ենք, որ բարեկարգութեան անհրաժեշտ պէտք կայ, ու այս վիճակը չի կրնար այսպէս տեւել, բայց բարեկարգութիւնը հարկ է, որ մեր ձեռքով կատարուի կառավարութեան եւ Հայերու բարեկամական համաձայնութեամբ:

– Ձեր ըսածը շատ աղուոր երազ մըն է, – պատասխանեց Զօհրապ:

– Այդ երազը կրնանք իրականութեան փոխել, իսկ հակառակ պարագային կը վախնամ, որ պիտի ստիպուինք ձեզի հանդէպ մեր բարեացակամ ընթացքը փոխել եւ տարբեր ընթացք մը բռնել... Մենք չենք կրնար ընդունիլ, որ պետութեան մէջ ուրիշ պետութիւն մըն ալ հաստատուի եւ ատոր համար, եթէ հարկ ըլլայ, ամէն բան աչք առած ենք, նոյնիսկ Թուրքիոյ կործանումը: Մեզի յուսահատական արարքներու մի՛ մղէք:

(Շար. 14)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սեդրակ Սամուէլեանին, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Սամուէլեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժան - Գլօտ Ժէղեգէլին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ասերաֆին եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ասատուրեան)

մահուան առիթով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE

organisée par la

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

AU PROFIT DE L'ARMENIE

Vendredi 7 décembre

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :

— Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;
— Programme touristique;
— Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

ՕՆՆԻԿԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի խաքալոկ

ՀԲԸՄ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
2001 - 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 75 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով. տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր: Մելգոնեան կրնան դիմել Հայկական ծագում ունեցող 12 _ 16 տարեկան երեխաներ:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

● *Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:*

● *Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:*

● *Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային:*

● *Դպրոցը ունի եօթը դասարան՝ (Ա. - Է.), 12 _ 18 տարեկան աշակերտներու համար:*

● *Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշներու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական* GCE «O» Level-*ի (Սովորական մակարդակ) եւ* «A» Level-*ի (յառաջացած մակարդակ),* IGCSE-*ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան* TOEFL, SAT I-*ի եւ* SAT II-*ի պատրաստութեան:*

● *Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:*

● *Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ: (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):*

● *Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, քանդակագործութիւնը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները:*

● *Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:*

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admissions Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195 / 422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section d'Asnières

Au profit de la Colonie de Bellefontaine

Réservez votre soirée

du Samedi 20 octobre

GALA ARTISTIQUE ARMENIEN

avec **l'Ensemble folklorique arménien**

NAVASART

Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels

au Grand Théâtre d'Asnières.

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ **06 76 48 58 73**

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)

կամ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)

8 օրուան համար 8·900 Ֆր·

15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

ՅՈՒԼԻՍ 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝

- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Ամտոիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 10
MARDI
10 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.206 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.206

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա. ԲԼԷԵԱՆ ՉԻ ԴԻՄԵՐ ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆԻ

Յուլիս 3-ի մեր թիւով հաղորդած էինք որ Աշոտ Բլէեանի բողոքը վճռաբեկ ատեանին պիտի քննուէր Յուլիս 6-ին, արդ, «Ազգ» Յուլիս 7-ի իր թիւով կը հաղորդէ որ Յուլիս 4-ին, դատարանը Ա. Բլէեանէ գիմում մը ստացած է, որով ան կը պահանջէ վերադարձնել վճռաբեկի իր բողոքը:

Թերթը բացատրութիւններ կը փնտռէ այս յետքայլին առթիւ եւ կը գրէ թէ նախքան բողոքին քննարկումը, խօսակցութիւններ կային որ Բլէեան ազատ կ'արձակուի: Վճռաբեկ Ատեանի քննարկման արդիւնքը պիտի ըլլար այն որ յանցակութեան մեղադրանքը հիմնաւորուած չի համարուիր եւ ուրեմն Բլէեան համաներումով ազատ կ'արձակուի դատարանի դահլիճէն: Դատարանի որոշումը «չէզոքէ» ետք Կրթութեան եւ Գիտութեան նախկին նախարարը որոշած է արդէն արդարացուելու պահանջ ներկայացնել և վճռաբեկի բողոքը ետ առած: Ըստ ոմանց, կ'աւելցնէ «Ազգ», այդ բրած է որպէսզի Սթրազպուրկի դատարանը դիմելու կարելիութիւնը չկորսնցնէ:

Ա. Բլէեան 5 տարուան արգելափակման դատապարտուած է, որու մէկ երրորդը արդէն կատարած է: Իրեն յայտնի դարձած է որ յառաջիկայ օրերուն պատիժէն կ'ազատի քանի որ 2 տարի, 2 ամիս բանտարկութիւն ըրած է, իսկ մնացեալի մասին կարելի է մտածել աւելի բարենպաստ պայմաններու մէջ, ուրեմն Ա. Բլէեան համաներում չուզեր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 7 / 9)

ԴՈՒՄԱՅԻՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ

Ռուսաստանի Դուման սահմանադրական նոր օրէնք մը ընդունած է երկրին կառոյցին մէջ դաշնակցային նոր կազմաւորում ունենալու մասին: Խօսքը կը վերաբերի Ռուսաստանի դաշնակցութեան մաս կազմելու փափաք ունեցող տարածքներու, կամ երկիրներու: Նոր օրէնքը, կը սպասուի որ նախագահին կողմէ ստորագրուելէ ետք որոշ ազդեցութիւն ունենայ միջազգային քաղաքականութեան որոշ հարցերու վրայ:

Այդ ազդեցութեան մտավախութիւնը արդէն յայտնած է Ատրպէյճանի նախագահի նախկին խորհրդական Վ. Գուլուզադէ, պնդելով որ այդ օրէնքով Ռուսաստան կը միտի անկայունութեան մղել Վրաստանը, խափանելու համար Բաքու-Ճէյհան, Տրասեկա ծրագիրները: Ան իր երկրին ալ ուղղուած սպառնալիք նկատած է անոր մէջ, ըսելով որ Մոսկուա կրնայ Լեռնային Ղարաբաղի միացման հարց ալ դնել:

Այս մտավախութեան մասին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան ըսած է. «Ղարաբաղեան կողմը վաղուց արդէն արտայայտել է իր սկզբունքային մօտեցումները սեփական քաղաքական ճակատագրի վերաբերեալ, որոնք իբրեւ սկզբունքներ դրուել են ԼՂՀ կարգաւորման վերաբերեալ պաշտօնական դիրքորոշման հիմքում եւ ցայսօր որեւէ փոփոխութեան՝ կապուած քաղաքական իրավիճակի հետ, չեն ենթարկուել»:

Իսկ Դումային հանրային կազմակերպութիւններու յանձնաժողովին փոխ-նախագահը Ա. Զուեւ պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ օրէնքը ընդունուելու ընթացքին Լ. Ղարաբաղի խօսքը չէ եղած. անոր ճակատագիրը պէտք է լուծուի միջազգայնօրէն, հայ-ատրպէյճանական յարաբերութիւններու ենթախորքին վրայ: Սակայն, Լ. Ղարաբաղը նաեւ ռազմաքաղաքական խնդիր է, աւելցուցած է ռուս երեսփոխանը:

ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՇՆԱՆ ԻՐԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Իրանի նախագահ Մ. Խաթամիի Բ. ընտրութեան Ռ. Քոչարեանի շնորհաւորական ուղերձը յանձնելու նպատակով Յուլիս 3 – 5 Թեհրան այցելած է հայաստանեան պատուիրակութիւն մը: Ան հանդիպում ունեցած է նախագահ Խաթամիի, Ազգ. ապահովութեան խորհուրդի քարտուղարին, այլ պաշտօնատարներու հետ: Երկկողմանի քննարկումներու գլխաւոր նիւթը եղած են Երեւան – Թեհրան յարաբերութիւնները եւ շրջանային խնդիրները: Զրուցակիցները անդրադարձած են ուժանիւթի, հաղորդակցութեան մարզի միասնական ծրագրերու, ինչպէս՝ Իրան – Հայաստան կազատարը, Արաքսի ջրելեկտրակայանը, Քաջարանի փապուղիին կառուցումը:

Կը նախատեսուի աշնան նախագահ Ռ. Քոչարեանի այցը Իրան:

ԵՐԵՒԱՆ – ՄՈՆՐԷԱԼ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Մոնրէալի քաղաքապետ Փ. Պուռկի գլխաւորած պատուիրակութիւնը եռօրեայ այցով գացած է Երեւան: Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեանի հետ հանդիպումին ընթացքին գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրուած է: Ներկայիս Հայաստանի մէջ գործունէութիւն ունին հայ-կանադական 70 ձեռնարկութիւններ որոնք տարեկան 2 միլիոն տոլար գործառնութիւն կ'ունենան:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՕՐ

Եւրոպայի Խորհրդարանը Յուլիս 5-ին առաջարկած է որ «Մահապատիժին դէմ եւրոպական օր» մը հաստատուի, որպէս դատապարտում այդ պատիժին որ տակաւին կը կիրարկուի 87 երկրի մէջ: Նոյն օրը քուէարկուած բանաձեւով մը երեսփոխանները ափսոսանք յայտնած են որ ԱՄՆ-ու մէջ որպէս դաշնակցային օրէնք վերսկսած է մահապատիժի գործադրութիւնը: Խորհրդարանը նաեւ կոչ ըրած է Ռուսաստանի, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի որ յարգեն Եւրոպայի Խորհուրդի անդամակցութեան իրենց պարտաւորութիւնները եւ անյապաղ ջնջեն մահապատիժը:

Նոյն օրը Եւրոպայի Խորհրդարանը խոր մտահոգութիւն յայտնած է ի տես Չինաստանի մէջ նաեւ գաղափարական եւ կրօնական այլախոհներու տրուած մահապատիժներու եւ ծաւոնի մէջ անմարդկային ձեւով ու գաղտնօրէն, կախաղանով գործադրուած պատիժներուն:

Եւրոպայի երեսփոխանները ուզած են Եւրոպական Յանձնախումբէն, որ մահապատիժին ջնջումը եւ գործադրութիւններու կասեցումը որպէս հիմնական ազդակ նկատի ունենան միութեան եւ երրորդ կողմերու յարաբերութիւններուն մէջ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ԴԻՄԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Հոկտեմբեր 27-ի զոհերու՝ Կարէն Դեմիրճեանի, Յովիկ Աբրահամեանի, Եուրի Բախշեանի, Լէոնիտ Պետրոսեանի, Միքայէլ Քոթանեանի, Արմենակ Արմենակեանի, Ռուբէն Միրոյեանի կանայք եւ Վազգէն Սարգսեանի մայրը Յուլիս 7-ին հետեւեալ բաց նամակը յղած են նախագահ Ռոպէր Քոչարեանին. «Մամուլից տեղեկացանք, որ դուք Եւրոպայի Խորհրդի պատուիրակութեան հետ հանդիպման ժամանակ յայտարարել էք, թէ ձեր նախագահութեան օրօք մահապատիժ չի կիրառուել եւ չի կիրառուելու: Ընդ որում, դա ասուել է Հոկտեմբեր 27-ի համատեքստում: Եթէ այդ յայտարարութիւնը, իրօք, արել էք, ապա դա ոչ այլ ինչ է, քան բարոյական աջակցութիւն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՐԴԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յուլիս 7-ին, վարչապետ Ա. Մարգարեան Փարիզ ժամանեց, ուր Համաշխարհային Դրամատան նախաձեռնութեամբ հանդիպում տեղի կ'ունենայ շուրջ 30 երկիրներու եւ կազմակերպութիւններու հետ:

Այդ հանդիպումին ընթացքին կը քննարկուին Հայաստանի տնտեսական սոցիալական կարիքները, կառավարութեան մշակած աղքատութեան նուազումի ծրագիրը, Նիւ – Եորքի համաժողովին յաջորդած աշխատանքները եւ այլն, եւ այլն:

Ա. Մարգարեանի պատուիրակութեան մաս կը կազմեն նախագահի գլխաւոր խորհրդական Վահրամ Ներսիսեանց, ԱԺ.ի նախագահի տեղակալ Տիգրան Թորոսեան, Ելմտական եւ Տնտեսական նախարար Վարդան Խաչատրեան, Առողջապահութեան նախարար՝ Արարատ Մկրտչեան, Կեդրոնական դրամատան նախագահ՝ Տիգրան Սարգսեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, Յուլիս 6-7-ի գիշերը ծագած փոթորիկը աւեր գործեց, գրեթէ ամէն կողմ: Ամէնէն ողբերգական արկածը պատահեցաւ Սթրազպուրկի արուարձանը, երբ բացօթեայ Երաժշտ մամաս էնտ փափաս ներկայացման հանդիսատեսները, անձրեւէն խուսափելու համար ապաստանեցան վրանի մը մէջ, որու վրայ տապալեցաւ սօսի մը: Տասնեւմէկ հոգի մեռած են տեղն ու տեղը, 85 վիրաւորներէն 41-ը դեռ հիւանդանոցը կը մնային Յուլիս 9-ին, ասոնցմէ 17-ը շատ ծանր վիճակի մէջ էին: Այս արկածը մեծ ցնցում ստեղծեց երկրին մէջ, Առողջապահութեան նախարար՝ Պեռնար Քուշնէր փութաց տեղւոյն վրայ եւ իր ու կառավարութեան ցաւը եւ համակրութիւնը յայտնելով ճակատագրին վերագրեց ինչ որ պատահած է, ծառը, ըսաւ, պէտք չէ տապալէր հոն ուր տապալեցաւ: Յուլիս 6/7-ի գիշերուան փոթորիկը այլ աւերներ ալ գործեց: Սոմի նահանգը անգամ մը եւս տուժողներէն եղաւ, ողէտալի ողողումներով: Աւինեոնի ամրան բացօթեայ փառատօնին բացումն ալ տեղի չունեցաւ:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ հիւսիսը՝ Պրատֆորտի մէջ, բուռն բախումներ տեղի ունեցան շաբաթավերջին Ասիացիներու, ծայրայեղ աջ բրիտանացի տարրերու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: 100 հազար բնակիչներու շուրջ 15%-ը հարաւ-արեւելեան Ասիացիներ են: Ամէն ինչ սկսած է, երբ ծանուցուած է ծայրայեղ աջ Նէշընըլ Ֆրոնթ կուսակցութեան մէկ ցոյցը: Ի պատասխան, հականացի տեղական միութիւն մը որ կը համախմբէ Փաքիստանցիներ, Պէնկլատէշցիներ, հակացոյցի մը կոչ ըրած է: Ի վերջոյ ոստիկանութիւնը արգիլած է Ազգային Ճակատին ցոյցը, բայց, անդամներ գացած են Պրատֆորտ եւ խանգարած հակացոյցը, նախատինքներով, հայհոյանքներով, ինչ որ պատճառ եղած է բախումներուն եւ անակնկալի բերած ապահովութեան ուժերը: 120 ոստիկան վիրաւորուած է:

ԳԱԶԱ – ԵԳԻՊՏՈՍ սահմանագլուխին վրայ, բախումներ պատահած են եւ 11-ամեայ Պաղեստինցի մը սպաննուած է: Համասը խոստացաւ տղեկին վրէժը լուծել 10 անձնասպանական ոճրափորձերով:

ՈՒԶԵՐԱՅԻ ՄԷՋ (Ալժերիա) տասը հոգի սպաննուած են Յուլիս 5-էն 6-ի գիշերը: Այս ջարդն ալ կը վերագրուի իսլամապաշտ զինեալ խմբակներու: Յաջորդ գիշերն ալ 16 հոգի եւս մորթուած են, մինչ խռովութիւնները չեն դադրած Քապիլիոյ մէջ:

ՓՈՐԹՏԱՈՒՆԻ ՄԷՋ (Հիւսիսային – Իրլանտա) Օրանժիսթները (բողոքական) իրենց տարեկան տօնը կատարեցին, բայց, չկրցան անցնիլ կաթողիկէ թերդէն՝ Կարվէկի ռոտէն:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետը Պ. Տըլանոյէ Ֆրանսախօս քաղաքապետներու միջազգային ընկերակցութեան նախագահ ընտրուած է, փոխարինելով իր նախորդը՝ Ժան Թիպէրին: Ֆրանսախօսութեան որուն անդամ է նաեւ Երեւան, յաջորդ վեհաժողովը կը գումարուի Պէյրութի մէջ, յառաջիկայ Հոկտեմբերին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ, Յուլիս 7-ի գիշերը, անակնկալի բերելով իր ունկնդիրները, Տանիէլ Պարընպօյմ իր նուագահանդէսը փակեց Ռիշար Վակնէր նուագելով ինչ որ «հրապարակային մշակութային բռնաբարում» որակուեցաւ: Ծանօթ է որ Վակնէր արգիլուած է Իսրայէլի մէջ իր հակահրէական պարսաւագիրներուն համար ու նաեւ անոր համար որ նախընտրած երաժիշտն էր Հիթլէրի: Մայիսի սկիզբը, Քնէսէթը (Խորհրդարան) 0-ի դէմ 17 ձայնով կոչ ըրած էր փառատօնին տնօրէնութեան որ խուսափի Վակնէրի գործերը դնելէ յայտագրին մէջ, փառատօնը երկրին մշակութային կարեւորագոյն երոյթն ըլլալով: Եթէ նոյնիսկ, տեղ տեղ Վակնէր կը նուագուի, անընդունելի է որ պաշտօնական յայտագրի մը մաս կազմէ: Պարընպօյմ նախ տեղի տալ ձեւացուցած է, ապա խօսքն ուղղելով 3000 ներկաներուն առաջարկած է անձնական նուագահանդէս մը որ ոչ մէկ առնչութիւն փառատօնին հետ, բայց, աղմուկ բարձրացած է, ոմանք մեկնած են, բայց, ի վերջոյ մեծամասնութիւն մը զօրավիգ կեցած է եւ ծափահարած Թրիսթան եւ Իզոլտը:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ «ՊԱՀՊԱՆՈ՞ՒՄ»

Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանի մանրամասն յօդուածը («Յառաջ», Մայիս 22 – 23) թերեւս վերջնական ապացոյցն է, որ ուղղագրութեան բանավէճը իրականութեան մէջ մենախօսութիւն մըն է։ Ակադեմականներ, պաշտօնատարներ, յօդուածագիրներ հազար անգամ նոյն մաշած յանկերգները կը կրկնեն «նոր» ուղղագրութիւնը ջատագովելով, իսկ դասական ուղղագրութեան պաշտպաններ հազար անգամ նոյն քննադատութիւնը կը ստիպուին վերաշարադրել՝ պարզապէս որպէսզի առաջիններուն ճշմարտանման փաստարկները ճշմարտութեան չվերածուին կրկնութեան ուժով։

Ազերիները, 1990-ականներու սկիզբէն լատինական գրութեան անցած ըլլալով, որոշ դժուարութիւններ ունին. – «Տասը տարեկանէն վար ազրպէյճանցի երախաներ հիմա կրնան իրենց բնիկ ազերի լեզուն լատինատառով կարդալ։ Բայց չեն կրնար կարդալ ռուսական ոճի կիւրեղատառ տպուած ամբողջ ազերի գրականութիւնն ու պատմութիւնը։ Իրենց ծնողքը, միջանկեալ, նոր տպուած գիրքեր չեն կրնար կարդալ։ Հանրային տարածքներու մէջ եւ ցուցատախտակներու վրայ, հիմա կիւրեղեանի, լատինականի եւ նոյնիսկ արաբականի քաւլէյտոսքոփ մը կայ» (Hugh Pope, «A Soup of Alphabets Bedevils Azeris», The Gazzette (Montreal), November 26, 2000)։

Բայց Ազրպէյճանի պարագային այբուբենի՛ փոփոխութիւն մըն է եղածը։ Հայոց պարագային՝ ուղղագրական քանի մը օրէնքներու հարց է միայն։ Յայտնապէս, ազերիները կրնան այբուբեն փոխել, 70-ամեայ գրականութենէ հրաժարիլ եւ նոր ուղի բռնել։ Մենք այդ մը տեւոր ընդունակութենէն զուրկ ենք։

Հանգուցեալ Վահէ Օշականը՝ դասական ուղղագրութեան ջերմ պաշտպան մը - որ այդ հարցը պիտի յարուցանէր Հայրենիք – Սփիւռք համաժողովին՝ Սեպտեմբեր 1999-ին, ի դժգոհութիւն շատերու-, կը պնդէր մասամբ ճիշդ ըլլալ երբ Հոկտեմբեր 1998-ի նամակի մը մէջ կը գրէր, թէ «ուղղագրութիւն մէջտեղ նետել հիմա՝ համազօր է խզումը մեծցնելու, նաեւ Հայաստանի մէջ պառակտում յառաջացնելու այնպիսի ժամանակ մը երբ անոնք իրենց բոլոր ուժին պէտք ունին պահելու ինքզինքնին եւ փորձելու դառնալ Արեւմուտքին»։

Ահա թէ ինչո՞ւ մեռեալ կէտի մը վրայ ենք. ամէն մարդ իր դրոյթը կը պնդէ եւ հասկացողութեան որեւէ եզր նշմարելի չէ։ Սակայն, այս նոյն վիճակը խորհրդային շրջանին ալ կար, խզումը աւելի մեծ չէր։ Ի վերջոյ, Հայերս անգլիախօս, սպանախօս, ֆրանսախօս կամ գերմանախօս մարդոց չափ խելացի չենք, որ կարենանք «բարդ» ուղղագրութեան մը մատչելի մարտահրաւէրը դիմագրաւել։ Ահա թէ ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը... «անգրագէտ» կրնայ դառնալ։

Այս բոլորը լեզուական նոր ինքնութիւններու կազմաւորումը յառաջացուցած է։ Դասական ուղղագրութիւն = արեւմտահայերէն, «նոր» ուղղագրութիւն = արեւելահայերէն։ Այսպէս է, որ Սփիւռքի թերթերը, երբ թէ «արեւմտահայ», իսկ հայրենի մամուլը՝ «արեւելահայ» ուղղագրութեան կը հետեւին։ Ու ո՛չ միայն թերթերը, այլեւ անհատները։

Արդարեւ, վերջերս պատահաբար հարսանեկան հրաւիրատոմս մը տեսանք. Միացեալ - Նահանգներ ծնած (կամ մեծցած) տղայ մը հայաստանցի աղջկան մը հետ պիտի ամուսնանայ։ Ուրկէ՞ հասկըցանք. աչք մը նետելով հրաւէրին վրայ։ Ծնողներուն մականունները (փոխած ենք)՝ Կարապետեան եւ Գրիգորյան։

Ամբողջովին դասական ուղղագրութեամբ տպուած հրաւիրագիրը ինքնութեան տարբերացումի հոյակապ վկայութիւն մըն է։ Ի վերջոյ, եթէ մարդը արեւելահայերէն կը խօսի, ինչո՞ւ «արեւելահայերէն» պիտի չգրէ իր մականունը...։

Ահա թէ ինչո՞ւ, թերեւս, Լոս – Անճըլըս տպուող պարբերաթերթ մը հպարտութեամբ կը յայտնէ, թէ արեւմտահայերէն ու արեւելահայերէն, դասական ու «նոր» ուղղագրութեամբ յօդուած կը սըպէ։ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ, մէկ ուղղագրութիւն» սկզբունքին որպէս զօրակցութիւն, կ'երեւի։

Այս բոլորը՝ դեռ ոչինչ։ Ցաւալին այն է, երբ առանց որեւէ արդարացումի, դասական ուղղագրութեան ի խնդիր ճիգերը մեր ձեռքով կը խեղդենք։

Ատենին, հայրենի հեղինակներու գիրքերը կը տպուէին կամ կը վերատպուէին Սփիւռքի մէջ՝ ուղղագրութիւնը դասականի վերածելով։ Ինչպէս յայտնի է, այդ գործը գիրք մը ծայրէն շարել կ'ենթադրէր։ Բայց մարդիկ կ'ընէին, որովհետեւ, ի՛նչ ալ ըլլար իրենց գաղափարական համոզումը, ա՛յդ կէտին շուրջ համաձայն էին։

Այժմ, երբ աշխատանքը դիւրացած է եւ կրնանք գիրք մը Հայաստանի Բեւեռին մէջ շարել ու էջադրել, եւ համակարգիչի մէկ հպումով՝ Ալասքա փոխանցել առ ի տպագրութիւն, սկզբունքները սկսած են արմատախիլ ըլլալ։

1993-ին, Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութիւնը Հայրենի Մտաւորականութեան Ֆոնտ մը հաստատած էր՝ Հայաստանի մտաւորականներուն իր նպաստը բերելու նպատակով։ Ինը գիրքեր մրցանակի արժանացան (մէկը՝ հեղինակին կողմէ քաշուեցաւ) ու կամաց – կամաց սկսան լոյս տեսնել։

Նոր ստացանք այդ շարքին վերջին՝ եօթներորդ եւ ութերորդ հատորները. երկու արժանաւոր մանկավարժներու՝ ազգագրագէտ Սարգիս Յարութիւնեանի եւ լեզուաբան Գէորգ Ջահուկեանի պատկառելի երկասիրութիւնները, որոնք տպուած են Պէյրութ, Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» տպարանէն (առանց թուականի նշումի, որ պէտք է ըլլայ 2000)։

Կողքին վրայ կը կարդանք. –

Սարգիս Հարությունյան, «Հայ առասպելաբանություն»

Գեվորգ Ջահուկյան, «Հայոց լեզվի տեսության եւ պատմության հիմնահարցերը»։

Այո՛, այսպէս։

Գիրքերը ծայրէ – ծայր տպուած են «նոր» ուղղագրութեամբ։

Անոնք յայտնապէս շարուած են Երեւանի մէջ եւ սալիկով կամ առկցումով փոխանցուած՝ Պէյրութ։ Արդ, քանի՞ օրուան գործ էր 527 (Յարութիւնեան) եւ 406 էջնոց (Ջահուկեան) հատորներուն ուղղագրութիւնը փոխել։ Լայն չունչ քաշելով՝ երկու շաբաթ խիրաքանչիւրին։ Միակ անպատեհութիւնը՝ դասականի վերածելու ժամանակ, վերլուծական ցանկերու սրբագրութիւնն էր, ընդամէնը՝ քանի մը ժամուան յաւելեալ աշխատանք։

Մասնաւոր բսելիք չէինք ունենար, եթէ Երեւանի մէջ հրատարակուէին «նոր» ուղղագրութեամբ եւ տեղ մը փոքրատառ գրուէր «տպուած՝ Պէյրութի մէջ», ինչպէս Լոնտոնի մէջ հրատարակուող, բայց Հոնկ - Քոնկ տպուած գիրքերու, կամ Արժանթին հրատարակուող, բայց Պրազիլ տպուած պարբերաթերթերու պարագան է։ Սակայն, երբ հատորներուն սփիւռքեան, թէկուզ եւ պարագայական պատկանելիութիւն մը կը տրուի, նոյնինքն Սփիւռքը պէտք է յարգէ ինքզինքն ու իր հաստատած սկզբունքը։

Արդարեւ, Սփիւռքի մէջ հրատարակուած գիրք մը մեզի սահմանուած է նախ եւ առաջ։ Ապա թէ ոչ, որո՞ւ համար տասնամեակներով սկզբունքներ կը չեփորուին ու կը պաշտպանուին։

Անուանաթերթին ետեւի էջը կը պարունակէ՝ արեւելահայերէնով, մեկենասութեան ազդը, ինչպէս եւ բացատրագիր մը՝ Հայրենի Մտաւորականութեան Ֆոնտի մասին։ Յարութիւնեանի հատորը նոյնիսկ յաւելեալ ազդ մը ունի, ուր կ'ըսուի թէ «Աշխատանքը կատարուած է ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Ինստիտուտում եւ երաշխաւորուած է հրատարակութեան Ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ»։ Այս էջը միակ «գիջում»ն է դասական ուղղագրութեան։

Արդար է նշել, որ այս խախտումը նախընթացներ ունի. Լոս – Անճըլըսի մէջ «նոր» ուղղագրութեամբ գիրքեր առատօրէն լոյս կը տեսնեն։ 1990-ականներու առաջին կէսին, հայրենի տաղանդաւոր բանաստեղծ Հէնրիկ Էթոյեանէն քերթողագիրք մը լոյս տեսաւ Պէյրութի մէջ՝ «Նոր Կեանք» հրատարակչատան կողմէ (դժբախտաբար՝ անունը չենք յիշեր, ոչ ալ ճշգրիտ թուականը)։ Բայց այժմ խօսքը կը վերաբերի Սփիւռքի ամէնէն կարեւոր ու վաստակաւոր կազմակերպութիւններէն մէկուն։

Օրինակները վերէն կու գան։

Ժողովրդական խօսքին հակադրուելով, հաւկիթին մէջ մազ չենք փնտռեր։ Միայն, յարգանք ու թծախնդրութիւն՝ մե՛ր իսկ հանդէպ։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԱՆՄԵ՞Ղ ԵՆ ՄԻՇՏ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

Մարդկային (կարճատեւ) կեանքի ամենադեղեցիկ, նաեւ շատ անգամ ամենաերջանիկ ժամանակաշրջաններն են մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը։ Թող դայ սեւ ձեռք մը անոնց ջինջ երկնակամարը ամպոտելու, մանկական անմեղ ու մաքուր հոգին խաթարելու, եւ այդ երախաները վաղը չափահաս՝ Անդրանիկ Ծառուկեանի բնութագրումով պիտի ըլլան «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ»։

Այսօրուան երիտասարդութիւնը, գոնէ արեւմտեան «զարգացած» եւ տնտեսապէս բարգաւաճ երկիրներու մէջ, ինչպէս Ֆրանսան, կը վայելէ ընդհանրապէս նիւթական լայն պայմաններ, անհրաժեշտին ու պիտանիին քով ունենալով շատ անգամ աւելորդն ու անպէտը։ Յաճախ կը տարուինք ըսելու որ այսօրուան պզտիկները բանի մը յարգ չեն գիտեր։ Անոնք կը վայելեն մանաւա՛նդ շատ «թոյլատու» միջավայր, սկսեալ ընտանեկան յարկերէն մինչեւ հանրային վայրերը, դպրոց, մարդական ակումբ եւ այլն։ Յաճախ նաեւ աշխատող կամ բաժնուած ծնողներ կա՛մ ժամանակ չունին իրենց զաւակներուն մօտէն հսկելու, կա՛մ ալ պարզապէս իրենց վիճակին կը ձգեն զանոնք։ Ընտանեկան չինիչ դաստիարակութեան մը պակասէ զատ, պատմութեան գիրկն անցած են այն լաիք բարոյախօսութեան դասերը որոնք աւելի քան կէս դար առաջ, ամէն առաւօտ 10 վայրկեան մեզի կու տային Ֆրանսական Գ. Հանրապետութեան նուիրեալ ուսուցիչները։ Բացի ասկէ, չքացան նաեւ շաբաթական երկու պահ դասաւանդուած՝ քաղաքացիական կրթութեան – instruction civique – դասերը լիսէներու ցած դասարաններուն մէջ։ Արդի՞ւնք. սերունդ մը որ լայն չափերով կորսնցուցած է բարոյական ամէն ուղանիշ (repère)։

Երախաներու միտքն ու հոգին եղծող գործօններէն մեծագոյնն են թերեւս հեռատեսիլը եւ համակարգիչը, որոնք Եզովբոսի լեզուին պէս՝ աշխարհի ամէնէն լաւ ու նաեւ ամէնէն գէշ բաներն են։

Ճիշդ է, այսօրուան մանուկը աւելի արթուն է, աշխարհին աւելի բացուած է քան մէկ – երկու սերունդ առաջուաններ։ Նոյնիսկ 6 – 7 տարեկանները կը տիրապետեն համակարգիչին, եւ տեսախաղերը որոնք եկած են իրենց խաղալիքները փոխարինելու, բրտութենէն եւ կոպտութենէն ուրիշ բան չեն բերեր։ Թող թուլնայ քիչ մը իրենց վրայ հսկողութիւնը, եւ համացանցը ինչե՛ր ըսես որ իրենց չի բերեր։ Գալով հեռատեսիլին որ սանձարձակ տուն կը մտնէ ամէն ինչ, ընդունելիին հետ անընդունելին, մարսելիին հետ ամարսելին, եւ ատիկա, ա՛յնպիսի ժամերու – շատ անգամ լուրերու շարքին մէջ – երբ ամբողջ ընտանիքը նստած՝ մէկ կողմէն կը ճաշէ կամ կ'ընթրէ, միւս կողմէն կը «կլլէ» կապոյտ պաստառին վրայ երեւցածը։ Մասնաւորաբար կը տրուին դէպքեր – faits divers – զորս ոչ միայն երախաները, այլեւ չափահասներս ալ շատ անգամ պէտք չունինք գիտնալու։ Այսօրուան մանուկներուն ուղեղները խճողուած են շատ մը բաներով որ իրենց անչափահաս տարիքը չի կրնար հասկնալ ու «մարսել», եւ ատիկա ուղղակի կը վնասէ թէ՛ իրենց, թէ՛ ուրիշին,

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՐՋ ՀԱՐՑ Է

Ռուսաստանի մէջ խորհրդային շրջանի սովորութիւններ, ընթացքներ բոլորովին անհետացած բաներ չեն, նոյնիսկ երիտասարդական կազմակերպութիւններու մարզին մէջ։ Ինչ որ հաճելի չէ, կամ կասկածելի է իշխանութիւններուն համար, գրեթէ անցեալի մեթոտներով հակազդեցութիւն կը գտնէ, մինչ երկրին իշխանութիւնները («Միասին քալենք», կամ անիշխանական) որոնք կ'ամբաստանեն կազմակերպութիւններ կը հիմնեն, ոստիկանական ուժերը ամէն առիթով ցոյց կու տան թէ նպատակ չունին ձեռնածալ դիտելու ծնունդ առնող այլ կազմաւորումներ։

Արդէն, նախագահ Ելցինի օրով թերթեր էին ծայրայեղականները (ձախակողմեան կամ անիշխանական) որոնք կ'ամբաստանուէին վայրագութեամբ, կամ իշխանութիւնները տապալելու նպատակով։

Հրապարակայնութեան հետ (1985) կեանքի կոչուած երիտասարդական կազմակերպութիւն մըն էր Փորթոս, թէ՛ Ռուսաստանի, թէ՛ Ուկրանիոյ մէջ. քիչ մը վիպական գաղափարականով անոր անդամները թերթ մըն ալ կը հրատարակէին, մկրտուած՝ «Երջանկութեան տեսութիւնը ընկերութեան պաշտպանու-

երբեմն անդառնալի եւ անդարմանելի կերպով։ Կը տարուիմ երբեմն մտածելու թէ ո՛րքան երջանիկ ենք եղեր – հակառակ որ շատ պզտիկ, տեսանք եւ ապրեցանք Բ. աշխարհամարտի վախերն ու զրկանքները – գրեթէ մինչեւ պատանեկութիւն անգիտանալով շատ մը բաներ, ինչպէս՝ սեռայինը, միասեռականութիւնը, մանկամոլութիւնը եւ մասամբ նոյնն...։

Օրերս, հեռատեսիլի ֆրանսական կայաններէն ԱՐԹԷ-ի (5-րդ) վրայ, կը սեղանի մը ընթացքին խօսուեցաւ դատավարութեան մը մասին որուն ենթական, «հերոս»ը այժմ 17-ամեայ պատանի մըն է։ Ան չորս տարի առաջ ամբաստաներ էր իր ուսուցիչը «սեռային նախայարձակման» համար իբր թէ ուսուցիչը իր վրայ հպումներ ըրած ըլլար, եւ այլն...։

Առանց հաստ – բարակը շատ նայելու, ուսուցիչը ձերբակալեր էին ու բանտարկեր, չլսելով անմեղութեան իր բողոքներն ու աղաղակները։ Մինչ այդ, իր գիւղաքաղաքին մէջ վարկ եւ պատիւ վայելող, ընտանիքի հայր հէք մարդը, չտոկալով իրեն եղած անպատուութեան, բանտին մէջ անձնասպան եղեր էր տակաւին երիտասարդ հասակին...։ Այրիին վճռակամութեան շնորհիւ հետաքննութիւնը ձեռք առնուեր էր կրկին, ու պարզուէր որ... տղան (այն ատեն 13 տարեկան) պատժուած ըլլալով ուսուցիչէն, «վրէժ լուծելու համար» զայն ամբաստաներ էր, պատճառ ըլլալով անոր մահուան։ Այսօր գինք կը դատէին իր արարքին համար...։ Ջահին կլոր սեղանին մասնակից այրին կ'ըսէր որ նոյնիսկ եթէ պատանին պատժուի, իր ամուսինին երիտասարդ կեանքը ետ պիտի չտրուի, եւ զաւակները իրենց հայրը պիտի չվերագտնեն։ Կլոր սեղանին մասնակից բուրջ մանկավարժ մը կ'ըսէր որ չանտեսելով հանդերձ երախաները (որոնցմէ ոմանք խսկապէս բրտութիւններու ենթակայ են), պէտք է մաղել, եւ քանի մը անգամ խիստ քննութենէ անցընել անոնց ըսած – ըրածը, չեշտելով որ այս պարագային մեծ է չափահասներու պատասխանատուութիւնը։ Կ'եզրակացնէր, ըսելով. «մեր երախաները անմեղ չեն, բայց մենք ենք անոր պատասխանատուն»։

Այս ընդհանուրին քով, մեծ է նաեւ մեր՝ հայ ծնողներուս եւ մեծ ծնողներուս պատասխանատուութիւնը, հանդէպ մեր զաւակներուն ու թոռներուն։ Երախային առողջ դաստիարակութեան առաջին եւ լաւագոյն վայրն է ընտանեկան օճախը, ուր մայրական հարազատ կաթին հետ պէտք է անպայման իւրացնէ մեր մայրենին ու մեր աւանդական տոհմիկ արժէքները։

ՍՏԵՓԱՆ ՓՕՂՈՍԵԱՆ

թեան համար»: Այդ երիտասարդները կ'օգնէին հաշմանդամներու, նախկին ռազմիկներու: Իրենց ապրուստը կը շահէին աշխատելով հողագործական համայնքներու մէջ, գործի ժամերէն նաք ներկայացումներ տալով, մարզական գործունէութեամբ, համակարգիչով, բանաստեղծութեամբ զբաղելով:

2000-ի վերջաւորութեան գաղտնի սպասարկութիւնները սկսան հետաքրքրուիլ այս կազմակերպութեամբ. բայց ո՛չ ոստիկանութիւնը, ո՛չ նախկին ՔԱ – ՔԷ – Պէն ապօրինի ոչինչ գտան հոն: Մինչդեռ ոստիկանները առիթ կը փնտռէին ուժի գործադրութեան դիմելու: Առիթը ներկայացաւ տարեվերջին. համայնքին պետը պատժած էին 16 տարեկան երկու երիտասարդներ որոնք վոտկա խմած ու եկած էին. կազմակերպութեան կանոնադրով ծանր մեղքեր էին ատոնք: Յանցաւորները կամ պէտք է մեկնէին ապաստանէն, կամ ընտրէին պատիժ մը: Այդ երկուքը համաձայն գտնուեցան երկրորդին և խարազանուեցան: Յաջորդ օրը 30 ոստիկան խուժեց համայնքէն ներս. անոնք անչափահասներու հանդէպ գէշ վերաբերումի ամբաստանութեամբ հսկողութեան տակ առին ղեկավարները եւ ապարկութեան պատրուակով ջարդուփշուր ըրին ամէն բան: Յաջորդեց նոյն կազմակերպութեան այլ ագարակներուն ալ թալանը, հրկիզումը:

Կազմակերպութեան չորս անդամներ ներկայիս բանտն են, տասնեակ մըն ալ տրանումի մէջ: Բանտարկուածները ապօրինի կերպով զինեալ խումբ կազմելու, առեւանգումի ամբաստանութիւններով կրնան մինչեւ 20 տարուան դատապարտուիլ:

Ուրիշ կազմակերպութիւն մը, Նաւին, կրօնական և փիլիսոփայական պրպտումներ կ'ընէր. անդամները հեթանոսական պաշտամունքի ծէսեր կը կիրարկէին: Գաղտնի սպասարկութիւնները անոր նկատմամբ ալ աչխոյժ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին. կեդրոնատեղին յաճախ քննութիւններու ենթարկուեցաւ եւ անդամները արգաքննութեան հրաւիրուեցան: Անոնց առաջարկուեցաւ զէնքեր դնել, հրացան նուիրելու, կամ դրամական գումարներու խոստումով: Սպառնացին որ մերժումի պարագային լուրջ հարցեր կ'ունենան. այսուհանդերձ, երիտասարդները տեղի չտուին:

Հակառակ որ 2000-ին կազմակերպութիւնը լուծուեցաւ, ոստիկանութիւնը չարունակեց իր հետաքրքրութիւնը. նախագահը Ռ. Վորոնցով ձերբակալուեցաւ, այն ամբաստանութեամբ որ սատանայական ծէսի մը ընթացքին Քաղան քաղաքին մէջ կին մը բռնաբարած է: Զանազան չարչարանքներով փորձեցին խոստովանութիւններ կորզել անկէ. բայց Վորոնցով դիմադրեց որովհետեւ ամբաստանութեան օրը Մոսկուա կը գտնուէր եւ ապացոյց ու վկաներ ունէր այդ մասին: Այսուհանդերձ, ան դատ արձակուեցաւ իր մէկ բարեկամուհիին շնորհիւ որ գիտէր Մոսկուայի լրագրողները գործի մղել ու մեծ փորձառութիւն ունէր ճնշումներու դէմ պայքարելու:

Սերգէյ Գրիգորեանց որ կը ղեկավարէ «Կլասնոստ» հանդէսը, ըսած է թէ ներկայիս ընթացքի մէջ են երիտասարդական կազմակերպութիւններու դէմ բացուած աւելի քան տասնեակ մը դատեր: Այդ կազմակերպութիւններէն են Զէչէնիոյ անկախութեան համար ռուսական շարժումը, Յեղափոխական նոր այլընտրանքը, Յեղափոխական ռազմական խորհուրդը:

Անոնց դատերը հասարակաց շատ կէտեր ունին: Ապահովութեան գաղտնի սպասարկութիւնը ուղղակի, կամ անուղղակի կերպով մասնակից է անոնց ընթացքին. մինչդեռ այդ երիտասարդները լրտեսութեամբ ամբաստանուած չեն: Բայց էականը հանրային կարգ – կանոնը խանգարող վտանգաւոր ուժեր չէկրքացնելը չէ, այլ՝ ցոյց տալ որ ՔԱ – ՔԷ – Պէ-ին յաջորդած սպասարկութիւնը նոյնքան վճռական է ու խստապահանջ: Ս. Գրիգորեանց կ'ըսէ թէ այդ դատերուն առաջին նպատակն է գաղտնի սպասարկութիւններու բազմամարդ պաշտօնէութիւնը արդարացնել, երկրորդ՝ վերադաստիարակել երիտասարդութեան ամէնէն գործօն զանգուածը. անոնց ներարկել այն համոզումը թէ Միասին քալենք կազմակերպութիւնը այլընտրանք չունի եւ թէ «լուսանցքային» կազմակերպութիւնները վտանգաւոր են:

Այնպէս կը թուի թէ պետականութիւնը, զարտուղիները կը վրդովեն ազատական կոչուած վարչաձեւերն ալ որոնք միատարր ընկերութիւններ ունենալու համար խնամքով կը մշակեն իրենց միջոցները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հ. Օ. Մ.-Ի ՃԱՇԸ «ԱՐԱՐԱՏ» ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Լոս – Անճըլըսի «Արարատ» հանգստեան տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Յունիս 5-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպած ճաշը: Հինգերորդ տարին ըլլալով, Հ. Օ. Մ.-ը Յունիս ամսուն նման ձեռնարկով ուրախութիւն կը պատճառէ հանգստեան տան ծերերուն: Ներկայ եղած են 600 հոգի: Շրջանային Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Մարօ Զալեան – Ուիտ խօսք առնելով նշած է թէ «Արարատ» տան եւ Հ. Օ. Մ.-ի գործունէութիւնները զուգահեռ կ'ընթանան, որովհետեւ Հ. Օ. Մ.-ը եւս իր հիմնուած օրէն սկսեալ եւ 91 տարիներու ընթացքին բուժարաններ եւ անկելանոցներ հիմնելով, կը ջանայ օգտակար հանդիսանալ հայ ժողովուրդի տարեցներուն: Գործադրըւած է գեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգ, արտասանութիւն, նուագ:

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած՝ արձակագիր Վիկտոր Սանասարեանին: Գրիչ Դաւթեան ներկայացուցած է հեղինակը, որ իր կարգին հատուածներ կարդացած է իր պատմուածքներէն, որոնք վերջերս լոյս տեսած են երկու հատորներով: Վերլուծելով հեղինակին վիպակներն ու պատմըւածքները, Ստեփան Թոփչեան նշած է թէ Սանասարեանի եւ այլ արձակագիրներու ջանքերով կը շարունակուին բափիւռքահայ գրականութեան լաւագոյն աւանդութիւնները, որոնց հիմը դրուեցաւ 30-ական թուականներուն, Շահան Շահնուրի գրականութեամբ: Խօսք առած են Մերի Վարդանեան, Արմէն Պօղոսեան եւ Գէորգ Քրիստինեան:

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԸ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Փասատինայի մէջ, Յունիս 24-ին, տեղի ունեցած է նոր կառուցելի եկեղեցւոյ մը հիմնարկէքը: Նոր եկեղեցին պիտի կառուցուի նախապէս գործող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ եւ յարակից հողամասին վրայ, ընդգրկելով շուրջ 600 հոգի: Նոյն օրը երեկոյեան, Հիլթըն պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է հանգանակութեան ճաշ մը, նախագահութեամբ Առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի: Ողջոյնի խօսք արտասանած է շինութեան յանձնախումբի ատենապետ Ճէք Ծանտիկեան: Հանդիսութիւնը վարած է իրաւաբան Հրանդ Լամպաճեան: Խօսք առած են Փասատինայի քաղաքապետը, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը եւ իրաւաբան Մարք Կիրակոս, որ վարած է նաեւ հանգանակութիւնը: Գոյացած է 400 հազար տոլար: Կառուցումը պիտի արժէ մէկուկէս միլիոն տոլար: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը:

ՍԱԼԲԻ ՄԱՅԻԼԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի «Հուվըր» հանրային դպրոցի սրահին մէջ, Յունիս 3-ին, տեղի ունեցած է Սալբի Մայիլեանի երգահանդէսը: Յայտագիրը բաղկացած է հայկական ժողովրդական, աշուղական եւ ազգագրական երգերէ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ. –

Վլատիմիր Պուտին յոգնասպառ, կը պառկի: Անկողնին մէջ, կը ջանայ լուծում մը երեւակայել Ռուսաստանի բոլոր հարցերուն համար: Իրեն կ'երեւնայ Ստալինի ուրուականը. – «Ըսէ', Ժոզէֆ Վիսարիոնովիչ, ի՞նչ պիտի ընէիր իմ տեղս: Օգնէ': Խրատ մը տուր»:

= Վլատիմիր Վլատիմիրովիչ, եթէ քու տեղդ ըլլայի, կը պատասխանէ Ստալին, 100 հազար հոգի կը գնդակահարէի եւ Կրեմլինի պատերը կապոյտ կը ներկէի:

– Կապո՞յտ, կը հակադրէ Պուտին, շշմած: Բայց, ինչո՞ւ կապոյտ:

= Որովհետեւ, գիտէի, կը պատասխանէ Ստալին, որ որեւէ հարցում պիտի չընէիր 100 հազար գնդակահարումներուն համար:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԶՕՀՐԱՊ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹ

Նախարարը լռեց եւ Զօհրապին նայեցաւ իր խօսքերուն ազդեցութիւնը նշմարելու համար անոր դէմքին վրայ:

Զօհրապ մտածկոտ դէմք մը առած էր եւ յայտնի էր, որ ներքին յուզումի մը անձնատուր եղած էր:

Թալէաթ դարձեալ սկսաւ խօսիլ եւ ըսաւ, թէ Հայերուն համար բարենորոգումներ ձեռք բերելու միակ միջոցն էր Թուրքերուն մօտենալ եւ թողուլ եւրոպական տէրութիւններուն օժիտը:

- Անոնք ամէնքն ալ իրենց անձնական շահը կը հետապնդեն, – աւելցուց, - մենք ենք ձեր միակ բարեկամները:

- Ամէն պարագայի, – պատասխանեց Զօհրապ, - ես առանձին չեմ կրնար ձեզի բան մը ըսել, պէտք է Պատրիարքին եւ ընկերներուս հետ խորհրդակցիմ:

- Իմ ըսածներս արդարացի չէ՞ն թուիր քեզի:

- Անշուշտ ճշմարտութիւններ կան անոնց մէջ:

- Ես կ'ըսեմ, թէ ամէնքն ալ ճշմարիտ են:

Թալէաթ աւելի մտերմական շեշտ մը դրաւ իր խօսակցութեան մէջ եւ սկսաւ հարցուփորձել Զօհրապը մեծ պետութիւններու դեսպաններու տրամադրութեան մասին:

Զօհրապ մէկ քանի տեղեկութիւններ հաղորդեց՝ խորհելով, թէ ատոնք հայկական դատին չէին կրնար վնասել:

Ի փոխարէն Թալէաթ եւս Թուրք պետութեան տեսակէտը պարզեց, ըսաւ, թէ Հայկական բարենորոգումներու համար մինչեւ որ սահման զոհողութիւններ կրնային ընել, եւ այլն:

Յետոյ իրարու հետ կարծիքի փոխանակութիւններ ըրին, թէ ի՛նչ հիման վրայ կարելի էր բանակցութիւնները սկսիլ:

Ի վերջոյ Զօհրապ ոտքի ելաւ եւ մեկնեցաւ:

– Այս գիշեր Սէրքըզ տ'Օռխան իրարու հետ կը տեսնուէինք, - ըսաւ Թալէաթ՝ մտերմօրէն Զօհրապի ձեռքը սեղմելով:

Այս վերջինը արագ քայլերով անցաւ Պապը Ալիի նրբանցքներէն եւ դուրս ելաւ:

Իր կառքը կը սպասէր, Զօհրապ ժամացոյցը նայեցաւ եւ կառապանին հրամայեց.

– Դէպի Բերա:

Կառքին մէջ դարձեալ մտածումի մէջ թաղուեցաւ: Թալէաթի հետ ունեցած տեսակցութիւնը զինքը չափազանց վրդովված էր:

«Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ մեր բոլոր գաղտնիքները այսպէս կ'իմանայ, - կը մտածէր, – արդեօք լրտեսներով պաշարուա՞ծ ենք»:

Եւ մտածումը ուղղուեցաւ դէպի Թիւ 17 խափիէն:

«Թերեւս ինքն է դարձեալ այս գաղտնիքները հաղորդողը: Ցիշատակագիր մը կու տանք դեսպանատուններուն, եւ օրինակը խկոյն կը հաղորդուի Թալէաթի. ինչպէ՞ս կարելի է ասիկա: Ո՞ւրկէ առնուած է օրինակութիւնը, Պատրիարքարանէ՞ն, թէ՞ դեսպանատուններուն մէկէն, երկուքն ալ կարելի է»:

Յետոյ անդրադարձաւ Թալէաթի հետ ունեցած տեսակցութեան:

«Կարծեմ սխալ ըրի քիչ մը շատ առաջ երթալով, – խորհեցաւ, – պէտք էր, որ աւելի խոհեմ ընթացք մը բռնէի... գըրեթէ բանակցութեան սկսայ հետը, առանց այդպիսի պաշտօն մը կամ իրաւասութիւն մը ունենալու, բայց եթէ խոհեմ վարուէի, այն ատեն ալ կասկած պիտի հրաւիրէի վրաս»:

Ինչպէս գիտենք, այդ թուականին Զօհրապ սկսած էր չափազանց յոռետես ըլլալ, իրաւ է, որ կը շարունակէր աշխատիլ Հայկական բարենորոգումներու համար, բայց առանց համոզումի, առանց հաւատքի: Մտքի այդ տրամադրութեան ներքեւ իրեն համար Թալէաթի առաջարկը բոլորովին անընդունելի բան մը չէր թուեր իրեն:

«Եթէ վաղը Եւրոպական պետութիւններու միջեւ անհամաձայնութիւն մը ծագէր, եւ բարենորոգումներու հարցը մէկ կողմ ձգէին, ի՛նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը:

Լաւագոյն չէ՞ր կարելի եղածին չափ խզում յառաջ չբերել Իթթիհատի հետ»:

Այս մտածումներով տոգորուած՝ Զօհրապ հասաւ իր բնակարանը, Այազ փաշայի կողմը:

Հետեւեալ օրն իսկ Զօհրապ մանրամասնօրէն պատմեց Թալէաթի հետ իր տեսակցութիւնը Հարստահարութեանց յանձնաժողովի անդամներուն: Ասիկա բուռն վիճաբանութիւն մը առաջ բերաւ ժողովին մէջ:

Շատեր դատապարտեցին զինքը ինքնագլուխ այդպիսի բանակցութիւն մը կատարած ըլլալուն համար:

– Պէտք էր, որ նախապէս մեզի հետ խորհրդակցէիր, – կ'առարկէին:

– Բայց երբոր Թալէաթ զիս իր քով հըրաւիրեց, չէի գիտեր, թէ ի՛նչ խնդրի համար էր:

– Երբ խնդիրը հասկցար, այն ատեն կրնայիր կարծիք չյայտնել:

– Տեսակցութիւնը պաշտօնական հանգամանք չունէր, զուտ մտերմական էր:

Զօհրապ հաղորդեց նաեւ գաղտնի թուղթերուն Թալէաթի քով գտնուելուն պարագան:

Դարձեալ ցցուեցաւ, այս առթիւ, Թիւ 17 խափիէին խորհրդաւոր գաղտնիքը:

Յանձնաժողովի անդամները ամէնքն ալ յուզուած էին:

– Զարմանալի է, որ ազգային իշխանութիւնը տակաւին հետք մը չէ կրցած գտնել, – դիտել տուաւ մին:

– Կարծեմ այս անգամ որոշ հետք մը գտած են, բայց շատ գաղտնի կը պահեն կոր, – ըսաւ ուրիշ մը:

– Թող ուզածնուն չափ գաղտնի պահեն, բայց գործ մը տեսնեն: Եթէ մեր գաղտնիքները, մեր խօսածները եւ գրածները այսպէս կառավարութեան ձեռք պիտի անցնին, մենէ ոչ մէկը պիտի ուզէ իր պաշտօնը շարունակել:

– Բնականաբար ... ինչո՞ւ մեր անձը վտանգենք:

– Պէտք է ստիպել Վարչութիւնը, որ արագ եւ ազդու կերպով գործէ:

– Այս աթոռին վրայ նստողը պէտք է ամէն անձնական նկատում մէկ կողմ դնէ եւ ամէն վտանգ աչքը առնէ, – գոչեց Շահրիկեան:

Շահրիկեանի այս խօսքերը լիճը նետուած քարի մը ազդեցութիւնը ըրին. բոլոր զորաերը լռեցին:

(Շար. 15)

Պ. Կարօ Եօթնեղբայրեան,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Անիձա Աչըք-կէօզեան եւ զաւակները,
Եւ համայն ընտանեկան պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱԳԱՊԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 6-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 11, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

մարդասպաններին: Ձեր յայտարարութիւնը, համոզուած ենք, խոչընդոտում է ոճրագործութեան կազմակերպիչների բացայայտմանը, խրախուսում քաղաքական սպանութիւններ մտայղացողներին, որոնց գործունէութիւնից ոչ մի քաղաքական գործիչ, պարզւում է, զերծ չի կարող մնալ ձեր օրօք: Մենք չենք ուզում կրկնուի Հոկտեմբեր 27-ը: Զենք կասկածում, որ դատարանի արդարացի վճիռը կը լինի բացառիկ պատժամիջոցը՝ մահապատիժը: Գտնում ենք, որ այն պէտք է իրագործուի այս պետութեան մէջ ահաբեկչութիւնը արմատախիլ անելու համար: Պր. Նախագահ, մենք սպասում ենք ձեր պատասխանին. հաստատէք կամ հերքէք ձեզ վերագրուող նշուած յայտարարութիւնը»:

ՊՐԱԶԻԼԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՒՐՄԱՅԵԱՆ

Պրազիլի Նախագահ՝ Ֆ. Քարտոսոյի հրամանագրով Պրազիլի Հայաստանի դեսպան նշանակուած է Վարուժան Պուրմայեան, որ արդէն Մոսկուայի դեսպան է եւ միաժամանակ կը վարէ դեսպանատուները: Ի մօտոյ, Պրազիլ դեսպանատուն կ'ունենայ Հայաստանի մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Նուպար Փափազեանի մահուան առթիւ, Թուրսարդեան ընտանիքը 1500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ Անժելինա Վիլէյա 150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE

organisée par la

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

AU PROFIT DE L'ARMENIE

Vendredi 7 décembre

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section d'Asnières

Au profit de la Colonie de Bellefontaine

Réservez votre soirée

du Samedi 20 octobre

GALA ARTISTIQUE ARMENIEN

avec **l'Ensemble folklorique arménien NAVASART**

Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels

au Grand Théâtre d'Asnières.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Ժոզլին Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սոնփան Միքայելեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Բերիթ եւ զաւակը եւ համայն ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին

ՆՈՒՊԱՐ (ԿԱՍԹՈՆ) ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան եւ քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խանասորի դաշտահանդէսին (Յուլիս 1) կազմակերպիչները շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուէրները. – Պ. Էրիք Պագըրճեան 2·000 Ֆր., Պ. Գասպարեան 500 Ֆր., Պ. Գէորգ Գաւիլեան ապրանքներ:

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville

de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise

le SAMEDI 20 OCTOBRE

une **S O I R E E D A N S A N T E**

à la Salle des Fêtes,

rue Voltaire, Alfortville

avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սօնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման իրենց հօր՝ Գրիգոր Փիլիկեանի յիշատակին:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Փափազեան եւ Ըլմաղեան ընտանիքները 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հարազատին՝ ողբացեալ Սիւզան Փափազեանի մահուան բ. տարելիցին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Պ. Սարգիս Պետոյեան 50·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Վարդանեան թոռներուն՝ Սարգիսի եւ Շաhէյի մկրտութեան առթիւ 500 Ֆր., Տիկին Սիլվա Սերոբեան Ս. Հոխիխմեանց տօնին առթիւ, ի յիշատակ իր մօր 500 Ֆր., Ռ. Ամարգարեան (ԱՄՆ) 100 տոլար, Էօրոփ Էքսփօ 410 Ֆր., Տիկին Շուշան Մամիկոնեան, Տէր եւ Տիկին Հանրի Գանճեան 1·000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրետերիք Նշանեան 500 Ֆր., Էքս-ան-Փրովանսի Հայ Երիտասարդաց Մշակութային Միութիւն 500 Ֆր., Պ. Նուպար Դաւիթեան խաչատուր եւ Անժէլ Քէպապճեանի յիշատակին 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գումրուեան Մարտիրոս Քէպաճեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր., նոյն առիթով Պ. Սիմոն Մխիթարեան 100 Ֆր.:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)

կամ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, հայցն)

8 օրուան համար 8·900 Ֆր.

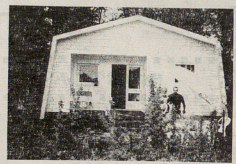
15 օրուան համար 12·800 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝

ՅՈՒԼԻՍ 10

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝

- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոզըրեան՝ 01 47 43 12 66

le domaine de chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :

Week-end * 2 nuits : 950 F ● **Semaine : 2100 F à 3 330 F** (selon période)

Sur place :

diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — **Fax : 02 38 32 99 76**

E-mail : DomChamerolles@aol.com

Le lieu idéal pour les réunions de famille

Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30

Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :

Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN

☎ 06 76 48 58 73

A l'occasion du 1700ème anniversaire du Baptême de l'Arménie et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**

L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :

- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :

— **Eparchie** ☎ **01 40 51 11 90**

— **Paroisse de Paris** ☎ **01 44 59 23 50**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11
MERCREDI
11 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.207 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.207

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 9 / 10)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Յուլիս 6-ի նիստին գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Յունանեան մեղադրող կողմին այն հարցումին թէ Հոկտեմբեր 27-ը իր յաջողութի՞ւնը, պարտութի՞ւնը թէ անյաջողութիւնը կը նկատէ, ժխտական պատասխան տուած է: Ինք ապստամբութեան դրօշ բարձրացուցած է, սակայն, «այն խնդիրը որ դրում էր ապստամբութեան միջոցով, չի իրականացուել»:

Նոյն գատին աւրնչութեամբ Եւրոպայի Խորհուրդին ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն շրջանակին մէջ խնդրոյ առարկայ եղած մահապատիժին նիւթին մասին Արդարադատութեան Նախարար Դ. Յարութիւնեան ըսած է թէ մահավճիռը կը րնայ լուրջ հետեւանք ունենալ Խորհուրդին ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն համար, սակայն առիկա պէտք չէ ազդէ Հոկտեմբեր 27-ի դատավճիռին վրայ: Ան աւելցուցած է որ միայն դատարանը կրնայ վճիռ արձակել Հոկտեմբեր 27-ի դատին մեղադրեալներուն մասին եւ համապատասխան ըլլալ տրուած պատիժին գործադրութեան:

Դատավարութեան Յուլիս 9-ի նիստին ատեանը մերժած է ամբաստանեալներէն Ն. Յունանեանի եւ Ա. Կնեազեանի փաստաբաններուն իրենց պաշտպանեալները դահլիճ բերելու եւ անոնց ներկայութեան դատը շարունակելու առաջարկները: Տուժող կողմին փաստաբան Մարինէ Զանոյեանի դիմումով, նոյն օրուան նիստին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայէն հոգեբան Ն. Տարտրլինա եւս ներկայ գտնուած է, Երեւանէն երկու հայ հոգեբաններու հետ: Նիստէն ետք անոնք տեսակցած են Ն. Յունանեանի հետ:

ԼՂՀ

ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻ

Ղարաբաղի «Հիւսիս – հարաւ» մայրուղին երկու հատուածները՝ Դաշբուլաղ – Գիչան (20 քիլոմեթր) եւ Կարմիր շուկայ – Դրախտիկ (10 քիլոմեթր) Սեպտեմբերին գործածութեան կը բացուին: Այդ հատուածներուն վրայ որոնց լայնքը 10 մեթր է, հողային աշխատանքները աւարտած են, մէկուն վրայ սկսած է կպրապատումը, միւսին վրայ կը սկսի Յուլիսի վերջաւորութեան: Մայրուղին ամբողջութիւնը կ'ունենայ 170 քիլոմեթր երկարութիւն. ան կապուելով Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն, կ'ապահովէ ԼՂՀ շրջաններուն կապը Հայաստանի ու այդ միջոցով արտաքին աշխարհին հետ:

ՏԱՐԵԿԱՆ 250 ԸՆՏԱՆԻՔ ԱՐՑԱԽ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

ԼՂՀ գաղթականներու վարչութեան պետ Սամուէլ Յարութիւնեանի խօսքերով, տարին 200 – 250 ընտանիք բնակութիւն հաստատելու կ'երթայ Արցախ: 2000 Հոկտեմբերէն մինչեւ այսօր հոն փոխադրուելու համար մօտ 600 ընտանիք արձանագրուած է: Ընդունելութեան համար նախապատուութիւն կը տրուի առժամեայ կացարաններու բնակիչ գաղթականներուն, տեղահան եղածներուն եւ բազմանդամ ընտանիքներուն: Պատերազմին պատճառով Արցախէն Հայաստան փոխադրուած է 45 հազար ընտանիք: Ամէն մէկ ընտանիքի վերաբնակեցման փոխարժէքը 6 հազար տոլար է, իսկ ամբողջ ծրագիրը կ'արժէ 300 միլիոն տոլար:

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՐԸ Ա. ՓՕՃԱԼԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԱՄՆ-ու նախորդ նախագահ Պ. Գլինթընի մէկ խորհրդականը Ա. Պլինքըն ՍԻ – ԷՆ – ԷՆ-ի Թրքական կայանէն պատասխանելով Թուրք լրագրող Մ. Ալի Պիրանտի հարցումներուն, պարզած է իր երկրին կատարած դերը, ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Իօճալանի ձերբակալութեան մէջ: Ա. Պլինքըն ըսած է թէ Թուրքիա աշխարհառազմավարական իր դիրքով մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ԱՄՆ-ու համար որոնք չեն ուզեր զայն կորսնցնել: Այդ պատճառով ամէն նեցուկ կը տրամադրեն Անգարայի, ահաբեկչութեան դէմ պայքարի շրջանակին մէջ:

Խօսելով Ա. Իօճալանի Քէնիայի մէջ ձերբակալութեան եւ Թրքական ապասարկութիւններու յանձնումին մասին, ամերիկացի դիւանագէտը ըսած է որ իրենք եղած են քիւրտ ղեկավարին շարժելու միջոցը քայլ առ քայլ հեղցնողը: Բոլոր տրդդացումները անմիջապէս փոխանցուած են Գլինթընի:

Ա. Պլինքըն աւելցուցած է նաեւ որ Ա. Իօճալանի յանձնումին համար երկու պայման դրուած է Անգարայի. առաջինը անոր արդարօրէն եւ ժողովրդավարական դատուիլն է, երկրորդը քրտական հարցին կարգաւորումը: Առաջին պայմանը այսօր յարգուած կը նկատեն, սակայն, երկրորդին մասին Թուրքիա մինչեւ այսօր հարկաւոր քայլը չէ առած: Պլինքըն այս մանտանչումէն ետք յայտնած է թէ մինչեւ որ քրտական հարցը չկարգաւորուի, Թուրքիա չի կրնար յառաջդիմութիւն արձանագրել: Հարկաւոր նկատած է քրտերէն հրատարակութիւններու եւ քրտերէնով ուսուցումի կարելիութիւնը:

ՀԱՅՈՑ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ՎԱՆԸ 2825 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Վան քաղաքի հիմնադրութեան 2825-րդ տարեդարձին առթիւ Հայաստանի Վասպուրական Հայրենակցական Միութիւնը նախաձեռնած է այդ յոբելեանը նշելու: Յուլիս 6-ին, մամուլի ասուլիսով մը Միութեան նախագահը Ռ. Միրզոյեան, հիմնադիր եւ պատուակալ նախագահ Վ. Յարութիւնեան եւ փոխ – նախագահներ ներկայացուցած են Միութեան 20 տարուան գործունէութիւնը եւ նշումներու ծրագիրը:

ՍԵՒԱՆԸ ՋՈՀՆ Է ՄԱՐԴՈՑ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՃԱՀՃԱՑՈՒՄԻՆ

Գիտութիւններու ակադեմիային երկրաբանութեան հիմնարկէն Ռ. Եաղոյեան նշած է թէ Սեւանի աղէտը ջուրին նուազումին հետեւանք չէ, որքան ճահճացումի երեւոյթին: Իսկ առոր պատճառը լիճին շրջակայքի հողամշակումն է որուն համար գործածուած պարարտացուցիչները գանազան ջուրերու հետ Սեւան կը հոսին: Գիտնականը պնդած է թէ հիմ չունի լիճին ճահճացումը բացատրել ջուրի մակարդակին անկումով. մանաւանդ որ հնագիտական աղբիւրներու համաձայն երեք հազար տարի առաջ ալ լիճը ջուրի նոյն մակարդակը ունեցած է, բայց ճահճացումի երեւոյթ չէ նշմարուած: Ռ. Եաղոյեան հարկաւոր նկատած է փոխել շրջակայ մշակութեան բոյսերու տեսակը եւ հացահատիկներու ցանքերը աւելցնել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ տարակարծիք է Շիրաքի նկատմամբ: Մինչ Փարիզի դատախազը՝ Ժան – Փիէր Տէնթիյաք կը գտնէր որ ոչինչ կ'արգիլէր որ Շիրաք ունկնդրութեան ներկայանայ որպէս վկայ, փաստաբանի մը օժանդակութեամբ (թէմուէն ասիսթէ), ընդհանուր դատախազ՝ Ժան – Լուի Նատալ դէմ կ'արտայայտուի Տէնթիյաքի տեսակէտին եւ կը գտնէ որ անոր «իրաւագիտական վերլուծումը ինչ կը վերաբերի սկզբունքին իսկ Հանրապետութեան նախագահին ունկնդրութեան, վիճելի կը թուի իրեն»: Արդարադատութեան դիրքը հակասական կը գտնէ Հանրապետութեան նախագահին պատժական կանոնագրին հետ, այնպէս ինչպէս կը սահմանէ Սահմանադրական խորհուրդը: Նատալ դիտել կու տայ նաեւ այն անկանոնութիւնները, որոնք կրնան պատահիլ այն պարագային, երբ դատաւորները այնուամենայնիւ հարցաքննեն նախագահը: Քննութիւնը երեւան հանած էր որ Շիրաք եւ իր հարազատները 2,4 միլիոն հնչուն դրամով վճարած էին շարք մը ճամբորդութիւններ, կատարուած 1992ի եւ 1995ի միջեւ: Հարցը մէջտեղ եկած էր, երբ 3 հարցաքննիչ դատաւորներ հետաքրքրուած էին Նէօյիի ճամբորդական գրասենեակի մը հաշուապահութեամբ եւ նկատած որ կարգ մը յաճախորդներ Պէրնոլէն – Փիէրաք ծածկանուններով հնչուն դրամով կարեւոր վճարումներ ըրած էին եւ այդ ծածկանուններուն ետին էր ծագ Շիրաք: Հետաքրքրական այլ կէտ մը՝ ընդդիմութեան երեք ներկայացուցիչները, (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ, ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ եւ ՏԷ – ԷԼ) դիմում ըրած են, Յուլիս 9-ին, որ ջնջուի այդ նշանաւոր «գաղտնի հիմնադրամը» եւ արդելքի տակ կ'առնուի ներկայիս: Ժոսփէն բացարձակապէս մերժած է, բայց, ապահովութիւն տուած որ իր շրջանին այդ գումարները երբեք չեն գործածուած քաղաքական նպատակներու: Ժոսփէն «անպատասխանատու» որակեց աջի առաջարկը:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ վաւերացուց Օրլէանի քաղաքապետութեան մէկ հրամանագիրը, ինչ կը վերաբերի 13 տարեկանէն վար մանուկներու, որոնց համար բացարձակ հաստատուած է կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտեան 6, եթէ ոչ ոք կ'ընկերանայ իրենց, որոշ թաղամասերու մէջ: Նոյն որոշումը տուաւ Գաննի (Ծովային Ալպեաններ) քաղաքապետարանը, բայց Քաղաքի ներքին նախարարը դէմ է այս կարգադրութեան, յանուն մարդկային իրաւանց: Ըստ երեւոյթին, բնական կը գտնէ որ 13 տարեկանէն վար մանուկ մը առանձին պտըտի կէս գիշերէն ետք ալ:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ընկերվարականները (նախկին համայնավար) որոնք իշխանութեան գլուխն են, Յուլիս 8-ի գիշերն իսկ յայտարարած են որ յաղթած են երեսփոխանական ընտրութիւններու Բ. շրջանին: Վարչապետին կուսակցութիւնը 44-ի վրայ 37 ընտրաշրջաններու մէջ յաղթական է, ինչ որ լայն մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ իրեն:

ՍԻՆՃԱՆԻ (Անգարայի մօտ) հիւանդանոց մնացած է հացադուլ ընող 28-րդ բանտարկեալ մը՝ Ալի Գոչ: Այս հացադուլը ծայր տուաւ բողոքելու համար բանտային այն նոր պայմաններուն դէմ, զորս իշխանութիւնները կ'ուզեն կիրարկել, այսինքն առանձնացնել բանտարկեալները: 2000 Դեկտեմբերին, այս նոյն հարցին կապակցութեամբ պինեայ ուժերը յարձակում գործեցին եւ 32 հոգի մեռաւ, ինչ որ 60-ի կը բարձրացնէ մեռեալներու թիւը: 1991-ին է, որ կառավարութիւնը որոշած էր առանձնացնել քաղաքական բանտարկեալները, որոնց թիւը 12 հազար է Թուրքիոյ մէջ (8000-ը ՓՔՔ-ի հետ ենթադրեալ կապերու համար): «Ֆիկառօ»յի թղթակիցը՝ Էրիք Պէկկալա կը գրէ թէ (Յուլիս 10) մեռածները ինքնապրաքննութիւն կը կատարեն, միայն «Ռատիքալ»ն է որ կ'արձագանգէ կացութեան:

ՔԻՐՏԱԿԱՆ ՁԻՆԵԱԼ կազմակերպութիւնը (ՓՔՔ) քաղաքական կազմակերպուած պայքար տանելու նպատակով «ժողովրդական շարժում» մը ստեղծած է: Շարժումը աշխատանք պիտի տանի, որպէսզի ժողովրդային գանգուածները ժողովրդավարական ճամբով իշխանութեան լծակներու հասնին:

Վ. ՊՈՒՏԻՆ դէմ արտայայտուեցաւ մահապատիժի վերահաստատման Համաշխարհային Դրամատան նախագահ՝ Վոլֆընզոնի հետ հանդիպումի մը ըն-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

(juillet)

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԸ»

Թուրք ծանօթ ընկերաբան – պատմաբան Թանէր Աքչամ «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք»ի Յուլիսի թիւին մէջ այս խորագիրով ծաւալուն յօդուած մը ստորագրած է: Հոն կը բացատրէ այն պատճառները որոնք կ'արգիլեն Թուրքիոյ իրականութիւնը ընդունելու, քանի որ առիկա պիտի նշանակէ ընդունիլ որ արդի Թուրք պետութեան հիմնադիրներէն ոմանք նաեւ ոճրագործներ էին. իսկ նման ճանաչում կը խորտակէ երկրին պատմութեան ամբողջ պատկերացումը:

Գրութեան դրդապատճառ եղած է Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին Թրքական հակազդեցութիւնը ուղղուած՝ Ֆրանսայի, որ ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը, իրողութիւնը շեղեցնելու նպատակը կը հետապնդէր եւ ոչ՝ կեղծ ամբաստանութեան մը դէմ պաշտպանուելու:

Յօդուածին սկիզբի մասին մէջ Թ. Աքչամ կրկնելով հանդերձ իր տեսակէտը թէ զարանկիզբին օսմանեան ղեկավարները երկրին ծանրակշիռ կորուստներու վրէժին թիրախ ըրին պատասխանատու նկատուած Հայերը, հետաքրքրական մէջբերումներու ալ տեղ կու տայ. անոնք կը պատկանին Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադրութեան մէջ կարեւոր ներդրումի տէր անձերու որոնց մէջ կան մինչեւ իսկ Մ. Քէմալի մօտիկ շրջանակէն դէմքեր:

Մեր յառաջիկայ թիւերով յօդուածը կու տանք թարգմանաբար:

Նոյն էջին մէջ տեղ տրուած է «Գաղտնի մը լուսնին վրայ» թատերգութեան նուիրուած ակնարկի մը որուն հեղինակը՝ Սիլվիան Պէտար «Ուրուականներ» խորագրուած գրութեամբ կ'անդրադառնայ նիւթին, բեմադրութեան:

ՀԱՄԱՆԵՐՈՒՄՈՎ «ԿԱՐՃՈՒԱԾ»ՆԵՐԸ

Խորագիրի չակերտուած բառը Հայաստաներէնի ժամանակակից առեղծուածներէն է որուն առաջին անգամ հանդիպեցանք 1998-ին երբ Ռ. Քոչարեան տակաւին նախագահի պաշտօնակատար, հրամանագրով մը հրահանգեց որ ՀՀՇ-ի իշխանութեան օրուան ամէնէն աղմկայարոյց մէկ դատին – Վ. Յովհաննիսեան + 30- գլխաւոր ամբաստանեա – լը ազատ արձակուի: Նախագահական ընտրովի այդ «ներում»ին մէջ թափանցիկ էր ՀՅԴ-ին հաճոյք պատճառելու, կամ թերեւս նոյնիսկ «պարտք» մը հատուցանելու նպատակը. սակայն, Փարիզի հայ մամուլին հետ հանդիպումի մը ընթացքին այդ նախապատութեան մասին նոյնինքն ենթակային ուղղուած հարցումի մը անոր լակոնական ոճով հեռագրային պատասխանը թէ «մեր գործը կարճուել է», պահեց բային բաւական անթափանց բնոյթը: «Կարճել»ը, Հայաստաներէնի մարզին մէջ տգէտ սփիւռքցիներուն մտքին մէջ կ'առնչուէր «կարճ կապել»ուն որ առեղծուած օրէն դատական, արդարադատութեան եզր դառնալու յատկանիշ չէր ունեցած: Բայց ենթակային պատասխանը այնքան ժլատ էր որ լռելեայն կը թելադրէր խսկապէս կարճ կապել ու անցնիլ աւելի անմեղ հարցումներու:

«Կարճել»ը վերջերս կրկին ասպարէզ ելաւ, այս անգամ ալ 1700-ամեակին առիթով յայտարարուած համաներումին նիւթով: Այս անգամ խսկապէս կարճ կապուեցան Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան ամբաստանեալներէն վեց հոգիի դատավարութիւնները եւ անոնք ազատ արձակուեցան, հաւանօրէն իրենք ալ զարմանալով կատարուածին: Ճիշդ է որ այդ վեց հոգին ահաբեկչութեան սպանութիւններով ամբաստանուածներ չէին, բայց պետական իշխանութիւնը թիրախ առած ու նպատակին ալ հասած ահաբեկչութիւն մը որեւէ ներումի շրջանակին մէջ առնել բաւական երեւակայութիւն կը պահանջէր: Երբ մանաւանդ քրիստոնէական մարդասիրութեան մը դիմակը հագած այդ համաներումը շատ հեռուէն կ'անցնէր ո՛չ պետութեան ղեկավարներու, ոչ ալ պարզ մահկանացուի մը կեանքին ուղղուած արարքի տէրերու: Սակայն, հոս ալ տրամաբանութեան գիծ մը գտնելու, եւ հասկնալու ջանքը աւելորդ է վստահաբար, բոլոր անոնց համար որոնք «կարճել»ուն իմաստին անգամ չեն կրցած թափանցել տակաւին: Այսուհանդերձ, դժուար չէ տեսնելը թէ հակառակ քրիստոնէական մարդասիրութեան մակնիշին, հռչակուած համաներումը քաղաքականին կերպասէն ձեւուած է, բաւական հեռանկարային մեկնակէտերով:

Այս մասին մտածել կու տան ենթակային եզրակացութիւններէ զատ Հայաստանեան մամուլին մէջ տեղ գտնել սկսած էջեր ալ, որոնք կը մատնանշեն կատարուածին մէջ բաւական սուր կէտեր. եւ եթէ խնդրին գրաւարկը պետութեան առընչուած արարք չըլլար, կարելի էր դիւրաւ տարուիլ այդ մատնանշումներէն առթած երգիծելու ախորժակէն:

Յունիս 26-ի «Հայկական Ժամանակ»ը օրինակ, հրատարակած է Նայիրա Զօհրապեանի մէկ գրութիւնը որ համաներումի նիւթով խնդրոյ առարկայ կ'ընէ երեսփոխաններուն անտեղեակութիւնը. այն երեսփոխաններուն որոնց ամէն մէկը կրնար առնուազն զոհը եղած ըլլալ Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործներուն զէնքերէն թռած պատահական գնդակներու. նաեւ այն երեսփոխաններուն որոնց թեր քուէներով ընդունուեցաւ համաներումը...:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ նախորդ օրը Ազգային Ժողովին մէջ գրեթէ բոլոր երեսփոխանները զբաղած էին համաներումի որոշումը քննելով եւ զարմանալով իրենց անտեղեակութեան վրայ, քանի որ քուէարկութեան պահուն չէին նշմարած անգամ թէ որոշումը կ'արգիլէր համաներումի ենթակայ ըլլալ դատաքննութիւնը սկսած դատերը: Կ'ըսուէր նաեւ որ «կարճել»ու է այն թղթածրարները որոնց դատաքննութիւնը սկսած չէ եւ որոնց ամբաստանեալներուն համար օրէնքը մինչեւ երեք տարի բանտարկութիւն կը նախատեսէ:

Հակառակ այս երկու որոշումին, ի՞նչպէս եղաւ որ Հոկտեմբեր 27-ի դատին վեց ամբաստանեալները ազատ արձակուեցան, հարցումին Ազգային Ժողովի իրաւաբանական գրասենեակին պետը Վլադիմիր Նազարեան կը պատասխանէ. «Միշտ էլ այդպէս է լինում, երբ գործով ոչ արհեստավարժներն են զբաղւում»: «Ոչ արհեստավարժ» կոչուածը Արդարադատութեան նախարարն է որ եթէ կ'ուզէր մէկուն լաւութիւն ընել, ինչպէս կը շարունակէ Վլադիմիր Նազարեան, կրնար այդ երկու կէտերը ջնջել համաներումի ծրագիրէն ու հարց չէր ըլլար: Բայց ներկայի կացութեամբ, «Արդարադատութեան նախարարը շատ վատ վիճակի մէջ դրեց Հանրապետութեան նախագահին»: Ան կ'ըսէ տակաւին թէ տուժող կողմերու փաստաբանները կը պատրաստուին բողոք ներկայացնել վերաքննիչ դատարանին, Յունիս 20-ի որոշումը չեղեալ յայտարարելու համար, բայց չի կարծեր որ արդիւնք կու տայ նման քայլ մը:

Տուժող կողմէն Ստեփան Դեմիրճեան լրագրողուհիին հետ ունեցած զրոյցին ըսած է. «համաներումը մարդասիրական ակցիա է, բայց ինչ վերաբերում է Հոկտեմբեր 27-ի գործով այդ վեց ամբաստանեալների նկատմամբ համաներում կիրառելուն, կարող եմ ասել մէկ բան՝ մենք ապրում ենք այնպիսի մի երկրում, որտեղ իշխանութիւնները հովանաւորում են տեռորիզմը: Այն ինչ կատարուեց Յունիս 20-ին դատարանի դահլիճում, ես համարում եմ այս պետութեան խայտառակութիւնը»:

Բողոքի պատրաստուող տուժողները լաւ են թէ եթէ վերաքննիչ ատեանը անպատասխան ձգէ իրենց բողոքը, ատեան պիտի նկատեն «քաղաքական պարտադրանք վերաքննիչ դատարանի վրայ»: Ն. Զօհրապեան ինք դժուար կը նկատէ երեւակայել որ նոյնիսկ եթէ Արդարադատութեան Նախարարը եւ Հոկտեմբեր 27-ի դատաւորը ընդունին որ սխալած են, ի՞նչպէս ազատ արձակուածներուն պիտի ըսեն. «Ընկերներ, Կը ներէք, մենք սխալուած ենք, խնդրում ենք անցնել ձեր վանդակները»:

Համաներումին քաղաքական բնոյթին մասին մտածելու նոր ազդակ եղաւ Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութեան պետին Նախագահ Ռ. Քոչարեանի տուած ապահովութիւնն ալ թէ իր օրով Հայաստանի մէջ ոչ մէկ մահապատիժ գործադրուած է և ասկէ ետք ալ կը գործադրուի: Այդ ապահովութեան մէջ Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործներուն ալ ուղղուած բաժին մը չկա՞յ, խսկապէս, եթէ նոյնիսկ բուն հարցը կը վերաբերի Հայաստանի Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան: Երկրի մը մէջ ուր պաշտօնապէս ջնջուած չէ մահապատիժը եւ պետութեան ութ ղեկավարի սպանութեամբ աւարտած ահաբեկչութեան մը դատը տեղի կ'ունենայ, մահապատիժի գործադրութեան մասին տրուած երաշխիքը եւրոպական չափանիշներու իւրացումէն այլ բան ալ չի՞ նշանակեր: Օրինակ, այն որ դատական որոշ գործերու պարագային «կարճել»էն տարբեր գործածութիւններ ալ կան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԱԾ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Այս գրութեամբ կ'ուզեմ ուշադրութիւն հրաւիրել տարօրինակ պատահարներու կամ իրադարձութիւններու վրայ, որոնք ուղղակի թէ անուղղակի առընչուած են Հայոց ու Հայաստանի: Այս դէպքերուն ընդհանուր որակումին համար ընտրեցի «տարօրինակ» ածականը, նկատի ունենալով իմաստի շատ լայն շրջանակը, որ կ'ընդգրկէ զարմանալի, անսովոր նշանակութիւնները եւ կ'երկարի հրաշալիէն մինչեւ այլանդակ եւ անճոռնի: Մեկնաբանութիւնը կը թողում ձեզի:

Ա.

Ժողովրդավարական կարգերու եւ ընտրական օրէնքին որոշ չափով վստահելու սխալը գործած հայրենակիցներէն մին ալ Աշոտ Բլէեանը ըլլալ կը թուի: Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեան, համարձակութիւնը ունեցեր է 1998-ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայանալ, Ռ. Քոչարեանի մրցակից ըլլալով: Երկու տարիէ ի վեր արգելափակուած է, ինչպէս նաեւ հաստատութեան գլխաւոր հաշուապահ Ռիմա Պօղոսեանը: Դատարան յանձնուած են զեղծարարութեան եւ ապօրինի ծախքերու յանցանքով. դատախազին կողմէ որպէս վկայ կանչուածներէն ոչ մէկը մեղադրող կողմին ի նպաստ արտայայտուած է. աւելին՝ դատարանին բացատրած են թէ դատախազութեան կողմէ ճնշումներու եւ խոշտանգումներու ենթարկուած են: Սակայն, տարօրինակ արդարութիւն՝ Ա. Բլէեան դատապարտուած է եօթը տարուան, իսկ Ռ. Պօղոսեան վեց տարուան բանտարկութեան: Աշոտ Բլէեանի Փարիզի Պաշտպան Կոմիտէն կոչ մը հրատարակած է (Մայիս 21) ուր յիշեցնելով Վերաքննիչ Ատեանին կողմէ այս եօթը եւ վեց տարուան պատիժներուն հինգ եւ չորս տարուան զեղչուած ըլլալու պարագան, կը մատնանշէ որ դատարանը ոչ մէկ յանցանքի փաստ գտած է: Կոմիտէն Հելսինքիի դաշինքին, Միջազգային Ներումին, Մարդկային Իրաւանց, Ֆրանսայի հայ փաստաբաններու եւ իրաւաբաններու ընկերակցութեան լուրջ մտահոգութիւններն ալ նկատի առնելով, արդարութեան եւ ժողովրդավարութեան ջատագովներուն կոչ կ'ընէ որ այս ծանրակշիռ խոտորումին դէմ իրենց բուռն բողոքը յղեն Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչներուն եւ այս տարօրինակ դատաստանին եւ դատապարտութիւններուն ջնջումն ու բանտարկեալներուն անպայման արձակումը պահանջեն: Միայն թէ կայ կէտ մը որ կը մոռցուի. այս դատն ու դատապարտութիւնները օրինակ պէտք է ըլլան ու զգուշացնեն նոր թեկնածուները, որոնք առանց խամաճիկի դերով հանդէս գալու եւ կամ քուէարկութեան օրէն շատ մը առաջ հրաժարելու, լրջօրէն պիտի փորձեն մասնակցիլ ընտրութիւններու: Ամէն յանդգնութիւն իր գինը ունի, որ այս պարագային հինգ տարի արգելափակում է:

Բ.

Մայիսի 17 – 19 Հայաստանի գրողները հաւաքուեր են, իրենց միութեան նոր նախագահը ընտրելու համար: Արփի Թոթոյեան տեղական թերթերէ քաղելով համապարփակ նկարը տուած է այդ օրերու վարկաբեկիչ մթնոլորտին, որ աւելի կը պատշաճէր ռամիկ դասակարգէ մարդոց կապելայի մը մէջ կազմակերպած մէկ ժողովին, ուր թշնամի շրջանակներ, արբեցած եւ ինքնագիտակցութիւնը կորսնցուցած՝ իրաւունք տուած ըլլային իրենք իրենց խօսելու ամէն կերպ, ամէն բան և նիւթէն շեղելու գնով իրենց մէջ կուտակուած մաղձը թափելու: Հարկաւ թէ հոս պիտի չփորձեմ վերարտադրել այդ նուաստացուցիչ և անվայելուչ պատկերը, որ ինչքան ալ զարմանալի թուի, միակ օրինակը չէ մեր «պաշտելի հայրենիք»ի մէջ և որուն ականատես վարժուիլ սկսած ենք: Այս նիւթը այս գրութեան մէջ ներմուծեցի ընտրութիւններէն առաջ պատահած եւ իրապէս տարօրինակ միջադէպութեան մը պատճառով: Սփիւռքի մէջ ալ ծանօթ գրող Ռ. Դաւոյեան, որ նախապէս Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահի պաշտօն վարած է, յատուկ այցելութեամբ դիմեր է «Գարուն» ամսաթերթին գրասենեակը եւ առաջարկեր է խմբագիր Լեւոն Անանեանին ետ առնել իր թեկնածութիւնը: Պատճա՞ռ: Բնական է եղեր որ Գրողներու Միութեան ատենապետը Հ.Հ. Նախագահին «մարդը» ըլլայ: Սովետական շրջանէ մնացած մտայնութիւնը եւ ստրկական հանդուրժողութիւնը ինչ ահաւոր աւեր գործեր է մինչեւ իսկ ընտրեալ կարծեցեալ խաւերու մէջ:

Գ.

Հիլտա Գալֆաեան – Փանոսեան այս իրավիճակը շատ լաւ արտայայտած է: «Սովետական բռնատիրութեան ամենամեծ վնասը արդէն մարդուն մէջ իր ինքնութիւնն ու ազատ մտածողութիւնը խլափանելն է» կ'ըսէ 2000 Հոկտեմբեր 26-ին Երեւանի մէջ գումարուած եւ հայերէնի ուղղագրութեան ցաւոտ հարցին նուիրուած ժողովի մը նկարագրականը եւ քննադատութիւնը ընելով: «Մարդու Իրաւունքներու Յանձնաժողովի Նախագահի հանգամանքով Պարոյր Հայրիկեանի առաջարկը՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան դառնալու մասին, քննարկուեր է խնդրոյ առարկայ նիստին, որուն յատկացուած է իր յօդուածը («Յառաջ», Մայիս 22 եւ 23) եւ իր եզրակացութիւնը դրած է որպէս այս յօդուածին խորագիր:

Ժողովին մասնակից «հեղինակաւոր» ակադեմիկոս լեզուաբաններու արտայայտած այնքան անտրամաբանական, անմակարդակ խեղճութիւնները այս անգամ տարօրինակ են ոչ թէ զարմանալի ըլլալու հանգամանքով, այլ մեզ յուսալքող, Հայաստանցի լեզուագէտներու հասունութեան եւ հմտութեան մասին մեր սնուցանած հաւատքին եւ համարումին միաժամանակ վերջ տուող եւ յուսաբեկում յառաջացնող տուեալներով: Երեւանի Պետական Համալսարանի Հայոց լեզուի ամպիոնի դասախօս, բանասիրական գիտութիւններու դոքթոր, փրոֆ. Խաչիկ Բադիկեան, Ընդհանուր եւ համեմատական լեզուաբանութեան ամպիոնի վարիչ Լիանա Յովսէփեան, Բանասիրական Ֆակուլտետի դեկանի տեղակալ, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Արտաշէս Սարգսեան եւ վերջապէս Լեզուի պետական տեսչութեան պետ Լեւոն Գալստեան, երկինքէն չինկան այդ դիրքերուն, պարապ գլուխներով չգրաւեցին այդ աթոռները: Ունին անշուշտ մասնագիտութիւններ: Անոնց արժանիքները ստորագնահատելու իրաւունք չունինք: Սակայն, կարելի չէ չզարմանալ, տեսնելով որ թերուս պատանի մը անգամ անվայել գաղափարներ կը յայտնեն: Այս վիճակին բացատրութիւն գտնելու անյաջող ճիգերէն ելք մը գտնելու միակ ճամբը Հիլտա Գալֆաեանի միտքին յարիլ եւ ընդունիլ է թէ այդ ուսումնականներուն մտավախութիւնը այն է որ ուղղագրութեան փոփոխութենէ մը ետք իրենց նախապէս գրած գիրքերը ծախելու հնարաւորութենէն կը զրկուին, իրենց նստած ճիւղը հարազատ ձեռքով կտրած կ'ըլլան:

Դ.

Լ. Ղարաբաղի հարցով ծնունդ առած պատերազմէն յաղթական դուրս եկաւ հայկական ճակատը: Բնական է որ ինչպէս միշտ, այս պատերազմին ատեն ալ կռուողները ստացած ըլլային երրորդ պետութիւններու օգնութիւնները, ծածուկ կամ աներեւ կերպով: Հաստատուեցաւ հրադադար մը, որ ի պատիւ երկու կողմերուն, կը շարունակուի մինչեւ այսօր (թէեւ արդէն կրկին զէնքի դիմելը նոյնքան աղիտաբեր էր – եւ է տակաւին – Ազրպէյջանցիներուն, որքան՝ Հայերուն): Սկսան հաշտութեան ժողովները, որոնք նոյնպէս կը տեւեն մինչեւ այսօր եւ վերջ չունին, վասնզի բոլոր մասնակիցները եւ խօսքի իրաւունք ունեցողները կը յամառին իրենց անզիջող կեցուածքով: Ազրպէյջան ետ կ'ուզէ իր գրաւեալ հողերու ամբողջութիւնը, փոխարէն խոստանալով «ամենալայն» ինքնավարութիւն Լ. Ղարաբաղի, որ անվիճելիօրէն պէտք է մնայ իր հողերու ամբողջականութեան մէջ: Հայաստան գրաւեալ հողերուն, մէկ մասը կը տեսնէ որպէս ապատագրուած շրջան, իսկ տարբեր մաս մըն ալ որպէս իր ապահովութեան անհրաժեշտ հողաշերտ: Լ. Ղարաբաղ ինքզինք

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

● Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս ...նիս 15-ին Քէօլնի Սանքթ Փանթալէոն ...եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ միջեկեղե-...ական հանդիպում ու պատարագ, որու ...արոյն Ռուս եւ Հայ Եկեղեցւոյ կողմէ ...ոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ...ղւոյն եկեղեցւոյ մէջ թաղուած, ծա-...մով հայ Թէօփանօ կայսրուհիի շիր-...ին առջեւ: Արարողութեան հայ եկե-...յին ներկայացուց Քէօլնի համայնքի ...եւոր հովիւ Միւռոն Քհնյ. Սարգիս-...ն, որ շուրջ 200 ներկաներուն իր խօսքն ...ղեց ներկայացնելով քրիստոնեայ Հա-...ստանի 1700-ամեակը, ներկայացնելով ...որ կարեւորութիւնը միջեկեղեցական ...րժման մէջ, համեմատելով կայսրու-...յն որպէս էքիւմէնիք մեծ դէմք, Եւրո-...այի պատմութեան մէջ:

● Յունիս 16-ին Պիլէֆէլտի հայ հա-...յնք իր ամառնային Պատարագէն եւ ...րեկան դաշտահանդէսէն ետք կազմա-...րած էր դասախօսութիւն մը նուիր-...ծ «Հայոց մեծ եղեռնը եւ անոր ճա-...չման միջոցները Գերմանիոյ մէջ» նիւ-...ին: Դասախօսութեան համար հրաւիր-...ծ էր Իլիաս Ուչար անուն երիտասար-...ը, որ Թրիէրի համալսարանին մէջ իրա-...աբանութեան ուսանող է:

● Յունիս 17-ին Քէօլնի Ս. Սահակ – ...եսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ ...անդիսաւոր պատարագ նուիրուած՝ Ս. ...ւսաւորիչի տօնին, որ միաժամանակ Հա-...աստանի մէջ քրիստոնէութեան պետա-...ն կրօնք հռչակման 1700-ամեակի պաշ-...օնական տօնախմբութեան օրն է:

Յետ պատարագի համայնքի սրահին ...էջ տեղի ունեցաւ տօնախմբութիւն, ուր ...ոյթ ունեցաւ համայնքի մանկանց երգ-չախումբը եւ մանկանց համար տեղի ու-նեցան մրցոյթներ եւ խաղեր:

● Յունիս 20, երեկոյեան ժամը 19-էն սկսեալ Պէրլինի Աւետարանական Մայր տաճարին մէջ կազմակերպութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ դեսպանութեան եւ Գերմանիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդութեան տեղի ունեցաւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Ձեռնարկը, որուն հրաւիրուած էին եւ ներկայ գտնուեցան հայ եւ օտար բազմաթիւ պետական, դիւանագիտական եւ եկեղեցական շրջանակներ, դրուած էր Գերմանիոյ եւ Հայաստանի նախագահներ Պր. Եոհաննէս Ռաուի եւ Պր. Ռոպէր Քոչարեանի բարձր հովանաւորութեան ներքեւ: Ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանական պաշտօնական պատուիրակութիւնը՝ Ազգային Ժողովի փոխ - նախագահ Պր. Գագիկ Ասլանեանի գլխաւորութեամբ, որ Գերմանիա կը գտնուէր հրաւէրովը Գերմանիոյ Խորհրդարանի:

Հանդիսութեան նախագահեց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, իր շուրջ ունենալով Սերովբէ Վարդապետ Իսախանեանը եւ անուշաւան Աբեղայ Ժամկոչեանը: Արարողութեան մասնակցեցան շարք մը օտար բարձրաստիճան եկեղեցականներ, ի շարս որոնց Պէրլին Պրանտընպուրկի Աւետարանական Եպիսկոպոս Հուպէր, Պէրլին Պրանտընպուրկի Քրիստոնեայ Համայնքներու համագումարի նախագահ եւ Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոս Անպա Տամիան, Հռոմէական – Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Պէրլինի Կարդինալի Ներկայացուցիչ Դոյան Եպիսկոպոս Վայտէր եւ Սերպ, Յոյն, Ռումէն, Պուլկար, Ասորի եւ այլ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ:

Արարողութեան ընթացքին գերմաներէն լեզուով քարոզեց Առաջնորդը, որ քարոզին սկզբնաւորութեան կարդաց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջոյնի խօսքը: Այնուհետեւ անդրադարձաւ 1700-ամեակի ազգային եւ համաքրիստոնէական նշանակութեան, քրիստոնէութեան պետականօրէն ճանաչումը նկատելով ոչ միայն եւ ոչ այնքան պատմութեան մէջ պատահած սովորական դէպք մը, այլ անկիւնադարձ մը, որ կանխորոշեց հայ ժողովուրդի յետագայ ընթացքը:

Յետ միջեկեղեցական արարողութեան տեղի ունեցաւ նաեւ հանդիսութեան աշխարհիկ բաժինը՝ հանդիսավարութեամբ պատուելի Մանֆրէտ Րիխթէրի, որ իր բացման խօսքին մէջ 1700-ամեակը լաւագոյն առիթ նկատելով կոչ ըրաւ եկեղեցական ու պետական ներկայացուցիչներուն՝ ստանձնելու իրենց բաժին պատասխանատուութիւնը այն աղէտին մէջ, որ հայ ժողովուրդի նկատմամբ իրագործուեցաւ 20-րդ դարուն որպէս առաջին ցեղասպանութիւն:

Այնուհետեւ առաջին խօսք առնողը եղաւ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Պր. Աշոտ Ոսկանեան, որ Գերմանիոյ ու Հայաստանի հանրապետութեանց նախագահներու ողջոյնի խօսքերը կարդալէ ետք անդրադարձաւ 1700-ամեակի խորհուրդին, նշելով, որ հայ ժողովուրդը 301 թուականին ընդունեցաւ որոշում մը, որ բախտորոշ նշանակութիւն ունեցաւ անոր պատմութեան մէջ, հայ ժողովուրդին հայեացքը ուղղելով դէպի եւրոպական քաղաքակրթութիւն: Դեսպանը ի մասնաւորի նշեց, որ թէեւ եւրոպական ընտանիքը քրիստոնէական միութիւն մը չէ, բայց անոր արժէքները հիմնուած են քրիստոնէութեան համամարդկային բարոյական սկզբունքներուն վրայ եւ այսօր հայ ժողովուրդը որպէս առաջին քրիստոնեայ պետութիւն կը ձգտի իր ուրոյն տեղին այդ ընտանիքին մէջ:

Դեսպանին յաջորդեց ԻՒՆԷՍՔՕյի Գերմանիոյ մասնաճիւղի ներկայացուցչին խօսքը, որ նշեց հայ ժողովուրդի մշակութային եւ հոգեւոր ժառանգութեան քանի մը կարեւոր թուականներն ու կոթողներու անունները, որոնք ներառնուած են ԻՒՆԷՍՔՕ-ի պաշտօնական ցուցակներուն մէջ, որպէս համամարդկային յիշողութեան եւ մշակոյթի կարեւոր արժէքներ:

Յաջորդաբար խօսեցան կաթողիկէ դըրան եպիսկոպոս Վայտէր, Աւետարանական եպիսկոպոս Հուպէր եւ Ղպտի եպիսկոպոս Տամիան:

Վայտէր Եպիսկոպոս փոխանցեց Պէրլինի կարդինալ Շթէրցինսկիի ողջոյնը, ակնարկեց հայ եւ կաթողիկէ եկեղեցիներու ընդհանուր պատմական արմատներուն եւ կապերուն: Ան չեշտեց, որ հայ եկեղեցին ճշմարտապէս առաքելական եւ առաքելահաստատ, եւ թէեւ այսօր համեմատաբար փոքր է իր հաւատացելոց թիւը, բայց անոր հաւատքի կայունութիւնը ուսանելի դաս կրնայ հանդիսանալ նաեւ այսօր:

Հուպէր Եպիսկոպոս իր սրտաբուխ խօսքին մէջ նշեց իր եւ իր եկեղեցւոյ առանձնակի յարգանքը եւ նաեւ երախտագիտութիւնը հանդէպ հայ եկեղեցւոյ: Յարգանքը, քանզի հայ եկեղեցին պատմութեան քառուղիներու վրայ ի գին ամէն զոհողութեան եւ տառապանքի կենդանի վկայութիւն տուած է անսասան ու յարատեւ հաւատքի:

Տամիան Եպիսկոպոս նշեց Հայ եւ Ղպտի եկեղեցիներու հաւատքի ընդհանրութիւնը՝ նշելով, որ հաւատքի ու դաւանանքի ընդհանրութեան կողքին այս եկեղեցիներն ու ժողովուրդները ունեցան նաեւ նոյն պատմական դժուարին ճանապարհն ու ճակատագիրը՝ լի տառապանքով ու կոտորածներով: Բայց երկուքն ալ կը շարունակեն իրենց առաքելութիւնը փառք Քրիստոսի եւ Անոր Աւետարանի քարոզչութեան:

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցան պետական ներկայացուցիչները եւ յաջորդաբար խօսեցան՝ Զաքսըն Անհալթի պետական նախարար Վոլֆկանկ Այխլէր, Գերմանիոյ դաշնակցային կառավարութեան Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ պետական նախարար Քրիսթոֆ Ցէօփէլ, որ խօսքին մէջ անդրադարձաւ նաեւ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան խնդրին՝ նշելով, որ գերման կառավարութիւնը կը հաւատայ, որ հայ – թրքական երկխօսութիւնը կը հաստատուի միայն այն ժամանակ, երբ յանցաւորը խոստովանի իր մեղքը եւ ներողութիւն խնդրէ եւ տուժողը կարենայ ներողամտութեան ոգի ցուցաբերել անոր նկատմամբ:

Վերջին ելոյթ ունեցողը եղաւ Հայաստանի Ազգային Ժողովի փոխ - նախագահ Պր. Գագիկ Ասլանեան, որ յայտնեց իր ուրախութիւնը սոյն ձեռնարկին նկատմամբ եւ շնորհաւորեց կազմակերպիչները ընդգծելով, որ 1700-ամեակի պատշաճ եւ բարձր մակարդակի նշումը է եւ կը մնայ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւններու առաջնահերթ պարտականութիւններէն մէկը, քանզի քրիստոնէութիւնը եւ ի մասնաւորի Հայ Առաքելական եկեղեցին իրենց ուրոյն եւ հիմնական դերն են ունեցած եւ ունին մեր պատմութեան բոլոր, բայց մանաւանդ օրհասական եւ դժուարին ժամանակներուն մէջ:

● Առաջնորդութեան Մշակոյթի Յանձնախումբը Յունիս 23-ի երեկոյեան հրաւիրած էր Քէմալ Եալչըն անուն Թուրք գրողը Քէօլնի համայնքային սրահը, ուր ան հատուածներ կարդաց «Եիւրէղիմ սէնինլէ կիւլէր – Թարգմանութիւն՝ «Սիրտս քեզմով կը հրճուի» գրքէն: Գիրքը կը պարունակէ բազմաթիւ Հայերու եւ կրօնքն ու անունները փոխելու ստիպուած անձերու հետ հանդիպումներու ընթացքին տարուած խօսակցութիւններ, որոնք բոլորն ալ կը վկայեն 1915-ի ցեղասպանութեան, աղէտին տարողութիւնն ու իրագործումը: Սոյն երեկոյին հրաւիրուած էին նաեւ քանի մը ընտանիքներ, որոնք Գերմանիոյ մէջ եւս ստիպուած կը զգան ծածկուած ապրելու:

Երեկոն սկսաւ Մշակութային Յանձնախումբի ատենապետ Պր. Ալպէր Սէվինչի ողջոյնի խօսքով, ապա գրքին հեղինակը այս շատ յուզումնալից պատմութիւններէն հատուածներ կարդաց, ինչպէս նաեւ պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն: «Հուսկ Բանք»ը արտասանեց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան:

Քէմալ Եալչըն հայերէնով կարդաց նաեւ հետեւեալ ուղերձը՝ «Բոլորդ սիրով եւ յարգանքով կ'ողջունեմ: Դարերու մեծ ցաւը, մարդկութեան մուրը եղող ջարդերու, կոտորածներու եւ ցեղասպանու – թիւններու ընթացքին կոտորուած, սպաննուած, իր կեանքը կորսնցուցած բոլոր Հայ եւ Ասորիներու յիշատակին առջեւ յարգանքով կը խոնարհիմ: Ձեր ցաւերը անձնապէս իմս կը նկատեմ Թուրք գրող մը ըլլալով, իմ անունով ձեզմէ եւ մարդկութենէ ներողութիւն կը խնդրեմ: Բաց աստի, այս աղէտներու ընթացքին Հայ եւ Ասորիներու ճակատագրին ենթարկուելով իր կեանքը կորսնցուցած Թուրք, Քիւրտ եւ բոլոր մարդոց յիշատակին առջեւ եւս կը խոնարհիմ, անոնց ցաւերը իմս կը նկատեմ: Մարդկութեան սեւ մուրը, այս աղէտին պատճառ եղող, ծրագրող եւ իրագործողները, բոլորը անիծեալ թող ըլլան: Հայ Առաքելական հաւատքի հաստատման 1700-ամեակին առթիւ, սիրոյ, բարեկամութեան եւ հաշտութեան վերահաստատման, մեր ցաւերը մոռնալու եւ անգամ մը եւս այսպիսի ցաւերը չապրելու համար սիրտս ձեզի կ'երկարեմ: Սիրտս ձեզմով կը հրճուի»:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Յունիս 22, 2001

...դաւանի որպէս տէ ֆաքթօ կայացած ...անրապետութիւն եւ կը մերժէ որեւէ ...ուծում, բացի անկախութենէն, կամ ...աստանի հետ միացումէն: Մինչդեռ ...րբէջան Լ. Ղարաբաղի Հանրապետու-...եան անունն իսկ բերան չառներ որպէս ...ակառակորդ կողմ եւ հաշտութեան սե-...անին վրայ իրաւունք չի տար անոր ներ-...կայութեան: Համաձայնութիւնը կրնայ ...ակաւին տարիներով ուշանալ, ագերի ...աղթականներու անկայուն եւ տառապա-...ից սպասումը կրնայ շարունակուիլ եւ ...աստանի ու Լ. Ղարաբաղի շրջափա-...ումը կը դառնայ յաւերժական, եթէ ...ԱՄՆ-ու քաղաքի կապուած, իսկ միջին ...րեւելեան այլ շահերն ու հաշիւները ...անդուրժեն աւելի յապաղումի: Տրուած ...ըլլալով որ յայտնապէս չկայ հաշտութեան լուծում մը որ միաժամանակ համապատասխանէ հայաստանեան, աղըրբէջանական եւ արցախեան պայմաններուն, բնական է որ կողմերը պէտք է յօժարին որոշ զիջումներու: Ցայտնի կը դառնայ թէ դժբախտաբար, հրաշագործի առաջին տարբերակն իսկ (զոր ամենաբընական եւ սովորական կերպով յաղթական կողմը պէտք է թելադրէր) այս պարագային բաց կ'ըլլայ շատ ունի եւ ասոնք բաց են ամէն վիճաբանութեան: Ամէն պարագայի, այժմ հասած ենք իրապէս շատ տարօրինակ կացութեան մը, ուր ոչ թէ յաղթական կողմը, այլ՝ պարտուողն է որ կը դնէ իր պայմանները եւ կը մնայ անզիջող:

Ա. Կ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

Այդ առտուն, երբ Ասատիկ Մարկոսեան ...նամուած արդուզարդ մը ընելէն ետքը ...տունէն դուրս ելաւ եւ դրպաններէն քըն-...նութենէ մը անցուց, շատ անհաճոյ անա-...կնկալ մը ունեցաւ:

Գրպաններուն մէջ հազիւ 7 – 8 ղուրուշ ...ացած էր:

Նախորդ իրիկուն տակաւին բաւական ...կլիկ գումար մը, 4 – 5 ոսկի ունէր ...ը, ինչպէ՞ս այդ փայլուն ոսկիները ...փոխուած էին փոքրիկ արծաթ դրամնե-...րու:

Ասատիկ Մարկոսեան չէր կրնար լուծել ...այս հարցը, որովհետեւ յիշողութիւնը ի-...րեն օգնութեան չէր գար:

Տարտամօրէն կրցաւ մտաբերել, թէ ...ծանօթներու հետ շատ մը քօնեաք խմելէ ...ետքը, մէկ – երկու ընկերներով ճաշ ...ըրած էր եւ յետոյ երգեցիկ սրճարան մը ...գացած էր:

«Կ'երեւայ, որ բոլոր ըմպելիներուն եւ ...ճաշերուն դրամները ես վճարած եմ», – ...եզրակացուց:

Յետոյ ինքնիրեն խորհեցաւ.

«Դրամին ինչպէս ծախսուիլը խնդիր չէ եւ չարժեր ասոր համար միտք յոգնեցընել. աւելի կարեւոր խնդիր մը կայ, այն է՝ կորսուած կամ ծախսուած դրամին տեղը լեցնել: Ասոր վրայ մտածենք»:

Ո՞վ էր Ասատիկ Մարկոսեան:

Կ'արժէ, որ գէնքը քիչ մը մանրամասնօրէն ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն:

Հազիւ 38 – 39 տարեկան, բարեձեւ ու միջահասակ, համակրելի դէմքով երիտասարդ մըն էր, շագանակագոյն պեխերով ու քիչ մը ճաղատ ճակտով:

Մասնաւոր հոգածութեամբ մը կը հագուէր՝ կրելով միշտ սեւ պօնժուռ մը, որ իրեն պաշտօնական հանդամանք մը կուտար: Թեւին տակ էր փաստաբանական սեւ պայուսակ մը՝ թուղթերով ու թերթերով ուռած:

Ասատիկ ինամուած դաստիարակութիւն մը ստացած էր եւ մասնաւորաբար քաջահմուտ էր թրքերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու: Այս երկու լեզուներով գրելու արտակարգ դիւրութիւն մը ունէր:

Փաստաբանական վարժարանի ընթացքը աւարտած էր թէեւ, բայց արհեստը ի գործ չէր դներ:

Կանուխէն աշխատակցած էր թուրք թերթերու, եւ խմբագրութիւնն էր այժմ իր խոստովանելի արհեստը:

Այս ճիւղին մէջ մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերած եւ մինչեւ իսկ թուրք կարեւոր օրաթերթի մը խմբագրապետը եղած էր՝ բուն խմբագրապետ – արտօնատիրոջ Եւրոպա ըրած մէկ երկարատեւ ուղեւորութեան միջոցին:

Հակառակ իր բազմաղիմի կարողութիւններուն Ասատիկ Մարկոսեան չէր կըրցած փայլուն դիրք մը ստեղծել իրեն համար, եւ ասոր միակ պատճառը այն էր, որ իր նկարագիրը բնաւ համապատասխան չէր իր մտային յատկութիւններուն, կամ աւելի ճիշդը, նկարագիր չունէր բնաւ: Ուղղամտութիւն, պարկեշտութիւն, արժանապատուութիւն, բարոյականի տարրական սկզբունքները չկային իր քով: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ կարգ մը մոլութիւններ՝ գինեմոլութիւն, շուայտութիւն, խաղամոլութիւն, որոնց անձնատուր եղած էր սանձարձակօրէն:

Շռայլութիւնն ալ իր գլխաւոր թերութիւններէն մէկն էր: Դրամը գրպանին մէջ կը հալէր, ինչպէս կտոր մը սառը՝ կրակին քով:

Որչափ ալ մեծաքանակ դրամ ունենար քովը, հազիւ օր մը կը բաւէր: Այս վիճակին մէջ ու այս նկարագրով մարդ մը, կրնաք երեւակայել, թէ ի՛նչ միջոցներու կարող էր դիմել դրամ ձեռք բերելու համար:

Դրամաշորթութիւնը արուեստի մը բարձրութեան հասցուցած էր, եւ սակայն ի գործ կը դնէր այնպիսի մաքսթրայով մը, որ իրապէս զարմանք եւ հիացում կ'ազդէր: Այդ ճիւղին մէջ կրնար բացառիկ հանճար մը նկատուիլ:

Հիմա, որ ընթերցողները բաւական ճանչցան մեր հերոսը, ձեռք առնենք պատմութեան թելը:

Ինչպէս տեսանք, այդ առտուն Ասատիկի գրպանները պարապ էին:

Ասիկա հանապազօրեայ վիճակ մըն էր իրեն համար, ուստի որեւէ ազդեցութիւն չէր ըներ վրան:

(Շար. 16)

50ème Anniversaire
du Pèlerinage
à SAINT-GREGOIRE
de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
**l'Eglise Apostolique Arménienne
du Midi de la France**

et avec le concours de
**l'Association Culturelle des Arméniens
de GAP et des Hautes Alpes**

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par
**Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes**

l'Homélie sera prononcée par
**Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France**

Avec la participation de la Chorale
SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre

Renseignements & Réservations :
— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**
— **Association Culturelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——
Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
**Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN**
avec **l'Ensemble folklorique arménien
N A V A S A R T**
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
**organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE**
une **S O I R E E D A N S A N T E**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec **l'Orchestre «G a ï d z a g' s»**

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ
ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)
կամ՝
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)
Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8·900 Ֆր·
15 օրուան համար 12·800 Ֆր·

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոզարեան՝ 01 47 43 12 66

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie** ☎ **01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris** ☎ **01 44 59 23 50**

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ **06 76 48 58 73**

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

**Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz**
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

(Շար· Ա· էջէն)

թացքին։ Առաջին անգամն է որ Պուտին կ'արտայայտուի այս հարցին մասին, որուն հանդէպ ռուս քաղաքական դէմքեր շատ երկդիմի դիրք մը ունին։

ԹԵՀՐԱՆԻ Համալսարանին առջեւ, խըռովութիւններ պատահած են Յուլիս 9-ին եւ 15 ուսանողներ ձերբակալուած են։ Անոնք կ'ուզէին մասնակցիլ 1999-ի համալսարանի դէմ յարձակման ոգեկոչման։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ պայթակղութիւն մը ծագած է, որովհետեւ գերման հրեայ գաղթականներու օգնութեան բրիտանական ընկերակցութիւն մը, տարիներէ ի վեր կը գանձէր Հիթլէրի Մայն Քամփի հեղինակի իրաւունքները։ Հիթլէր շառաւիղ չունենալով, հրատարակչականը այս լուծումը գտնուած էր։ 25 տարիներու երկայնքին 800 հազար եւրօ (5,3 միլիոն ֆրանք) վճարած էր։ Հարցը վրդոված է բրիտանական միութիւնները։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ «աշխարհի լաւագոյն խաղացողը»՝ Զինետին Զիտան 500 միլիոն ֆրանքի «ծախուեցաւ» Մատրիտի Ռէալին Թորինոյի Ճուվէնթուսին կողմէ։ Ամէնէն, տուր փոխանցումն է այս մէկը վերջին տարիներու փոյանցումներու շարքին։ Զիտանի տարեկան «աշխատավարձք»ն, ալ 50-էն 60 միլիոն ֆրանք կը գնահատուի, տուրքէ զերծ։ Զիտան ֆրանսական ազգային խումբին մաս կը կազմէ։

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS**
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ճոխ քաթալոկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 12
JEUDI
12 JUILLET
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.208 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.208

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԸ

ԽՄԲ. – Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով (Յուլիս 11), յաջորդական թիւերով, թարգմանաբար կու տանք թուրք ընկերաբան – պատմաբան՝ Թաներ Աքչամի յօդուածը, լոյս տեսած «Մոնտ Տիփլոմաթիք»ի Յուլիսի թիւին մէջ:

Միամտութիւն պիտի ըլլար, հաւանաբար, կարծել որ 1915–ի ցեղասպանութեան ֆրանսական Խորհրդարանին կողմէ ճանաչումը Ֆրանսայի խոր մտակցութեան արդիւնքն էր անցեալին Հայերու կրած տառապանքին նկատմամբ: Նոյն ձեւով, բաւ պիտի ըլլար նախ տեսնել որ «Ֆրանսա օրէնքի ճամբով ինքզինք ցեղասպանութեան կամ մարդկութեան դէմ ոճիրի դատաւոր կը նկատէ Ալժերիոյ պարագային», համաձայն Թուրքիոյ մէջ յաճախ յորդորուած պատճառաբանութեան:

Այսուհանդերձ, ինչ որ ալ ըլլայ ֆրանսական Խորհրդարանին որոշումին դէմ արտայայտուած տեսակէտը, տակաւին պէտք է պարզուակ ծառայէ 1915 – 1917–ին Թուրք տարրէն իրագործուած օսմանեան կառավարութեան հայ բնակչութեան հանդէպ կատարածը անգամ մը եւս քօղարկելու:

Մինչդեռ, բազմաթիւ պարագաներ ցոյց կու տան որ Ֆրանսայի դէմ հակազդեցութեան նպատակը դէպքերը թաքցնել է եւ ոչ թէ պաշտպանուիլ անհիմն ամբաստանութեան մը առջեւ:

Անոնց ամէնէն նշանակալիցը կրնայ համարուիլ լրագրողի մը հետեւեալ խոստովանութիւնը. «Համաշխարհային հանրային կարծիքին թող յստակ ըլլայ թէ անցեալին պատժեցինք այն բոլոր անարգ խառնածիններ որոնք չգոհանալով մեր հողերը օգտագործելէն, ուռճացուցած իրենց բոլոր Թուրքերու ստացուածքը, կեանքն ու պատիւը: Գիտենք թէ մեր հայրերը իրաւացի էին եւ եթէ այսօր եւս նման սպառնալիքներ ծագին կրկին, անհրաժեշտը կ'ընենք անվարան»(1): Այս խօսքերը որոնք լուած են ծայրայեղ պահու մը, բացառութիւն չեն կազմեր բնաւ. գիտական ըլլալու յաւակնութեամբ պատրաստուած հատորներ անոնց նման արտայայտութիւններ կը պարունակեն:

Ինչո՞ւ «ցեղասպանութիւն» բառը նման զայրոյթ կը պատճառէ: Հակազդեցութեան մը որ աւելի՛ եւս դժուար է հասկնալ երբ Թուրքիա կրնար, եթէ ուզէր, ընդունիլ կատարածներու իրականութիւնը, յայտնելով նոյն ատեն որ իր պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ: Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրը, Մ. Քէմալ, տասնեակ անգամներ արտայայտուած է այս հարցին մասին, վաւերացնելով կոտորածները դատապարտելով եւ պահանջելով որ պատասխանատուները պատժուին: Օսմանեան Իթթիհատ վէ Թէրաքքի կուսակցութեան այն ղեկավարները որոնք կոտորածները կազմակերպեցին, 1926–ին կախուեցան, հակառակ որ այդ դատավարութիւնը այլ ոճիրներ կ'ընդգրկէր. անոնցմէ չատեր մահապատիժ կրեցին: Այս տուեալներուն լոյսին տակ Թուրքիա կրնար ցաւ յայտնել Հայերու դէմ գործուած ոճիրներուն համար եւ բացատրել որ անոնք օսմանեան պետութեան կողմէ կիրարկուած էին եւ ոչ՝ Հանրապետութեան:

ԱՆԲԱՂՋԱԼԻ ԱՆՑԵԱԼ ՄԸ

Ցեղասպանութեան հաւաքական կորուստը որմէ կը տառապի երկիրը, հրապարակային վիճարկումի մը գլխաւոր խոչընդոտն է: Այս կորուստը որ ընդհանուր է, արդիւնք է Թուրքերու պատմական գիտակցութեան տատանումներով մատնուած անդամալուծութեան: Հանրապետութեան հիմնադիրները տառացիօրէն խորտակեցին անցեալը, հետ իրենց կապերը: Ճիշդ է որ բոլոր ազգ – պետութիւնները իրենց ստեղծումի պահուն պատմական արմատներ կը փնտռեն, իրենց օրինաւորութիւնը հիմնելու համար եւ երբ չեն գտներ, կը յօրինեն: Ինչպէս գրած է Էրնէստ Ռընան, «մոռացումը եւ նոյնիսկ պատմական սխալը հիմնական ազդակ են ազգի մը ստեղծումին համար» (2): Երիտասարդ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրները ամենայն բծախնդրութեամբ կիրարկեցին այդ կանոնը: Սակայն հանդերձ, դէմ յանդիման գտնուեցան մասնայատուկ դժուարութեան մը. օսմանեան պատմութեան ընթացքին իսլամական կրօնքը հաւաքական յիշողութենէն ստիպողաբար սրբած էր թրքական ինքնութեան յատկանիշները: Ուստի, նախաօսմանեան շրջանին մէջ փնտռեցին ինքնութեան ջնջուած արմատները, նոյն ատեն լռութեան մատնելով վեցհարիւր տարուան պատմութիւն մը:

Շարք մը բարենորոգումներով, ինչպէս՝ գլխատուրումի արեւմտեան ոճին ընդօրինակումը, փորձեցին անհետացնել այդ անցեալը որ անբաղձալի դարձած էր եւ երիտասարդ սերունդներուն գրեթէ անմատչելի էր, 1928-ին խիստ ընդունուած լատինական այբուբենին պատճառով: Հաւաքական յիշողութիւնը այդ կերպով իր պարունակութեան կարեւոր մէկ մասէն պարպուեցաւ: Ընդունելի միակ աղբիւրի վերածուած արտօնեալ քանի մը ակադեմականներու գրած պաշտօնական պատմութիւնը փոխարինեց ստեղծուած պարապը: Երեւակայեցէ՛ք ընկերութիւն մը որուն համար 1928–էն նախորդած դէպքերը եւ երէկուան սերունդներուն գրածները գաղտնիք են...: Անցեալի յիշատակը ստիպողաբար անհետացող բանի մը վերածուած, յիշողութեան սահմանները եւ պատմական գիտակցութիւնը ճեղքուած էին Թուրքերու անհատական ապրումներուն եւ անոնց ամէնէն մօտիկ շրջապատին պատկանողներուն:

Այս պայմաններուն մէջ, ինչպէ՞ս կարելի էր այդ ընկերութենէն ակնկալել որ իր հարազատ պատմութեան մասին վիճարկումի մը նախաձեռնէ: Թէեւ պատմական գիտակցութեան բացակայութիւնը քիչ մը շատ ընդհանուր բացատրութիւն մը կը թուի: Այս կեցուածքին գլխաւոր պատճառը պէտք է փնտռել այն իրողութեան մէջ որ պատմութիւնը լայն չափով, ցնցող դէպքերու յաջորդութիւն մը եղած է:

1878 – 1918 շրջանին օսմանցի Թուրք ղեկավարները կայսրութեան հողերուն 85%–ը, իսկ բնակչութեան 75%–ը կորսնցուցին: Կայսրութեան վերջին հարիւրամեակը կրնայ ամփոփուիլ շարունակական քայքայումով. զինուորական ծանր պարտութիւններու շարան մը, ընդմիջուած հաղուադէպ յաղթանակներով որոնք մեծ տէրութիւններուն ճնշումով անմիջապէս զինադադարներու յանգած են: Անընդհատ պատերազմներու այդ շրջանը որ տասնեակ հազարաւոր կեանքեր արժած է, ընկալուած է որպէս անպատուութեան եւ ամէն տեսակ նուաստացումներու ժամանակը:

(Շար. 1)

(1) «Աքիթ»ի մէջ Պոլիս, 2001 Փետր. 12:

(2) Է. Ռընան «Ի՞նչ է ազգ մը» Սորպոնի մէջ 1882 Մարտ 11-ին տրուած դասախօսութիւն:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵՒ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ Կ'ԵՐԹԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՀԵՏ

Յուլիս 10–ին, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուրկէ կը տեղեկանանք որ, Երուսաղէմի Թորգոմ պատրիարքը եւ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը, Յուլիսի վերջ Էջմիածին կը մեկնին, խորհրդակցելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, Հայաստանեայց Եկեղեցին յուզող վերջին իրադարձութիւններուն կապակցութեամբ: Երկու պատրիարքները բաւական ատեն է պահանջք կը զգային նման հանդիպումի մը: Ստորեւ Պոլսոյ պատրիարքարանի հաղորդագրութիւնը. –

«Ս. Երուսաղէմի Ամեն. Տ. Թորգոմ Պատրիարքը եւ Պոլսոյ Ամեն. Տ. Մեսրոպ Պատրիարքը, շուրջ ամիս մը առաջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ միասնաբար խորհրդակցութիւն ունենալու փափաք յայտնած ըլլալով, որոշեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին մեկնիլ Յուլիսի վերջին օրերուն:

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ընդառաջելով Պատրիարքներու փափաքին, զիրենք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին հրաւիրած է եկեղեցական եւ վարչական հարցերու մասին խորհրդակցելու համար»:

ԴԻՒԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 10 / 11)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 10–ին ժամանած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները. բանակցութիւններուն մասնակցելու համար հոն գացած է նաեւ Ռուսաստանի Արտաքին գործերու առաջին փոխ – նախարար Վ. Տրուբնիկով եւս: Անոնք հանդիպում ունեցած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Պաշտպանութեան եւ Արտաքին գործերու նախարարներուն հետ: Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումէն ետք ԱՄՆ–ու ներկայացուցիչ Գ. Գաւանօ ըսած է թէ շատ աշխոյժ բանակցութիւններ ունեցած է նախագահին հետ եւ թէ կարգաւորման սկզբունքները մանրամասնօրէն պէտք է քննուին, որովհետեւ քանի խաղաղութեան ընթացքը կը ձգձգուի ու փախճանը կը մօտենայ, խնդիրը աւելի կը բարդանայ:

Ս. Սարգսեանի ու Վ. Օսկանեանի հետ հանդիպումներէն ետք երեք նախագահները գոհունակութիւն յայտնած ու ըսած են որ պահը շատ յարմար է հակամարտութեան կարգաւորումին համար եւ անհրաժեշտ է օգտուիլ պատեհ առիթէն: Անդրադառնալով երկու ժողովուրդներուն կողմէ փոխադարձ զիջումներու տարբերակին ընդունուած ըլլալուն, ըսուած է որ կարելի չէ հանրութեան կարծիքը ամբողջութեամբ ունենալ, քանի որ կարգաւորման բոլոր մանրամասնութիւններուն տեղեակ չեն պահուած երկու ժողովուրդները:

Երեք նախագահները նոյն օրը ուղղաթիռով մեկնած են Ստեփանակերտ, հոն ԼՂՀ նախագահին, ապա Պաքուի մէջ Հ. Ալիեւին հետ հանդիպում ունենալու:

ՄԱՄՈՒԼ

«IHT»

(Յուլիս 10)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԱՄՈՒՏ

Թերթին Պոլսոյ թղթակիցը, Տակլըս Ֆրանց, կը տեղեկացնէ թէ Հայաստանէն ու Թուրքիայէն երեւելի անձեր որոնց մէջ կան նախկին կառավարութեան դէմքեր, Յուլիս 9–ին Ժընեւի մէջ վերջին մանրամասնութիւնները ճշդած են հաշտութեան յանձնախումբի մը կազմութեան. այդ յանձնախումբին նպատակը պիտի ըլլայ նոր շրջան մը բանալ այդ երկու դրացի երկիրներուն յարաբերութիւններուն մէջ. երկու երկիրներ որոնք դարէ մը ի վեր հակադրուած են, ճակատումներու եւ ոխերու պատճառով:

Երկու կողմէն մասնակիցները ամիսներէ ի վեր հանդիպումներ կ'ունենային գործակցութեան եւ հաղորդակցութեան ձեւեր գտնելու համար, որպէսզի այդ հիմերով յետագային կարելի ըլլար Հայաստանի եւ Թուրքիոյ կառավարութիւններուն միջեւ ուղղակի երկխօսութիւն մը:

Տասը հոգինոց խումբին աշխատանքին մասին թերթը մէջբերած է Թուրքիոյ Լոնտոնի նախկին դեսպան Իօ. Սանպէրքի, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ա. Արզումանեանի, ԱՄՆ-ու Հայկական համագումարին նախագահ Վ. Գրիգորեանի դրական կարծիքները, այս վերջինին պարագային նշելով հանդերձ թէ Ամերիկահայերը Թուրքիան ամէնէն խիստ կերպով քննադատողներէն են:

Հայկական համագումարը հաղորդագրութեամբ մը ողջունած է հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին կազմութիւնը, իր գոհունակութիւնը յայտնելով առնուած քայլին համար:

Նիւթին տեղ տուած է նաեւ «Հիւրրիյէթ» (Յուլիս 11), առաջին էջի «Պատմական քայլ» խորագիրով որուն տակ գետեղուած են Հայաստանի ու Թուրքիոյ դրօշակները: Կ'ըսուի թէ ԱՄՆ եւ Ռուսաստան զօրավիգ են նախաձեռնութեան եւ թէ նախագահ Պուտինի հայ խորհրդականը Անդրանիկ Միհրանեան եւս 10 հոգինոց խումբին մաս կը կազմէ: Թերթին տեղեկատուութեան համաձայն, խումբին մէջ կան վեց Թուրքեր եւ չորս Հայեր. Վ. Գրիգորեանի, Ա. Արզումանեանի, Ա. Միհրանեանի հետ տրուած է Դաւիթ Յովհաննիսեանի անունը. ան համալսարանի դասախօս է:

Յանձնախումբին երեք ամսուան պատրաստութենէն ետք կատարուած առաջին հրապարակումով կ'ըսուի թէ անոր անդամները կողմերուն միջեւ ամէնէն ծանրակշիռ հարցը «1915–ին ապրուած դառն պատահարները» կը նկատեն ու կ'ըսեն թէ ժամանակի ընթացքին հարցը համապարփակ կերպով աչքէ անցընել կարելի պիտի ըլլայ:

Վերոյիշեալ ամերիկեան թերթը նոյն օրուան թիւին մէջ տեղ տուած է յայտարարութեան մըն ալ, «Օրհնեալ են խաղաղարարները» խորագիրով. ենթախորագիրով մըն ալ կը թելադրուի նախ տեսնել սեփական աչքին գերանը: Յայտարարութիւնը, նշուած է թէ ներշնչուած է նոյն թերթին մէջ Յունիս 2–ին լոյս տեսած մաղթանք – կոչէն որով Թուրքիա կը հրաւիրուէր ճանչնալու Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Քրիստոնէաշունչ նման բնաբանով չարադրուած յայտարարութիւնը ստորա–

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ձեմ գիտեր ուր եւ երբ կարդացի որ աշխարհահռչակ ամերիկացի ճարտարապետ Ռայթ, Հոլիվուտի մեծ դերասանի մը առանձնատունը շինած եւ յանձնած է, մոռնալով շէնքին ամէնէն օգտակար անկիւնը՝ բաղնիքը:

Կ'ըսուի նաեւ թէ, Միջին դարուն, չեմ գիտեր ո՞ր քաղաքին, գոթական Մայր Տաճարը կառուցուելէն վերջ, անդրադարձեր են ,որ Աւագ Խորանը ծրագրին մէջ նկատի առնելը մոռցուեր է...:

Կը թուի թէ «կարեւոր բան մը մոռնալը» մեծ մարդոց յատկանիշ է:

«Յառաջ»ի Յունիս 7 թիւին մէջ, մեծ գոհունակութեամբ կարդացի Վարդան Մատթէոսեանի տեղեկատուութիւնը Հայկական Պոլիսը Լոս – Անճըլըսի մէջ գիտաժողովի մասին, որ տեղի ունեցած է Մայիս 19 – 20-ի շաբաթավերջին, ութ ժամ տեւող երկուական նիստերով Լոս-Անճըլըսի Իւ. Սի. Էլ. Էյ համալսարանի Տիքսըն սրահին մէջ 400 – 500 հոգիի ներկայութեան:

Նոյն յօդուածէն ամբողջական գաղափար մը կարելի է կազմել հոն, այդ «գիտական մեծ համագումարին» մէջ արծարծուած նիւթերուն. Բիւզանդիոնէն մինչեւ 19-րդ դար, 19-րդ 20-րդ դար:

Կը թուի թէ, սոյն համագումարը, յաջող ձեռնարկ մը եղած է, ըստ յօդուածագրին, եւ ծրագրուած է, յառաջիկայ Նոյեմբերին, Սեւ ծովու շրջանին, Անիի, Կարսի նուիրել 9-րդ համագումարը:

Վերոյիշեալ գիտաժողովը ընդգրկած է, դարձեալ համաձայն Վ. Մ.ի, Բիւզանդիոն – Պոլսոյ գրեթէ 14 դարու պատմութիւն, սկսելով Գրիգոր Լուսաւորիչէն, հասնելու համար, մինչեւ ամերիկացի միլիոնար՝ Սայըրս Հէմլինի...:

Որքան պիտի փափաքէի, 4 – 500 բախտաւոր ներկաներուն մէջ գտնուիլ եւ օգտուիլ այս բազմազան երոյթներէն: Դժբախտաբար, նման օգտակար գիտաժողովներու արձագանգները, յաճախ կը հասնին, աւարտելէն վերջ, մամուլի ճամբով...: Եւ թերեւս, փոքր մասնակցութեամբ մը, աղիւս մըն ալ մենք կարենայինք աւելցնել այդ գեղեցիկ կառոյցին վրայ:

Ինծի համար, անբացատրելիօրէն տարօրինակ կը թուի, թէ ի՛նչպէս գիտաժողովի 26 զեկուցողներէն (ոմանք շատ ծանօթ, ուրիշներ լսուած, մաս մըն ալ՝ բոլորովին անծանօթ) ո՛չ մէկը, ակնարկ մ'իսկ նետած է Մխիթարեան Միաբանութեան, որուն հիմը, հո՛ն Պոլսոյ սիրտին կեդրոնը, Բերայի մէջ դրուեցաւ, 1700 Սեպտեմբեր 8-ին, եւ որուն մեծագոյն դէմքերը, եկեղեցական թէ աշխարհական, ծնունդ են սուլթաններու մայրաքաղաքին, եւ որ տակաւին, 300 տարի վերջ, հոն ներկայ է զոյգ կրթական հաստատութիւններով՝ Բանկալթիի Մխիթարեան Երկրորդական Վարժարան, եւ Պոմոնթիի Մխիթարեան Նախակրթարան ու Միջնակարգ:

Գրութեանս նպատակը, փորձ մը պիտի ըլլայ, այս «մոռացութիւնը» դարմանելու:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը 200-է աւելի Կ. Պոլսեցի եկեղեցականներ տուած է, նոյնքան եւ աւելի երեւելի թանակ մը աշխարհականներու, փայլած բոլոր մարզերու մէջ: Պիտի փորձեմ, անոնցմէ ամէնէ՛ն յայտնիները միայն ներկայացնել, քանի Մխիթարեան Պոլիսը համայնագիտարան մը լեցնելու չափ հարուստ նիւթ ունի:

ՊՈԼՍԵՑԻ ԵՐԵՒԵԼԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

Ամէնէն երեւելի Մխիթարեանը, որ թէեւ ծնունդով պոլսեցի չէր, բայց հայկական Պոլիսը պիտի յաւերժացնէր իր ձեռակերտով՝ եղաւ Մխիթար Սեբաստացին:

Ան առաջին անգամ Պոլիս ժամանեց, Սեբաստիայէն գալով 1697 Ապրիլին, բնակութիւն հաստատելով Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ խցիկներէն մէկուն մէջ: Հեռաւոր ծրագիր մը ունէր Միաբանութիւն մը հիմնելու, վանական կեանքի վերածնունդի շարժում մը ստեղծելու համար, սակայն երբ կը տեսնէ Սուլթաններու մայրաքաղաքին մէջ «ազգին հարուստները եւ ամիրաները ,որոնք ճոխութեանց եւ փառաց ետեւէ միայն վազակած, հազիւ արհամարհոտ նայուածք մը կը ձգէին իրենցմէ ստորնագոյնից վրայ, փառամոլ առաջնորդները, որոնք զգեստէն զատ եկեղեցականութեան ուրիշ ոչինչ չունէին, եւ իրենց յանձնուած պաշտօնը շահագործել միայն գիտէին ի յագուրդ իրենց անձնասիրութեան...» (1) անմիջապէս գործի անցաւ իր Միաբանութիւնը հիմնելու Խաչատուր Կարնեցի, վիճնական վարդապետին յայտնելով իր դիտաւորութիւնը, որ զայն գտաւ ազնուելի, բայց անիրագործելի, դրամի պակասութեան պատճառով (տե՛ս Նոյն էջ 119):

Ամէնէն տրամաբանող անձն ալ, որ էր Մխիթար, պահ մը մէկդի նետեց մարդկային հաշիւներն ու տնտեսական առարկութիւնները, եւ հաւատալով խորապէս իր գաղափարականին եւ Աստուծոյ Նախախնամութեան ապաւինելով, որոշեց անձամբ գլուխ հանել իր մեծ ծրագիրը:

Երբ տարի գաւառները շրջելէն եւ իր գաղափարականին համակիրներ հաւաքելէն վերջ 1700-ի Յունիս ամսուն, զինք կրկին կը գտնենք Պոլիս, այս անգամ խումբ մը ընտիր աշակերտներով եւ նոյն տարւոյն Սեպտեմբեր 8-ին, Բերայի վերնատուներէն մէկուն մէջ, հանդիսաւոր երդումով եւ աղօթքով, հիմը կը դրուէր Մխիթարեան Միաբանութեան, որուն երեքհարիւրամեայ հոգեւոր, ազգային, մշակութային գործունէութիւնը, պիտի անմահացնէր Հայկական Պոլիսին անունը (2):

– Պոլիս Մխիթարեան Միաբանութեան բոլոր քարոզութեանց կեդրոնատեղին էր – կը գրէ կենսագիրը՝ Հ. Յ. Թորոսեան, (տե՛ս նոյն էջ 333) – Հոն կ'երթային ուղղակի այն բոլոր քարոզիչները որոնք գաւառներուն կամ հայրենի երկրին ուէէ խորշի մը մէջ պիտի վարէին իրենց առաքելական պաշտօնը: Այսպէս նաեւ ի դարձին, երբ իւրաքանչիւրին քարոզութեան սահմանուած ժամանակը կը լրանար, Պոլիս կու գային վանքէն եկած հրահանգներն ընդունելու, եւ ըստ այնմ կամ կը մնային եւ կը շարունակէին իրենց գործը, եւ կամ կը դառնային ի Վենետիկ: ... – Միաբանութեանս գրեանց գլխաւոր վաճառատեղին հոն էր, ուր կ'ուղղուէին վաճառելի գրքերը, զորս տեղւոյն գործակալը կը սփռէր գաւառներուն մէջ: Դարձեալ արեւելքի մէջ գտնուող քարոզիչներուն ուղղուած թուղթերը (նամակները) հոն կը ղրկէր Աբբահայրը, եւ գործակալն իւրաքանչիւրը իրենց տէրերուն ձեռքը կը հասցնէր. որով Պոլիս ամէն տեսակ տեղեկութեանց միութեան օղակն էր կամ կապը ընդ մէջ վանաց եւ արեւելքի: Դարձեալ Պոլսոյ գործակալին կը պատկանէր գրով ծանուցանել Աբբահօր ազգին մէջ պատահած նշանաւոր դէպքերը, մանաւանդ որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կապ մ'ունէին Միաբանութեան հետ. Նոյնպէս անոր պաշտօնն էր հոգ եւ փոյթ տանել վանք ղրկուելիք տղայոց ընտրութեան մասին, Աբբահօրմէն ընդունած հրահանգներուն համեմատ»: – (Նոյն, էջ 333 – 334):

Միաբանութեան հիմնարկութենէն ամիս մը չանցած, 1700-ի Հոկտեմբերին, Մխիթարեանց առաջին տպարանը կը սկսի գործել Պոլսոյ մէջ, տունի մը գաղտնի սենեակին մէջ, օսմանեան գրաքննիչներու եւ դաւաճան ազգայիններու աչքէն հեռու, եւ 5000-ը անցնող Մխիթարեան գրացուցակին առաջին գիրքը կը հանդիսանայ Յաղագս Համահետեւման Քրիստոսի – Հատոր: Ասոր կը յաջորդեն երեք այլ գիրքեր: Համառօտ մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի (1701), Գիրք մեկնութեան յայտնութեանն Սրբոյ Յովհաննու (1701), Գիրք ժամածական աղօթից, բանալի ջերմեռանդակերտ (1701): 1705-ին լոյս կը տեսնէ Խոկումն Վարուց:

Հ. Մկրտիչ Անանեան (1715 – 1777), գրական արժէք ներկայացնող առաջին բնիկը Պոլսոյ, որ անխոնջ եւ վճիտ հայերէն մշակելով, եւ Մխիթար Աբբահօր Հայկազեան բառարանին կազմողներէն գործակիցը դառնալով, եղած է լեզուական վերանորոգութեան գլխաւոր դերակատարներէն մին:

Հ. Վրթանէս Ասկերեան (1720 – 1810), առաքինի, ուսումնասէր տիպար մխիթարեան միաբան մը, դուռը կը բանայ դասական գեղեցկագիտութեան ճաշակին, թարգմանելով Անտոն Կոմդընի Փիլիսոփայութիւնը (1751), Քասւերիոս Դոմնեանի Քարոզք Համառօտք (1781), Թոմաս Գեմբացիի Յաղագս Նմանութեան Քրիստոսի եւ Ռօլէնի մեծածաւալ Պատմութիւն Հռոմէական, վեց մեծադիր հատորները: Պոլսեցի Ասկերեան ունի նաեւ բազմաթիւ անտիպ գործեր:

Հ. Միքայէլ Չամչեան (1738 – 1823), Պոլիս ծնած առաջին մեծագոյն դէմքն է Մխիթարեան Միաբանութեան, որ իր մտքին հզօրութեամբ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է իր դարուն եւ յաջորդ սերունդներուն վրայ:

Մխիթարով սկսուած լեզուական մաքրութեան գործը, Բագրատունիով եւ Այտընեանով պիտի հասնէր իր կատարելութեան: Չամչեանով սկիզբ կ'առնէ հրաշալական շարժում մը ճանչցնելու Հային իր պատմական անցեալը, տոհմային կեանքը, հոգին ու բարքերը, արթնցնելու համար ազգային նոր ոգի, կենդանութիւն, վերածնունդ:

Լէօ, Հ. Մ. Չամչեանի եռահատոր Հայոց Պատմութիւնը կ'անուանէ 18-րդ դարու գրական կոթողը: Սկիզբէն մինչեւ իր ժամանակը երկարող Հայոց Պատմութիւնը օգտագործած է, հայ եւ օտար բոլոր ծանօթ հեղինակներն ու փաստաթուղթերը:

Չամչեանի Հայոց Պատմութիւնը բազմաթիւ սերունդներու ներշնչած է ազգային գիտակցութիւն, հայրենասիրական ոգի:

Չամչեան որ կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած է Պոլսոյ մէջ (1795 – 1823), հեղինակած է բազմաթիւ այլ գիրքեր / Քերականութիւն, Պատկեր տօնից Ս. Աստուածածնին, Սեղան խնկոց, Սաղմոսաց մեկնութիւն (10 հատոր), Նուագարան Օրհնութեանց, Վահան Ուղղափառութեան, Վահան Հաւատոյ, Մեկնութիւն Աւետարանին Յովհաննու եւ կարգ մը անտիպներ, ուր կը շօշափէ այն բոլոր հարցերը որ վիճուած էին, նպատակ ունենալով ցոյց տալ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ուղղափառութիւնը:

Հ. ՂՈՒԿԱՍ ԻՆՃԻՃԵԱՆ (1758 – 1833)

Պոլսեցի ուրիշ հսկայ մը, Չամչեանի քեռորդին, ունեցած է գործունէութեան երկու կարեւոր ասպարէզ:

Ա. – Որպէս հնախօս, հեղինակն է Ստորագրութիւն Հին Հայաստանեայց (1822) եւ Հնախօսութիւն Հայաստանեայց աշխարհի (1835) որոնք կ'անմահացնեն իր անունը:

Գրած է նաեւ աշխարհագրութիւն Հայաստանի եւ ութ հատորներու մէջ ամփոփուած Դարապատումը:

Բ. – Որպէս հիմնադիր աշխարհիկ լեզուով հայկական լրագրութեան, լոյս ընծայած է նախ Տարեգրութիւնք (1799 – 1802) ապա Եղանակ Բիւզանդեան (1800 – 1820) ուր կը հաղորդէ բնագիտութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ: 1810-ին կը հիմնէ Արշարունեաց Ընկերութիւնը, նպատակ ունենալով նպաստելու, դրամական միջոցներ հայթայթելով եւ քաջալերելով գրական կեանքը եւ տպագրական գործունէութիւնը:

1812 – 1816 տարիներուն, այդ նպաստներով լոյս կը տեսնէ Դիտակ Բիւզանդեան կիսամսեայ թերթը, ինչպէս նաեւ իր խմբագրած Կարգ Կենդանեաց եւ Ագփաւէրը:

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ (1751 – 1827)

Լուրջ, խոհական, գիտուն, սրբակեաց, աստուածաբան եւ իմաստասէր միտք, այնքան երեւելի իր աստուածաբանական գործերով, որքան Չամչեան իր Պատմութեամբ, եւ Ինճիճեան իր Հնախօսութեամբ:

Աւետիքեան եղած է բեղուն գրիչ եւ խոր վերլուծող: Նարեկ Աղօթից-ով եւ Նարեկլուծ-ով կը յայտնուի որպէս մեծ մասնագէտ Ս. Գիրքի եւ Ս. Հայրերու եւ ազգային պատմութեան:

Երբ մեծադիր հատորներով տուած է Պօղոս Առաքեալի 14 Թուղթերուն Մեկնութիւնը որ կարելի է իր գլուխ – գործոցը անուանել – «ուր լայն հմտութեան հետ կը տեսնուի աստուածաբանական խորութիւն, եւ բանասիրի քննական ճշգրտութիւն» (տե՛ս, Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան – Պատմութիւն Արդի Հայ Գրականութեան, Վենետիկ, 1953 էջ 50):

Գրած է նաեւ Բացատրութիւն Շարականաց (1814), Ճառ յաղագս բղխման Հոգւոյն սրբոյ ի Հօրէ եւ յՈրդւոյ (1824):

Ունէր մտային հորիզոնի այնպիսի լայնութիւն, որուն արդիւնքն եղած են իր բազմաթիւ եւ զանազան արտադրութիւնները: Քերականութիւն Թոսքանեան Լեզուի (իտալերէնի – 1792), Ընդդէմ Բարսեղ հայատեաց քահանայի աղճատումներուն, Հայկական Պատարագամատոյց-ի իտալերէն թարգմանութիւնը, Հայկազեան Նոր Բառարանի Երից Վարդապետաց խումբին առաջինն է որ ամբողջութեամբ Ա. տարրը պատրաստած է: Ունի նաեւ Աշխարհաբար-ի Քերականութիւն մը, Բանաստեղծական Տաղեր, Թատերական գործեր, Հոգեշահ մատեաններ: Տե՛ս Ճանաշեան, յ. գ. էջ 51 – 52):

(Շար. 1)

(1) Վարք Մխիթար Աբբայի: Հեղինակ Հ. Յովհաննէս Թորոսեան: Վենետիկ, 1901, էջ 117:

(2) Տե՛ս «Յառաջ», 2000 Մարտ 11-12 եւ յաջորդ թիւեր:

ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՐԻՒՆԶՈՒԱԾ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե.

Յունիս 15-ին Ժընեւի մէջ կայանալի հանդիպումը, որուն շատ յոյսեր կապուած էր, յետաձգուեր է անորոշ թուականի մը: Պատճա՞ռ: Երկու կողմերուն ալ հանրային կարծիքը պատրաստ չէ ընդունելու այն դժուար զիջումները, որոնք անհրաժեշտ են հակամարտութիւնը լուծելու: Ադրբէջանի նախագահ Հ. Ալիեւ ալ վերջնապէս ընդուներ է – եւ այս անգամ պաշտօնապէս ,քանի որ հեռատեսիլէն խօսեր է – թէ ներկայ կացութեամբ կարելի չէ խաղաղութեան հասնիլ եւ թէ լուծման հասնելու համար պայման է հաւասար տարողութեամբ զիջումներ ընել երկուստեք:

Տարօրինակութեան գլուխ գործոց մըն է սա հակասութիւնը. Հրադադարին յաջորդող բանակցութիւններէն սկսեալ մինչեւ օրս, այսինքն Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի եւ Ռ. Քոչարեանի շրջաններուն, հաշտութիւն փնտռող երկու երկրի նախագահներու միջեւ տարուած բանակցութիւններու ընթացքին հրադադարը՝ շարունակելու կողքին տրուած միակ որոշումը կ'ըլլար գաղտնապահութիւնը:

Համաձայնութիւնը մայր գիծերու մէջ գոյանալէ ետք էր միայն որ յայտարարութեամբ մը հանդէս պիտի գային եւ ժողովուրդը տեղեակ պահէին: Համաձայնութիւնը պիտի յանձնուէր Խորհրդարանի եւ հայրենակիցներու վաւերացումին: Հակառակ պարագային, անհատներէ եւ լրատուներէ եկած ամէն տեսակ մտածումներ եւ քննադատութիւններ ժխտական ազդեցութիւն պիտի ունենային գործընթացին վրայ եւ հաշտութիւնը պիտի վտանգուէր: Մինչդեռ այսօր, ի՜նչ զարմանալի, բանակցութիւնները կ'ընթանան ճիշդ հակառակ պատճառաբանութեամբ մը՝ թէ հանրային կարծիքը չէ պատրաստուած եւ տակ չէ ընկալելու լուծումի տանող զիջումները: Միջազգային կատակերգութիւն: Ներեցէք որ անգամ մըն ալ չեշտելով կրկնեմ այս տարօրինակ պատճառաբանութեան անճանութիւնը: Որոշումներէ, զիջումներէ ժողովուրդը տարիներով տեղեակ չպահել որպէսզի հաշտութիւնը չվտանգուի եւ յետոյ անդրադառնալ թէ տեղեակ պահած չըլլալով է որ հաշտութիւնը կրնայ վտանգուիլ: Մտածողութեան ուժի ինչ

...կատարում հայեւազերի – Ֆրանքեւռուս-...ամերիկեան համագործակցութեան մէջ:

Զ.

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ հանրա-...ին կարծիքը պատրաստելու կոչուած մ-...ացուեցաւ եռք, ե՞րբ եւ ի՞նչ չափով պէ-...արուէին ցարդ այսքան բծախնդրու-...թեամբ պահուած տեղեկութիւնները:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաժարումը ...նախագահութեան վերածող ազդակնե-...րէն կարեւորագոյնն էր Արցախի հարցին ...մէջ անոր խորհած գիջումին անընդունելի ...ճանապարհը: Հայրենաբնակ ժողո-...վուրդն ու Սփիւռքը մինչեւ այսօր չեն ...գիտեր թէ ի՞նչ զոհողութիւն էր այդ ...մէկը: Մինչդեռ, եթէ իրօք գիջումը ըն-...դունելու իշխանութեան փոփոխութեան պատ-...ճառը, պէտք էր յայտնել թէ Հայաստան ...Արցախ ի՞նչ բան կորսնցնելու սեմին ...կանգնած էին եւ փրկուեցան շնորհիւ Ռ. ...Քոչարեանի: Այդ մասին լուսաբանութիւն ...տալու պահանջքը մասնաւորաբար հրա-...տապական դարձած է այսօր, որովհետեւ ...կը թուի թէ անցնող տարիներու ըն-...թացքին ինչեր չահուեցան (կամ կորսուե-...ցան) նոր նախագահին կեցուածքով: Սա-...կայն Հայաստանի այժմու իշխանաւորնե-...րը պիտի չկարենան խօսիլ նախորդ նա-...խագահին ընդունիլ խորհած լուծումին ...մասին, այնքան ատեն որ իրենց մօտարած ...դրամները աւելի մարսելի չեն: Պիտի ...պահեն այդ ծանօթութիւնը որպէս աղգա-...յին գաղտնիք, որովհետեւ ժողովուրդը ...ապահոված թէ այսքան տարի աւելորդ ...տեղ կրեց անտեսական, դժնդակ կացու-...թիւն, պարապ տեղ ենթարկուեցաւ շըր-...ջափակումի, յումպէտս մատնուեցաւ ար-...տագաղթի պատուհասին եւ զրկուեցաւ ...ազատութեան բերելիք ամէն կարգի բա-...րիքներէն: Տարօրինակ բայց իրաւ. Ռ. ...Քոչարեան երբեք պիտի չկարենայ պար-...զել փակուած այդ պատեհութիւնը, որ-...պէսզի չվտանգուի յաջորդ ընտրութիւն-...ները շահելու հնարաւորութիւնը:

Է.

Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարման լուրը ...ռումբի նման պայթեցաւ հայ աշխարհի ...մէջ: Մինչ Սփիւռքը զարմացումի եւ ...շուարումի մէջ էր, հայրենաբնակ պարզ ...ժողովուրդին համար տօնական օր դար-...ձաւ: Պատճառը այն էր որ Սփիւռքը շատ ...քիչին գաղափար չունէր ՀՀ առաջին նա-...խագահին աչքին առջեւ տեղի ունեցած ...զեղծումներուն մասին: Լ. Ղարաբաղի ...հարցութեան ճամբուն վրայ անընդունե-...լի զիջումներով աւելի կը շահագրգռ-...ուէր: Սփիւռքին կեցուածքը ուրեմն եղաւ ...պատգամական եւ գրեթէ չէզոք: Մինչդեռ, ...Հայաստանցի հայը դառնացած էր ՀՀՇ ...իշխանութիւններուն ա-...ռաջին իշխանաւորին ցոյց տուած ան-...տարբերութենէն. առաւ նախագահն ալ ...կը նկատուէր նոյն սահմանի յանցաւոր, ...նոյնիսկ մեղսակից: Կը յուսային որ իշ-

խանութեան փոփոխութեամբ մեղաւոր զեղծարարներն ու ապօրէնները պիտի պատժուէին, Գիւմրին եւ Սպիտակը պի-տի վերջապէս վերակառուցուէին, կա-շառակերութիւնը պիտի վերնար եւ տըն-տեսութիւնը բարգաւաճէր: Մինչդեռ ա-միսներ անցան, տարիներ դարձան եւ յու-սախաբութիւնը հասաւ նախկին սատա-կութեան: Միակ յանցաւոր մը դատուե-ցաւ հին շրջանի մեծերէն, սակայն ան ալ ձեռքէ (կամ ձեռքի տակէ) փախցուցին այնպէս որ ինթէրփոլն անգամ չկրցաւ գտնել: Զայն դատապարտեցին շահած եւ դուրս փոխադրած հարստութիւնը օտարութեան մէջ վայելելու: Տարօրինակ դատապարտութիւն եւ տարօրինակ փա-խուստ:

Մինչդեռ բացի Հայաստանի դատա-խազներէն, ամէնքին ծանօթ է որ Սերա-ժեղեան միակ դատապարտելին չէ եղած նախկին իշխանութեան:

Ը.

Վստահաբար հոս մ. ն ալ Լ. Ղարաբաղէն կու գայ: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձը բարեբախտա-բար ճակատագրական չեղաւ եւ կարելի է գայն դասել վրիպած դաւադրութիւն-ներու կարգին: Այսուհանդերձ, անչուշտ, հետապնդում եւ կասկածելիներու դատա-վարութիւն պայման էր: Եղաւ այդ դա-տավարութիւնը, նաեւ դատապարտու-թիւնը Սամուէլ Բաբայեանի: Սակայն, ընդհանուր կարծիքը չգոհացաւ իրաւա-կան գործընթացէն եւ լրիւ չվստահեցաւ դատավճիռին խղճամիտ բնոյթին: Ս. Բաբայեանի փաստաբան Ժիւտէքս Շա-քարեան միակը չէ որ կասկածի տակ կը դնէ կիրարկուած արդարութիւնը:

Հոսմի Քահանայապետ Յովհաննէս-Պօ-ղոս Բ. ալ մահափորձի ենթարկուեցաւ: Տարօրինակ հակազդեցութիւն մը ցոյց տուաւ ան, ոչ միայն յայտարարելով թէ կը ներէ ահաբեկիչ, այլ նաեւ գնաց ա-նոր արգելափակուած բանտը եւ այցելու-թիւն տուաւ անոր: Այո՛, այս ընթացքն ալ տարօրինակ էր սակայն այս անգամ այս բառին մեկնութիւնը ձեզի պիտի չթո-ղում, չեշտեմ թէ զմայլելի, հրաշալի, քրիստոնավայել էր այս արարքը: Իսկ անոնք որոնք պիտի հարցնեն թէ ի՞նչ աղերս ունի այդ յիշեցումը Հայոց աշ-խարհի հետ, պիտի յանձնարարեմ որ պահ մը խորհին Ղարաբաղի Հանրապետու-թեան նախագահ Ա. Ղուկասեանի մասին, ջանան գնահատել բարոյական այն մեծ շահը եւ վարկը զոր ձեռք պիտի ձգէր ան, եթէ դոյզն ինչ օգտուած ըլլար Պա-պին օրինակէն:

⁂

Հիմա պէտք է ներողամտութիւնը խնդրեմ ընթերցողներուս, որոնց ուշա-դրութեան չկրցայ յանձնել Հայաստան-եան այնպիսի տարօրինակութիւններ, ուր «հրաշալի»ի եւ «այլանդակ»ի մեկնաբա-նութիւններու միջեւ տատամսիլ հարկ ըլ-լար: Այս պարագան արդիւն քէ անոր որ իմ ցուցմունքը առհասարակ միշտ ուղ-ղուած էր երկրին ղեկավար տարրին եւ տասը տարիէ ի վեր անլուծելի մնացած հարցերու:

Պոլսահայ բանաստեղծ Զ. Խրախունի (որ իր վերջին «Դարապատում» հատորով Տխրունի դարձած ըլլալ կը թուի) սապէս կ'ըսէ իր «Զինադադար» անուն պարզու-նակ նաւակին համար.

Մակոյկ մըն էր պարզունակ
Էո՛ւf թիով ու անղեկ
որով յառաջ չէր երթար
այլ կը դառնայ ինքն իր շուրջ
ջուրին վրայ լպրծուն
որ աւելի ճախճախուտ էր քան թէ ծով
թանկ fարիւղի բարկ հոտով.
.
Ու երբ խորշակը եկաւ
փոfր Ասիոյ տափաստանէն հրավառ,
Տապալեցաւ ընկղմեցաւ նոյնհետայն
Բոլոր անկապ անլուրջ ու սին երազներով
միասին
տարօրինակ անուն կրող այս տապանը
խօլական
Որ – fիչ մը ուշ թէպէտ ամէնքն
հասկցան –
Թուղթէ նաւակ էր միայն:

Կասկած չկայ թէ «քիչ մը ուշ» հասկը-ցողները մե՛նք, այսինքն՝ Սփիւռքեան Հայերս էինք, մինչդեռ 1988-ի աւարտին պատուհասող երկրաշարժէն տուժողները եւ ապա արցախեան ճակատներու վրայ զոհուող, ամուսին, կամ եղբայր կորսնցը-նողները առենին հասկցողները եղան: Հրադադարի աւետումով ծնած յոյսերով վարագուրուած սուգի արցունքներէն ան-միջապէս եռք, հաշտութեան օրօրները ալիք առ ալիք բերին անոնց քարիւղի բարկ հոտը: Անոնք գուշակել կարծեցին այն կոհակներն ու խորշակը որոնք ան-ծանօթին, անվստահելիին տուած անհան-գստութիւնը կ'ազդարարէին: Այս նա-խըզգացումն էր որ յայտնուող արհաւիր-քին որպէս հակազդեցութիւն, ծնունդ տուաւ արտագաղթին:

Պիտի վերջացնեմ լաւատես ակնարկ մը նետել յուսալով Զ. Խրախունիի «Դարա-պատում»ին մէջ, որ քերթողական ոճով դրի առնուած ազգային պատմութեան հատուածներ կու տայ.

Զարտուղի ենf – ինfնապաստան՝

ինfնատիպ –
ուրիշներու նման չեղանf
նմանիլ ալ չուզեցինf
գաղտնիfը ա՞յդ է արդեօf
մեր տակաւին գոյութեան...

Ա. Կ.

Մոնրէալ, Յունիս 2001

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՀԱՅԿ ԱՐՍԷՆԵԱՆ

Այրած հացի գոյնով, «Էրար» մակնիշի համերգներու այդ հրաշալի դաշնակին վրայ որ շինուած է Ի. դարու սկիզբին, այդ շրջանի ո՛վ գիտէ քանի դաշնակա-հարներ յաջողութիւններ արձանագրած են: Երիտասարդ (23 տարեկան) Հայկ Արսէնեան, Փարիզի Հայ կաթողիկէ Մայր տաճարին մէջ իր վերջին ռեսիթալով (Յուլիս 1) երկրորդ երիտասարդութիւն մը պարգեւեց անոր:

Ճիշդ է որ չէնքին ձայնականութիւնը որոշ խնդիր կը յարուցանէր ետեւի շար-քերու ունկնդիրներուն, բայց առջեւը գտնուողներուն համար հարց չկար:

Նկատի առած Հայկի տարիքը, կա-րելի է ըսել որ մեծամասնէն անջատ-ուած արեւ մը ծագելու մօտ է: Ան եր-կու գլխաւոր խաղաքարտ ունի. մեկ-նաբանութիւնը եւ յօրինումը: Որպէս մեկնաբան, տիրապետած է Մոսկուայի դպրոցին թէքնիքին որ իրեն թոյլ կու տայ հանդարտութեամբ ձեռք առնելու որեւէ գործ:

Յայտագրին առաջին մասը յատկաց-ուած էր Մոցարթի Ֆանթէզիին եւ ռօ մի-նէօր սոնաթին որուն մէջ մեծ հասուն-նութիւն ցոյց տուաւ: Գիտցաւ այդ կը-տորներէն արտաբերել երաժիշտին կը-քոտ ,ուժականութեամբ լեցուն ոգին:

Երկրորդ մասը կը սկսէր գերմանացի երաժիշտ Ֆրոպէրկէրի (1616 – 1667) դաշնակի մէկ սուիթով որ քիչ նուագ-ուած է: Ֆրոպէրկէր Ժ. Ս. Պախին նա-խորդած երաժիշտ մըն է զոր կը կոչէին «միացեալ ոճերու» (անգլիական, գերմա-նական, իտալական եւ ֆրանսական) եր-գահանը. երգեհոնահար էր եւ յարադաշ-նակահար: Այս վերջին նուագարանին համար գրուած անոր սուիթը մեկնաբան-ւեցաւ տիրականօրէն, ծանրախոհու-թեամբ եւ Ֆանթէզիի հարկաւոր այն պղտութեամբ որ անհրաժեշտ էր հնօրեայ այդ գործերուն քիչ մը շատ դրքունակ բնոյթէն խուսափելու համար:

Հ. Արսէնեան յայտագիրը աւարտեց իր յօրինումներով: «Տովը» կտորին մէջ ձախ ձեռքի երանգաւորումները որոնք ալիք-ները կը յիշեցնեն, մտածել կու տան Լիսթի «Ս. Ֆրանսուայի կոհակներուն վրայ քալել»ուն: Սխալ չհասկցուիմ. խօսքս ինքնեկ յիշողութեան մը, կամ գրագողութեան մասին չէ: Իրականու-թեան մէջ, Հայկ Լիսթի հետ նոյն աստղ-ձը ունի: Ատիկա փաստեց Պորոտինի դաշնակի կտորին վրայ կատարած փոխա-կերպումով որուն համար կը կրկնեմ ինչ որ գրած էի 2000 Նոյեմբերին. «Լիսթ պիտի չմերժէր այդ փոխակերպումը»:

«Աշնան հովը» իր դիւականութեամբ, չի կրնար անտարբեր ձգել նոյնիսկ ամէ-նէն անդրդուելիները:

Անոր յօրինումներուն մէջ որոնց բոլո-րին թիւը չորս, պէտք է նշել հայկա-կան ներշնչումը: Շնորհիւ Հայկին, մեծ դաշնակահար մը եւ բարձրամակարդակ յօրինող մը ունինք, որուն նոյն թափով յառաջդիմութիւն կը մաղթենք:

Ջերմ շնորհակալութիւն կազմակերպիչ-ներուն ,որոնք առիթ տուին նման վայել-քի:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻՆՉԵՒ ՎՈՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

կողքին ձեւաւորում՝ Արշակ Գառնի

Փարիզ, 2001

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

...ովը մնացած քանի մը ղրուշովը տուփ ...մը առաջին կարգի սիկառէթ առաւ, հատ ...մը վառեց եւ ճամբան շարունակեց դէպի Ղալաթիա, ուր խանի մը մէջ գրասենեակ ...մը ունէր:

Ճամբան կը քալէր՝ դրամ ճարելու մի-...ջոցի մը վրայ խորհելով:

...տային այս աշխատութիւնը շատ եր-...կար չտեւեց, յանկարծ դէմքին վրայ ժը-...պիտ մը գծագրուեցաւ, ինչ որ կը յայտ-...նէր, թէ միջոցը գտնուած էր:

Ատիկ քայլերը արագեց, նոր սիկա-...ռէթ մը վառեց եւ ճամբան շարունակե-...լով հասաւ Թիւնէլ եւ առաջին կարգի ...տոմսակով մը մտաւ վակոն:

Վակոնին մէջ մէկ քանի ծանօթներ բա-...րեւեց Թրքական թէմէննահներով եւ քա-...ղաքավարական բանաձեւերով:

Խօսքի բռնուեցաւ մէկու մը հետ, որ ...իր կարծիքը կ'ուզէր իմանալ օրուան քա-...ղաքականութեան մասին:

Ատիկ քանի մը բառով բացատրեց Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Ռուս-...իոյ հետեւած քաղաքականութիւնը:

Թիւնէլէն դուրս ելլելով՝ Ատիկ ուղ-ղուեցաւ Ուն Գափանի կողմը, ուրտոտ արճարան մը, ուր հաւաքուած էին բեռ-նակիրներ, նաւավարներ եւ այլն:

Այդ մթնոլորտին մէջ իր ներկայու-թիւնը տեսակ մը խրախուսում առաջ բե-րաւ: Ամէնքը զարմացած կը նայէին այդ շիք հագուած էֆէնտիին, որուն հոն ներ-կայութիւնը չէին կրնար բացատրել:

Ատիկ ուղղակի դիմեց սրճարանատի-րոջ եւ հարցուց.

– Համալ պաշի մը կա՞յ այստեղ:

– Ահաւասիկ Պէքիր աղան, որ տա սե-ղանին քով նստած է, – պատասխանեց սրճարանապետը:

– Կ'ուզեմ քիչ մը հետը տեսնուիլ, – ըսաւ Ատիկ, – կրնա՞ս հոս կանչել:

Եւ Ատիկ բազմեցաւ պարապ սեղանի մը քով:

Բոպէ մը ետքը Պէքիր աղա յարգանքով մօտեցաւ իրեն եւ բարեւ մը տալով՝ ոտ-քի կեցաւ:

– Նստէ՛, – հրամայեց Ատիկ՝ աթոռ մը ցոյց տալով:

Պէքիր, կրկին բարեւեց եւ նստաւ:

– Սուրճ մը կ'առնե՞ս:

– Շնորհակալ եմ, էֆէնտի՛, հիմա խը-մեցի: Ի՞նչ հրաման ունիք:

– Քենէ մէկը կ'ուզեմ, որ իմ սենեակիս պահապանութիւն ընէ:

– Ո՞ւր է ձեր սենեակը:

– Հոս, Ղալաթիա, խանի մը մէջ:

– Շատ աղէկ, ձեզի մէկը կը գտնեմ:

– Միայն թէ երբեմն ասդին – անդին պիտի երթայ, նամակ պիտի տանի, դրամ պիտի բերէ – տանի, վերջապէս գրասեն-եակի մը անհրաժեշտ գործերը պիտի տես-նայ:

– Բնական է, էֆէնտի՛ս, գրասենեակին ամէն գործերը պիտի կատարէ, պիտի աւլէ, սրբէ... գիշերն ալ հո՞ն պիտի պառկի:

– Եթէ կ'ուզէ՝ թող հոն պառկի:

– Ձեզի շնորհքով մէկը կը գտնամ:

– Բայց անմիջապէս պէտք ունիմ:

– Հիմա կը բերեմ մէկը:

– Ուրիշ խնդիր մը կայ սակայն:

– Ի՞նչ խնդիր, – հարցուց Պէքիր աղա:

– Ինչպէս ըսի, դրամական գործեր ալ պիտի ընէ, այսինքն գանձումներ կամ վճարումներ եւ այլն:

– Կ'ընէ, էֆէնտի՛մ, ձեզի աչքը բաց մէկը պիտի տամ, որ արդէն վարժ է այդ տեսակ գործերու...

– Վարժ ըլլալը բաւական չէ, քանի որ դրամի խնդիր կայ, պէտք է, որ երաշ-խաւորութիւն մը տայ:

– Ես անոր համար երաշխաւոր եմ, – պատասխանեց Պէքիր աղա:

– Ատիկա բաւական չէ, դուն անոր բա-րոյականին կրնաս միայն պատասխանա-տու ըլլալ, իսկ նիւթականին համար պէտք է, որ դրամական երաշխաւորու-թիւն մը ըլլայ, այսինքն պէտք է, որ ին-ծի որոշ գումար մը յանձնէ: Ես այդ գու-մարը քովս կը պահեմ, եւ երբ որեւէ պատճառաւ քովէս մեկնի՝ իրեն կը վե-րադարձնեմ: Ես միշտ այս պայմանով քովս մարդ աշխատցուցած եմ:

– Ես երթամ մարդը բերեմ, դուք հետը համաձայնեցէ՛ք, – ըսաւ Պէքիր աղա՝ ոտքի ելլելով:

– Աղէկ կ'ըլլայ, միայն թէ շուտ եկէք, ես շատ ժամանակ չունիմ, ստիպուած եմ Ներքին գործերու նախարարին երթալ:

– Վայրկեանէ մը կու գանք:

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

գրուած է չուրջ երկու տասնամեակ Թուրք անձնաւորութիւններու եւ կազմակեր - պութիւններու կողմէ, ինչպէս՝ Պոլսոյ, Անգարայի համալսարաններու դեկավարներ, լրագրողներ, Հայկական Ուսումնասիրութիւններու Հիմնարկին նախագահը, գործի մարդիկ, եւ այլն: Անոնք կը կրկնեն այն ծանօթ տեսակէտը թէ 1915-ին հայ ազգայնական ղեկավարներ հայկական պետութիւն մը հիմնելու հեռանկարով գործակցեցան ռուսական զօրքերուն հետ որուն պատճառով օսմանեան կառավարութիւնը Հայերը աքսորեց «թրքական Անատոլու»էն: Կը կրկնեն նաեւ 1915-էն նախորդած դարերուն երկու ժողովուրդներուն բարեկամական յարաբերութիւնները, եւայլն ու փափաք կը յայտնեն զանոնք վերականգնեցնելու, մինչդեռ հայ ազգայնականներու կազմակերպուած քարոզչութիւնը միշտ հետամուտ է միայն Թուրքերը դատապարտելու, երբ ներկայիս հայկական գրաւիչ ուժերու պատճառով մէկ միլիոն Ազրպէյճանցիներու զրկուածութիւնը անուշադրութեան մատնուած է:

Կոչը կ'աւարտի խաղաղութեան համար աշխատելու եւ պատմաբաններուն անցեալը լուսաբանելու առիթը տալու թելադրանքով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔԻ հնչուն դրամով վճարումները իրեն եւ շրջապատին համար թնճուկ մը ստեղծած են դատական բարձրագոյն խաւին մէջ: Ընդհանուր դատախազ Նատալի տեսակէտին (Շիրաք, որպէս վկայ ներկայանալու պէտք չունի իր հանգամանքով իսկ) դէմ արտայայտուեցաւ դատախազ Տէնթիյաք, որ կը պնդէ որ Շիրաք կրնայ ունկնդրութեան հրաւիրուիլ որպէս վկայ, փաստաբանի ընկերակցութեամբ: Երկու դատախազներու միջեւ այս վէճը բաւական անհամ կացութիւն մը ստեղծած է եւ Էլիզէ ալ նեղը կը մնայ: Այժմ, Տէնթիյաք հարցը կը յանձնէ երեք հարցաքննիչ դատաւորներու որոնց կը մնայ հետեւիլ կամ ոչ դատախազին որոշումին, եւ կանչել կամ ոչ Շիրաքը: Էռ - Փէ - Էռ-ն ալ խրար անցած է եւ բանբերը՝ Փաթրիք Տէվէճեան կը հերքէ «անկախ դատախազ»ի պատմութիւնը, վստահ ըլլալով որ Տէնթիյաք հրահանգներ ստացած է: Մինչ այդ, հարցաքննիչ դատաւորները հրաւիրած են Շիրաքի աղջիկը՝ Գլօտ Շիրաք որպէս վկայ, բացատրութիւններ տալու համար այդ վճարումներուն մասին: Շիրաք ալ պէտք է պատրաստէ Յուլիս 14-ի իր աւանդական զրոյցը լրագրողներու հետ եւ մանաւանդ «զտնէ» տալիք տրամաբանական պատասխաններ:

ՉէՉէՆԻՈՅ ՄէՋ, տասնեակներով բնակիչներ չարչարուած, սպաննուած կամ անհետացած են ռուսական բանակի գործողութիւններէն ետք: Այս բռնութիւնները, առաջին անգամ ըլլալով, տագնապ մը ստեղծած են տեղւոյն ռուսամէտ չէչէն պատասխանատուներուն եւ Մոսկուայի միջեւ: Ա. Կադիրով, զոր Պուտին նշանակած է չէչէն վարչական մարմնին գլուխը, Յուլիս 9-ին, դատապարտած է «զանգուածային ոճիրները» եւ կ'ուզէ որ զինուորականները պատժուին: Ան կ'աւելցնէ. - «Ոչ մէկ ըմբոստ ձերբակալուած է, ոչ մէկ զէնք գրաւուած է, ոչ մէկ պայթուցիկ երեւան հանուած է, բայց, բնակչութիւնը նախատուած, թալանի տրուած է: Մեր բոլոր ջանքերը կայունացնելու համար կացութիւնը կ'ոչնչանան այդ ոճրային արարքներուն պատճառաւ»: Այդ գործողութիւնները կատարուած են Յուլիս 2-ին եւ 3-ին Ասինովսկայա եւ Սերնովոդսկ, Գրոզնիէն 40 քիլոմեթր հիւսիս - արեւմուտք: Վկայութիւններու համաձայն, Ներքին Նախարարութեան զօրագունդերը խուժած են այն հողամասերը, ուր 25 հազար գաղթական կայ եւ մաքրագործման ձեռնարկած: Ռուսական էՆ - Թէ - Վէ հեռատեսիլի կայանէն, երիտասարդ մը կը պատմէ. - «Մեռեալներ եւ վիրաւորներ կային: Յետոյ, զինուորականները բանադրանաց մը դրկեցին որ մեզի ըսաւ. - Մարդ գլուխ 100 տոլար է, եթէ ողջ կ'ուզէք, եթէ դրամը չբերէք, կը սպաննուին կամ չարչարանքի կ'ենթարկուին»: Այդ գիւղերուն ռուսամէտ վարչականները հրաժարած են, ինչ որ ստիպած է Կադիրովը, որ դատապարտէ այդ ոճիրները:

ՄԱՏՐԻՏԻ կեդրոնը, Յուլիս 10-ին, Արդարութեան նախարարութեան մօտ, թակարդ կառքի մը պայթումէն մեռած է ոստիկան մը եւ ութ հոգի ալ վիրաւորուած են: Արարքը ԷԹԱ-ին կը վերագրուի:

ՄԱԿ-Ը նոր կացութեան մատնուած է Իսրայէլի եւ Հեզպոլլահի միջեւ տեսերիզի մը պատճառով: Շարոն կը պահանջէ յանձնումը տեսերիզի մը, որ կը ներկայացնէ իսրայէլեան բանակի երեք զինուորներու առեւանգումը 2000 Հոկտեմբերին, լիբանանեան շիի չարժումին կողմէ: Այս վերջինն ալ փոխ վրէժի սպառնալիք կ'ընէ ՄԱԿ-ին, եթէ փաստանկարը յանձնուի իսրայէլեան իշխանութիւններուն: Զգօրութեան դրդապատճառով, ՄԱԿ-ը որոշած է արտօնել Իսրայէլի եւ Լիբանանի որ դիտեն տեսերիզը, միայն այն ատեն երբ ՄԱԿ-ի չպատկանող անձերուն դէմքերը քօղարկուին: Իսկ, Հեզպոլլան «թշնամիին ծառայ լրտես», կը նկատէ ՄԱԿ-ի անդամները:

ԼՈՒՍԱՔԱՅԻ ՄէՋ (Զամպիա) Յուլիս 10-ին բացուած է Ափրիկեան Միասնութեան Կազմակերպութեան 37-րդ վեհաժողովը: Ընդհանուր քարտուղար ընտրուած է Գոթ տ'Իվուարի Արտաքին Նախկին նախարարը՝ Ամարա Էսի: Քոֆի Անան բացումը կատարելով ըսած է թէ այս վեհաժողովը մեծ խոստումներ կը կրէ իր մէջ Ափրիկէի ժողովուրդներուն համար:

ՉԻԼԻԻ նախկին մենատէրին՝ Փինոշէի դէմ դատական հետապնդումները առկախուեցան, ենթակային առողջական պատճառներուն հետեւանքով: Այս որոշումը ենթադրել կու տայ որ Փինոշէ երբեք պիտի չդատուի: 85 տարեկան, կ'ըսուի թէ Փինոշէ ի վիճակի չէ դատարան ներկայանալու, մտային դետնի վրայ:

ԼեՀԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Կվասնիէվսկի պաշտօնապէս ներողութիւն խնդրեց Հրեաներէն, Յուլիս 10-ին, արարողութեան մը ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ Ժետվապնէ, հոն ուր 1600 Հրեաներ ջարդուած են, աւելի ճիշդ ողջ-ողջ հրկիզուած, 60 տարի առաջ, իրենց լեհ դրացիներուն կողմէ, ըստ պատմաբան Թոմաս Կրոսի: Նախագահը ըսած է «այդ ոճիրին համար, պէտք է պաղատինք մեռեալներու եւ իրենց ընտանիքներուն չուքերէն որ ներեն մեզի»:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՎՈՒԱՆԷԻ քաշուելէն ետք, Ֆրանսայի կառավարութեան Շրջապատի նախարար դարձաւ Իվ Գոչէ:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԼՍԱՐԱՆ

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք հռչակման 1700-ամեակին առիթով, Յուլիս ամիսէն սկսեալ պիտի տրուին դասախօսութիւններ Հայ Եկեղեցւոյ մասին:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Յուլիս 17, երեկոյեան ժամը 8.30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի սրահին մէջ:

Կը դասախօսէ՝

ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

«Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ - Կեանքը եւ Գործը» նիւթին չուրջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տօլօրէս Գույումճեանի մահուան առթիւ. -

Նշան Գայան 100 Ֆր., Ժիրայր Գարակէօզ 500 Ֆր., Մարտիրոս Գայան 100 ֆրանք, Խաչիկ Խօչխլինկիր, Թորոս Տէտէեան 500-ական Ֆր., Երուանդ Զիլ 300 Ֆր., Գրիգոր Մուրատ, Վարուժան Գնարեան 200-ական Ֆր., Վարդան Ճին 300 Ֆր., Գրիգոր Պարտաք 200 Ֆր., Ոմն 50 Ֆր., Նուրհան Իփէքճի 200 Ֆր., Վրէժ Ճին 150 Ֆր., Արման Տէմիրքրան 200 Ֆր.:

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ 06 76 48 58 73

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :

- **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
- **Programme touristique;**
- **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)

կամ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-էն ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախս (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, եւայլն)
8 օրուան համար 8.900 Ֆր.
15 օրուան համար 12.800 Ֆր.

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝

- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une SOIREE DANSANTE
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'Orchestre «Gaïdzag's»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 13
VENDREDI
13 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)

1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.209 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.209

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՔՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԸ

ԹԱՆԷՐ ԱՔՉԱՄ

Օսմանցի Թուրք ընտրանին յաղթահարած անցեալի մը ծանրութեան տակ ճզմուած ու ինքնագնահատանքի կորուստին տառապանքով առաջին աշխարհամարտը պատմական առիթ մը նկատեց անցեալի մեծութիւնը վերահաստատելու եւ վիրաւորուած ազգային արժանապատուութիւնը դարմանելու: Պատրանքը շուտով փուլ եկաւ: Ոխակալութեան ու կուրութեան այդ մթնոլորտին մէջ, այնպէս կը թուի որ ցեղասպանութեան որոշումը եղած է վրէժի արարք մը հանդէպ անոնց որոնք կացութեան պատասխանատուները կը նկատուէին. այսինքն՝ Հայերու: Անոնք փոխարինեցին բուն թշնամիները, նաեւ մեծ տէրութիւններն ու կայսրութեան ամբողջ քրիստոնեայ բնակչութիւնը:

Օսմանեան պետութեան ղեկավարները, արդարեւ, Հայերու վճարել տուին իրենց իսկ հաշիւները: Ասով կը բացատրուի այն յամառութիւնը որով կ'ուզեն Հանրապետութիւնը ներկայացնել որպէս վերածնունդ մը, կամ բացարձակ սկիզբ մը: Ղեկավար դասը չգոհացաւ հոգեբեկումներու այդ շրջանը տիրաբար փակելու համար պատշաճ պատմութիւն մը վերաշարադրելով, ազգային նոր ինքնութիւն մը թրծելով: Անոնք նաեւ զինուեցան գրահով մը որ յիշողութիւնը պէտք է բթացնէր եւ թոյլ չտար որ որեւէ նախաձեռնութիւն խանգարէր յիշողութեան այդ կազմակերպուած կորուստը: Ասով կը բացատրուի այն զգայնութիւնը որ ցոյց կը տրուի ամէն անգամ երբ հեռուէն կամ մօտէն ակնարկութիւն մը առնչուի Հայկական հարցին:

Երկիրը այսպէսով ապաքինած կը կարծէ ինքզինք եւ օժտուած՝ ամբողջովին նորոգուած անձնաւորութեամբ մը: Սակայն, եթէ ապաքինումը անթերի է, ինչո՞ւ կարելի չէ ազատօրէն խօսիլ այդ մասին: Իրականութեան մէջ, ընկերութիւնը տակաւին չէ կրցած՝ հին հոգեբեկումէն զատուած ինքնութիւն մը կառուցանել: Եւ այնքան ատեն որ պիտի մերժէ խօսիլ Հայերու ցեղասպանութեան մասին, շատ քիչ հաւանականութեամբ պիտի կարենայ ստեղծել այդ «այլ ինքնութիւն»ը: Միայն թէ, պետութիւնը կ'ուզէ անաղարտ պահել ընկերութեան ինքնիրմէն ունեցած միթական պատկերը եւ միշտ հրահրել ցնորական աշխարհի մը մէջ ապրելու անոր փափաքը:

Հանրապետութեան հիմնումին եւ կազմաւորումներու առնչութիւնը նպաստած է Հայերու ցեղասպանութեան թաքուն վերածումին: Հանրապետութեան ղեկավարները չեն վարանած այս նիւթին մասին հրապարակաւ մատնանշումներ ընելու: Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի ծանօթ պարագլուխներէն Հալիլ Մէնթէշէ յայտարարած է. «Եթէ Անատոլուի արեւելքը Ռուսերու գործակից հայ քաղաքացիներէն մաքրագործած չըլլայինք, մեր ազգային Հանրապետութեան կազմութիւնը կարելի չէր ըլլար»(1): Նոյն ձեւով, Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի առաջին գումարումին նոյն միջուկով ճառեր կը լսուին. ««Փրկելու համար հայրենիքը, ոճրագործ նկատուելու վտանգը յանձն առինք»: Ըսուած է նաեւ. «Ինչպէս գիտէք, տեղահանութեան հարցը պատահար մըն էր որ ամբողջ աշխարհի հակազդեցութիւնը արթնցուց եւ մեզ որպէս ոճրագործ ցոյց տուաւ: Այդ արարքին ձեռնարկելէ առաջ գիտէինք որ քրիստոնեայ աշխարհին զայրոյթն ու ատելութիւնը պիտի թափէր մեր գլխուն: Ինչո՞ւ ուրեմն, մեր անունը ստուերեցինք ոճրագործի պիտակի մը ամօթով: Ինչո՞ւ ձեռնարկեցինք այնքան կարեւոր, նոյնքան դժուար գործի մը: Միայն, որովհետեւ, պէտք էր անհրաժեշտ քայլերը առնել պահպանելու համար մեր հայրենիքին գահը եւ ապագան որոնք մեզի համար աւելի թանկագին եւ նուիրական են, քան մեր կեանքը»:

Ժամանակի ընթացքին, նման խօսքեր որոնք որոշ խիզախութեամբ մը կը հաստատեն թէ Հանրապետութիւնը հիմնըուած էր ցեղասպանութեան վրայ, իրենց տեղը պաշտօնական պատմութեան ձգեցին. հակածաւալապաշտութիւնը, ինչպէս նաեւ Քուվայի Միլլիյէի (անկախութեան պատերազմին դիմադրական առաջին ջոկատները) նկատմամբ սնուցուած աէրն ու յարգանքը ազգային ինքնութեան անհրաժարելի բաղկացուցիչները եղան: Քուվայի Միլլիյէի ոգին, այսպէսով, 1960-ական Թուականներու Թուրքիոյ յեղափոխական սերունդին հակածաւալապաշտ ինքնութիւնը կազմող յատկանիշ մը եղաւ:

Հայկական հարցը վիճարկումի նիւթ ընելու Թրքական մերժումին կարեւոր մէկ պատճառն է այս համոզումներուն փուլ գալու վախը: Թուրքիան եւ աշխարհը պատկերացնելու համար գործածուած ներկայացումի սովորական կաղապարներուն ջախջախումի վտանգը կար: Ցեղասպանութեան մասին վիճարկում մը կրնար յանգիլ ցոյց տալու որ Պետութիւնը հիմնականով հակածաւալապաշտ պայքարի մը արդիւնքը չէր եղած, այլ՝ աւելի յոյն եւ հայ փոքրամասնութիւններուն դէմ մղուած պատերազմի մը: Նոյն ձեւով, յայտնի պիտի ըլլար որ Քուվայի Միլլիյէի շարքերէն ոչ արհամարհելի մաս մը զինուորներու որոնք հերոսութեան տիպարներ էին, ուղղակի մասնակցած էին ցեղասպանութեան, կամ հարստացած՝ Հայերը թալանելով:

Նոյնիսկ առաջին աշխարհամարտէն առաջ Անատոլուի մէջ նահանջը եւ ազգային դիմադրութեան մը կազմակերպումը պատրաստուած էին պարտութեան մը հեռանկարով: 1918-էն անոնք գործադրութեան դրուեցան: Ազգային դիմադրական շարժումներու (Իրաւունքներու պաշտպանութիւն, Բաժանումի մերժում) ընկերակցութիւնները հիմնըուեցան Ներքին գործերու Նախարար (1913-17) Թալէաթ փաշայի, կամ նոյն շրջանի պաշտպանութեան Նախարար Էնվէր փաշայի, կամ անոնց ղեկավարած ոստիկանատուներուն(2) շտապ հրահանգով: Այդ ընկերակցութիւնները գլխաւորաբար հիմնուած էին այն շրջաններուն մէջ ուր յունական, կամ հայկական սպառնալիք մը կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ:

(Շար. 2)

(1) Պատմաբան Ե. Հ. Պայուրի կողմէ մէջբերուած յայտարարութիւն. «Թրքական յեղափոխութեան պատմութիւն», հտ. II, գլուխ IV, Պատմութեան թրքական հիմնարկ, Անգարա, 1988:

(2) Ոստիկանատունը (թրքերէն՝ *քարաքոլ*) պարտականութիւնը ունէր դիմադրութիւնը կազմակերպելու եւ օգնելու փախուստին բոլոր անոնց որոնք կը փնտռուէին Հայերու կոտորածներուն առընչութեամբ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ՆՈՐ ՎԱՐԿԵՐ ԿՈՒ ՏԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Համաշխարհային դրամատան Փարիզի կեդրոնատեղիին մէջ Յուլիս 11 Չորեքշաբթի կէսօրուան մամուլի ասուլիսով աւարտեցաւ վարչապետ Ա. Մարգարեանի գլխաւորած պատուիրակութեան եռօրեայ այցը: Նոյն օրը խումբը վերադարձաւ Երեւան:

Ինչպէս ասուլիսին սկիզբը նշեց դրամատան Հարաւային - Կովկասի բաժնի պատասխանատուն՝ Տիկին Ճ. Օ'Գոնըր, տրուած վարկերը գլխաւոր նպատակը ունին օգնելու աղքատութեան շրջանակը նեղցնելու երկրին մէջ նաեւ բարելաւելու ընկերային վիճակը, կրթական մարզը, եւ այլն:

Պատուիրակութեան կազմէն, տնտեսութեան եւ Փինանսներու նախարար Վարդան Խաչատրեան ամփոփեց իրենց հանդիպումները, ըսելով որ կառավարութեան ծրագիրները ներկայացուցած էին ու դրական արժեւորում ստացած. ան շնորհակալութիւն յայտնեց ցոյց տրուած հետաքրքրութեան ու տրամադրուած միջոցներուն: Ըսաւ թէ 2001 - 2003 եռամեայ համար նախատեսուած վարկերուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 620 միլիոն տոլարի որուն 120 միլիոնը կը յատկացուի պետական պիւտճէին:

Հարցումները գլխաւորաբար շօշափեցին կաշառակերութեան դէմ ձեռք առնըուած, կամ առնուելիք միջոցներուն, պետական վճարումներու յետնեալ պարտքերուն, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ունենալիք ազդեցութեան նիւթերը: Նախարար Վ. Խաչատրեան ըսաւ թէ յատուկ ծրագիր պատրաստուած է այդ մասին, իսկ Տիկին Օ'Գոնըր հաւաստեց թէ կառավարութիւնը արդէն սկսած է որոշ քայլերու դիմել. օրինակ, ղեկավարները իրենց ունեցածին մասին յայտարարագիր պիտի տան, յատուկ ստուգողներ կը նշանակուին սեփական գործի նախաձեռնութիւններէ կաշառք պահանջելու երեւոյթին արգելք ըլլալու համար, եւ այլն:

Ուրախալի էր լսել Նախարարին բացատրութիւնները թէ պետութիւնը վճարած էր ուսուցիչներու ունեցած յետնեալ պարտքերը, նպաստները միայն 2 ամիս յապաղում ունէին:

Հետաքրքրական էր Սեւանի փրկութեան հեռանկարով վերջերս Ֆրանսահայերու դրկուած մանրամասնուած հարցարանին մասին ուղղուած հարցումին պատասխանը: Համաշխարհային դրամատան անունով դրկուած այդ հարցարաններուն մասին յայտնի կ'ըլլար որ նոյն հիմնարկին Հայաստանով զբաղող պաշտօնատարները տեղեկութիւն չունէին: Տիկին Օ'Գոնըր ըսաւ թէ Հայաստանի կառավարութեան նախաձեռնութիւնը պէտք է ըլլայ, ինք տեղեակ չէ, իսկ ուրիշ պաշտօնատար մը ջանաց գրօսաշրջական մարզի քովընտի բացատրութիւններ մը տալ, ապա խօսուեցաւ լիճին ջուրերը տնտեսելու հարկին մասին:

Նման առիթի մը դժուար է չխորհրդածել վարկ տալու - առնելու իրականութեան դրականին հետ ժխտական երեսակներուն մասին. մամուլի ասուլիսին խօսք չեղաւ վարկերուն փոխարէն ակընկալուածին, կամ պարտադրուածին մասին: Սակայն, համաշխարհային փորձը ցոյց տուած է որ տրամադրուած գումարները խելացի կերպով ու տեղին չօգտագործելու պարագային անոնք ենթարկութեան միջոցներու կը վերածուին թերաճ երկիրներու համար: Այս առումով, թերեւս ուրախանալ պէտք է որ համաշխարհային դրամատան միջոցով յատկացուելիքը միայն 620 միլիոն տոլար կ'ըլլայ, երբ, ինչպէս ըսաւ Վ. Խաչատրեան, Հայաստանի պէտք ունեցածը կը հասնի երեք միլիառի:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Ատրպէյճանի Ազգային Ժողովին նախագահ Մ. Ալասքէրովի Անգարա այցը որ զուգադիպած է Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբի մը կազմութեան լուրերուն, առիթ եղած է անգամ մը եւս տեսնելու Թրքական պաշտօնական տեսակէտին անփոփոխ բնոյթը: Նախ Ալասքէրով, ապա Թուրքիոյ փոխ - վարչապետ Մ. Եըլմազ գրեթէ նոյն խօսքերով արտայայտուած են այդ յանձնախումբին մասին, ըսելով թէ ամէն բան կախում ունի Ղարաբաղի հարցին լուծումէն:

Ատրպէյճանցի ղեկավարը ըսած է թէ հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին աշխատանքը օգտակար կը նկատէ, այսուհանդերձ, ամէն բան կապուած է Ղարաբաղի հարցին լուծումին: Ան Հայաստանի եւ Թուրքիոյ խնդիրները ուղղակի առնչուած կը նկատէ Հայաստան - Ատրպէյճան յարաբերութիւններուն, ըսելով որ «Միակ լուծումը Ատրպէյճանի գրաւեալ հողերէն Հայաստանի առանց նախապայմանի նահանջն է եւ այս նիւթին մէջ նոյնն է Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտն ալ»:

Նոյն տեսակէտը կրկնած է Թուրքիոյ փոխ - վարչապետ Մ. Եըլմազ եւս, ըսելով որ հայեւթուրք յարաբերութիւնները կախում ունին Ղարաբաղի հարցին լուծումէն: Ան աւելցուցած է որ Թուրքիա եւ Ատրպէյճան մէկ ազգ են որոնք ունին երկու պետութիւն:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԱԿԱՐԱՅ ՎԱՆՔԸ ՊԱՆԴՈԿԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական շրջանին մէջ մնացած հայկական Մակարայ վանքը, ինչպէս կիպրական Թուրք մամուլին արձագանգելով կը տեղեկացնէ «Ակօս» (Յուլիս 6), պանդոկի վերածուելու ընթացքին մէջ է: Շէնքը ներկայիս կիսաւեր վիճակի մէջ է, մօտ մէկ միլիոն տոլարով երկու - երեք ամիսէն պիտի նորոգուի ու յիսուն անկողինով պանդոկի մը վերածուի: Թուրք ճարտարապետ մը որ կապ ունի վերանորոգման աշխատանքին հետ, ապահովութիւն տուած է որ առաւելագոյն ուշադրութիւնը ցոյց կը տրուի վանքին ճարտարապետական ու պատմական դիմագիծը կարելի չափով անվթար պահելու համար:

«Ակօս» կ'արձագանգէ նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Կաթողիկոսին նախաձեռնութիւններուն. ան դիմումներ ըրած է բողոքելով այդ կարգադրութեան դէմ ու եղածը սրբապղծութիւն, անմարդկային արարք որակած:

Խնդրոյ առարկայ վանքը 1425-ին եգիպտացի քրիստոնեայ Ղպտիներէն փոխանցուած է Հայերուն, որոնք Մակար անուանած են զայն:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յուլիս 11 / 12)

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Յուլիս 10-ին, Երեւանէն Ստեփանակերտ մեկնելով, ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ ընդունուած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները: Բանակ-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Հ. ԵՂԻԱ ԹՈՎՄԱՃԵԱՆ (1777 - 1848)

Հանճարեղ Պոլսեցի մըն եւս, որուն գրբիչին տակ գրաբարը դեռ աւելի կը զարգանայ եւ կը ստանայ հանդիսաւոր շքեղ ընթացք մը։

Եղած է առաջին թարգմանիչը Հոմերոսի Իլիական-ին եւ Ոդիսական-ին, Եւրիպիդէսի ողբերգութիւններուն, Ս. Բեռնարդոսի Ի գովութիւն մօրն կուսի ճառը, Պլուտարքոսի Զուգակշիռ-ը, Ս. Յովհաննէս Ոսկեբերանի ճառերը, Վիտայի Քրիստոսական կրօնական դիւցազներգութիւնը, հեղինակած է Քառասնորդական ճառեր եւ Դպրութիւն Նամակաց եւ հուսկ պատրաստած է Բագրատունիի մը նման աշակերտ մը որ դասական հայերէնը պիտի հասցնէր իր վերջնական կատարելութեան։

Հ. ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ (1790 - 1866)

Մխիթարեան Պոլիսին չորրորդ կարեւորագոյն սիւնը, անտարակոյս Բագրատունին է գրաբարի մեծագոյն վարպետը որուն – «Լեզուին մէջ կը հայելանան զանազան դարերու հայերէնի ճոխութիւնը, ոսկեդարեան թարգմանիչները իրենց այլ եւ այլ յատկութիւններով եւ երանգով։ Այդ բոլորը անձնաւորուած Բագրատունիի խառնուածքին մէջ, դարձած կենդանի եւ առոյգ լեզու մը եւ թէ կատարուած...» (Ճանաշեան էջ 78)։

Բագրատունի հայացուցած է յոյն, լատին եւ եւրոպական նոր գրականութիւններէն բազմաթիւ գործեր, նպատակ ունենալով դասական ճաշակն ու արուեստը ներմուծելու Հայոց մէջ։

Անոնցմէ յիշեմ Հոմերոսի Իլիական-ը, Պինդարի Ողիմպիական տաղերը, Դեմոսթենէսի Յաղագս պսակին եւ Եսքինէսի Ընդդէմ Կտեսիփոնի ճառերը, Սոփոկլէսի Իդիպոս Թագաւոր, Անտիգոնէ, Էլեկտրա ողբերգութիւնները եւ Թէոփրաստի Նկարագիր բարոյից։

Լատինական գրականութենէն թարգմանած է Վիրգիլիոսի Մշակականքը, Որատիոսի Արուեստ քերթողութեանը, Կիկերոնի Վասն արքեայ քերթողի, Վասն Լիգարիոսի, Վասն Արքայինդիոտար... եւ Յուլիոս Կեսարի Ցիշատակարանքը (անաւարտ մնացած)։

Ֆրանսականէն Պուալէի Ճառք Դամբանականք, Մասիլոնի Փոքրիկ քառասնորդքը, Ռասինէն Գոթողիա, Բրիտանիկ, Միհրդատ, Իփիգենի, Վոլթերէն Ալզիրա, Մերոպէ։

Իտալականէն Սոաւէի Արուեստ Բանականք, Ֆոսքոլոյի Տաղ գերեզմանացը, Ալֆիէրիի Սաւուղը եւ անգլիականէն Միլտոնի Կորուստ դրախտին։

Բագրատունիի հանճարին ծնունդն է քերականական իր մեծագոյն գործը ի պէտս զարգացելոց։ Ունի նաեւ Հաւաքածոյ նախնեաց լեզուի ոճերուն եւ ասացուածքներուն, ինչպէս նաեւ քերականութիւն Գաղղիերէն լեզուի։

Բագրատունի ունի շարք մը քերթողական գործեր, ինչպէս նաեւ գրած է թատերգութիւններ (Երուանդ եւ Արտաշէս) սակայն իր քերթողական մեծագոյն գործը կը մնայ Հայկ Դիւցազնը (1858),– «որ կը մնայ մեր դասական շրջանի ամենամեծ արտադրութիւնը... ծնունդ՝ մեծ ու հանճարեղ մտքի մը–» (Ճանաշեան էջ 73)։

ԳԵՐՊ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՀԻՒՐՄԻՒԶ (1799 - 1876)

Հանճարեղ եւ մեծ հայագէտ պոլսեցի մը եւս, Գերպ. Եդուարդ Հիւրմիւզեանի թողած գրական ժառանգութիւնը ընդարձակ է։ Թարգմանութիւններ, տաղաչափական երկեր։

Հայացուցած է Վիրգիլիոսի Ենէականը, Հովուականքը, Փեդրոսի Առակք, Տակիտոսի Տարեգիրքը, Մարկոս Աւրելիանոսի՝ Իմաստասիրական եւ խրատական Թուղթերը։

Ֆրանսերէնէն թարգմանած է Ռոլէնի վեց հատորեայ Հնախօսութիւն հին ազգաց, Ֆենելոնի Տելեմաքը, Պարթէլըմիի Ուղեւորութիւն կրտսերոյն Անաքարսեայ յՅոյնս (6 հատորներով), Ֆլորիանի Նումա Պոմփիլիոսը, Պերնարտէն Տը Սէն Փիէրի Պօղ եւ Վիրգինէն եւ Տիկին Ժանլիի Բելիսարը, Ռասինի Փեդրա ողբերգութիւնը եւ կրասերն Լ. Ռասինի Երգ ի կրօնս, Քոթէն Տիկնոջ Աքսորականացն ի Սիպերիա վէպը, Բեմասացութիւնք ի Տիրամայրն ուր կ'ամփոփէ Պոսիւէի, Պուրտալուի եւ Մասիլլոնի ճառերը։

Իտալականէն հայացուցած է Ալֆիէրիի Մերոպէն, Մոնթիի Արիստոտէմը, Մանծոնիի Խոստացեալքը եւ Մեթասթազիոյի Սրբազան թատերգութիւնքը։

Ունի ինքնագիր Առձեռն Բանաստեղծութիւն, Առձեռն Դիւցաբանութիւն, Առձեռն Ճարտասանութիւն։

Հիւրմիւզի քերթողական մեծագոյն գործը Բուրաստանք-ն է վարդապետական քերթուա ծը, Վիրգիլիոսի Մշակականքի նմանութեամբ, ուր հեղինակը կը սորվեցնէ ծաղկաբուծութեան արուեստը։

– «Դաշնակաւոր երաժշտականութեան զգացումին մէջ – կ'ըսէ Ճանաշեան (էջ 86) – ոչ ոք կրցած է զինք գերազանցել։ ան կը ճանչնայ գրաբարը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, նրբութիւններով, բայց կ'ընտրէ այն ձեւերը որ միայն գեղեցկութիւն, սահունութիւն եւ շնորհք կու տան իր լեզուին»–։

ԳԵՐՊ. ԳԷՈՐԳ ՀԻՒՄԻՒԶ (1797 - 1876)

Եղբօր նման, կատարած է թարգմանութիւններ, մեծապէս նպաստելով դասական շարժումին։ Գոռնէյի Պոլիէկտոս Հայկական Վկան, Ռասինի Գոթողիան, Պուրտալուի Առանձնութիւն Հոգեւորքը, եւ հեղինակած է Ինքնաստեղծ քերթուածք։

Հ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՃԱՐԵԱՆ (1819 - 1892)

Ալիշանի դասընկեր, երկար տարիներու տեւող Մխիթարեանց զանազան վարժարաններուն մէջ, հասցուցած է սերունդներ, եւ արտադրած բազմաթիւ գործեր։

Ցիշատակութեան արժանի են Պղատոնի ՓԵԴՐՈՆ–ը եւ Յաղագս անմահութեան, Թուկիդիդէսի Պատմութիւն Պեղոպոնեսական մարտին, Տակիտոսի Կենսագր Ագրիկոլայ, Բարք Գերմանիոյ եւ Տրամախօսութիւն հռետորաց, Կայոս Սալլուստիոսի Պատմութիւն կատիլինեան դաւակցութեան եւ Պատմութիւն յուգորթեան պատերազմին եւ հուսկ Նափոլէոն Գ.ի Պատմութիւն Յուլիոս Կեսարու։

Հ. ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ (1820 - 1901)

Նոր ժամանակներու մեծագոյն, իշխող դէմքը, անտարակոյս ինքն է, Ալիշան։

Հայկական եւ Մխիթարեան Պոլիսի այս բացառիկ դէմքը, իմաստասէր, խոհուն միտքը արծիւի թռիչքով կը սաւառնի, իր բազմակողմանի յատկութիւններով, անսպառ արտադրութիւններով, ստեղծագործ հանճարով եւ մանաւանդ իր բերած անգնահատելի ներդրումով, հայ բանասիրութեան, պատմութեան, հնախօսութեան, աշխարհագրութեան, բանաստեղծութեան եւ թարգմանական անդաստաններէն ներս։

Ալիշանի արտադրութիւններուն յանկագրութիւնը ինքնին, առանձին հատոր մը կրնայ լեցնել։ Վերյիշեցնելու դիտաւորութեամբ, պիտի թուեմ միայն կարեւորագոյնները սկսելով քերթողական գործերէն։

Որպէս հայկական Ռոմանթիք դպրոցի հիմնադիր եւ գլխաւոր ներկայացուցիչ, Նուագներ ընդհանուր խորագրի տակ, 7 ենթախորագիրներով լոյս ընծայած է Մանկունի, Մաղթունի, Խոհունի, Բնունի, Հայրունի, Տէրունի եւ Տխրունի։

Արձակ բանաստեղծութիւններու շարքին կարելի է յիշատակել Խորհրդածութիւնք ընդ եղեւինեաւ եւ Յուշիկք հայրենեաց Հայոց։

Հնապատմական գլխաւոր գործերն եղած են Քաղաքական Աշխարհագրութիւն, Տեղագիր Հայոց Մեծաց, Նշմարք եւ նըշխարք Հայաստանի, Շիրակ, Սիսուան, Այրարատ, Սիսական, Շնորհալի եւ պարագայ Իւր, Հայ Բուսակ, Հայ – Վենետ, Աշխարհի Քրիստոնէութեան Հայոց, Հայապատում, Հայաստան նախ քան զլինելն Հայաստան–ն։

Հնախօսական եւ ազգագրական այս շարքին պէտք է աւելցնել իր անտիպ երկասիրութիւնները, որ ներկայիս Մխիթարեան հրատարակչատունը կը պատրաստէ տպագրութեան։

Ակադեմական վիթխարի աշխատանք մըն է, շուրջ 130 ենթաբաժանումներով որ կ'ընդգրկեն հայ մշակոյթի գլխաւոր բոլոր ճիւղաւորումները, սկսելով կաթողիկոսական կոնդակներէն, հասնելու համար հայ վաճառականներու, նօտարական գրութիւններու, տոհմածառերու, Հայաստանի տեղագրութիւններու եւ այլն։ Անգօգուտ աշխատանք մը որ կը կարօտի մեկենասի, անշուշտ, բայց որ անսպառ տեղեկութիւններ կու տայ հայկական աղբիւրներու, հնախօսական գանձերու, պատմական մութ ծալքերու գիտական ըմբռնումին համար։

Ալիշան կատարած է նաեւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ, նպատակ ունենալով ժամանակակից արեւմտեան գրականութիւնը ճանչցնելու նոր հասնող հայ սերունդին որոնք կը կազմեն Ալիշանեան Գրական Դպրոցը։ Անոնց գլխաւոր դերակատարներն են Մ. Պէշիկթաշլեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Մկրտիչ Աճէմեան, Թոմաս Թէրզեան եւ Նարպէյ։

Մխիթարեան Պոլիսը կազմող փաղանգին, որ աւելի քան 200 կարկառուն դէմքեր տուած է Միաբանութեան եւ հայութեան, պէտք է աւելցնել տակաւին անուններն այն բոլորին որոնք իրենց գրական եւ դաստիարակչական գործունէութեամբ մեծ փարկ տուած են նոր դարերու հայ մշակոյթին։

Հ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԶԱՐՊՀԱՆԱԼԵԱՆ (1827 - 1901)

Հեղինակ ընդարձակ Պատմութիւն Հայերէն հին դպրութեանց որ ունեցած է բազմաթիւ տպագրութիւններ, Ուսումնասիրութիւնք Հայ լեզուի եւ Մատենագրութեան յարեմուտս, Պատմութիւն հայկական տպարանաց եւ տպագրութեանց, եւ այլն։

Հ. ՊԵՏՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ (1799 - 1867)

Որ մեծ դեր կը խաղայ Պոլսոյ մէջ իր դոյղ թատերական գործերով Խոսրով Մեծ եւ Սմբատ Ա. ողբերգութիւններով մտցնելով Կրթական ներկայացումներու դաշտաձարը, հակադրելով զայն աշխարհիկին։

Հ. ԳՐԻԳՈՐ ՃԷԼԱԼԵԱՆ (1834 - 1912)

Հեղինակ Լուդովիկոս ԺԶ.ի, Ազատն, Նիկոդիմէս, Պատմութիւն Անգղիոյ։

Հ. ԴԱՒԻԹ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ (1840 - 1911)

Որ կատարած է կարգ մը թարգմանութիւններ. Մրմունջք շնորհակալեաց առ Ս. Կոյսն, Առձեռն տնտեսութիւն, Բէէշըր, Ս. Կոյսն հին եւ նոր կտակարանաց մէջ։

Մխիթարեան Միաբանութեան Վիեննական մասնաճիւղը, որ 1773 – 2000 թուականը, 227 երկար տարիներ, կ'ունենայ ինքնավար գոյութիւն մը, գրական, պատմական, հայագիտական, նոյնքան հաւատ արտադրութեամբ, կրնայ արդարօրէն պարծենալ իր Պոլսածին զաւակներով։ Անոնք միացած Վենետիկի իրենց եղբայրակիցներուն, իշխած են ԺԸ. ԺԹ. եւ Ի. դարի առաջին կէսին, հայկական մշակութային, բանասիրական կեանքին։

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄՏՐԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍՈՎԵՏԱՎԱՐԻ»

Այս խորագիրով, գրեթէ ամբողջ էջ մը յատկացուցած է Յունիս 15-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը, 1949 Յունիսի աքսորին։ Պատմաբան Հրանտ Աբրահամեան հատուածե ներկայացումի մը մէջ կը գրէ թէ այդ տարուան Յունիս 14-ին մեծ թիւով բեռնատարներ ուշագրաւ էին Երեւանի Բժշկական Հիմնարկէն մինչեւ Արովեան փողոցին ծայրը կանգնած։ Առտուան 4-ին, զինեալներ 2750 ընտանիքի յայտնեցին թէ անորոշ ժամանակով պիտի աքսորուին ու ժամ մը պայմանաժամ տուին պատրաստուելու։ Յունիս 11-ին Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի խորհրդակցութեան պետական ապահովութեան նախարարը յայտնած էր թէ ամէն շրջան կարճեր պիտի ղրկուին որպէսզի «անվստահելի» ընտանիքները տանին։ Այդ դասակարգին մէջ կը մտնէին պատերազմի գերիները, գերմանական զօրաբաժնին մէջ ծառայածները, երեսունական թուականներուն գնդակահարութենէ փրկուածները, մաս մը հայրենադարձներ, եւլն.։ Ցուցակները կուսակցական եւ պետական մարմիններու օգնութեամբ կազմուած էին Յունիս 12-ին։

Գործողութիւնը 6-7 ժամէն աւարտեցաւ։ Նման գործողութիւններ Խորհ. Միութեան այլ վայրերուն մէջ ալ տեղի ունեցած էին։ Փակ գնացքներու մէջ դիզուած աքսորեալները կը տանէին Ալթայի երկրամասը ուր այդ դժբախտները եօթը տարի մնացին։ 1956-ին Հայաստանի կեդրոնական կոմիտէն նամակով մը Մոսկուա դիմած, ուզած է որ վերաքննուի 1949-ին աքսորուած Հայերու հարցը ու անոնք վերադարձուին։

Վերադարձողներու կողմէ գրի առնուած յուշեր կը պահուին պետական դիւաններու մէջ։ «Հայաստանի Հանրապետութեան» հրատարակածը կը պատկանի Գերասիմ Պաղտասարեանի։ Ան ծնած է Նոր Բայազէտ, 1890-ին։ Որպէս հաշուապահ աշխատած է Երեւանի, Գիւմրիի, Մոսկուայի մէջ։ Յետոյ ընտանիքով աքսորուած է Ալթայի երկրամասի Ալմաբայ գետին Բլինով աւանը։ Հրատարակութեան տրուած յուշերը գրի առած է 1969-ին։ Զաւակը խաչիկ որ ներկայիս 77 տարեկան է, կը յիշէ. «1949-ի Յունիսի 14-ին պոլիտեխնիկական հիմնարկում պետական քննութիւն էի յանձնելու, սակայն այդ նոյն գիշերը մեզ տարան։ Նոյն թուականի Դեկտեմբերին հիմնարկից ստացած տեղեկանքում գրուած էր. "Չի աւարտել այլ բնակավայր տեղափոխուելու պատճառով"։ Իսկ թէ աքսորում ինչ ծանր օրեր ենք ապրել, հայրս ի վիճակի չէր բոլորը գրելու»։

1949 Թ. ՅՈՒՆԻՍԻ 12/13 ԳԻՇԵՐԸ ԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՑԸ...

Ժամը 1-ին զանգ... Դուռը բացուեց...

Փայլեցին մէկ սուին եւ երկու ուսադիրներ...

Պատուհանները ծածկուեցին... Վարագոյրները իջան...

Անձնագրերս ստուգեցին...

Քաղաքացիական հագուստով երրորդ անձը յայտարարեց.

«Քաղաքացիներ, դուք ընտանիքով աքսորւում էք Հայաստանի սահմաններից դուրս...։ Մեքենան սպասում է... Տըրւում է մէկ ժամ ժամանակ»...

Մեր աքսորելու որոշումը կասեցնելու միջնորդութիւնը՝ որպէս հայրենական պատերազմի ռազմաճակատում զոհուածի ընտանիքի, չյարգուեց...։

Ժամը 5-ին մեքենան շարժուեց... Զանգուածային տեղահանութիւն էր... Աքսորականներով բեռնուած բազմաթիւ մեքենաների շարժման ուղղութեամբ գործում էին նկարահանման խցիկները։

Մեր մեքենան հերթի կանգնեց Ուլիխանեանի տանից (արգելուած գօտու) խճուղու 13-րդ քմ.ում։ Մեր առեւից հերթը երկարում էր։ Առաջանում էին 10 րոպէում մէկ-մէկ մեքենայի գրաղեցրած տարածութեան չափով, երբ հերթական մեքենան բեռնաթափուելով վակոնում, շարքից դուրս էր գալիս։

Արեւը բարձրանում էր։ Տեղահանուած կանանցից շատերն ուշաթափւում էին։ Նրանց երեխաները ճամբարներում էին։ Միջօրէին մի բեռնատար մեքենայ եկաւ, երեք տասնեակ մատաղահաս երեխաներով։ Նրանց բերել էին Ծաղկաձորի մանկական ճամբորդներից...։

Եկաւ նաեւ մէկ փակ մեքենայ, ծընողներից բերեցին տասնեակ մայրեր՝ նորածին գրկանոցներով...։

Ճամբարներից բերած երեխաներին եւ հիւանդանոցից եկած մայրերին միացնելու համար գոռում-գոչումով փնտռում էին գիշերը բերած նրանց ընտանիքներին։ Աքսորականների հարազատներն ու բարեկամները իրենց հասած դժբախտութեան մասին լսել էին

վաղ առաւօտեան: Նրանք հաւաքուել էին արգելուած գօտու դարպասի մօտ եւ չենթարկուելով պարէտային արգելումներին, գօտին ճեղքել էին…

Պետական անվտանգութեան նախարար Կորխմազեանը արգելումն ամրացնելու միջոցառումներից խուսափել էր…

Իշխանները հրշապատուեցին աքսորականների հարազատների եւ բարեկամների հոծ բազմութեամբ…:

Կայարանի ցածրիկ պատի ետեւում զանօրէն ողբում էին նաեւ Ուլխանլու գիւղից «Թամաշի» եկած ադրբեջանցի կանայք…

Մի ադրբեջանցի ծերունի, պատին թիկնած, անկեղծ յուզմունքով ու ըմբռնելի ձայնով երգում էր ադրբեջանական հանրայայտ մի բայաթի (ողբերգ)…:

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արգելուած գօտին բաց մնաց մինչեւ Յունիսի 14-ի կէսօրը:

Զէկխաներն ինքնագոհ անցուդարձ էին անում:

Կարգը պաշտպանւում էր պետական անվտանգութեան նախարար Կորխմազեանի հրամանատարութեամբ:

Տեղահանուածները, փոքրաթիւ բացառութեամբ, տանից դուրս էին եկել յատարկածեռն…

Արգելուած գօտին ճեղքելուց յետոյ նրանց մեծ մասը բարեկամների ու ծանօթների օգնութեամբ ճանապարհածախսով ապահովուեց, սակայն շատերը ծախսոտ գնելու խսկ հնարաւորութիւնից զուրկ էին: Այդպիսիներին անտարտունջ օգնում էին հնարաւորութիւն ունեցող բախտակիցները…:

Յունիսի 14-ի ժամը 15-ին շոգեքարշը սուլեց:

Շարժուելու էինք Երեւան – Ջուլֆա – Բաքու գծով…:

Սահմանից չնկատուելու նպատակով վակոնների դռներն ու պատուհանները ամուր փակուեցին:

Նարերով բաժանուած երկու յարկում մէկն վակոնում տեղաւորուած էինք 7-12 հոգանոց՝ վերցրած կահ-կարասիներով:

Արարատեան դաշտի եւ Մուղանի տափաստանի յունիսեան տօթի տակ, ապրանքատար վակոններում փակուած, առանց օդի ու ջրի, խեղդւում էինք: Դուրս չթողնելու հետեւանքով՝ վերցրած խոհարարական ամանեղէնն օգտագործուեց որպէս զուգարանօթ…

Այդ դրութեամբ ճանապարհորդեցինք 22 ժամ…

Բալաջար կայարանում, դռները բացուելիս, մարդիկ դուրս էին թափւում կիսաուշաթափ:

Ծարաւներս յագեցնելուց, «օթեւաններս» մաքրելուց ու կարգաւորելուց յետոյ շարժուեցինք դէպի հիւսիս-արեւելք…

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ ՉԷ ՈՒՇԱՆԱՅ»

կ՚ըսէ նախկին դեսպանը

Թուրքիոյ նախկին դեսպաններէն Շ. Էլէքտաղ որ քաղաքական նիւթերով պարբերաբար կ՚աշխատակցի մամուլին, «Միլլիյէթ»ի Յուլիս 1 եւ 8-ի թիւերուն մէջ ահազանգ կը հնչեցնէ հայկական պնդումներուն, քարոզչութեան դէմ: Կ՚ըսէ թէ ցեղասպանութեան ճանաչումին մէջ հայութիւնը բաւական ճամբայ կտրած է, իսկ Թուրքիա ոչ իսկ ամենափոքր քայլ մը առած է, հակադարձելու համար: Այդ յապաղումը մեծ վնաս կը ներկայացնէ, քանի որ ցեղասպանութեան վերապրումը ոչ միայն արժանապատուութեան, այլ նաեւ արտաքին քաղաքականութեան, տնտեսութեան, աշխարհի մէջ վայելած պատկերին եւ ապահովութեան առնչուած հարց է Թուրքիոյ համար:

Ըսելէ ետք թէ ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական ժողովին մէջ միասնական հակաթուրք գործունէութիւն կը տանին հայկական եւ յունական խմբաւորումները, Շ. Էլէքտաղ բաւական բարձր կը նկատէ մօտ ապագային ցեղասպանութեան պնդումին առընչուած որոշումի մը քուէարկութիւնը: Եւ գրութեան Բ. մասով (Յուլիս 8) կը մէջբերէ Թուրքիոյ մօտիկ բարեկամ, ամերիկացի պատմաբան Ճ. Մաք Գարթիի արժեւորումը թէ Արեւմուտքի մէջ Թուրքիոյ պատկերին տրուած մեծագոյն վնասը Հայերու ցեղասպանութեան պնդումն է: Ուաշինկթընի մէջ 2002-ին բացուելիք Հայերու ցեղասպանութեան թանգարանն ալ քարոզչական տարափելի դէնք մը պիտի ըլլայ: Ուաշինկթընի Թուրքիոյ դեսպանատունը մանրամասն ուսումնասիրութիւններով յանգած է այն եզրակացութեան, որ ԱՄՆ-ու օրէնքներով այդ թանգարանին բացումին արգելք ըլլալու կարելիութիւն չկայ:

Այսուհանդերձ, դեսպանը կ՚առաջարկէ որ առանց աւելի յապաղելու Թուրքիա փորձէ հայկական պնդումները իրաւագիտական մարզ փոխադրել ու հոն պատասխանել անոնց, քանի որ «հայկական կողմը մինչեւ այսօր միշտ խուսափած է հարցը իրաւագիտական գետնի վրայ ձեռք առնելէ, ջանալով Թուրքիան դատապարտել սոսկ քաղաքական շրջանակներու մէջ»: Ատիկա ընելու համար Թուրքիա միջազգային իրաւագիտութեան փորձառու մասնագէտներու պակաս ունենալով հանդերձ, պէտք է դիմէ ծանօթ քանի մը օտարներու ու անոնց ցուցմունքով դարմանէ աններելի ձգձգումը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

«ԵՐԱԶ» ԴՊՐՈՑ-ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս ամսուան երկրորդ կէսը Փարիզի եւ շրջանի Հայկական Կազմակերպութիւններու համար տարեվերջի հանդէսներու նուիրուած է: Նամանաւանդ երբ մի եւ նոյն շրջանի մէջ միաժամանակ գանազան ձեռնարկներ կազմակերպուին՝ առանց որ մէկը միւսէն տեղեակ ըլլայ:

Անցեալ Յունիս 24-ին Կիրակի օր, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Ալֆորվիլի Սալ Վօլթէրի մէջ տեղի ունեցաւ Երազ Դպրոց – Պարախումբի առաջին ելոյթը: Ներկայ էին Ալֆորվիլի քաղաքապետը ներկայացնող փոխ – քաղաքապետ Պր. Ժան Մաշէ եւ շուրջ 400 ծնողներ եւ հանդիսականներ: Մշակոյթը ժողովուրդի մը հոգեկան հանճարի արտայայտութիւնն է. եւ տուեալ Մշակոյթի խրայատուկ եւ բարձր դրսեւորումներէն մէկը պարն է: Պարով արտայայտել յուզում եւ ուրախութիւն ու ներքին ապրումներ՝ կը կարօտի տաղանդի, աշխատանքի եւ մանաւանդ սիրոյ արուեստի եւ մշակոյթի նկատմամբ:

Ծանօթ է որ պարուսոյց Տիկին Քրիստինա Գալստեան շատ մեծ ու դժուարին «պարտականութիւն» մը յանձն առած է՝ շրջանի Հայերու մէջ արթնցնել, զարգացնել ու տարածել «Հայկական Ժողովրդական Պարարուեստը»: Կը չեշտենք Հայերու մէջ քանի Երազ-ի շուրջ 120 անդամ – անդամուհիներ կը բաղկանան 4-էն 70 տարեկան անհատներէ:

Պարախումբը յաջողաբար կատարեց «Շալախօ եւ Կարօտներու Պարը», «Կաքաւիկն ու Ալ խնձոր եմ», «Շամիրամն ու Քոչարի», «Ալաքեազն ու տօնական» 16 պարեր Խաչատուր Աւետիսեանի, Կոմիտաս Վարդապետի եւ ժողովրդական մեղեդիներու ռիթմերով: Հակառակ անոր որ Երազ հազիւ [illegible] ամիսներու կեանք ունի, հակառակ սրահի մէջ տիրող տաք մթնոլորտին, պարախումբն ու երաժիշտները, իրենք զիրենք լաւ դրսեւորեցին, ու ամէն ջանք ու ճիգ կատարեցին իրենց լաւագոյնը տալով. որպէսզի իրենց լուման բերած ըլլան Հայկական պարին ու երաժշտութեան:

Հոս կարեւոր է չեշտել պարողներու զգեստներու գեղեցկութիւնը, ու ճաշակը, եւ պարողներու ներդաշնակութիւնն ու գեղարուեստական արտայայտութիւն-ներն ու երաժշտութեան բացառիկ ընտրութիւնը: Երաժշտութիւնը կը ղեկավարէր Պր. Գագիկ Մուրատեան, մասնակցութեամբ Մայր Հայրենիքէն ժամանած Պր. Արայիկ Պաղտիկեանի եւ լիոնաբնակ հայ երաժիշտի մը:

Վերջաւորութեան «արցունքոտ աչքերով ու յուզուած» խօսք առաւ Քրիստինան ու ըսաւ. – «Այս առաջին ելոյթը կը նուիրեմ ընտանիքիս» որ թիկունք կանգնեցան ծրագիրիս իրագործումին, շնորհակալութիւն կը յայտնեմ բոլոր անոնց որոնց օժանդակութեան շնորհիւ կարելի եղաւ իրականացնել այս ելոյթը»: Երազ Դպրոց – Պարախումբը համեմատեց կնոջ մը ինամասեայ յղութեան, մանուկի ծնունդին, մաղթելով որ Երազ – մանուկը աճի, զարգանայ եւ արդիւնաբերուի:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը պատրաստուած բոլոր ծնողներու կողմէ, առաւել սիրալիր ու բարեկամական մթնոլորտ մը ստեղծելով սրահին մէջ:

Իբր հայ մայր ու հանդիսատես կը փափաքիմ ուրախութիւնս յայտնել թէ գաւակս նման խումբի մը մաս կը կազմէ, մեծապէս գնահատելով Քրիստինայի աշխատանքը, մաղթելով իրեն նորանոր յաջողութիւններ, իսկ Երազ-ին երկար ու արդիւնաւոր ելոյթներ: Պրաւօ Քրիստինա:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

P.S. — Cours de danse hebdomadaires: tout âge (à partir de 3 ans), tous niveaux.
Stage de danse: 1 fois par mois le dimanche (tout âge, tous niveaux).
Inscriptions: Ch. Galstian 01.43.68.84.49
Cours de musique: Contact M. Basmadjian 06.16.46.18.57.

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԲԱՌԱՑԱՆԿԸ

Իսրայէլի Խորհրդարանին քաղոյական հարցերու յանձնախումբը 68 անարգական արտայայտութիւններու ցանկ մը պատրաստած է, անոնց գործածութիւնը արգիլելու համար խորհրդարանականներուն: Այդ արտայայտութիւնները, ինչպէս՝ «ղեղծարար, հակասեմական, անբան, դաւաճան, տխմար, խոզ, մակաբոյծ, նացի, սրիկա, հորեր Թունաւորող, Իսրայէլի թշնամի, փաշիստ, չանդալակ, Տրովադայի ձի…» եւ այլն, ինչպէս ենթադրելի է, կը գործածուին Պաղեստինցիներու հասցէին: Յանձնախումբին նախագահն է բանուորական կուսակցութենէն երեսփոխանոնհի մը որ ըսած է թէ մեծ դժուարութիւն ունեցած է ամբողջական ցանկ մը պատրաստելու համար. այնքան անսպառ են այդ մարզին մէջ իսրայէլացի խորհրդարանականներուն պաշարները…:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻԻ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

Ասուիկ գրպանէն թերթ մը հանեց եւ սկսաւ կարդալ:

Համալ պաշին արդարեւ քիչ ետքը վերադարձաւ՝ հետը մարդ մը բերելով:

Ասուիկ անոր ալ բացատրեց, թէ ինչ պիտի ըլլար կատարելիք գործը եւ ի վերջոյ երաշխաւորութեան խնդիրը մէջտեղ դրաւ:

- Ի՞նչ գումար պիտի տամ, - հարցուց մարդը երկչոտ դէմքով մը:

- Անուազն յիսուն ոսկի պէտք է տաս, - պատասխանեց Ասուիկ:

- Աման, էֆէնտի՛, ես ուսկի՞ց կրնամ յիսուն ոսկի ճարել, – գոչեց մարդը:

- Դուն շնորհքով մարդ մը կ՚երեւաս կոր, քսանուհինգ ոսկի տուր, գործը լմընցնենք:

- Էֆէնտի՛ս, այդ գումարն ալ չեմ կըրնար տալ:

Ասուիկ կը պնդէ, միւսը կը խնդրէ, որ զինքը ընդունի առանց դրամական երաշխաւորութեան եւ կ՚երդնու, որ հաւատարմօրէն պիտի ծառայէ: Բայց Ասուիկ դիտել տուաւ, թէ իրեն համար սկզբունք դրած էր այս պայմանով քովը մարդ առնել եւ հիմա չէր կրնար հրաժարիլ անկէ:

– Գոնէ պզտիկ բան մը տալու ես, որպէսզի սկզբունքը յարգուի, - ըսաւ մարդուն:

– Էֆէնտի՛, դուք բան մը որոշեցէք:

– Տասը ոսկի տո՛ւր:

Մարդը Պէքիր աղայի երեսը նայեցաւ: Այս վերջինը նշան ըրաւ, թէ ընդունի պայմանը:

– Շատ աղէկ, - ըսաւ մարդը, - քանի որ կը պնդէք, տասը ոսկի կու տամ:

– Բայց կանխիկ պէտք է վճարես:

– Դժբախտաբար վրաս այդչափ դրամ չունիմ: Երթամ ընկերներէս փոխ առնեմ ու բերեմ:

– Մի՛ ուշնար:

– Հիմա կու գամ:

Կէս ժամ ետքը վերադարձաւ եւ տասը ոսկի համրեց Ասուիկի ձեռքը:

Բախտախնդիրին դէմքը ճառագայթեց:

– Հետս եկո՛ւր, – ըսաւ մարդուն:

Մարդը յարգանօք հետեւեցաւ անոր:

– Դուն ո՞ւրտեղացի ես, – հարցուց՝ երբ փողոց ելան:

– Պոլսեցի, – պատասխանեց մարդը:

– Անունդ ի՞նչ է:

– Օսման:

– Քեզի ի՞նչ ամսական պիտի տանք:

– Էֆէնտի՛, դուք գիտէք:

– Հիմակուհիմա երեք ոսկի կու տամ, եթէ գոհ մնամ՝ ետքը կ՚աւելցնեմ… ամսականէդ զատ, իմ գործիս մէջ բաւական պախշիշ ալ կ՚ընդունիս, գիտցած ըլլաս…

– Էֆէնտի՛, դուք ինչպէս յարմար տեսնէք, անանկ ըրէք:

– Միայն թէ կ՚ուզեմ, որ հաւատարմութեամբ ծառայես:

– Պէքիր աղային հարցուցէ՛ք իմ ինչ մարդ ըլլալս:

Վերջապէս հասան այն խանը, ուր կը գտնուէր իր գրասենեակը:

– Ձիս փնտռող եղա՞ւ, – հարցուց օտապաշիին:

– Ո՛չ, էֆէնտի՛:

– Նամակ եւ այլ բան մը բերի՞ն:

– Այս երկու նամակները բերին:

Ասուիկ անփոյթ ձեւով մը առաւ նամակները, աչք մը նետեց պահարաններուն վրայ եւ առանց բանալու՝ գրպանը դըրաւ:

Յետոյ Օսմանը ետին ձգած ելաւ խանին երկրորդ յարկը, ուր կը գտնուէր իր գրասենեակը:

Սենեակին դուռը բանալու միջոցին նշմարեց պատանի մը, որ ուրիշ գրասենեակէ մը դուրս կ՚ելլէր: Իր մասնաւոր հոտառութեամբը խակոյն գուշակեց, որ այդ պատանին նոր ործ մըն էր, եւ փոխանակ սենեակէն ներս մտնելու՝ դրան առջեւ սպասեց, մինչեւ որ պատանին մօտեցաւ իրեն:

– Ինծի այնպէս կը թուի, որ ձեզ պիտի ճանչնամ, – ըսաւ պատանիին, – դուք Սերգիսեան էֆէնտիին զաւակը չէ՞ք, Վահանը:

– Ո՛չ, - պատասխանեց պատանին, - իմ անունս Վահան չէ, Տիրան է եւ հայրս ալ Սերգիսեան չկոչուիր…

– Զարմանալի բան, որչափ կը նմանիք կոր իրեն… կարծեմ Պալթաեան էֆէնտիին գրասենեակէն դուրս ելաք, ազգականութի՞ւն ունիք հետը:

– Չէ, գործի համար եկած էի, ինծի ըսին որ գրագիրի մը պէտք ունի եղեր, անոր համար եկայ, բայց արդէն հատ մը գտեր է:

– Գրագիրի պաշտօ՞ն մը կը փնտռէք ուրեմն:

– Գրագրի կամ ուրիշ տեւէ գործ մը, – պատասխանեց պատանին:

– Կը հաճի՞ք քիչ մը ներս մտնել:

– Շատ աղէկ, - պատասխանեց պատանին:

Ասուիկ Օսմանին դառնալով՝ ըսաւ.

– Իմ գրասենեակս այս է, դուն աթոռ մը առ եւ դուրսը նստէ, եթէ պէտք ունենամ՝ կը կանչեմ: Մեզի երկու սուրճ ապսպրէ…

Ներս մտնելով՝ բազմեցաւ գրասեղանին առջեւ, իսկ պատանին իր քովը, աթոռի մը վրայ նստեցուց: Յետոյ գրպանէն սիկառէթի տուփը հանելով՝ հրամցուց:

– Շնորհակալ եմ ,էֆէնտի՛, սիկառէթ չեմ գործածեր, – ըսաւ պատանին:

– Շատ աղէկ կ՚ընես, տղա՛ս, դժբախտաբար ես մէկ քանի տուփ կը սպառեմ օրը… այսպէս ուրեմն, գրագրի պաշտօ՞ն մը կը փնտռես կոր:

– Այո՛, - պատասխանեց միւսը:

– Ո՞ր դպրոցէն ելած ես:

– Կեդրոնական վարժարանէն շրջանաւարտ եմ:

– Թրքերէն եւ ֆրանսերէն գիտե՞ս:

– Կը գրեմ ,կը կարդամ:

– Մէկ լեզուէն միւսը թարգմանութիւն կրնա՞ս ընել:

– Կ՚ընեմ . պատասխանեց պատանին ինքնավստահ դէմքով մը:

Ասուիկ գրպանէն Թրքերէն թերթ մը հանեց, անոր մէջէն տեղ մը ցոյց տուաւ պատանիին եւ առաջարկեց, որ ֆրանսերէնի թարգմանէ:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

ցութիւնները չարունակելու տրամադրութիւն յայտնելով Ա. Ղուկասեան չեշտած է որ կարգաւորումը պէտք է հիմնուի ներկայ իրավիճակէն ելող սկզբունքներու վրայ: Ռուսաստանի Արտաքին փոխ-նախարար Տրուբնիկով որ միացած է նախագահներուն, ըսած է թէ կարգաւորման որեւէ տարբերակ պէտք է բոլոր կողմերէն ընդունելի ըլլայ, բայց, նախ եւ առաջ Ղարաբաղի ժողովուրդէն:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութեան Յուլիս 11ի նիստին Ն. Յունանեան շարունակած է պատասխանել մեղադրող կողմին հարցումներուն: Ըսած է թէ յեղաշրջումի գաղափար չէ ունեցած: Իր մեղսակիցներուն՝ Է. Գրիգորեանի եւ եղբօրը Կ. Յունանեանի ձէնքի հետ կապին մասին բացատրած է թէ առաջինը որսորդ եղած է, եղբայրը այդ կապը չէ ունեցած, բայց Ղարաբաղի մէջ արձակած 1 – 2 կրակոցէն:

Մեղադրող կողմին քանի մը հարցումներուն Ն. Յունանեան չէ պատասխանած:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԻՊԸՐՈԼ եւ ՎԱՆ ՌԻՒՅՄՊԷՔ դատաւորները, մէկ ժամէն քիչ մը աւելի, հարցաքննեցին Գլօտ Շիրաքը, որ Շիրաքի աջիկն ըլլալէ զատ, է նաեւ անոր հաշուեդակցութեան սպասարկութեան պատասխանատուն: Գլօտ Շիրաք հարցաքննուեցաւ որպէս պարզ վկայ՝ հընչուն դրամով վճարուած ճամբորդութիւններուն կապակցութեամբ: Հօրը հետ Նիւ–Եորք երթալը չուրացաւ (1993), բայց, յայտնեց թէ ոտքը երբեք Քենիա չէ կոխած: Յայտարարած է նաեւ թէ կ՚անգիտանայ դրամին աղբիւրը: Նոյն օրը, Յուլիս 11–ին, հարցաքննուեցան նաեւ Շիրաքի շրջանակին պատկանող 4 այլ անձնաւորութիւններ: Շիրաք անդըրդուելի կը մնայ եւ կը մերժէ ներկայանալ ոեւէ դատաւորի: Յուլիս 14–ին հանրապետութեան պիտի անցնի: Կ՚ըսուի նաեւ թէ 2,4 միլիոնի գումարը չափազանցուած է եւ թէ այդ վճարումները մէկ միլիոնի ալ չեն հասնիր: Փաթրիք Տէվէճեան «անօրինական» կը գտնէ այդ ունկնդրութիւնները եւ այս ամբողջին նախա–ընտրական բնոյթը կը չեշտէ:

ԻՍՐԱՅԷԼ կը սպառնայ շարունակել Պաղեստինցիներու տուներուն քանդումը, ինչ որ Ուաշինկթըն «ծանրակշիռ գըրգռութիւն» կ՚որակէ: Յուլիս 11–ին, պաղեստինցի կին մը սպաննուած է այն հաւաքական Թաքսին մէջ, ուր կը գըտնուէր: Շարոնի կառավարութեան մէկ անդամը յայտարարած է որ Իսրայէլ պիտի քանդէ պաղեստինեան այն տուները, որոնք շինուած են առանց արտօնութեան: Անդին սակայն, Իսրայէլացիք տուներ կը կառուցեն, առանց արտօնութեան անշուշտ, պաղեստինեան հողամասերուն վրայ: Իսրայէլի Արդարութեան նախարարն ալ՝ Ուզի Լանտաու ամբաստանած է Արաֆաթը որ «Հրեաներու ըսպանութիւնը ազգային մարմնամարզի վերածած է Պաղեստինցիներուն համար»: Այս մեղադրանքը հետեւանք է Մաարիւի կողմէ հրատարակուած խորհրդաւոր փաստաթուղթի մը (թերթը աղբիւրը չի տար), ըստ որուն Արաֆաթ հրահանգած է օրական մէկ հրեայ գոլոն սպաննել:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ մէջ, երկրաշարժ մը պատահած է Յուլիս 10–էն 11 լուսնալիք գիշերը 5,4 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց սանդղակին վրայ: 75 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են: Ցնցումները պատահած են Փասինլէրի շրջանը ուր 9 գիւղեր բաւական վնասներ կրած են:

ՎԼ. ՓՈՒՏԻՆ օրինագիծ մը ստորագրած է Յուլիս 11–ին, որ կ՚արտօնէ հիւլէական թափօններու ներածումը եւ անոնց վերամշակումը: Ուժանիւթի նախարարութեան համաձայն այդ կարգադրութիւնը պէտք է 20 միլիառ տոլար ապահովէ Ռուսաստանի, գալիք տասը տարիներու ընթացքին:

ԱՐՔ–ի (խիրդի հետազօտութեան կազմակերպութիւն) նախկին նախագահին պատիժը՝ 4 տարի բանտարկութիւն եւ 2,5 միլիոն ֆր. տուգանք, վերջնական բնոյթ առաւ Յուլիս 11–ին, Բեկանիչ Ատեանը մերժած ըլլալով Ժագ Գրոզմարիի դիմումը: Ծանօթ է որ բազմաթիւ միլիոններ իւրացուցած էր:

ՇՓԻՐԷԻ (հարաւ–արեւմտեան Գերմանիա) մայր տաճարին մէջ, Յուլիս 11–ին, կատարուած է Հանէլորէ Քոհլի յուղարկաւորութիւնը, որու ներկայ եղած են գերման թէ օտար քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր, ինչպէս Շրէօտէր, Ռոմանօ Փրոտի, Ժագ Տըլոր եւլն.: Նախկին վարչապետին կնոջ անձնասպանութիւնը խորապէս ցնցած է ամբողջ երկիրը: Վերջին ամիսներուն մանաւանդ լոյսին անհանդուրժողութիւնը աւելի անտանելի դարձած էր եւ այլեւս չէր դիմանար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան ի յիշատակ իր սիրելի ծնողքին, հօրը՝ Արմենակ Միքայէլեանի (Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղէն), նաեւ սիրելի զոյգ կնքահայրերուն, Տէր եւ Տիկին Նարապետ եւ Հայկուհի Ճանիկեանի, Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Նուարդ Դարբինեանի, երախտապարտ զաւակներուն Ռիչարի եւ երկու զաւակներուն, կը նուիրէ 500 Ֆր. Հայաստան հիմնադրամին, 500 Ֆր. Ղարաբաղի որբերուն (Հայաստանի հիմնադրամի) (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 1000 ֆրանք «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ Սէն – Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Տիկին Ազատուհի Սամուէլեանի մահուան առթիւ 250 Ֆր. կը նուիրէ Համազգային Վարժարանին եւ 250 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԹՈՌԱԻ

ՀՈԳԵԻՈՐ ԼՍԱՐԱՆ

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք հռչակման 1700–ամեակին առիթով, Յուլիս ամիսէն սկսեալ պիտի տրուին դասախօսութիւններ Հայ Եկեղեցւոյ մասին:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ Երեքշաբթի, Յուլիս 17, երեկոյեան ժամը 8.30–ին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի սրահին մէջ:

Կը դասախօսէ՝

ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

«Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ – Կեանքը եւ Գործը» նիւթին շուրջ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

le domaine de chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : **950 F** ● **Semaine : 2100 F à 3 330 F**
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.
Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 (8 օր)

կամ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 (15 օր)

Ընդհանուր ծախք (օդանաւ, պանդոկ, սնունդ, հիւայլն)
8 օրուան համար 8.900 Ֆր.
15 օրուան համար 12.800 Ֆր.

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
- Առաջնորդարանի քարտուղարութիւն՝ 01 43 59 67 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 46 62 01 29
- Տիկին Մարկօ Գոգորեան՝ 01 47 43 12 66

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ազատուհի Սամուէլեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆր. Պր. Սեդրակ Սամուէլեանէ, 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժեղեքեէ եւ 2000 ֆրանք Պր. Արմէն Սամուէլեանէ եւ Տիկին Ալիս Ասլանեանէ եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սամուէլեան ընտանիքին:

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Իլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եազըճեանէ 500 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Մարտիրոս Քէպաճեանի մահուան առիթով:

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Տօլորէս Գույումճեանի մահուան առթիւ:

Ժիրայր Պէտօնտէմ 600 Ֆր., Սիլվա Էլմաճեան, Ռոպէր Թօքաթ 200–ական ֆրանք, Արսէն Սէֆէր 500 Ֆր.:

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ 1500 Ֆր. Պ. Անանիա Մահտեսեանէ իր այցելութեան առթիւ:

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յովհաննէս Ճանիկեանի մահուան առթիւ. –

Աւետիս Գարամանըեան 200 Ֆր., Ժաք Թուլումեան 100 Ֆր., Շահին Եշիլթէփէ 200 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

*
**

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'Ensemble folklorique arménien
NAVASART
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14-15
SAMEDI · DIMANCHE
14-15 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.210 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.210

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱԲՈՒՆ՝ ԹՈՒՐՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԸ

ԹԱՆԷՐ ԱՔՉԱՄ

1918 Հոկտեմբեր 30-ին Մունտրոսի (Յունաստան) մէջ ստորագրուած անձնատւութեան դաշինքին վաղորդայնին դիմադրական առաջին հինգ կոմիտէները կազմակերպուած էին փոքրամասնութիւններու՝ երեքը Հայերուն, երկուքը Յոյներուն դէմ: Անոնց հիմնադիրները Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի անդամներ էին. իսկ այդ կազմակերպութեան ղեկավարներէն ոմանք Բրիտանացիներու կողմէ կը փնտռուէին, ցեղասպանութեան մասնակցած ըլլալով, ի շարս այլ առաքելութիւններու: Ոստիկանատունը պէտք է անոնք հարցաքննութենէ զերծ պահէր ու ապահով տեղ մը փոխադրէր, Անատոլուի մէջ: Այնպէս որ այդ կազմակերպութիւնը խորհրդանիշը եղած էր Հայերու ցեղասպանութեան մասնակցութեան եւ Անատոլուի դիմադրականութեան:

Ուրիշ կապ մը ցեղասպանութեան շղթային նոր – նոր հրատարակուած դասագիրքի մը յայտնութեան առընչուած է: Այս ազգային շարժումին ընկերային հիմքերէն մէկը կը կազմէ: Այն երեւելիները, որոնք Թալանով բարգաւաճած էին, կը վախնային որ Հայերը կը վերադառնան իրենց ստացուածքը առնելու եւ վրէժխնդիր կ'ըլլան: Իրաւ ալ պատահեցաւ ատիկա, օրինակ, Զուքուրօվայի մէջ ուր հայ վերապրողները վերադարձան դրացիներու հետ, իրենց պատկանածը ետ առնելու: Այդ էր պատճառը որ այդ երեւելիները ազգային ազատագրումի շարժումին մօտեցած էին եւ նոյնիսկ հօն կը ստանձնէին շարժումին կազմակերպումը: Անոնց մէջ Մ. Քէմալի մօտիկ շրջապատէն մարդիկ կը գտնուէին. այդպէս էր օրինակը Թոփալ (կաղ) Օսմանին որ անոր թիկնապահներու խումբին հրամանատարը պիտի դառնար: Նաեւ 1920 Յունուար 8-ի Պոլսոյ կառավարութեան կողմէ հայկական կալուածները ետ տալու որոշումները 1922 Սեպտեմբեր 14-ին կը ջնջուէին: Անգարայի կառավարութիւնը վճռական էր ազգային պետութեան հիմնումին, նպաստած անձերու շահերը պաշտպանելու անհրաժեշտութեան:

Քուվայի Միլլիյէի կազմակերպիչներուն եւ Մարմարայի, Եգէականի եւ Սեւ ծովու առաջին ջոկատներուն բարձրաստիճան պատասխանատուներուն մէջ կոտորածներուն մասնակցած ըլլալով փնտռուած անձեր կան: Ատիկա երրորդ կապն է Հայերու ցեղասպանութեան եւ Հանրապետութեան միջեւ: Արդարեւ, դիմադրական շարժումին կազմակերպումին մէջ Մ. Քէմալ լայնօրէն օգտուած էր Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի անդամներու գործնական օժանդակութենէն. անդամներ որոնք Հայերու դէմ գործուած ոճիրներու ամբաստանութեամբ կը փնտռուէին: Յետագային անոնց ծանր պատասխանատուութիւններ յանձնուեցան:

Օրինակ, Մ. Քէմալի կողմէ հիմնըուած Ժողովրդական Հանրապետական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար եւ ներքին գործերու նախարար Շիւքրիւ Քայա «տարագրութեան» ընթացքին գըլխաւոր ղեկավարն էր գաղթական եւ թափառական բնակչութիւնները տեղաւորելու գործին: Այդ կազմակերպութիւնը պաշտօնապէս պատասխանատու էր տարագրութեան կազմակերպումին: Տեղւոյն վրայ գտնուող գերմանացի հիւպատոսները արձանագրած են անոր հետեւեալ խօսքը. «Պէտք է բնաջնջել հայկական ցեղը»:

Ուրիշ անձնաւորութիւն մըն է Մուստաֆա Աբտիւլհալիք Ռէնտա. կոտորածներու ընթացքին նախ Պիթլիսի, ապա Հալէպի ոստիկանապետը եղած է: Գերմանացի հիւպատոս Ռէօսլըր զայն կը նկարագրէ որպէս մէկը որ «առանց դադարի զբաղած էր Հայերու բնաջնջումով»: 1919-ին գրի առնուած իր վկայութիւններուն մէջ Գ. բանակի հրամանատար Վէհիպ փաշա կը բացատրէ թէ պատերազմի ընթացքին (1916 Փետրուարէն ետք) ի՛նչպէս այդ նոյն Ռէնտան Մուշի մէջ հազարաւոր այրեր ողջակէզ ըրել տուած է: Յետագային ան նախարար եւ Ազգ. Ժողովի նախագահ եղած է:

Տիյարպէքիրի կոտորածները ուղղակի կազմակերպած ըլլալուն համար Մալթայի մէջ 2743 թիւով բանտարկուած Արիֆ Ֆէվզի 1922-23 տարիներուն պատուիրակ նախարար էր: 2805 թիւ բանտարկեալ Ալի Ճէնանի պէյ որ ցեղասպանութեան ընթացքին հարստացած էր, 1924-26 առեւտուրի նախարարութիւնը կը գլխաւորէր: Նոյնպէս Ռիւշթիւ Արաս որ սպաննուած Հայերը թաղելու առողջապահական յանձնախումբին անդամ էր, յետագային Անգարայի մէջ կարեւոր պաշտօններու տիրացաւ. 1925-38 տարիներուն եղաւ արտաքին գործերու նախարար:

Ամփոփելով, կարելի է ըսել որ ազգային անկախութեան պատերազմը մղելու համար Մ. Քէմալ օգտուեցաւ նաեւ Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի շարքերէն դէմքերէ որոնք հայ եւ յոյն բնակչութեան դէմ գործուած ոճիրներու համար որոնումի մէջ էին. օգտուեցաւ նաեւ երեւելիներէ որոնք Յոյներու եւ Հայերու վրէժխնդրութեան վախէն մղուած էին դիմադրական շարժումին յարելու: Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի եւ յատկապէս ոճիրները ուղղակի գործած Յատուկ կազմակերպութեան փնտռուած բոլոր անդամներուն համար անկախութեան պատերազմին մասնակցիլը վերապրելու հարց մըն էր: Այլընտրանքի մը առջեւ էին անոնք. կա՛մ պիտի յանձնուէին եւ ծանր պատիժի դատապարտուէին, նոյնիսկ մահավճիռ կրէին, կամ պիտի անցնէին դիմադրական շարժումին եւ զայն կազմակերպէին: Մ. Քէմալի մօտիկ բարեկամ Ֆ. Ռ. Աթայ լաւագոյնս կ'ամփոփէ կացութիւնը. «Պատերազմին աւարտին երբ Բրիտանացիներն ու անոնց դաշնակիցները որոշեցին Հայերու կոտորածներուն հաշիւը պահանջել Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի պատասխանատուներէն, բոլոր անոնք որոնք կրնային ատկէ տուժել, զինուեցան եւ դիմադրական շարժումին միացան»(*):

Այս համայնապատկերը կրնայ օգնել աւելի լաւ հասկնալու թէ ինչո՛ւ Հայերու ցեղասպանութիւնը թաբուի մը վերածուած է: Ընդունիլ որ «հայրենիքին փրկիչ մեծ հերոս»ներէն ոմանք ոճրագործ եւ գող էին, անկասկած քանդիչ ազդեցութիւն պիտի գործէր: Յաւելեալ, ժխտումը ամէնէն յարմար ուղին կը թուէր անոնց որոնց վախ կը պատճառէին այն բոլոր նախաձեռնութիւնները որոնք կրնային խախտել Հանրապետութեան եւ ազգային ինքնութեան մասին Թուրքերու համոզումները: Այսուհանդերձ, կայ այլ ուղի մը. այն որ երկիրը յանուն ժողովրդավարական արժէքներու, որոշ միջոց մը դնէ իր եւ սեփական անցեալին միջեւ:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(*) Ֆալիհ Ռըֆքը Աթայ, «Ջանքայա, Աթաթիւրքին ծնունդէն մինչեւ մահը», Պոլիս, 1980:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՓԱՔԼԱՒԱ»Ն ԵՒ ՀԱՅ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՆԵՐԸ

Աւանդական է Թուրք իշխանութիւններու այս քաղաքականութիւնը: Եթէ որոշած են մէկը կախաղան բարձրացնել, կը խոստանան կեանքի փրկութիւն, կը շռայլեն այլ խոստումներ, կը դառնան մեղրաբերան, ազնիւ, փափկանկատ եւ անմրցելիօրէն ծառայասէր, մինչեւ որ գործակցող ամբաստանեալէն կորզեն վերջին գաղտնիքները: Վարագոյրը չիջած, չեն մոռնար նաեւ բանտարկեալին հրամցնելու հրուշակ, – իրենց «փաքլաւա»ն: Այսպէս է որ 1925-ին քիւրտ առաջնորդ Շէյխ Սայիտ, իրեն եղած խոստումներուն հաւատք ընծայելով, ընդունած էր իր ազատութեան պայմանը՝ թէ իր առաջնորդած ըմբոստութիւնը կրօնական շարժում մըն էր, մինչեւ որ անդրադառնար թէ պահակները զինք բանտին արտաքին դուռը չէ որ կ'առաջնորդեն, այլ դէպի կախաղան:

Թրքական այս հոգածու հիւրասիրութիւնը յիշեցի երբ տեղեակ եղայ 200 Հայերու Թուրքիոյ հայկական քաղաքները եւ գիւղերը կատարած Ցանիսի ուխտագնացութեան առընչուող դէպքերէն մէկուն, – անոնցմէ ամէնէն յատկանշականին, որ մամուլին մէջ լոյս չտեսաւ, այդ մասին չխօսուեցաւ եւ ոչ ալ յիշատակութեան արժանացաւ որեւէ տեղ:

Նախ «փաքլաւա»ներէն մէկը. երբ 150 Ամերիկահայ եւ 50 այլ երկրացի Հայեր Կեսարիա կը հասնին, զանոնք պաշտօնապէս կը դիմաւորեն, ի միջի այլոց, չորս թէ հինգ բարեկիրթ տիկիններ, հետեւեալ բարիգալուստի խօսքով. «Բարի եկաք ձեր հայրենիքը»... (Հոշ կէլտինիզ սիզին վաթանա): Ուղեւորութեան մնացեալ մասը մինչեւ Կարս կը շարունակուի նոյն բարեկամական մթնոլորտին մէջ, ու նաեւ ապահովութեան զգացումով, քանի Պըսերուն ընկերակցած են Թրքական ապահովութեան գաղտնի ոստիկաններ իրենց ինքնաշարժներով, չհաշուած Թղթակիցներու եւ հեռատեսիլի նկարահաններու ընկերակցութիւնը: Կարսի մէջ փողով եւ թմբուկով քաղաքապետին բարիգալուստի խօսքերը այլ կարգի հրուշակներ եղած են: Սակայն բեմադրութեան վերջին արարը չէ ուշացած:

Կարսի մէջ Թուրք առաջնորդը հայ ուխտաւորները կ'առաջնորդէ դէպի Թանգարան, գոնէ այդպէս կը խորհին առաջնորդուողները, մինչեւ որ ինքզինքնին կը գտնեն յուշարձանի մը առջեւ. – Յուշարձան՝ «Հայերու կողմէ ջարդուած Թուրքերու»: Հօրենական տան կարօտը իրենց հոգւոյն խորերը՝ Ատլանտեանի ափերէն եկած այս հայորդիները ունեցած են այն սառեցնող զգացումը՝ զոր կ'ունենայ օդին մէջ պարաններուն ճօճումը տեսնող մահապարտը:

Որպէսզի պատկերը ամբողջանայ, պէտք է յայտնել նաեւ թէ նոյն օրը, խումբին ընկերակցող հայ եկեղեցականը համբերատար արարողութեամբ տնկեր է ծառ մը՝ որպէս խորհրդանիշ «Հայ – Թուրք բարեկամութեան»:

Մէկ կողմէն Թրքական յախուռն «փաքլաւան», միւս կողմէ զայն ուտելու պատրաստակամ հայ անվերականգնելի միապաշտութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (13 juillet)

LES INEDITS DU QUAI D'ORSAY

TURQUIE, 1904

«LES ARMENIENS SAVENT QUE LES REPRESAILLES SERONT FEROCES»

AMBASSADEUR A CONSTANTINOPLE,
ERNEST CONSTANS RESTE GENE DEVANT LA TRAGEDIE

«Ամառ 2001»: «Լիպերասիոն» նիւթեր կը շօշափէ որոնք կապ ունին մերձաւոր կամ հեռաւոր անցեալին հետ: Յուլիս 13-ի իր թիւին մէջ, երկու պատկերազարդ էջեր նուիրուած են Հայերուն: Նկարները կը վերաբերին Ատանայի, Թարսուսի, Մալաթիայի, Ուրֆայի:

Այլապէս շահեկան փաստաթուղթերու կը վերաբերի յօդուածը, զոր ստորագրած է Մարք Սեմօ, Գարոլ Պըխլէի հետ: Նամակներ, վկայութիւններ Պոլսոյ դեսպան Էռնէսթ Գոնսթանսի, Վանի հիւպատոս Ռոպէնի, Էրզրումի փոխ – հիւպատոս Կըրմարի: Յօդուածին սկիզբը կը նկարագրուի Էռնէսթ Գոնսթանսի դրասենեակը, Փերայի ծոցը գտնուող Ֆրանսայի պալատին (դեսպանատուն) մէջ: 1904, Յունիս 16, դեսպանը վարանոտ է.– «Սասունէն Պոլիս հասած լուրերը, զանազան աղբիւրներէ, դեռ շատ հակասական են, որպէսզի պաշտօնակիցներս ու ես կարենանք չափել դէպքերու ծանրակշիռ բնոյթը»: Պոլսոյ մէջ, կեանքը կը շարունակուի առաջուան պէս, բայց, արեւելք, 1000 քիլոմեթր անդին, Հայերու ջարդերը Սուլթանին զինուորներուն եւ քիւրտ աւազակախումբերուն կողմէ վերսկսած են: Ամիսներ առաջ դեսպանը լուր տուած էր Փարիզ, որ բան մը կը պատրաստուի Մուշի շրջանի հարաւը, Սասուն՝ «Լեռնային շրջան մը, որ ինչպէս անցեալին Մոնթենեկրօն, գրեթէ անկախ է Օսմանեան տիրապետութենէն»: Պոլսոյ մէջ, Օսմանեան իշխանութիւնները կը մեղմացնեն, մեծ վեզիրը ապահովութիւն կու տայ որ «աւելի քան 600 հայ ապստամբներ ենթարկուած են եւ հանդարտութեան վերահաստատումը մօտալուտ է»:

Այս սկիզբէն ետք, կան բազմաթիւ այլ տեղեկութիւններ, վկայութիւններ, Փարիզի իրարանցումը, Գլեմանսոյի, Անաթոլ Ֆրանսի հակազդեցութիւնը, բայց եւ այնպէս Է. Գոնսթանս պաղարիւն կ'ուզէ մնալ եւ սպասել հասած լուրերը: Այսուհանդերձ կը գրէ.– «Մայիս 31-ին,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԸ ՆՈՐ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Մարսէյլի Համազգային դպրոցը կը պատկանի «Համազգային Հայ կրթական եւ Մշակութային Միութեան» դպրոցական ցանցին: Ընկերութիւնը հիմնուեցաւ Գահիրէ, 1928-ին, նպատակ ունենալով հայ մշակոյթի ջահը վառ պահել Սփիւռքի մէջ՝ դպրոցներու, հրատարակութեանց, մշակութային եւ գեղարուեստական գործունէութեան ճամբով:

Եթէ դպրոցը հաստատուեցաւ 1980 Սեպտեմբերին, Մարսէյլի մէջ Համազգային ընկերութեան մասնաճիւղը ստեղծուած է 1934-ին եւ տիրական գործունէութիւն ունեցած մինչեւ 1960-ական թուականներու սկիզբը:

Դպրոցը որ նախկին ննդանիւթի գործարան մըն էր բացուեցաւ չորս աշակերտով անյարմար եւ նիւթական դժուար պայմաններու մէջ: Ներկայիս կը հաշուէ 252 աշակերտ: Կը գտնուի Պօմոնի հայակեդրոն արուարձանը:

Ծրագիրն էր տարուէ տարի աւելի բարձր դասարան մը բանալով դպրոցը հասցնել իր ամբողջացման՝ մանկապարտէզ երեք դասարանով, հնգամեայ նախակրթարան, քառամեայ միջնակարգ բաժին (Զ. - Թ. դասարաններ), եւ եռամեայ երկրորդական բաժին (Ժ. ատարական դասարաններ): Այս ծրագիրը իրականացաւ 1994-ին, եւ դպրոցը տուաւ իր առաջին շրջանաւարտները: 1994-ի աւարտականները հարիւր տոկոսով յաջողեցան պետական Պաքալորէայի քննութեան:

Պետական ուսուցման ծրագրին առընթեր հայերէնը իր յաւելեալ մասնայատուկ եւ կարեւոր տեղը կը գրաւէ այդ ծրագրին մէջ: Տրուած ըլլալով որ աշակերտները կու գան զանազան միջավայրերէ, ուր մայրենի լեզուն միշտ ալ հայերէնը չէ, դպրոցը կը ջանայ փարկ տալ խօսակցական լեզուին, հայերէնով արտայայտութիւնը դարձնել ինքնաբուխ միջոց մը հաղորդակցութեան: Նոյն ատեն զարգացնել ընթերցանութիւնն ու գրաւոր արտայայտութիւնը: Կանուխէն, վառ պահել աշակերտներուն մէջ աւանդութիւնները, պատմութեան հերոսական դէմքերն ու դէպքերը, որպէսզի անոնք հպարտ ըլլան իրենց անցեալով: Ապա, դասաւանդել հայկական մշակոյթ, գրականութիւն եւ արուեստ:

Այս տարեշրջանին (2000 - 2001) երրորդ դասարանի աշակերտները հարիւր տոկոսով յաջողեցան Պրըվէ տէ Գոլէժի քննութեան (23 աշակերտ 23-ի վրայ), իսկ Պաքալորէային՝ 5 աշակերտ 8-ի վրայ, երեք տարբեր «սեռի»ներուն մէջ:

Համազգային դպրոցը այսօր դարձած է Մարսէյլի հայ գաղութին դպրոցը: Կը վայելէ անոր համակրանքն ու գուրգուրանքը, ինչպէս նաեւ նիւթական աջակցութիւնը: Տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ Համազգային դպրոցի բարենպատակ հացկերոյթը, այս տարի Յունիս 15-ին, նուիրատուութեան գումարը անցաւ 400.000 Ֆրանքը: Գաղութին այս կեցուածքը լաւագոյն վարձատրութիւնն է յաջորդական պատասխանատու մարմիններուն որոնք հանդրուան առ հանդրուան, յաղթահարելով խոչընդոտները, դպրոցը բերին ներկայ փոհացուցիչ վիճակին:

Աշակերտներու ծնողքները եւս դպրոցին հանդէպ ունին հաւատարիմ կեցուածք վստահութիւն եւ խանդավառութիւն: Տարուէ տարի աշակերտութեան թիւը կ'աճի եւ վարչական խորհուրդն ու տնօրէնութիւնը չեն կրնար պատասխանել բոլոր դիմումներուն: Դպրոցի դժուարին եւ անբաւարար պայմանները թոյլ չեն տար աճի յաւելման: Տեղի չգոյութիւնը, անյարմար պայմանները կը պարտադրեն ձեռնարկել նոր կառոյցի մը շինութեան, համապատասխան դպրոցական վայել պայմաններու: Ծրագիրը պատրաստ է: Ան պիտի ունենայ 3300 քառակուսի մէթր տարածութիւն, ընդունելով մինչեւ 400 աշակերտ, գիշերօթիկ բաժինով մը: Յատակագիծը կ'ընդգրկէ 25 դասարան եւ յարակից սրահներ: Այս ծրագրի ընդհանուր պիւտճէն է 24 միլիոն ֆրանք: Նախապատրաստական բոլոր գործողութիւնները աւարտած են, պատրաստ են ճարտարապետական յատակագիծը եւ շինութեան արտօնագիրը: Եթէ, ամէն ինչ լաւ ընթանայ, նոր կառոյցին բացումը կը նախատեսուի 2002 Սեպտեմբերին: Կազմուած է Մարսէյլի Համազգային Ճեմարանի Շինութեան Գործադիր Մարմին մը հետեւելու համար աշխատանքներուն: Սկսած է նաեւ հանգանակութեան ձեռնարկումը: Աշխատանքները կը սկսին աշնան:

Համազգային դպրոցը ապահոված է պետական պայմանագրութիւն: Ունի համակարգիչ մեքենաներու սրահ մը յատուկ ուսուցիչով: Դպրոցը կապուած է «Ինթերնէթ»ի:

Բացումէն քսան տարի յետոյ նոր մարտահրաւէր մըն է փոր Մարսէյլի, Ֆրանսայի, արտասահմանի հայութիւնը պէտք է վերցնէ ազգային արժանապատուութեան գիտակցութեամբ, որովհետեւ դպրոցը հայկական անխորտակելի ամրոցն է, հզօրագոյն կռուանն է Հայուն գոյութեան եւ տեւականութեան: Հայ դպրոցին մէջն է որ փոքրիկները իրենց ծաղիկ հասակին եւ մատղաշ տարիքին կրնան սորվիլ իրենց մայրենի լեզուն, ստանալ ազգաշունչ կրթութիւն եւ տոհմային դաստիարակութիւն: Հայ տղան կամ հայ աղջիկը անգամ մը որ անցնի հայ դպրոցի բովէն, յետոյ ու որ ալ ըլլայ, ինչ պայմաններու մէջն ալ ապրի, պիտի չմոռնայ իր հայութիւնը եւ հպարտութեամբ պիտի յայտարարէ՝ թէ ինք հայ ծնած է մարդկութեան մէջ եւ գիրքը հայ կնքած է պատմութեան էջը:

Դպրոցին տնօրէնուհին է՝ Տիկին Լուսինէ Մալխասեան եւ Վարչական Խորհուրդի ատենապետը՝ Սարհատ Գըլըճեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍՏՐԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍՈՎԵՏԱՎԱՐԻ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՔԱՒԱՐԱՆ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 30-ամեակին արհեստականօրէն արձանագրուեց 96 հազարանոց աքսորման ենթակայ ամբոխ. դաշնակցականներ, նորածին երեխաներ, մանկահասակներ, չքաւոր աշխատաւորներ, հայրենադարձներ, պատանիներ, մուրացազուրկ երիտասարդներ, զոհուած ռազմիկների ընտանիքներ, կոմունիստական կուսակցութեան անդամներ եւ այլն, եւ այլն...

Իսկ դասակարգերը մեզանում համարւում էին ի սպառ վերացած...

Անցքերի ազդեցութեան տակ թւում էր, թէ մեր 22 էշելոններն անցնում են քաւարանով, Հաղէսի թագաւորութեան սահմաններով, անմահ Տանթէն երեւը դէպի Սոխոս եւ Աքերոն դարձրած արտասանում էր իր «Աստուածային կատակերգութիւնը...»:

Թւում էր, թէ Սոխոս եւ Աքերոն գետերով հոսող կրակների միջից գլուխներն ու ձեռքերը դուրս հանած քմահաճ ժպիտներով մեր տեղահանութեանն էին ծափահարում Ներոնն ու Աթիլան, Չինգիզ խանն ու Լենկ Թիմուրը, Հազկերտն ու Բուղան, Շահ-Աբասն ու Սուլթան Համիտը, Պիսմարքն ու Կոլիցինը, Էնվերն ու Թալէաթը եւ մի շարք այլ տխրահռչակ վանդալներ, ինկուիզիտորներ ու դեսպոտներ...

Քաւարանի աջ կողմում նշմարւում էին հին-հին դարերից մինչեւ մեր օրերը նահատակուած բազմահազար հայրենասէրների ուրուականները: Դրանց առաջին շարքում Սենկեւիչի Պետրոնը բարձրաձայն կարդում էր իր ուղերձը «Մեր արտիստին» իր երակները բաց անելու նախաժամին, Խորենացին իր «Ողբն առ Հայաստան», Վիքթոր Հիւկոն ծաղրում էր՝ «Մարդկային այն վեհ գործը, որը կոչւում է օրէնք եւ իրաւունք», իսկ Լեւ Թոլսթոյն անիծում էր «Աստուածային այն վեհ գործը, որը կարողանայ խօսքեր ճարել, 13/6 անցքերը լրիւ պատկերելու համար, անցքեր, որոնց հանդէպ պատմութիւնը մնացած բոլոր տեսակի բարբարոսութիւնները, դաժանութիւններն ու բռնակալութիւնները նըսեմացնում են, յիշեցնելով միայն Թալէաթեան Եղեռնը...

ԱԼԹԱՅՈՒՄ «ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ԳԱՂԱՓԱՐԸ»

Թալէաթի օրինակով հայ մտաւորականութիւնը չէզոքացնելով, աքսորելով եւ գնդակահարելով Յունիս 13-ի գիշերը, ժամը մէկին երկու հազար հայկական օճախներ մարեցին:

Շուրջ երեսուն հազար ընտանիքներ տառապում էին Սիբիրի տափաստանում:

Զարմանալու ոչինչ չկար:

Պատմութիւնը կրկնւում էր...

Մեր քաղաքակրթութեան ծնունդը՝ Թալէաթին գերազանցող բարբարոսը, երկու խօսքով հրամայում էր մեր Չէքի-Փաշային (Նախարար Կորխմազեանին)՝ «Մաքրել Հայաստանը»... 2000 տնտեսութիւն, 22 էշելոն, 96000 շունչ...

Այս մաքրման սկիզբն էր եւ 1915 թ. Եղեռնի շարունակութիւնը:

Պիսմարքի եւ Վիլհելմի փայփայած ծրագիրը՝ «Հայաստան առանց Հայի»...

Արեւմտեան Հայաստանը չկար...

Հերթը Կոլիցին-Ռուդենիչեան ծրագրինն էր...

Բարբարոսն ասում էր. «Հայը աշխատասէր եւ ստեղծագործող է: Տեղը նեղ է ու անբերրի: Նա Ալթայեան երկրամասում կարճ ժամանակամիջոցում հարուստ Հայաստան կը ստեղծի»...

Նորագոյն բարբարոսի այս «բարեհոգութեամբ» էր որոշուած մաքրել նաեւ Արեւելեան Հայաստանը, եւ այդ որոշումը բեկման ենթակայ չէր...

Բայց ո՞ւմ համար էր մաքրւում Արեւելեան Հայաստանը...

Այդ հարցին միանգամայն անկեղծ պատասխանեց Ադրբեջանի Կենտկոմի քարտուղար Բաղիրովը (դատավարութեան ընթացքում). ջնջւում էր Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի պատմութիւնը:

ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՓԱՌԱՄՈԼՆԵՐԸ

Յունիսի 13-ի 2000 հայ օճախների մարումը Յունիսի 15-ին քօղարկում էր մի Հայի՝ ՍՍՌՄ Մինիստրների սովետի նախագահի տեղակալ առաջ քաշելու անհեթեթ քաղաքականութեամբ:

Մի քանի օր անց, երբ Կրեմլինում ցուցադրւում էր 96 000 Հայերի աքսորման շարժումը նկարահանած ժապաւէնը, բարբարոսը հրճւում է այնպէս, ինչպէս Ներոնը Հռոմի հրդեհին եւ «Կառավարութեան յանձնարարութիւնը ժամանակին ու բարձր կազմակերպուածութեամբ անցկացնելու համար» մեր Չէքի-Փաշային (Կորխմազեանին) պարգեւատրում է Լենինի շքանշանով:

ՄԵՐ «ՏԷՐ-ԶՕՐԸ»

19 օր ճանապարհորդելուց յետոյ, Յունիսի 21-ին, կանգ առանք նշանակուած կայարանից քիչ հեռու, տափաստանում...

Մեզ տեղափոխող շրջանային միլպետը դիմաւորեց «բարձր տրամադրութեամբ»... Եկաւ ինքնաշարժերի մէկ շարասիւն: Էշելոնի առաջին 20 վագոնների աքսորականներին ճանապարհեցին տայգա... Սկսուեց անընդհատ յորդ անձրեւ: Ճահիճների խորանալու հետեւանքով կանգ առանք կէս ճանապարհին: Մեքենաների շարժումը անհնարին էր...

Երեք շաբաթ ապրանքատար վագոնների ճօճուող նառերում ջարդուած, բեռնաթափուեցինք ճահիճների վրայ՝ անձրեւի տակ, տարերքի քմահաճոյքին ենթակայ:

Զոր փայտից զուրկ, առանց կրակի, սոված ու անտէր...

Պատկերացրէք նորածին ու մանկահասակ երեխաներով մայրերի դրութիւնը...

16 օր ու գիշեր...

Ալթայի տայգաներում մենք թողեցինք մի քանի տասնեակ ծառ-յուշարձաններ:

ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

Վերջապէս հասանք նշանակուած վայրը:

Իջեւանեցինք անձրեւի կաթոցից հողէ յատակը ճահճացած բարաքներում...

Լուսարացին հաւաքուեցինք անտառտնտեսութեան հրապարակում...

Անտառտնտեսութեան խոտանագէտ լէազօրը մեր ֆիզիքական դրութիւնը մէկ-կ-մէկ-կ «տնտղելուց» յետոյ եօթ հոգու «խոտանեց»...

Նա մեզ տեղափոխող ներկայացուցչի հետ սակարկում էր. «Ես դրանց ընդունել, տեղաւորել եւ կերակրել չեմ կարող, դրանք ինձ համար ի՞նչ կարող են անել»...

Երեւոյթը յիշեցնում էր միջնադարեան գերեվաճառութիւնը...

ԱՆՀԵԹԵԹ ԲԾԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղերում եւս «անձի պաշտամունքի» երկրպագու չինովնիկներն աքսորականների նկատմամբ դաժան էին:

Երուսաղէմից 1947 թ. հայրենադարձուած 64 տարեկան Նշան Աղամեանին, բերքահաւաքից յետոյ Տեպունի կոլխոզի դաշտում կարտոֆիլի մնացորդը հաւաքելիս, վրայ է հասնում կոլխոզի ֆերմայի վարիչը՝ հայհոյելով, որ իրենց խոզերին մնացած բաժնից զրկում է, այնպէս է ծեծում, որ այդ ծեծից վերջինս մահանում է...

(Ի՞նչ իղձերով էր վերադարձել հայրենիք...):

Նոյն ընտանիքի հարսը երկունքի մէջ էր: Կոլխոզի նախագահի կարգադրութիւնը՝ սահնակ տալ նրան՝ 15 քմ. հեռու ծննդատուն փոխադրելու համար, նոյն ոճրագործ ֆերմայի վարիչը մերժում է, պատճառաբանելով, որ «մի ինչ-որ աքսորական արմեաշկայի համար յոգնած ձիերը դուրս հանել չի կարող»:

Մեզ տեղաւորելու երկրորդ շաբաթուայ վերջին Սորոկինոյի միլպետ Գորչկովը, մեզ հրամցնելով քնաբեր թոյնով կաթ, կազմակերպեց մեր ունեցուածքի կողոպուտ մինչեւ վերջին ասեղը... Առաւօտեան դուրս եկանք հարեւանների տուած ցնցոտիներով:

Ուղղակի յանցագործների առկայութիւնը ապացուցող յանցանշանները, որ կողոպտողը միլպետ Գորչկովն է իր ձիապահի միջոցով (որի սենեակում տեղաւորուել էր հէնց ինքը՝ Գորչկովը), վարչական ու դատախազական մարմինները մատնեցին անուշադրութեան:

Շրջանային դատախազն ասել էր. «Ինչ-որ աքսորականների կողոպտման խնդրով տղաներին նեղացնել չարժէ»...

ՄԵԾԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Մեզ կողոպտելու երրորդ օրը, ցնցոտիներ հագած, աշխատանքի վերջին կայարանից անտառի արահետներով քայլում էինք դէպի տուն:

Ճանապարհին ինձ ընկերացաւ երկրամասի կենտրոնից (Բառնաուլից) գործուղման եկած արտադրական կոոպերացիայի միութեան նախագահը: Նա պատերազմի օրերին եղել էր Հայաստանում: Ճանապարհին մեծ հետաքրքրութեամբ ծանօթացաւ Հայաստանի անցուդարձին, աքսորականների դրութեանը: Շրջանային կենտրոնում նա ինձ առաջարկեց հետեւել իրեն: Մտանք մի արտադրական արտելի գրասենեակ: Նա արտելի նախագահին առաջարկեց ինձ ընդունել աշխատանքի, որպէս գլխաւոր հաշուապահ, միաժամանակ կարգադրեց աւանսաւորել հազար ռուբլով ի հաշիւ աշխատավարձի, որպէս կողոպտուածի: Հագնուեցի, աշխատեցի: Երրորդ եռամսեակի հաշուետուութիւնը յանձնեցի Բառնաուլում, ժամանակին ու անթերի, պարգեւատրուեցի մէկ ամսուայ աշխատավարձի չափով:

Հետեւեալ օրը դիմեցի գիւղբանկի երկրամասային գրասենեակին, մէկ կով գնելու՝ երկարատեւ վարկի խնդրանքով:

«Այդ դժուար չէ, - ասաց բանկի կառավարիչը, - միայն, ասացէք խնդրեմ, այդքան Հայ ի՞նչ յանցանքի համար են աքսորել»: Մեզ աքսորելու պատճառը անյայտ է, ուրիշ ի՞նչ կարող էի ասել: - Ես անմեղ մարդ եմ, խնդրում եմ ինձ հետ լինել անկեղծ եւ ասել ճիշդը, - կրկնեց կառավարիչը՝ համակրելի ժպիտով:

- Ճիշդն այն է, ընկեր կառավարիչ, որ մեր աքսորումը ոչ որեւէ յանցանքի հետ է կապուած եւ ոչ էլ պետական անհրաժեշտութեան:

Կառավարչի հետաքրքրութիւնը բաւարարուեց: Նա մտախոհ գլուխը շարժեց, ապա «հասկանալի է» ասաց ու պլանաւիկին կանչեց եւ կարգադրեց մէկ կով գնելու 2500 ռուբլի վարկ յատկացնել:

Հաշուապահութիւնը յաջող յանձնելու կապակցութեամբ արտելի նախագահը հրամանագրեց անվերադարձ ձեւակեր-

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Ս. Պետերբուրգում Մայիս – Յունիս ամիսներին անց է կացւում «Պետերբուրգի գղեակներ» երաժշտական փառատօնը: Այս տարի փառատօնի եօթերորդ տարին էր. մասնակցում էին աշխարհի տարբեր երկրներից եկած երգիչներ, դաշնակահարներ, ջութակահարներ, երաժշտական ասպարէզի ճանաչուած մեկնաբաններ եւ խմբեր: Փառատօնի հիմնադիրն ու կազմակերպիչներն են Կոնստանտին Օրբելեանը եւ Մարիա Սաֆարեանցը: Փառատօնի նպատակն է օգտագործել Ս. Պետերբուրգի ճանաչուած պատմա–ճարտարապետական յուշարձանները ծառայեցնելով դրանք որպէս համերգասրահ: Տասնեակ գղեակներ, պալատներ, ապարանքներ իրենց դռներն են բացում ունկնդրի առաջ: Ունկնդիրը ըմբոշխնում է ոչ միայն պալատների ներքին ճարտարապետական գեղեցկութիւնն ու վեհութիւնը, այլեւ այնտեղ հնչող դասական ու ժամանակակից յօրինողների ստեղծագործութիւնները աշխարհի լաւագոյն կատարողների մեկնաբանմամբ:

Յունիսի 24–ին Եկատերինեան հռչակաւոր պալատի դահասրահում ելոյթ ունեցաւ երգուհի Հերմինէ Երիցեանը: Արեւմտաեւրոպական յօրինողների կողքին երգչուհին, ծրագրի երկրորդ մասը յատկացրել էր հայ յօրինողների ստեղծագործութիւններին: Եկատերինա Բ.ի կառուցած շքեղ պալատը երգչուհուն ունկնդրելու էին եկել Ս. Պետերբուրգի երաժշտասէր հասարակութիւնը, փառատօնի մասնակից երաժիշտները, ըղբօսաշրջիկներ եւ Ս. Պետերբուրգի քաղաքապետութեան ներկայացուցիչներ: Երգչուհու քնարական մեղմ ձայնը, անկեղծ վերապրումը, նուրբ երաժշտականութիւնը գնահատեցին ոչ միայն ունկնդիրները, այլեւ ռատիօն եւ հեռատեսիլը: Փառատօնին նուիրուած հաղորդաժամերում երգչուհու մասին գովասանական խօսքեր հնչեցին: Առանձնակի գովեստի արժանացաւ համերգի հայկական բաժինը:

Փառատօնի ծրագրով յաջորդ համերգը երգչուհին տուեց Ս. Պետերբուրգի «Կապելլա» սիւնազարդ սրահում: Ցայտագրում տեղ էին գտել հայ հոգեւոր երաժշտութեան գործեր: Այս համերգում առաջին անգամ հնչեց ռուս ժամանակակից յօրինող Ամելկովի Նարեկացու եւ Շահանդուխտ Սիւնեցու գործերի հիման վրայ գրուած ստեղծագործութիւնը՝ ջութակի, թենորի եւ երգչուհու համար գրուած:

Յունիսի 28–ին ելոյթը տեղի ունեցաւ աշխարհահռչակ Էրմիթաժ թանգարանի թատրոնում: Համերգի մասնակիցներին ողջունեց Էրմիթաժի տնօրէն Պիոտրովսկին: Նա գովաբանեց Հայերի գործունէութիւնը Ս. Պետերբուրգում: Ասաց, որ առանց Հայերի կարելի չէ պատկերացնել այսօրուայ Ս. Պետերբուրգի մշակութային կեանքը, որի առհաւատչեան է «Ս. Պետերբուրգի գղեակներ» փառատօնը, որի կազմակերպիչները Հայեր են: Համերգին ներկայ էին Հայաստանի Հանրապետութեան գլխաւոր հիւպատոսը Ս. Պետերբուրգում, հոգեւոր առաջնորդ Հայր Եզրասը, այդ օրերին Ս. Պետերբուրգում ընթացող «Հայաստանը եւ Հին Արեւելքը» գիտաժողովի մասնակիցները: Փարիզից այդ գիտաժողովին մասնակցում էր Գլօտ Մութաֆեանը: Համերգում հնչեց հայ հոգեւոր երաժշտութեան նմոյշներ: Միջնադարեան մեր մեղեդիները հնչում էին Ս. Պետերբուրգի սենեկային նուագախմբի ուղեկցութեամբ: Նուագախումբը ղեկավարում էր երիտասարդ տաղանդաւոր Տիգրան Սարգսեանը, որի հետ մեծ յոյսեր են կապում երաժշտասէրները:

Ինչպէս ճիշդ էր Էրմիթաժի տնօրէն Պիոտրովսկին.

– Առանց Հայերի չի կարելի պատկերացնել Ս. Պետերբուրգի մշակութային կեանքը:

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ

Յուլիս 2

...պել նաեւ ինձ տուած հազար ռուբլի ավանսը:

Դէպքերը եզակի չեն: Հայ աքսորականների նկատմամբ մեծահոգութեան դէպքեր պատմում են երկրամասի այլ շրջաններում եղած շատ ու շատ աքսորականներ:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Ճիշդ է, պայմաններին համակերպուել էինք, բայց դրութիւններս ծանր էր ու խիղճներս անհանգիստ...

Արեւաշող հայրենիքից ու հարազատներից զրկուած, հոգեպէս ու բարոյապէս ճնշուած, Ալթայի սառնամանիքներում սփռուած 96000 Հայ վտարանդիներս յոյսով սպասում էինք վաղուան...

Եօթ տարուայ տարագրութիւնից յետոյ վերադարձանք հայրենիք, «Հազար ու մէկ գիշերների» հրաշալիքները յիշեցնող հայրենիք...

Մեր կրած տառապանքները մնացին որքան դառը, նոյնքան քաղցր յիշողութիւններ: Այնպէս, ինչպէս սրտներիս մօտ բազմահազար սրբացած նահատակների անմոռաց յիշատակը...

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Յուլիս 15

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ (Պոսթոն) Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնը, Յունիս 8–ին Պոսթոնի Մշակութային Կեդրոնը գինեձօն մը կազմակերպած է մեծարելու համար «Արմինիըն Միրըր Սփեքթէյթըր» շաբաթաթերթի նախկին խմբագիր եւ կրթական մշակ՝ Արայ Գալայճեանը իր «Օրը Օրին» հատորին հրատարակութեան առթիւ: Օրուան առաջին բանախօսը եղած է Նիւ–Ճըրզիէն Ռ.Ա.Կ.–ի կեդր. Վարչութեան անդամ՝ Յակոբ Վարդիվառեան, որ ներկայացուցած է մարդը եւ գործը: Իրեն յաջորդած է Նիւ–Եորքէն կրթական մշակ եւ Թ.Մ.Մ. Նիւ–Եորքի մասնաճիւղի ատենապետուհի՝ տիկին Զարմինէ Պօղոսեան: Խօսք առած են նաեւ տոքթ. Նուպար Պէրպէրեան, Գրիգոր Ծ. Վրդ. Մաղաքեան, Եղիա Աստուրեան, տոքթ. Վաչէ Ղազարեան, Գրիգոր Քէօսէեան: Հեղինակին եղբայրը՝ Ալեքս Գալայճեան կարդացած է հատուած մը՝ «Մշեցի մայրիկէս»: Գինեձօնի աւարտին, խօսք առած է Արայ Գալայճեան, որ յուզումով շնորհակալութիւն յայտնած է խօսք առնողներուն եւ ներկաներուն: Հանդիսութենէն ետք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

ՊՈԼՍՈՅ «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ, Յունիս 30–ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնական վարժարանի աւարտական հանդիսութիւնը: Այս տարի, Կեդրոնականէն շրջանաւարտ եղած են 76 աշակերտներ, 45–ը՝ աղջիկ, 31–ը՝ մանչ: Վկայականներու բաշխումին արարողութեան համար բեմ բարձրացած է տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գույումճեան - Մարկոսեան, որ խօսած է սրբութիւնները պաշտպանելու մասին, որոնց գլխաւորն է հայ վարժարանը: Վկայականի եւ մրցանակի բաշխումը կատարած է Մեսրոպ պատրիարք, նշելով Կեդրոնական վարժարանի կեդրոնական դերը մը ունենալու պարագան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՆԱՐԼԸԳԱՊՈՒԻ (Պոլիս) Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, Յունիս 29–ին, Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքի շրջանաւարտները ստացած են իրենց վկայականները: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է խնամակալութեան ատենապետ Պարոյր Քէպապճը: Շրջանաւարտներուն իր սրտի խօսքը ըսած է Դպրեվանքի տնօրէն՝ Հայկ Նշան, բարեմաղթութիւններ ուղղելով եւ յորդորելով որ անոնք, ինչ ասպարէզի մէջ ալ որ ըլլայ, հաւատարիմ մնան իրենց ինքնութեան ու վարժարանին: Բարեմաղթութեան խօսքեր ըրած է նաեւ Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Ասատուր Մեծատուր, որմէ ետք արտայայտուած են երկու շրջանաւարտներ: Վկայականներու յանձնումէն ետք, խօսք առած է Մեսրոպ պատրիարք եւ շեշտած թէ հիմնադրութեան օրէն ի վեր Դպրեվանքը իր ուրոյն տեղն ունի ամէն մէկուն սրտին մէջ:

ԳՆԱԼԸ կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 1–ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ նշուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Գիւտ Նշխարաց տօնը, նախագահութեամբ Մեսրոպ պատրիարքի: Տէրունական աղօթքէն առաջ, Մեսրոպ Արք. ժողովուրդին փոխանցած է Լոս – Անճըլըսի, Նիւ – Եորքի, Նիւ – Ճըրզիի, Ցիւրիխի եւ Ժընեւի պոլսահայ համայնքներու ողջոյնները: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը:

ՊՈ»ՍՈՅ կղզիներու փոխ – քաղաքապետի պաշտօնին նշանակուած է Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի Նախկին Հոգաբարձու, կղզիներու քաղաքապետական խորհուրդի անդամ՝ Հերմաչ Պալեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ

ԲԱՌԱՄՈՒՆՔ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Աւետիք սարկաւագ Մանուկեան
Թարգմ. արեղայ Մանուկեան

ԱՐԱՍ, Պոլիս 2001

ՔՆՔՈՒՇ ԾԱՂԻԿՆԵՐ
եւ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՆԵՐ

ԵԴՐՈՒԱՐԴ ՍԻՄՔԷՇԵԱՆ

Պոլիս, 2001

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

Պատանին թարգմանութիւնը ըրաւ եւ ներկայացուց Ասատիկի, որ գոհ կարդալէ ետքը յայտարարեց.

– Պզտիկ սխալներ կան, բայց բաւական լաւ է, գիրդ ալ մաքուր է: Հաշուակալութիւն գիտես անշուշտ:

– Բնականաբար ... արդէն վաճառականի քով գրագրութիւն եւ հաշուակալութիւն ըրած եմ տարիի մը չափ:

– Ինչո՞ւ թողուցիր գործդ:

– Վաճառականը սնանկացաւ:

– Կ'երեւայ, որ տէրդ ուղղըրլու չէ եղեր, – ըսաւ Ասատիկ խնդալով:

– Ուրիշ վաճառականի մը բռնուած էր, որ սնանկացաւ, այդ պատճառաւ ինքն ալ մեծ կորուստներ ըրաւ, – բացատրեց պատանին:

– Ինչ որ է, տէրկա խնդիր չէ, ես քեզի գործ մը կը գտնեմ:

– Շատ շնորհակալ կ'ըլլամ... Ներեցէք, ինչ է ձեր անունը:

– Ասատիկ Մարկոսեան: Իսկ ձե՞ր անունը:

– Տիրան Մինիկեան:

– Ծնողք ունի՞ս...

– Այո՛, հայր ու մայր ունիմ:

– Հայրդ ի՞նչ գործով կը զբաղի:

– Կէտիկ փաշայի կողմը ախտէրութիւն կ'ընէ:

– Քեզի երեք ոսկի ամսականով գործ մը առաջարկեմ՝ կ'ընդունի՞ս:

– Կ'ընդունիմ, – պատասխանեց պատանին:

– Ամսականն ալ կանխիկ:

– Աւելի աղէկ:

– Բայց պայմանով մը... ես գործի մարդ եմ, պարապ տեղը ծառայութիւն չեմ մատուցաներ եւ ի փոխարէն ես ալ ուրիշէն պարապ տեղը ծառայութիւն չեմ սպասեր...

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, Ասատի՛կ էֆէնտի, – հարցուց պատանին:

– Ըսել կ'ուզեմ, որ գործին համար առնուած տասը ոսկի պիտի վճարես ինծի...

Պատանին պատասխանելէ առաջ պահ մտածեց: Յետոյ ըսաւ՝

– Տակաւին գիտեք, թէ գործս ի՞նչ պիտի ըլլայ:

– Մեծ բան մը չէ, երբեմն նամակներ պիտի գրես, երբեմն թարգմանութիւններ պիտի ընես, երբեմն գանձումներու պիտի պտըտիս... Հա՛, մոռցայ կարեւոր կէտ մը, աշխատութիւնդ կէս օր է միայն:

– Ինչպէ՞ս կէս օր...

– Այսինքն առտուները պիտի երթաս մինչեւ կէսօր, ետքը ազատ ես, այնպէս որ կէսօրէն յետոյ կրնաս ուրիշ գործով զբաղիլ:

Այս պարագան չափազանց ուրախացուց պատանին:

«Անհաւասիկ լաւ գործ մը, պէտք չէ ձեռքէ հանել», – մտածեց:

– Ե՞րբ պիտի սկսիմ գործի, – հարցուց Ասատիկի:

– Անմիջապէս, երբոր տասը ոսկին բերես...

– Ուրո՞ւ քով պիտի աշխատիմ:

– Անոնք կը սորվիս, – պատասխանեց Ասատիկ խնդալով, – կ'երեւայ, որ գիս շատ միամիտ մէկու մը տեղ կը դնես կոր, դուն նախ դրամը բեր, եւ ես անձամբ կը տանիմ քեզ մարդուն քով:

– Բայց եթէ զիս չընդունի...

– Պարապ խօսքեր մի՛ ըներ, բարեկա՛մս, ամէն բան ինծի յանձնուած է, ես պիտի հանիմ, ես պիտի քննեմ, ես պիտի տանիմ իրեն փնտռած պաշտօնեան, գործս իմ քովս կը լմննայ, հասկցա՞ր... նոյնիսկ առաջին ամսականն ալ տուած է, որպէսզի յարմար մէկը գտնելուս պէս վճարեմ: Կ'ուզե՞ս, որ կանխիկ տամ երեք ոսկին...

– Ինչպէս որ կ'ուզէք:

– Ա՛ռ, տղաս:

Եւ Ասատիկ անփութօրէն ժիլէին գրպանէն հանեց տասը ոսկին եւ անոնցմէ երեքը պատանիին տուաւ:

– Ուրեմն ուրեմն տասը ոսկին բերեմ, – ըսաւ պատանին բոլորովին ապահովուած:

– Ե՞րբ կը վերադառնաս, – հարցուց Ասատին:

– Հազիւ քանի մը ժամէն... մինչեւ կէտիկ փաշա պիտի երթամ հօրմէս դրամը առնելու:

– Ուրեմն ցերեկուան մօտ եկուր Պոլիս, ինծի գտիր Պապը Ալիի դէմը գտնուող Տուպլը Տէ ճաշարանը, այս ցերեկ հոն պիտի ճաշեմ:

– Գլխուս վրայ, շատ երախտապարտ եմ ձեզի, Ասատի՛կ էֆէնտի:

– Զգլլայ, որ երեք ոսկին առնես փախիս ու մէյ մըն ալ մէջտեղ չելլես, – ըսաւ Ասատիկ խնդալով:

Պատանին այս կասկածանքէն չափազանց վիրաւորուեցաւ եւ չկրնեցաւ:

– Եթէ կ'ուզէք՝ երեք ոսկին ետ տամ, – ըսաւ:

– Չէ՛, չէ՛, ես կատակ ըրի, – աւելցուց բախտախնդիրը, – դէմքդ յայտնի է, որ դուն պատուաւոր ու պարկեշտ տղայ մըն ես: Զմոռնաս ըսած տեղս, Պապը Ալի ճատտէսի, Տուպլը Տէ ճաշարանը:

– Գիտեմ այդ ճաշարանը, – պատասխանեց երիտասարդը, – ամէն օր առջեւէն կ'անցնիմ:

Պատանին մեկնեցաւ:

Ասատիկ Մարկոսեան ժամացոյցը նայեցաւ եւ ինքնիրեն ըսաւ.

«Օ՛, ժամանակը ուշ է եղեր»...

Եւ ոտքի ելլելով՝ ուղղուեցաւ դէպի դուռը:

Օսման իր պաշտօնին գիտակից լրջութեամբ մը բազմած էր աթոռին վրայ. էֆէնտիին մօտենալը տեսնելուն պէս ոտքի ելաւ:

– Օսմա՛ն, – ըսաւ Ասատիկ, – ես Ներքին գործերու նախարարը տեսնելու կ'երթամ կոր, անկէ ալ ուրիշ գործեր ունիմ, հաւանական է, որ ուշանամ կամ բնաւ չգամ: Դուն իրիկունը ժամը 5–ին գրասենեակը գոցէ:

– Գլխուս վրամ, էֆէնտի՛:

– Վաղը առտու կանուխ կու գաս կը բանաս ու ես չեկած՝ կը մաքրես:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

25 գիւղեր հրկիզուած էին, հազարաւոր դոհերու խօսք կայ: Մանրամասն կը նկարագրուի Սասունի եւ շրջակայ գիւղերու ջարդը ու Փրանսացի դիւանագէտին տեղեկատուութիւնը: Անոր մասին կան կենսագրական գիծեր. – Ծնած է 1833-ին, Ներքին նախարար է 1889-ին, 1898-ին դեսպան կը նշանակուի Պոլիս, լաւ յարաբերութիւններ ունի Աբտիւլ Համիտի հետ, «Կարմիր Սուլթանը» դերդէջը 1894-ի Հայերու մեծ ջարդերուն: Կը հեռանայ 1908-ին երիտթուրքերու յեղափոխութենէն ետք:

Մարք Սեմօ իր յօդուածը կ'եզրակացնէ ըսելով, որ զանգուածային ջարդեր պիտի կազմակերպուէին: Մօտ մէկուկէս միլիոն Հայեր պիտի սպաննուէին (Թուրքերու համար 300-էն 500 հազար) ինչ որ պիտի դառնար 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 12/13)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՊԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբի նախագահները ընդունելով Յուլիս 12-ին, նախագահ Հ. Ալիեւ ըսած է թէ ղարաբաղեան հակամարտութիւնը ռազմական միջոցով կարգադրելու յաճախակի դարձած կոչերը թէեւ վտանգաւոր են, բայց բնական: Խնդրին լուծումին ձգձգումը, Ատրպէյճանի նախագահին կարծիքով, կրնայ աննախատեսելի կացութիւններ ստեղծել որոնց հետեւանքը կ'ըլլան նոր ողբերգութիւններ: Այսուհանդերձ, ան կրկնած է թէ անձամբ ինք խաղաղ կարգաւորման կողմնակից է եւ Ատրպէյճանի կառավարութիւնը ամէն ջանք կը գործադրէ հրադադարը պահպանելու համար: Միայն թէ պէտք է լուծումի ընթացքին թափ տալ որպէսզի մարդիկը յուսահատութեան չմատնուին:

ԿԱՐԿՈՒՏ ԵՒ ՀՐԴԵՀ ԼՈՌԻԻ ՄԷՋ

Յուլիս 10 եւ 11-ին տեղացած կարկուտը մեծ վնաս հասցուցած է Տաշիրի եւ Թումանեանի շրջաններուն, փճացնելով գետնախնձորի, հացահատիկի, բանջարեղէնի ցանքերը: Վնասը 480 միլիոն դրամէն աւելի կը նկատուի:

Յուլիս 11-ին ալ հրդեհ ծագած է Ծնող գիւղին հնձուած խոտի դէզերուն մէջ, վնասելով նաեւ ցորենի արտերուն:

Կ'ակնկալուի որ այս տարի Լոռիի մարզէն նախատեսուած 80 հազար թոնին փոխարէն 120 հազար թոն խոտ կը քաղուի: Կը սպասուի որ միջինէն բարձր ըլլայ ցորենի հունձքին քանակութիւնն ալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ (փափկեցեան հոսանք) երեսփոխան Միշէլ Շարզա տեղեկագիր մը յանձնած է Լ. Ժոսփէնի Ֆրանսայի հարկային դրութեան անհրապոյր պատկերին մասին: Բաւական յեղափոխական տեղեկագիր մըն է, որ կընայ ցնցել բազմաթար մեծամասնութիւնը, քանի հեղինակին համաձայն Ֆրանսա պէտք է լաւ մտածէ եթէ կ'ուզէ դէմ դնել համաշխարհայնացման եւ եւրոյի ստեղծած մրցակցութեան: Ծանօթ է որ ֆրանսական բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ Մեծն – Բրիտանիա արտագաղթեցին, ուրիշներ հոն իսկ ձեռնարկութիւններ հիմնեցին, եւ Միշէլ Շարզա, նաեւ «ուղեղներու» արտագաղթին դէմ պայքարելու համար, կ'ուզէ որ ֆրանսական սիսթեմը շատ հեռու չմնայ միջազգային աստիճանաչափերէն: Շարզա զանազան միջոցներ կ'առաջարկէ, որոնց կարգին ընկերութիւններու տուրքերու զեղչը, վերատեսումը հարստութեան վրայ զօրակցութեան տուրքին եւ այլն, եւ այլն: Ժոսփէն պիտի քննէ տեղեկագիրը: Խոստացաւ որ առաջարկները անմիջապէս պիտի ուսումնասիրուին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ նախկին թագաւորը՝ Սիմէոն Բ. դարձաւ երկրին վարչապետը, իր Շարժումին ջախջախիչ յաղթանակէն ետք, երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Տէր դարձած էր Խորհրդարանի 240 աթոռներուն 120-ին: Սիմէոն յայտարարած է, որ վարչապետի պաշտօնը կ'ընդունի խոր յուզումով, ծանր եւ բարդ պարտականութիւն մըն է եւ կը խորհի միայն ժողովուրդին կեանքի լաւ պայմաններուն մասին, յուսալով որ պիտի կարենայ իրագործել տրուած խոստումները: Արդարեւ, Սիմէոն, որու Ազգային Շարժումը հազիւ երկու ամսուան կեանք ունէր, երբ ընտրութիւնները տեղի կ'ունենային, շռայլօրէն խոստումներ ըրաւ, մինչ աւելի քան 50 տարի է աքսորական կեանք մը ապրած է Սպանիա եւ երկրին վիճակէն ալ լուր չունի: Հաւանական կը նկատուի, որ արագօրէն կորսնցնէ իր փայլը:

ՄԱԿ-Ը կը շարունակէ ելք մը փնտռել պատիւով դուրս ելլելու համար տեսերիզի կնճիռէն: Ծանօթ է որ Իսրայէլ կը պահանջէ այդ տեսերիզը որ կը վերաբերի 3 իսրայէլացի զինուորներու առեւանգման (2000 Հոկտեմբերին) Լիբանանեան շիի Հեզպոլլահին կողմէ: Ըստ իսրայէլեան «Մաարիւ» թերթին, Հեզպոլլան կաշառած է ՄԱԿ-ի հնդիկ կապոյտ սաղաւարտաւորները, որպէսզի աչք գոցեն առեւանգումին վրայ: Տեսերիզը կը ներկայացնէ տեսարան մը, որ տեղի ունեցած է առեւանգումին վաղորդայնին եւ ուր կը տեսնուին երկու կառքեր զորս Հեզպոլլան կը վերադարձնէ եւ որոնք, ըստ երեւոյթին, ծառայած են առեւանգման:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Մարդկային Իրաւանց Միութիւնը, որու զօրավիգ են շուրջ 20 ձախի կուսակցութիւններ եւ արհեստակցական կազմակերպութիւններ, ցոյցի կոչ մը ըրած է, Կիրակի, Յուլիս 15-ին համար, Պոլսոյ մէջ, կոտրելու համար լռութեան պատը հացադուլը շարունակող բանտարկեալներուն նկատմամբ: 266-րդ օրն էր Յուլիս 12-ին եւ արդէն 28 հոգի մեռած է, հակառակ անոր որ անոյշ ջուր եւ կենսանիւթ կ'առնեն, որպէսզի աւելի դիմանան: Այս շարժումին պատճառն այն էր որ իշխանութիւնները որոշեցին փոխել բանտային դրութիւնը, վերջ տալ հաւաքական ննջարաններուն եւ զանոնք փոխարինել 1-էն 3 հոգինոց խուցերով: Շուրջ 10 հազար քաղաքական բանտարկեալ կայ Թուրքիա, մեծամասնութեամբ քիւրտ, ամբաստանուած որպէս անդամ ՓՔՔ-ի, որոնք իրենց պատիժը կը կրեն 40 բանտերու մէջ: Բանտարկեալներուն համար, Էֆ տեսակի խուցերը կը նշանակեն առանձնացում, չարչարանք, մահ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ–

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ: Ժամը 11-ին՝ Հոգեհանգիստ:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԼՍԱՐԱՆ

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք հռչակման 1700-ամեակին առիթով, Յուլիս ամիսէն սկսեալ պիտի տրուին դասախօսութիւններ Հայ Եկեղեցւոյ մասին:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Յուլիս 17, երեկոյեան ժամը 8.30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի սրահին մէջ:

Կը դասախօսէ՝

ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

«Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ – Կեանքը եւ Գործը» նիւթին շուրջ:

VIENT DE PARAITRE

LE MONDE DE LA BIBLE(*)

L'ARMENIE:

Mémoire de la Bible

Sommaire :

PRESENTATION (Pages 12 à 17)

Pâques dans le plus vieil Etat chrétien, par Nicole Jeanson;

Survol de l'histoire de l'Arménie, par Gérard Dédéyan;

LECTURE ARMENIENNE DE LA BIBLE (Pages 18 à 33);

La traduction arménienne de la Bible, par Jean-Pierre Mahé;

Un conservatoire de l'exégèse ancienne, par Folker Siegert;

Les Arméniens et la Liturgie de Jérusalem, par Charles Renoux,

Christologie de l'Eglise Arménienne, par Igor Dorfmann-Lazarev;

Les Eglise Arméniennes;

LES MANUSCRITS ARMENIENS (Pages 34 à 43);

Manuscrits bibliques, par Ionna Rapt;

Colophons arméniens: un dialogue entre les siècles, par Jean-Pierre Mahé.

(*) **Le Monde de la Bible** (Juillet-Août); 3et 5, rue Bayard, 75393 Paris Cedex 08 (en vente en kiosque).

Date à retenir

La Section «TER-DAVTIAN»
de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN

Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

INFORMATIONS ARTISTIQUES

les 18 & 19 juillet

dans le cadre de la promotion de son disque «Lessir Sirdess» («Listen to my Heart») distribué par SONY (EPIC) sorti en France le 19 juin 2001 (et disponible à la FNAC, VIRGIN, etc...)

DATEVIK HOVANESIAN

et son **TRIO**
sont au SUNSIDE
60, rue des Lombards, 75001 Paris
Tél. (réservation): 01 40 26 21 25
Prix des places : 80 F / 100 F
Concerts à 21 heures

Le 20 juillet, DATEVIK sera au Festival de Jazz de JUNAS.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 17
MARDI
17 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամենօրեայ առաքում)

1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.211

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 20.211

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 14/16)

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Յուլիս 13-ին գտնուած բանտէն ազատ արձակուած է Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէնը Աշոտ Բլէեան որ Մայիս 1999-էն ի վեր արգելափակուած էր դրամական չարաշահումներու ամբաստանութեամբ: Վճռաբեկ դատարանը ...ութենէ մը ետք անցեալ Մայիսին վերաքննիչ ատեանը վճիռը դատապարտած էր հինգ տարի բանտարկութեան:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՔՆՆԱՐԿՈՒԻ ԺԸՆԵՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ղարաբաղեան հարցը քննարկումի նիւթ պիտի ըլլայ Յուլիս 20-22-ին ճարտարարուեստականացած ութ երկիրներու Ճենովայի վեհաժողովին: Այդ մասին Մինսկի խումբի ռուս նախագահը Ն. Գրիբքով յայտարարած է Յուլիս 12-ին Բաքուի մէջ: Երեւան – Ստեփանակերտ – Բաքու կատարուած վերջին այցը ան կարեւոր նկատած է անով որ նախագահներ՝ Քոչարեան եւ Ալիեւ կրկնած են խաղաղ կարգաւորումի եւ հրադադարը պահպանելու իրենց վճռակամութիւնը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌՆՉՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԵՏ»

Արտաքին գործերու նախարարութեան խօսնակը Ջիւնիկ Աղաջանեան Յուլիս 13-ին այս յայտարարութիւնը ըրած է անդրադառնալով Հայաստան – Թուրքիա հաշտութեան յանձնախումբի մը կազմութեան: Ան ըսած է թէ այդ մասին նախարարութիւնը միայն տեղեակ պահուած է, ինչպէս ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու նման գործունէութիւններու պարագային: Ջ. Աղաջանեան աւելցուցած է թէ նման երկխօսութիւններ չեն կրնար որեւէ կերպ փոխարինել պետական մակարդակի լուրջ քննարկումները, երկու երկիրներուն առջեւ ծառացած խնդիրներ լուծելու համար:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովին Յուլիս 12-ի նիստին օրակարգին վրայ գտնուած են գինուորական երեք ...եր: Առաջինը կը վերաբերի գինուոր Միշա Յարութիւնեանի որ խոշտանգուած է որպէսզի իրեն վերագրեն ... սպանութեան մասին խոստովանութիւններ ընէ. երկրորդ պարագայ մըն է Պաշտպանութեան նախարարութեան նախկին աշխատակից Գրիշա Գրիշեանինը որ 70 հազար տոլարի գողութեամբ ամբաստանուած ու գումարին մէկ մասը վերադարձուցած է, այսուհանդերձ, կինը սպած են 194 հազար տոլար վերադարձնելու: Երրորդ դէպքը գինուոր Սուրէն Գրիգորեանին առընչուածն է որ մարտական ...ին մէջ ալ արձագանգ գտած է. ան խոշտանգումի հետեւանքով եօթը ամիսէ ի վեր չի խօսիր: Այս հարցերուն կապուած ուժ առաջարկով յանձնաժողովը դիմած է նախագահին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ ՋՕՐԱՎԻԳ ԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Դրամային եւ դրամատնային ծանրածանր տագնապներու ենթարկուած Թուրքիոյ գործի աշխարհին համար զօրակցութեան կարեւոր ապացոյց մը նկատուած է ֆրանսական 70 հոգինոց պատուիրակութեան մը այցը: Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Արտաքին գործերու նախարար Հ. Վէտրին, մաս կը կազմէին Ֆրանսայի գլխաւոր գործատէրերը, բակլեան՝ Նախաձեռնողներու շարժումին նախագահ Ա. Սէյյէրէն:

Թուրք մամուլը արձագանգելով այցին, կը ծանրանայ յատկապէս այս վերջինին արտայայտութիւններուն վրայ. ան ըսած է թէ կ'աշխատին Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ ճանաչումին յաջորդած անախորժ լարումը դարմանել ու զօրավիգ կանգնիլ Թուրքիոյ տնտեսութեան: Ան ըսած է նաեւ թէ կը զօրակցին Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Ֆրանսական պատուիրակութեան մաս կազմած մեծ ընկերութիւններէ ոմանք են Արիանէսփաս, Գարֆուր, Գէզօս Մէտէօթէքրանէն, Պէ – էն – Փէ Փարիպան, Սոսիէթէ Ժեներալը, եւ այլն:

«Մարմարա» (Յուլիս 14) կը հաղորդէ թէ Ֆրանսայէն Արտաքին գործերու նախարարին գլխաւորած գործավարներու բազմանդամ պատուիրակութիւնը բաւական պաղ ընդունելութիւն գտած է Թուրքիոյ իշխանութեան բարձրագոյն դէմքերէն: Նախագահ Սէզէր մերժած է ընդունիլ, յայտնելով թէ ինք բազմազբաղ է, պատուիրակութիւնն ալ չափ բազմանդամ: Իսկ վարչապետ Էճէվիթ հազիւ քառորդ ժամ տրամադրած է: Այդ կարճ պահերն ալ բաւարար եղած են արծարծելու ցեղասպանութեան ճանաչումի խնդիրը եւ կրկնելու թէ Հայաստան, պէտք է պարպէ Ղարաբաղն ու գրաւած ազրպէյճանական տարածքները, նաեւ անցք մը պէտք է բացուի Ազրպէյճանի ու Նախիջեւանի միջեւ:

Թուրք մամուլի ներկայացուցիչներ ամէն առիթի ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին հարցումներ ուղղած են պատուիրակութեան անդամներուն որոնք պատասխանած են. «Ցեղասպանութիւնը քաղաքական հարց է. մենք գործատէրեր ենք, եկած ենք Թուրքիոյ հետ գործի յարաբերութիւններ մշակելու»:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍՆԵՐԸ

Յուլիս 12-ին, Երեւանի Համալսարանի աստուածաբանական ֆաքիւլթէին մէջ հանդէսով մը վկայականները յանձնուած են 38 շրջանաւարտներու: Ֆաքիւլթէն առաջին անգամ ըլլալով տուած է նաեւ մագիստրոսներ: Վկայականները յանձնած է տեսուչ Շահէ Արք. Աճէմեան որուն նոյն օրը նշուած է 75-ամեակը:

ԱԲԽԱԶԻՈՅ ՄԷՋ ՉՈՐՍ ՀԱՅԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Վրացական մամուլի գործակալութիւնը տեղեկացուցած է թէ Աբխազիոյ մէջ տեղացի չորս Հայեր սպաննուած, վեց ալ պատանդ առնուած են: Բոլորն ալ քարահանքի բանուորներ են: Սպաննուածներուն մարմինները գտնուած են հայ գիւղացիներու կողմէ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (16 juillet)

AZERBAIDJAN — ARMENIE

Nouvelle initiative pour la paix au Nagorny-Karabagh

Թերթին աշխատակիցը Գլօտ Լորիէօ Երեւան, Ստեփանակերտ եւ Բաքու այցելելէ ետք, թղթակցութիւն մը գրկած է թերթին, ուր կը պարզէ ներկայ կացութիւնը, Մինսկի խումբի համանախագահներուն այցելութեան վաղորդայնին:

Լրագրողը կը նկարագրէ Ռուսաստանի փոխ – նախարարին եւ երեք համանախագահներուն շրջագայութիւնը Ղարաբաղ, իրենց ճամպրուկները բռնած, սաղաւարտներով եւ փամփուշտարգել բաճկոններով գիւղի ճամբու մը վրայ: Կը յիշատակէ պատերազմը որ 30 հազար հայ թէ ազերի զոհ տուաւ 1989-էն 1994 եւ կ'աւելցնէ՝ «Բաքուի արժեց իր հողամասին մէկ հինգերորդը»: Լորիէօ կը գրէ թէ երեք նախագահներն ու նախարարը անցնելով հրադադարի գիծէն, ուզած են յիշեցնել երկու կողմերուն որ «ոչ խաղաղութիւն, ոչ պատերազմ կացութիւնը, որ կը տիրէ 1994 Մայիսէն ի վեր վտանգաւոր կերպով դիւրաբեկ է»:

Սակայն, լրագրողը կը ծանրանայ քարիւղի վրայ, յիշեցնելով թէ այն պահուն, երբ Պրիթիշ Փեթրոլիոմը որ քարիւղային գլխաւոր գործունէութիւնը տանող է Կասպից ծովու մէջ, հինգ տարուան վրայ, 12 միլիառ տոլարի ներդրումի ծրագրի մը ձեռնարկած է, շրջանի կայունութիւնը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը նկատուի Կովկասի այդ շրջանին մէջ: Յուլիս 13-ին ալ ֆրանսական Պուիկ Օֆշոր ընկերութիւնը ընտրուած է շինելու համար արտադրութեան նաւակը: Այս պայմանագիրն ալ 150 միլիոն տոլարի կը հասնի:

Երեք համանախագահները դիտել կուտան թէ հակառակ հրադադարին, որ եօթը տարի է կը տեւէ, թեթեւ բախումներ կը պատահին, ինչ որ 1000 զոհ պատճառած է, գլխաւորաբար բնակիչներէն: Այս է զոր երեք միջնորդները լսած են իշխանաւորներուն Հորադիզի, քանի մը քիլոմեթր Իրանի սահմանէն եւ գտնուող գօտիէն Նակօրնի – Ղարաբաղի հայ ինքնակոչ «հանրապետութեան» (չակերտը՝ թերթինն է) ուժերուն կողմէ:

Համանախագահները այցելած են այդ շրջանը, որովհետեւ, ըստ իրենց, եթէ գինուորական գործողութիւններ վերսկսին, այդ տեղէն կրնան ծայր տալ: Այլեւս չկայ համանախագահներուն մօտ այն եռանդը որ կար Փարիզի եւ Ֆլորիտայի հանդիպումներէն ետք: Համաձայնութիւնը դժուար է, ընդհանուր գիծերէն անդին, նախագահները կը խօսին բուն տարակարծութեան մասին, Ղարաբաղի կարգավիճակին, որու Բաքու «ամէնէն լայն ինքնավարութիւնը» կը խոստանայ եւ մանաւանդ Շուշիի մասին, որու երկու կողմերն ալ զգացական կապ մը կը միացնէ: Համանախագահները չեն ուզեր որեւէ բան ըսել, բայց, չեն կրնար ծածկել որ Երեւան, Ստեփանակերտ, Բաքու իրենց շրջագայութիւնը նախատեսուածէն աւելի դժուար եղած էր: Նախագահական ընտրութիւնը մօտ է երկու երկիրներուն համար ալ, ուրեմն ժամանակը կարճ է: Ռուս նախագահը՝ Գրիբկով կը նախատեսէ որ Պուշ, Շիրաք եւ Պուտին խօսին այս մասին, Ճենովայի «ութ»երու ժողովին առթիւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՏՈՂԱՆՑՔԻՆ ՊԱՏՈՒՈՅ ՀԻՒՐԸ՝ ԽՈՒԱՆ – ԳԱՐԼՈՍ

ՇԻՐԱՔԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տեղատարափ անձրեւի մը տակ է, որ Շաբաթ, Յուլիս 14-ին, տեղի ունեցաւ տարեկան տողանցքը Շան զ'Էլիզէի վրայ: Այդ անձրեւը եւ ամպոտ երկինքը պատճառ եղան որ ջնջուի օդանաւերու ցուցադրութիւնը: Օրուան պատուոյ հիւրերն էին Սպանիոյ Խուան Գարլոս թագաւորը եւ թագուհին: Տողանցքին բացումը կատարեց արքայական պահակազօրքը, երաժշտական թաժինով մը, որու յաջորդեցին Պասօ – Տոպլէր եւ Գարմէնէն հատուած մը:

Շատ կը սպասուէր նախագահ Շիրաքի հարցազրոյցին, քանի ան առաջին անգամ պիտի արտայայտուէր իրեն վերաբերող հարցերու մասին, ի մասնաւորի հնչուն դրամով վճարուած ճամբորդութիւններու 1992-էն 1995-ի միջոցին:

Նախագահը, խորհելով որ լաւագոյն պաշտպանողականը յարձակողականն է, սկիզբէն այդ ոճը գործածեց: Նախ, արտայայտուեցաւ Ֆրանսացիները ամէնէն աւելի յուզող հարցին մասին, որ անապահովութիւնն է: Ֆրանսացիք կը վախնան եւ նախագահին համար, այդ վախը հասած է անհանդուրժելի աստիճանի մը եւ հարկ է վերջ մը դնել: Ըստ իրեն Պետութեան հեղինակութիւնը կը բացակայի, ինչպէս նաեւ քաղաքական կամքը: Այս նիւթին եւ յետագայ այլ նիւթերու առթիւ ալ, կրկնեց թէ բանակէն չուզեր կառավարութեան հետ, բայց, ամբողջ եռյթի երկայնքին (մէկ ժամ քան վայրկեան) բուռն կերպով քննադատեց կառավարութեան գործընթացը:

Իր ճամբորդութիւններուն մասին, պատասխանելով երեք լրագրողներու հարցումներուն, (Պ. Շէօնպէրկ, Էլիզ Լիւսէ, Փուավր – տ'Արվոր) յայտնեց թէ ինք հաշուետու է միայն ժողովուրդին, ոչ դատաւորներու: Ծանրացաւ այդ դրամին հիմնադրամին մասին, որ ընթացիկ սովորութիւն մըն է 1945-էն ի վեր եւ որու մեծ մասը, 95% վարչապետին տրամադրութեան տակ է եւ նուազ քան 5%-ը Էլիզէի: Կ'ուզէ որ արգելքի տակ առնուի այլեւս եւ վերջ տրուի այդ սովորութեան, զոր կը դատապարտէ: Այդ գումարներով վճարած է իր եւ շրջապատին ճամբորդութիւնները, իր ստացած հաշուեցումներով, ստացուած նախարարապետ եղած շրջանին եւ գումարը չատ հեռու է 2,4 միլիոն ֆրանքի հասնելուն:

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

Ռ. ՍԱՆԹԻՆԻ ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ԱՍՊԵՏ

Անտրէ Սանթինի, նախկին նախարար եւ Իսի – լէ – Մուլինոյի քաղաքապետ, մեծ բարեկամ մը Հայերուն եւ անոնց դատին, պատուոյ լեգէոնի ասպետի շքանշանին արժանացաւ Յուլիս 14-ի առթիւ եղած նշանակումներու շարքին մէջ:

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՄԷՆԷՆ ՅԱՅՏՆԻ ՊՈԼՍԵՑԻ ԴԷՄՔԵՐԸ

Անունմէ առաջինը, անտարակոյս է

Հ. ՅՈՎՍԷՓ ԳԱԹԸՐՃԵԱՆ (1820 – 1882)

Մեծատաղանդ բանասէր, լեզուագէտ եւ գրական կեանքի հիմնադիր:

Հեղինակն է Տիեզերական պատմութիւն (միայն երկու հատոր), Հին եւ Միջին եւ Պատմութիւն Մատենագրութեան Հայոց (միայն մէկ պրակը լոյս տեսած), հրատարակած է Համզիստ Երանելոյն Յովհաննու եւ Քաղուածոյք ի Թարգմանութեանց նախնեաց համդերձ յոյն բնագրաւ: Յետ մահու լոյս տեսած է Տաչեանի խմբագրութեամբ, իր Սրբազան Պատարագամատոյցը:

Ոսկեդարեան հայերէնով, որուն վարպետն էր, թարգմանած է Քսենոփոնեայ Կիւրոսի խրատու պատմութիւնք, Կիկերոնեայ Կատոյ երէց կամ վասն ծերութեան, Կուրտեայ Ռուփայ վասն գործոց և արութեանց Աղեքսանդրի Մեծի, Սրբոյն Կեկիղիոսի Կիպրիանու Կարքեդոնացւոյ Եպիսկոպոսի գիրք վասն Միութեան Եկեղեցւոյ եւ այլ շարք մը անտիպ թարգմանութիւններ:

Հ. ՄԱՏԱԹԻԱ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ (1818 – 1903)

Բանասէր եւ բանաստեղծի խառնուածքով, երկրորդ կարեւոր դէմքն է Վիէննական Պոլիսին: Զափածոյ եւ քանդաւոր կը հայացնէ Ռասինի Երգ Վասն Կրօնից-ը, Լա Ֆոնթէնի Առակները, կը հեղինակէ Արուեստ Ճարտասանութեան եւ Նկարագիր ուսմանց, յիշատակութեան արժանի է իր Քննական պատմութիւն Հայոցը Ա. – Դ. մասերով, իրեն կը պարտինք նաեւ, հայ բանասիրութեան նուիրուած ամսօրեայ հանդէս մը Ճաշակ ոսկեղէն դպրութեան անունով, որ գրաբար լեզուով կը հրատարակուէր:

Հ. ՂԵՒՈՆԴ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ (1817 – 1897)

Ոսկեդարեան հայերէնի չարժումին պարագլուխներէն մին, որուն անդրանիկ թարգմանութիւնը կ'ըլլայ Կունէյլիոս Նէպոսի Վարք զօրավարաց անուանեաց: Յովնանեանի մեծ չահեկանութիւն ներկայացնող գործը կարելի է համարել Հետազօտութիւնք նախնեաց ոամկերէնի վըրայ, երկու մասով: Առաջինին մէջ կուտայ ռամկերէնով մեզի հասած հայ մատենագրութիւնը (քաղուածաբար), երկրորդ մասը նուիրուած ռամկերէնի քերականութեանը, մնացած է անաւարտ:

Ունի տակաւին մի քանի կարեւոր հեղինակութիւններ, ինչպէս Պատմութիւն քաղաքականութեան եւրոպական պետութեանց, Գաղղիերէն քերականութիւն (3 հատոր), Ուսումն փիլիսոփայական կրօնի:

ԳԵՐՊ. ԱՐՍԷՆ ԱՅՏԸՆԵԱՆ (1824 – 1902)

Հ. Արսէն Բագրատունի եւ Գերպ. Արսէն Այտընեան, այս զոյգ Արսէնները, կարելի է Հայոց Լեզուի Միքէլ Անժ-ները համարել: Առաջինը իր Ի պէտս զարգացելոց-ով եւ Այտընեան իր Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի ուսումնասիրութիւններով են եւ կը մնան հայերէնի մեծագոյն ձեւակերպիչները: Մին՝ գրաբարի, երկրորդը՝ աշխարհաբարի:

Այտընեան իր կոթողային երկին մէջ, կը խօսի աշխարհաբարի ծագումին, կազմաւորումին, ձեւաբանական եւ համաձայնական կանոններու վերլուծումին ու քննութեան մասին: Կը խօսի ուղղագրութեան, առոգանութեան եւ տաղաչափութեան կանոններու մասին:

Եթէ մերօրեայ գրագէտներն ու բանասէրները, ակադեմիկոսներն ու հոն վըկայուած Տոքթոր – Փրոֆէսէօր գիտաչխատողները, կարդային 135 տարիներ առաջ շարադրուած Պոլսոյ այս հանճարեղ զաւակին քննական քերականութիւնը աշխարհաբարի, պիտի նկատէին, որ ան որքան առողջ սկզբունքներու վրայ հիմնած է լեզուին զարգացումը: – (1) Ժամանակն է որ կը կերտէ լեզուն եւ ոչ դըրողներու Պարտաւորիչ Ստիպումը: – (2) Լեզուն պէտք է մաքրել Օտար տարրերէ եւ մօտենալ սկզբնական տիպարին, առաջնորդ ունենալով գրաբարը, առանց աշխարհաբարի էութիւնը խաթարելու: – (3) Զարգացնելու է զայն Նորակերտ բառերով, օգտուելով գաւառական ասութիւններէն, ձեւերէն, բառադանձէն եւ լեզուի հարուստ ընդերքէն կերտելով նոր բառեր, առանց հեռանալու ազգային լեզուի բնիկ նկարագիրէն:

Հ. ՊՕՂՈՍ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ (1802 – 1884)

Պատմաբան, աշխարհագրագէտ, հեղինակն է Աշխարհագրութիւն ուսումնական, բնական եւ քաղաքական, Պատմութիւն Տիեզերական ժողովոյ արեւելեայց, Ըմբռնումն աստեղագիտական ի վերայ գիսաւոր աստեղաց, Առաջնորդ դաստիարակութեան և կարգ մը անտիպ գործերու:

Հ. ԿՂԵՄԷՍ ՍԻՊԻԼԵԱՆ (1824 – 1878)

Կարելի է զինք անուանել Հայկական դրամագիտութեան նահապետը: Երկար եւ կարեւոր արշաւանքներ կատարած է դէպի Փոքր Ասիա, Պարսկաստան, Միջին – Արեւելք եւ Կիլիկիա ազգագրական պրպտումներ կատարելու, հայկական դրամներ հաւաքելու, որ կը դառնայ իր ուսումնասիրութիւններու հիմնակաղ աղբիւրն:

Յետ մահու է որ լոյս կը տեսնէ իր Դասաւորութիւն Ռուբէնեան Դրամոց ուր առաջին անգամ ըլլալով չուրջ երեք հազար կիլիկեան դրամներ կը դասաւորուին եւ անկէ յետոյ կը ծառայեն յետագայ բոլոր ուսումնասիրութիւններուն:

Հ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԳԱԼԵՄՔԱՐԵԱՆ (1862 – 1917)

Բանասէր, լեզուաբան, մատենագէտ պոլսեցի մը եւս, պատիւ բերող իր ծննդավայրին, որ կարեւոր դեր ունի հայերէն լեզուի պատմութեան բնագաւառին մէջ:

Հեղինակն է Ոսկեդարեան եւ ոչ ոսկեդարեան հայերէնի խնդիրը, Նորագիւտ աղբերք Եզնկայ Կողբացւոյ, ցուցակ հայերէն ձեռագրաց արքունի մատենադարանին ի Միւնխէն, Պատմութիւն հայ լրագրութեան ի սկզբանէ մինչեւ մեր օրերը, զանազան Կենսագրութիւններ, եւ հրատարակած է Հենրիխ Գելցէրի Պատմութիւն Հայոց համառօտ աշխատութիւնը:

Հ. Գրիգորիս Գալեմքարեան, իր աշխատութիւններով ճշդած է դասական հայերէնի տարածական սահմանները եւ վերականգնած Եզնիկի Եղծ Աղանդոյի գիտականօրէն ճշգրտուած բնագիրը:

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՄԷՆԷՎԻՇԵԱՆ (1864 – 1936)

Վարած է զանազան պաշտօններ, մատակարարական եւ կրթական, Միաբանութեան առաքելութիւններուն մէջ:

Կատարած է ուսումնասիրութիւններ հայերէն բառերու ծագումի մասին, պարզած է ոսկեդարեան հայերէնի, աշխարհաբարի քերականութեան եւ ուղղագրութեան կարգ մը հարցեր: Հեղինակն է Արդի Լեզուագիտութիւն աշխատութեան, ուր կը չաղադրէ ժամանակի լեզուագիտութեան նուաճումները եւ Գիրք գրելու արուեստը գրական քննադատութեան դերին եւ այլ խնդիրներու մասին:

Հեղինակած է նաեւ Պատկերազարդ Բնական Պատմութիւն եռահատոր մանկավարժական աշխատանքը, ուր կը խօսի կենդանաբանութեան, բուսաբանութեան եւ հանքաբանութեան մասին:

Ունի նաեւ բազմաթիւ թարգմանական գործեր եւ բանասիրական յօդուածներ:

(Շար. 3)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՌԱՋԻՆ ՁԱՅՆ ԲԱԶՄԱՑԸ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Գողգոթա՝ յ փործութիւն տարուած Հայոց լեզուի տառապանքը շարունակւում է: Պիղատոսներն ու Հերովդէսները չքուել են, սակայն ինչ որ գրուել է, մընում է անփոփոխ:

Անցեալ դարավերջին արուած այն պընդումը, թէ հայերէնի երկփեղկ ուղղագրութիւնների հետեւանքն ապակործան է, որովհետեւ որդեգրում կը կազմաւորէն «Երկու ազգեր՝ երկու տարբեր ուղղագրութիւններով», *հնչում էր որպէս կանխատեսութիւն, տագնապալի ահազանգ: Տագնապողը բանասիրութեան տոքթոր, փրոֆէսէօր Լեւոն Խաչերեանն էր: Ընդամէնը երկու տարի անց, 21-րդ դարը հազիւ սկսուած, մի ուրիշ փրոֆէսէօր՝ Գոլումպիա համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ Մարկ Նըչանեան,* «բուռն համոզումով», *ինչպէս նշել է մամուլը* («Յառաջ», 2001, *Փետր. 3), արտայայտել է այն տեսակէտը, թէ Հայաստանի Հայերը եւ Սփիւռքի Հայերը* «գրեթէ երկու տարբեր ժողովուրդներ են... երկու տարբեր լեզուահասկացողութեամբ»:

Այն, ինչը դարավերջին թւում էր ընդամէնը կանխատեսում, նոր դարի սըկզբին մատուցւում է որպէս իրողութիւն: Թերեւս հնարաւոր լինէր այս ամէնն ընկալել իբրեւ ծայրայեղ մտածողութիւն, եթէ երկուստեք՝ Հայրենիքում եւ Սփիւռքում հնչող գրողների, մանկավարժների, լրագրողների, պատմաբանների եւ այլոց կարծիքները խորին մտահոգութեամբ չարձանագրէին ազգային միասնականութեան՝ այլեւս անհանդուրժելի չափերի հասնող խաթարուածութիւնը, որի առաջին պատճառը երկփեղկ ուղղագրութիւնների առկայութիւնն է:

Եթէ ազգային ուղղագրութիւնը պահպանած ու նրանով սերնդէ սերունդ դաստիարակուած Սփիւռքի համար հարցը յստակ է, ապա չուրջ ութսուն տարի խորհրդային խեղագրութեանը վարժըւած Հայաստանցիներից շատերի համար հարցը յստակեցման կարիք ունի՝ մէկից աւելի առումներով:

Այսպիսի իրադրութեան մէջ անբնական չէ, որ իշխանութիւնները հարցի լուծումը վստահել են այսպէս կոչուած մասնագէտներին՝ ի դէմ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի: Անբնական է այն, որ այս մասնագէտ համարուողները չատ հեռու են միասնական ուղղագրութեան խնդիրը անաչառօրէն լուծելու ցանկութիւնից... Իսկ սա մի այնպիսի հանգամանք է, որ կարող է երկար, չատ երկար ձգել – ձգձգել խնդրի լուծումը: Մինչդեռ վէրքը ամբողջ Ազգինն է եւ այնքան է հասունացած, որ հրատապ դարմանումի է կարօտ:

Դժբախտաբար, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլի ու գիտական գրականութեան մէջ հնչող, ըստ էութեան՝ միանգամայն համոզիչ, ձայները տակաւին չեն արժանանում Հայրենի իշխանութիւնների պատչաճ ուշադրութեանը: Պատճառներից մէկն էլ այն է, որ այդ ձայները անհատ – անհատ հնչող ձայներ են միայն:

Ըստ այդմ, վաղուց էր զգացւում Հայաստանում գործող աւելի քան ութսուն հասարակական-քաղաքական կազմակերպութիւններից գոնէ մէկի հաւաքական ձայնի անհրաժեշտութիւնը: Փառք Աստուծոյ, վերջապէ՛ս... Առաջին ձայնը հնչեցրեց «Ինքնորոշում միաւորումը» (ԻՄ):

«Ինքնորոշում միաւորման» *սոյն թըւականի Յունիս 22-ին կայացած 21-րդ համագումարը անդրադարձաւ Հայոց լեզուի միասնական ուղղագրութեան խնդըրին:*

Ահա թէ իր զեկուցման մէջ ինչ ասաց ԻՄ-ի հիմնադիր եւ սոյն համագումարում վերստին նախագահ ընտրուած Պարոյր Հայրիկեանը.

«Աշխարհասփիւռ հայ ժողովրդին պառակտելու, նրա միասնականութիւնը կոտրելու, նրան իր անցեալից կտրելու նպատակով բոլշեւիկները 20-ական թուականներին սովետականացուած Հայաստանում բնակուող հայութեանը պարտադրեցին նոր *ուղղագրութիւն*: Սփիւռքը եւ հայ եկեղեցին շարունակեցին կիրառել Մեսրոպ Մաշտոցի, Նարեկացու, Խաչատուր Աբովեանի, Րաֆֆու, Յովհաննէս Թումանեանի, Ստեփան Շահումեանի, նախնական Չարենցի ու Գարեգին Նժդեհի ուղղագրութիւնը, իսկ բռնաւուած Հայաստանի բնակիչներին պարտադրուեց առայսօր գործող, պրոֆեսոր Խաչերեանի բնորոշմամբ, խեղագրութիւնը: Ինչպէս բոլոր աւազակաբոյ բռնապետութիւններում, այդպէս էլ Հայաստանում օրուայ իշխանութիւնները գտան եւ այսօր էլ ունեն իրենց Հայոց լեզուի ու լեզուամտածողութեան դէմ ուղղուած դաւադրութեան նուիրեալ «մասնագէտներ» ու կոյր, տուեալ դէպքում նիշդ կը լինի ասել՝ հետեւորդներ: ԱԻՄ-ը ստալինեան ազգային քաղաքականութեան հաւատաւոր այդորակ «մասնագէտների»ի դէմ պայքարի փորձ ունի եւ չի ընկրկելու: Ի դէպ, նրանք, ովքեր ասում էին, որ մեր ժողովուրդը կ'անգրագիտանայ այդ փոփոխութիւնները վերականգնելու պատճառով, աւելի նիշդ՝ դասական ուղղագրութեանը վերադառնալու պատճառով, նրանք պարզապէս խեղաթիւրում են փաստերը: Խօսքը վերաբերւում է ընդամէնը՝ գրագէտ մարդկանց համար երկշաբաթեայ, երբեք չաբաթեայ դասընթացքներին, իսկ վատթարագոյն դէպքում՝ մի քանի չաբաթուայ:

Ադրբեջանը Օգոստոսի 1-ից ոչ թէ մի քանի գրեւ ա է փոխում, մի քանի կանոններ, այլ ամբողջութեամբ անցնում է լատինական այբուբենի, ամբողջութեամբ փոխելով ուղղագրութիւնը, եւ այնտեղ անգրագիտութիւնից ոչ ոք չի վախենում: Պարզւում է, աշխարհում ամենաթոյլ, ամենադանդաղամիտ ժողովուրդը, մեր «մասնագէտների» կարծիքով, մենք՝ Հայերս ենք:

Մարդու իրաւունքների յանձնաժողովի 2000 թուականի տարեկան զեկոյցում յատուկ անդրադարձ կայ խնդրին: Միայն մէկ օրինակով կամենում եմ ընդգծել, թէ ինչպիսի ուղղուածութիւն է ունեցել այս չարաբաստիկ «ռեֆորմը»: Եթէ այսօր յարութիւն առնէր Մովսէս Խորենացին եւ կարդար գործող խեղագրութեամբ գրուած. "Աստված սեր է" յայտնի դարձուածքը, ապա կը հասկանար, որ մենք ժամանակակիցներս մեր Աստուած ենք համարում կաթի սերը, այլ խօսքով նիւթն ու ստամոքսայինը... Այսպիսով, անկախութեան վերականգնումից 10 տարի անց էլ այս հարցը շարունակում է այս հարցը մնալ չլուծուած»:

Եթէ մանաւանդ ի նկատի առնենք, որ Հայրիկեանի զեկուցումը ծաւալուն չէր, ապա վստահ կարելի է ասել, որ ուղղագրութեանը յատկացուեց սպառուածից աւելի տեղ եւ ժամանակ: Սա եւս խնդրոյ առարկայի հանդէպ լրջմիտ վերաբերմունքի եւ լիակատար ուշադրութեան վկայութիւն է:

Եզրափակումները թողնելով յարգարժան ընթերցողին, նշենք միայն երկու հանգամանք: Առաջին, միասնական ուղղագրութեան հարցը մնում է Հայաստանի Նախագահին առընթեր Մարդու Իրաւունքների Յանձնաժողովի օրակարգում: Երկրորդ, լեզուի ուղղագրութեանը կուսակցական համագումարի մակարդակով անդրադառնալը երեւոյթ է ժողովրդի գիտակցութեան ձեւաւորման ու զարգացման ճանապարհին:

... ԻՄ-ի 21-րդ համագումարին եմ մասնակցում էի որպէս հրաւիրեալ:

Երբ տուն էի վերադառնում, մտքիս մէջ կրկնում էր բանաստեղծումի Զաւլեռա Ոսկանեանի սրտմաշուկ տողերից մէկը՝ «Ա՜խ, հիւանդ է Հայոց լեզուն»:

ԻՄ-ը իրեն անուանում է քրիստոնեական: Համագումարում հնչեց նաեւ հոգեւորականի օրհնութեան խօսք: Ուրեմն հաւատաք, որ Աստուած ընդ մեզ է: Իր իմաստութիւնների ականջն էլ, ի վերջոյ լսելու համար է: Չէ՞ որ սա ձայն բազմաց է: Տարին էլ՝ Հայոց քրիստոնէութեան 1700-ամեակի յոբելինական տարին:

Յունիս 24, 2001

ՄԹՆՈԼՈՐՏԻՆ ՋԵՐՄԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՃՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԸ

Խորհրդական մը մտնելով նախագահին գրասենեակը, կ'ըսէ անոր.

- Պր. նախագահ, շատ տաք է հոս:

- Օդափոխիչը պէտք է բանեցնել. քանի՞ աստիճան ցոյց կու տայ ջերմաչափը:

- 21 աստիճան. 18-ի կ'իջեցնեմ: Եթէ Քիոթոյի համաձայնագիրը ստորագրած ըլլայինք, չէի կրնար ատիկա ընել, բայց, հոգ չէ՛, դուրսը տաք է:

- Այդ մարդիկը իմ ապրած տեղս, Թեքսաս պէտք է երթան, այն ատեն կը հասկնան թէ «տաք» ի՛նչ կը նշանակէ:

- Աչքառու ծանօթ գիտնականներու խումբի մը տեղեկագիրը որ կ'ըսէ թէ մթնոլորտին ջերմացումը իսկական երեւոյթ է:

- Եթէ տուրքի յաւելեալ զեղչ մը ընենք անոնց համար...

- Եւրոպան զայրացած է որ չենք ստորագրած համաձայնագիրը:

- Արդէն անմիջապէս որ բան մը կ'ըսեմ, կը զայրանան: Ես ալ իրենց կ'ըսեմ որ Քիոթոյի համաձայնագիրը կրնամ ստորագրել այն միակ պայմանով որ ԱՄՆ-ու թոյլատրուի հակահրթիռային վահանին կառուցումը:

- Տեղին տրամաբանութիւն, Պր. նախագահ: Ուրեմն, իրենց կ'առաջարկուի ջերմոցային ազդեցութեամբ կազին փոխարէն հիւլէական վահանը:

- Չինաստան, բացառութեան իրաւունք ստացաւ, մինչ երկրագունդի երկրորդ աղտոտողն է: Ամէն մարդ գիտէ:

- Իսկ ո՞վ է առաջինը:

- Մենք: Եւ գիտէ՞ք ինչու: Մեզի բացառութեան իրաւունք չեն տար ջերմացումին համար: Անոր որ կը կոչուի ջերմոցային ազդեցութիւն: Երբ երկրագունդը կը տաքնայ, ընելիք ուրիշ բան չկայ օդափոխիչը բանեցնելէ զատ: Բայց քանի՛ ան բանի, այնքան աւելի կազ կ'արտադրուի: Ատոր համար հակառակ եմ Քիոթոյի համաձայնագրին: Իրար լաւ հասկնանք. ես ալ որեւէ մէկուն չափ դէմ եմ ջերմացումին, բայց ամէն բան իր սահմանը ունի... Հոս աւելի ու աւելի տաքնալ սկսաւ:

- Թերեւս ելեկտրականութեան խզում կայ ու օդափոխիչը կանգ առաւ:

- Հեռաձայնեցէ՛ք Քիոթօ եւ ըսէք թէ ինչ կը պատահի:

- Ա՛հ, վերսկսաւ բանիլ:

- Կ'ուզեմ որ կլիմայի փոփոխութեան պայքարին թեքնոլոժիք մարմին մը կազմուի: Երբ ջերմաստիճանը 37-էն վեր բարձրանայ, պիտի ըսուի որ ատիկա դեմոկրատներուն յանցանքն է:

- Եթէ միայն մտածուած ըլլար արձանագրել այս խօսակցութիւնը...:

- Հարցը պէտք էր լուծուէր շուկայի տնտեսութեամբ: Ես միակն էի որ ըսի թէ Քիոթոյի կայսրը մերկ էր:

- Բացարձակապէ՛ս: Ի դէպ, ձեր հայրը ինը տարի առաջ Ռիոյի մէջ մերժած չէ՞ր Քիոթոյի համաձայնագիրը:

- Եւ թէ ինչպէ՛ս: Բայց ամերիկացի ժողովուրդը երբեք հարկաւոր երախտագիտութիւնը ցոյց չտուաւ անոր:

- Այդ պարագային, դուք պէտք է ըսէք որ ջերմոցային ազդեցութեան հարցին մէջ մենք ինքնագլուխ կը շարժինք: Ջերմաչափը 15 աստիճան ցոյց կու տայ հիմա. կ'ուզէ՞ք որ մինչեւ 12 աստիճանի իջեցնեմ:

- Օքէ՛յ, բայց սա տեղէն վերարկուս տուէք ինծի:

ԱՐԹ ՊՈՒԽՎԱԼՏ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ 26-ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վէն Նայսի «Պիրմինկհամ Հայ Սքուլ»ի հրջափակին մէջ, Յուլիս 4-8, տեղի ունեցած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի Նաւասարդեան 26-րդ խաղերու մրցումները եւ եզրափակիչ տօնախմբութիւնները: Իւրաքանչիւր օր, մարզական խաղերէ ետք, զանազան նուագիչներ իրենց ելոյթներով խանդավառութիւն ստեղծած են հանդիսականներու մօտ: Բացուած են առեւտրական բազմաթիւ կրպակներ: Յուլիս 6-ի կէս գիշերին տեղի ունեցած է հրավառութիւն: Յուլիս 7-ի երեկոյեան, «Եունիվըրսըլ Հիլթըն» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է Նաւասարդեան յաղթանակ»ի պարահանդէսը, որուն մասնակցած են հազար հոգի: Կիրակի, Յուլիս 8-ի կէսօրէ ետք կատարուած է փակման արարողութիւնը, նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Վաչէ եւ Ճէյն Սողոմոնեանի: Բազմահազար հանդիսականներու կողքին ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հանրապետութիւններու ներկայացուցիչները: 4000 Հ.Մ.Ը.Մ.-ականներ տողանցած են յատուկ կերպով նշելով նաեւ քրիստոնէութեան 1700-ամեակը: Խօսք առած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջանային եւ Կեդրոնական վարչութեանց ներկայացուցիչները եւ Միսաք Արզումանեան (Լիբանանէն):

Հ.Օ.Մ.Ի ՄԻՕՐԵԱՅ ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Կլէնտէյլի Հ.Օ.Մ.ի Կեդրոնին մէջ, Յունիս 9-ին, տեղի ունեցած է միօրեայ սեմինար մը, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.ի դաստիարակչական յանձնախումբին: Բացումը կատարած է Անի Զալեան: Առաջին դասախօսին՝ Ալիծ Աղպապեանի նիւթը եղած է «Հայ աւանդական սովորութիւններ», ուր ներկայացուցած է բանահիւսութենէն պատառիկներու երգեցողութեամբ եւ քանի մը առասպելներու պատումով: Երկրորդ դասախօսը՝ տոքթ. Էմմա Օշական, խօսելով «Տարբեր արժէքներ, տարբեր սերունդներու մօտ» նիւթին շուրջ, անդրադարձած է ծնողք-զաւակ յարաբերութիւններուն եւ կատարած կարգ մը թելադրութիւններ հայ ընտանիքի մէջ համերաշխ եւ իրերահասկացողութեան մթնոլորտ ստեղծելու ուղղութեամբ:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՄԻՒՌՈՆՈՎ ՋՐՕՐՀՆԷՔ ԵՒ ՀԱՆԴԷՍ

Օրէնճ Քաունթիի Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 24-ին, տեղի ունեցած է Անթիլիասի մէջ նոր օրհնուած Ս. Միւռոնով Ջրօրհնէքի արարողութիւնը: Պատարագած է Աշոտ Քհնյ. Գամպուրեան: Քարոզած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Յաւարտ արարողութեան, յարակից «Ղուկասեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդէս մը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի: Բանախօսած է Ժագ Ս. Յակոբեան, շեշտելով հաւատքի կարեւորութեան հարցը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

Ս. ԳՐՔԻ ՍԵՐՏՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՄԲԱԿԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 3-ի առաւօտեան նշուած է Հոգեգալստեան տօնը, ժամերգութեամբ եւ պատարագով, իսկ երեկոյեան, յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Ս. Գրքի սերտողութեան երիտասարդաց խմբակին, որուն 18 – 45 տարեկան անդամ – անդամուհիները ամէն Չորեքշաբթի կը հաւաքուին Եկեղեցւոյ մէջ եւ կը կատարեն Ս. Գրքի սերտողութիւն: Հանդիսութեան ներկայ եղած են 200 հոգի: Դասախօսած են Արտակ Քհնյ. Տէմիրճեան եւ տոքթոր Յակոբ Տիգրանեան: Խմբակին գործունէութիւնը ներկայացուցած է Գրիգոր Մըրլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու» սրահին մէջ, Յունիս 26-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ – նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի եւ գործադիր տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի: Ներկայ եղած են թեմակալ զոյգ առաջնորդները, հայկական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան: Բացումը կատարած է Հիմնադրամի տեղական վարչութեան ընթացաւարտ նախագահ Զաւէն Խանճեան: Յայտագիրը վարած է դատախազ Արման Արապեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան: Խօսք առնելով Գագիկ Յարութիւնեան նշած է թէ համայն հայ ժողովուրդը պէտք է ապագայի տեսիլք ունենայ, այլապէս դատապարտուած է կորուստի, աւելցնելով. «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը վկայում է, եթէ այսօր մի կաթիլ քրտինք չթափուի, վաղը քրտինքի կաթիլներ եւ բուռերով արիւն ենք հեղելու»: Վահան Տէր – Ղեւոնդեան համառօտ ձեւով ներկայացուցած է Հիմնադրամի աշխատանքները, յատկապէս Արցախի մէջ, նշելով որ հիւսիս – հարաւ մայրուղիի 30 քիլոմեթր հատուածը կը սկսի օգտագործուիլ Սեպտեմբերին: Ելոյթ ունեցած են նաեւ հիմնադրամի տեղական վարչութեան նախկին եւ ներկայ նախագահներ Րաֆֆի Ուրֆալեան եւ Թոմիկ Ալեքսանեան: Գնահատանքի արժանացած են երկու քոյրեր՝ Անիկ Սահակեան եւ Սոնիա Քիւթուկեան, Հիմնադրամին մատուցած իրենց ծառայութեան համար: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 9-ին, տօնուած է Մայրերու եւ Հայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան ատենապետ Ռուստամ Այնթապլեան: Բանախօսած է Արաքս Սարեան: Իր երգերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած է երգահան Արմէն Մանդալեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Արմէն Մովսիսեանի, որ իր կարգին մեկնաբանած է քանի մը երգեր: Փակման խօսքը արտասանած է Բաբգէն Ծ. Վրդ. Զարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

- Շատ աղէկ, էֆէնտի՛:

Ասատիկ փողոց ելլելով՝ առաջին պարապ կառքին մէջ ցատքեց եւ կառապանին պոռաց.

- Պապը Ալի ճատտէսի...

Ասատիկ սովորութիւն ունէր երբեք չքաշուելու, երբ գրպանը կառք մը վարձելու չափ դրամ գտնուէր:

Երբ կառքը հասաւ Բ. Դրան պողոտան՝ Ասատիկ զայն կեցնել տուաւ «Սապահ»ի խմբագրատան առջեւ ու դրամը վճարելով կառապանը ճամբեց:

Յետոյ մտաւ խմբագրատուն, մէկ քանի թուրք խմբագիրներու հետ տեսակցեցաւ ու ապա բարձրացաւ վերի յարկը, ուր կը գտնուէր խմբագրապետ Տիրան Քէլէկեան:

Այս վերջինը թիկնաթոռի մը մէջ բազմած, ակնոցը քիթին, պատկառելի մօրուքը գրասեղանին քսելով «Սապահ»ի խմբագրականը գրելու զբաղած էր:

«Վա՛յ, էֆէնտի՛մ» ըսելով Ասատիկ սկսաւ Թրքերէն շարք մը քաղաքավարական բանաձեւեր շարել, որոնց յաջորդեցին գովեստներ իր գրած խմբագրականներուն մասին.

– Տէհշէթ, էֆէնտիմ, տէհշէ՛թ:

Տիրան Քէլէկեան, որ չէր սիրեր ընաւ աշխատած միջոցին ընդմիջուիլ, անհամբերութեան շարժումներ ընելով՝ միավանկ բառերով կը պատասխանէր իրեն ուղղուած խօսքերուն:

Բայց Ասատիկ առանց կարեւորութիւն ընծայելու այս պաղ ընդունելութեան, շարունակեց իր խօսքը, մինչեւ որ Քէլէկեանի համբերութիւնը սպառեցաւ եւ նեղսիրտ դէմքով մը ըսաւ.

– Կը ներէք, Ասատի՛կ էֆէնտի, գրաշարները իմ ձեռագիրիս կը սպասեն կոր, դուք խմբագիր էք, գիտէք, որ ճիշդ այս միջոցին մեր ամէնէն զբաղած ատենն է...

Այս խօսքերը իրենց ազդեցութիւնը ըրին: Ասատիկ ոտքի ելաւ, ներողութիւն խնդրեց եւ մեկնեցաւ:

Քիչ մը ետքը մտաւ «Իգտամ»ի խմբագրատունը, ուր մնաց կէս ժամու չափ, յետոյ ճամբան շարունակեց եւ եկաւ «Ժամանակ»ի խմբագրատունը, ուր Սարգիս Գոչունեան նարկիլէ կը քաշէր:

– Ի՞նչ նոր բան կայ, – հարցուց Գոչունեան, – եթէ լուր մը ունիս՝ ըսէ տէ, գրենք:

– Չէ, դեռ Պապը Ալի չգացի, կէսօրէն ետքը պիտի երթամ:

– Եթէ կարեւոր բան մը իմանաս, մեզի հանդիպէ...

– Շատ աղէկ, կը հանդիպիմ, – խոստացաւ Ասատիկ:

– Մեզի երբեմն քաղաքական յօդուածներ չգրե՞ս...

– Հայերէն գրելու վարժութիւն չունիմ, ասկէ զատ ժամանակ ալ չունիմ, այս միջոցիս չափազանց զբաղած եմ... հազար տեսակ գործ ունիմ...

Յետոյ, պահ մը լռելէն ետքը, աւելցուց.

– Դուք ի՞նչ լուրեր ունիք, տեսնենք:

– Մեր լուրերը «Ժամանակ»ին մէջն են, – ըսաւ Գոչունեան:

– Այդ Թիւ 17 խաֆիէին խնդիրը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

– Այդ մասին նոր բան մը չկայ, խնդիրը մարածի պէս է:

– Վերջապէս չհասկցուեցա՞ւ, թէ ով է եղեր...

– Քանի մը հոգիի վրայ կասկածներ կան:

– Ես ալ այդ խնդիրով քիչ մը զբաղեցայ, – ըսաւ Ասատիկ, – իմ կողմէս քննութիւն մը ըրի եւ սա համոզումը գոյացուցի, թէ այդ թուղթերը Ներքին գործերու նախարարին հաղորդողը հայ չէ:

– Ո՞վ է ուրեմն:

Ասատիկ ձայնը ցածցուց եւ խորհրդաւոր դէմքով մը ըսաւ.

– Գերմանական դեսպանատունէն հաղորդուած են... Վանկէնհայմը իր ձեռքով այդ թուղթերը յանձնած է Թալէաթին:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, - գոչեց Գոչունեան զարմացած:

– Գիտես, որ ես դեսպանատուններու հետ միշտ յարաբերութիւն ունիմ, մօտէն գիտեմ անցած – դարձածները:

– Կարծեմ դուն Թարգմանի պաշտօն ալ վարած ես դեսպանատան մը մէջ:

– Այո՛, յետոյ ձգեցի պաշտօնս, որովհետեւ ամսականս գոհացուցիչ չէր:

Ասատիկ կը ստէր, դեսպանատունէն զինքը ճամբած էին, որովհետեւ իր մէկ քանի զեղծումները մէջտեղ ելած էին:

– Բուն Թիւ 17 խաֆիէն Վանկէնհայմն է...

– Մե՛ղք, որ ատիկա չենք կրնար թերթին մէջ գրել, - ըսաւ Գոչունեան:

– Եթէ այդպիսի բան մը «Ժամանակ»ին մէջ գրես, թերթն ալ ձեռքէդ կ'երթայ, դուն ալ ինքզինքդ մինչեւ Եէմէն կը գտնաս:

– Կը վայլէ՞ դեսպանի մը, որ ասանկ բան ընէ:

– Քաղաքականութեան մէջ շատ բարակը չեն նայիր: Այս միջոցիս Գերմանիա ամէն ջանք կ'ընէ կոր Հայկական բարենորոգումները վիժեցնելու եւ ատոր համար ամէն միջոց կը գործածէ: Շատ բաներ կ'անցնին – կը դառնան կոր դեսպանատուններու մէջ, բայց մերինները լուր չունին:

Եւ Ասատիկ ոտքի ելաւ մեկնելու համար:

– Եթէ կարեւոր լուր մը առնես, չմոռնաս հոս հանդիպելու, – յանձնարարեց Գոչունեան:

– Անհոգ եղիր... Հիմա շիտակ Ներքին գործերու նախարարին քով կ'երթամ կոր, եթէ բան մը իմանամ՝ շիտակ հոս կուգամ:

Ասատիկ «Ժամանակ»ի խմբագրատունէն մեկնելով՝ արդարեւ Պապը Ալի գնաց, հոն մէկ քանի անծանօթ պաշտօնեաներու հետ տեսնուեցաւ մինչեւ կէսօր եւ յետոյ եկաւ Տուպլը Տէ ճաշարանը:

Հազիւ թէ սեղանի մը առջեւ նստած եւ կերակուրը ապսպրած էր, երբ առտուան պատանին՝ Տիրանը, ներս մտաւ ճաշարանէն, վեհերոտ ակնարկ մը նետեց չորս դին եւ Ասատիկը նշմարելով՝ մօտեցաւ իրեն:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

Բուն դումարը չէաւ Թէեւ, այլ դոհացաւ փշր մը ընելով: Մինչ վճարած է հաշուեցոյցերու վրայ, հնչուն դրամի եւ ծածկանուններու գործածութիւնը եղած է ապահովութեան միջոցներու բերմամբ: Խորապէս վիրաւորուած է որ խնդրոյ առարկայ եղած են աղջիկն ու կինը: Ինք ալ իրաւունք ունի անձնական կեանք մը ունենալու եւ այս ընթացքը զայթակղեցուցիչ կը գտնէ: Եթէ, այսօր, չփոթութիւն մը կայ արդարադատութեան մէջ, Պետութեան յանցանքն է, ոչ՝ արդարադատութեան: Դատաւորները իրաւունք չունին չյարգելու Սահմանադրութիւնը եւ միայն Սահմանադրական Խորհուրդը կրնայ մեկնաբանել Սահմանադրութիւնը:

Այս անձնական հարցէն դուրս, Շիրաք քննադատեց կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը: Աճը գէշ գործածուած է, հանդստեան Թոշակները առկախ կը մնան, ընկերային ծրագիրները պէտք է լաւ կիրարկուին եւ այլն, եւ այլն:

Ինչպէս ամէն անգամ, աջը շատ գոհ է նախագահին որդեգրած դիրքէն, յարձակողական ոճէն, եռանդէն եւ համոզիչ բացատրութիւններէն: Ձախը, նոյն կարծիքը չունի եւ եթէ ժողովէն անմիջական հակազդեցութիւն չունեցաւ, նախարարները, կարգով հակազդեցին, ոչելով նախագահին սխալները ինչ կը վերաբերի գործադրկութեան նուազումին (Կիկու) կամ արդարութեան վերաբերող իր տեսակէտին (Լըպրանշիւ), տնտեսական աճին (Ֆապիուս), Ֆ. Հոլանտ, Ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարը ամէնէն խիստն էր: Շիրաքի խօսքերը սրակեց՝ սուտեր, անպատասխանատուութիւն եւ կեղծարարութիւն:

Պէտք է ըսել որ Ժ. Շիրաքի բացատրութիւնները ճամբորդութիւններու եւ գաղտնի հիմնադրամին վերաբերող յստակ չէին եւ խուսափեցաւ որեւէ ճշգրիտ թիւ մը ըսելէ, ծանրանալով իր անձնական կեանքի իրաւունքին վրայ եւ այն վիրաւորանքին զոր զգացած է, երբ ըղած են իր ընտանիքին: Ընդհանուր ձեւով շատ տկար պաշտպանողական մը:

Հարցը կը մնայ դատաւորներուն ձեռքը եւ ի՞նչ պիտի կարենան որոշել երեք դատաւորները, երբ վիճաբանութիւն կայ դատախազին եւ ընդհանուր դատախազին միջեւ: Շիրաքի աղջիկը ներկայացաւ դատաւորին, պատասխանեց հարցումներուն, ապա, նոյնիսկ գրաւոր յաւելեալ բացատրութիւններ տուաւ, ըսելով թէ մոռցած էր յիշելու Սպանիա կատարած ճամբորդութիւն մը, ընկերուհիի մը հետ, ամուսնոյն մահէն (1993) ետք: Վճարած էր հնչուն դրամով, զոր որպէս նուէր ստացած էր ամուսնութեան ատեն: Այս հարցին կապակցութեամբ, վերջին խօսքը կը մնայ բեկանիչ Ատեանին, ուր բոլոր անդամները նոյն ձեւով չեն մեկնաբաներ Սահմանադրութեան Խորհուրդին վերլուծումը Պետութեան ղեկավարին մասին (ան՝ անհպելի նկատած էր Հանրապետութեան նախագահը):

Շիրաքի ամէնէն բուռն պաշտպանն է Փաթրիք Տէվէճեան, հակառակ անոր որ նախկին «պալատականներէն» է ինչպէս գրել կու տայ «Ֆիկառօ» (Յուլիս 14/15), հրատարակելով նաեւ նկարը եւ շնորհելով դրուատալից տողեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2008–Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ համար, ինչպէս կ'ակնկալուէր Փեքինը ընտրուեցաւ 105–ի վրայ 56 ձայնով երկրորդ քուէարկութեան իսկ: 2–րդ դիրքի վրայ կը հասնէր Թորոնթօ 22 ձայնով, մինչ Փարիզ 3–րդ էր 18 ձայնով, նախավերջին էր Պոլիս 9 ձայնով, Օզաքա դուրս մնացած էր առաջին քուէարկութեան ատեն: Ֆրանսա յուսախաբ է, որ հազիւ 18 ձայն ստացած է, հակառակ անոր որ համոզուած էր թէ իր թղթածրարը լաւագոյնն էր: Մնաց որ առաջին քուէարկութեան, Ֆրանսայի վիճակը դեռ աւելի տխուր էր քանի կը հասնէր 4–րդ դիրքի վրայ, Պոլսէն ետք: Ժողովէնի գլխաւորութեամբ

Տիկին Սօնա Պուտաքեան,
Մանէ եւ Սեպաստիէն Պլանշար – Պուտաքեան եւ զաւակը՝ Թէօ
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՐՄԷՆ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 12–ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 18, ժամը 14.30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Թ'Ուէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սօնա Պուտաքեանի եւ զաւակներուն:

բազմանդամ պատուիրակութիւն մը Մոսկուա փութացած էր պաշտպանելու համար Փարիզի դատը, բայց, ապարդիւն: Շիրաք արտայայտեց իր տխրութիւնը, բայց, յստակ է որ նման ընտրութիւններ կ'ըլլան աւելի առեւտրական եւ նրմաղ նպատակներով քան մարդկային իրաւանց, ժողովրդավարութեան դրդապատճառներով: Յուլիս 16–ին ալ կ'ընտրուէր, միշտ Մոսկուայի մէջ, Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէի նախագահ՝ Խուան Անթոնիօ Սամարանչի (81 տարեկան) յաջորդը, յանձին պելժիացի Ժագ Ռոկ, վիրաբոյժ, ինչպէս կը սպասուէր:

ԳԱԶԻՐԷԻ ՄԷՋ, Յուլիս 14 – 15–ին Արաֆաթ հանդիպում մը ունեցած է Իսրայէլի Արտաքին նախարար՝ Շիմոն Փերէսի հետ: Այս վերջինը պահանջած է եօթը օրուան բացարձակ հանդարտութիւն նախքան Միչըլ ծրագրի գործադրութեան դրուիլը: Փերէս ճնշում բանեցուցած է Շարոնի վրայ, որպէսզի ճամբայ մը բանայ Արաֆաթի հետ եւ վերջ տայ իր ոտակումներուն՝ «հիւանդագին ստախօս», «մարդասպան» եւայլն, եւ այլն: Իսրայէլ անդրադարձած է որ իր ընթացքը տեղ մը չի տանիր, ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարն իսկ՝ Գոլին Փաուըլ ըսած է Իսրայէլացիներուն.– «Երբ պիւլտոզըրներով տուներ կը քանդէք, կրնաք ակնկալել որ բնակիչները վրէժ դիմեն, երբ կը յայտարարէք որ գաղթատիրութիւնը պիտի շարունակուի, ատիկա չի կրնար բաղձալի պայմաններ ստեղծել որպէսզի միւս կողմը վերջ տայ բրտութեան»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Թիփազա գաւառին մէջ, 11 հոգի եւս ջարդուած են Յուլիս 14–ին, որոնց մէջ երեք մանուկներ: Հինգ հոգի ալ վիրաւորուած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արդարադատութեան նախարարը՝ Հէքմէթ Սամի Թիւրք յայտարարած է Յուլիս 15–ին, որ այլեւս պիտի չբացուին արդիական բանտեր (էֆ. տեսակի) 1 – 3 հոգիի խուցերով, ինչ որ պատճառ էր այն հացադուլին որ սկսաւ անցեալ Դեկտեմբերին: Ներկայիս, այս տեսակի չորս բանտեր կը գործեն եւ եօթը ուրիշներ պիտի բացուէին:

ՍՈՒՐԻԱՅԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ՝ Նիզար Նայուֆ Փարիզ հասաւ Յուլիս 14–ին: Սուրիոյ նախագահը յայտարարած էր որ ընդդիմադիր եւ մարդկային իրաւանց զինուորեալը ազատ է եւ կրնայ արտասահման գալ: Ժամանած պահուն յայտարարած է.– «Կու գամ երկրէ մը ուր շատ Պաստիլներ կան եւ ուրախ եմ որ կը հասնիմ երկիր մը ուր քանդած են Պաստիլը»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
63, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղաբերի հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Մարգրիտ Գույումճեան 200 ֆրանք, Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 100 ֆրանք, Տիկին Սիւզան Քէլէշեան 200 ֆրանք, Տիկին Նաթալի Լասիր 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէռ Քիպարեան 200 Ֆր., Տիկին Աղնիւ Տակիրճեան 500 ֆրանք, Տիկին Թէրէզ Քէօշկէրեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Օհանեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտուար Պօզաճեան 200 Ֆր., Տիկին Այտա Պետրոսեան 500 Ֆր., Տիկին Սեդա Պահարեան 200 Ֆր., Պր. Ստեփան Քէյճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Կիւմիւշեար 200 Ֆր. Օր. Նատին Լէյլոզեան 3000 ֆրանք, Տիկին Լիւսի Պօղոսեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քեպապճեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մեծատուրեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Արթինեան 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլոտ Քնոպլոք 1000 Ֆր., Պր. Կարապետ Գորգիկեան 400 Ֆր., Տիկին Ժաննի Քէօթահեան, Տէր եւ Տիկին Փաթրիկ Կիւլպէնկեան 300–ական Ֆր., Պր. Ժան Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Ուրամթան 1500–ական Ֆր., Տիկին Անժէլա Ֆորթինաթօ 100 Ֆր., Տիկին Մարի Հայթայեան 200 Ֆր., Պր. Էտմոն Ղազարեան, Պր. Ժերար Քիւրքճեան 250–ական ֆրանք:

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի հանգուցեալ Համբարձում Մոսիքի մահուան առիթով.–

Պր. Միհրան Աֆար, Պր. Հրանդ Սդայ, Տիկին Սուրբիկ Մուրատեան, Պր. Սարուէն Քառն 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Թաշճը 500 Ֆր., Պր. Օսքար Կիւրլէք 200 Ֆր., Տիկին Մէյլի Սայրին 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կօրիւր 400 ֆրանք:

le
domaine
de
chamerolles

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● Semaine : 2100 F à 3 330 F
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com

Le lieu idéal pour les réunions de famille

— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** —

Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

Pension familiale de l'UGAB

Centre de Vacances «LE VAL DES NEIGES», Saint-Jean Monclar

du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août

Pension complète
pour 1 jour ou plus jusqu'à 2 semaines

Ambiance chaleureuse, dégustation de bons petits plats mijotés par un chef arménien et enfin un bol d'air frais

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Madame Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
☎ 06 76 48 58 73

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ: ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգիստ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլ Իլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Շամիրամ Խաչիկեանէ 250 Ֆր.:

Date à retenir

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville de la Croix Bleue des Arméniens de France

organise

le Samedi 27 octobre

UNE SOIREE DANSANTE

A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann

avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 18
MERCREDI
18 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.212
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.212

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՒՇԵՐԸ

Վերջին տարիներու «Հայեւթուրք երկխօսութեան» բ. արարը ներկայացնելու կոչուած «Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբ»ը դրական ռուեալներէ աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ հակադրութիւններով: Հակադրութիւն՝ հայկական հանրային կարծիքին, նաեւ իր իսկ անդամներուն մօտեցումներուն միջեւ: ԱՄՆ-Թուրքիա գործակցութեան նոր այս արտադրութիւնը որուն Մոսկուա եւս հաճոյքով ըլլալ կը թուի, ճարած է դուրսէն հրամցուած ապուրին համար Հայաստան ու Սփիւռքէն միշտ պատրաստ դգալ անեցողներ ալ. Թափ ու թմբուկով ծանուցուեցաւ թէ մասնակից է Հայկական համագումարին տնօրէններու խորհուրդին նախագահը, Երեւանէն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի շրջանի Արտաքին գործոց նախարար մը եւ դեսպան մը. Մոսկուայէն նախագահ Պուտինի հայ խորհրդականը:

Հակադրութեան առաջին արտայայտութիւնը եղաւ Հ.Յ.Դ.-ի Երեւանի Բիւրոյէն տրուած հաղորդագրութիւնը. հոն կ'ըսուի թէ «չհակառակելով հանդերձ երկու ժողովուրդներու եւ պետութիւններու միջեւ ազատ երկխօսութեամբ հարցերը լուծելու սկզբունքին», Հայկական շահերուն ներհակ կը գտնուի յիշեալ գործունէութիւնը: Պատճառներէն առաջինը անով մատնուած արտաքին ուժերու դերակատարումն է, երկրորդը՝ մասնակիցներուն ամէն հանգամանքէ զուրկ ըլլալը: Թէ՛ առաջիններուն, թէ՛ երկրորդներուն չի թոյլատրուիր «հաշտութեան քօղին տակ նսեմացնելու Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններու բո՛ւն բնոյթը, շրջանցելով ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը»: Կ'ըսուի արդարօրէն թէ նման փորձ կրնար արդիւնք տալ միայն այդ ճանաչումէն ետք: Կուսակցութիւնը անդրադառնալով Արցախի նկատմամբ ալ Թուրքիոյ կողմնակալ ընթացքին, «վտանգաւոր նախաձեռնութիւն» կը կոչէ յանձնախումբը, «բացարձակապէս կը մերժէ արկածախնդրական այս գործունէութիւնը» եւ յստակ դիրք կը պահանջէ Հայաստանի իշխանութիւններէն:

Կայ երկու կողմէն մասնակիցներու առաջին արտայայտութիւններով չեշտուած հակադրութիւնն ալ. «Առաւօտ» թերթի հարցազրոյց մը ըրած է յանձնախումբին անդամ, նախկին դեսպան Դ. Յովհաննիսեանի հետ. ան ՀՅԴ.-ի առարկութիւնը կ'արդարացնէ ըսելով թէ ինք իր անձը կը ներկայացնէ եւ ուրիշ ոչ ոք: Թուրք խօսակիցները կը նկատէ «ազատամիտ», ապա պատասխանելով ցեղասպանութեան մասին հարցումի մը, կ'աւելցնէ. «Վերջնական նպատակը Թուրքիայի կողմից ճանաչման հարցն է» եւ «չի կարող կասկածի տակ դրուել ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութիւնը Թուրքիայի կողմից»:

Նոյն նիւթը, Թուրք մասնակից նախկին Արտաքին գործերու նախարար Ի. Թիւրքմէնի տեսանկիւնէն, երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւններու գլխաւոր դժուարութիւններէն է. կ'ըսէ թէ գործը կը դիւրանայ եթէ Հայաստանէն պահանջուի որ հրաժարի այդ մասին իր պնդումներէն եւ միջազգային ճանաչումի ջանքէն: Կ'ուզէ որ գտնուի գոնէ տարազ մը որով Հայաստանէն պահանջուի յարգել սահմաններու անփոփոխելի ըլլալու սկզբունքը եւ պատմական պնդումները չփոխադրել քաղաքական դետնի վրայ: Կ'ուզէ նաեւ որ որպէս խելացի քաղաքականութեան նշան, Թուրքիա սահմանին վրայ մուտքի արտօնագիրը վերահաստատէ Հայաստանի քաղաքացիներուն համար: Իսկապէ՛ս խելացի քաղաքականութիւն. ազգային պահանջներով վճարել տալ մուտքի արտօնագիրը...:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ Դ. Յովհաննիսեանի եւ իր թուրք «ազատամիտ» խօսակիցները նման դիրքերէ ի՛նչպէս պիտի յաջողին շարունակել զրոյցը, եթէ անշուշտ իսկապէս կը հաւատան թէ խօսակցելու դետին մը ձգուած է իրենց ու միայն թութակի դերով հոն չեն:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԻՆԻԱՄԻՆԱՅԻ մէջ (Թել-Ավիվի հիւսիսը), Յուլիս 16-ի կէսօրէ վերջ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործած է Իսլամական Ճիհատը, մինչ խիստ պաշտպանութեան տակ, Երուսաղէմի մէջ կը պատրաստուէր Իսրայէլեան 16-րդ Ողիմպիական խաղերու բացումը: Արարքը գործուած է հանրակառքի կայանի մը քով, երկու Իսրայէլացիներ մեռած են, նաեւ արարքին հեղինակը, կան վիրաւորներ ալ: Շարոնի համար, Արաֆաթ պատասխանատու է եւ ըստ իրեն պաղեստինեան իշխանութիւնը դեռ չէ որոշած պայքարիլ կամ գործել ահաբեկչութեան դէմ: Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է եւ ռմբակոծութիւններ սկսած են պաղեստինեան դիրքերու վրայ: Շարոն, նախապէս ալ յայտարարած էր որ հակազդեցութիւնները աւելի խիստ պիտի ըլլան եւ Իսրայէլեան հրասայլները անմիջապէս խուժած են Հեպրոնի արաբական թաղամասերը:

ԱՆԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ամէն օր քիչ մը աւելի կը սաստկանայ Ֆրանսայի գաւառական շրջաններու եւ փարիզեան արուարձաններու մէջ: Յուլիս 14-ի շաբաթավերջին, Սարթրուվիլ եւ Օլնէ Սու Պուա 130 կառքեր կրակի տրուած են, ապահովութեան ուժերէն երեք հոգի վիրաւորուած են, ինչպէս նաեւ չորս հրշէջներ: Նոյն կացութիւնը տիրած է Լիոնի արուարձաններէն՝ Վօ-ան-Վըլէն: Նիսի, Գաննի, Օրլէանի եւ Գոլոմպի մէջ, արգիլուած է 13 տարեկանէն վար մանուկներուն, առանձին շրջագայիլ կարգ մը թաղամասերու մէջ ժամը 23-էն մինչեւ ժամը 6: Ոչ ոք կը համոզուի թէ նման կարգադրութիւն մը վերջ պիտի տայ պատանեկան յանցագործութեան եւ արդէն իսկ բողոքներ կը բարձրանան յանուն մարդկային իրաւանց:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ եւ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ յարաբերութիւնները կը սերտանան եւ Յուլիս 16-ին, Մոսկուայի մէջ իսկ ստորագրուած է երկկողմանի դաշինք մը, որ կոչուած է զարկ տալու իրենց փոխադարձ շահերուն:

ՊՈՒՏԻՆ կ'ուզէ որ կազմալուծուի ՕԹԱՆ-ը եւ ստեղծուի պաշտպանութեան եւրոպական նոր կազմակերպութիւն մը, որ ներառնէ Ռուսաստանը: Գոռիէռէ տէլլա Սեռայի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Ռուսաստանի նախագահը այն կարծիքը կը յայտնէ թէ ներկայ կազմակերպութեան՝ ՕԹԱՆ-ի ընդլայ-

(Տար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 16 / 17)

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆԻՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Յուլիս 13-ին ազատ արձակուած ըլլալով հանդերձ, Մ. Սեբաստացի կրթարանին տնօրէնը Ա. Բլէեան վճռաբեկ դատարանին կը դիմէ, բողոքելու համար վերաքննիչ ատեանին կողմէ իր մասին Մայիս 18-ին տրուած վճիռին դէմ: Լուրը հաղորդած է Ա. Բլէեանի կինը՝ Արմինէ Օհանեան:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Պաշտօնական այցով Երեւան գացած է Սուրիոյ Խորհրդարանի նախագահ Աբտ էլ Գատիր Գատտուրայի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները ամրապնդելու նպատակով: Ծրագրուած են հանդիպումներ վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի, ապա նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Յուլիս 13-ին, գլխաւոր դատախազ Ա. Թամազեանի հրամանագրով կազմուած է յանձնաժողով մը որ պիտի ստուգէ զինուորական դատախազութեան համակարգին չարաշահումներուն մասին մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովի նախագահ Պ. Հայրիկեանի կատարած հրապարակումները: Գլխաւոր դատախազը յայտնած է թէ կանուխ է տակաւին ներկայի զինուորական դատախազ Գագիկ Ջհանգիրեանի պաշտօնավարումը առժամապէս դադրեցնելու մասին խօսելու համար, քանի միայն ստուգումներու արդիւնքով կարելի կ'ըլլայ որոշակի հետեւութիւններ ունենալ:

ԾՂՐԻԹՆԵՐՈՒ ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՇԱՐԺԵՐ

Նայիրի շրջանին մէջ Արա լերան, Ծաղկաձորի, Թեղենիս լերան բարձր լանջերուն վրայ, նաեւ Մեղրաձոր, Աղաւնաձոր եւ Ջրառատ գիւղերուն շրջակայքը ծղրիթներու զանգուածային շարժեր նկատուած են: Յուլիս 17-ին անոնք յայտնուած են Սիւնիքի, Կոտայքի, Մեղրիի, Նոյեմբերեանի մէջ: Թունաւոր նիւթերու յատուկ շարժիչներով սրսկումով վտանգը նուազած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Յուլիս 7-ին երկու հայ գործարարներ վարձկան ոճրագործներու զոհը դարձած են Մոսկուայի մէջ, ինչպէս կը հաղորդէ յաջորդ օրուան «Ազգ»ը, արձագանգելով ռուսական մամուլին: Նախ կրակոցներու թիրախ եղած է 38 տարեկան վարսավիր Մելիք Առաքելեանը որ վերջերս գործերու անյաջողութեան պատճառով փակած էր գործատեղին: Անկարելի չի նկատուիր որ մահափորձը հաւանական պարտքերու հետեւանք ըլլայ: Ենթական չորս կրակոցի թիրախ եղած է ու ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած: Քանի մը ժամ ետք նոյն տեսարանը կրկնուած է քաղաքին մէկ ուրիշ շրջանին մէջ. այս անգամ յարձակումը գործուած է Ֆրունզէ Վարդանեանին վրայ որ սեւ եւ գունաւոր մետաղներու առաքումներով կը զբաղի եւ կառավարիչն է հայկական «Դանա» հաստատութեան: Ան եւս ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է: Ոստիկանութենէն ըսուած է որ երկու արարքները նման ձեւով, նոյն տեսակի զէնքով գործուած են, բայց կը թուի թէ ատիկա զուգադիպութիւն է:

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԹԵՄԷՆ ՆԵՐՍ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսիոյ հայ համայնքի ազգային-եկեղեցական կեանքէն ներս վերջին շրջանին յառաջացած տագնապին որպէս հետեւանք, «Մոսկուայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիների Միաւորում»ի կողմէ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս 2001 Յունիս 7 թուակիր նամակ մը ստացաւ, ուր կը խնդրուէր Վեհափառ Հայրապետէն, որ «ժամանակաւորապէս Մոսկուայի Եկեղեցական Միութիւնը (մօտ ապագային, Ռուսաստանի Եկեղեցիներու Միութիւն) ճանաչի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի գերակայութիւնը, կանխելու համար ստեղծմանը Ռուսիոյ Հայ Եկեղեցի Աթոռին»:

Վեհափառ Հայրապետին նախագահութեամբ գումարուած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը քննելէ յետոյ վերոյիշեալ խնդրանքը, մերժեց ընթացք տալ նման առաջարկի մը, Ռուսիոյ հայութեան ամբողջականութիւնը ու հայ եկեղեցւոյ ու ժողովուրդին միասնականութիւնը ամուր պահելու նախանձախնդրութենէն մղուած: Իր պատասխան նամակին մէջ, Վեհափառ Հայրապետը թելադրեց, որ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ կատարուած հայրապետական տնօրինումներու լոյսին տակ ու Ս. Էջմիածնի հետ փոխադարձ հասկացողութեամբ բարւոք լուծում մը գտնէ Մոսկուայի մէջ ժողովուրդի կեանքէն ներս ստեղծուած տագնապը:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

Յուլիս 14
Անթիլիաս, Լիբանան

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Յուլիս 14-ի նշանակումներու կարգին, Հրամանատարի աստիճանի շքանշանի արժանացած է Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նագգաշեան, Ներքին նախարարութեան բաժինէն:

Այս առթիւ, «Ֆիկարօ» (Յուլիս 17) կը հրատարակէ Գիւտ Արք.ի կենսագրական հակիրճ գիծերը: Ծնած է 1933-ին Հալէպ, քահանայ ձեռնադրուած է 1955-ին, պաշտօնավարած է Լիբանան եւ Կիպրոս: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1973-ին, Փարիզի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ առաջնորդ դարձած է 1988-ին, այդ թուականէն է նաեւ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Լուրին խորագրին վրայ կը ճշդուի որ հրովարտակով այս նշանակումը կ'ըլլայ բացառիկ կերպով:

Տնտեսական նախարարութեան մարզին մէջ, ասպետի շքանշան ստացած է Փանթէնի տուրքերու միջշրջանային պատուիրակ՝ Սերժ Մարկոսեան:

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍԻ» ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

«Մխիթարեաց Պոլիսը» իր 200–ի հասնող զարգացած, գիտնական եկեղեցական դասակներով (որոնցմէ ամէնէն երեւելիները միայն նկատի առի) եւ նոյնքան եւ աւելի աշխարհական սաներով, ինչպէս ըսի, կրնայ հանրագիտարան մը լեցնել, եւ մի քանի գիտաժողովի առարկայ դառնալ:

Ես, հոս պիտի բաւականանամ այդ աշխարհական դասէն, բոլոր մարզերէն, ամէնէն յայտնի դէմքերը միայն յիշատակելով, այն յոյսով որ, եթէ տարիներ վերջ, համալսարանի մը գիտական մարմինը (նախընտրաբար Գալիֆորնիական) որոշում տայ երկրորդ անգամ մը «Հայկական Պոլիս»ի մասին գիտաժողով կազմակերպելու, քիչ մը հում նիւթ ունենայ իր տրամադրութեան տակ:

1773–ին կը սկսի գործել առաջին Մխիթարեան վարժարանը Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ: 1803–ին կը բացուի երկրորդ մը: 1808 – 1870 Բեբայի մէջ կը գործէ երրորդ վարժարանը, Ղալաթիոյ մէջ չորրորդ մը 1808 – 1915, եւ դարձեալ Պոլսոյ մէջ (Քադըգեղոն) 1870 – 1915, 45 տարի:

Այսօր, Մխիթարեան Միաբանութիւնը կանգուն կը պահէ, Իսթանպուլի մէջ, երկու կարեւոր դպրոցական հաստատութիւններ, որոնցմէ առաջինը հիմնուած 1773–ին Փանկալթիի հռչակաւոր լիսէն է, եւ երկրորդը Պոմոնթիի վարժարանը:

Այս եւ դասաներու մէջ հիմնուած տասնեակ մը դպրոցներէն կու գար Փատովայի եւ ապա Փարիզի Սամուէլ – Մուրատեան եւ Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարաններու աշակերտութիւնը, ուր երկրորդական բարձրագոյն ուսումներու մէջ կատարելագործուելով եւ հայագիտական յատուկ խնամք վայելելով, Միաբանութեան ամէնէն կարկառուն վարդապետներու ձեռքերուն մէջ, կը վերադառնար Պոլիս եւ գլուխը կ'անցնէր գեղարուեստական, գրական, թատերական շարժումներու. մաս մըն ալ կը փայլէր քաղաքական եւ վարչական ասպարէզներու մէջ: Տեսնենք անոնցմէ ամէնէն յայտնիները:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Օսմանեան կայսրութեան լուսանկարչական ասպարէզին մէջ, ոչ ոք այնքան մեծ դեր ունեցած է որքան Ապտուլլահեան գերդաստանը:

Կոմիտաս, Վիչէն, Գէորգ, Ստեփան, Աբրահամ, Յովսէփ առաջին անգամ ըլլալով լուսանկարչութիւնը վերածած են արուեստի գործի եւ բացի սուլթաններէն, անոնց վէզիրներէն եւ ստորադաս պաշտօնեաներէն, անոնց աշխատանոցը դարձած է մայրաքաղաքի դեսպաններուն, անոնց ընտանիքներուն եւ մեծահարուստ օտարականներուն ժամադրավայր:

Ապտուլլահեան բոլոր եղբայրներն ալ իրենց ուսումը կատարելագործած են Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, իրենց ծննդավայր Պոլիս վերադառնալէ առաջ:

Իսկապէս մեծ ափսոս է որ տակաւին, լուրջ, ամբողջական ուսումնասիրութիւն մը գոյութիւն չունի լուսանկարչական արուեստի այս մեծ վարպետներու մասին: Հայկական Հանրագիտարանը ոչ իսկ կը յիշէ անոնց գոյութիւնը...:

Արդի Հայ Գեղարուեստի վարպետներուն, կարելի է ըսել մեծագոյն մասը, զաւակ են Պոլիսի եւ սան Մխիթարեան հաստատութիւններու: Անոնցմէ ամէնէն յայտնին Էտկար Շահինը, թէեւ Պոլիս չէ ծնած, բայց զաւակն է Պոլսեցի ընտանիքի:

Յիշատակութեան արժանի են Նուրհան Ֆրէնկեան, Երուանդ Ոսկան, Շապանեան, Կարապետ (Շարլ) Ադամեան, Մելքոն Տիրացուեան, Յակոբ Տամատեան, Յակոբ Փափազեան, Յակոբ Արսլանեան, Զիկ Տամատեան:

ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ

Նոր դարերու հայ բեմի մեծագոյն վարպետներն ալ ծնունդ են Պոլսոյ եւ գրեթէ լրիւ Մխիթարեան վարժարաններու սաներ: Յիշատակութեան արժանի են. Արմէն Արմէնեան, Ստեփան Էքճեան, Յովհաննէս Աճէմեան, Դաւիթ Թրեանց, Մկրտիչ Այալըեան, Եսայի Եսայեան, Տիգրան Տօմինեան եւ յատկապէս Պետրոս Ադամեան եւ Վահրամ Փափազեան:

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐ

Արդի թատրոնը ծնած ըլլալով Ս. Ղազարի մէջ, եւ զարգացած Փարիզի եւ Վենետիկի զոյգ կրթական հաստատութիւններուն մէջ, ինքնաբերաբար ծնունդ պիտի տար նաեւ լաւագոյն թատերագիրներուն: Կը յիշատակեմ միայն Պոլիսի զաւակները:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Պէշիկթաշլեանի թատերական գործունէութիւնը տեւած է միայն վեց տարի (1856 – 1862), եւ այդ տարիներուն արտադրած է չորս ողբերգութիւններ եւ երկու համառօտ կատակերգութիւններ: Ողբերգութիւնները առնուած են պատմական կեանքէ, հայրենասիրական բովանդակութեամբ: Կոռնակ, Արշակ Բ., Վահան եւ Վահէ:

Միջազգային գրականութենէն հայացուցած է Ալֆիէրիի Սաւուղ եւ Բրուտոսը Վոլթէրի Մահ Կեսարու ողբերգութիւնները, նպատակ ունենալով պոլսահայութեան մէջ արթնցնել հայրենասիրութեան զգացումը եւ պայքարիլ երկպառակութեան դէմ, ընդդէմ հասունեան պառակտիչ քաղաքականութեան:

ՍՐԱՊԻՈՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆ (1829 – 1892)

Աշակերտած է Ալիշանի. որպէս բանաստեղծ երգած է Հայրենիք, սէր, մահ, բնութիւն: Ձեռնարկած է գրաբար, տաղաչափեալ ողբերգութիւններու. Արտաշէս, Սաթենիկ, Հարմակ, Աշխէն, Յուլիանէ, Սամուէլ կամ Կրօնք եւ տէրասիրութիւն, Վահան կամ Ասպետ Երկաթաբազուկ (ԺԴ. դարու հայկական կեանքէ առնուած ողբերգութիւն մը) եւ այլն:

Սրապիոն Հէքիմեան գրած է նաեւ աշխարհաբար եօթը ողբերգութիւններ, որոնցմէ միայն Սմբատը բեմադրուած է եւ ձեռագիրը կորսուած միւսներուն հետ:

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ (1840 – 1909)

Եղած է ուսուցիչ եւ բանաստեղծ եւ հասցուցած հարուստ սերունդ մը (Գ. Զօհրապ, Անայիս, Երուխան, Պէրպէրեան, Մ. Զերազ, Տէմիրճիպաշեան): Իր թատերական գլխաւոր գործերն են՝ Սանդուխտ, Յովսէփ Գեղեցիկ, Արշակ Բ., Խոսրով Բ., Մովսէս, Կայէն եւ այլն...:

Թէրզեան բացի թատերական կտորներէն, ունի քնարերգական քերթուածներ, թիւով 234 հատ, վիպերգութիւններ, այսինքն տաղաչափեալ պատմուածքներ, որոնց նիւթը առնուած է իրական կեանքէ, եւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ, մանաւանդ դասական յունարէնէ, որուն քաջ ծանօթ էր:

ՆԱՐՊԷՅ – ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ (1832 – 1892)

Ծնած Պոլիս, ուսումները կատարած Ս. Ղազարի մէջ եւ օծուած քահանայ, ներքին պատճառներով կը հեռանայ Միաբանութենէն եւ կը հաստատուի Պոլիս: Կը ձեռնադրուի եպիսկոպոս, կը կարգուի ռումանահայ գաղութին հոգեւոր առաջնորդ, բայց իր գործունէութեան գլխաւոր կեդրոնը կ'ըլլայ Պոլիս, ուր կը մեռնի թունաւորուած 1892 Նոյեմբեր 4–ին, սուլթանին հրամանով:

Նարպէյ թատերական գործերէն զատ թողած է քնարական երեք հատորներ: Վարդենիք, Քնար Պանդուխտի, Սօսերք Հայկականք:

Թատերական գործունէութիւն վարած է Թէոդոսիա եւ Պոլիս: Գրած է Արշակ Բ. ողբերգութիւնը եւ Ալաֆրանկա կատակերգութիւնը, պոլսական բարբառով:

Անտիպ գործերն են Վարդան, Փառանձեմ եւ Լուսինէ ողբերգութիւնները:

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ (1839 – 1907)

Թատերական սեռի տաղանդն ունեցող այս Պոլիսի ծնունդը, դժբախտաբար ինքզինք ամբողջովին թատրոնի չէ տուած: Դատելով իր թողած Արշակ Բ. եւ Հռիփսիմէ ողբերգութիւններէն, շատ հաւանաբար կրնար գերազանցել ժամանակակից բոլոր թատերագիրները: Ունի նաեւ բանաստեղծութեանց հատոր մը Մեծամօրի ներշնչմունք:

ՍՐԱՊԻՈՆ ԹՂԼԵԱՆ (1840 – 1919)

Պոլսահայութեան վերածնունդի այս շրջանին, Թղլեան բերած է իր բաժինը: Բազմաթիւ են իր թատերական գործերը: Տիգրանուհի, Գնէլ եւ Փառանձեմ, Կայէն եւ Աբէլ, Կարինէ, Կոյրն Տիրան, Արա Գեղեցիկ, Մեծն Տրդատ, Արշակ Բ., Սափիոլ, Գարեգին Ռշտունի, Էլէօնորա պատմական ողբերգութիւնները:

Թղլեան կատարած է շարք մը դասական կտորներու թարգմանութիւններ, այսպէս Հիւկոյի Էրնանին, Կոլտոնիի Նեզիրտ Բարեգործը, Շէյքսփիրի Ռոմէօ – Ժիւլիէթը եւ Տիմայի Թէրեզան:

(Շար. 4)

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ՀԱՄԱՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորումին յոյսերը շատերու համար լայն չափով կապուած են Մինսկի խումբին հովանաւորութեամբ ու միջնորդութեամբ տարուող բանակցութիւններուն. այդ բանակցութիւնները ընդհանուր առմամբ կը տարուին հակամարտութեան գլխաւոր կողմ որոշուած Հայաստանի ու Ադրբէջանի ղեկավարութիւններուն հետ, համաձայնութեան միջին եզր մը գտնելու նպատակով: Պաշտօնական ներկայացումի այս շրջանակին մէջ աղաղակող է Ղարաբաղի բացակայութիւնը. անոր որ հարցին բուն տէրն է, ա՛յդ հողին համար մղուած պայքարով, անոր համար վճռելի ճակատագրով: Սակայն, որովհետեւ միջազգային քաղաքականութեան մասնագէտներ նման պարզունակ տրամաբանութիւններով չեն աշխատիր, բանակցութիւնները, հանդիպումները, այլ խօսքով՝ սակարկութիւնները կը տարուին Երեւանի ու Բաքուի միջեւ:

Այսուհանդերձ, վերջին շրջանին Մինսկի խումբին երեք նախագահները սկսած են իրենց այցերուն շրջանակին մէջ առնել Ստեփանակերտն ալ, եթէ նոյնիսկ միջազգային սեղաններու վրայ անոր տեղ չունի, գոնէ առ այժմ: Կարելի է այցի մակարդակին Ստեփանակերտի ներգրաւումը դրական տուեալ նկատել. թէեւ անկարելի է որ մարդ առնուազն ինքն իրեն հարց չտայ թէ իրականութեան մէջ ի՛նչ է այդ քայլին բուն պատճառը: Ի՞նչ է որ կարգաւորումին համար Ստեփանակերտի տեղեկութիւն տալ, կամ անոր կեցուածքին տեղեկանալ անհրաժեշտ նկատուած է. բայց, նման համոզում գոյացնելու պարագային, բնական չէ՞ր ըլլար որ երեք նախագահները ժամ առաջ լուծումին յանգելու ջանքով Բաքուին հասկցնէին այդ անհրաժեշտութիւնը, ապահովելով որ չհակառակի Ղարաբաղի եւս մասնակցութեան:

Նախագահներուն յատկապէս Ստեփանակերտ այցերուն լուրերուն քիչ մը ուշադրութեամբ հետեւիլ, արդէն, նման հարցականներու շատ տեղ չի ձգեր. երբ մարդ կը կարդայ օրինակ՝ անոնց ադրբէջանակաց եւ հայկական հողերուն միջեւ ձգուած չէզոք գօտիէն քալելով Ղարաբաղ անցքին մասին, ակամայ ցուցադրականի ու զբօսաշրջականի խառնուրդ մը կը յայտնուի մտքին, վանելով լուրջ հետաքրքրութիւնն ալ, սպասումներն ալ: Ճիշդ է որ այդ անցքին պարագային չէզոք լրատուները ատոր մէջ քաղաքական իմաստալից ենթախորք մը մատնանշելու ջանք կը մատնէին. բայց, վստահաբար անցուդարձին նկատմամբ հետաքրքրութեան տէրերու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը չկրցաւ այդ ենթախորքը յայտնաբերելու վերլուծումը ընել: Ի վերջոյ, նկատի առած՝ ամսէ ամիս, տարուէ տարի երկարաձգուող տեղքայլը, աւելի դիւրին է գործնական իմաստութեան դիմել ու եզրակացնել թէ արեւմտեան պաշտօնատեղիներու, քաղաքական հանդիպումի չոր ու ցամաք սրահներու միօրինակութեան մէջ հաճելի փոփոխութիւն մը կ'ըլլան ղարաբաղեան բնութիւնը, պաշտօնականը զանցող ջերմ ընդունելութիւնը, թութի օղին, ժենգալին ու խորովածը...: Պէտք է ըսել նաեւ որ յանգիլ այս տարբերակին, հանդստացնող ազդեցութիւն կը գործէ, սրտմաշող հարցականներու, անհամբերութեան տեղ հանդիստ սպասելու, չվրդովելու տրամադրութիւն ստեղծելով:

Թո՛ղ նախագահներու եռորդութիւնը չէզոք գօտին հետիոտն անցնի, յաջորդ անգամուն ալ օդապարիկով ուղղակի Գանձասար իջնէ, այնքան ատեն որ Թութի օղին պաշարները եւ խորովածի պարարտ խոզուկներու շարանները չեն հատնիր, Ղարաբաղը մտահոգուելու պէտք չունի: Կրնայ վստահ ըլլալ որ նախագահները ըսելիք կամ հարցնելիք բան մը միշտ պիտի ունենան Ստեփանակերտի պատասխանատուներուն, ամէն անգամ որ պաշտօնականին յոգնութիւնը զգան:

Ինչ կը վերաբերի բանակցութիւններու աւելի լայն ու քիչ մը աւելի լուրջ շրջանակին, հոն ալ շատ բան չկայ որ կարգաւորման ընթացքը արագացնելու մէջ: Ճիշդ է որ ամէն առիթով կը կրկնուի վերջնական լուծումով շրջանին գալիք բարօրութիւնը, կամ կը մատնանշուի ադրբէջանցի (եւ չես գիտեր ինչո՛ւ, ո՛չ հայ) մինչեւ մէկ միլիոնի հասած գաղթականներու անմխիթար վիճակը, սակայն, ատիկա ալ այլեւս ակնկալուած ազդեցութիւնը չի գործեր: Կաղապարատիպ տուեալները կրկնուելէն սկսած են մաշիլ ու լուրը տուողներն ալ, ստացողներն ալ ատիկա կ'ընեն շատ սովորական դարձած ընթացքով մը: Մանաւանդ որ կարեւոր նկատուած մէկ հանդիպումէն միւսը երբեմն անհասկնալի յետքայլերով բացատրելէ աւելի միտք կը պղտորեն կացութեան մասին: Այսպէս եղաւ օրինակ Փարիզէն Քի Ուէսթ. իբրեւ թէ առաջինին, կողմերը լուծումի բաւական մօտեցած էին, երկրորդին՝ յետքայլ արձանագրուեցաւ. ամէնէն տարօրինակն ալ այն է որ աշխարհի մէկ անկիւնէն միւսը փոխադրուող բանակցութեան սեղաններուն անյաջողութիւնն ալ երկու ժողովուրդներուն յամառութեան վերագրելու փորձեր եղան. լսուեցաւ որ չեն ընդունիր փոխադարձ զիջումները: Յաջորդեց անուղղակի մեղադրական – արդարացում մը թէ ժողովուրդներու համաձայնութեան – ան. համաձայնութեան մասին կարելի չէր խօսիլ, քանի որ անոնց տրուած չէին բանակցութիւններու բոլոր մանրամասնութիւնները:

Յուլիս 10 – 11–ին հակամարտութեան առընչուած երեք մայրաքաղաքներուն նոր այց մը տուին նախագահները: Ուշագրաւ միակ կէտը հաւանաբար Ռուսաստանի Արտաքին գործերու փոխ – նախարարին անոնց մասնակցութիւնն էր: Նման արժեւորումի ազդակ են անոր մէկ – երկու արտայայտութիւնները որոնցմով Մոսկուայի շահագրգռութիւնը կը շեշտուի Հարցին կարգաւորման մասին: Ան ըսած էր թէ լուծումի որեւէ տարբերակ բոլո՛ր կողմերէն եւ գլխաւորաբար Ղարաբաղի ժողովուրդէն պէտք է ընդունելի ըլլայ: Ատոր մէջ կը նշմարուի բուն հարցատիրոջ իրաւունքը ճանչնալու, կամ անոր նախընտրութիւն շնորհելու կեցուածք մը որ որոշ չափով կը տարբերի երեք նախագահներուն մինչեւ այսօրուան համախոհութենէն: Գոնէ հրապարակուած չափով, անոնք կը ծանրանային հողային ամբողջականութեան վրայ, մէկդի ձգած ժողովուրդի մը ինքնորոշումի սկզբունքը: Սակարկութիւնները կ'ըլլային Ադրբէջանի կազմին մէջ Ղարաբաղի ամենալայն ինքնավարութեան նախապայմանով: Այս համախոհութենէն Մոսկուայի շեղումին մասին մտածել կու տայ ռուս փոխ – նախարարին միւս ըսածն ալ թէ ինք ու նախագահները մտադիր են կոպիտ ու ժխտական հակազդեցութիւն ունենալ այն ռազմատենչ կոչերուն որոնք պարբերաբար կը հնչեն «անպատասխանատու քաղաքական գործիչներու բերնով»: Այս արտայայտութիւնը ան ունեցած է, պատասխանելով հայ լրագրողի մը Ադրբէջանի նախագահին ծանօթ յայտարարութիւններուն առընչուած մէկ հարցումին:

Մնացածը կ'ամփոփուի «դժուար է այսօր այդ մասին խօսիլ», «չէի փափաքիր

ԴՈՂԴՈՋ ԴՈՂԴՈՋ

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժողովրդական Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Յունիս 22-ին տեղի ունեցած է բանասէր եւ ուսուցիչ Յակոբ Չոլաքեանի «Քարէն Եփփէ՝ հայ զողգոթայէն եւ վերածնունդին հետ» խորագրեալ նորատիպ հատորին շնորհահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Ք. Ե. Ազգային Ճեմարանի Շրջանաւարտից Միութեան: Բացումը կատարած է Ալին Քիւրքճեան, բացատրութիւններ տալով Շրջանաւարտից Միութեան գրական եւ ընկերային գործունէութեան մասին: Նորատիպ հատորը ներկայացուցած ու այն համապարփակ վերլուծումի ենթարկած է Լեւոն Շառոյեան, դիտել տալով որ առաջին անգամ է որ Քարէն Եփփէի մասին հայերէն մենագրութիւն մը լոյս կը տեսնէ եւ ատիկա կը զուգադիպի անոր ծննդեան 125-ամեակին (1876 - 1935): Ան մեծապէս գրուատած է հեղինակին ճիգերը՝ արխիւային անտիպ նիւթերով համալրելու իր մենագրութիւնը ու երեւան բերելու դանիացի հայասէր օրիորդին տարաբնոյթ գործունէութեան անծանօթ մնացած ինչ - ինչ երեսները: Բժիշկ Խաչիկ Ասլանեան անդրադարձած է Յակոբ Չոլաքեանի կրթական ու բանասիրական վաստակին, ընդգծելով որ ան այսօր հեղինակ է արդէն շուրջ 20 հատորի: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Յ. Չոլաքեան, որ այնուհետեւ փափաքողներուն համար մակագրած է իր նոր գիրքէն օրինակներ:

Ա ՍԿԷ Ա ՆԿԷ

ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԻ ԼԵՀԵՐՈՒՆ

Խորհրդարանին մէջ, միշտ վիճարկումի մէջ է լեհական անձնաթուղթի մը շնորհումը: Հարցը կը վերաբերի Սփիւռքի 13 միլիոն Լեհերուն բազմաթիւ առանձնաշնորհումներ տալու, նման լեհ քաղաքացիներու վայելած առանձնաշնորհներուն, պայմանաւ որ կարենան փաստել իրենց ծագումը: Այդ անձնաթուղթը իրաւունք պիտի տայ ձրի եւ բազմակի գործածութեան վիզայի, երկրին մէջ հաստատուելու, լեհ քաղաքացիներու նման կրթութեան, աշխատանքի առանց արտօնագրի, ընկերային պաշտպանութեան եւ անդրծութեան նպաստի, կը հշէ «Կազետա Վիբորչա» օրաթերթը: Տնտեսական կէտի վրայ, արտասահմանի Լեհերը պիտի կարենան ձեռնարկութիւններ հաստատել երկրին մէջ, նման մայր հայրենիքի ռեւէ քաղաքացիի:

Այդ անձնաթուղթը պիտի տրուի հիւպատոսական սպասարկութեանց կողմէ քանի մը ստուգումներէ ետք, որոնք կը վերաբերին, ի մասնաւոր «կապերու լեհ մշակոյթին հետ» եւ «լեզուին ծանօթութիններուն»:

Ըստ Ռզեչ Փոսփոլիթա-յի Միացեալ-Նահանգներու 10 միլիոն Լեհերը շատ շահագրգռուած չեն, մինչ նախկին Խորհրդային Միութեան Լեհերու պարագան ճիշդ հակառակն է եւ առաջին դիմողները Կ'ըլլան, երբ օրէնքը կը քուէարկուի:

ԲԱՅՑ... ԿԸ ԽՄԷՐ

Թիւրքմէնիստանի վարչապետը Արտաքին իր նախարարին՝ Բատիր Բերդիեւի պաշտօնազրկումը կը բացատրէ սապէս.- «Համակրելի տղայ է, բայց, շատ կը խմէ»: Ենթական այնքան խմեր էր Կիրակի օր եւ Երկուշաբթի չէր կրցած ոտքի ելլել: Նախարարը ընդունած է որոշումը եւ ներողութիւն խնդրած:

ԻՆՉ Է ՄԱՄՈՒԼԸ

Ըստ Ճերուսալէմ Ռիփորթի, Պեն Կուրիոն, Իսրայէլի Պետութեան հիմնադիրը, յայտարարած կ'ըլլայ Քնէսէթին (Խորհրդարանը) 50-ական թուականներուն՝ «Ինչ է թերթ մը: Մարդ մը որ դրամ ունի եւ մարդիկ գործի կ'առնէ, որպէսզի գրեն ինչ որ կը փափաքի»: Հակառակ անոր որ մամուլը անբաղդատելի կերպով աւելի ազատ է Իսրայէլի մէջ քան Միջին - Արեւելքի այլ երկիրներու, կխամսեան կը շեշտէ որ մամուլի կեդրոնացումը քանի մը մեծերու ձեռքը մտահոգիչ հարց մը կը դառնայ: Երեք ընտանիքներ իսրայէլեան մետխաներու 90%-ին տէր են:

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ՈՒՆԵՆԱ՞Յ ՏԸ ԿՕԼԻ ԱՐՁԱՆ ՄԸ

Ռուսաստանի պաշտօնական արձանագործներու գլխաւոր դէմքն է Զ. Ծերեթելի որ նաեւ նախագահն է երկրին Գեղարուեստից ակադեմիային: Երկրին մայրաքաղաքը իր նոր դիմագիծը մեծ մասով անոր կը պարտի. չէ պատահած որ կիրարկուի ծրագիր մը, առանց անոր վաւերացումին. բազմաթիւ ծրագիրներու ալ ուղղակի հեղինակն է ինք: Այդ դիրքին մէջ կարեւոր դեր ունի անշուշտ քաղաքապետ Լուժկովի զօրակցութիւնը:

Ծերեթելի նկատի առած ռուս ժողովուրդին նկատմամբ զօրավար Տը Կօլի յատուկ հետաքրքրութիւնն ու սէրը, յարմար դատած է որ Մոսկուա ունենայ անոր մէկ արձանը: Ինք զօրավարին հանդիպած է 1968-ին Փարիզ, երբ Գեղարուեստից վարժարանին վերջին դասարանի ուսանող էր: Կ'ըսէ թէ հոն իրենցմէ կը պահանջուէր ընտրել արուեստի որոշ ճիւղ մը. նկարչութիւն, բեմայարդարում, գծագրութիւն, եւ այլն: Ատիկա հետեւանք էր ընկերվարական իրապաշտութեան: Մինչդեռ, Փարիզի թանգարաններու երիտասարդ այս այցելուն կը նկատէ որ Փիքասօ նաեւ յախճապակիի վրայ կը նկարէ ու կը քանդակէ: Ատիկա յայտնութիւն մը կ'ըլլայ իրեն համար, թափ տալով ստեղծագործ երեւակայութեան: «Ահա թէ ինչո՛ւ սիրեցի Տը Կօլը» կ'ըսէ Ծերեթելի որ կարճ ժամանակ ետք իր հայրենիքին՝ Վրաստանի մէջ բացուած մրցում մը կը շահի:

Ան զօրավարին արձանին համար երեք նախագիծ ներկայացուցած է Գումային որ մօտ ատենէն պիտի հաղորդէ իր որոշումը: Արուեստագէտը բաւական լաւատես է, քանի որ արդէն դժուար է մերժել իր մէկ առաջարկը: Անորոշ մնացած միակ կէտը այն է որ քաղաքապետական խորհուրդը պիտի նախընտրէ Տը Կօլի անձին մէջ զինուորակա՞նը մեծարել, թէ նախագահը. այլ խօսքով՝ պիտի որոշուի համազգեստաւո՞ր արձան մը կանգնեցնել, թէ քաղաքացիական զգեստաւորումով:

ՔԱՂՀԱՆ

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԷՔՍԻ 42 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հինգշաբթի Յուլիս 12-ին, առաւօտեան Թէ.Ժէ.Վէ.-ով 42 երիտասարդներ մեկնեցան դէպի Ռուասի օդակայանը՝ Երեւան ուղեւորուելու համար:

Հարաւային Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած այս ճամբորդութիւնը կը խմբաւորէ հետեւեալ Միութիւնները՝ Տ. Ա. Քոնէքսիոն, Խտուար Տէրիքքեան խումբ, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Երիտասարդաց Յանձնախումբ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ - Էքս, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ - Մարսէյլ, Հայ Արենոյշ, ԺԱՖ, Ժ2Ա, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Երիտասարդաց:

Խումբը պիտի մասնակցի Ս. Էջմիածին եւ այլուր կատարուելիք հոգեւոր հանդիսութեանց, որոնք յառաջիկայ օրերուն վերապահուած են երիտասարդութեան: Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Զատիկ Վարդապետ Աւետիքեանի ուղեկցութեամբ մեկնող այս խումբը, որու ղեկավարներն են Լոռան Կարապետեան, Արման Զիրեքեան, օրիորդներ՝ Սիլվա Գաբրիէլեան եւ Սապին Սիլոյեան, առիթը կ'ունենայ այցելելու հայրենի տեսարժան վայրերը:

Աննախադէպ ոգեւորութիւն մը կը տիրէր Մարսէյլի կայարանի այն Թէ.Ժէ.Վէ.-ին մօտ, ուր նոյնպէս փութացած էին մեկնողներուն ծնողներն ու բարեկամները:

Ողջերթի եկած էին նմանապէս ՊՊ. Ազիլազեան, Պանտիկեան, Ճէրայեան, Կարապետեան՝ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդէն, Օրիորդ Սիմոնեան՝ Խտուար Տէրիքքեան խումբէն ու Պր. Մաքինաճեան՝ Ժ2Ա-էն:

Խումբը կը վերադառնայ Մարսէյլ Յուլիս 19-ին:

Յ. Վ.

Մարսէյլ
Յուլիս 12, 2001

այդ արտայայտութիւնները մեկնաբանել», «այս պահուն պատրաստ չեմ նման կեցուածքներ մեկնաբանելու» եւ նման կոր խօսքերու պատրաստի պաշարով: Այդ խօսքերը կը պատկանին Երեւան - Ստեփանակերտ - Բաքու վերջին այցին խմանակիցներուն, որոնց հետ «Ազգ»ի Ղարաբաղի թղթակից Թաթուլ Յակոբեան ունեցած է համառօտ զրոյցներ:

Որպէս յաւելեալ մանրամասնութիւն քառեակին Ղարաբաղ այցէն, կարելի է նշել որ այս անգամ գործածուած փոխադրամիջոցը ուղղաթիռը եղած է, Շուշիի մէջ անոնք այցելած են Ղազանչեցոց եկեղեցին, պարսկական մզկիթը, Վ. Սարգսեանի յուշարձանը եւ լուսանկարուած ճիշդ անդունդին եզրին: Իսկ Շուշեցիները, ինչպէս կը գրէ Թ. Յակոբեան, «ի տարբերութիւն նախորդ անգամ տեղի ունեցած բողոքի ցոյցի, այս անգամ ոչ մի ձեւով չարձագանգեցին համանախագահների այցելութեանը»:

Ցայտնապէս, միջազգային ոստաններու մէջ զետեղուած բանակցութեան սեղաններէն ծաւալած պարագայականը ճամբայ գտած է մինչեւ Շուշի:

Ա. Թ.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ ՉԷ

1998 Յուլիս 17-ին, ՄԱԿ-ի հովանիին տակ, Հռոմ հաւաքուած 160 երկիրներ որոշեցին Միջազգային Պատժական Ատեան մը ստեղծել, որու պաշտօնը պիտի ըլլար դատել ցեղասպանութեամբ, պատերազմական ոճիրներով, մարդկութեան դէմ ոճիրներով ամբաստանուած անձերը: Այդ օրը, Ատեանին կանոնագիրը ընդունեցան 120 պետութիւններ: Եօթը երկիրներ այդ դատարանի ստեղծման դէմ քուէարկեցին, առանց կարգին Չինաստան, Իսրայէլ եւ Միացեալ - Նահանգները: Այս վերջին երկուքը ի վերջոյ ստորագրեցին 2000 Դեկտեմբեր 31-ին, որ վերջին պայմանաժամն էր:

Ատեանը պիտի հաստատուի Լա Հէ եւ գործի անցնի, անմիջապէս որ 60 պետութիւններ վաւերացնեն: Այս թիւին պէտք է հասնիլ 2002-ի կէսերուն, ըստ ՄԱԿ-ի: 2001 Յունիս 30-ին, 36 երկիրներ վաւերացուցած էին, որոնց մէջ Եւրոպական Միութեան 15-էն 10 երկիրներ: Ֆրանսան առաջիններէն եղած էր:

Եթէ նոյնիսկ կարեւոր քայլ մըն է անպատժելիութեան դէմ պայքարին մէջ, Մ.Պ.Ա.ը թոյլ պիտի չտայ դատելու աշխարհի մէջ գործուած բոլոր վայրագութիւնները: Իր ձեռնհասութիւնը յետադարձ չէ, այսինքն կը սահմանափակուի այն ոճիրներուն, որոնք կը գործուին իր կանոնագրին գործադրութեան դրուեւլէն յետոյ: Միւս կողմէ, կրնան դատուիլ միայն այն անձերը որոնք Ատեանին ձեռնհասութիւնը ընդունած երկրի մը քաղաքացիներն են կամ ոճիրներ գործած են ստորագրած երկրի մը մէջ:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

- Ասատի՛կ էֆէնտի, դրամը բեր, - ըսաւ ամչկոտ ձայնով մը:

- Հա՛, աղէկ, - ըսաւ Ասատիկ անտարբեր ձայնով մը, - տո՛ւր, տեսնենք:

Պատանին տասը ոսկին յանձնեց:

- Այսօր ա՛լ ժամանակը ուշ է, - ըսաւ Ասատիկ, - ինչպէս ըսի, քու գործդ կէսօտառաջ է, ուստի վաղը առտու կանուխ գրասենեակս դտնուէ, որպէսզի միասին երթանք եւ քեզ ներկայացնեմ քու նոր պաթրօնիդ:

- Շատ աղէկ, - պատասխանեց պատանին եւ ակնածալից բարեւ մը տալով դուրս ելաւ ճաշարանէն:

«Այս օրուան օրականը հանեցինք», - խորհեցաւ բախտախնդիրը գոհունակ դէմքով մը:

Ճաշը աւարտելէ ետքը նշմարեց, որ քիչ մը անդին, սեղանի մը քով նստած էին Թղթատարական նախարար Ոսկան Մարտիկեան, Հանքերու եւ Անտառներու նախարար Սուլէյման էլ Պուսթանի եւ Լեւոն Տէմիրճիպաշեան:

Ասատիկ մօտեցաւ անոնց, յարգական թէմէննահներ ըրաւ, քաղաքավարական բանաձեւներ կրկնեց, ողջութիւննին հարցուց, իրենց առողջութեան համար մաղթանքներ ըրաւ եւ դուրս ելաւ ճաշարանէն:

Հազիւ թէ քանի մը քայլ առած էր, երբ մարդ մը մօտեցաւ իրեն եւ դաժան դէմքով մը ըսաւ.

- Երէկ մինչեւ իրիկուն գլխ պարապ տեղը սպասեցուցիր գրասենեակդ, մէջտեղ չելլար:

- Կը ներես, - ըսաւ Ասատիկ, - երէկ սաստիկ զբաղած էի, անակնկալ գործեր պատահեցան: Արտօնի պաշտօնատունը իշխանին այցելութեան գացած էի, յետոյ ստիպուեցայ Պապը Ալի երթալ, Արտաքին գործերու Նախարարը պիտի տեսնէի, բայց Նախարարաց Խորհուրդ կար, պարտաւորուեցայ սպասել, հոնկէ ալ Ֆրանսական դեսպանատունը գացի...

- Ատոնք պարապ խօսքեր են, Ասատի՛կ էֆէնտի, պարզապէս երեսդ ծածկեցիր, որպէսզի պարտքդ չվճարես:

- Հաւատացէք, որ ճշմարտութիւնը այն է:

- Ինչ որ է, քանի որ հանդիպեցանք՝ տո՛ւր, տեսնեմ:

- Այս իրիկուն ո՞ւր կրնամ գտնել քեզի:

- Իրիկուան պէտք չկայ, հիմա հոս տուր տալիքդ, լմննայ... տասը ոսկիին համար քսաներորդ անգամ է ետեւէդ կը պտըտիմ կոր:

- Ժամը երկուքին գանձում մը պիտի ընեմ, իրիկունը անպատճառ կը վճարեմ:

- Ա՛լ այդ տեսակ խօսքերէ չեմ խաբուիր, դրամս կ'ուզեմ...

- Կ'երդնում, որ երկու ժամէն գանձում մը ունիմ... այս իրիկուն Պրասըրի տը Լոնտրը եկուր ինծի սպասէ, ժամը 5-ին:

- Տեղ մըն ալ չեմ սպասեր, ա՛լ հերիք է, որչափ սպասեցի... առնելիքիս չափ ալ ստիպուեցայ աղէն - անդին դարբնջուրի, սուրճի եւ այլ դրամ վճարել... պարզապէս խաղքութիւն է ըրածդ:

- Կը խնդրեմ, փողոցին մէջ այսպէս մի՛ պոռար, ամէն մարդ մեզի կը նայի կոր:

- Թո՛ղ նային, ես փարաս կ'ուզեմ:

- Փարադ պատրաստ է...

- Եթէ պատրաստ է, տո՛ւր:

- Իրիկունը ժամը հինգին:

- Օձիքդ չեմ ձգեր մինչեւ որ դրամս չառնեմ:

Ասատիկ տեսաւ, որ պիտի չկրնար այդ յամառ պարտապահանջին ձեռքէն ազատիլ, ըսաւ.

- Լա՛ւ, հետս Ղալաթիա եկուր, երթանք, գանձումը ընեմ եւ դրամդ տամ:

- Շատ աղէկ, - ըսաւ մարդը, - հետդ կու գամ:

- Բայց ես տակաւին այս կողմերը գործ ունիմ:

- Ես գործ մը չունիմ, քեզի կրնամ ընկերանալ:

Պարտապահանջը անտանելի կը դառնար, Ասատիկ անհամբերութեան շարժումներ ըրաւ, պահ մը խորհեցաւ փոքրիկ թեր հաշիւ մը տալ ու ճամբել մարդը: Ձեռքը գրպանը տարաւ, բայց հազիւ թէ մատները ոսկիներուն հետ շփում մը ունեցան, իր միտքը փոխեց եւ արագ շարժումով մը ձեռքը հանեց գրպանէն:

- Եղբա՛յր, գլխս մի՛ նեղեր, այսչափ սպասեցիր, քանի մը ժամ ալ սպասէ, - ըսաւ:

- Չէ՛, - գոչեց միւսը ձայնը բարձրացնելով, - ալ չեմ կրնար սպասել, միտքս դրած եմ օձիքդ չձգել մինչեւ որ առնելիքս չառնեմ:

- Կատակ կ'ընես...

- Շատ լուրջ կը խօսիմ... դրամի պէտք ունիմ:

- Լա՛ւ, ուրեմն հետս եկուր:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

նումը դէպի արեւելեան Եւրոպա կրնայ արծարծել ջրամարտի պատակտումները:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ծնունդ առած է կեդրոնաձախ նոր կուսակցութիւն մը՝ Մարկարիթան: Յուլիս 14-ին, Հռոմի մէջ տեղի ունեցած է սահմանադրական ժողովը, Հռոմի նախկին քաղաքապետ՝ Ֆրանչեսքօ Ռութելլիի գլխաւորութեամբ: Շուրջ հակառակ պատգամաւորներ սահմանած են նոր կուսակցութեան կեդրոնաձիգ կոչումը ընդդիմութեան մը մէջ, ուր ցարդ կը տիրապետէին ձախի դեմոկրատները: Մարկարիթան ուղերձ մը ստացած է նախագահէն:

ԼՈՒՏԵՐԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ մը, առաջին անգամ ըլլալով Լուտերի բարենորոգումէն ի վեր (16րդ դար) որոշած է դաւանափոխ ըլլալ եւ անդամակցիլ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ: Պաստըր Միշէլ Վիօ իր անդամակցութիւնը տուած է Յունիս 28-ին, արարողութեան մը ընթացքին, որու կը նախագահէր Շարթրի եպիսկոպոսը՝ գերպ. Պերնար-Նիքոլա Օպէրթէն: Վիօ, այլեւս թեկնածու է կաթողիկէ քահանայի մը պաշտօնին, բայց Հռոմ պատուելիի իր ձեռնադրութիւնը չի ճանչնար, ուրեմն, քահանայ կը ձեռնադրուի հաւանաբար գալ տարի, պատրաստութեան շրջանի մը աւարտին: Ծընած 1944-ին, ազատ-որմնադիր եւ կաթողիկէ հօրմէ, մկրտուած է Կաթողիկէ Եկեղեցին, բայց, 14 տարեկանին մտած է Լուտերական Եկեղեցի եւ պատուելի ձեռնադրուած 1968-ին: 1998-ին, Օկզպուրկ (Գերմանիա) ստորագրուած համաձայնագիր յայտարարութիւն մըն է «արդարացման» վերաբերեալ, Վատիկանի եւ Լուտերական Համաշխարհային Դաշնակցութեան միջեւ, որ համոզած է զինք ընտրութիւն մը ընելու:

ՀԱՐԲՈՒԽԻ դէմ կարգ մը դեղեր, ասկէ ետք, միայն դեղագրով պիտի ծախուին: Յայտնաբերուած է որ այդ դեղերուն որոշ բաղադրիչները վտանգաւոր են եւ կրնան պատճառ ըլլալ ուղեղային արիւնահոսութեան:

ԻՐԱՆԻ մէջ, բարենորոգիչ լրագրողը՝ Աքպար Կանճի վեց տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, այսինքն նախորդ դատապարտումը, Յունուարին, որ 10 տարուան բանտարկութիւն էր, մեղմացած է: Ամբաստանուած էր որ վնասած է Պետութեան ապահովութեան եւ մասնակցած Պէրլինի հակիսլամական համագումարի մը:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ: Ժամը 11-ին՝ Հոգեհանգիստ:

Date à retenir

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville de la Croix Bleue des Arméniens de France

organise

le Samedi 27 octobre

UNE SOIREE DANSANTE

A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann

avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

VIENT DE PARAITRE

LE MONDE DE LA BIBLE(*)

L'ARMENIE:
Mémoire de la Bible

Sommaire :

PRESENTATION (Pages 12 à 17)
Pâques dans le plus vieil Etat chrétien, par Nicole Jeanson;
Survol de l'histoire de l'Arménie, par Gérard Dédéyan;
LECTURE ARMENIENNE DE LA BIBLE (Pages 18 à 33);
La traduction arménienne de la Bible, par Jean-Pierre Mahé;
Un conservatoire de l'exégèse ancienne, par Folker Siegert;
Les Arméniens et la Liturgie de Jérusalem, par Charles Renoux,
Christologie de l'Eglise Arménienne, par Igor Dorfmann-Lazarev;
Les Eglise Arméniennes;
LES MANUSCRITS ARMENIENS (Pages 34 à 43);
Manuscrits bibliques, par Ionna Rapt;
Colophons arméniens: un dialogue entre les siècles, par Jean-Pierre Mahé.

(*) **Le Monde de la Bible** (Juillet-Août); 3et 5, rue Bayard, 75393 Paris Cedex 08 (en vente en kiosque).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN

Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;
— Programme touristique;
— Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

**

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec **l'Ensemble folklorique arménien**
NAVASART
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

ՅՈՒԼԻՍ 25 – ՕԳՈՍՏՈՍ 21, 2001

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ Խ. ԱԲՈՎԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Յուլիսի 25-ից հրաւիրում է Սփիւռքահայ վարժարանների ուսուցիչներին Երեւան՝ վերապատրաստութեան հայագիտական մէկամսեայ դասընթացքների:

Տասը տարուայ ընդմիջումից յետոյ սա երկրորդ փորձն է: Անցեալ տարի մեր կեդրոնում որակաւորուեցին 13 երկրներից ժամանած հայ ուսուցիչներ:

Այս տարի դասընթացքները կ'ընթանան երեք փուլերով՝ նախակրթարանների ուսուցիչների, միջին կարգի դասարաններում աշխատող ուսուցիչների եւ երկրորդական (աւագ) վարժարանների ուսուցիչների համար առանձնացուած ծրագրերով:

Ուսումնական – առարկայական ցանկերը մշակուել են Սփիւռքահայ ուսուցիչների Ա. համագումարի (Նիս, 1996) պահանջներին համապատասխան եւ հաստատուել են 2000 թ. ՀՀ ԿԳ նախարարութեան Կոլեգիայի նիստին:

Վերապատրաստութիւնն ընթանում է արեւմտահայերէն գրական լեզուով: Պարսկահայերի համար վերապատրաստութիւնն իրականացւում է արեւելահայերէնի հիմունքներով: Գործածական գրութիւնը բոլոր դէպքերում մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է:

Դասընթացքներ են նախատեսւում նաեւ (յետխորհրդային ԱՊՀ երկրների) ուսուցիչների համար, որոնց համար նախարարութիւնը նոյնպէս մշակել է առանձին վերապատրաստութեան ծրագիր:

Մասնագէտներին հրաւիրում ենք պայմանագրային սկզբունքով՝ ներգրաւելով Հայաստանի եւ Սփիւռքի բարձրակարգ գիտնականներին ու մանկավարժներ:

Ամառնային դասընթացքն անվճար է ուսուցիչների համար:

Ժամավճարները եւ հանգստեան օրերին կազմակերպուող պտոյտները Հայաստանի մէջ հոգում են ԿԳ Նախարարութիւնը (պետպատուէր) եւ Լոս – Անճըլըսի «Պոլսահայ Միութիւն» կազմակերպութիւնը:

Դէպի Երեւան եւ հակառակ ուղղութեան ծախքերը եւ Հայաստանում կեցութիւնը լուծում են ժամանած ուսուցիչները կամ նրանց աջակցող վարժարանները: Կեդրոնն առաջարկում է Երեւանի Պետական Համալսարանի յարմարաւէտ եւ խիստ մատչելի հիւրատունը: Հայաստանի Քրիստոնէացման 1700-ամեակի առթիւ դասընթացքներին զուգահեռ կ'իրականացուի մշակութային հարուստ ծրագիր:

Այս տարուայ գարնանն ու ամրանը ՀՀ Արտաքին գործերի Նախարարութիւնը ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան առաջարկով համապատասխան յանձնարարականներ է իջեցրել արտասահմանեան մեր դեսպաններին եւ հոգեւոր թեմական կառոյցներին՝ համալրելու համար ուսուցչական խմբերը:

Յայտեր կարելի է ներկայացնել ինչպէս Արտաքին գործերի Նախարարութիւն, Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան Սփիւռքի բաժին (վարիչ Պր. Նուրի Նաւոյեան):

Հեռաձայն. –
(374 1) 589.619 — (374 1) 581.391
e-mail : yurinavoyan@yahoo.com

Այնպէս էլ՝ ուղղակի «Սփիւռք» գիտաուսումնական կեդրոն:

Կեդրոնի հասցէն. –
Souren Danielyan
13 Alex Manoogian Str.,
375070, Yerevan, Armenia Rep.
Tél.: (374 1) 555.830 — (374 1) 617.724
e-mail : spyurksd@netsys.am

Date à retenir

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **S O I R E E D A N S A N T E**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «Gaidzag's»**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 19
JEUDI
19 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·213 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20·213

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 17 / 18)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ Է ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան Յուլիս 17-ին յայտարարած է թէ կը հրաժարի Ժողովրդական կուսակցութենէն, այն պատճառաբանութեամբ որ հոն սկսած են տիրել հիմնադիր Կարէն Դեմիրճեանի սկզբունքներուն եւ գաղափարներուն խորթ եւ վտանգաւոր բարքեր: Ա. Խաչատրեան կ'ըսէ թէ կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդը նեղմիտ ընթացք ունի եւ իր կարծիքին անհամաձայն անդամները քաղաքական հետապնդումներու թիրախ կ'ընէ. այդ ձեւով շարքերէն հեռացուած կամ մեկուսացուած են Կ. Դեմիրճեանի շատ մտերիմներ: Ինք ջանացած է որ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը վերադառնայ պետականութեան եւ կուսակցական մեծ ներուժ պարունակող դեմիրճեանական քաղաքական ուղղութեան, սակայն զգացած է որ կացութիւնը անյոյս եւ անհեռանկար է, ուստի որոշած է հրաժարիլ:

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՈՎ

Ադրբէջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւի կարծիքով ոչ մէկ արդիւնք տուած է Մինսկի խումբի նախագահներուն վերջին այցը Երեւան, Ստեփանակերտ եւ Բաքու: Ան ըսած է թէ մեծ յոյսեր կապած են անոնց միջամտութեան որպէսզի Հայերու կողմէ ստեղծուած վերջին մթնոլորտը մեղմանայ, բայց Երեւան անգամ մը եւս անդրդուելի մնացած է, փաստը տալով որ պատրաստ չէ փոխադարձ զիջումներու:

Նախագահ Ալիեւ եւս դժգոհութիւն յայտնած է կարգաւորման յապաղումին. անոր համոզումով՝ Մինսկի խումբը իր երկրէն աւելի մեծ զիջումներ կը պահանջէ, քան խաղաղ գործընթացը կը նախատեսէ:

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ ԵՆ

Այնան կատարուելիք մարդահամարին համար կը նախատեսուի 1·5 միլիոն հարցաթերթիկ տպագրել, իւրաքանչիւրը 32 էջերով: Ամէն ընտանիք պէտք է մէկ հարցաթերթիկ լրացնէ: 1·5 միլիոնը կը համապատասխանէ Հայաստանի ընտանիքներուն թիւին, սակայն, կարելի պահեստներ, եւ այլն նկատի առած, այդ թիւ որոշուած է: Ինչ կը վերաբերի պիւտճէին՝ որ 206 միլիոն դրամի բաց ունի, Համաշխարհային դրամատուն, կարգ մը երկիրներու աջակցութեամբ պիտի լրանայ: Մարդահամարի ամբողջ ծախքը կը նախատեսուի 955 միլիոն դրամ, որուն 200-ը պիւտճէէն տրուած է, մնացածը՝ բրիտանական գործակալութենէ մը, ՄԱԿ-էն Համաշխարհային դրամատունէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ արգելք կը հանդիսանայ Եւրոպայի պաշտպանութեան ծրագրին, ինչ որ բաւական ջղագրգռած է 15-երը: Պրիւքսէլ հաւաքուած Յուլիս 16-ին, Եւրոպական Միութեան Արտաքին նախարարները քննած են Անգարայի վէթօն, ինչ կը վերաբերի ՕԹԱՆ-ի միջոցներու օգտագործման Եւրոպական Միութեան արագընթաց հակազդեցութեան ուժին կողմէ: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է, կ'ըսէ Հ. Վետրին, որ Թուրքիա պէտք չէ փորձէ դանդաղեցնել եւրոպական քաղաքականութեան պաշտպանութեան հաստատումը եւ պէտք է աւելի եւրոպական միջոցներ գործածէ իր տեսակէտները պաշտպանելու համար: ՕԹԱՆ-ի բոլոր երկիրները համաձայն են որպէսզի Ե. Մ.-ը օգտուի ծրագրումի իր միջոցներէն, բայց, Թուրքիա, անդամ ՕԹԱՆ-ի, եւ ոչ Եւրոպական Միութեան կ'ուզէ մասնակցիլ որոշումին, առարկելով որ եւրոպական գործողութիւնները կը վնասեն իր կենսական շահերուն:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Մարդկային իրաւունքներու Ատեանը Թուրքիան դատապարտած է 140 հազար տոլար հատուցում վճարելու ՏԷՓ-ի (Ժողովրդավարութեան կուսակցութիւն) հինգ երեսփոխաններուն, անոր փակումի որոշումին պատճառով: Այդ կուսակցութիւնը որ քրտամէտ է, փակուած էր 1994-ին: Անոր երեսփոխանները դատուած էին պետութեան ապահովութեան Ատեանին առջեւ ու 15-ական տարուան դատապարտուած. այդ դատավարութիւնն ալ ոչ արդարացի նկատուած է: Եւրոպայի Ատեանը պատճառաբանած է որ պետութեան ապահովութեան դատարանին մէջ վճիռ արձակողները իրենց զինուորական հանգամանքներով չէին կրնար անաչառ վարուիլ:

ՇԻՐԱՔ պէտք է լուծէ Ազգ. Ժողովը բայց Փաքուայի եւ Ժոսփէն ալ պէտք է քաշուի: Միւս կողմէ, աջը շատ բուռն կերպով կը դատապարտէ ընկերվարականներու հակազդեցութիւնները Շիրաքի ելոյթին դէմ: Փաթրիք Տէվէճեան կ'ըսէ թէ անուանարկութենէն ետք, անոնք նախատինքներու անցած են: Ամէնէն ծանր խօսքեր ըսողը եղած էր Ֆր. Հոլանտ, բայց, նախարարներ ալ ետ չէին մնացած: Մնաց որ, օտար մամուլն ալ խիստ է Շիրաքի հանդէպ, բառախաղով մը Լոնտոնի Ինտէփէնտէնթը կը գրէր. – «Les vacances de Mr. Culot», իսկ իտալական Լա Ռեփուպլիքայի Փարիզի թղթակիցն ալ կ'անդրադառնար «ընտրապայքարի ամբոխավար ելոյթի մը» մասին, որու ընթացքին Շիրաքի օգնեցին լրագրողները որ գոհացան երեւումով (փիկիւռասիոն):

ԳՐՈԶՆԻԻ հարաւը՝ Սարբիյէ – Աասալկի մէջ, ռուսամէտ չէչէն պատասխանատու մը սպաննուած է եւ երեք ոստիկաններ ալ ականներէ մեռած են: Ռուս զօրավարին՝ Վլատիմիր Մոլտենսկիի յայտարարութիւններէն ետք – կը դատապարտէր ոճիրները – Պուտին իսկ ստիպուեցաւ ընդունիլ որ «անկանոնութիւններ եւ չարաշահումներ եղած են ռուսական բանակէն ներս», աւելցնելով սակայն, որ թերեւս անխուսափելի է ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ այն երեք դատաւորները, որոնք քննութիւն կը կատարէին Շիրաքի հնչուն դրամով վճարուած ճամբորդութիւններուն վրայ, յայտարարեցին թէ ձեռնհաս չեն հարցաքննելու համար Հանրապետութեան նախագահը: Այս յետքայլը, առ այժմ, կը նշանակէ որ Սահմանադրութեան կառչողները յաղթած են: Երեք դատաւորները Ա. Ռիպըրոլ, Մարք Պրիւէ – Ֆուքօ եւ Ռ. Վան Ռիւիմպէք Յուլիս 17-ի ամբողջ օրը այս հարցը քննած են եւ 18 էջերու մէջ յայտնած արդիւնքը: Նոյն օրը հարցաքննած են Շիրաքի նախկին վարորդը, որ կ'ընդունի թէ պահարաններ տարած է Նէօյիի հանրապետական գրասենեակը, բայց, չէր գիտեր թէ մէջը ի՞նչ կար: Ամէն պարագայի մէջ, հարցը բոլորովին փակուած չէ, վերջին խօսքը կը պատկանի Բեկանիչ Ատեանին:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ յարձակման անցած են եւ Բեթղեհէմի մէջ առնուազն չորս մեռեալ կայ Համասի դէմ տարուած գործողութենէ մը: Միւս կողմէ, իսրայէլեան ոստիկանութիւնը արգիլած է յարգանքի արարողութիւն մը Ֆայսալ Հիւսէյնիի յիշատակին, Արեւելեան – Երուսաղէմի «Արեւելքի Տան» մէջ, որ ՊԱԿ-ի կիսապաշտօնական կեդրոնատեղին է: Հիւսէյնի խորհրդանիշն էր Պաղեստինցիներու պայքարին Արեւելեան – Երուսաղէմի ազատագրման համար եւ մեռաւ Մայիս 31-ին, Քուէյթ, ուր կը մասնակցէր Իսրայէլի դէմ ժողովի մը:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, նախագահ Ռախմոնովի մէկ խորհրդականը սպաննուած է Դուշամբէ: Պատասխանատուն էր միջազգային հարցերու:

ՄԵՏԻԱՅԻ (Ալժերիա) մօտ, Յուլիս 16-էն 17-ի գիշերը 12 հոգի եւս սպաննուած են:

ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN»

(12 juillet)

LES OUBLIES DU 20 HEURES

LES SOURCIERS DE SAINT-THADEE

Շաբաթաթերթը հինգ նկարազարդուած էջեր նուիրած է Ս. Թադէի ուխտագնացութեան, ընդհանուր ակնարկ մը նետելով Հայոց պատմութեան վրայ: Գրութեան եւ նկարներուն հեղինակն է Փասքալ Մակեսեան: Գրութեան կցուած է նաեւ հարցազրոյց մը Փաթրիք Տէվէճեանի հետ:

Յօդուածին սկիզբը կը նկարագրուի Ս. Թադէի գիւղը, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ, Պարսկաստանի հիւսիս-արեւմուտքը, ուր յանկարծ կը ժամանեն 45 ճամբորդներ եկած, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն եւ նոյնիսկ Միացեալ – Նահանգներէն: Տեսարանը աստուածային է, կը գրէ Փ. Մակեսեան: Վանքը ամբողջութիւն մը կը կազմէ իր շրջապատին հետ, կ'ըսէ Գեղամ Գեւոնեան, որ կ'աւելցնէ. – «Այսպէս է որ Աստուծոյ ձօնուած գործերը կրնան իսկապէս հասկցուիլ՝ միացած զիրենք շրջապատող բնութեան»: Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Գ. Գեւոնեան այսպէս կը թարգմանէ այն վերացումը, զոր կը ներշնչէ այս վանական համալիրը, իսկական փարոս հայկական քաղաքակրթութեան: Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան հիմնադիր՝ Գ. Գեւոնեան, գլխաւոր պատասխանատուն Ս. Թադէի այս ուխտագնացութեան, քանիցս կազմակերպած է վանքին եւ շրջապատող եկեղեցիներու վերականգնման աշխատավայրեր, առաջինը՝ 25 տարի առաջ: Արեւմուտքէն, Հայերու խումբեր, Ֆրանսացի ընկերոջ մը հովանիին տակ (Ժան Մարթէն ԻՆՆԷՍ–ՔՈյէն) կուգային աշխատելու, դժբախտաբար իսլամական յեղափոխութիւնը երկիրը ինք իր վրայ փակեց քանի տարի, միայն անցեալ տարի է, որ ճամբորդներ եւ ուխտաւորներ կրկին ընդունուեցան: Գ. Գեւոնեանի համար ազատագրում մը եղաւ, – «Վերադառնալ այս վանքը այնպէս ինչպէս պիտի ըլլար առաջին անգամ ըլլալով: Կրկին զգացի այն մեծ ցնցումը դէմ առ դէմ գտնուելու այնքան խորհրդանիշներով լեցուած այս յուշարձանին առջեւ»:

Երկար կը խօսուի Ս. Թադէի մասին, անոր պատմութեան եւ ուր, ըստ աւանդութեան կը գտնուի Թադէոսի մարմինը, Քրիստոսի առաքեալ եւ Հայաստանը քրիստոնէացնող: Առանձին կը տրուին տեղեկութիւններ Հայաստանի քրիստոնէացման մասին 1700 տարի առաջ:

Կը նկարագրուի տարեկան ուխտագնացութիւնը Պարսկահայերու, անոնցմէ մէկը կը պատմէ. – «Ամէն տարի կուգանք, գրեթէ 30 տարի է, բայց, Յեղափոխութենէն ի վեր աւելի քիչ մարդ կայ: Կ'արտագաղթեն դէպի Եւրոպա, եւ Միացեալ – Նահանգներ, մանաւանդ Գալիֆորնիա: Աղջկանս հայկական դպրոցը, Թեհրան 18 հազար աշակերտ կար, հիմա 5000 են»: Յեղափոխութենէն ի վեր, Հայերու 50%-ը վերջնապէս հեռացած է: Յօդուածագիրը կը բացատրէ Իրանի այս քրիստոնեաներու դժգոհութեան դրդապատճառները: Քրիստոնեայ ըլլալը դժուար է գործի ասպարէզին մէջ ալ: Հայր Մաշտոց կը բացատրէ կացութիւնը. – «Այս վերջին երկու տարիներուն մեկնումներու յաւելում կայ, միջոց չունինք արգելք ըլլալու, որովհետեւ տնտեսապէս տկար ենք: Երբ ընտանիքները կը մեկնին, յաճախ տնտեսական պատճառներով է եւ չենք կրնար այդ մարդոց պէտք եղած նիւթական օժանդակութիւն տալ, ոչ ալ իրենց աշխատանք գտնել: Քաջալերուած աքսոր մը չէ իշխանութեանց կողմէ:

Ս. Թադէէն 15 քիլոմեթր հիւսիս, կը գտնուի Ձոր – Ձորի վանքը, շինուած 9-րդ դարուն: Վանքէն միայն շատ փոքրիկ եկեղեցի մը մնացած է, վերագտնուած 24 տարի առաջ Երկիր եւ Մշակոյթի քանի մը Ֆրանսահայերու կողմէ: Քար առ քար քակուած, վերաշինուած է եւ վերանորոգուած 80 մեթր աւելի բարձր, որպէսզի չողողուի նոր ամբարտակի մը ջուրերուն տակ: «Առաջին անգամ, կը պատմէ յայտաբերողներէն մէկը՝ փարիզցի բժիշկը՝ տոքթոր Արա Տանիէլեան, շատ յուզիչ էր, շատ քալած էինք, ծարաւ էինք եւ ճիշդ եկեղեցիին դիմացը պզտիկ աղբիւր մը գտած էինք, բայց, չէր տեսնուեր, այնքան նոյնացած էր լերան հետ: Մեր ծարաւը յագեցուցինք եւ կամաց – կամաց նկատեցինք ժայռերու մէջէն, ժայռերուն խառնուած: Հրաշք մըն էր»:

Յօդուածին կից հարցազրոյց մը կայ Անթոնիի երեսփոխան – քաղաքապետ՝ Փաթրիք Տէվէճեանի հետ: Սկիզբէն իր մէկ արտայայտութիւնը կայ. – «Մեր մեռեալներու պատանքը կրնայ միայն ճշմարտութիւնը ըլլալ»: Անդրադարձ մը կայ 2001 Յունուար 18-ի Ազգային Ժողովի նիստին, երբ վերջապէս օրէնքի ընոյթ առաւ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը: Բայց, հետեւանք, կը գրէ թերթը Ազգային Ժողովէն, յայտարարելու համար այդ ինքնութիւնը որու կ'ակնարկէ Փ. Տէվէճեան, երբ կ'ըսէ թէ ճանաչման մերժումը աղաղակող անարդարութիւն մըն էր մեր ինքնութեան դէմ: Ան կը բացատրէ այդ ինքնութիւնը. – «Նախ՝ ուրկէ կու գամ: Կաղամբի մը մէջ ծնած չեմ: Ծնունդն եմ ողբերգութեան մը, ցեղասպանութեան, որ զարնեց քաղաքական զգայնութիւնս, դրոշմեց գիտակցութիւնս, մտածողութիւնս»: Ան դեռ կը շեշտէ. – «Մեր ամբողջ մշակոյթը մեզի սորվեցուցած է ներել: Բայց, ներումը կրնայ տրուիլ միայն անոր որ դիմէ այդ ներումին»:

ՔԱՐՆ ԱԼ ՄԵՆՔ, ԹՌՉՈ՞ՒՆՆ ԱԼ...

Վերջին տարիներուն, Հայաստան–Թուրքիա յարաբերութիւններուն ստեղծած պարապին մէջ հոս ու հոն կազմակերպուած ձեռնարկներով, հանդիպումներով, անոնց մասին հրատարակութիւններով, «Հայեւթուրք երկխօսութեան» ջանք մը արձանագրուեցաւ: Անոր խօսքի բեմերը նախ գետեղուեցան քոլէճի կազմակերպութիւններու, յետոյ կամաց–կամաց համալսարաններու, քաղաքական շրջանակներու մէջ: Առաջին նախաձեռնութիւններէն դժուար չեղաւ նշմարել թէ այդ նորութիւնը «տրամաբանական» մէկ օղակն էր թրքական կողմէն պատրաստուած այն շղթային որ թաւական ճարտարութեամբ մշակուած ու հրապարակ հանուած էր, փակելու համար մօտ հարիւրամեայ պարտք մը: Այդ «պարտքը» Հայերու ցեղասպանութեան բաց մնացած հաշիւն կը վերաբերէր. անոր մասին Թուրք պաշտօնական կարծիքը միայն արհամարհանք ունենալով հանդերձ, հայկական կողմին ճանաչումի ջանքերը, միջազգային շրջանակէն յարմար դատուած պահուն սանոց տրուած դրական մեծ կամ փոքր արձագանգները, կարգ մը գործնական ճապկումներու մղեցին Թուրքերը: Անմիջապէս պէտք է շեշտել, որ, ինչպէս միշտ հաւանօրէն, այդ ճապկումներուն մէջ կարեւոր դեր խաղացող Հայեր ու հայկական կազմակերպութիւններ ալ գտնուեցան. թէ՛ Սփիւռքէն, թէ՛ Հայաստանէն: Անոնք եթէ երբեմն առաջնորդուած էին ցաւոտ թղթածրար մը վերջապէս փակելու անկեղծ, այլ միամիտ մղումէն, մեծ մասով թրքական բեմադրութեան մէջ ֆիկիւրանի դերին սա կամ նա պատճառով յօժարածներ էին:

Երկխօսութեան այս ջանքերով նախ համբաւին ուշադրութեան յանձնուեցան պատմաբան ու հրապարակագիրներու դասէն Թուրք դէմքեր. անոնք ներկայացուեցան որպէս այլախոհ, ճշմարտութիւնը ըսելու եւ գրելու յանդգնութեան տէր ու ատոր համար հալածուած, առնուազն արհամարհուած անձեր: Ուշագրաւ էր որ այդ խումբին մէջ քաղաքական մարդի պատկանող մարդ չէր ըլլար, յատակ ցոյց տալով նիւթին թրքական կողմէն գծուած սահմանները. չէ՞ր կրկնուած ամէն առիթի որ ցեղասպանութիւնը պատմութեան, պատմաբաններու վերաբերող հարց էր եւ ոչ քաղաքականին:

Ծանօթ է այն ընկալումը որ ունեցան այլախոհի պիտակով յայտնուած առաջին այդ անպաշտօն դեսպանները, հայկական շրջանակներու մեծ մասէն: Տասնամեակներով երկնքին մէջ փնտռածը յանկարծ առանց ճիգի երկրին վրայ գտնողի խանդավառութեամբ մեր բամբերութիւնները ոչ իսկ հարկ զգացին պրպտելու եւ տեսնելու թէ ի՛նչ կար պիտակին անդին: Այս առումով ամէնէն յատկանշական օրինակը կրնայ համարուիլ ընկերաբան – պատմաբան Թանէր Աքչամի պարագան: Ճիշդ է որ նորութիւն կրնար նկատուիլ Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով իր հատորը որ գոնէ չակերտներէն ազատագրած էր բառը: Իսկ այդքանը արդէն բաւարար էր, երախտագիտութեամբ, արցունքներով ողջունելու, մեծարելու, փառաբանելու համար զինք. մենք քէչով գոհացող էինք ու կարեւոր չէր որ Աքչամի գիրքով բուն տրուածը նորովի ինքնարդարացում մըն էր, թրքական ազգային ինքնութեան յապաղած կազմաւորումով բացատրող Հայերու ցեղասպանութիւնը: Զինք աշխարհի այս կամ այն ծագի հայկական արահները հրաւիրող այդ խանդավառներէն որոշ տոկոս մը այսօր անդրադարձած է ենթարկուած խաղին, բայց Աքչամ իր դերը յաջողութեամբ կատարած մըն է որուն հետեւորդները գրուեցին ու կը գրուեն այլազան բեմեր:

«Այլախոհ»ներով բեմադրուած այդ առաջին արարին յաջորդող նոր արար մըն է «Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբ»ը որ հրապարակուած գտաւ Յուլիս 10–ին: Այս անգամ ակներեւ են նախաձեռնութեան կիսապաշտօնական բնոյթ մը տալու ձգտումը եւ այդ ձգտումին եռին խաղերը քաշողներու գոյութիւնը: Այս անգամուան քայլին փոքր չափով մը քաղաքական, մարդն ալ մասնակից է, երկու երկիրներէն Արտաքին գործերու նախկին նախարարներու ընդգրկումով: Առաւել ուշագրաւը Հայաստանն ու Սփիւռքը համախոհ ներկայացնող պատկերն է, Հայաստանի նախկին նախարարին քով տեղ գրաւած երկու դէմքերով որոնց մէկը ԱՄՆ–ու Հայկական համագումարէն եկած է, միւսը՝ Ռուսաստանի պաղութէն: Առաջինին անձին մէջ կը շեշտուի ոչ միայն տեղւոյն հայութեան, այլ մանաւանդ ուղղակի ԱՄՆ–ու պաշտօնական դասուն առնուազն համաձայնութիւնը. նոյնն է պարագան Ա. Միհրանեանի որուն անձին մէջ կը շեշտուի Ռուսաստանի նախագահին խորհրդականի հանդամանքը:

Արդէն հայկական լրատուներու շրջանակին մէջ մատնանշուեցաւ թէ Հայաստանի երկու ներկայացուցիչներն ալ ՀՀՇ–ի շրջանի դէմքեր էին: Ասիկա արդարօրէն մտածել կու տայ թէ նման քանի մը ձեռնարկողները չեն ուզած մոռացումի մատնել այդ Շարժումին իշխանութեան շրջանին Թուրքիոյ եւ ցեղասպանութեան նիւթին նկատմամբ ցոյց տրուած կեցուածքը: Թրքական մամուլի ու նաեւ քաղաքական շրջանակի դէմքեր քանի՛–քանի անգամ քննադատական արտայայտութիւններ ունեցան իրենց ղեկավարներուն հասցէին, ըսելով, գրելով թէ Թուրքիա սխալ քաղաքականութիւն վարած էր Ազրպէյճանի ճնշումին ենթարկուելով ու անտեսելով Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի օրով Երեւանէն երկարող ձեռքը: Այս քննադատութեան, անոր ընկերացած պարբերական զղջումին մէջ անշուշտ միամտութիւն է բարիդրացնութեան ձգտումի պէս բաներ նշմարել: Հարցը միայն Թուրքիոյ չափով առնուած՝ առաւելապէս տնտեսական է, իսկ գլխաւոր մեծերու շահերուն, գործիքի տեսանկիւնէն, քաղաքական: Պարզ է որ եթէ հաշտութեան պէս վիճակ մը ստեղծուի, Թուրքիա սահմանը բանայ, թրքական ապրանքները աւելի կարճ ճամբով, հետեւաբար աւելի ցած գինով կը հասնին Հայաստանեան շուկաները, աւելի մեծ թիւով գնորդի մատչելի դառնալով: Ճիշդ է որ աւելի քան 60 միլիոննոց երկրի մը քով հազիւ 2 – 2·5 միլիոննոց շուկան ծովուն մէջ ջուրի կաթիլին կը նմանի, սակայն, յատկապէս տնտեսութեան ծանրակշիռ տագնապի Թուրքիոյ ներկային մէջ աւելի քան երբեք աւելորդ չէ մտածել թէ ամէն ծով ալ կաթիլներէ կը բաղկանայ....: Ինչ կը վերաբերի աւելի լայն, միջազգային չափով քաղաքական գործօնին, քանի՛ անգամ նիւթ եղան ու կը շարունակեն ըլլալ Կովկասի մէջ ԱՄՆ–ու նկրտումները, Ուաշինկթըն – Մոսկուա մրցակցութիւնը: Սխալ չէ հաւանաբար մտածել որ այդ երկու մեծ պետութիւններն ալ խաղի շահ մը կը տեսնեն Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու բարելաւումին մէջ:

Յանձնախումբին մէջ Երեւանէն երկու մասնակիցներուն ալ ՀՀՇ–ի շրջանէն ըլլալու պարագան անկարելի է անշուշտ չառնչել Լ. Տէր–Պետրոսեանի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեանի Հայեւթուրք յարաբերութիւններու բնականոնացնելու ուղղուած աշխատանքին: Ան իր պաշտօնը աւարտել ետքն ալ շարունակեց այդ աշխատանքը, յատկապէս Անգարայի, Պաքուի մէջ ունեցած շփումներով:

Ատոր քով որոշ չափով հարցականներու ծնունդ տուող է նախագահ Պուտինի հայ խորհրդականին մասնակցութիւնը նոյն յանձնախումբին: Ա. Միհրանեանի հոն ներկայութիւնը պէտք է նկատել խրկալէ՞ս Մոսկուայի համախոհութեան մէկ նշանը, թէ ԱՄՆ–ու նախաձեռնութեամբ բեմադրուածին մէջ աչք ու ականջ ունենալու ձգտում մը: Վստահաբար, յետագայ զարգացումներ յաւելեալ լուսաբանութիւն բերեն նման հարցականներու:

Յանձնախումբին մասին առաջին հրապարակումներէն ուշագրութիւն գրաւող այլ կէտ մը թրքական մամուլին այն մատնանշումն է որ երկու կողմերուն միջեւ ամէնէն ծանրակշիռը «1915–ին ապրուած դառն պատահարներ»ն են: Եթէ չակերտուած տարազումը կողմերէն ընդհանուր համաձայնութիւն կը վայելէ, կամ պիտի վայելէ, կը նշանակէ թէ Հայեւթուրք հաշտութեան այս նոր նախաձեռնութիւնը բնականոն յարաբերութիւններու բո՛ւն խոչընդոտը մէկդի ձգելու համախոհութիւնը ապահոված է:

Այլ խօսքով՝ ցեղասպանութեան իբրեւ թէ ճանաչումին կողմնակից «այլախոհ»ներուն իսկ կրկնածը թէ հարցը պատմաբաններուն պէտք է ձգել, այլեւս գոնէ կիսապաշտօն կերպով իւրացուած է հայ մասնակիցներէն ալ:

Այդ պարագային, յանձնախումբին վստահուած առաքելութեան կ'աւելնայ այլ տարածք մըն ալ որ այս անգամ կ'առընչուի Սփիւռքին. «1915–ին ապրուած դառն պատահարներ»ու վերածուած ցեղասպանութեան իրականութիւն մը, կարելի՞ է մտածել որ բազմակողմանի այս համաձայնութեան այլախոհին չվերածէ անոր առնուազն մէկ հատուածը: Ոչ ոք կրնայ սկզբունքով հիմնովին հակառակիլ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման. բայց ի՞նչպէս ընդհանուր վաւերացում կարելի է յուսալ «ցեղասպանութիւն – ապրուած դառն պատահար» շփոթէն, եթէ անշուշտ հաշտութեան յանձնախումբին առաքելութեան մաս չի կազմեր պառակտուած Սփիւռքի հեռանկարը իրականութեան վերածելու գործը:

Իսկապէս լաւ մտածուած, ճիշդ կազմակերպուած օղակ է Հայեւթուրք երկխօսութեան յաջորդած սա հաշտութեան յանձնախումբը. մէկ քարով քանի մը թռչուն զարնելու քաղաքականութիւն մը: Քարը արձակուած է արդէն ու կը մնայ տեսնել թէ հայութեան պարագային թռչունի դերով յայտնուածները շատախօս անծեղնե՞ր պիտի ըլլան, թէ խորամանկ ագռաւներ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

«ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊԱԼԻՍԸ»

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

ՍԵՊՈՒՀ ԼԱԶ–ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Մութին մէջ մնացած տաղանդաւոր պոլսեցի մտաւորական մը, աշակերտած 1838 – 1841, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին, հեղինակն է Արշակ Բ. եւ Հեղինէ պատմական ողբերգութիւններուն, որոնց մէջ գիտցած է պատկերացընել հոգեբանական ապրումները, միտքի եւ սիրտի պայքարները:

Մինասեան ձգած է բազմաթիւ անտիպ գործեր. Զապէլ, Արա Գեղեցիկ, Մարի եւ Խոսրով (Պոլսոյ կեանքէ առնուած), Տօննա Լէօնօրա, Սէլիմ Գ., Ապտիւլ Ազիզ, Ցեփթայէի աղջիկը, Ամբակում, Տիկին Սոփրոնիա, Փարթամ Ամիրայ, Սուտ Փիլիսոփայք:

Սեպուհ Մինասեան մինչեւ այսօր իր խակակաց արժէքը չէ գտած. ան ուսումնասիրուելիք եւ վեր հանուելիք դէմք մըն է: (Տես՝ Ճամաշեան, էջ 318):

Եւ տակաւին կայ խումբ մը թատերագիր պոլսահայ Մխիթարեան նախկին սաներու, անցեալ դարուն պատկանող, որոնց անունները կ'արժէ յիշել:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՃԷՄԵԱՆ

Հեղինակած է Անճարակ պսակը եւ Կոմիտասին ցուցակը:

ՅՈՎՍԷՓ ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Գրած է Բերայի հրդեհին մէկ գաղտնիքը եւ թարգմանած Վոլթէրի Մերոպէն:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՃԷՄԵԱՆ

Հեղինակ Տեր Սիրահարին եւ թարգմանիչ Շիլլէրի Աւազակները ողբերգութեան:

ՏԻԳՐԱՆ ՓԱՇԱ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

Հեղինակած է Մարի Ժանը–ը եւ հետամուտ եղած է պոլսահայ բեմերու վրայ ֆրանսական դասական ողբերգութիւններու ներկայացումներուն (Գոռնէյ, Ռասին, Մոլիէր, Վոլթէր):

ՏԻԳՐԱՆ ՏՕՄԻՆԵԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՍԱՅԵԱՆ, ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, ՌՈՄԱՆՈՍ ՍԷՏԷՖՃԵԱՆ

Բոլորն ալ հեղինակ թատերական գործերու եւ թարգմանութիւններու:

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Մխիթարեան Պոլիսը տուած է նաեւ բաւարար թիւով երգահաններ եւ երաժիշտներ: Յիշատակութեան արժանի են մանաւանդ Խոսրով Մանաս, Եդուարդ Եփրեմեան, Դաւիթ Դաւիթեան:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐՆԵՐ

Որ ամբողջ կէս դար կենդանացուցած են Պոլսոյ գրական կեանքը իրենց թերթերով, վէպերով, վիպակներով, հրապարակային ելոյթներով:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ (1827 – 1916)

Գրած է Բանասէր–ի մէջ. Հեղինակն է առաջին ռոմանթիք հայ վէպին. Խօսրով եւ Մաքրուհի:

ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ (1830 – 1901)

Թէեւ ծնունդով Զմիւռնիացի, կը վարէ Հասգիւղի Ներսիսեան վարժարանը, աշխատակցելով միաժամանակ «Մասիս»ին եւ 1861 – 1868 տարիներուն եղած է Պոլսոյ Պատրիարքարանին դիւանապետը:

ՅԱԿՈԲ ՈՍԿԱՆ (1824 – 1907)

Պոլսոյ մշակութային շարժումին բերած է իր աջակցութիւնը թարգմանութիւններով: Ունի քերթուածներ. սակայն հիմնականօրէն զբաղած է հրատարակութեամբ:

ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹ

Պատմական, գրական եւ ազգային գաւառին հարցերով զբաղող, ուշագրաւ դէմք մըն է: Պոլսոյ Հայրենիք–ի մէջ իր Տղու Հովիւներ–ը զինք ուշագրաւ դարձուցած էին որպէս լաւ հրապարակագիր, զարգացած եւ հայրենասէր անձնաւորութիւն:

ԲԱՐՍԵՂ ՇԱՀՊԱԶ (1883 – 1915)

Նահատակ գրագէտ, հրապարակագիր, խանդավառ ոգի եւ ջերմ հայրենասէր: Հրատարակած է «Ծաղիկ» գրական թերթը, «Կրակ» եւ «Մտրակ» թերթերը (Եգիպտոսի մէջ): Ազգային կեանքին մէջ կատարած է իրաւագէտ, ընկերաբան գըրողի դեր:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ (1852 1908)

Օրթագիւղի այս տաղանդաւոր զաւակը, հրապարակագրական արտադրութեամբ ամէնէն առատն ու որակաւորը՝ զոհ կ'երթայ իր հնչակեան նախկին ընկերներու (ինք յարած էր Վերակազմեալ – Հնչակեան կուսակցութեան) դաւաճան գնդակին, Գահիրէի մէջ, 1908–ին Փետրուար 12–ին Չորեքշաբթի գիշեր մը... արժանանալով ազգային յուղարկաւորութեան:

Արփիարեան հիմնադիրն է իրապաշտ դպրոցին մեր մէջ: Եղած է բեղուն արտադրող, դառնալով առաջնորդ մը հայ մամուլին: «Արեւելք», «Մասիս», «Հայրենիք» թերթերու մէջ դարձած էր յայտնի դէմք:

Իր Կարմիր Ժամուցը–ը, Հողու Զաւակ–ը, Ոսկի Ապրջան, Հովիւրդեները եւ հրապուրիչ նորավէպերու շարքը մինչեւ այսօր մեծ հաճոյքով կը կարդացուին:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

Անոնցմէ շատերը յիշատակելի արդէն, խօսելով ուրիշ բնագաւառներու տակ:

Պոլսի ծնունդ եւ Մխիթարեան ընտանիքին մաս կազմող ամէնէն կարկառուն դէմքերն են՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ, ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ԱՃԷՄԵԱՆ, ՎԱՀՐԱՄ ԱՃԷՄԵԱՆ, ԱՐԻՍ ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ, ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ եւ ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ

Իսրայէլ Տխրունի ծածկանունով ալ

խմբագրած է «Արշալոյս Արարատեան»ին, «Հայրենիք»ին: Մնած է 1885-ին, նահատակուած է Մեծ Եղեռնին:

ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ծնած 1886-ին, Վենետիկէն վերադարձին կ'աշխատակցի Պոլսոյ մէջ «Մեհեան»ի խմբագրութեան, Բազմավէպ-ի:

Վերջնականապէս Ֆրանսա հաստատուելով, ունեցած է մեկուսացած կեանք, բանաստեղծական խոր ապրում եւ լոյս ընծայած է Մագաղաթներ, Պոհեմականք, Սօսեաց Անտառ, Երկնէր Երկին, Բագիններու Կրակին Դէմ, Կարմիր Աւետարան ժողովածուները: Յետ մահու լոյս տեսած են իր գործերէն Վերջին Կաթիլներ, Հին Քերթուածներ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

«Մխիթարեան Պոլիսը» ունեցած է նաեւ իր քաղաքական դէմքերը եւ բարձրաստիճան պաշտօնեաները սուլթանական մայրաքաղաքին մէջ: Ցիշատակութեան արժանի են՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱԳԸԶ ՓԱՇԱ

Նախ մտած է Օսմանեան Արտաքին գործոց նախարարութեան Թարգմանութեանց գրասենեակը եւ հասած մինչեւ Սուլթանի անձնական գանձերու նախարարի պաշտօնին: Եղած է բանաստեղծ, գրագէտ եւ ունի յօդուածներ Հանդէս Ամսօրեայ-ի մէջ: Մեռած է Պոլիս 1912-ին եւ թաղուած Շիշլիի գերեզմանատունը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՐԱԳԱՇ

Շատ երկարատեւ հասակին կը նշանակուի հաշուակալ Ելեւմտական նախարարութեան, անձնական քարտուղար Աբդուլ Համիտի, ելեւմտական բաժանմունքի դիւանին պետ, եւ անդամ հաշուակալութեան ատեանին:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼ ՓԱՇԱ
(1842 – 1897)

Կ'ըլլայ տեսուչ մաքսատան, խորհրդական ելեւմտից նախարարին, սուլթանի անձնական գանձին նախարար եւ վէզիր: Կատարած է Եղիշէի մասին քննական ուսումնասիրութիւն մը:

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻՆԱՊԵԱՆ

Աշակերտ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի, վերադառնալով Պոլիս կը

ԴՈՂԱՑԻՐԹԷ ԴՈՂԱՑԻՐ

ԳՆԱԼԸ կզզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 5-ին, մեծ շուքով նշուած է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետաց տօնը նախագահութեամբ Մեսրոպ պատրիարքի: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, բոլոր ներկաները հաւաքուած են Կազդուրման կայանի յարակից ճաշարանին, ուր պատրաստուած էր սիրոյ սեղան մը, որու նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Խօսնակը եղած է Լսաեան վարժարանի ուսուցչուհիներէն՝ Այտա – Արմենուհի Գայնքյէր: Ան իր բացման խօսքին մէջ, երախտագիտական արտայայտութիւններ ունեցած է հայ գրերու գիւտարար Սահակի եւ Մեսրոպի հանդէպ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, Հուսկ Բանքը արտասանած է Պատրիարքը, որ ծանրացած է հաւատք, մշակոյթ եւ ինքնապաշտպանութիւն նիւթերուն վրայ, շեշտելով թէ մենք մեր գոյութիւնը կը պարտինք այս երեք կռուաններուն:

կոչուի քաղաքական պաշտօններու: Պետական փաստաբան, Կայսերական գանձին խորհրդական, Հանքերու, Անտառներու եւ Երկրագործութեան նախարար:

.

Նպատակադրած էի «Մխիթարեան Պոլիսը» ներկայացնել, իր բոլոր երեսներով, բայց հպանցիկ կերպով, առիթ տալու համար որ, յարմար առիթով մը, ան աւելի եւս ուսումնասիրուի եւ խորացուի, որովհետեւ իսկապէս յատուկ գլուխ մը կրնայ կազմել նոր ժամանակներու մեր գրական-մշակութային պատմութեան մէջ:

Մխիթարեանց փոյթ. պատմական կեդրոններն ալ (Վենետիկ եւ Վիեննա) դիւանային անսպառ գանձեր կը պարունակեն, որոնց վրայ ոչ միայն Մխիթարեան Հայրերը, այլ համայն հայութիւնը պէտք է գուրգուրայ եւ չահագործուի:

Հ. Ց. Պ.

(Շար. 5 եւ վերջ)

Ս. Ղազար
Յուլիս 8, 2001

ՕՐՈՒԱՆ ԾԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈԼՍԹՈՅԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Մոսկուայի հարաւակողմը, Թուլայի մօտ կը գտնուի Եասնայա Փոլիանան որ վիպագիր Թոլսթոյի ընտանեկան կալուածն է: Հոն, անոր թանգարանին բացումին 80-րդ տարեդարձը նշելու պացողները, Յունիս 10-ին, հաճելի անակնկալը ունեցան տեսնելու թէ հաստատութեան նոր տնօրէնը Վլատիմիր Թոլսթոյ որ մեծ վիպագիրին ծոռան ծոռն է, ինչպէս կարգի բերած է կալուածը:

Ան, 38 տարեկան նախկին լրագրող մըն է. Մշակոյթի նախարարութեան մէջ պաշտօն վարած, հինգ տարի առաջ ալ Եասնայա Փոլիանայի տնօրէնութեան կոչուած է: Այդ օրերուն շատեր մտածած էին որ արտասահմանի մէջ հաստատուած այդ շառաւիղը պիտի սեփականաշնորհէ կալուածը եւ օտարականներու ծախէ: Մինչդեռ հակառակը պատահեցաւ. ան խիկական ժառանգորդի մօտեցումով ձեռք առաւ կալուածը, զայն օրինակելի դարձնելու, պապերուն ժամանակուան անոր փայլը վերադարձնելու նպատակով:

Եասնայա Փոլիանայի ամէն մէկ շէնքը, հարիւրամեայ թմփիներէն խիրաքանչիւրը, արահետները, պարտէզները կը պահեն մեծ գրողին յիշատակը: Վլատիմիր Թոլսթոյ համոզուած է որ իր պարտականութիւնն է հոն վերստեղծել ԺԹ. դարու ռուսական մեծ կալուածի մը մթնոլորտը, Ի. դարու հետքերը ջնջելով անոր վրայէն:

Անոր ծրագիրները անշուշտ գումարներու եւ ժամանակի կը կարօտին: Երիտասարդ տնօրէնը որոշած է պետական օժանդակութեանց չսպասել: Պատրաստած ծրագիրը կ'երկարի մինչեւ 2028 որ Թոլսթոյի ծննդեան երկուհարիւրամեակի տարին է: Կարենալ իրագործելու համար իր ծրագիրները, ան պապուն թանգարանին շուրջ արդիական ենթակառոյց մը ստեղծելու ջանքին մէջ է: Ներկայիս կալուածը ունի խնձորի ծառաստաններ, հանրային պարտէզ մը, հին շէնքեր, լճակ մը. բայց նաեւ անոր մէջ տեղաւորուած են հրատարակչատուն մը, պատկերասրահ մը եւ զբօսաշրջական գրասենեակ մը: Վլատիմիր Թոլսթոյի նպատակը այցելուներ գրաւելէ զատ այդ վայրը զբօսաշրջական արտադրութեան մը վերածել է որ կարենայ մրցակցիլ ազգային ու միջազգային շուկաներուն վրայ: Արձակուրդի կեդրոն մը ըլլալու համար կալուածը պէտք է արդիական պանդոկի համալիր մը ունենայ մօտը: Մոսկուայի երկաթուղիին գործակցութեամբ կը նախատեսուի վերականգնել մօտակայ կայարանը եւ նոյնիսկ Մոսկուայի եւ Եասնայա Փոլիանայի միջեւ սպասարկութեան դնել փոքր, զբօսաշրջական կառախումբ մը: Այսուհետեւ թանգարանը պիտի կոչուի Եասնայա Փոլիանա եւ Լեւ Թոլսթոյ անուններով:

Առեւտրական շարք մը միջոցներով թանգարանին հարկաւոր հիմնադրամ մը ստեղծելու ջանքը կը գործադրուի: Հոն աշխատողներուն թիւը 97-էն 400-ի բարձրացած է: Վլատիմիր Թոլսթոյ կը բացատրէ՛ որ արտասահմանէն բազմաթիւ բարեկամներ կ'աջակցին իրեն, առանց որ ինք բան մը խնդրէ: Իրենք միայն միասնական ծրագիրներ կ'առաջարկեն: Ծրագիրներուն ամէնէն մեծը կը վերաբերի կրթական կեդրոնի մը հիմնումին որ պիտի երկարի մանկապարտէզէն համալսարան:

Արդէն որոշ ոգեւորութիւն մը կը տիրէ հոն. ժողովրդական տարեկան քերմէսները աւանդութեան վերածուած են, թատերական ներկայացումներ կը տրուին, տունը ընտանեկան խիկական կալուածի մը հիւրընկալ մթնոլորտը գրեթէ վերագտած է: Այդ մթնոլորտին մէջ վիպասանը այլեւս անմատչելի դասական մը չէ, այլ՝ ապրող գրագէտ մը որ մտերմաբար կը ճանչնար եւ կը հասկնար ռուսական կեանքին բոլոր երեսակները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԾԱՂՐ

Երկու ընկեր զբօսնում են ծովափին եւ տեսնում են ցուցանակ. «Խեղդուողին փրկելու համար՝ 100 տոլար...»:

– Լսիր, արի դու ձեւացրու, որ խեղդւում ես, իսկ ես քեզ կը փրկեմ: Փողը կը կիսենք:

Համաձայնում են: Մէկը նետւում է ջուրը եւ սկսում գոռալ.

– Օգնեցէք, խեղդւում եմ...

– Դու խեղդուիր, ոչ թէ գոռա: Ցայտարութեան մէջ նաեւ գրուած է. «Խեղդուածի դիակը գտնելու համար՝ 200 տոլար...»:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

Ասատիկ կառք մը կեցուց, մարդուն հետ մէջը մտաւ եւ կառապանին հրամայեց, որ Ղալաթիա տանի զիրենք:

Ջղագրգիռ վիճակ մը ունէր. այդ մարդուն հանդիպումը գլուխը շփոթցանց նետած էր: Առտուընէ ի վեր գործերը չէին ընթացած էին, եւ ահա՛ յանկարծ նախողութիւնը գլուխը կը հալածէր:

Այսուհանդերձ ինքզինքը զսպեց, նոյնիսկ ժպտուն դէմք մը առաւ եւ սիկառէթ հրամցուց մարդուն:

– Հիմա յիսուն ոսկիի գանձում մը պիտի ընեմ, – ըսաւ, – քու առնելիքդ կը վճարեմ, եթէ պէտք ունիս մի՛ քաշուիր, ըսէ՛, աւելի տամ...

– Չէ՛, շնորհակալ եմ, – ըսաւ մարդը, – իմ տալը ոսկիս եթէ տաս՝ բաւական է:

– Ծշմարիտ կ'ըսեմ, եթէ պէտք ունիս 15 – 20 ոսկի տամ բացէն... երբ որ ունենաս՝ կը վճարես:

– Պէտք չունիմ, Ասատի՛կ էֆէնտի, տասը ոսկին իմ գործս կը տեսնայ, ինչո՞ւ պարապ տեղը պարտքի տակ մնամ:

– Պարտքը ի՞նչ խօսք է, բարեկամաբար կու տամ, երբ որ ուզես՝ այն ատեն վճարէ՛, ես առանց պզտիկ բաներու չեմ նայիր, այսօր ես ունիմ՝ քեզի կու տամ, վաղն ալ պէտք ունենամ՝ նէ՝ քենէ կ'առնեմ... դրամը ինծի համար կարեւորութիւն չունի, էականը բարեկամութիւնն է:

Այս խօսքերը լսելով՝ պարտապահանջը հիմա ամօթ կը զգար այնքա՛ն յամառօրէն իր առնելիքը պահանջած ըլլալուն համար:

«Պէտք չէր, որ ծանր խօսքեր ընէի, – կը խորհէր, – ու գլուխը վշտացնէի, այս մարդը ազնիւ մարդ մըն է եւ յայտնի է, որ մէկուն դրամը չուտեր»:

Երբ Ղալաթիա հասան, Ասատիկ կառքը կեցնել տուաւ Խավեար խանի առջեւ, վար ցատքեց եւ խանը մտաւ. միւսը կը հետեւէր իրեն: Ասատիկ գրասենեակ մը մտաւ, պահ մը խօսեցաւ, յետոյ ուրիշ գրասենեակ մը մտաւ, անկէ ալ դուրս ելաւ:

– Դեռ չէ եկած, – ըսաւ մարդուն, – արդէն գիտէի, որ պիտի չկրնանք գտնել, քանի որ ժամը 2-ուկէսին խօսք տուած էր, եւ դեռ ժամը մէկն է... գիս պարապ տեղը գործէս ըրիր, ես Պոլսոյ կողմը տակաւին մարդիկ ունէի տեսնելիք, ինչ որ է, դուն այստեղ սա մահալլէպիճիին խանութը սպասէ, ես հիմա կու գամ... փախլավա մը կեր...

– Շնորհակալ եմ...

– Կե՛ր, ճանըմ, աղէկ փախլավան նշանաւոր է...

Եւ մարդուն թեւէն բռնելով՝ մահալլէպիճիին խանութը խօթեց, յետոյ խանութպանին հրամայեց.

– Էֆէնտիին աղուոր խայմախլը փախլավա մը տուր... ես հիմա կու գամ, Մէհմէտ Ալի փաշա խանը մէկը պիտի տեսնեմ, չըլլայ, որ երթայ...

Եւ Խավեար խանէն դուրս ելաւ, արագ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի Թիւնէլ, տոմսակ մը առաւ եւ տակը վարկեանէն հասաւ Բերա:

– Օ՛ֆ, – ըսաւ մեծ շունչ մը առնելով, այս փորձանքէն ալ ազատեցանք...

Իր ուրախութիւնը շատ կարճ տեւեց սակայն: Հազիւ թէ դէպի Շիտակ ճամբան քանի մը քայլ առած էր, թաւ պեխերով, խոժոռադէմ մարդ մը գլուխը դիմաւորեց:

– Փա՛ռք Աստուծոյ, երեսդ տեսանք, – ըսաւ յանդիմանական շեշտով մը:

– Վա՜յ, պէյս, ինչպէ՞ս էք, աղէ՞կ էք, ո՞ւր էք, չէք երեւար կոր, – հարցուց Ասատիկ ժպտուն դէմքով մը, – երէկ իրիկուն ժամերով սպասեցի քեզի, ինչո՞ւ չեկար...

– Ո՞ւր սպասեցիր:

– Հոն, ուր խօսք ըրած էինք... Լիւքսէմպուրկին սրճարանը:

– Ինչպէ՞ս Լիւքսէմպուրկ, – գոչեց միւսը, – Լիւքսէմպուրկի դիմացի սրճարանը ժամադիր եղանք, եւ ես երկու ժամ սպասեցի քեզի այնտեղ:

– Սխա՛լ, պէյս, սխա՛լ, Լիւքսէմպուրկ ըսի ես քեզի:

– Ասատի՛կ էֆէնտի, հետս կը զբօսնի՞ս կոր... Լիւքսէմպուրկի դէմը չըսի՞ր...

– Այլահ, ալլահ, կ'երեւայ, որ դուն աղէկ չես հասկցեր... ես քեզի Լիւքսէմպուրկ ըսի եւ հակառակ, որ շատ մըն ալ կարեւոր գործեր ունէի, ամէնքը ձգեցի, վազեցի եկայ, որ ատենին հասնիմ ժամադրութեան:

– Ինչ որ է, – պատասխանեց միւսը, – հիմա որ զիրար տեսանք, հաշիւնիս մաքրենք:

– Ա՛խ, երէկ իրիկուն ինչպէ՛ս սխալեցար ու ժամադրութեան չգտնուեցար, – գոչեց Ասատիկ, – հիմա հաշիւդ մաքրուած պիտի ըլլար, դուն չեկար, ես ալ քեզի գտնելու դրամը ծախսեցի, բայց հոգ չէ... վաղը քեզ ո՞ւր կրնամ տեսնալ:

– Ալ չափը անցուցիր, ամիս մըն է գիս կը խաղցնես կոր, սա դրամը պիտի տա՞ս, թէ ոչ:

– Վաղը տեղէ մը յիսուն ոսկի պիտի առնեմ, կու տամ, մեծ բան մը չէ արդէն, տասնըհինգ ոսկին ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, խօսքը ընելը անգամ չարժեր:

– Եթէ քեզի համար կարեւորութիւն չունի, ինծի համար մեծ կարեւորութիւն ունի, ես դրամս կ'ուզեմ:

– Եղբա՛յր, դրամդ չեմ ի տար ըսի՞ քեզի:

– Ինչո՞ւ պիտի չի տաս:

– Ուրացա՞յ, տալիք չունիմ ըսի՞...

– Ինչպէ՞ս կրնաս ատանկ բան մը ըսել:

– Ուրեմն ի՞նչ այդչափ վրաս կ'իյնաս ... դրամդ պիտի տանք, պարմանալի բան...

– Ե՞րբ պիտի տաս...

– Վաղը իրիկուն եկուր, առ դրամդ, լմննայ խնդիրը:

Այսպէս խօսելով հասած էին մինչեւ ռուսական դեսպանատունը, որուն դէմը կը գտնուէր Սթրազպուրկ գարեջրատունը:

Ասատիկ հոն մտաւ՝ պարտապահանջն ալ միասին ներս քաշելով:

(Շար. 22)

Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան եւ զաւակը՝ Ֆիլիփ,

Տիկին Անժէլ Ղազարեան եւ աղջիկը՝ Սօնիա,

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Խանճեան (Պէյրութ),

Բումէլեան, Խանճեան, Պօղոսեան, Գավունճու ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խանճեան – Մարաշցի)

մահը, որ պատահեցաւ, 2001 Յուլիս 10-ին, 97 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 20, ժամը 13·30-ին Իսի – Լէ – Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին,

6, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

Փոխան ծաղկեպսակի, նուիրատուութիւնները ընել Ղարաբաղի որբերուն

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

Որեւէ մահազդ չըկուած ըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեանի :

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիւս զոհունակ ուրախութեամբ կը յայտնենք, թէ՝

Ֆրանսայի Ազգային Տօնին (Յուլիս 14) առիթով կատարուող Նշանակումներու շարքին՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ
ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Եւրոպայի
Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ
Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
Բարձրաշնորհ
Տ. ԳԻՒՏ Արքեպս. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

պարգեւատրուած է

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԳԻ
ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳէՈՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ
աստիճանով՝

Commandeur de la Légion d'Honneur

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 22
Պայծառակերպութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին :
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23
Բ. օր Վարդավառի :
Յիշատակ Մեռելոց
ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց» :
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ :

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ :
ժամը 11-ին՝ Հոգեհանգիստ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
NAVASART
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

**

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une SOIREE DANSANTE
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «Gaïdzag's»**

**

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

50ème Anniversaire
du Pèlerinage
à SAINT-GREGOIRE
de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par
Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes

l'Homélie sera prononcée par
Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Avec la participation de la Chorale
SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre

Renseignements & Réservations :

— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**

— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——

Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :

- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքալոկ

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան :

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 20
VENDREDI
20 JUILLET
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·214 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20·214

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 18 / 19)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿՐՆԱՅ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻԼ

Ժողովրդական կուսակցութեան քարտուղար Վ. Մկրտչեան անդրադառնալով Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի կուսակցութենէն հրաժարելուն, ըսած է թէ ան գիտէր որ հաւանական էր իր հեռացումը, քանի կար քաղաքական խորհուրդին որոշումը: Ան ըսած է նաեւ որ Ազգային Ժողովի նախագահի պաշտօնը Ժողովրդական կուսակցութեանը եղած է եւ քաղաքական բոլոր ուժերը հաւանական է որ պահանջեն Ա. Խաչատրեանի հրաժարականը:

«ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԸ ՔԱՅՔԱՅՄԱՆ ԵԶՐԻՆ

Ազգ. Ժողովի «Կայունութիւն» խումբի անդամ Յ. Յակոբեան հրաժարած է Յուլիս 18-ին: Հրաժարումը բացատրած է խումբին ղեկավար Վ. Այվազեանի սխալ նկատած աշխատանքով որուն հետեւանքը եղած է 23 երեսփոխաններու մեծ մասին կորուստը: «Քանի որ Վ. Այվազեանի նախարարութեան խնդիրը հասունցել է, չեմ ուզում որ իմ անունն էլ լինի նրան սատարողների ցուցակի մէջ» ըսած է ան: Նոյն հարցին մասին Վ. Այվազեան ըսած է թէ տակաւին քննարկումի փուլին է: «Կայունութիւնը» ներկայիս 10 երեսփոխան ունի եւ եթէ ղեկավարը նախարար նշանակուի, խումբը կը լուծուի:

ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ. – «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀԱՐ»

Պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հարցումին թէ իր երկիրը ինչպէս կը վերաբերի ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին, Բրիտանիոյ դեսպանը Թ. ճոնս ըսած է. «Մեր երկրին մէջ կը ճանչնանք ցեղասպանութիւնը որ գործուած է Հայերու դէմ 1915 – 1923 թուականներուն: Մենք անիկա կը կոչենք պատահարներու սարսափելի շարք մը»:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Սուրիոյ Ազգային Ժողովի նախագահին գլխաւորած պատուիրակութիւնը Յուլիս 18-ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան արաբական երկիրներու հետ յարաբերութիւններու մարզին մէջ առանձնայատուկ կարեւորութեամբ անդրադարձած է հայ-սուրիական կապերուն: Նախագահը ըսած է թէ հայ ժողովուրդը երբեք չի մոռնար 1915-ին յաջորդած շրջանին Սուրիոյ բացառիկ դերը հայութեան կեանքին մէջ: «Սա ազգի յիշողութիւնն է որ փոխանցւում է սերունդէ սերունդ եւ յատուկ վերաբերմունք ձեւաւորում երկրի ու ժողովրդի նկատմամբ» ըսած է ան:

Զրոյցին նիւթ եղած են տնտեսական գործակցութեան հեռանկարները: Այս էր Քատտուրա Սուրիոյ նախա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՍՓԷՆ ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷ ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ ԿՈԴԵԿՈՉԵՆ

Չորեքշաբթի, Յուլիս 18-ին, նախարարապետ Լ. Ժոսփէն հրապարակեց մանրամասնութիւնները տասը գաղտնի հիմնադրամներուն, որոնց մասին Շիրաք կարգ մը ակնարկութիւններ ըրած էր Յուլիս 14-ի իր հարցազրոյցին ընթացքին: Խորհրդարանին քուէարկած 393 միլիոն ֆրանքը 2001-ի համար հետեւեալ ձեւով բաշխուած է. –

Արտաքին ապահովութեան ընդհանուր տնօրէնութիւն. – 234 միլիոն:

Կառավարութիւն. – 159 միլիոն, որ կը բաժնուի սա պէս. – Վարչապետութիւն 133 միլիոն, Ելիզէ 24 միլիոն, Արտաքին նախարարութիւն 2 միլիոն:

Վարչապետութեան 133 միլիոնն ալ, իր կարգին, կը բաժնուի հետեւեալ ձեւով.–

Մաթինեոնի ներկայացուցչական ծախքեր եւ զանազան ձեռնարկներ. – 36 միլիոն:

Անձնակազմի անդամներու պարգեւներ եւ նախարարապետին ապահովութեան առնչուող ծախքեր. – 24 միլիոն:

Կառավարութեան ամէն մէկ անդամ ամսական շուրջ 131.000 ֆրանքի պահարան մը կը ստանայ (52 միլիոն), Մարդասիրական կամ հիմնարկներու ֆինանսաւորում 12 միլիոն:

Մնացած գումարը որ դեռ չէ ծախսուած 9 միլիոն ֆրանք է:

Միւս կողմէ, դատաւորները յայտնելով հանդերձ թէ ձեռնհաս չեն Հանրապետութեան նախագահը հարցաքննելու, 18 էջնոց իրենց տեղեկագրին մէջ ճնշումը չեն պակսեցներ եւ կ՚ոգեկոչեն Բարձրագոյն Ատեանը, հաստատելով Շիրաքի հնչուն դրամով կատարած վճարումներուն գումարը՝ 2.4 միլիոն ֆրանք:

Իրենց եզրակացութիւնն այն է որ միայն Բարձրագոյն Ատեանը ձեռնհաս է ունկնդրելու Հանրապետութեան նախագահը եւ այս, որեւէ ձեւով, դէմ չէ իշխանութեանց բաժանման սահմանադրական սկզբունքներուն:

Դատաւորներու այս տեսակէտը թունաւոր նուէր մըն է Շիրաքի համար: Տեղեկագրին մէջ, մանրամասնօրէն կը թուեն այն դրդապատճառները, որոնք կ՚արգարացնեն նախագահին ունկնդրութիւնը, բայց, կ՚ըսեն՝ մենք ձեռնհաս չենք այդ գործը ընելու համար, թող ուրիշը ընէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԵՆՈՎԱՅԻ մէջ, ուր Յուլիս 20-ին կը բացուի ժէ 7+1 վեհաժողովը, ապահովութեան աննախընթաց միջոցներ ձեռք առնուած են, քանի հոն հաւաքուած են նաեւ համաշխարհայնացումի ընդդիմադիրները, որոնք թէեւ խոստացած են խաղաղ ցոյցերու դիմել: Ոստիկանութիւնը գրաւած է դանակներ, սուրեր, կեղծ ատրճանակներ եւ ռումբ պատրաստելիք նիւթեր: Ժողովին օրակարգի նիւթերն են. – առողջապահութիւն, կլիմայ, աղքատութեան դէմ պայքար, համաշխարհային տնտեսութիւն: Անշուշտ պիտի խօսուի նաեւ Միջին-Արեւելքի եւ Մակեդոնիոյ մասին: Ղարաբաղի հարցն ալ պիտի ծեծուի առնուազն Շիրաքի, Պուտինի եւ Պուշի միջեւ:

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ առաջին անգամ ըլլալով մամուլի ասուլիս մը տուած է Յուլիս 18-ին եւ ենթարկուած լրագրողներու հարցումներուն: Ծեծուած են գրեթէ բոլոր հարցերը՝ ՕԹԱՆ, Չէչէնիոյ պատերազմ, Դումայի գործունէութիւնը, Ռուսաստանի արդիականացում, Քուրիլ կղզիներ, մինչեւ իսկ իր շունին գոյնը: Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան հակահրթիռային վահանի ծրագրին, Պուտին ապահովութիւն տուած է որ Ռուսաստանի եւ Չինաստանի կողմէ հասարակաց պատասխան չկայ. – «Ամէն մէկ Պետութիւն կ՚որոշէ թէ ի՛նչ կ՚ուզէ ընել: Չինաստանի հետ միասին պատասխան մը չենք ծրագրեր: Ռուսաստան հարկ եղած միջոցները ունի իր իսկ պատասխանը ներկայացնելու համար: Պատրաստ ենք ամէն հաւանականութեան»: ՕԹԱՆ-ը թշնամի մը չի նկատեր, բայց, երբ իրեն կ՚ըսուի թէ քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է, այն ատեն ինչո՞ւ Քոսովոն կը ռմբակոծէ: Ինք երեք առաջարկ ունի Եւրոպայի պաշտպանութեան համար. – լուծել ՕԹԱՆ-ը, ինչ որ Ռուսաստան կ՚ուզէ, ուրիշ կազմակերպութիւն մը ստեղծել եւ ներառնել Ռուսաստանը, կամ Ռուսաստանը առնել ՕԹԱՆի մէջ: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ բռնութիւնը պէտք է վերջ գտնէ: Միայն Չէչէնիոյ պարագային է որ Պուտին իր պաղարիւնը կորսնցուցած է, հիւսիսային Կովկասը «ախտ մը» որակած է (մէթաստազ) եւ չեշտած. – «Իրականութեան մէջ, Չէչէնները անկախութիւն ունէին 1999-ին եւ զինուած Տաղստան մտան իսլամական Հանրապետութիւն մը ստեղծելու գաղափարով Կասպից ծովէն Սեւ ծով: Կ՚ուզէին օգտագործել Չէչէնիան Ռուսաստանի վրայ յարձակելու համար: Պէտք է շնորհակալութիւն յայտնէք մեզի մեր ըրածին համար»: Պուտին շատ դրական գաղափար ունի Պուշի մասին, զոր նիւնիբր չի նկատեր: Գալով մամուլի ազատութեան եւ ընդհանրապէս մամուլին, այն հարցումին որ կը վերաբերէր Բորիս Բերեզովսկիի (անցեալին իրեն շատ մօտ մէկը), Պուտին ամէնէն կարճ պատասխանը տուած է. – «Բորիս Բերեզովսկի՞, ո՞վ է»:

ԹԵՀՐԱՆԻ յեղափոխական դատարանը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Յուլիս 17-ին ընդդիմութեան ղեկավարի մը՝ Իպրահիմ Եազտիի դէմ, որ պարագլուխն է Իրանի Ազատագրման Շարժումին եւ ներկայիս Միացեալ-Նահանգներ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐՈՒ ԹԻՒԻ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

1700-ամեակի նշումներուն առիթով արտասահմանէն Հայաստան գացողներու թիւը շուրջ 30 տոկոսով աւելցած է: Անոնց 55%-ը մուտքի արտօնագիր կը ստանայ տեղւոյն վրայ, քանի որ Հայաստան տակաւին բոլոր երկիրներուն մէջ դեսպանատուն ու հիւպատոսարան չունի: Շնորհիւ սահմանային կէտերուն վրայ գրուած արդիական սարքաւորումներու, վերջին շրջանին Հայաստանի կեղծ անձագրով մուտք գործողներ յայտնաբերուած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐՈՒ «ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ»

Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հարցը, որ կրկին ծեծուած է վերջերս Պրիւսէլ Արտաքին նախարարներու նիստին, գլխու ցաւ ալ կը պատճառէ 15-երուն: Եւրոպական հարցերու Ֆրանսայի նախարարը՝ Փիէր Մոսքովիչի ստեպողական կը գտնէ քաղաքական լուծում մը, որովհետեւ սխալ պիտի ըլլար խորհիլ բաժանեալ կղզիի մը անդամակցութեան մասին:

1974-ի Թրքական գրաւումէն ի վեր, Մեծերը, Ամերիկա թէ Եւրոպա չկրցան կարգադրութեան մը յանգիլ, «խօսք հասկցնել» Անգարայի, որ ՄԱԿ-ի քըւէարկած բանաձեւերն ալ բարձր թողի ըրաւ: Թրքական ինքնակոչ «Հանրապետութիւնը» սակայն փայլուն վիճակ մը չունի եւ տեղւոյն Թուրք Կիպրացիները կ՚արտագաղթեն, նախընտրաբար Կիպրոսի հարաւը, այսինքն յունական բաժինը փոխանակ ներգաղթելու իրենց հայրենիքը՝ Թուրքիա: Երիտասարդ մը, անդրադառնալով Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան անդամ դառնալուն, կ՚ըսէ.– «Ի՞նչ պիտի պատահի, շատ պարզ է, Եւրոպա պիտի ներառնէ Կիպրոսի յունական բաժինը, Թուրքիան պիտի ներառնէ հիւսիսային Կիպրոսը, մենք ալ պիտի անհետանանք ... արդէն ոչնչանալու եզրին ենք»: Դառնացած է, ինչպէս բազմաթիւ Թուրք Կիպրացիներ: Կը նախընտրէ Եւրոպական Միութիւն մտնել քան Թուրքիա երթալ, բայց ընտրութիւն չունի: Ուրեմն, Թուրք Կիպրացիները կը հեռանան կղզիէն, որովհետեւ, վերջին ամիսներուն տնտեսական վիճակը ողբերգական կերպով վատթարացած է: 27 տարի է բան չէ շարժած: Թուրքիա 30 հազար զինուոր կը պահէ կղզիին հիւսիսային մէկ երրորդին մէջ, ուր ծնած է «հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւն մը» ինքնակոչ, 1983-էն ի վեր: Շուրջ 205 հազար հոգի կ՚ապրի հոն, բայց, միայն 165 հազարը ինքնակոչ Հանրապետութեան քաղաքացի կը նկատուին: Կը կարծուի որ 65-էն 70 հազարը Թուրքիայէն եկած են 1974-էն ի վեր, կ՚ըսէ հարցախոյզի գլխաւոր հիմնարկին պատասխանատուն: Վերջին ուսումնասիրութեան մը համաձայն, Թուրք Կիպրացիներու 32%-ը կողմնակից է վերամիացման դաշնակցութեան ձեւի տակ, 27%-ը կը նախընտրէ համադաշնակցութիւն մը եւ 23%-ը կողմնակից է երկու անջատ Պետութիւններու: Միայն 7.7% կ՚ուզէ Թուրքիոյ հետ կցում մը: Բայց, այս վերջին տեսակէտն է, զոր կը պաշտպանէ Տէնքթաշ, նախագահը այդ «Թրքական Հանրապետութեան»: Հիւսիսային Կիպրոսի միջին եկամուտը զգալի կերպով աւելի բարձր է քան Թուրքիոյ (4000 տոլար 3000-ի փոխարէն), բայց, նուազ է քան հարաւային Կիպրոսի մէջ: (15.000 տոլար): Արտագաղթի թեկնածուներու թիւը մեծ է: Գալով ընդդիմութեան, վիճակը դիւրին չէ «Ալըուփա» (Եւրոպա) թերթը, օրինակ, երկու ոճրափորձի թիրախ եղած է 6 ամսուան ընթացքին:

Ցոյցեր կ՚ըլլան, բայց Ռ. Տէնքթաշին հոգը չէ. – «Մեզի կ՚ըսեն որ Եւրոպայի ճեպընթացը չփախցնենք, բայց, յունական ճեպընթաց մըն է եւ կը մերժենք հոն մտնել: Ոչ ոք կ՚ուզէ ընդունիլ մեր ինքնիշխանութիւնը եւ անընդունելի է: Անցեալը իմ այժմէականութիւնս է»:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՐԱԿԷՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

(Յ. Գեղարդի «Ակօս. Հունձքը եւ Հնձուորները»)

1922 – 1939–ին, Սփիւռքի գրական – իմացական կեանքի անվիճելի կեդրոնը Փարիզն էր· անոր Թիկունքին Միացեալ – Նահանգները կը մնար՝ «Հայրենիք» ամսագրով, իսկ շատ աւելի հեռու՝ Միջին – Արեւելքը, ուր Երուսաղէմն ու Գահիրէն որոշ հեղինակութիւն կը վայելէին:

Բ. Աշխարհամարտէն ետք, կեդրոնը Միջին – Արեւելք, ի մասնաւորի՝ Լիբանան ու Սուրիա պիտի փոխադրուէր, ուր «Նշան Փալանճեան» ճեմարանի, «Մելգոնեան» Կրթական Հաստատութեան եւ «Քարէն Եփփէ» ճեմարանի դերը կենսական պիտի դառնար՝ մտաւորական նոր սերունդ յառաջացնելու գործին մէջ: Գոնէ մինչեւ 1980–ական Թուականները, Պէյրութը այդ կեդրոնը մնաց:

Փոխանցումի շրջանի կարեւոր գործօններէն մէկը «Ակօս»ը եղաւ, հրատարակութիւն՝ «Նշան Փալանճեան» ճեմարանի Շրջանաւարտից Վարչութեան, որ 1944–1960 տարիներու մշակութային գլխաւոր պարբերականն էր, մանաւանդ՝ «Նայիրի» ամսագրի շաբաթաթերթի վերածումէն ետք, մինչ մը՝ «Անի» ամսագրի (1946–1955) հարեւանութեամբ:

Այժմ փարիզաբնակ, գրագէտ Յ. Գեղարդ 1948 – 1955–ին «Ակօս»ի խմբագրական աշխատանքին անմիջական մասնակիցը եղաւ՝ որպէս խմբագիր, խմբագրակազմի անդամ Թէ Շրջանաւարտից Վարչութեան ներկայացուցիչ: Իր օրով (1953), «Ակօս»ը, որ սկզբնապէս որպէս եռամսեայ լոյս կը տեսնէր, ամսագրի վերածուեցաւ: Աւելի ուշ, Յ. Գեղարդ «Բագին»ի խմբագրութեան անդամ եղաւ՝ մինչեւ 1970–ական Թուականներու կէսերը, իսկ անկախաբար «Բժիշկ» ամսագիրը խմբագրեց:

Իր այդ հանգամանքով, արձակ, քերթողական եւ առակագրական գործերու հեղինակ Յ. Գեղարդ բոլոր նախատուեալները ունէր «Ակօս»ի պատմութեան նուիրուած հատոր մը պատրաստելու: Յովհաննէս Մանուկեանի (Ալպանեալ) մեկենասութեամբ լոյս տեսած «Ակօս. հունձքը եւ հնձուորները» հատորը փաստագրական – յուշագրական անդրադարձ մըն է այդ 16–ամեայ շրջանին, երբեմն՝ իր Թելերը երկարաձգելով մինչեւ 1990–ական Թուականները (*):

Հատորը բաղկացած է վեց անջատ մասերէ: Առաջինը՝ «Անդաստանը» (էջ 9 – 22), ճեմարանի Շրջանաւարտից Վարչութեան ամփոփ պատմութիւնը եւ «Ակօս»ի 16 տարիներու առարկայական պատկերը կը ներկայացնէ՝ Թուականներով, անուններով եւ ընդհանուր արժեւորումներով: Ճիշդ է հեղինակին քննորոշումը, Թէ «գրական հանդէսներ կան, որոնք կ'արժեւորուին իրենց ծնունդ տըւած գրական հոսանքով կամ շարժումով· երբեմն ալ՝ հիմնադիր – խմբագիր(ներուն) մտաւորական ստեղծագործական ճառագայթումով: «Ակօս» բնորոշուեցաւ Հայ Գրականութեան եւ Մշակոյթի հանդէպ ցուցաբերած հաւատքին եւ յարգանքին լրջախոհութեամբը» (էջ 21):

Արդարեւ, այս պարբերականը ընթերցողին գրական ու պատմա – բանասիրական հարուստ նիւթ մատուցեց· թէեւ 1950–ական Թուականներուն զայն աւելի զուտ գրական դարձնելու ճիգ մը փորձուեցաւ, սակայն ըստ էութեան ան մընաց մշակութային տարբեր կալուածներ ընդգրկող հրատարակութիւն մը՝ «Հայրենիք»ի հետքերուն վրայ – բացառելով կուսակցական – քաղաքական բաժինը–:

Հեղինակը կազմած է «Ակօս»ի լիակատար մատենագիտութիւնը եւ վարչական համարատուութիւնը, զորս յաւօք չէ հրատարակած՝ «հատորին գրապատմական դիմագիծը անեղծ պահելու մտահոգութեամբ ,նաեւ հրատարակչական նկատառումներով» (էջ 203): Այլապէս արժէքաւոր յաւելում մը պիտի ըլլային անոր գրապատմական դիմագիծին, որպէս լըրացում «Ակօս»ի պատմութեան, ընդարձակ ու ճշգրիտ տեսութեան:

Երկրորդ մասը՝ «Հնձուորները» (էջ 23 – 119), յուշագրական բաժին մըն է՝ «Ակօս»ի հետ առընչուած 21 դէմքերու մասին: Անշուշտ, ընթերցողը պէտք է որոշակի պատկեր մը ունենայ, եթէ ո՛չ ժամանակաշրջանի, գոնէ դէմքերէն ոմանց ինքնութեան եւ վաստակին մասին, որպէսզի կարենայ ամբողջութիւնը ճաշակել: Հեղինակը, բնականաբար, դէպքեր կամ դրուագներ կը պատմէ գրեթէ առանց կենսագրական – մատենագիտական հարցերու մէջ մտնելու: Հոս կը տողանցեն Ս. Վրացեան, Լ. Շանթ, Գ. Իփէկեան, Կ. Սասունի, Գառնիկ Գիւզալեան, Գառնիկ Բանեան, Մուշեղ Իշխան, Հուրի Իփէկեան, Տիրան Աճէմեան եւ Լիբանանի Թէ արտասահմանի մէջ ապրած ուրիշ դէմքեր, որոնք Սփիւռքի մԹնոլորտ ու ժամանակ կազմեցին՝ գոնէ մինչեւ 1970–ական Թուականները:

Ի հարկէ, շուրջ 100 էջնոց պատումը՝ առանձին գլուխներու բաժնուած, իւրաքանչիւր անունի միայն ուրուանկարներ կրնար փոխանցել: Ցամենայնդէպս, շահեկան մանրամասնութիւններ չեն պակսիր, որոնք նոր փիծեր կ'աւելցնեն արդէն ծանօթ դէմքերու մասին, նուազ ծանօթներ կը վերակենդանացնեն կամ յայտնի կը դարձնեն, իսկ երբեմն նոր հարցականներ կը բանան: Օրինակ, հեղինակը կ'ակնարկէ 1952–ի շուրջ գոյացած ծրագրի մը՝ «Լաստ» ամսագիրը հրատարակելու մասին, որ «Ակօս»ի զուտ գրական տարբերակ մը պիտի դառնար (էջ 75 – 76), եւ որ երբեք կեանքի չկոչուեցաւ: Այդ մասին կ'արժէր աւելին իմանալ, ի՞նչ խմորումներ, հակադիր հոսանքներ կային այդ ժամանակ՝ անուն – մականուններով, որոնք նման ծրագրի մը Թեր կամ դէմ էին: Ըստ երեւոյԹին, պէտք է սպասել հրատարակելի «Ամբողջական երկեր»ուն Զ. հատորին, ուր «Լաստ»ի մասին գրական յուշերու խոստումը կայ (էջ 207):

Իսկ «Լաստ»ի կապակցութեամբ, պէտք է յիշել Հուրի Իփէկեանը, որ գլխաւոր խմբագիրը պիտի ըլլար (Յ. Գեղարդի կողքին, օգնական խմբագիրը պիտի ըլլար... Վահէ Օշականը), որուն մասին միայն «Բագին»ի մէջ երկու էջ կարդացած ենք՝ մահուան առիթով (1980), եւ որ ակնյայտօրէն այդ սերունդի «կորսուած» անուններէն մէկը եղած է: Ինչպէս կը յիշէ հեղինակը, «Ճեմարանի մէջ իրեն արժանի ամպիոնին չտիրանալը, հրապարակի վրայ, հանրային կեանքի մէջ «Ովսաննա»ներով ծափողջոյններէ ետք՝ կամահաճ դատափետումն ու անհարկի նետարձակումը փշրած էին, իրենց կարգին, բանաստեղծի նուրբ ու զգայուն իր թեւերը» (էջ 76): Արդ, այս սեղմ տողերուն ետին ծածկուած ամբողջ ողբերգութիւնը պիտի արժէր բացայայտել. բոլորս գիտենք, որ հայկական իրականութեան մէջ նմանօրինակ դէպքեր մամուլի նիւթ չեն:

Երրորդ մասը՝ «Պատկերաշար Լ. Շանթէն »(էջ 120 – 173), մեզի կը բերէ դըրուագներ մեծանուն գրագէտ – մանկավարժի կեանքէն, որոնք իրաւամբ աւելի «պատկեր»ներ են, քան յուշագրական պեղում մը: Արդար պիտի չըլլար բաղդատական մը ընել, օրինակ, Մուշեղ Իշխանի յուշերուն հետ, ուր աւելի ամբողջական դիմանկարի փորձը կատարուած է: Այսուհանդերձ, Յ. Գեղարդի «պատկերաշար»ը հոգեբանական կարգ մը յայտուն գիծեր կ'ուրուագրէ, որոնք այլապէս չահեկան են: Որպէս լրացում, Դ. մասը («Հինէն արձագանգներ», էջ 174 – 186) Շանթին նուիրուած երեք դիմաստուերներ կը համախմբէ:

Հինգերորդ մասը՝ «Մի խօսք ունեմ» (էջ 188 – 199), հեղինակին ենթավերնագրով իսկ՝ «փշրանքներ» են Նիկոլ Աղբալեանի՝ ճեմարանի միւս մեծ ուժի կեանքէն, որոնք նոյնպէս հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին:

Այս երեք մասերու ընթերցումէն ետք, պէտք է արձանագրել, որ տասնամեակներու ընթացքին մտաւորական դաշտի հերկող մը չգտնուեցաւ, մանաւանդ՝ ճեմարանի շրջանաւարտներուն մէջ, որ Շանթի ու Աղբալեանի (եւ ո՛չ միայն իրենց) պէս դէմքերու կենսագրական հատոր մը նուիրէր՝ արխիւային եւ այլ ըընոյթի նիւթերու օգտագործումով: Տասնամեակներու փականքէ ետք, այդ գործը ներկայիս Հայաստանի մէջ ձեռնարկուած է, բայց ցաւալի է, որ Սփիւռքը տէր չկանգնեցաւ իր արժէքներուն երբ հարկ էր՝ գետին պատրաստելով:

Վեցերորդ մասը (էջ 200 – 202) արժեւորում մըն է ճեմարանի եւ իր սերունդի մասին, գրուած՝ 1966–ին, որ ձեւով մը գիրքին ժամանակագրական շրջագիծը կ'եզրափակէ:

Բովանդակութեան ցանկը՝ համարակալումի սխալի մը հետեւանքով, էջերու Թուագրումին հետ համաձայն չէ, ու հետեւաբար՝ ընթերցողին կիսով չափ պիտանի:

Որպէս ամբողջութիւն, Յ. Գեղարդի այս հատորը՝ ժամանակաշրջանի իր վերակազմութեամբ, ողջունելի նպաստ մըն է սփիւռքահայ նորագոյն գրականութեան պատմութեան համար: Մաղթենք, ի մասնաւորի, որ իր ամբողջական երկերու Ե. («Նամականի») եւ Զ. հատորները («Գըրականութեան պատմութեան համար») շուտով լոյս տեսնեն, նոր նիւթերով ճոխացնելու համար զայն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՍԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

(*) Յ. Գեղարդ, «Ակօս». Հունձքը եւ Հնձուորները, Պէյրութ, Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» տպարան, 2001, 207 էջ:

Հասցէ. – P.O.Box 80211, Bourj Hammoud, Lebanon.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵԾ ՀԱՅՐԴԻՆ ԻՄ ՅՈՒՇԵՐՈՒՄ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(1901 – 2001)

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Ակադեմիկոս, «Վասպուրական» Հայրենակցական Միութեան Պատուաւոր Նախագահ

Երբ 1931–ին ընդունուեցի նորաստեղծ շինարարական (1933–ից պոլիտեխնիկական վերանուանուած) ինստիտուտի շինարարական ֆակուլտետի ճարտարապետութեան բաժինը, իմ մեծանուն հայրենակից Աղասի Խանճեանը Հայաստանի կոմկուսի առաջին քարտուղարի պաշտօնում փոխարինել էր Հայկազ Կոստանեանին: Ես՝ ուսանող, ինքը՝ բարձրագոյն դիրքի գործիչ: Նրան հանդիպելու, մանաւանդ՝ հետը զրուցելու առիթ չէի կարող ունենալ: Միայն ուրիշների պատմածից տեղեակ էի, որ Աղասի Խանճեանը վանեցի է, կիրթ ու հայաշունչ մի անձնաւորութիւն, ուսանել էր իր ծննդավայրի դպրոցներից մէկում, կրթութիւնը շարունակել Երեւանի Թեմական դպրոցում, հիանալի տիրապետում է հայերէնին, նոյնիսկ գրաբարին, գարմանալի արագ տիրապետել էր նաեւ ռուսերէնին, երբ որոշ տարիներ պաշտօնավարել էր Լենինկրատում, որպէս կուսակցութեան շրջանային կոմիտէի քարտուղար:

Պարզ ու հասարակ մարդ էր, Արմենական Կուսակցութեան անդամ՝ ուսուցիչ Ղեւոնդի որդին: Նրան յաճախ կարելի էր հանդիպել Աբովեան փողոցում, ուր պտոյտի էր դուրս գալիս առանց Թիկնապահների: Ընդունում էր անցորդների բարեւները, պատասխանում, ոմանց հետ կանգնում զրոյցի: Ուշադիր էր երիտասարդութեան նկատմամբ, այցելում էր ուսանողական Թաղամաս, մտնում հանրակացարանները, ուսանողական ճաշարան, հետաքրքրւում, Թէ ինչպէս են սընւում:

Առաջին անգամ առիթ եմ ունեցել նըրան մօտիկից տեսնելու 1934–ին՝ Ծաղկաձորում (հին անունով՝ Դարաչիչակում), ուսանողների մի խմբի հետ այնտեղ էինք մեկնել Կեչառիսի վանքի յուշարձաններին ծանօթանալու, նկարելու: Վանքային համալիրից ոչ հեռու գտնւում էր մի յարկանի, համեստ յարմարութիւններով օժտուած մի տուն, որը տեղացիները «Խանճեանի դաչա» էին անուանում: (Պատերազմի տարիներին, երբ զօրակոչւեցի ու ծառայում էի Ծաղկաձորում, տեղծուել էր զինուորական հիւանդանոց. մէկ տարի ապրեցի այդ տանը: Մի օր Աղասի Խանճեանի գլխաւորութեամբ մեզ անծանօթ գործիչների մի մեծ խումբ յայտնուեց վանքի տարածքում: Աղասի Խանճեանը հիւրերին ծանօթացրեց վանքի յուշարձաններին, վերջում կանգ առաւ Կաթողիկէ կոչուած եկեղեցու առաջ: Ընթերցեց ու բացատրեց մուտքի բարաւորի վրայ փորագրուած վիմական արձանագրութիւնը՝ զարմանք պատճառելով հիւրերին եւ մեզ:

Յաջորդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ մէկ տարի ետք Երեւանում, երբ մի ինստիտուտից քիչ ցած գտնուող տարածքում տեղի ունեցաւ գրքերի պալատի (հրատարակչութիւնների շէնքի) հիմնադրման արարողութիւն:

Մասնակիցները բազմամարդ էին, մենք էլ՝ մի քանի ուսանողներ, «խցկուել էինք» նրանց մէջ: Ներկայ գործիչներից ճանաչում էի միայն Արամայիս Երզնկեանին: Երբ փորուած հիմքում շաղախ լցրին, մէկը՝ կարծեմ Արամայիս Երզնկեանը, Խանճեանի կեպին գլխից վերցրեց ու գցեց շաղախի մէջ: Բոլորը ծափահարեցին, ներկաներից մէկը բացականչեց՝ կառուցւող շէնքի հիմքերն ամրակուռ կը լինեն:

Խանճեանը մօտ էր հայ մտաւորականներին, յատկապէս Եղիշէ Չարենցի, որի ջերմեռանդ հովանաւորը եղաւ իր «գահակալութեան» տարիներին: Այդ ժամանակաշրջանում գրողների միջեւ իրարամերժ խմբաւորումներ կային, իշխում էր թէժ մԹնոլորտ. փոխադարձ ամբաստանութիւններ էին տպագրւում «Գրական Թերթում»: Ոմանք հանդէս եկան Եղիշէ Չարենցի նոր լոյս տեսած «Գիրք ճանապարհ»ի քննադատութեամբ, որն առժամանակ արգելուեց: Դժուար էին ու ապարդիւն Աղասի Խանճեանի ջանքերը՝ խաղաղեցնելու առաջացած վիճակը: Այդ տարիներին արդէն սկսուել էր ստալինեան նախճիրը, իսկ գրողներից ոմանք ինչ – որ չափով աւելացրին «Ջրաղացի» կործանարար ջրերը: Բանտարկուեցին Ակսել Բակունցը, Ալազանը, Գուրգէն Մահարին, Վաղարշակ Նորենցը, Զապէլ Եսայեանը, Վալտեր Արամեանը, Վահան Թոթովենցը եւ էլի շատերը:

Իր մշտական հովանաւոր Աղասի Խանճեանի մահուանից ետք նոյն՝ 1936 Թըւականին հերթը հասաւ մեր ժամանակների մեծագոյն բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցին:

Իմ վերջին հանդիպումը Չարենցի հետ տխրաւիթ էր: Թիֆլիսից ստացել էինք Աղասի Խանճեանի «ինքնասպանութեան» մասին լուրը: Մինչեւ ուշ գիշեր Աբովեան փողոցը լեցուն էր բազմութեամբ: Մարդիկ յուզախռով ու ցածրաձայն խօսում ու քննարկում էին անբացատրելի այդ արարքը, չէին հաւատում պաշտօնական հաղորդմանը, որի համար բաւականին տուժողներ եղան:

Կուլտուրայի տան Աբովեան փողոցի կողմի մուտքի մօտ կանգ առաւ փայտանիւթ բարձած մի ապրանքատար աւտոմեքենայ: Արագ դատարկեցին բեռն ու վեր բարձրացրին: Տեղեկացանք, որ յաջորդ օրը երկրորդ յարկի դահլիճից (այժմ՝ հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճ) կատարուելու էր հոգեհանգստեան արարողութիւն: Որոշ ժամանակ անց՝ նոյնպիսի արագութեամբ փայտանիւթը իջեցրին, բարձեցին նոյն անտոմեքենան ու տարան: Ստացուել էր Թաղման ծէսը փոփոխելու յատուկ կարգադրութիւն: Զի՞ որ ինքնասպանին չէր կարելի պատուով Թաղել:

Յաջորդ օրը յուղարկաւորութեան Թափօրի մաս կամեցինք ես ու կինս (երկուսս էլ՝ վանեցի), քանզի ողբացեալը մեր պաշտելի հայրենակիցն էր: Դագաղը բարձր պահած, բազմամարդ Թափօրը կայարանից անցաւ Մաշտոցի պողոտայ, շրջուեց ու մտաւ Սպանդարեան (այժմ՝ Արամի) փողոցը: Անկեան նորակառոյց շէնքի պատշգամբում Թասակը գլխին մի պահ երեւաց Եղիշէ Չարենցը, ապա արագ ներս մտաւ, որպէսզի իջնի ու միանայ Թափօրին, որն ուղղութիւն էր վերցրել դէպի Կոնդ՝ Աղասի Խանճեանի առժամային հանգրուանատեղը:

Խորապէս ողբաց Եղիշէ Չարենցն իր

մեծ բարեկամ կորուստը, յիշատակ թողնելով «Դոփին» իրական բանաստեղծութիւնը.

Այս գաղթական կանանց ընտանեկան
 սուգով,
Եւ շիւանով միայն շրջապատած
 փայտեայ դագաղն ու դին
 արիւնոտուած
Մի՞թէ, օ՛, Աղասի, – դի՞ակն է քո…

Դո՞ւ ես արդեօք պառկած այդքան
 անյոյզ դէմքով՝ յանցապարտ,
 զողի դագաղ մտած…
Երբ ժողովուրդն անգամ աչքերն
 իր թոց
Վարանքով է սրբում մութ
 դագաղի դէմ
 քո…
Որպէս ջրհորն ընկած աստղային
 մի ջահ՝
Ընկար, սուզուեց յանկարծ եղերական
 միգում
Թէ դոփինեան քո դէմքը, թէ
 անունըդ՝
 «խանճեան»…
Ինչ պատասխան ես տամ իմ
 յանցապարտ
 սգուն,
Որ անմոռաց մի օր՝ կարօտով հին՝
Քեզ անուանեց, յիշո՞ւմ ես
 «Նայիրական դոփին»…:
 11 – 7 – 1936

Աղասի Խանճեանի մահով Հայաստանում (եւ ոչ միայն) էլ աւելի մեծածաւալ դարձաւ այն տարիներին չըթափայազրծուած մարդասպանը, որին զոհ գնացին կուսակցական, պետական գործիչներ, բարձրագոյն դպրոցների նշանաւոր փրոֆէսօրներ, գիտուժեան եւ տեխնիկայի նշանաւոր մասնագէտներ, նոյնիսկ աշխատաւոր մարդիկ:

Ամէն օր մարդիկ վախուորած ու շշուկով միմեանց յայտնում էին, որ այս գի…–ին տարան…:

Մոլեգնութեամբ որսում էին «ժողովրդի թշնամիներին»: Այդ պիտակին զոհ գնացին նոյնիսկ նրանց հարազատներից շատերն ու նրանք, ովքեր բախտի բերմամբ «դուրսն» էին մնացել: Ցայտնուել էին «կասկածելիների» թիւում: Նրանցից էր Աղասի Խանճեանի քոյրը՝ Ալիսան, որը Երեւան էր ներգաղթել Լենինգրադից: Նման մարդկանց սպառնում էր Երեւանի քաղաքվեատին աքնթեր գործող ներգաղթողներին ընդունող, տեղաւորող ու սոցիալական պայմաններ տրամադրող բաժինը, ուր, առժամանակ գլխաւորում էր մասնագիտութեամբ ճարտարապետ կինս՝ Գոհար Քոնքանեանը: Նա արժանացաւ քաղաքվեատի նախագահի տեղակալ, Թումդ ստալինեան Սոնիա Մատեւոսի խիստ յանդիմանութեանը՝ «Ժողովրդի թշնամի» Աղասի Խանճեանի քրոջը՝ Ալիսային նոյն կարգի օգնութիւն մատուցելու համար:

Ինչ վերաբերում է Աղասի Խանճեանի գերեզմանին, ապա տեղից – տեղ փոխադրուեց, մինչեւ հանգրուանեց Երեւանի գլխաւոր գերեզմանատան (Թոխմախ գեոլի) պանթէոնում: Այս տարի, երբ լրանում է նրա ծննդեան 100–ամեակը, բաղում գնահատող մարդիկ, նաեւ վան-վասպուրականցիները կ'այցելեն նրա շիրիմին, ծաղիկներով կը զարդարեն, իրենց յարգանքի տուրքը կը մատուցանեն Աղասի Խանճեանի անշէջ յիշատակին: Մի պայծառ գործչի, որի կեանքն այդպէս վաժամօրէն ընդհատուեց, երբ ընդամէնը 36 տարեկան էր:

«Ազգ», Յունիս 30

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Գերմանիոյ Մէքլընպուրկ – Ֆորփոմէրն նահանգի միջ–եկեղեցական խորհուրդի եւ անոր նախագահ պատուելի Տիկին Կէօպէլի հրաւէրով Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, իր հետ ունենալով Առաջնորդարանի դպրապետ Վարուժան Կիտասարկաւագ Մարգարեան Յունիս 15–ին կրկին անգամ այցելեց շրջանի հայ ապաստանեալներուն: Նախապէս նախատեսուած յայտագրին համաձայն Կրայֆսվալտ քաղաքի գերման – կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ նուիրուած 1700-ամեակին, որուն սկզբնաւորութեան ողջոյնի խօսքով հանդէս եկան պատուելի Կէօպէլ եւ եկեղեցւոյ վանահայրը:

Յետ պատարագի, որուն ներկայ էին շուրջ 120 հոգիներ, Հայ եւ Գերմանացի, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, որու ընթացքին Հայր Սերովբէն գերմաներէն լեզուով բանախօսեց «1700–ամեայ Հայ Եկեղեցին» նիւթով: Իսկ երաժիշտ Վարուժան Մարգարեան քանի մը կատարումներով ներկայացուց հայ հոգեւոր եւ ժողովրդական երգը:

● Յունիս 16, Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան ընկերակցութեամբ երաժիշտ Վարուժան Մարգարեանի այցելեց Իէնա քաղաքը, ուր 1700-ամեակի նշումներու առիթով կազմակերպուած էր Հայաստանի եւ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրուած ձեռնարկ մը՝ մեր հայրենակից Պր. Արման Մնացականեանի ջանքերով եւ տեղւոյն գերման մէկ - երկու կազմակերպութեանց աջակցութեամբ: Ձեռնարկը բաղկացած էր քանի մը բաժիններէ.

«Հայաստանը եւ հայ մշակոյթը». Այս բաժնին մէջ ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը գերմաներէն լեզուով, որ կը ներկայացնէր այսօրուան Հայաստանը՝ ակնարկ մը նետելով նաեւ պատմութեան կարեւոր հանգրուաններուն վրայ:

«Հայ աշխարհիկ – ժողովրդական եւ հոգեւոր երաժշտութիւնը». Այս բաժնին մէջ Հայկ Դէմինեան եւ Սաթենիկ Մկրտումեան զոյգը ներկայացուց կատարումներ հայկական ժողովրդական երգերու, իսկ Վարուժան Մարգարեան հոգեւոր երգերու փունջ մը:

«Հայ Եկեղեցին, անցեալը եւ ներկան» նիւթով գերմաներէն լեզուով բանախօսեց Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան:

Բանախօսութիւններէն ետք տեղի ունեցաւ հայկական ճաշերով հիւրասիրութիւն եւ աղջիկներ հայկական պարերով հանդէս եկան աւանդական տարազներով:

● Յունիս 30 – Յուլիս 1-ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ 2001 տարեշրջանի Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը, որուն մասնակցեցան Թեմի բոլոր հոգեւորականներն ու Թեմին կապուած 14 եկեղեցական համայնքներէն ժամանած շուրջ 30 պատգամաւորներ: Թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկ. Պեքճեանի նախագահութեամբ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեանի ատենապետութեամբ գումարուած ժողովը Առաջնորդարանի եւ առանձին համայնքներու տարեկան տեղեկագրութիւնները եւ հաշուեկշիռները լսելէ եւ հաստատելէ, ինչպէս նաեւ ընթացիկ հարցերը քննարկելէ ետք, օրակարգի համաձայն մանրամասնօրէն անդրադարձաւ հետեւեալ հիմնական նիւթերուն.

1. – Հոգեւոր գործունէութիւնը Թեմէն ներս, որուն մասին մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Սերովբէ Վարդապետ Իսախանեան:

2. – Նորակազմ Մշակութային Յանձնախումբի գործունէութիւնը, որուն մասին տեղեկութիւններ տուաւ Յանձնախումբի անդամ Տիկին Մելինէ Բոհլման: Յանձնախումբին մասին լուսաբանութիւններ տուաւ նաեւ Առաջնորդը նշելով, որ Առաջնորդարանի նպատակն է հիմնել Մշակութային Կեդրոն մը՝ համադրելու և փոխադարձ համագործակցութեամբ կազմակերպելու գաղութէն ներս տարուելիք մշակութային աշխատանքը: Կեդրոնին կից պիտի ստեղծուի նաեւ Տեղեկատուութեան – Փաստագրական բաժին մը:

3. – 1700–ամեակի ներհամայնքային, համագերմանական եւ միջ – եկեղեցական մակարդակի վրայ նշումներ, ինչպէս նաեւ դէպի Հայաստան եւ Սուրբ Էջմիածին տեղի ունենալիք Ուխտագնացութիւններ:

4. – Գերմանիոյ Հայոց Թեմի հիմնադրութեան 10–ամեակին նուիրուած ձեռնարկներ: Զանազան ձեռնարկներու կողքին այս առիթով կեդրոնական մշակութային – եկեղեցական ձեռնարկը տեղի պիտի ունենայ Գերմանիոյ Ֆրանքֆուրթ – Մայն քաղաքին մէջ: Նոյեմբեր 3–ին տեղի պիտի ունենայ մշակութային հանդէս մը՝ մասնակցութեամբ սիրուած երգիչ Յարութ Փամպուկչեանի եւ Մարսէյլի «Արաքս Սասուն» պարախումբի, իսկ Նոյեմբեր 4–ին՝ հանդիսաւոր պատարագ մը՝ նախագահութեամբ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի:

● 2001 Յուլիս 9 – 10 Թուականին Գերմանահայոց Առաջնորդութեան հրաւէրով Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան հինգ Ուղղափառ Եկեղեցիներու հերթական տարեկան խորհրդակցական հանդիպումը:

2001 թուականի հանդիպումը, որ Հայ Եկեղեցւոյ 1700–ամեայ յոբելեանին առթիւ Քէօլնի Հայոց Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ, Հայ Եկեղեցիէն կը մասնակցէին Առաջնորդ Գարեգին Արքեպսկ. Պեքճեան, Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան եւ Միւռոն Քհնյ. Սարգիսեան, Ղպտի Եկեղեցիէն՝ Գերմանիոյ Առաջնորդ Անպա Եպիսկոպոս Տամիան, Ասորի Եկեղեցիէն՝ Հաննա Վրդ. Այտըն, Եթովպիոյ Եկեղեցիէն՝ Մէրավի Քհնյ. Թէպէկէ, ինչպէս նաեւ Հանս Քլաութքէ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցւոյ կեդրոնական խորհուրդէն իր հետ ունենալով չորս փրոֆէսօրներ, որոնք իբրեւ արեւելեան եկեղեցիներու մասնագէտներ տարբեր համալսարաններու մէջ կը դասաւանդեն:

Երկօրեայ այս հանդիպման բացումը ողջոյնի խօսքով կատարեց Գարեգին Արք. Պեքճեան մաղթելով ներկաներուն արդիւնաշատ աշխատանք: Այնուհետեւ Արմաշ Աբեղայ ներկաներուն ներկայացուց Գերմանիոյ Հայոց գաղութը, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ 1700–ամեակի յոբելենական կատարուած եւ կատար – ուելիք միջոցառումները, հանդիպումները, համերգները, ուխտագնացութիւնները եւ պատարագները՝ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Գերմանիոյ մէջ:

Առաջին օրուան երկրորդ բաժնի հանդիպման նիւթն էր եկեղեցի եւ պետութիւն փոխ – յարաբերութիւնները: Աւետարանական Եկեղեցւոյ կողմէ տոքթոր Գարլ Բենկերս ներկայացուց եկեղեցի – պետութեան յարաբերութեան իրավիճակը Գերմանիոյ մէջ եւ Աւետարանական Եկեղեցւոյ դիրքորոշումը: Իսկ յանուն Արեւելեան հինգ Ուղղափառ Եկեղեցիներու եւ Հայ Եկեղեցւոյ կողմէ Արմաշ Աբեղայ ներկայացուց Հայ Եկեղեցւոյ եկեղեցի – պետութիւն փոխ – յարաբերութիւնները պատմական անցեալէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը: Ապա եղան հարցումներ եւ մտքերու փոխանակումներ: Իրիկունը ժողովականները մասնակցեցան երեկոյեան ժամերգութեան Քէօլնի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ նախագահութեամբ Առաջնորդին:

Երկրորդ օրուան հանդիպման նիւթն էր այլ դաւան ամուսնութիւններու հարցը: Փրոֆ. Ր. Թէօլէ ներկայացուց խառն եւ այլադաւան ամուսնութիւններու հարցը: հասարակ եւ Գերմանիոյ մէջ մասնաւորապէս: Ան տեղեկացուց, որ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցին եւ բիւզանդական աւանդութեան Ուղղափառ Եկեղեցիները միասնաբար բաւական յառաջացուցած են իրենց երկխօսութիւնները ու շուտով փաստաթուղթով մը պիտի հրատարակեն արդիւնքները: Առաջարկուեցաւ որ նոյն ձեւով կարելի է նաեւ Գերմանական Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան հինգ Ուղղափառ Եկեղեցիներու միջեւ ծէսերու վերաբերեալ նման նախագիծ մը խմբագրել եւ հրատարակել: Մտքերու փոխանակումէ ետք որոշուեցաւ այս նիւթը յառաջիկայ տարուան հանդիպման, աւելի մանրամասն քննարկել:

Երկրորդ օրուան հանդիպման վերջին բաժնին նիւթն էր Եւրոպայի Եկեղեցիներու կողմէ հրատարակուած «Էքիւմենիքմի Ուղեգիծ» գրքոյկը: Զայն ներկաներուն ծանօթացուց Հանս Քլաութքէ: Այս գրքոյկի շուրջ եղաւ թէ քննադատական եւ թէ խրախուսական մտքերու փոխանակում, որմէ ետք որոշուեցաւ այս հարցը յառաջիկայ հանդիպման օրակարգի առանձին նիւթ դարձնել, ուր աւելի մանրամասնօրէն քննարկուի եւ դիրքորոշում մը որդեգրուի:

Երկօրեայ այս հանդիպումը աւարտեցաւ միասնական ճաշով: Յառաջիկայ տարի Յուլիսի սկիզբին տեղի պիտի ունենայ յաջորդ հանդիպումը նոր նիւթեր եւ հարցեր քննարկելու եւ խորհրդակցելու:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
2001, Յուլիս 11

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

– Եկուր, մէյմէկ քօնեաք խմենք, – առաջարկեց:

Մարդը մերժումի շարժում մը ըրաւ, բայց բախտախնդիրը այնչա՛փստիպեց, որ վերջապէս հաւանեցաւ:

– Միսի՛ւ, Եանի, մեզի երկու գաւաթ Մաոթէլ դըկէ՛, – հրամայեց Ասատիկ՝ ձեռքը գարեջրատան տիրոջ ուղղելով:

Եւ սեղանի մը առջեւ նստելով՝ թեւին տակին պարունակ բացաւ, մէջէն թուղթեր հանեց եւ սկսաւ ուշադրութեամբ կարդալ:

Ատեն – ատեն ընթերցումը կ'ընդհատէր եւ քովը նստողին դառնալով՝ կ'ըսէր.

– Բարեկա՛մ, քօնեաքդ չխմե՞ս… կը ներես, ես կ'ուզեմ սա թուղթերը կարդալ, ցերեկը այնչա՛փ զբաղած էի, որ ժամանակ չգտայ… հիմա կը լմնցնեմ, ներողութիւն…

Գաւաթները երբ պարպուեցան, հատ մըն ալ ապսպրեց:

Մարդը փորձեց մերժել, ըսելով, թէ քօնեաք խմելու սովորութիւն չունի:

– Ասիկա Ֆրանսական առաջին կարգի քօնեաք է, – դիտել տուաւ Ասատիկ, – թէ՛ մարսողական է եւ թէ բոլորովին անվնաս:

Միւսը ստիպուեցաւ համակերպիլ:

Ասատիկ վերջապէս թուղթերուն ընթերցումը աւարտեց եւ երրորդ քօնեաք մը ապսպրեց:

– Շնորհակալ եմ, գինովցայ, – ըսաւ պարտապահանջը:

– Այս քօնեաքը չգինովցներ:

– Ես բնաւ վարժութիւն չունիմ:

– Եթէ կ'ուզես ուրիշ բան մը խմէ, հոս աղէկ օղի կայ, ինչպէս նաեւ գերմանական առաջնակարգ գարեջուր… ուիսքի մը կը խմե՞ս… կամ պրանտի մը, կամ Տիւպօնէ մը…

– Բան մըն ալ չեմ խմեր, բաւական է ինչ որ խմեցի:

Այսուհանդերձ ստիպուեցաւ երրորդ գաւաթն ալ խմել, որուն յաջորդեց չորրորդը:

Ասատիկ երկար պատմութիւն մը սկսաւ: Սքանչելի գործ մը կար, շատ դրամ շահելիք, դժբախտաբար քիչ մը դրամագլուխ պէտք կար, ոչինչ բան մը, 200–250 ոսկին կը բաւէր, բայց այդ միջոցին այս գումարը չունէր քովը:

– Ձեռքս քանի մը գործեր ունիմ, երբոր աւարտեմ՝ բաւական գումար մը պիտի ունենամ, – բացատրեց, – բայց կը վախնամ, որ միւս գործը կը փախցնեմ մինչեւ այն ժամանակ… ասանկ առիթներ շատ չեն ներկայանար:

– Ի՞նչ տեսակ գործ է, – հարցուց միւսը:

– Վաճառական մը մեծ քանակութեամբ ելեկտրական գործիքներ բերել տուած է, կ'ուզէ որեւէ գնով ձեռքէն հանել, որովհետեւ սնանկութիւն պիտի յայտարարէ… խաբեբայական գործ մը, բայց վերջապէս խնծի ի՛նչ, իր գիտնալիք բանն է, իրողութիւնը այն է, որ հազար – հազար երկու հարիւր ոսկինոց ապրանքը այսօր պատրաստ է 200 – 250 ոսկիի ծախելու: Ես մէկ քանի վաճառականներու խօսեցայ, այսօր պատրաստ են այդ տեսակ ապրանքները առնուազն հազար ոսկիի առնել… երկու օրուան մէջ 7 – 8 հարիւր ոսկի շահիլը բան մը չէ… քօնեաք մըն ալ կը խմե՞ս:

– Շնորհակալ եմ, շատ եղաւ:

– Խաթերս համար, հատ մըն ալ խմէ՛:

Եւ հինգերորդ գաւաթը եկաւ:

Ասատիկ շարունակեց իր բացատրութիւնները այդ շահաւոր գործին մասին:

Մարդը, որուն գլուխը բաւական տաքցած էր, ուշադիր կը հետեւէր բախտախնդրին պատմութեան առանց կասկածելու, թէ բոլորովին մտացածին գործի մը շուրջ կը դառնար խնդիրը: Ի վերջոյ հարցուց.

– Այդ ելեկտրական գործիքները կարելի չէ՞ անգամ մը տեսնել:

– Ինչու չէ, թերեւս կարելի է, – պատասխանեց Ասատիկ, – միայն թէ մարդը չուզեր կոր, որ գործը իմացուի, կարծեմ ընկեր մը ունի ու անկէ ծածուկ պիտի ծախէ ապրանքները, վերջապէս գաղտնի կ'ուզէ ընել ամէն բան:

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

կը գտնուի դարմանուելու համար խլիր-դէ մը: Ամբաստանուած է որ գործած է իրանեան Պետութեան ներքին ապահո-վութեան դէմ, ինչպէս շուրջ 60 այլ ընդ-դիմադիրներ: Դատարանին զեկոյցը կը յայտարարէ որ ենթէրփոլի միջոցաւ հարկ եղած միջոցները պիտի առնուին իր յանձնումը պահանջելու համար:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը՝ Հ. Մուպա-րաք յայտարարեց որ Իսրայէլի եւ Պա-ղեստինցիներու հակամարտութեան որ-եւէ լուծում չի նախատեսուիր: Իրեն համար «Շարոն մարդ մըն է որ միայն ոճիր, յարձակում եւ պատերազմ գիտէ»: Աւելորդ խսկ կը նկատէ որեւէ երկխօ-սութիւն Շարոնի կառավարութեան հետ:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յայտարա-րած են որ հակամերիկեան ոճրափորձե-րու վտանգ կայ Ծոցին շրջանը: Արտա-քին նախարարութիւնը յայտարարած է որ կառավարութիւնը լուրջ տուեալներ ունի խորհելու համար որ անձեր կան որոնք կը պատրաստուին ահաբեկչական ա-րարքներ գործելու, ի մասնաւորի, ամերիկ-եան շահերու դէմ:

«ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԸ քայքայ-ման մէջ» խորագրին տակ, Էրիք Պիէ-կալա երկար թղթակցութիւն մը ստորա-գրած է Ֆիկառօ-ի մէջ (Յուլիս 19), ուր կը պարզէ Թուրքիոյ ծանր կացութիւնը: Էճէվիթի կառավարութիւնը վարկաբեկ-ուած է, տնտեսութիւնը անդամալոյծ է եւ ԷՖ.ԷՄ.Ի.-ի (Միջազգային Հիմնա-դրամ) պահանջած բարենորոգումներն ալ կէս ճամբան մնացած են:

ԳԱՐԼՍՌՈՒՀԷԻ Սահմանադրական Ատ-եանը արտօնեց միասեռականներու ա-մուսնութիւնը, մերժելով պահպանողա-կան Լէնտերու մերժումի բանաձեւերը: Կին թէ այր միասեռական կրնան ամուս-նանալ եւ նոյն անունը կրել:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ բացուած է 52 միասե-ռականներու դատավարութիւնը: Անոնք կը հետապնդուին «ծայրայեղական գա-ղափարներու տարածման» եւ «սեռային անբարոյականութեան» համար: Հինգ տարի բանտարկութեան կրնան դատա-պարտուիլ:

Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան եւ զա-ւակը՝ Ֆիլիփ,

Տիկին Անժէլ Ղազարեան եւ աղջիկը՝ Սօնիա,

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Խանճեան (Պէյ-րութ),

Բումէլեան, Խանճեան, Պօղոսեան, Գավունճու ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խանճեան - Մարաշցի)

մահը, որ պատահեցաւ, 2001 Յուլիս 10-ին, 97 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 20, ժամը 13.30-ին Իսի - Լէ - Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստ-ուածածին Եկեղեցին,

6, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Փոխան ծաղկեպսակի, նուիրատուու-թիւնները ընել Ղարաբաղի որբերուն

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւ-նը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տի-կին Ցամիկ Նատիրեան - Գեւոնեանէ 300 փրանք իր որդւոյն Գնէլ Գեւոնեանի մահուան 2-րդ տարելիցին առիթով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ. - Արմէն Պուտաքեանի ճարմ յիշատակին, Սօնա եւ Պերճ Պետրոսեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Աղքատախնամին (տնանկ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 փրանք «Յառաջ»ին:

*
* *

ԼԻՈՆ. - Տորումեան ընտանիքները, փաւակներն ու թոռները 500 Ֆր. կը նուի-րեն «Յառաջ»ին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ Էլիզ Տորումեանի մահուան (Լիոն Յու-լիս 2) առիթիւ:

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu
le samedi 22 septembre à 15 heures

à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 22

Պայծառակերպութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին: ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23

Բ. օր Վարդավառի:
Յիշատակ Մեռելոց

ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱ-ՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ե-կեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ: ժամը 11-ին՝ Հոգեհանգիստ:

le
domaine
de
chamerolles

45170 Chilleurs-aux-Bois

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort
pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● **Semaine : 2100 F à 3 330 F**
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com

Le lieu idéal pour les réunions de famille

—— **Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30** ——

Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

PELERINAGE EN ARMENIE

Dans le cadre du 1700ème aniversaire de la proclamation du Christianisme comme religion d'Etat en Arménie, l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France organise un pèlerinage en Arménie

Du 20 septembre au 1er octobre

PRIX PAR PERSONNE 7 490 FRS INCLUANT :
— **Hôtel «Dvine» d'Erévan en pension complète;**
— **Programme touristique;**
— **Participation aux cérémonies du 1700ème anniversaire.**

Pour tous renseignements s'adresser à :
Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE — ☎ 04 91 77 84 70.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·215 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20·215

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 19 / 20)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՒԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ· 27-ի դատավարութեան Յուլիս 19-ի նիստին շարունակելով պատասխանել իրեն ուղղուած հարցումներուն, դըրխաւոր ամբաստանեալ Ն· Յունանեան ըսած է թէ իր տունէն գտնուած ցուցակին անունները՝ Լ· Տէր - Պետրոսեան, Բ· Արարքցեան, Վ· Սիրադեղեան, Ռ· Քոչարեան, Ս· Սարգսեան, Ս· Բաբայեան 10 - 15 միլիոն տոլար թալանած են, 1992 – 1998 շրջանին: Ինք կը պատրաստուէր սպանել անոնց ունեցածը: Որոշակի պատուէրով գործած ըլլալ – չըլլալու հարցումին ան ժխտական պատասխանած է: Ոճրագործը ժողովուրդին 90%-ը իրեն գաղափարակից կը նկատէ եւ կը հաւատայ որ Ատեանին մէջ մեղադրող կողմին հարցումներէն ետք այդ համեմատութիւնը աւելցած է:

Դատավարութիւնը կը շարունակուի Յուլիս 23-ին:

ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ ՌՈՒՄԲՈՎ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Յուլիս 19-ի կէսօրին ձեռնասումբերով մէկը մեթրոյի Գ· Նժդեհ կայարանին մէջ սպառնացած է պայթեցնել զայն: Ցետոյ, ոստիկաններէ խոյս տալով մտած է Շէնգաւիթ տանող փապուղին, այդ կայարանը դուրս ելած ու ռումբը պայթեցուցած մեթրոյի ռելսերուն կից գետնին վրայ: Ձինեալը ձերբակալուած է, առանց վիրաւորներու պատճառ դառնալու: Ան 40 տարեկան երեւանցի մըն է, բարձրագոյն ուսումի տէր:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Յուլիս 19-ին Ազգային Ժողովին ներկայացուցած է սահմանադրական փոփոխութիւններու վերջնական տարբերակը: Ան Սեպտեմբերին, աշնան նստաշրջանի սկիզբին օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ եւ մինչ այդ քաղաքական ուժերը կարելիութիւն պիտի ունենան մանրամասն ծանօթանալու կատարուած աշխատանքին: Ռ· Քոչարեան «առանց աղմուկի, զուտ մասնագիտական հսկայածաւալ աշխատանք» որակած է պատրաստուած տարբերակը: Ըսած է թէ նախընտրական շրջանի իր խոստումները ամբողջութեամբ ցոլացած են ներկայացուած փաստաթուղթին մէջ, որպէս համոզում: Յոյս յայտնած է որ քաղաքական ուժերը չինիչ մօտեցումով զայն լայնօրէն կը քննարկեն:

Փոփոխութիւնները որոնք երկրին կառնութիւնը ամրապնդելու ուղղուած են, ըստ նախագահին, յստակ կը ձեւակերպեն իշխանութիւններու տարանջատում եւ ճիւղերու միջեւ ճիշդ հաւասարակշռութեան սկզբունքը· որակապէս փոխուած է մարդկային իրաւունքներու վերաբերող բաժինը:

Առաջադրուած փոփոխութիւններով հասկնալի ու թափանցիկ պիտի ըլլայ պաշտօնավարութեան քաղաքականութիւնը, պիտի սահմանափակուին կամայականութեան կարելիութիւնները եւ առարկայական սկզբունքներու հիմնուած պետական կառավարման համակարգ ձեւաւորել կարելի պիտի ըլլայ:

«ՀԱՅԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ԹԱՆԿՕ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՃՈՎ»

«Մարմարա» (Յուլիս 19) անդրադարձած է ռուսական մամուլի ծանօթ անուններէն «Նեզավիսիմայա գազեդա»յին նախորդ օրուան թիւին մէջ հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին մասին լոյս տեսած յօդուածի մը: Յօդուածագիրը՝ Արման Ջիլաւեան գրութիւնը խորագրած է «Հայեւթրքական թանկօ մը, ամերիկեան ոճով»: Ան անդրադառնալով այն հանգամանքին թէ յանձնախումբին մէջ Թրքական կողմը ներկայացուած է «շատ լուրջ» մակարդակի վրայ, կը գրէ որ Թուրքիա կ'երեւի որոշած է դուրս գալ Ազրպէյճանի քաղաքական պատանդը ըլլալու կարգավիճակէն եւ կ'ուզէ տարածքաշրջանի մէջ խաղալ իր առանձին խաղը, բան մը որ արժանացած է նաեւ Անգարայի ռազմավարական դաշնակից ԱՄՆ-ու աջակցութեան:

Ուշինկթըն քաջատեղեակ է որ կազմուած յանձնաժողովը կրնայ ծառայել իբրեւ թէ՛ Երեւանի, թէ՛ Բաքուի նկատմամբ քաղաքական եւ հոգեբանական ճնշումի միջոց: Օրինակ, Թուրքիա կրնայ Բաքուն վախցնել հայեւթրքական մերձեցման թեմայով եւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու առաջադրութիւններով: Միւս կողմէ, այսպէս Թուրքիա Երեւանը կրնայ դնել ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան չափազանց բարդ կարգավիճակի մը մէջ, ինչ որ կըրնայ առաջացնել աւելորդ խնդիրներ թէ՛ Հայ հասարակութեան զանազան շրջանակներուն, թէ՛ Հայաստանի ու մերձակայ դաշնակիցներու միջեւ: Օրինակ, Հայաստանի ու Իրանի, կամ Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ: Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ որ հայկական կողմին համար առանձնապէս վտանգաւոր է յանձնաժողովին մէջ Հայ ներկայացուցիչներու անբաւարար մակարդակը: Որոշ տեղեկութիւններու համաձայն, Նախկին Արտաքին Նախարար Ալեքսանդր Արզումանեանի մասնակցութիւնը պահանջուած է Ամերիկայի կողմէ, որ յանձնաժողովի անպաշտօն կազմակերպիչն ու հովանաւորն է: Ուշագրաւ է որ այսօր Արզումանեան կ'անդամակցի ՀՀՇ-ի, կուսակցութիւն մը որ սա շրջանին Հայաստանի մէջ ժողովրդականութիւն բնաւ չի վայելեր: ՀՀՇ-ն կուսակցութիւն մըն է որուն անպաշտօն առաջնորդը համարուած է միշտ Հայաստանի առաջին նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեանը· անոր հրաժարումէն վերջ ՀՀՇ-ն դարձաւ «քաղաքական դիակ»: Յանձնաժողովին մէջ թոյլ կերպով ներկայացուած է նաեւ Սփիւռքը:

Ռուսական թերթը կը գրէ որ Վան Գըրիգորեան կամ Անդրանիկ Միհրանեան Ամերիկայի ու Ռուսաստանի հայ համայնքներու առաջնորդներ չեն եւ լայն ժողովրդականութիւն չեն վայելեր:

Բայց եւ այնպէս պէտք է խոստովանիլ որ Ամերիկայի վաղեմի երազները իրականացան, «Հայեւթրքական թանկօ»ն կայացաւ: Եւ սակայն ասոր մէջ ալ զարմանալու ոչինչ կայ: Արդէն քանի մը տարիէ ի վեր տարածքաշրջանին մէջ կը գործէր համանման թուրքեւհայկական կառոյց մը, տնտեսական համագործակցական ու – կառավարական յանձնաժողով մը, որուն գործունէութիւնը որեւէ արդիւնք չէ տուած մինչեւ այսօր: Ըստ երեւոյթին, առանց քաղաքական կամքի եւ պետական մերձեցումի կարելի չէ յաջողութեան հասնիլ, կ'եզրափակէ ռուսական թերթը:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ
ՏԱՐՕՆ

Վարդավառ է այսօր: Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, տժգոյն, աղօտ յիշատակ մը միայն:

Բառը ինքնին, – Տարօն – ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Թերեւս խորհուրդ մը:

Երբ կ'ըսենք Մուշ – կը հասկնանք աշխարհագրական – վարչական բացատրութիւն մը:

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը: Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, չնչեր ու անցեր: Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովն ու դաշտերովը: Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով:

– «Հէյ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ…»:

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս· Կարապետի սարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լեռան մը կատարը, մինչեւ ասոր հազար բազմութեամբ: Ս· Կարապետի Վարդավառը՝ իր աւանդական լարախաղացներով, բայց մանաւանդ իր խիկ եւ խիկ հայկական խանդավառութեամբ, – ծիծղուն, ծփուն եւ անարւեստ:

Անահիտի հովանին է – կ'ըսեն – փռուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետ ու Արածանին, եւ ասդին, մինչեւ Իննակեան լեռները: Այլեւ Վահագնի հոգին: Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կորզել գաղտնիքը Ասուրի:

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել թանկագին գաղտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իբրեւ պարզ մշակ:

«Կաղ Դեւ»ն է այս, – իրեն յատուկ խցիկով եւ գուբով, որուն յատակը, – ո՛վ գիտէ – ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական շրջանի անծանօթ, անըմբռնելի հարստութիւնները: Թոնիրները կը վառին գիշերը, եւ առտուն կանուխ «Կաղ Դեւ»ը մաքրած կ'ըլլայ ամէն բան: Մաքրած իր գուբը քաշուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու…:

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ ափերուն վրայ: Այն ալ օրուան այս ժամուն, երբ շատ – շատեր մոխիր ցանած իրենց գըլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն:

Անոր համար որ, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին ջլաձգութեան:

Վարդավառի կիրակի մըն էր – 1915 Յունիս 28 – երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ փռուեցաւ գետին, դաւադիր «եաթաղան»ը կուրծքին: Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ: Կամ ջարդուփշուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու գնդացիրով…

Մա՛հ կ'ոռնար թշնամին, ամբողջ հայաշխարհին վրայ, գազանային մոլուցքով մը: Եւ գերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ շունչը առեր էր Տարօն:

Հայ չմնաց Մուշի մէջ: Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր ընվէրը ինք:

Մինչ արթուն եւ ըմբոստ, սնած՝ Սեբոյներու, Ջալոյեններու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քաջերու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ զինուորներ»ու շունչով, Տարօն աշխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն: Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն…:

Փլաւ՝ ֆիզիքական աշխարհը· բայց կ'ապրի հոգեկանը:

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վրայ իսկ, ո՞ղջ է Տարօնի ոգին: Ու թերեւս աւելի աշխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համբանքով փրկուեցան հայաջինջ սարսափներէն, եւ կ'ապրին վաղուան համար:

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր գիրովն ու խօսքովն ալ:

Ձուշանար առաւօտը, Տարօ՛ն, քանի դուն հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց փառքերուն, քու դաշտերուդ եւ անոնց արդար վաստակին:

Շ.

Յուլիս 12, 1931

Թուրք դեսպանը ցեղասպանութեան Գերմանիոյ կողմէ ճանաչումին մասին

Թուրքիոյ Գերմանիոյ դեսպանը մամուլի ասուլիսի մը խօսած է գերման Խորհրդարանին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթին մասին: Ծանօթ է որ անցեալ տարուան ընթացքին 11 հազար ստորագրութեամբ դիմում մը կատարուեցաւ Խորհրդարանին դիմումներու յանձնաժողովին· դեսպանը ըսած է թէ իր կարծիքով, երկրին Խորհրդարանը անպայման որոշում տալու դիրքին մէջ չի գտնուիր:

Աւելի հաւանական կը նկատէ որ ըսուի թէ դիմումնագրով նշուած կէտերը չինիչ բնոյթ չունին եւ անոնց քննարկումը հարկաւոր չի համարուիր: Դեսպանը գոհ է որ Գերմանիոյ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը հարցը Խորհրդարանին մէջ ձեռք առնուելիք չի գտներ եւ մօտեցումը այն է որ ասիկա գերմանեւթուրք յարաբերութիւններուն չի նպաստեր:

Ան խօսելով Գերմանիոյ Թուրքերուն կողմէ դիմումնագրին դէմ հաւաքուած 100 հազար ստորագրութեան մասին ալ, ըսած է թէ իրենք ասոր մէջ որեւէ դեր չեն կատարած: Երկրին մէջ մեծ թիւով Թուրք կայ եւ անոնք ուզած են ժողովրդավար ձեւով ցոյց տալ որ իրենց անհանգստութիւն կը պատճառէ ցեղասպանութեան նիւթին Խորհրդարան մուտքը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՊՐՈՆԻ մօտ (Այսրյորդանան) խըռայէլացի գոլոններ կրակ բացած են Պաղեստինցիներու կառքի մը վրայ: Երեք մեռեալ կայ, որոնց մէջ երեք տարեկան մանուկ մը եւ չորս վիրաւոր: Շարոն դատապարտած է արարքը: Պաղեստինցիք կոչ ըրած են Ժէ· 8-ի վեհաժողովին, որ դէտեր ղրկէ գրաւեալ շրջանները ի պաշտպանութիւն Պաղեստինցիներուն, բայց, Շարոնի կառավարութիւնը բացարձակապէս դէմ է:

ԲԵԿԱՆԻԶ ԱՏԵԱՆԸ, Հոկտ· 5-ին պիտի քննէ Շիրաքի իրավիճակի պարագան եւ որոշէ թէ Հանրապետութեան նախագահը կրնա՞յ ունկնդրութեան հրաւիրուիլ փաստաբանի մը ընկերակցութեամբ կամ հետապնդուիլ: Ատեանին քննելիք հարցը չի վերաբերիր սակայն հնչուն դրամով վճարուած արձակուրդներուն, այլ Սեմփափին, որ խառն տնտեսութեան ընկերութիւն մըն է, որ ստանձնած է Փարիզի քաղաքապետարանի տպագրական գործերը: Այս հարցը յաճախ երեւան կ'ելլէ եւ սկսած է 1997-ին: Կը վերաբերի «հանրային ինչքերու իւրացման, չահարաժնի ապօրինի ընկալման եւ նը-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈՔՐ ՆԱՄԱԿԱՆԻԻՆ ՄԵԾ ՀԱՐՑԵՐԸ

Երեւանի «Գարուն» ամսաթերթը լաւ սովորութիւնը ունի, նոյնիսկ եթէ ոչ ամէն թիւի, տեղ տալու ընթերցողներէ հասած նամակներու. ատով կը շարունակուի նամականիի սովորութիւնը որ ներկայիս շատ խուսափուկ ներկայութիւն կը պահէ հայ մամուլին մէջ, որպէս մըշտական բաժին: Նամականիները այժմէականէն անմիջական մասնակցութիւն մը կը բերեն թերթի մը պարունակութեան ու այդ հանգամանքով հետաքրքրական են. բուսածը անշուշտ կապ չունի սարէն - ձորէն ճառող, կամ կարեւոր հարցերու լուծումներով լեցուն, յաճախ չկարդացուելիք էջերու հետ որոնց հեղինակները գրամոլներ պէտք է ըլլան: Մեր ներկային մէջ ուր անհատը նոյնիսկ ընտանեկան յարկի տակ, յաճախ կ'ապրի առանձին, ինքնիրեն խօսողներուն, երգողներուն մէկ տարբերակը կը կազմեն հաւանօրէն, այդ գրամոլները:

«Գարուն»ի նամականիին էջը միշտ խորագրուած կ'ըլլայ «Երեւան – 15 Գրիգոր Լուսաւորչի 15». ասիկա խմբագրութեան հասցէն է: Հոն տեղ գտած նամակները անպայման ընկերային կեանքի էջ մը կը բանան, նոյնիսկ երբ գրուած ըլլան զուտ անձնական ոճով: Վստահաբար, խմբագրութիւնը գրամոլներէ ղրկուած շատախօսութիւններ ալ կը ստանայ, բայց միշտ շատ լաւ կ'ըլլայ թերթին մէջ դըրուելիքին ու զամբիւղ նետուելիքին ընտրութիւնը:

Այդ ընտրութեամբ 2001–ի 3–րդ թիւը տեղ տուած է երկու նամակի. երկուքն ալ գրուած են կիներու կողմէ. մէկը Երեւանէն է, միւսը՝ Սբովեանէն: Առաջինը կը մտահոգէ եհովայականներու վնասակար գործունէութիւնը ու անոնց գործունէութեան նկատմամբ ցոյց տըրուած ընդհանուր անտարբերութիւնը: Կ'ըսէ թէ առաջ ատեն մը անոնց «որսավայրը» փողոցն էր, հիմա սկսած են բնակարանները այցելել: Ու կը զարմանայ կառավարութեան, Մայր եկեղեցիին, տեղական իշխանութիւններու ցոյց տուած կրաւորականութեան:

Աւելի հետաքրքրական է Սբովեանէն ղրկուած նամակը որ խորագրուած է. «Յո՞ երթաս, Հայ...»: Նամակագիրը Նանէ Զաքարեան, կ'ըսէ թէ կը գրէ ոչ թէ պատասխանի ակնկալութեամբ, այլ մըտածումները հարազատի հետ բաժնելու պահանջով: Անոր մտածումները կը վերաբերին արտագաղթի երեւոյթին որ մեկնողին հարցերուն լուծում բերելու միջոց մը չէ միշտ: Նախ կ'ըսէ թէ բոլոր հարազատները աշխարհով մէկ ցրուած են եւ այսօր չկայ այդ ցաւէն զերծ Հայ: Այսուհանդերձ, մեկնողը մեղադրելու, կշտամբելու կեցուածքը այլեւս իրապաշտական չէ, քանի որ ատիկա ընելու հիմերը հետզհետէ կը խախտին: Ինչո՞ւ. որովհետեւ «յուսահատութեան ճիրաններում ես յայտնւում, երկրիդ ունեցածը վաճառքի հանած ներկայ իշխանաւորների վարքագիծը, ընթացող դատավարութիւնների երթը, չքեղ խանութների առջեւ դրուած աղբարկղները ուտելիք փընտրող մարդկանց, սեփական երախայից հրաժարուող գործազուրկին տեսնելիս»:

Բայց գոնէ մեկնողը փրկուած ըլլալու տպաւորութիւնը ունենար եւ միայն կարօտը տանջէր զինքը…: Նանէ Զաքարեան կ'ըսէ թէ այդպէս կը կարծէր մինչեւ որ երկու ընկերուհիներուն մեկնումները այլ բան պատմած են իրեն:

Երկուքն ալ 90–ական թուականներու սկիզբին «էն սեւ ու մութ տարիներին» հեռացած են Երեւանէն. մէկը ամուսինը ձգելով (քանի որ ան չէ ուզած հայրենիքը լքել) գացած է Մոսկուա, միւսը ընտանիքին հետ հաստատուած է Լոս – Անճըլըս: Առաջինը երկու տարի առաջ ստիպուած իր զաւակը առ, Երեւան ղրկած է, որովհետեւ այդ պատանին՝ Վարդանը որ դպրոցական արձակուրդներուն միշտ հօրը քովը գացած է, չէ յաջողած համարկուիլ Մոսկուայի կեանքին. իսկ դպրոցի մէջ ալ իր տարեկիցներուն հետ ազգային պատկանելիութեան պատճառով խնդիրներ ունեցած է: Այլ խօսքով՝ տղեկը որ գլխաւորութեամբ հօրը միջոցով մեկնումէն ետքն ալ սերտ կապը պահած է հարազատ միջավայրին հետ, չէ կրցած համարկուիլ: Ատոր մէջ անշուշտ իր դերը ունեցած է Մոսկուայի այլամերժ շրջապատն ալ որ ինչպէս ծանօթ է, ծայր աստիճան անհանդուրժող է Կովկասցիներու հանդէպ:

Նոյն խնդիրին մէկ տարբերակը ունեցած է Ն. Զաքարեանի Լոս – Անճըլըս մեկնած ընկերուհին ալ: Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս վարուիլ մեծնալու տարիքին մէջ գտնուող զաւկին հետ, այս անգամ անհակակշռելի համարկումին վախով: Չէ՞ որ «այդ հասակի երեխաներին, ամերիկեան բարքերն շրջապատոյտի մէջ առնելով, արատաւոր միջավայր են տանում»: Շատ արդար ու հասկնալի է այդ վախը երբ կ'ապրինք շրջան մը որ լեցուն է յատկապէս Լոս – Անճըլըսի մէջ, գլխաւորաբար Հայաստանէն արտագաղթած երիտասարդութեան մասին սարսափ ազդող տուեալներով: Ո՞վ չէ լսած թէ տեղական բարի սովորութեան հետեւելով հայ երիտասարդներն ալ զինեալ խումբ կազմած են, յետոյ հասած նման բոլոր խումբերը իրենց ետին ձգելու «յաջողութեան»: Հոնկէ վերադարձողներէ շատեր գլխու տարտամ օրօրումով մը կ'ըսեն թէ Հայերու զինեալ խմբակէն միւս բոլորը կը վախնան. սեւամորթներն ալ, սպանախօսներն ալ: Եւ ըսել որ այդ երեւոյթէն անպակաս են թմրեցուցիչի վաճառքի, մարմնավաճառութեան նման գործունէութիւններ: Եւ ինչպէս ամէն յաջողութիւն իր փոխարժէքը ունի, այս մարզին մէջ փայլողներն ալ առանց պատճառի չէ որ կը ստուարացնեն բանտերու բնակիչներու շարքերը: Ոչ միայն լսուեցաւ, գրուեցաւ ալ թէ եօթը հազարի չափ էր այդ դժբախտ երիտասարդներուն թիւը: Իսկ մեր պաշտօնակից «Նուվէլ տ'Արմէնի»ին համաձայն, ատոր աւելի քան կրկինն է իրականութիւնը: Նիւթին մասին ընդարձակ հրապարակումի մէջ տեղ տրուած է «Լոս Անճըլըս Թայմզ»ի մէկ հարցախոյզին ուր կ'ըսուի թէ Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ 200 լեզու կը գործածուի: Առաջին տեղը սպաներէնը կը գրաւէ, երկրորդը՝ վիէթնամերէնը, երրորդը՝ քորէերէնը, իսկ չորրորդ կարգի վրայ կու գայ հայերէնը:

Նման միջավայրի մէջ ի՞նչ կ'ընէ Հայաստանէն արտագաղթած ծնողք մը որ կրցած է այլասերումի ճահիճը չիյնալ. մանաւանդ երբ օրուան հացը ճարելու պարտաւորութիւնը շատ հաւանօրէն աշխատանքի պարտադրութիւնը բերած է նաեւ ընտանիքին մօրը համար:

Նամակագիրին այս ընկերուհին ալ ճարը կը գտնէ մոսկուայինին օրինակին հետեւելու մէջ: Կը մտածէ զաւակը Երեւան ետ ղրկել, մեծ հօրն ու մեծ մօրը մօտ: Եւ լսելով որ Մոսկուայի ընկերուհին ալ երկու տարի առաջ նոյնը ըրած է, տխուր հարց կու տայ. «Եթէ մեր զաւակների փրկութեան վայրը Հայաստանն է, էլ ինչո՞ւ էինք տարիներ առաջ փախչում...»:

Կարդալէ ետք Հայաստանէն մեկնումի մղող ազդակներուն թիւմը, ապա երկու մայրերուն ապրած յուսախաբութիւնն ու մանաւանդ գտած ճարը, կրկնապէս կ'իմաստաւորուի խորագիրին հարցականը: Իրա՞ւ, ո՞ւր կ'երթայ Հայը, յաճախ մղուած՝ ոչ թէ մեկնելու, այլ, չմնալու տրամադրութենէն: Ու երբ երեւոյթը ընդհանուր, դրեթէ փոխանցիկ բնոյթ ստացած է, կարծես ծրագրուած ու կիրարկութեան դրուած ընթացքով մը, ափսոսանքը, կշտամբանքը, զայրոյթը անհասցէ բաներու կը վերածուին: Ի՞նչ ընել զանոնք երբ գլխաւոր հասցէատէրը ինքնապոհութիւնը հասցուցած է իր չուքէն ուրիշ բան չտեսնելու, իր ըսածէն տարբեր ձայն չլսելու մակարդակին: Իսկ մեկնողները պիտի յաջողի՞ն օր մը միջին զիծը գտնել, խուսափելու համար իրենց զաւակները բանտի բնակիչ տեսնելու, կամ զանոնք լքուած երկիրը վերադարձնելու անհեթեթութենէն:

Սակայն, արդեօք այսօր անհեթեթութիւն կարծուածը վաղը ետդարձի, անով նոր ծաղկումի մը մեկնակէտը չի՞ կրնար ըլլալ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՆՑ ԴԻՄԱԿԻ...

Վարուժան մեր բարեկամի որդին է: Համակրելի եւ ուշադրաւ մի երիտասարդ: Ջերմանոցի ծնունդ է, բայց ոչ մի «ծաղումով հայ»... Նա իրոն համարում է 3000 տարուայ Տարօնցի... Թէպէտ, իրականում, իր դարձը դէպի հայութիւն բաւական ուշ կատարուեց:

Ուշ կատարուեց Վարուժանի մուտքը, պարզապէս ծնողների սխալ հասկացողութեան պատճառով: Հայրը, ժամանակին, որոշել է վտարել տնից Հայոց լեզուն, հեռու մնալ հայութիւնից, որպէսզի աւելի լաւ մերուի Ֆրանսայի կենցաղին, աւելի բախտ ունենայ յաջողել իր ուսման եւ իր ապագայ ասպարէզում:

Ու այսպէս էլ եղաւ. Վարուժանի հայրը դառաւ յարգուած եւ հանրածանօթ մի փաստաբան: Ցեղապաշտ, բնականաբար, նրա զաւակները եղան համր Հայեր...

Երբ պատահեց 1988 Դեկտեմբեր 7–ի Հայաստանի երկրաշարժը, Վարուժան բժշկական համալսարանի 5–րդ տարուայ ուսանող էր :Այդ ահաւոր դէպքը ցնցեց նրան եւ խկոյն մեկնեց Երեւան: Մխանալով Médecins sans Frontières կազմակերպութեան բժիշկներին, գիշեր – ցերեկ, աղէտեալ շրջաններում, անխոնջ նուիրումով, ջանում է մեղմացնել, հոգալ, վիրաւորների ցաւերը: Իր մարդասիրական ազնիւ առաքելութեան շրջանին ինքն էլ է օգտւում՝ հարստանում է սիրապետելով իր արեան լեզուին:

Այլ խօսքով՝ Վարուժան երկու անջընջելի թուական ունի մտքում՝ իր ժամանումը այս մոլորակի վրայ եւ իր մուտքը Հայոց աշխարհում...

Իր երկարատեւ առաքելութեան ամիսներում Վարուժան բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաւ ուրիշ երիտասարդ ֆրանսացի կամ ֆրանսահայ բժիշկների հետ: Պատահում է, որ դրանցից մէկն ու մէկը հեռաձայնի Վարուժանի հօրը՝

– Ինչպէ՞ս է Վարուժան, վերադարձե՞լ է Հայաստանից, կարելի՞ է հետը խօսել.

– Ո՞վ է Վարուժան, զարմանքով պատասխանում է հայրը:

– Ինչպէս թէ ո՞վ է, դուք Վարուժան Մինասեանի հայրը չէ՞ք:

– Դուք սխալւում էք, ես մի որդի ունեմ, որի անունը Ժան – Մարք է:

Դու մի ասա, որ Հայաստան հասնելուն պէս Ժան – Մարք «դիմակը» պոկում է եւ իրան մկրտում է՝ Վարուժան.

Ոչ արիւնն է ջուր դառնում
ոչ էլ հողը դաւաճանում...

Երկար ամիսներից յետոյ Վարուժան վերադառնում է իր ծննդավայրը Լիոն: Աւարտում է համալսարանը եւ դառնում է բժիշկ: Ցեղապաշտ ամուսնանում Հայաստանից պոկուած մի գեղեցիկ Անահիտի հետ եւ ստեղծում՝ հարազատ հայաբոյր մի օճախ, ուր զերիշխում է միա՛յն ու միա՛յն Սուրբ Մաշտոցի լեզուն, համեմուած երեւանեան դառն բոյսերով...

⁂

Անցեալ օր պատահմամբ «մեթրօ»ում հանդիպում եմ Տարօնի նորաբոյս երգուեալին:

– Ո՞ւր ես գնում Վարուժան այդպէս արագ քայլով:

– Օ՜հ բարեւ, ինչպէ՞ս ես, արի ինձ ընկերացիր, գնալու եմ Père La Chaise գերեզմանոց:

Ու ինձ պարզեց մի թղթածրար:

– Այս ի՞նչ է:

– Սա, մէկիկ – մէկիկ պիտի կպցնեմ պապիս եւ ուրիշ Հայերի շիրմաքարերի վրայ, փոխան ծաղկեփունջի:

Ծաղկեփունջ ասածը Journal Officiel–ում լոյս տեսած Յունուար 29–ի մեր ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքն է (2001 – 70), որից բազմաթիւ պատճէններ էր հանել, փոքր «աֆիշ»ի նման: Շշմած վիճակս տեսնելով աւելացնում.

– Շիրմաքարերի տակ երկարած պապս եւ մեր հայրենակիցները, թող իմանան որ Ֆրանսայում դադարեցին, վերջապէս, մեր ցեղասպանութեան շուրջ ամօթալի սակարկութիւնները:

Անհաւատալի, բայց իրաւ...

Մի պահ մտքիցս անցաւ որ այս մարդու գլխի «ուրբաթը» կարծես թռել է...

Ազդուած այս անսովոր «ծաղկեփունջ»ից, պարտք զգացի մի օրինակ գնել այդ Journal Officiel –ի Յունուար 30–ի համարը որպէս պատմական մի վաւերագիր: Նման մի պարտամուրհակի ուր չի նըշուած պարտապանը՝ մարդկային այդ ոճիրի հեղինակը...

Այս աշխարհում առանց կեղծաւորութեան քաղաքականութիւն չկայ:

Այսպէս է նոյնիսկ մեր սիրած ապաստան Ֆրանսայում: Մարդկային իրաւունքների հայրենիքը: Վա՜յ թէ մի մոռացուածութիւն էլ, ազատամիտ Ֆրանսական հանրապետութիւնը հռչակի՝ Փարիզ Gay-Pride –ների մայրաքաղաք...

Սակայն Journal Officiel –ի նոյն համարում – էջ 1639 – աչքս խփաւ 3 պաշտօնական դիմումներ որոնք վերաբերում էին մականուններ փոխելու: Ու կարդում ենք՝ Crétin (Ապուշ) ցանկանում է կոչուել Cristin, Fric (Փող) ուզում է դառնալ Antona, Sallaud (զզուելի նոյնաձայնութիւն) որոշել է անուանել Salland:

Ուստի այս 3 դիմումները վկայում են, որ Ֆրանսայում կարելի է օրէնքով սրբագրել, փոխել արտառոց ու վիրաւորական մականուններ, կրելու համար վայելուչ քրիստոնեայ մի ազգանուն:

Անշուշտ մեղադրելի չէ այն Հայը, որ դաժան տարիներում, ապրելու համար, ստիպուել է դիմել դիմակի, թաքցնելով իր հարազատ ինքնութիւնը: Բայց այժմ Ֆրանսայում եւ դրեթէ բոլոր ժողովրդավար երկիրներում պայմանները արտօնում են մեզ վերադտնել մեր արմատների բիւրեղ մականունները:

Երբ արդարօրէն, պահանջում ենք, որ անկախ Հայաստանում վերահաստատուի հարազատ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը – վերջ տալով մանուկաբեղեանական կեղծաւորութեան – մի գուցէ ցանկալի է, որ մենք էլ սկսենք, սրբագրել մեր կեղծ մականունները, ինչպիսին են՝ Աղբօղլու, կամ էլ Ջիմզիմով, Դուռակով, Ստեփանով եւ այլն:

Հարկ է նշել նաեւ ուրիշ դիմականերկուած Հայերի, ինչպիսին են Delacroix, կամ Los-Angeles–ի հայրենակիցս Baker որոնք մեր եկեղեցիում մկրտուել են Խաչատուրեան, Հացագործեան: Թոքերդ ունեցող պատուական ազգանուններ: Այս տակառի պատկանող Հայեր, հաւանաբար գիտակից որ պատկանում են պատկառելի անցեալ ունեցող մի ազգի, մի գուցէ մղուած ինչ որ մի համեստութեան զգացումով, նախընտրել են որ չիմացուի ի՞նչ հարուստ ժառանգութեան տէր են...

Ի միջի այլոց կան էլ նաեւ «թլփատուած»ները: Այսինքն՝ Աղբօղլուն կրճատել են աղբի, Դուռակով՝ դուռակի: Սրանց հայ լինելը այլեւս վերածւում է հանելուկի:

Ընդունենք որ Հայաստանի ներկայ պայմաններում, վերադարձը ուղղագրական ակունքին, աւելի դժուար է քան Լենինի արձան – պատուանդան ջնջել... Սակայն, այլափոխուած ազգանունների յարատեւող որդեգրում, այսինքն ազգային ինքնութեան մի տեսակ անտեսում, դա էլ ձուլման մի ախտանիշ չէ՞:

Բայց ի՞նչ արած, սովորութիւնը այն գէշ տեսակի խոտն է որից դժուար է ձերբազատուել:

Այս տարի 1700–ամեակն է մեր հնաւուրց հաւատքի պետականացման: Փառահե՜ղ մի տարեդարձ որ բնականաբար արժանի է ուխտաւորութիւն կատարել Սուրբ Էջմիածին: Ցանկալի է նաեւ որ այսպիսի պատմական եւ յուզիչ տօնակատարութեան առթիւ «ծպտուած» Հայերը, յանդուգն ու ազգօգուտ մի որոշումով, դէն շպրտեն իրենց տգեղ դիմակները եւ վերադտնեն զուլա՛լ, պատուա՛բեր ու անփոխա՛րինելի հայ – քրիստոնեայ ազգանունը:

Մոլորակ փոխած պահին, աստուածավախ Հայը, երբ հասնի դրախտի սեմին, Ամենակալը կարող է մերժել նրա մուտքը, եթէ նա չունի հարազատ քրիստոնեայ դրոշմը... (poinçon):

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

փարիզ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Թարգմանչաց վարժարան: Յունիս 24: Դարձեալ ամավերջ: Կրկին հանդէս: Հայ մանուկին խանդավառութեան ու հպարտութեան օր: Հայ ծնողքին՝ անոնցմէ առաւելին... Բերրի արդասիքով յագենալու օր... Նախնիներէն ձգուած նուիրական աւանդի նուաճումի օր...

Հանդէսին ներկայ էին շրջանի քաղաքապետ Պր. Ա. Սանթինի, Միւռոն Վրդ. Յովսէփեան, Պատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան, այլ հրաւիրեալներ, հիւրեր ու ծնողներ: Կէսօրուան ժամը 12-ին, վարժարանիս տնօրէնուհի Տիկին Մարալ Գարաօղլանեան հակիրճ ու բովանդակալից խօսքով բացումը կատարեց հանդէսին:

Յայտագիրը կ'աշխարացնէր «հանդէս» բառը իր խորքով ու ներկայացումով, որովհետեւ, դպրոցական տարեշրջանի ծրագրի մէջ լաւ ընտելացած, ընկալուած ու ըմբոշխնուած գիտելիքներու ցոլացումն էր, ուր մեզի հրամցուեցաւ մանկապատանեկան՝ մանկավարժական, դաստիարակչական, մարդկային, երկլեզու, խանդավառ, բեղուն ու այլազան՝ նրբաճաշակ ու կոկիկ յայտագրով, ուր ուսուցչական կազմին անխոնջ աշխատանքը արդիւնաբերուած ի յայտ եկաւ: (Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ՝ Մարալ Գարաօղլանեանէ, Վիլմա Թաճիրեանէ, Էմանուէլ Տիաղէ, Արեգնազ Մանուքէ եւ Յասմիկ Նէմէէ):

Այս տարեշրջանի բարձրագոյն կարգերու ուսումնական ծրագրին նորութիւնը թատրոնն էր: Հետեւաբար, Օրիորդ Լենա Զօրպաճեանի ջանքերով, աշակերտները ներկայացուցին «Քաղաքավարութեան վնասները»էն հատուած մը: Բեմայարդարումի, բեմադրութեան, խաղարկութեան ու յատկապէս սքանչելի արտասանութեամբ, հայերէնի սահուն արտաբերումը ներկաներուն բարձր գնահատանքին արժանացաւ, որոնք յոտնկայս ծափահարութեամբ սրահը թնդացուցին:

Յայտագրի վերջին բաժինը վկայականներու բաշխումն էր, ուր Նարինէ Մկրտիչեան, Արմինէ Նաճարեան, Նայիրա Մելիքեան, Թալին Պիթմէզ, Գլարա Պօնջէ, Դաւիթ Ալեքսանդրեան, Սեւակ Խօզիկեան, Լորիս Փափազեան եւ Նարեկ Պօղոսեան տիրացան իրենց մանկապարտէզի վկայականին ու ստացան բարձրագոյն վկայականներու տիրանալու լաւագոյն մաղթանքները:

Շուրջ երկու ժամ տեւող հանդէսէն ետք ներկաները ուղղուեցան դպրոցին պարտէզը, ուր հռչակաւոր խորովածով ու համադամ ճաշերով պիտի սկսէր դաշտահանդէսը:

Երեկոյեան ժամը 19-ին վերջ գտած էր ձեռնարկը:

Վերամուտին (Սեպտեմբեր 6) դասաւանդութեան զուգահեռ պիտի ընթանան նորեկներու արձանագրութիւնները:

ԾՆՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, Յուլիս 8-ին, տեղի ունեցած է Հնչակեան քսան կախաղաններուն նուիրուած հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է Ստեփան Յովակիմեան: Բանախօսած է տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան, որ նշելէ ետք թէ քսանները իրենց հաւատքով հայրենակերտումի, ապակերտումի ռահվիրաներ հանդիսացան և ապագայ սերունդներուն՝ ներշնչման աղբիւր, Աւետարանէն մէջբերուած օրինակներով շեշտած է հաւատքի, զոհողութեան, բարոյականի եւ միասնականութեան զօրացման անհրաժեշտութիւնը: Յանուն Ս. Դ. Հ. Կ. Արեւմտեան Ամերիկայի վարիչ մարմնին խօսք առնելով Գաբրիէլ Մոլոյեան պանծացուցած է քսաններու գաղափարանուէր ու հայրենասիրական ոգին: Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մըկրտումեան յարգանքի տուրք տալէ ետք հնչակեան քսան կախաղաններուն, կոչ ըրած է Սփիւռքի գործարար հայ մարդոց եւ կազմակերպութիւններուն սատարելու Հայաստանի տնտեսական եւ ընկերային ծանր վիճակը բարելաւելու գործին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ «Սիփան» երգչախումբին (ղեկավար՝ Հենրիկ Անասեան), «Օլիմփիա» համոյթին եւ այլ արուեստագէտներու:

ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Լոս – Անճըլըսի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 1-ին, տեղի ունեցած է սրբազան երաժշտութեան համերգ մը, նուիրուած «Հայ ժողովուրդի քրիստոնէացման 1700-ամեակին»: Ներկայ եղած են առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան եւ 600 հանդիսականներ: Եկեղեցւոյ 60 հոգինոց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հրանդ Աղպապեանի, մեկնաբանած է հայ եկեղեցւոյ շարականներ եւ հոգեւոր երգերու այլ մշակումներ: Համերգի ընդմիջումին խօսք առնելով վերապատուելի Պարգեւ Տարագճեան նշած է թէ քրիստոնեայ ապրելու եւ Քրիստոսի պատգամը աւետարանելու գործը մշտական երեւոյթ պէտք է դառնայ: Գործ մը՝ որ նոյնքան հրամայական է այսօր, որքան 1700 տարի առաջ: Համերգի աւարտին ներկաներ առիթ ունեցած են դիտելու յարակից հանդիսասրահին մէջ բացուած եւ 1700-ամեակին նուիրուած նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 8 նկարիչներէ կրօնական նիւթեր շօշափող 60 գործեր:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՒԱԳ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէքշըն» սրահին մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է բարի գալուստի ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Հայաստանի Լոս – Անճըլըսի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեանին, որ արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր ստանձնած է իր պաշտօնը: Ընդունելութիւնը կազմակերպած է հիւպատոսարանի Բարեկամներու յանձնախումբը: Բացումը կատարած է «Հայաստան» հիմնադրամի տեղական վարչութեան նոր ատենապետ՝ Թոմիկ Ալեքսանեան: Հանդիսութիւնը վարած է Միացեալ Հայկական Ֆոնտի տնօրէն Յարութ Սասունեան: Խօսք առած են հայկական 3 կուսակցութիւններուն ներկայացուցիչները, Հերմինէ Ճանոյեան, տոքթոր Միհրան Աղպապեան եւ նախագահ Քոչարեանի աշխատակազմի ղեկավար Արտաշէս Թումանեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ աւագ հիւպատոսը իրեն ուղղուած խօսքերը վերագրած է իր աշխատակազմին, եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հանդէպ գաղութի հայութեան ունեցած սիրոյ արտայայտութեան, խոստանալով ամրապնդել գաղութին կամուրջները Հայաստանի եւ Արցախի հետ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՑՈՒԼԱՐ ՄԵՐԺՈՂ ԱԼ ԿԱՅ...

«Նիւ – Եորք Թայմզ» որու կ'արձագանգէ «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ», կ'անդրադառնայ Գուպացիներու զօրակցութեան օրինագիծի մը (Հելմս – Լիպըրման), որ կը նախատեսէ 100 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը, դրամական եւ բժշկական կամածներու ձեւին տակ գուպայական ոչ կառավարական եւ անկախ կազմակերպութիւններուն, ինչպէս նաեւ քաղաքական հալածանքներու զոհերուն: Հաւանաբար, խնդրոյ առարկայ կազմակերպութիւնները ընդունելով հանդերձ որ ամերիկացի ծերակուտականները կ'ուզեն վճռական եւ չեշտակի օժանդակութիւն մը բերել գուպացի ժողովրդավար ընդդիմութեան, կը խորհին որ կղզիին այլախոհները պէտք է պատասխանեն՝ «Ո՛չ, շնորհակալ ենք, ոչ այդ ձեւով»: Կ'առարկեն որ իրենցմէ անոնք որոնք կ'աշխատին Գուպա, Պետութենէն անկախ, անարդարացի կերպով կը մեղադրուին կառավարութեան կողմէ, որ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներուն ծախուած են: Եթէ ընդունին այդ նպաստը, ամբաստանութիւնները աւելի հիմք կը գտնեն:

Գուպայի իշխանութիւնները կը հալածեն անոնք որոնք անկախ գործունէութիւնները կը վարեն, ըլլայ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան մարզին մէջ, ըլլայ անկախ գրադարաններու կամ լրագրութեան: Նպաստը, յաճախ հոմանիշ է նեղութիւններու ենթակային համար, նոյնիսկ, եթէ օժանդակութիւնը ԱՄՆ-ուէն չի գար: «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի յօդուածին հեղինակներն են, Հաւանայէն, Փետրօ Փապլօ Ալվարէզ Ռամոս եւ Հեքթոր Փալասիոս Ռուիզ: Անոնք յաւակնութիւնը չունին խօսելու Գուպայի լրիւ անկախ զօտիին անունով, բայց, գիտեն որ համայնքի այլ կարեւոր ներկայացուցիչները նոյն վերապահութիւնը ցուցաբերած են ամերիկեան առաջարկին հանդէպ: Կ'ըսեն թէ, իրենցմէ մէկը, գուպացի Աշխատաւորներու Միասնական Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար, 3 ամիս բանտը անցուցած է, որովհետեւ տունը 5000 տոլար գտած էին, անկախ սենտիքաներու համաքումարին սահմանուած: Գումարը, զոր ղրկած էր Հոլանտայի Քրիստոնեայ սենտիքաներու համադաշնակցութիւնը գրաւուած է Պետութեան Ապահովութեան կողմէ: Աւելին, 1999-ի օրէնսդրութիւնը փոփոխութեան ենթարկած է Գուպայի Պատժական Օրէնքը, այնպէս որ ոեւէ անձ որ «կը ստանայ, կը բաշխէ կամ կը մասնակցի դրամական, նիւթական կամ այլ միջոցներու ամերիկեան կառավարութենէն եկած», կրնայ մինչեւ 20 տարուան բանտարկութեան ենթարկուիլ: Յօդուածագիրներուն նման գործօն տարրերը մնայուն հսկողութեան տակ են:

Ուաշինկթընի մէջ, դիտել կը տրուի որ անցեալին ամերիկեան օգնութիւնը թոյլ տուած էր զօրավիգ ըլլալ լեհ այլախոհներուն: Բայց, այդ օգնութիւնը հրապարակուած էր միայն այն ատեն, երբ ժողովրդավար փոփոխութիւնները կատարուած էին: Յաւելեալ, Լեհաստան ցամաքային սահմանագլուխներ ունի, ինչ որ արտաքին ամէն տեսակի հաղորդակցութիւն աւելի դիւրին է քան կղզիի մը վրայ: Եթէ, կը շարունակեն, գուպացի յօդուածագիրները, կարգ մը այլախոհ Գուպացիներ ընդունէին ամերիկեան օգնութիւնը, մինչ ուրիշներ կը մերժէին, հետեւանքն այն կ'ըլլար որ պառակտում կը յառաջանար ժողովրդավար փոփոխութիւններու ձգտող շարքերուն մէջ եւ պատճառ ալ կ'ըլլար պաշտօնական քարոզչութեան, որ ամբաստանուին որպէս վարձկան կամ մակարոյծ:

Այս դրդապատճառներէն ոմանք, թերեւս կը բացատրեն թէ ինչո՛ւ, երբ Փորթուկալի մէջ իրեն հարց տրուած է Հելմս -Լիպըրման օրինագիծին մասին, Գասթրօ պատասխանած է՝ «Հրաշալի գաղափար է», աւելցնելով թէ այդ օրէնքը ցոյց կու տար որ Ուաշինկթընի իր հակառակորդները «շատ չեն օգտագործեր իրենց ուղեղը»:

Թ. Ա. Թ.

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

– Բայց առանց ապրանքները տեսնելու ինչպէ՞ս կարելի է դրամ համրել:

– Դուն միտք ունի՞ս ծախու առնելու:

– Ես՝ ո՛չ, բայց բարեկամ մը ունիմ, որ այդ տեսակ գործեր կ'ընէ:

– Դրամ ունի՞ այդ բարեկամդ, – հարցուց Սատիկ հետաքրքիր:

– Քանի մը հարիւր ոսկի կրնայ աւելորդ ճամբել այդ գործին, եթէ վստահ ըլլամ, որ շահ կայ:

– Շահը ապահով է... դուն այդ բարեկամդ մէյ մը ինծի ղրկէ, հետը լրջօրէն խօսինք...

– Բայց նախ ապրանքները տեսնելու ենք ու յետոյ այդ վաճառականին հետ ալ ծանօթանալու ենք:

– Անոնք դիւրին են, խնդիրը դրամին վրան է, դրամ եղա՛ւ մի՝ ամէն բան կ'ըլլայ, մարդը ինծի ղրկէ... կառօ՛ն, ան պատեհները լեցուր:

– Աման, Սատի՛կ էֆէնտի, չափազանց խմեցի... հինգ գաւաթ եղաւ, ետքը տունս չեմ կրնար գտնել:

– Այս քօնեաքը բնաւ չի՛ նստեր:

Եւ շարունակեցին խմել այն աստիճան, որ պարտապահանջը գրեթէ ինքզինք կորսնցուց:

Սատիկ, ընդհակառակն, պահած էր իր կատարեալ պաղարիւնութիւնը եւ բանականութիւնը:

– Ալ երթանք, – ըսաւ ոտքի ելլելով, – ժամադրութիւն մը ունիմ, պէտք է անպատճառ գտնուիմ, շատ կարեւոր է:

Միւսն ալ, ջանք մը ընելով, կրցաւ դժուարաւ ոտքի վրայ կենալ եւ դէպի դուռ ուղղուիլ:

Դրան առջեւ իրարմէ բաժնուեցան:

«Այս մարդն ալ այսպէս ճամբեցինք», – մին մէջ թաղուած էր, երբ սրճարանէն լով դէպի Կալաթա Սէրայ:

Հոն ուրիշ սրճարան մը մտաւ եւ դարձեալ քօնեաք մը ապսպրեց եւ սկսաւ «Սթանպուլ»ը կարդալ: Այս ընթերցումին մէջ թաղուած էր, երբ սրճարանէն ներս մտաւ մանկամարդ, բաւական գեղեցիկ կին մը, վեց տարեկան մանուկի մը ձեռքէն բռնած:

Այս կինը Սատիկի ամուսինն էր, զոր երեսի վրայ թողած էր եւ ատեն – ատեն, եթէ գրպանը դրամ գտնուէր, նիւթական օգնութիւն մը կ'ընէր:

– Վերջապէս կրցայ քեզ գտնել, – ըսաւ կինը անոր մօտենալով, – տղուդ հետ ժամ մըն է Շիշլի ճամբան վեր – վար կը պըտըտինք կոր քեզի հանդիպելու յոյսով:

– Ի՞նչ կայ նորէն, – հարցուց Սատիկ նեղացած դէմքով մը:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, երեք օր է տասը փարա չկայ գրպանս... գոնէ սա տղան մեղքցիր:

Սատիկ ձեռքը գրպանը տարաւ եւ չորս ոսկի հանելով՝ կնոջը տուաւ:

– Ասիկա ի՞նչ բանի կը բաւէ, – ըսաւ կինը, – մսավաճառին, հացավաճառին ու նպարավաճառին պարտքերս անգամ չեմ կրնար վճարել:

– Պարտք վճարելը ի՞նչ պիտի ըլլայ, – պոչեց Սատիկ, – Թո՛ղ սպասեն, փաթթըլմիշ չեն ըլլար կոր ա՛...

– Տղուն վրան – գլուխը նայէ՛ մէյ մը, կօշիկի պէտք ունի, հագուստի պէտք ունի...

– Հիմա քովս աւելորդ դրամ չունիմ, ունեցած տուի, ահա՛...

– Խմելու դրամ կը գտնես միշտ:

– Շատ մի՛ երկարեր, ամէն մարդ մեզի կը նայի կոր:

– Ցանցանքը քուկդ է, եթէ կը սորվիմ սրճարաններու մէջ այս տեսակ խօսքեր ընելու...

– Ես տունէն հեռացայ, որպէսզի այդ տեսակ դիտողութիւն չլսեմ:

Կինը տեսնելով, որ կարելի չէր աւելի երկարել խօսակցութիւնը, հեռացաւ՝ տխրօրէն գլուխը օրօրելով:

Սատիկ քանի մը գաւաթ քօնեաք եւս խմեց եւ հաշիւը մաքրելով՝ դուրս ելաւ սրճարանէն:

Մութը կոխած էր արդէն: Սատիկ ժամացոյցը նայեցաւ եւ մտովի ըսաւ.

«Դեռ ժամ մը ատեն ունիմ... երթամ անգամ մը Լիւքսէնպուրկ, ուր մէկ քանի ժամադրութիւններ ունիմ»:

Արդարեւ, բախտախնդիրը օրական գրեթէ 30 – 40 ժամադրութիւններ կուտար, որոնց մեծ մասը միեւնոյն ժամուն եւ զանազան տեղեր կ'ըլլային, այնպէս որ նիւթապէս անկարելի էր իրեն համար այս ժամադրութիւններուն գտնուիլ:

Հազիւ թէ Լիւքսէնպուրկ մտած էր՝ մէկ քանի սեղաններէ սկսան զինքը կանչել:

Սատիկ մէկ սեղանէն միւսը սկսաւ պըտըտիլ եւ իրեն սպասողներուն խօսք հասկցնել:

(Շար. 24)

(Շար. Ա. էջէն)

պատասուրումի» եւ կրկին հրապարակ ելած է գտնուան, երբ չորս տպագրիչներ քննութեան տակ առնուած են, շուրջ 100 միլիոն ֆրանքի մսխումի մը պատճառաւ (սխեմ մը հաստատուած էր հաշուեցոյցերու գումարները բարձրացնելու եւ զանազան այլ զեղծարարութիւններ ընելու): Եթէ նոյնիսկ, Շիրաք որպէս քաղաքապետ ուղղակի խնդրոյ առարկայ չէ, չմիջամտելը գայն կրաւորական դերակատարի մը վերածած է եւ վկայութեան կը կանչուի:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԸՎԸՃԵԱՆ պատասխանեց Ֆր. Պայրուի (Իւ. Տէ. էՖ.–ի նախագահ), որ Լիպերասիոնի մէջ (Յուլիս 19) կ'ըսէր թէ Պետութեան ղեկավարը պէտք չէ «խմբակի մը մարդն ըլլայ», շեշտելով թէ «իմաստուն գործ չէ անձնական պզտիկ ընտրապայքար մը ընել օգտուելով ներկայի դժուարութիւններէն: Շիրաք բոլոր Ֆրանսացիներուն նախագահն է»: էՌ. Թէ. էԼ.–ի ալիքներուն վրայ, էՌ. Փէ. էՌ.–ի բանբերը դեռ աւելցուցած է որ ձախը անուանարկութեան իսկական արշաւի մը ձեռնարկած է Շիրաքի դէմ, ինչ որ չի կրնար դիւրացնել համակեցութիւնը:

ՌԵՃԷՓ ԹԱՅԻՓ ԷՐՏՈՂԱՆ, արդիապաշտ իսլամականներու պարագլուխը նեռումի արժանացաւ Թուրքիոյ սահմանադրական ատեանին կողմէ եւ այլեւս կրնայ քաղաքական ասպարէզ վերադառնալ: Ֆազիլէթ (Առաքինութիւն) կուսակցութեան արգիլումէն ետք, Էրտողան կը խորհի նոր կուսակցութիւն մը հիմնել Թուրքիոյ մէջ:

ԳՐՈԶՆԻԻ մօտ, զինուորական թռան մը ջախջախուած է: Ութ մեռեալ եւ վեց վիրաւոր կայ: Արկածին պատճառները ծանօթ չեն: Պատերազմի սկիզբէն ի վեր, Ռուսերը աւելի քան 25 թռան կորսնցուցած են:

ՌՈՒՍ ՎԵՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ձերբակալուած են «առեւանգում»ի, «աւազակութեան», «իշխանութեան չարաշահում» յանցանքներու համար, զորս գործած են չէչէն երեք գիւղերու մէջ: Կրեմլին ապահովութիւն տուած է նաեւ որ ոճրային 30 քննութիւններ բացուած են ռուս զինուորականներու դէմ, Չէչէնիոյ պատերազմին վերսկսումէն ի վեր (1999, Հոկտ. 1):

ՆԵՓԱԼԻ վարչապետը՝ Քուարալա, որ բոլորին թիրախն էր վերջերս, իր հրաժարականը տուած է, զոր ժխանենտրա թագաւորը անմիջապէս ընդունած է: Վարչապետը կ'ամբաստանուէր մանաւանդ որ չատ տկար եղած է մաոյական կեռիլլային նկատմամբ: Քուարալա, 78 տարեկան, յայտարարած է. – «Երկիրը դժուար շրջան մը կ'ապրի, մաոյականները կը յարձակին ոչ միայն ժողովրդավարութեան վրայ, այլեւ կը վտանգեն երկրին ապահովութիւնը»: Մաոյական պարագլուխները իր մեկնումը որպէս նախապայման դրած էին, որեւէ բանակցութեան համար: Իրենց ապստամբութեան հետեւանքով, հինգ տարիներու երկայնքին 2000 հոգի մեռած է:

ԻՐԱՆԻ մէջ, ընդդիմադիր Այաթոլլա Հոսէյն Ալի Մոնթազերիի մէկ փեսան եւ երեք ուրիշ կրօնաւորներ ձերբակալուած են, կղերին յատուկ դատարանի մը ատեկաններուն կողմէ:

ՓԱՐԻԶԻ վրայ անձրեւները Յուլիս ամսուան ընթացքին, կոտրած են բոլոր մրցանիշները 1873էն ի վեր, երբ բացուած է օդերեւութաբանական առաջին կայանը: Յուլիս 1–էն 18, երեք անգամ աւելի անձրեւած է քան 31 օրուան ընթացքին, սովորաբար:

ՁԻՆԱՍՏԱՆԻ հիւսիսը, ամէնէն աղքատ գաւառներէն մէկուն մէջ, պայթուցիկներու գաղտնի պահեստանոց մը օդը ելած է: 69 մեռեալ կայ եւ 85 վիրաւոր:

ՔԵԼԵԿԵԱՆԻ հաւաքածոն, կը գրէ Ֆիկառօ (Յուլիս 20) ինքզինք պարտադրեց Յունիս 18–ին, Գլօտ Պուաժիրարի աճուրդի վաճառքով (տե՛ս. «Յառաջ», Յունիս 8) եւ մասնագէտ Անի Գէորգեանի կողմէ: 86 զանազան կտորներու հասոյթը հասած է 7,7 միլիոն ֆրանքի, երեք անգամ աւելի քան գնահատումը: Առաջարկուած կտորներու մեծ մասին տիրացած է Քաթարի Սաուտ իշխանը:

ՍԵՐՊԻՈՅ նախկին նախագահ՝ Միլոսեւիչի կինը Լա Հէ գացած է այցելութիւն տալու համար բանտարկուած իր ամուսնոյն: Իրեն կ'ընկերանայ եւկօսլաւ փաստաբան մը: Միլոսեւիչ ամբաստանուած է պատերազմական եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու համար:

50ème Anniversaire du Pèlerinage à SAINT-GREGOIRE de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de **l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France**

et avec le concours de **l'Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes**

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par **Mgr NORVAN ZAKARIAN Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes**

l'Homélie sera prononcée par **Mgr DARON GEREJIAN Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France**

Avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP sous la direction de Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre

Renseignements & Réservations :

— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**

— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——

Aller - retour seul : 120 F

Aller - retour avec le repas : 250 F.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Սեդրակ Սամուէլեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իր կնոջ՝ Ազատուհի Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

Նոյն առթիւ առաջին Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչը կը նուիրէ 250 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu **le samedi 22 septembre à 15 heures**

à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 22
Պայծառակերպութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30–ին:
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 23
Բ. օր Վարդավառի:
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 22, Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 23, ՄԵՌԵԼՈՑ: Ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգիստ:

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchestre S P I T A K

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

P r o g r a m m e : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F

Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

A l'occasion du 1700ème anniversaire du Baptême de l'Arménie et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**

L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :

- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 24
MARDI
24 JUILLET
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.216 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.216

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՑ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՎԵՐՋ ՏՈՒԱԾ ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՇՏՕՆԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յուլիս 21-ին հրամանագրով մը վերջ տուած է Բնապահպանութեան նախարար Մուրատ Մուրատեանի պաշտօնին: Որոշումը առնուած կը նկատուի կառավարութեան մէջ սպասուած փոփոխութիւններուն: Մ. Մուրատեան կը պատկանէր «Կայունութիւն» խմբակցութեան որ վերջին շրջանին կարեւոր ցնցումներու բեմ կ'ըլլայ յաջորդական հրաժարումներով:

⁂

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱԼԻԵՒ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻ ՄԸ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Նախագահ Ալիեւ Յուլիս 20-ին Բաքուի մէջ Ռուսաստանի դեսպան Ռեապովի հետ ունեցած տեսակցութենէն ետք լրագրողներուն յայտնած է թէ ինչպէս Յենովայի մէջ, նոյնպէս Օգոստոս 1-3-ին Սոչիի մէջ ալ կը քննարկուի Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը, ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու ղեկավարներու ոչ պաշտօնական հանդիպումին: Ռուս դեսպանն ալ ըսած է որ Հ. Ալիեւ մտադիր է Սոչիի մէջ հանդիպում ունենալու Ռ. Քոչարեանի հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԵՍ»

(Յուլիս 20 / 22)

ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Յուլիս 19-ին վարչապետ Ա. Մարգարեան ընդունած է ԼՂՀ իր պաշտօնակից Ա. Դանիէլեանը: Երկու վարչապետները քննարկած են Օգոստոսին Ա. Մարգարեանի ԼՂՀ կատարելիք այցին մանրամասնութիւնները եւ երկու կառավարութիւններուն միջեւ ստորագրուած գործակցութեան յուշագրին կատարման ընթացքը:

⁂

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՉԻ ԸՍԵՐ...

«Արմէնփրէս» իր լրատուութիւններու շարքին մէջ անդրադարձած էր Մեծն-Բրիտանիոյ Երեւանի դեսպան Թիմոթի Ճոնսի Եղեռնի մասին արտայայտութիւններուն, գանոնք խորագրելով՝ «Թիմոթի Ճոնս. Հայերի ցեղասպանութիւնը սարսափելի պատմական իրադարձութիւն է» (տե՛ս. «Յառաջ», Յուլիս 20): Այս առթիւ Մեծն-Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպանութիւնը ճշդում մը կատարած է, ըսելու համար որ դեսպան Ճոնս «ցեղասպանութիւն» բառը չէ գործածած այլ ըսած է «Այն, ինչ կատարուել է հայ հասարակութեան հետ 1915-1923 թթ. Օսմանեան կայսրութիւնում, մեր երկրում գնահատւում է որպէս պատմական իրադարձութիւնների սարսափելի մի շարք»:

«Արմէնփրէս» կ'աւելցնէ սակայն թէ գործակալութիւնը չէ թիւրիմացութեան պատասխանատուն եւ թէ դեսպանին արտայայտութիւնները ու անոնց թարգմանութիւնը պահպանուած են ձայներիզի վրայ, ուր կը լսուի՝ «Մեր երկրում ճանաչել են ցեղասպանութեան փաստը, որը իրականացուել է 1915-1923 թթ. Օսմանեան կայսրութեան կողմից Հայերի նկատմամբ»:

⁂

ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՔԱՐ ԳՏՆՈՒԱԾ

Հայ-Իտալական հնագէտներու արշաւախումբը, որ ներկայիս Գեղարքունիքի մարզին Սարուխան գիւղին մէջ պեղումներ կ'ընէ, Արտաշէսեան ժամանակի սահմանաքար մը յայտնաբերած է, արամերէն արձանագրութեամբ: Ըստ խումբին ղեկավարներուն ընթերցումին, հոն գրուած է «Ես Արտաշէս, որդին Զարեհի, այս սահմանաքարը զետեղեցի»:

⁂

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ը ՇՈՒՇԻԻ ՄԷՋ

«Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութեան երիտասարդները, Ֆրանսայէն եւ ԱՄՆ-էն, ձեռնարկած են Շուշիի հիւանդանոցին մէկ բաժնին վերանորոգումին: Նոյն կազմակերպութեան կամաւորներ արդէն նորոգած են Քարինտակ գիւղի Մշակոյթի տունը, դպրոցը, եկեղեցին եւ մանկապարտէզը:

⁂

ԼՂՀ

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԽԹԱՆԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

Տարւոյն առաջին կէսին ղարաբաղցի ընտանիքներու երրորդ եւ չորրորդ զաւակներուն թիւը անցեալ տարուընէն 83 աւելի եղած է: Կառավարութիւնը կը կիրարկէ ծնունդները խթանելու ծրագիր մը եւ երրորդ եւ յաջորդ զաւակներուն համար «Արցախպանք»ի մէջ հաշիւ կը բացուի: Կը նախատեսուի Մարտակերտի, Մարտունիի եւ Ասկերանի շրջաններուն մէջ ապրող եօթը եւ աւելի թիւով զաւկի տէր ընտանիքներուն համար մէկ տարուան ընթացքին երեք սենեակնոց տուներ կառուցանել:

ՊԱՊԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-ԷՆ 27

Մայր Աթոռ Էջմիածնէն պաշտօնապէս ճշդուեցաւ Յովհ. Պօղոս Բ. քահանայապետին այցելութեան թուականը Հայաստան:

Պապը կը ժամանէ Սեպտեմբեր 25-ին (23-էն 25, կ'այցելէ Ղազախստան, որու 15 միլիոն բնակիչներէն 360 հազարը միայն կաթողիկէ են) եւ կը մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր 27:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (23 juillet)

Le monde fracassé de Sétrak

Երկու նկարազարդուած էջերու մէջ, Ժան Քեհայեան կը խօսի իր հօրը՝ Սեդրակի մասին, անոր կեանքին, երբ 1915ին կը լքէ Խարբերդը Թուրք ոստիկաններու եւ Քիւրտերու խուժումէն ետք: Տարիներ ետք, ինք պահանջը կը զգայ Անատոլու երթալու եւ քալելու հօրը հետքերուն վրայ: Այդ է զոր կը պատմէր արդէն իր վերջին հատորին «L'Apatrie»ի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՃԵՆՈՎԱ

ՈՒԹԵՐՈՒ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ, ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ, ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 500 ՎԻՐԱՒՈՐ

Համաշխարհայնացման ընդդիմադիրները հաւաքուած էին Ճենովա եւ Ուրբաթ օր, ժողովին բացման պահէն իսկ, բուռն ցոյցեր ծայր տուին հակառակ ձեռք առնուած արտակարգ միջոցներուն: Ինչպէս ամէն անգամ, խաղաղապաշտ ցուցարարներուն կը խառնուին անիշխանական տարրեր, որոնք թալանի կու տան ամէն ինչ, կառք կ'այրեն, ցուցափեղկեր կը կոտրեն, կը քարկոծեն ապահովութեան ուժերը եւ խռովութիւնները կը սաստկանան: Բայց, առաջին անգամն է որ մահ ալ պատահեցաւ, յանձին երիտասարդ Իտալացիի մը որ կը փորձէր ջարդուփշուր ընել ոստիկանական կառք մը եւ ոստիկանի մը փամփուշտը ստացաւ գանկին մէջ, նախքան ճզմուիլը կառքին տակ: Եղան նաեւ վիրաւորներ, ոստիկան մը, ապանուհի ցուցարար մը: Ոստիկանական ուժերը եւ անոնց արձակած արտասուաբեր ռումբեր չկրցան հանդարտեցնել 150-էն 200 հազարի հասնող ամբոխը, որ Ճենովան վերածած էր պատերազմական դաշտի մը: 180 վիրաւորներ կային Յուլիս 20-ին եւ յաջորդ օրն ալ, Շաբաթ, կիրքերը լարուած կը մնային, մանաւանդ որ ցուցարարները նահատակ մըն ալ ունէին այս անգամ: Անմիջապէս ծագած հարցն այն էր որ քննուին այն պայմանները, որոնց մէջ կը կազմակերպուին այս վեհաժողովները, որքա՞ն պատեհ է անոնց տալ նման ցուցադրական բնոյթ, Սիամթըլի նախընթացն ալ պէտք է օրինակ ծառայած ըլլար:

Հաւաքուած էին աշխարհի եօթը մեծահարուստ Պետութիւնները, որոնց կը մասնակցի նաեւ Պուտին: Այն պահուն, երբ ցուցարարները իրենց բողոքը կ'ուզէին արտայայտել յանուն աղքատութեան, թշուառութեան, անիրաւութեան, ութերու օրակարգը կը գրաւէր այդ հարցով եւ հրապարակ կը դնէր 1,2 միլիառ տոլարի հիմնադրամ մը պայքարելու համար ճահճախտի (փալիւտիզմ), թոքախտի եւ սիտա-յի դէմ:

Օրակարգի այլ նիւթերու կարգին էր նաեւ Արժանթինի եւ Թուրքիոյ տնտեսական ծանր վիճակը, ապահովութիւն տալով որ զօրավիգ են անոնց: Կարելի չէ գիրենք երեսի վրայ ձգել:

⁂

Խռովութեանց տարողութիւնը սակայն, գլխաւորապէս ցնցեց ժողովականները եւ առաջին արտայայտողը եղաւ Շիրաք, որ ըսելէ ետք թէ մէկ կողմ պէտք է դնել թալանողները, որոնք կու գան միայն թալանելու համար, դիտել տուաւ որ «120-150 հազար հոգի տեղէն չի շարժիր, եթէ չկայ բան մը որ զօրակոչի կ'ենթարկէ իրենց սիրտն ու միտքը: Չեմ ըսեր թէ իրաւունք ունին կամ ոչ, այդ չէ հարցը, բայց, կը նշանակէ թէ անձկութիւն մը կայ, դժուարութիւն մը, եւ այնպէս չենք կրնար ընել որ գոյութիւն չունի»: Իրեն համար ցուցարարներու գիրքը կը վերաբերի համաշխարհայնացման եզաչրջումին ստեղծած անորոշութիւններուն եւ պետութեանց կարողութեան անոր տիրապետելու: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է նկատի ունենալ:

Ցուցարարներուն մէջ, խաղաղապաշտներէն զատ, կան խռովարարներ համախմբուած Պլէք Պլոք անունին տակ, որոնք յատուկ ռազմավարութիւն մը կը կիրարկեն: 20-էն 30 տարեկան, իրենք զիրենք կը ներկայացնեն որպէս յեղափոխականներ եւ հակադրամատէրեր:

Շաբաթէն Կիրակի (Յուլիս 21 - 22) լուսնալիք գիշերն ալ ոստիկանութիւնը խուժում մը գործած է Ճենոա Սոսիալ Ֆորումի կեդրոնատեղին եւ կոպտօրէն խուզարկութիւն մը կատարած է զէնք գտնելու միտումով: Գտած են ձողեր, քիչ մը թմրեցուցիչ, քանի մը դանակ, համակարգիչներ եւ երկու տոպրակ սեւ գլխաշներ, որոնք «համազգեստներ» են թալանող Պլէք Պլոքին, որ տակն ու վրայ ըրաւ Ճենովան: Հոս ալ 50 հոգի վիրաւորուած է: 48 ժամուան խռովութիւններէն ետք վիրաւորներուն թիւը հասած էր 500-ի: Այս կեդրոնատեղին գտնուողներն ալ Գերմանացիներ, Ֆրանսացիներ, Թուրքեր էին եւն.: Ընդհանրապէս այն համոզումը կը տիրէ որ Պլէք Պլոքի տարրերը գործիք են եւ կու գան միայն սարսափ տարածելու քաղաքին մէջ եւ վարկաբեկելու ցոյց մը, որ տարբեր նկարագիր ունի: Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ իտալական ոստիկանութիւնը չէ կրցած հակակշռել կացութիւնը, մինչ Պէրլուսքոնի ինքզինք կ'արդարացնէ ըսելով թէ ամէն ինչ կարգադրուած էր իշխանութեան գլուխ իր քալէն առաջ, քաղաքին ընտրութիւնն ալ, ապահովութեան միջոցներն ալ:

Ամէնէն ցաւալին այն է նաեւ որ ժողովը արդիւնք չի տար եւ այս անգամ մանաւա՛նդ, հաստատուած են ութերու տարակարծութիւնները: Պուշ տեղի չէ տուած Քիոթոյի համաձայնութեան շուրջ: Հասարակաց յայտարարութիւնն ալ մեծ բան չըսեր, մեղմացնելու համար տարակարծութեան հարցը, հոն կ'ըսուի. - «Մենք (Ժէ. 8-ի անդամներ) կը հաստատենք մեր վճռականութիւնը ամբողջական լուծումներ գտնել այն սպառնալիքներուն, որոնք կը վտանգեն մեր երկրագունդը»:

Այսուհանդերձ, այս ժողովները անհրաժեշտ կը նկատեն եւ յաջորդը տեղի պիտի ունենայ Գանատայի մէկ քաշուած անկիւնը, 2002 Յունիսին եւ նուազ ցուցական բնոյթ պիտի ունենայ: Պատուիրակութիւններն ալ բազմանդամ պիտի չըլլան:

«Ամօթալի Ժէ. 8 մը» կը խորագրէր «Լիպէրասիոն» Յուլիս 23-ին, բայց, ժողովին բաւական ամփոփումը կը նկատուի իտալական մամուլի մէկ ծաղրանկարը: Ժէ. 8-ի ղեկավա՛ր մը, աշտարակի մը բարձրութենէն կ'ըսէ՝ «Ժէ. 8-ի հայրերն ենք, ի՞նչ է ձեր ուզածը», ամբոխը կը պատասխանէ.- «Վեց ութի (68) որդիներն ենք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐ Հ. Վէտրին աշխատանքի այցով մը Անգարա կ'երթայ Յուլիս 27-ին. տեսակցութիւն կ'ունենայ Թուրք իր պաշտօնակիցին Ի. Ճէմի հետ: Կը քննարկուին Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան մերձեցման, նաեւ Իրաքի, Կովկասի, Մերձաւոր - Արեւելքի եւ Պալքանեան թերակղզին առնչուած հարցեր:

ՀԵՊՐՈՆ ցնցուած կը մնայ երեք Պաղեստինցիներու սպանութենէն ետք, 20 տարեկան երիտասարդ մը նոր ամուսնացած, զարմիկը եւ երեք ամսու նորածին

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԵՑՑԷ՛, ԹԷ ԱՓՍՈ՛Ս...

2001 Թուականը որ քրիստոնէութեան աշխարհի մէջ առաջին անգամ պետական կրօնք հռչակումին 1700-ամեակը կը նշէ, համաշխարհային հետաքրքրութեան առարկայ պէտք է դարձնէր Հայաստանը որ եղած է այդ հռչակումին տէրը: Տարւոյն կէսը անցած է արդէն ու նման հետաքրքրութիւն չէ յայտնուած, եթէ մէկդի ձգուի Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին սեպտեմբերեան այցը. ան, վստահաբար, միջազգային լրատուամիջոցներու եւ անոնցմով՝ աշխարհի ակնարկները պիտի դարձնէ դէպի Երեւան, կամ Էջմիածին, բայց առիթը պարագայականին կապուած երեւոյթ պիտի ըլլայ՝ եւ ոչ քրիստոնեայ առաջին պետութեան ուղղուած կեցուածք: Նման հետաքրքրութեան արժանացած են այն բոլոր երկիրները ուր այցելած է պապը, առանց որ անոնք ունենան 1700-ամեակի նման նշելի հանգրուան: Անկէ անդին, հայութիւնը Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ իր հասկցած ու կրցած ձեւով կը նշէ այս առաջնութիւնը: Բնական է, հաւանօրէն, որ ամէն ձեռնարկով առաւելագոյն փայլին ձգտումը կ'արտայայտուի, անկախ՝ կատարուածին առիթը արդարացնելու պարագային: Տօնելու, մեծարելու, հպարտանալու համայնական տրամադրութիւն ցուցաբերելու մղում մը զգալի է, որուն յաջողութիւնը գոնէ առ այժմ բաւական թէական կը թուի:

Այս պատկերը կը վերաբերի եկեղեցական մարզին արտաքին կեղեւին: Իսկ միջուկը, յատկապէս վերջին շրջանին, տօնականէն, հպարտութենէն բաւական անդին կ'ուղղէ հետաքրքրութիւնները որոնք արդարօրէն սկսած են մտահոգութեան վերածուիլ: Կայ Ռուսաստանի ու Նախիջեւանի թեմին ծանօթ խնդիրը որ յանգեցաւ նախորդ առաջնորդին կարգալոյծ ըլլալուն, առաւ աւելի՛ եւս բարդանալով. կան Պոլսոյ պատրիարքին ուշագրաւ մատնանշումները որոնք եկեղեցական մարզին մէջ լուրջ վերաքննելիներու կ'անդրադառնան եւ որոնք արդէն դիւրագրգռութիւնը արթնցուցած են որոշ շրջանակներու: Անոնք պառակտումի ամբաստանութիւններ կ'ուղղեն Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի, առանց անդրադառնալ ուզելու անոր մէկ մատնանշումին թէ կաթողիկոսական վերջին ընտրութիւնները ենթակայ եղած են արտաքին - բարոյական ու դրամի - միջամտութեան, անոր ենթադրելի հետեւանքներով:

Այսուհանդերձ, լուրը թէ Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքները Յուլիսի վերջաւորութեան իրենց փափաքին վրայ Էջմիածին հրաւիրուած են, շունչ մը առնել կու տայ: Ենթակաները արկածախնդիր, կամ պատեհապաշտ դէմքեր ըլլալէ շատ հեռու են ու առիթը ապահովութիւն կու տայ որ Գարեգին Բ.ի հետ իրենց հանդիպումը գոնէ այդ շրջանակին հանդարտութիւն կը բերէ:

Ինչ կը վերաբերի Մոսկուայի խնդրին, Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմին նոր առաջնորդ Եզրաս վարդապետին հետ «Հայկական ժամանակ» թերթին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյց մը բաւական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: Զրուցավար Վահագն Թեւոսեան նախ կ'ուզէ գիտնալ թէ նոր նշանակուած առաջնորդը ի՞նչ միջոցներ կը նախատեսէ ստեղծուած կացութիւնը դարմանելու համար: Պատասխանը քիչ մը խուսափուկ է ու կը ջանայ ծանրանալ Հայ Առաքելական Եկեղեցիին կանոնական, իրաւական, կանոններուն, եկեղեցիին համաժողովրդական հանգամանքին վրայ: Կ'ըսէ թէ կարգաւորումը ժամանակի հարց է, մանաւանդ որ իր տեղեկութեամբ, կարգալոյծ հռչակուած նախորդ առաջնորդը միայն քանի մը անհատ ունի իրեն զօրավիգ:

Եկեղեցիին 1700 տարուան օրինականութիւնը, արժէքները, սրբութիւնները, եւ այլն նիւթ կ'ըլլան նաեւ Մեսրոպ պատրիարքին ըսածներուն առընչութեամբ, թէեւ պէտք է ըսել որ Մոսկուայի մէջ ստեղծուած կացութեան նիւթով հարցումներու յարմարագոյն խօսակիցը չէր կրնար նկատուիլ Եզրաս Վրդ., նոյնիսկ կաթողիկոսի եղբայր ըլլալու հանգամանքով:

Ռուսաստանի մէջ եկեղեցին արձանագրուած է որպէս իրաւական կառոյց: Ունի ամբողջ ներքին Սփիւռքին եւ Հայաստանի մէջ եկեղեցիին ունեցած իրաւական դաշտին սահմանները, կը բացատրէ երիտասարդ առաջնորդը: Ան պատասխանելով իր նախորդին այլ աթոռներու կողմէ վերաձեռնադրուելու կարելիութեան մասին հարցումին, կրկնելով Սուրբ Էջմիածնի 1700-ամեայ առաքելութիւնը, կ'ըսէ թէ նոր նուիրապետական աթոռի հեռանկարը իրեն կը յիշեցնէ եկեղեցականի մը ըսածը թէ «ժամանակը ծնել է, ժամանակն էլ կը տանի»: Այսուհանդերձ, նման հեռանկար կը կոչէ «ազգաքանդ գործելակերպ, եթէ ցուցաբերենք նման պահուածք այն կառոյցների հանդէպ, որոնց առաքելութեանը մեզանից ոչ ոք նոյնիսկ բարոյական իրաւունք չունի կասկածելու»: Ան չի փափաքիր շեշտել թէ խօսքը ուղղուած է կարգալոյծ եպիսկոպոսի՞ն, թէ Մեսրոպ պատրիարքին: Միայն կ'ըսէ թէ նկատի ունի բոլոր անոնք որոնք կը շեղին այն արժէքներէն, կանոնական կառոյցներէն որոնք կ'ապահովեն ժողովուրդին յարատեւութիւնը, անոր գոյութեան երաշխիքն են:

Ներկայ տագնապին քով այս քիչ մը վերացական - բարոյական ոճը կը շարունակուի, երբ աւելի անմիջական, շօշափելի տուեալներ նիւթ կ'ըլլան զրոյցին վերջին մասին մէջ: Վ. Թեւոսեանի հարցումէն կը տեղեկանանք թէ Եզրաս Վարդապետի առջեւ տակաւին փակ են թեմին առաջնորդարանին դռները եւ ան պանդոկը կը բնակի: «Եթէ մեզ դիմակայողները մի քանի անհատ են, ապա ինչո՞ւ է դա նրանց յաջողւում: Մինչեւ ե՞րբ է տեւելու այս անորոշ վիճակը» հարց կու տայ ան. պատասխանը կը վաւերացնէ լսուածը. «Ղազարոս Կիւրեղեանը փակում է առաջնորդարանի դռները, կամ չի ազատում առաջնորդարանը, երբ դա ոչ նրա սեփականութիւնն է, ոչ էլ դրա նկատմամբ ունի առանձնաշնորհեալ իրաւունք»: Ու կրկին, յղումը կ'ըլլայ ժամանակին. «պարզապէս ժամանակ է պէտք, ուստի պէտք է լինենք համբերող եւ անենք այն ամէնը, ինչը չի վնասի մեր եկեղեցու եւ մեր ժողովրդի արժանապատուութեանը»: Յետոյ կ'ըսէ թէ պէտք է սպասել որ կամ նախորդը հրաժարի ասպարէզը ազատ ձգելով, կամ իրենք ապացուցեն որ անոր նեցուկ կազմակերպութիւնը ապօրինի է: Իսկ մինչ այդ, ներկայի քաշքշուկը միակողմանի ձեւով կը շարունակուի, քանի որ ինք մտադիր չէ անոր մասնակից ըլլալու: «Ես այսօր չեմ կարողանում կատարել ինձ վրայ դրուած պարտականութիւնները» կ'ըսէ Եզրաս Վրդ., անուղղակի արձագանգելով հարցումին, թէ ցոյց տուած հանդուրժողականութիւնը իր տկարութեան հետեւանք չէ՞: Թեմին մէջ ստեղծուած կացութեան շարունակուիլը, թէեւ նոր նշանակուած առաջնորդէն աւելի մտածել կու տայ գերագոյն իշխանութեան տկարութեան մասին, քանի որ նշանակումին, որքան գիտենք, չյաջորդեցին վճռական քայլեր, վերջ տալու համար անբաղձալի ու նաեւ մտահոգիչ կացութեան մը:

Վ. Թեւոսեան աւարտելէ առաջ նիւթ կ'ընէ «չարերու» մտածումը թէ Եզրաս Վարդապետին Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմին առաջնորդ նշանակումը պայմանաւորուած է կաթողիկոսին եղբայրը ըլլալու հանգամանքով. ինք կը կարծէ՞ որ իրապէս ի զօրու է այդ թեմը առաջնորդելու: Պատասխանը ծառայասիրութեան, խոնարհութեան արտայայտութիւն մըն է. «Ծառայել եմ եւ իմ պարտքն եմ մատուցել մեր սուրբ եկեղեցուն եւ ժողովրդին: Եւ դեռ շարունակելու եմ ծառայել իմ եկեղեցուն որ իմ ժողովուրդն է, անկախ դիրքից, անկախ պաշտօնից: ... Մենք կամաւոր զինուորագրեալներ ենք հայ եկեղեցու նուիրեալների բանակի մէջ»:

Կեցցէ՛ 1700-ամեա՞կը, թէ ափսո՛ս 1700-ամեակին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ՝ ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մօտ 10 տարիէ ի վեր հեռատեսիլի պաստառներուն վրայ գրեթէ ամէնօրեայ ներկայութիւն է Նախկին Եուկոսլավիան իր ազգամիջեան կռիւներով ու պատերազմներով. միջազգային գետնի վրայ՝ այդ պատերազմներուն հետեւանքներով, եւրոպական պետութիւններուն եւ մանաւանդ՝ ամենազօր ԱՄՆ-ու հոն կատարած միջամտութիւններով:

Դիտմամբ գործածեցի «նախկին» ածականը. թէեւ այսօր իրաւական գետնի վրայ Նախկին դաշնակցութենէն մնացած են Սերպիա եւ Մոնթենեկրօ. բայց եթէ այս երկուքին ալ ապահարզանը տակաւին չէ ստացած օրինական ձեւ, գործնականօրէն փոքրիկ Մոնթենեկրօն ալ Ֆաքթօ անկախացած է:

Անկէ երեք տասնամեակ առաջ զբօսաշրջական գրքոյկ մը կը ներկայացնէր Եուկոսլավիան որպէս 248.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ 20 միլիոն բնակչութեամբ դաշնակցային երկիր մը որ կը պարփակէր վեց հանրապետութիւն եւ երկու ինքնավար մարզ, 5 լեզու, 3 կրօնք եւ 2 այբուբեն:

Այդ հանրապետութիւններն էին հիւսիսէն հարաւ՝ Սլովենիա, Խրուաթիա, Պոսնիա - Հերձեկովինա, Մոնթենեկրօ, Սերպիա եւ Մակեդոնիա: Սերպիոյ կազմին մէջ կը մտնէին երկու ինքնավար մարզերը Քոսովոն եւ Վոյվոտինան:

Այսօրուան կացութեան, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ կացութիւններուն, անդրադառնալէ առաջ՝ բանանք նախ՝ պատմութեան գիրքը եւ թեթեւ թռուցիկ ակնարկ մը նետենք, աւելի լաւ կարենալ հասկնալու համար ներկան: Եուկոսլավիան կազմուեցաւ 1918-ի աշնան, իբր տեղական հետեւանք Առաջին աշխարհամարտին՝ դաշնակիցներու կողքին Սերպիոյ յաղթանակին եւ Աւստրիոյ - Հունգարական կայսրութեան պարտութեան ու փլուզումին: Ան նախ մինչեւ 1921 կրեց Սերպերու, Խրուաթներու եւ Սլովէններու Թագաւորութիւն անունը, որ յետոյ փոխուեցաւ Եուկոսլավիոյ: Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով նոյն գահին ու գայիսոնին տակ կը մէկտեղուէին ժողովուրդներ տարբեր բարքերով ու լեզուներով, տարբեր կրօնքներով ու մշակոյթով, եւ այդ ոչ թէ դաշնակցային, այլ կեդրոնաձիգ թագաւորութեան մը մէջ: Փաստօրէն, Եուկոսլավիոյ ստեղծումը աւելի քան մէկ դարու պայքարին յաղթանակն էր սերպ ազգայնականութեան, պսակումը անոր երազներուն մէկ միութեան մը մէջ ամփոփելու հարաւային Սլավները (Եուկոսլավիա կը թարգմանուի Հարաւ - Սլավիա): Պելկրատ կը դառնար նորաստեղծ թագաւորութեան մայրաքաղաքը, եւ Սերպիոյ թագաւորը՝ անոր միապետը:

Աներեւոյթ գիծ մը կը կտրէր սակայն երկիրը երկուքի, գրեթէ հորիզոնական կերպով: Հիւսիսը միշտ ենթակայ եղած էր արեւմտեան ազդեցութիւններուն, կրօնական տեսակէտէ հռոմէադաւան կաթոլիկ էր. Խրուաթները Ժ. - ԺԱ. դարերուն վայելելով թագաւորութենէ մը յետոյ կցուած էին նախ Հունգարիոյ, ապա Աւստրօ - Հունգարական կայսրութեան: Իրենց կապը Սերպերուն հետ, լեզուական էր միայն: Խօսելով նոյն լեզուն, Խրուաթները զայն կը գրեն լատինական տառերով, Սերպերը կը գործածեն կիւրեղեան այբուբենը: Իսկ Սլովենիան վերջին տասը դարերուն ուղղակի տիրոյթը եղած էր Քարինթիոյ աւստրիացի իշխաններուն:

Այդ աներեւոյթ գիծը կը խորհրդանշէր օսմանեան նուաճումներուն սահմանը: Այդ գիծէն հարաւը բնակող բոլոր ազգերը՝ Սերպ, Մակեդոնացի, Ալպանացի, հինգ երկար դարեր «ճաշակած» էին թըրքական գրաւման բազմապիսի «բարիքները». հողերու գրաւում, տեղահանութիւն, գրկանք, առեւանգում եւ ջարդ. նաեւ մեծ մասամբ բռնի իսլամացումներ. մէկ խօսքով՝ այն ամէնը որ Թուրքը չէր զլանար մարգարէին Ալլահին կողմէ իր «հոգածութեան» յանձնուած կեավուրին: Կրօնական տեսակէտէ ալ հարաւը կրած ըլլալով յունա - բիւզանդական ազդեցութիւնը, մեծ մասամբ ուղղափառ քրիստոնեայ էր, մահմետական կարեւոր փոքրամասնութիւնով մը:

Արտաքին գետնի վրայ, ո՛չ բոլորին հաճոյք կը պատճառէր մեծ Եուկոսլավիոյ մը ստեղծումը, եւ առաջինը՝ Իտալիոյ: Պատերազմի սկիզբը դաշնակիցները՝ Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա, լայն խոստումներ չէին պլացած իրեն, յաղթանակի պարագային ամբողջ Տալմաթիան իրեն տալու եւ Ատրիականը իտալական լիճի վերածելու...: 1918-ին այդ խոստումները չիրականացան. Իտալիա ստիպուեցաւ գոհանալ միայն Իսթրիա թերակղզիով եւ Զատարի միջնաբերդ շրջանով: Դժգոհ էր նաեւ Հունգարիան, որուն հարաւէն լայն հողաշերտ մը կը կցուէր Եուկոսլավիոյ, կէս միլիոն մագեար բնակչութեամբ: Անդին Պուլկարիա որ տակաւին չէր մարսած 1912-ին Մակեդոնիոյ կորուստը, շատ հաշտ աչքով չէր նայեր իր արեւմտեան դրացիին ուժեղացումին: Այնպէս որ, Ֆրանսայի «կնքահայրութեամբ» Եուկոսլավիա պաշտպանողական դաշինք մը կնքեց Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ. ապագան շուտով ցոյց պիտի տար որ այդ դաշինքը սահմանուած էր թուղթին վրայ մնալու, ո՛չ մէկ օգուտ բերելով ստորագրողներէն ոչ մէկուն:

Ներքին գետնի վրայ ալ նորաստեղծ Եուկոսլավիոյ կեանքը շատ հանդարտ չեղաւ: Ծերացած Պետրոս Ա. Թագաւորին՝ որ մեռաւ 1921-ին, յաջորդեց իր եռանդուն ու գործունեայ որդին Աղեքսանդր Ա.: Խրուաթները կը կազմէին երկրին երկրորդ ազգութիւնը, թուական տեսակէտէ: Խրուաթ ծայրայեղ ազգայնական շարժումը՝ Ուսթաշան, չհանդուրժեց իրենց միացումը Սերպերուն, եւ երազեց անկախ Խրուաթիա մը: Շուտով այդ շարժումը գտաւ օտար նեցուկներ, նախ Հունգարիոյ մօտ, ապա եւ մանաւանդ Իտալիոյ, ուր Մուսոլինիի ֆաշիզմը բացէ ի բաց իրենց օգնեց: Վերջապէս նաեւ Գերմանիան: Այդ տարիներէն կը սկսի օտար միջամտութիւններու շղթան որ կը տեւէ մինչեւ այսօր: 1929-ին Աղեքսանդր Ա. Թագաւորը - որ հրաշքով ազատած էր մի քանի մահափորձերէ - լուծեց խորհրդարանը, ճամբեց վարչապետը, ինք անցաւ կառավարութեան գլուխը, հռչակելով բացարձակ իրավիճակ: Երկիրը քիչ մը խաղաղելու վրայ էր երբ 1934 Հոկտեմբերին պաշտօնական այցելութեան առաջին իսկ վայրկեաններուն, Թագաւորը սպաննուեցաւ Մարսէյլի Գանըպիէր պողոտային վրայ: (Այն ատենուան մեծ պարբերականը՝ Իլլիւսթրասիոն, բացառիկ թիւով մը անդրադարձաւ այդ դէպքին. մարդ շշմած կը մնայ ի տես ապահովութեան ուժերու եւ միջոցներու գրեթէ բացակայութեան...): Սպաննուած Թագաւորին յաջորդեց իր անչափահաս զաւակը Պետրոս Բ.: Աղեքսանդր, կտակով մը անչափահաս զաւկին խնամակալութիւնը ձգած էր իր հօրեղբօր տղուն՝ Պօղոս իշխանին, որ դէպքերու արգացումներուն հետեւանքով հետզհետէ գերմանամէտ քաղաքականութիւն վարեց: 1941-ի գարնան գերմանական զօրքերը երկիրը ներխուժեցին իբր հետեւանք իտալական բանակի անզօրութեան Յոյներուն դէմ, Եփիրոսի մէջ. Յունաստան տանող կարճ ճամբան Եուկոսլավիան էր...: Ուսթաշներու երազը կ'իրականանար. Զագրեպ կը դառնար մեծ Խրուաթիոյ մը մայրաքաղաքը որ կը պարփակէր նաեւ Սլովենիան եւ Պոսնիան: Ուսթաշներուն պարագլուխը Անթէ Փաւելիչ՝ հոն կը հաստատէր վարչակարգ մը որ իր վայրագութեամբ կը գերազանցէր գերմանական ֆաշիզմը: «Փոկլաւնիկին» (առաջնորդ) արիւնարբութեան յագուրդ տալու համար, կ'ըսեն թէ պէտք էր իրեն ամէն առաւօտ 40 հատ հանուած Սերպի աչք տանիլ...: Միւս կողմէ, երկրին մեծամասնութիւնը ոտքի կը կանգնէր անխնայ դիմադրութեան մը համար: Այդ դիմադրութիւնը ունեցաւ երկու հակոտնեայ պարագլուխներ՝ գօրավար Միխայլովիչ թագաւորական, իսկ Եօզիփ Պրօզ, համայնավար ճակատէն, աւելի ծանօթ Թիթօ ծածկանունով: Ի դէպ, Թիթօ ազգութեամբ Խրուաթ էր: Սկզբնական շրջանին համերաշխութեամբ տարուած դիմադրութիւնը թոյլ տուաւ որ 1944-ին Եուկոսլավիա առաջին ու միակ երկիրը ըլլայ որ ազատագրուի ա-

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸ ԿԱԼԻՆԻՆԳՐԱԴԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Կալինինգրադ, կամ գերմանական իր հին անունով Քէօնիկզպերկ, պալթեանծովուն ափին կը գտնուի: Գրեթէ կէս միլիոն բնակիչ հաշուող այս նաւահանգիստը վարչական կեդրոնն է նոյնանուն գաւառին, կամ աւելի ճիշդ Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ սեղմուած ռուսական մինչնադիր հողամաս: Ձեւով մը «տեղական Ղարաբաղ» մը: Քաղաքը յայտնի է անշուշտ իր դիրքին պատճառով, ան ծանօթացուած է նաեւ որպէս անուանի փիլիսոփայ՝ Էմանուէլ Քանթի ծննդավայրը:

Քաղաքին մէջ, բացի ռուսերէն, կ'ապրին մեծ թիւով Լեհեր, Գերմանացիներ, Ուկրանացիներ, Լիթուացիներ: Զարմանալիօրէն Հայեր չկային այստեղ գոնէ մինչեւ վերջերս: Սակայն ամէն ինչ փոխուեցաւ Մայիս 19-ին երբ Կալինինգրադի թեմի առաջնորդ նշանակուեցաւ Սերաֆիմ Եպիսկ. (Սերովբէ) Մելքոնեան: Ան ոչ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, ոչ Երուսաղէմի, ոչ Անթիլիասի եւ ոչ ալ Պոլսոյ Պատրիարքութեան միաբան է... այլ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցւոյ: Մոսկուայի Պատրիարքութեան Համացանցային կայքէն կ'իմացուի թէ նորընծայ Եպիսկոպոսը ծնած է Կրասնոդարի Հայաստան շրջանի Ադլեր քաղաքը, Սոչիի մօտ:

Լուրը անշուշտ մեզ անտարբեր չի կրնար ձգել երբ Ռուսաստանի մեր համայնքային փոթորկալի օրեր կ'ապրի: Ամելորդ խօսքերու տեղ չկայ. մեզի կը մնայ միայն յուսալ որ մեր եկեղեցւոյ այդ կարեւոր թեմը չուշով իր առաջնորդութիւն կը վերագտնէ որպէսզի իր զաւակները իրենց Հարազատ Մայր Եկեղեցւոյ ծոցէն չհեռանան մոլորուելու համար «օտար ու մայլի ճամբաներու» վրայ:

ԿՈՐԻՒՆ

լիոն

ռանց արտաքին որեւէ ուժի օգնութեան. սակայն, ի գին մէկ միլիոնէ աւելի զոհերու, 13 միլիոն բնակչութեան վրայ, գլխաւորութեամբ սերալ պոհերու: 1943-ին Հիթլէր Սլովենիան Փաւելիչի ձեռքէն առաւ՝ Մեծ Գերմանիոյ կցեր էր. վաղանցուկ Մեծ Գերմանիոյ մը որ կը տարածուէր «Քէօնիկզպերկէն Ալզաս, Պալթեան ծովէն Ադրիական՝ ներառեալ Թրիէսթէն...:

Ս. Պ.

(Շար. 1)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 3-ՐԴ ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայ Ոսկերիչներու Միութեան Արեւմտեան Ամերիկայի մասնաճիւղի 3-րդ տարեկան ճաշ – պարահանդէսը տեղի ունեցած է Լոս Վեկասի «Թրէժըր Այլընտ» պանդոկին մէջ, մասնակցութեամբ 350 հոգիի, որոնց կարգին նաեւ աշխարհի զանազան երկիրներէ եկած Հայեր: Հանդիսութիւնը վարած է վարչութեան փոխ ատենապետ Բեգլար Փիլաւճեան: Բանախօսած է Ամերիկայի Թանկարժէք քարերու Հիմնարկի նախագահ Ուիլըմ Պոյաճեան, իր լաւատեսութիւնը յայտնելով ոսկերչական ճարտարարուեստին մէջ Հայ ոսկերիչներու ընկերակցութեան ապագայ դերակատարութեան գծով: Կարդացուած է Հայ ոսկերիչներու միջազգային ընկերակցութեան նախագահ Հայկ Արսլանեանի շնորհաւորութեան նամակը: Ընկերակցութեան զօրակցողներուն, հովանաւորներուն եւ վարչութեան անդամներուն ուղղուած շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է վարչութեան ատենապետ Սարգիս Կիտցինեան:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՆԴԷՍ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է Կիրակնօրեայ վարժարաններու միացեալ հանդէսը, 1700-ամեակի առիթով: Ներկայ եղած են 500 հանդիսականներ: Բացումը կատարած է Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ վարժարանի տեսչուհին՝ Արաքսի Յարութիւնեան: Շրջանի կիրակնօրեայ վեց վարժարաններու աշակերտներ մասնակցած են յայտագրին սաղմոսներով, շարականներով, հոգեւոր երգերով, արտասանութիւններով եւ արտասանութիւններով: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ վկայականներ բաշխած կիրակնօրեայ վարժարաններու աւարտական կարգի աշակերտներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ՈՍԿԻՆ ԿԸ ՎԵՐԱՐԺԵՒՈՐՈՒԻ

Եգիպտացի երկրաբան մը ուսումնասիրելով ոսկեհանքերու չորս հազար տարուան քարտէս մը, պեղումներու ձեռնարկած է Մարսա Ալամի շրջանի մէջ: Վեց տարուան հետազօտութիւններէ ետք որոնց ընթացքին 33 հազար քառակուսի մեթր տարածքի վրայ պեղում ըրած է, այսօր վստահ է թէ այդ շրջանը ոսկիի ոչ միայն Եգիպտոսի, այլեւ Ափրիկէի մեծագոյն պաշարներէն մէկը կը ներկայացնէ: Ոչ միայն պաշարները մեծ են, այլ նաեւ անոնց պարունակած ոսկին բարձր որակի է: Երկրաբանին հիմնած ընկերութիւնը կը ծրագրէ տարին շուրջ 18 հազար թոն ոսկի արտադրել. այդ քանակութեամբ, Մարսա Ալամի հանքերը աշխարհի տասը գլխաւորներուն կարգին տեղ կը գրաւեն, ըլլալով նաեւ ամէնէն աժաններէն մէկը:

Երկրաբանը կ'ըսէ թէ դժուար չէ տարին 2 – 3 միլիառ տոլար ձեռք ձգել այդ արտահանումով: Ատիկա, վստահաբար, Եգիպտոսի եկամուտի աղբիւրներուն գլխաւորը կ'ըլլայ, ետին ձգելով զբօսաշրջութիւնը, քարիւղը եւ Սուէզի ջրանցքին ապահոված շահը: Երկրաբան Ալ Բաճի մեծ յոյսեր ունի որ ոսկիէն զատ կրնան հանդիպիլ նաեւ զանազան գոհարներու հանքերու, ինչպէս՝ զմրուխտի, ադամանդի, եւ այլն: Ան Միջերկրականի վրայ ալ պեղելի հողամասեր ունի եւ կը կարծէ որ իր օրինակին հետեւելով ուրիշ ձեռնարկութիւններ ալ պիտի լծուին նոյն գործունէութեան: Կը յիշեցնէ որ ԱՄՆ-ը, Գանատան, Աւստրալիան, Հարաւային – Ափրիկէն ալ հանքերու ճարտարարուեստով կառուցուած են: Աշխատանքներուն համար ներկայի միակ հարցը ջուրին անբաւարարութիւնն է: Պեղումներու շրջանին ջուրի պաշարները բաւարար չեն արտահանումի պահանջներուն. լուծում մը կրնայ բերել Կարմիր ծովը եթէ յաջողի ջուրին աղազերծումի գործը:

Երկրաբանը այդքան մեծ գործ մը իրականացնելու համար լայն միջոցներու պէտք ունի, ինչ որ որոշ չափով կը խոչընդոտէ աշխատանքը. բայց, կ'ըսէ թէ նոյնն է պարագան Եգիպտոսի վարչարարութեան, թղթատարութեան: Հարկ է, օրինակ, արդիականացնել հանքերու օրէնքը որ պատրաստուած է 1948-ին: Ներկայի պայմաններուն մէջ ոչ մէկ ընկերութիւն կ'ընդունի մնալ ու գործել Եգիպտոսի մէջ, կ'ըսէ Ալ Բաճի. ինք կը յարատեւէ որովհետեւ եգիպտացի է, բայց եթէ փոփոխութիւնները չկատարուին, ոչ ոք կ'երթայ հոն, նոյնիսկ Եգիպտոսի ամբողջ ոսկին սիրոյն:

Եգիպտոսի հանքերը կանոնաւոր կերպով օգտագործուած են փարաւոններու շրջանին: Անոր գլխաւոր ապացոյցն է մումիաներու յարդարանքին, դիմակներու համար գործածուած ոսկին: 1952-ի զինուորական հարուածէն, երբ հանքարդիւնաբերութիւնը պետական լքուած է, քանի որ Նասըրի իշխանութեան գալուն հետ հանքերու հակակշռին տէր օտարականները մեկնած են երկրէն. այն ատեն ոսկիին գինը ցած էր, որ քարիւղի լայն պաշարներ գտնուած էին, ինչ որ ամբողջ ուշադրութիւնը հոն կեդրոնացուց: 70-ական թուականներուն երբ ոսկիի գինը սկսաւ բարձրանալ, այդ արտադրութիւնը կրկին հետաքրքրութիւն արթնցուց: Սակայն, երկիրը Իսրայէլի հետ պատերազմի մէջ ըլլալով, մեծ նախաձեռնութիւններ չեղան: Ռուսերու կողմէ միայն հոս ու հոն փոքր չափերով աշխատանքներ տարուեցան:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

Միջազգային գիտաժողովում փորձում են պարզել, թէ ի՞նչ ազգութեան են եղել Ադամն ու Եւան: Ֆրանսիացի գիտնականն ասում է.

– Նրանք Ֆրանսիացի էին, որովհետեւ միայն Ֆրանսուհին կարող է տրուել մէկ խնձորով:

– Ոչ, նրանք Անգլիացիներ էին, – պնդում է անգլիացի գիտնականը, – որովհետեւ միայն իսկական ճէնթլմէնը կարող է խնձորը զիջել կնոջը:

– Ոչ, նրանք Ռուս էին, – պնդում է ռուս գիտնականը, – միայն Ռուսներն են տկլոր ման գալիս:

– Ի զուր մի վիճէք՝ նրանք Հայ էին, – ասում է հայ գիտնականը, – որովհետեւ միայն Հայը կարող է մի խնձորի համար դրախտով մէկ աղմուկ բարձրացնել...

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

Այնչափ ճարպիկ էր համոզելու արուեստին մէջ, որ յաջողեցաւ քանի մը վայրկեանի մէջ ամէնը գոհացնել եւ ճամբու դնել:

Ինքն ալ սրտի գոհունակութեամբ եւ յաղթական ձեւով մը դուրս ելաւ սրճարանէն ու ճամբան շարունակեց դէպի Թաքսիմ:

– Վա՜յ, էֆէնտի՛մ, մաշալլահ, այս կողմերը այս ատեն ի՞նչ գործ ունիք, կարծեմ դուք Գատըգիւղ կը բնակիք, – սաւ նրհաւրակալ խարտեաշ պեխերով երիտասարդ մը, որ նոյնինքն Երուանդ Տէր-Անդրէասեանն էր:

– Չէ, Գատըգիւղ չեմ բնակիր, Սկիւտար կը բնակիմ, – պատասխանեց Տէր – Անդրէասեան իր պարտիզակցիի յատկանշական հնչումով:

– Ալ լրագիրներուն մէջ չենք կարդար կոր ձեր գեղեցիկ յօդուածները, ինչո՞ւ համար:

– Ի՞նչ ընեմ, եղբա՛յր, ժամանակ չունիմ գրելու, դասերով զբաղած եմ:

– Յաւալի բան, որովհետեւ միշտ հաճոյքով կը կարդամ ձեր քաղաքական տեսութիւնները:

– Շնորհակալ եմ, Աստի՛կ էֆէնտի, լրագրութիւնը արդարեւ աղէկ արհեստ է, պայմանով, որ թերթը քուկդ ըլլայ... խմբագրութենէ խեր չկայ, պարզապէս թերթին տիրոջ համար աշխատիլ կը նշանակէ:

– Բայց ինչո՞ւ դուն քեզի համար թերթ մը չես հրատարակեր... վստահ եղիր, որ մեծ յաջողութիւն կը գտնես, քեզի պէս ծանօթ եւ կարող հրապարակագիր մը իրեն մասնաւոր թերթը չունենայ՝ իրաւցընէ մեղք է:

– Ես ալ շատ կը փափաքիմ թերթ մը հրատարակելու, բայց անկարելի է:

– Ինչո՞ւ համար...

– Որովհետեւ այս միջոցիս հայերէն թերթի համար արտօնութիւն չեն ի տար:

– Չե՛ն ի տար մի, – գոչեց Աստիկ, – եթէ կ'ուզես՝ տասը հատ հայերէն թերթի արտօնութիւն առնեմ վաղը:

– Ինչպէ՞ս, – հարցուց Տէր – Անդրէասեան զարմացած:

– Տպագրական տեսուչը, Ներքին գործերու նախարարը, ամէնքն ալ իմ բարեկամներս են, մէկ խօսքս երկուք չեն ըներ ... եթէ թերթի արտօնութիւն կ'ուզէիր ինչո՞ւ մինչեւ հիմա ինծի չըիմացուցիր:

– Ճշմարիտը՝ մտքէս չանցաւ, – խոստովանեցաւ Տէր – Անդրէասեան, – ուրեմն կարելի՞ է արտօնութիւն մը ձեռք ձգել:

– Երկու ժամուան գործ է պարզապէս ինծի համար... ի՞նչ անուն դնել կ'ուզես թերթիդ:

– Անունը կարեւորութիւն չունի, որեւէ անուն մը կը դնեմ:

– Այնպէս է, իրաւունք ունիս, անունը կարեւորութիւն չունի:

– Շիտակը՝ շատ երախտապարտ պիտի ըլլամ, եթէ կարենաք այդ ծառայութիւնը մատուցանել ինծի:

– Երախտապարտութեան բան չկայ... ես ձեզի շատ կը սիրեմ ու կը յարգեմ եւ սիրով կ'ընեմ ձեռքէս եկածը... միայն թէ քիչ մը դրամ անհրաժեշտ է, որպէսզի գործը շուտով մը լմննայ:

– Որչա՞փ պէտք է, – հարցուց Տէր – Անդրէասեան մտահոգ դէմքով մը:

– Մեծ բան չէ, պզտիկ գումար մը... վերջապէս դուն մենէ ես, եթէ ուրիշ մը ըլլար՝ տարբեր բան ... անցածները Թուրքի մը համար թերթի մը արտօնութիւն առի՝ մարդը 50 ոսկի վճարեց:

– Յիսուն ոսկի՜, – գոչեց Տէր-Անդրէասեան սարսափած:

– Ճանըմ, անիկա ուրիշ, ես քու վիճակդ գիտեմ, անոր համեմատ կու տաս:

– Օրինակի համար՝ քանի՞ ոսկի...

– Եթէ երեք ոսկի տաս՝ արտօնութիւնը երեք օրէն գրպանդ է:

– Կանխի՞կ պիտի վճարեմ:

– Բանկանաբար, չմոռնամ ըսելու, որ խնդրագիրը եւ այլն ես պիտի գրեմ, դրոշմաթուղթին դրամը պիտի վճարեմ, ասկէ զատ ուրիշ մանր – մունր ծախքեր ալ կան ընելիք, որպէսզի գործը շուտով կարգադրուի... դուն, մէկ կողմէն տպարանի եւ այլ պատրաստութիւնները տես, որպէսզի անմիջապէս գործի սկսիս. ես քեզի լուրի մասին ալ դիւրութիւններ ցոյց կու տամ... «Իգտամ»էն կ'ըսեմ, որ իրենց լուրերը ձեզի տան ամէն իրիկուն. տասուա՞ն, թէ՞ իրիկուան թերթ պիտի ընես:

– Դիտաւորութիւնս առաւօտեան թերթ հրատարակել է:

– Շատ աղէկ կ'ըլլայ...

– Ուրեմն երեք ոսկին հիմա պէ՞տք է, որ վճարեմ, – հարցուց ապագայ արտօնատէրը վարանոտ դէմքով մը:

– Բայց այդ դրամը հազիւ կը բաւէ ըլլալիք ծախքերուն, ես մէջը շահ մը չունիմ, պարզապէս բարեկամաբար գործդ պիտի տեսնամ:

– Գոնէ ապահո՞վ ես, որ արտօնութիւնը պիտի կրնաս առնել:

– Համարէ՛, որ արտօնութիւնը արդէն գրպանդ է, եւ անոր համեմատ գործդ տես, – ըսաւ Աստիկ հաստատուն շեշտով մը, – ես երբեք չեմ խոստանար գործ մը, որ կարող չեմ կատարել... իմ սկզբունքս այդ է:

Տէր – Անդրէասեան վերջապէս հանեց երեք ոսկին ու յանձնեց բախտախնդիրին, որ անփոյթ ձեւով մը դրամը գրպանեց եւ ըսաւ.

– Եկուր միասին մէկ մէկ բան ճնկենք:

– Չէ՛, եղբա՛յր, ժամանակը ուշ է, հազիւ վերջին շոգենաւին կրնամ հասնիլ, – պատասխանեց Տէր – Անդրէասեան, – մնա՛ք բարով, կը խնդրեմ, որ սա թերթին գործը շուտով կարգադրես...

– Անհոգ եղի՛ր, վաղը կամ առ առաւելն միւս օր արտօնութիւնը պատրաստ է:

Աստիկ բաժնուեցաւ Տէր – Անդրէասեանէն ու մտաւ Սաքըզ Աղաճ փողոցը եւ հասաւ Թաքսիմ Պաչէ ու կանգ առաւ համեստ երեւոյթով տան մը առջեւ:

Հազիւ թէ դրան զանգակը հնչեցուց, մանկամարդ գեղուհի մը եկաւ դուռը բանալու:

Կանանչ հովանոցով կինն էր, զոր տեսանք մեր պատմութեան սկիզբը:

–Վերջապէ՜ս եկար, – գոչեց ուրախութեամբ, – անհամբեր քեզի կը սպասէի, վախցայ, որ պիտի չգաս:

– Բայց այս իրիկուան համար խօսք տուած էի:

– Քու խօսքիդ շատ վստահութիւն չըլլար:

– Ուրիշները թերեւս իրաւունք ունին այդ խօսքը ըսելու, բայց դուն՝ ո՛չ, – ըսաւ Աստիկ տունէն ներս մտնելով:

(Շար. 25)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Տիկին Վարդուհի Տիրինեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Վարդավառի Մուշի նահատակներուն ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

(Շար. Ա. էջէն)

մը: Ընտանիքին միւս անդամներն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած էին: Արարքը գործն է հրեայ ծայրայեղ խմբակի մը, որ ինքզինք մկրտած է. – «Կոմիտէ ճամբաներու ապահովութեան համար»: Ամենայն պաղարիւնութեամբ կրակած են կառքին վրայ: Ցուղարկաւորութեան, ատեն, քաղաքին բոլոր խանութները փակ մնացած են, մինչ Իսրայէլի իշխանութիւնները կը կրկնէին իրենց ցաւն ու դատապարտումը: Այսուհանդերձ Իսրայէլ կը շարունակէ մերժել ՄԱԿ-ի դէտերու ներկայութիւնը: Կը նախընտրէ ԱՄ-Ի-Ա-ի գործակալներ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ երեւան հանուած է իսլամիզմի չահատակութիւն մը, որ լրջօրէն կը մտահոգէ, քանի կրնայ նշանակել որ ցանց մը գոյութիւն ունի: Ձերբակալուած են 2 Գամրունցի եւ Ֆրանսացի մը:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ դիւանը, Յուլիս 25-ին, պիտի հաւաքուի քննելու համար դատաւոր Արման Ռիպըրոլի դիմումը ինչ կը վերաբերի ժագ Շիրաքի հարստութեան յայտարարութիւններուն 1988-էն 1993, երբ երեսփոխան էր: Դատաւորը որու յանձնուած է փարիզեան շրջանի ԱՇ – ԷԼ – ԷՄ-ներու շուկային հարցը, կ'ուզէ գիտնալ թէ Շիրաք յայտարարա՞ծ է այն հատուցումները զորս ստացած է, ինչպէս բաւ, պաշտնի հիմնադրամէն եւ որոնք ծառայած են ճամբորդութիւններու վճարումին:

ՀՈՆՇՈՒ (Ճափոն) կղզիին հարաւը, Գոպէի մօտ կազմակերպուած փառատօնի մը ընթացքին, կամրջակ մը փլած է, որու հետեւանքով 10 մեռեալ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր կայ: Կամրջակը տեղի տուած է անցորդներու ծանրութեան տակ:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ելմտական յանձնախումբի տեղեկարերը իր զարմանքը յայտնած է ի տես Ժոսփէնի հրապարակած հաղորդագրութեան պաշտոնի հիմնադրամին վերաբերեալ եւ ուր կ'ըսուի թէ հաւաքուած եւ տրամադրելի 100 միլիոն ֆրանք կայ: Եթէ այդ էր կացութիւնը, կ'ըսէ, Ֆիլիփ Մարինի, հասկնալի չէ որ վարչապետարանը յաւելեալ կարեւոր գումարներ պահանջէ տարուան ընթացքին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

le domaine de chamerolles

45170 Chilleurs-aux-Bois

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en chalets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par chalet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F ● **Semaine : 2100 F à 3 330 F**
(selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.
Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
—— Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30 ——
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN

Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

Programme : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F
Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարաճեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Հայկ Արթինեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Արթինեանի, նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, ընկերուհի Բարուհի Արթինեանի մահուան առթիւ:

Վարչութիւնս այս տխուր առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է 4000 Ֆր. ընտանիքին կողմէ, 500 Ֆր. Համազգային դպրոցէն:

Date à retenir

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville de la Croix Bleue des Arméniens de France

organise

le Samedi 27 octobre

UNE SOIREE DANSANTE

A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

ՀԲԸՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2001 - 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 75 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջները գոհացնող կառոյցներով. տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր: Մելգոնեան կրնան դիմել Հայկական ծագում ունեցող 12 – 16 տարեկան երեխաներ:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

● Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

● Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անրաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

● Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային:

● Դպրոցը ունի եօթը դասարան՝ (Ա. - Է.), 12 – 18 տարեկան աշակերտներու համար:

● Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի եւ SAT II-ի պատրաստութեան:

● Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

● Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ: (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

● Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, քանդակագործութիւնը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները:

● Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —

Melkonian Educational Institute
Admissions Office
(Attn. Mrs. I. Guevherian)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195 / 422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu **le samedi 22 septembre à 15 heures**

à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 25
MERCREDI
25 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.217
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.217

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 23 / 24)

ԻՐԱՆ ՏՐԱՄԱԴԻՐ Է ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ

Բաքուի մէջ, Իրանի Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղարը, Հ. Ռոհանի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին, յայտարարած է որ իր երկիրը պատրաստ է մասնակցելու ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման գործընթացին, եթէ Հայաստան եւ Ատրպէյճան համաձայն ըլլան:

Զրոյցի ընթացքին, Հ. Ռոուհանին նշած է որ ղարաբաղեան խնդրի լուծման միակ միջոցը քաղաքական է: Աւելցուցած է որ Կովկասի մէջ, խաղաղութեան եւ կայունութեան հաստատումը մեծ նշանակութիւն ունի Պարսկաստանի համար:

ՏԷՐԵԱՆԻ ՏՕՆԸ

Վահան Տէրեանի ծննդավայրին՝ Ջաւախքի Գանձա գիւղին մէջ Յուլիս 22-ին աւանդական խանդավառութեամբ նշուած է բանաստեղծութեան եւ երգի տօնը: Բանաստեղծին տուն – թանգարանին ու եկեղեցիին շուրջ հաւաքուած մեծ բազմութիւնը – Երեւանէն, Թիֆլիսէն, Մոսկուայէն եւ Սփիւռքէն – նախ մասնակցած է խաչքարի մը բացումին, ապա ունկնդրած Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեանի, Ջաւախք» Հայրենակցական Միութեան նախագահ Յ. Այվազեանի, Վրաստանի Հայ Գրողներու Միութեան նախագահ Ժ. Անանեանի եւ շարք մը ուրիշներու ելոյթները: Հանդիսութիւնը աւարտած է համերգով որուն յաջորդած է մինչեւ ուշ գիշեր տեւած ժողովրդական տօնախմբութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԺԻՒՏՈՅԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Իրանի մէջ տեղի ունեցած ժիւտոյի միջազգային մրցաշարքին հայ մարզիկներ կարեւոր յաղթանակներ ունեցած են: Երեւանէն Էտկար Օհանեան (66 քիլոկրամ) եւ Հրազդանէն Վարուժան Իսրայէլեան (73 քիլոկրամ) իրենց խումբին մէջ առաջին հանդիսացած են, Երեւանէն Ղազարոս Գրիգորեան (66 քիլոկրամ) արժանացած արծաթէ մետալի: Ուրիշ երկու հայ մարզիկներ ալ պրոնզէ մետալ շահած են:

ԻՍՐԱՅԷԼ ՅԱՆՁՆԵՑ ՎԱՐ ԱՌԱԾ ՀԱՅ ՕԴԱՉՈՒԻՆ ՄԱՐՄԻՆԸ

Իսրայէլի վրայ Մայիս 24-ին վար առնուած հայ օդաչուին՝ Ստեփան Նիկոլեանի մարմինը Յուլիս 23-ին յանձնուած է Լիբանանի ու նոյն օրն ալ Պէյրութի մէջ հողին յանձնուած: Յանձնումը կատարուած է Կարմիր Խաչին միջոցով: Իսրայէլի զինուորական մէկ պատասխանատուն այդ առթիւ ըսած է որ մարմնին յանձնումը պարզապէս մարդասիրական արարք է եւ ոչ թէ Հըզպոլլահի նկատմամբ բարի կամեցողութեան քայլ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԴԻՆ ՋԵՐՄԱՑՈՒՄԸ ԻՍԿԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Երկրագունտին վրայ բնածխային թթու արտանետումներուն ջերմանոցային ազդեցութիւնը գլխաւորաբար Ասիոյ համար շատ վտանգաւոր կրնայ ըլլալ: Այդ առընչութեամբ ամբողջ աշխարհին ուշադրութիւնը կը դառնայ ԱՄՆ-ը որոնք կը մերժեն այդ մասին Քիոթոյի միջազգային համաձայնագրին հրահանգները կատարել: Ատիկա, մասնագէտներու կարծիքով, դէշ օրինակ պիտի ըլլայ շատ աւելի նուազ բարգաւաճ երկիրներու որոնք պիտի չհամոզուին թէ հարկ է պակսեցնել վնասակար կազերու արտադրութիւնը:

Շարք մը երկիրներ պայքարը կը շարունակեն, որպէսզի համաձայնագիրը առանց ԱՄՆ-ու գործադրութեան դրուի: Ատոր համար հարկաւոր է որ համաձայնագիրը վաւերացուի երկիրներու բումբի մը կողմէ որոնք նուազագոյն 55%-ը կ'արտադրեն վնասակար կազին: Եւրոպական երկիրները համաձայն են ու վճռական, քուէն Ճափոնի կը պատկանի: Այդ մասին խօսելով կենսոլորտի դանիացի նախարարը, ըսած է թէ Եւրոպական Միութիւնը, Ռուսաստան եւ Ուկրանիա կազին 53%-ը կ'արտանետեն. եթէ Ճափոն միանայ անոնց, հարկաւոր նուազագոյնը գոյացած կ'ըլլայ:

ԱՄՆ-ու կեցուածքին հակադիր պատկերը կու տան աղքատ բազմաթիւ երկիրներ, որոնք Քիոթոյի համաձայնագրին մաս չկազմելով հանդերձ, վերջին տասնամեակին փորձած են պակսեցնել բնածխային թթու իրենց արտանետումները մթնոլորտին մէջ: Չինաստան նուազեցուցած է 17%-ով, շնորհիւ կարգ մը միջոցներու. հետազօտութեան ծրագիրներու խրախուսում, հարկերու զեղչեր, ջերմակայաններու արդիականացում, եւայլն:

Չինաստանի օրինակին կը հետեւի Հնդկաստանը աւելի համեստ արդիւնքներով. կարգ մը մեծ քաղաքներու մէջ բեռնատարներուն համար բնական կազ կը գործածուի որ հեղուկ վառելանիւթէն աւելի մաքուր է: Ինտոնէզիա, Թայլանտ, Փիլիպպեաններ եւս իրենք իրենց համար նպատակներ ճշդած են զարգացնելու համար վերանորոգելի ուժանիւթերու գործածութիւնը:

Եթէ ջանքերը ձախողին, Ասիոյ անծայրածիր տարածքներ երկրագունտին ջերմացման պատճառով զոհ պիտի ըլլան երաշտին: Եթէ կազին ջերմանոցային ազդեցութեան արգելք չդրուի, յառաջիկայ հարիւր տարուան ընթացքին երկրագունտին մակերեսի ջերմաստիճանը կրնայ 1,4 – 5,8 աստիճան բարձրանալ: Ատիկա կը նշանակէ թէ ծովերու մակարդակն ալ գրեթէ մէկ մեթր պիտի բարձրանայ եւ Պանկլատէշի, Չինաստանի մաս մը ծովափներուն վրայ ողողումներու պատճառ ըլլայ: Իսկ ատիկա պարտաւոր պիտի ընէ 50 – 100 միլիոն բնակիչի տեղափոխութիւնը: Աւելի յաճախակի պիտի դառնան մեծ մրրիկները, մինչ հողամշակումի գօտիները պիտի խանձին ջուրին պակասէն: Հողագործական արտադրութիւնը պիտի նուազի եւ անտառները աւելի խոցելի պիտի ըլլան: Ատոր զուգահեռ, յաճախակի պիտի ըլլան երաշտը եւ կարգ մը հիւանդութիւններ:

Երբ Քիոթոյի համաձայնագիրը կիրարկութեան դրուի, թերաճ երկիրները պիտի կարենան պայքարիլ վնասակար կազի իրենց արտադրութեան դէմ, ունենալով նիւթական ու թեքնիք միջոցները: Մանաւանդ որ համաձայնագիրը կը նախատեսէ «ապականելու արտօնութիւն» մը. այսինքն, զարգացած երկիրներու ճարտարարուեստները կրնան թերաճ երկիրներէն կենսոլորտը ապականելու իրաւունք գնել: Իսկ այս վերջինները ատոր եկամուտին շնորհիւ զարկ կու տան իրենց ենթակառոյցներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՃԵՆՈՎԱՅԵՆ ԵՏՔ

Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէրլուսքոնիի համար, հարուածը ծանր է: Իտալիոյ նոր վարչապետը կը խորհէր թէ այս վեհաժողովը իրեն պիտի բերէր նուիրագործում մը միջազգային դետնի վրայ, մինչդեռ հակառակը պատահեցաւ: Որքան ալ փորձէ արդարացնել ինքզինք ժողովին կարգադրութիւններու պատասխանատուութիւնը թողլով իր նախորդներուն վրայ (ճիշդ է գոնէ քաղաքին ընտրութեան պարագային) չի կրնար խուսափիլ պատահած ծանր դէպքերու պատասխանատուութենէն: Իտալական մամուլէն սկսեալ մինչեւ միջազգային գրեթէ բոլոր թերթերը շատ խիստ են այդ առնչութեամբ: Նորակազմ Օլիվիէ կեդրոն ձախ կուսակցութեան պարագլուխը Ֆրանչեսքօ Ռութէլլի յայտարարած է «Լա Ռեփուպլիքա» թերթին «Կառավարութիւնը շատ դէշ կացութեան մէջ է այս հարցով»: Աւելցուցած է որ վարչապետը խորհած է մասնաւորաբար վեհաժողովին այն ընթացիկ լուսանկարին եւ անոր տուած պատեհութեան, որ երեւի ութ մեծերու մէջ, փոխանակ մտածելու պատրաստուող աղէտին մասին:

Պատահած ողբերգական դէպքերը (մէկ մեռեալ, 600 վիրաւոր) մտածել կու տան թէ ի՛նչ բանի կը ծառայեն այս ժողովները: Անգլիական «Կուարտիան» կը գրէ թէ այլեւս հնարաւոր է հաղորդակցիլ առանց «մինչեւ 25 միլիոն տոլար ծախսելու համաշխարհային մէկ պարագլուխի համար, յանուն աղքատութեան դէմ տարուող պատերազմի մը»: Խնդրոյ առարկայ են, մանաւանդ ժողովի չնչին արդիւնքները: «Ֆայնանշըլ Թայմզ»ի համար, կարելի է գոնէ որոշել որ Ժէ. 8-ը ժողով գումարէ միայն այն ատեն, երբ հրատապ հարց մը ծագի: «Թայմզ» ալ կը հրաւիրէ պետական ղեկավարները որ աւելին ընեն ապացուցանելու համար այդ ժողովներուն արդարացումը եւ նուազ՝ չնչելու համար անոնց կոչունքի, արարողութեան եւ ճոխութեան կողմը:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլորը միաձայնութեամբ կը դատապարտեն խաւական ոստիկանութիւնը եւ Իտալիոյ ձախ ընդդիմութիւնը, Ներքին նախարար՝ Գլաուտիօ Սքայոլայի հրաժարումը պահանջեց, մինչ ինք ջանաց արդարացնել ցաւալի հաշուեկշիռը Ազգային ժողովին առջեւ: Ըստ իրեն, ոստիկաններու բոլոր գործողութիւնները արդարացի էին: Ցօժարեցաւ միայն որ քննիչ յանձնախումբ մը ստուգէ որ թերացումներ եւ դատապարտելի արարքներ չեն եղած:

Լ. Ժոսփէն ալ ձեւով մը կ'ուզէ թաղել Ժէ. 8-ը եւ դատապարտելով փոքրամասնութեան մը բիրտ ցոյցերը, գոհունակութիւն յայտնեց որ այրերու եւ կիներու մեծամասնութիւն մը կ'ուզէ որ աւելի լաւ բաժնուին համաշխարհայնացումի մը շահերը հարուստ եւ աղքատ երկիրներու միջեւ: Յուլիս 23-ին ալ, Պուքրէշ հասնելով, յայտարարեց թէ հարկ է վերաքննել այդ ժողովին ըմբռնումն իսկ եւ կազմակերպչական ձեւերը: Ես, կը հաստատէ, ըսաւ Ժոսփէն, միջազգային մեծ կազմակերպութիւններու, բայց, ոչ քանի մը երկիրներու ղեկավար մարմնի մը:

Ճենովա կը փորձէ ինքզինք գտնել երեք օրերու մղձաւանջէ մը ետք: Վնասները շատ մեծ են: Առաջին հաշուեկշռի մը համաձայն, 83 կառքեր, թղթատարական ինը գրասենեակներ, 41 վաճառատուներ, 34 դրամատուներ կրակի տրուած կամ թալանուած են: Վնասներու գնահատումը կը հասնի 350 միլիոն փրանքի: Քաղաքապետը կը խոստովանի՝ «ամէնէն մեծ սխալն եղաւ այս՛ ընել Ժէ. 8-ին, Ճենովա 1999 Դեկտեմբերին»:

Զանազան քաղաքներու մէջ ցոյցեր եղան իտալական դեսպանատուներու դէմ, Մալմոյի (Շուէտ) հիւպատոսարանը նոյնիսկ թալանի տրուեցաւ: Այս արարքները բողոքներ են, իտալական ոստիկանութեան բրտութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային ժողովին առընթեր Մարդկային իրաւունքներու հսկիչ յանձնաժողովը քննութեան առած է համաշխարհայնացումի Ճենովայի վեհաժողովին օրերուն ցուցարար իտալացիի մը մահուան պարագան: Հաղորդուած է որ ի հարկին Թրքական յանձնաժողովը պատուիրակութիւն մը կը ղրկէ Իտալիա, տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու համար: Թուրք մամուլն անգամ լուրը տալով կ'ըսէ թէ յանձնաժողովին ընթացքը երգիծական է երբ ան կատարեալ անտարբերութեան կը մատնէ մարդկային իրաւունքներու Թուրքիոյ մէջ կատարուած բազմապիսի բռնաբարումները:

ՊՈՆԻ ՄԷՋ, Յուլիս 23-ին, ծայրը ծայրին կարելի եղաւ փրկել Քիոթոյի համաձայնագիրը: Արդարեւ Շրջապատի 180 նախարարներ հաւաքուած էին որոշելու համար Քիոթոյի համաձայնագրին գործադրութեան ձեւակերպութիւնները, պայքարելու համար ջերմանոցային ազդեցութեան դէմ: Ի վերջոյ, նոյնիսկ Ռուսաստան եւ Ճափոն համակերպեցան, բայց, Ռուսաստանի ներկայացուցիչը ճշդեց որ իր երկիրը դեռ պատրաստ չէ վաւերացնելու համաձայնագիրը, ինչ որ ճակատագրական կրնայ ըլլալ դաշնագրին համար: Պուշ յայտարարած էր որ իր երկիրը չի վաւերացներ այդ համաձայնագիրը, բայց, ան ունի արդէն անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը (55 պետութիւն, որոնք կը ներկայացնեն ճարտարարուեստականացած երկիրներու կազի արձակումներու 55%-ը:

ՊՈՐԿՈՅԻ ՄԷՋ (Գորսիքա) բաւական ցուցական ոճրափորձ մը գործուած է Յուլիս 23-ին տեղւոյն զինուորական ոստիկանութեան պահականոցին դէմ: 22 վիրաւոր կայ, բայց թեթեւօրէն միայն: Արարքը գործուած է օր ցերեկով, լաւ պատրաստուած երկու հոգիի կողմէ, որոնք թռուցիկներ նետած են, ուր գրուած էր՝ «Լիպէրթա փէր ի փաթրիոթի»:

ՓԱՐԻԶԻ Ժորժ Փոմփիտու Եւրոպական Հիւանդանոցին ջուրի խողովակներու չի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՅՍ ՆՇԽԱՐՆԵՐԸ»

(Հեղինակ՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ)

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – 2000

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

1995–ի այն օրէն ասդին, երբ արդիւնաշատ ու բեղուն ծառայութենէ մը ետք Մեսրոպ Արք. Աշճեան Թողուց Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան Կիլիկեան Թեմի առաջնորդական իր Աթոռը ու գնաց հաստատուիլ Հայաստան, կազմակերպչական, բարեգործական ու հոգեւոր իր նորատեսակ ծառայութիւններուն զուգահեռ՝ ուշադրութեան կիզակէտ դարձուց նաեւ Հայ Գիրքը: Վերջին սա քանի մը տարիներուն, Մեսրոպ Արք.ի նախաձեռնութեամբ կամ հետապնդումներով, անոր ընձեռած հովանաւորութեամբ կամ նիւթական օժանդակութեամբ, Հայաստանի մէջ հրատարակուելով ընթերցողին հասցէագրուեցան գրական, բանասիրական, պատմական եւ այլ բնոյթի քանի մը տասնեակ հատորներ, որոնց մէջ առանձնապէս աչքի կը զարնէին Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան եւ մշակոյթին նուիրուած արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ ու արխիւային հետաքրքրական հրապարակումներ ալ (նկատի ունիմ մասնաւորաբար «Վաւերագրեր Հայ Եկեղեցու Պատմութեան» մատենաշարը):

Գրական ու հրատարակչական այս եռակի աշխատանքին առ ի գնահատում՝ Մեսրոպ Արք., վերջերս (2001 Յունուար 26) անդամ կ'ընտրուէր Հայաստանի Գրողներու Միութեան: Բայց ան՝ գրական գործունէութեան սկսեր էր շատ աւելի կանուխ: Դեռ 1979–ին, Նոր Ջուղայի մէջ (Իրան) Մեսրոպ Արք. լոյս ընծայեր էր «Դիւան Մեսրոպ Դ. Թաղիադեան» խորագրեալ ստուարածաւալ հատոր մը, որուն մէջ մեկտեղեր էր 19–րդ դարու առաջին կիսու հնդկահայ ու պարսկահայ գաղութներուն տիրական մէկ դէմքին ստեղծագործութիւններ, բազմաթիւ վաւերագրեր, նամակներ ու գրական ստեղծագործութիւններ: Այս հատորին յաջորդեր էին ուրիշներ ալ:

Հիմա մեր սեղանին վրայ է Մեսրոպ Արք.ի նոր մէկ գիրքը՝ «Լուսաւորչի լոյս նշխարները», 196 էջ, լոյսին բերուած՝ Մայր Աթոռի տպարանէն, Վարդան Դեւրիկեանի եւ Ֆլորա Կարաղեանի խմբագրական հոգածութեամբ: Այս «հոգածութիւն»ը, ըստ երեւոյթին, աղերսուած է ոչ միայն հատորին լեզուին, որ ժամանակակից արեւելահայերէնն է, այլեւ ուղղագրութեան ալ, քանի գիրքը ամբողջովին (բացի յաւելուածական վերջին բաժնէն) շարուած է «արեղեանական» տարբերակով: Ու որքան ալ պարագայական նկատենք այս յոռի միջամտութիւնը Մեսրոպ Արք.ի անունին կապուած հատորի մը վրայ, երեւոյթը դժբախտաբար ցոյց կու տայ թէ տակաւին շատ հեռու ենք միասնական ուղղագրութեան ցանկալի հեռանկարէն...:

Ինչպէս ենթադրելի է արդէն գրքին խորագրէն իսկ, հատորին բովանդակութիւնը առանցք ունի մեր «Հաւատոյ Հայր»՝ Գրիգոր Լուսաւորիչն ու անոր նշխարներուն ողիսականը: 1700–ամեակի շնորհալից տօնախմբութեանց ծիրէն ներս, վերջերս, շատ խօսուեցաւ Լուսաւորիչէն մնացած նշխարներու գոյութեան մասին, ու Մեսրոպ Արք.ի ներկայ երկասիրութիւնը պատմա – քննական յետադարձ ակնարկով մը լուսարձակի տակ կ'առնէ այդ մասունքներուն ճակատագիրը՝ 4–րդ դարէն մինչեւ մեր օրերը:

Գրիգոր Լուսաւորիչի նշխարներուն «Պատմութիւն»ը կը գրաւէ նորատիպ այս հատորին գլխաւոր երեք գլուխներէն մէկը միայն (էջ 73 – 128): Մնացեալ էջերը ճոխացած են տարբեր հեղինակներէ կատարուած քաղուածքներով, միշտ առընչուած՝ Գրիգոր Լուսաւորիչի կեանքին, գործունէութեան եւ փառաւորումին: Այսպէս, հատորին որպէս նախամուտ, Մեսրոպ Արք. ամբողջին արտատպած է դար մը առաջ (1901–ին) Թիֆլիսի «Լումայ» հանդէսին մէջ երեւցած ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, գրուած՝ Սուրբ Էջմիածնի հիմնադրութեան 1600–ամեակին առթիւ, եւ ուր գրուած առ գրուած կը պատմուի Գրիգոր Լուսաւորիչի կեանքին ծանօթ ելեւէջները՝ Խոր Վիրապի դէպքէն մինչեւ Հոփսիմեանց կոյսերու նահատակութիւնը, Տրդատ Թագաւորի մկրտութենէն մինչեւ Հայոց Հայրապետին եկեղեցաշէն գործունէութիւնը, յարակից այլ եղելութեանց մանրամասնութիւններով: Մեսրոպ Արք. գիտել կու տայ, որ համապարփակ այս գրութիւնը «ամենայն հաւանականութեամբ պատկանում է Գիւտ Քհնյ. Աղանեանի գրչին», որ հրատարակիչ – խմբագիրը եղած է «Լումայ» հանդէսին (1896 – 1912) ու ժամանակաշրջանի քահանայից դասուն մէջ բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ իր Թարգմանչական ու պատմագրական երկասիրութիւններով:

Գիւտ Քահանայի այս հետաքրքրական պատումը գրուած է քննական մերժեցումով: Օրինակ, ան չի հաւատար որ Տրդատի շուքին տակ 20 տարուան իր ծառայութեան շրջանին՝ Գրիգորի քրիստոնեայ ինքնութիւնը անյայտ մնացած ըլլայ Հայոց արքային: «Որովհետեւ, կը գրէ ան, անհնար էր որ այդքան երկար ժամանակ արտաքին ուրացութեան մէջ ապրէր Լուսաւորիչը: Արդէն քրիստոնէութիւնը արգելք չէր արքունական ծառայութեան, քանի որ հալածանքների հրաման չկար, եւ քրիստոնեաները նոյնիսկ հռոմէական կայսրերի պալատներում էին ծառայում: Անյայտ մնացածը Գրիգորի բուն ցեղն ու ծագումն էր, եւ պէտք է ասել, թէ իբրեւ կեսարացի՝ հաւասարն մէկն էր նկատւում նա արքունիքում» (էջ 14): Հռիփսիմեանց կոյսերու Հռոմէն մինչեւ Վաղարշապատ ճանապարհորդութիւնն ալ անիրական ըլլալ կը Թուի հեղինակին համար, մանաւանդ որ՝ «այսպիսի նշանաւոր մի դիպուած բոլորովին անծանօթ է արեւմտեան պատմութեանն ու վկայաբանութեանը»: Ինչ կը վերաբերի Կեսարիոյ մէջ Ղեւոնդիոս Հայրապետի ձեռամբ Գրիգորի ստացած ձեռնադրութեան, Գիւտ Քահանայ կը գրէ. – «Կեսարիայի Աթոռը Գրիգորին ձեռնադրութիւն տալով, Հայոց Աթոռը չհիմնեց: Կեսարիան չարեց այն, ինչ որ սովորաբար արել են կազմաւորուած աթոռները քրիստոնէական աշխարհակալութեան ոճով: Ուրիշ տեղեր յատկապէս եկեղեցական պաշտօնեաներ ուղարկուել են քարոզելու այնպիսի երկրներում, ուր քրիստոնէութիւնը չէր մտել, եւ այդ պաշտօնեաները, երբ նոր հաւատացեալներ էին շահում՝ իրենց հետ մէկտեղ նրանց եւս հպատակեցնում էին այն Աթոռին, որի կողմից առաքուած էին: Կեսարիան ո՛չ քարոզիչ եւ ո՛չ պաշտօնեայ ուղարկեց, որովհետեւ Հայաստանը քրիստոնէութիւնից անտեղեակ մի երկիր չէր: Հայոց քրիստոնէութեան վերազարթօնքը եղաւ առանց ուրիշ Աթոռի միջամտութեան, եւ Հայերը՝ իրենց թագաւորով իրե՛նք ընտրեցին իրենց առաքելական Աթոռի յաջորդը, իրենց եկեղեցու գլուխը, եւ պարզապէս հոգեւոր շնորհաբաշխութիւն առնելու համար դիմեցին Կեսարիայի Աթոռին:

Գրիգորի ձեռնադրութիւնը ոչ թէ մի նոր հաստատութեան հիմնումն, այլ Հայոց առաքելական Աթոռի վերանորոգումն է հաստատում. նոյնիսկ այդ է վկայում գործողութեան արդիւնքը: Կեսարիայի Աթոռը ոչ այն ժամանակ եւ ոչ յետոյ երբեք չի միջամտել Հայոց եկեղեցու գործերին եւ երբեք իշխողութեան իրաւունք չի ունեցել: Գրիգորը ինքն էր տնօրինում եւ կարգադրում ամէն ինչ, եպիսկոպոսներ էր ձեռնադրում, մինչեւ իսկ իր հովանաւորութեան ներքոյ փոքր կաթողիկոսութիւններ էր հաստատում» (էջ 33 – 34):

Գիւտ Քհնյ. կատարելապէս կը ջրէ նաեւ Տրդատի եւ Գրիգորի միասնաբար Հռոմ ուղեւորուելու եւ այնտեղ Սեղբեստրոս քահանայապետէն կաթողիկոսական իշխանութիւն ստացած ըլլալու աւանդական վարկածը, որ յառաջ կու գայ Ագաթանգեղոսի «Պատմութեան» հայերէն կրկնօրինակէն եւ որ մերթ ընդ մերթ կը յիշատակուի ցայսօր ալ (վերջին անգամ՝ 2001 Փետրուար 18–ին, կաթողիկէ Հայոց պատրիարք Ներսէս – Պետրոս ԺԹ. Թարմունիի կողմէ, Վատիկանի մէջ կայացած հայածէս հանդիսաւոր պատարագի ընթացքին – տե՛ս «Յառաջ», 2001, Փետր. 21): Ան «անհիմն ու անվաւեր զրոյց» մը կը նկատէ այդ պատմութիւնը ու կ'ըսէ թէ Գրիգորի պէս ճգնական կեանքի սիրահար մէկու մը համար, որ նոյնիսկ հայրապետական իր պաշտօնը զաւկին փոխանցեց ու նախընտրեց հեռանալ Վաղարշապատէն, «հաւանական չէ Հռոմի ոստանը այցելելու ենթադրութիւնը»:

Գրքին մէջ զետեղուած երկրորդ գլուխ մը առանձնաբար կը պատմէ Տրդատի հրամանով Գրիգոր Լուսաւորիչի վրայ կիրարկուած 12 տեսակ չարչարանքները, տալով նաեւ անոնց աստուածաբանական մեկնութիւնը՝ Գրիգոր Տաթեւացիի գըրչով: Այս պատումին կցուած է նիւթին առընչուող գունաւոր պատկերներու ըմբռնելի շարք մը, որ կը ներկայացնէ Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի 17–րդ դարէն յամեցող որմնանկարները, որոնք աւանդաբար կը վերագրուին Յովհաննէս Մրքուզ դեղանկարիչ վարդապետին: Միաժամանակ, չարչարանքներու մեկնութեան մէջ տեղ տրուած է նաեւ Յովհաննէս Պլուզի տեսութիւններուն (ԺԳ. դար), որոնք բանաձեւուած են չափականի վերածուած չափածոյ երկարաշունչ գրութեամբ մը:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ՝ ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԹԻԹՕՅԻ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

Պատերազմի թէժ ժամերուն իսկ ազատագրուած Պոսնիոյ Պանիա–Լուքա քաղաքին մէջ Թիթօ 1943 Նոյեմբեր 29–ին գումարեց Ներկայացուցչական ժողով ուր հռչակուեցաւ Եուկոսլավիոյ Դաշնակցային, Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը, որուն նախագահ ընտրուեցաւ ինք, վարելով նաեւ Համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնը: (Այսպէս ուրեմն աւելի քան չորս տասնամեակ Նոյեմբեր 29 եղաւ եւ Եուկոսլավիոյ եւ Խորհրդային Հայաստանի ազգային տօնը): Ցաւակ էր այլեւս որ երկու բարախազացներ պիտի չկաբենային նոյն պարանին վրայ խաղալ: Ոչ մէկ արեւմտեան ուժ օգնութեան հասաւ զօրավար Միխայիլովիչին, ինչպէս եղած էր Յունաստանի Թագաւորականներուն: Ինք եւ իր չուրջիններ 1944–ին գտնուեցան եւ գնդակահարուեցան իբրեւ ազգին դաւաճաններ եւ օտարին գործակալներ...: Մառեշալի աստիճանին բարձրացած Թիթօ եկաւ հաստատուիլ Պելկրատ եւ իր մեծ եղբօր՝ Խորհրդային Միութեան օրինակով ձեռնարկեց նոր Եուկոսլավիոյ եւ հօմօ Եուկոսլավիուսի կերտման, ջանալ սրբելով երկրին բազմաթիւ ժողովուրդները իրարմէ զանազանող բոլոր ազդակները, մանաւա՛նդ կրօնը: Ամէնէն շատ տուժեցին քրիստոնեայ եկեղեցիները. Զաղրէպի կարդինալը 10 տարի արգելափակուած մնաց, իսկ Ցեթինէի Ուղղափառ Արքեպիսկոպոսը գնդակահարուեցաւ: Միայն սեւ գոյներով պէտք չէ նկարագրել սակայն համայնավարութեան տարիները: Երկիրը որ մինչեւ 1940 արդիւնաբերութենէ գրեթէ զուրկ երկրագործական յետամնաց երկիր էր, վերածուեցաւ շինարարական հսկայ հրապարակի. անգրագիտութիւնը վերցուեցաւ, շինուեցան ճամբաներ, գործատուներ, մեծ թիւով բնակարաններ, եւ այլն:

1948–ին սակայն, տեղի ունեցաւ խզումը Կոմինֆորմի հետ. Թիթօ չանսաց Ստալինի հրամանին, Մոսկուա չգնաց, չանդամակցեցաւ Վարշաւայի ուխտին, Ան որդեգրեց իր երկրին համար անկախ՝ «ազգային» համայնավար ուղի: Միջազգային ռազմական պլոքներուն միջեւ դասուեցաւ ոչ – զինակից երկիրներու չարքին, եւ իբր այդ 1956–ի Պանտունկի համաժողովին համանախագահը եղաւ Նեհրուի եւ Նասըրի կողքին: Այդ քաղաքականութիւնը անշուշտ որոշ մերձեցում յառաջացուց արեւմուտքի հետ որ իր տնտեսական օժանդակութիւնը չզլացաւ իրեն: Թիթօ իր վերջին տարիներուն կատարեալ վեհապետի մը կեանքը վարեց, փառաւոր մարդ 80–ը անց տարիքին, իր ճերմակ համազգեստին մէջ, արքայական դղեակներով ու նաւով...: Թիթօ մեռաւ 1980–ին, 88 տարեկան պատկառելի տարիքին, յետ դիւանագիտական պատճառներով արհեստականօրէն երկարաձգուած հոգեվարքի մը: Աշխարհի բոլոր մեծերը, ի չարս որոնց Բրեժնեւ ներկայ եղան իր փառաշուք յուղարկաւորութեան: Իր մահուընէ քիչ առաջ, բարեփոխուած էր դաշնակցային սահմանադրութիւնը. Թիթօյի մահէն յետոյ, իւրաքանչիւր «հանրապետութիւն» հերթով մէկական տարի պիտի նախագահէր խմբական նախագահական խորհուրդի մը: Սակայն, կարելի՞ էր թիթիզմ առանց Թիթօյի:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ

Արդէն աւելի 125 տարի առաջ, երբեւ հետեւանք Պոսնիոյ Օսմանեան կայսրութեան դէմ ապստամբութեան, ծագած էր 1877 – 1878–ի ռուսեւթուրք պատերազմը: Ալեքսանդր Բ. ցարը, տեսնելով ապստամբութեան ճզմուիլը, օգնութեան փութացած էր իրեն դաւանակից սլաւ եղբայրներուն: Սակայն Պիսմարքի խարդաւանքները Պէրլինի վեհաժողովին, ի չիք դարձուցած էին Սերպերու յոյսերը. «Հերիսայէն» հազիւ չերեփիկ մը բաժին տրուած էր անոնց. Սերպիա կը ստանար քանի մը կտոր հող եւ իշխանապետութենէ կը բարձրանար թագաւորութեան: Այսչափ: Ամբողջ Պոսնիա – Հերձեկովինան փոխանակ կցուելու Սերպիոյ... կը մնար թէեւ Սուլթանին գերիշխանութեան տակ, վարչութիւնը յանձնուելով Աւստրիոյ. Թուղթին վրայ անշուշտ «լայն» ինքնավարութեան մը իրաւունքով որ երբեք չիրականացաւ, չգործադրուեցաւ: Իսկ 1908–ին, օգտուելով Օսմանեան յեղաշրջումէն, պարզապէս իրեն կցեց Պոսնիա – Հերձեկովինան:

Հետեւա՞նքը ասոր. 1914 Յունիս 28–ի Սարայեւոյի մահափորձը, ուր սերպ ուսանող Կավրիլօ Փռենցիփ սպաննեց գահաժառանգ Ֆրանց – Ֆերտինանը, դուռ բանալով Ա. աշխարհամարտին իր սարսափելի հետեւանքներով...: (Պէրլինի դաշնագրին այդ խեղկատակութիւնը մեզի չի °յիշեցներ արդեօք այսօր ալ եղած առաջարկները Արցախը, Ատրպէյճանի կազմին մէջ ձգելով «լայն» ինքնավարութիւն շնորհելու անոր):

1980–էն ետք, Թիթօյի բարեփոխուած սահմանադրութիւնը շատ չդիմացաւ: Նախ՝ անոր համար որ 1944–ին գծուած ներքին սահմանները յար եւ նման էին խորհրդային օրինակին. իւրաքանչիւր «Հանրապետութեան» մէջ կային միւս ազգութիւններու – երբեմն կարեւոր չափով – փոքրամասնութիւններ (բացի Սլովենիայէն որուն բնակչութիւնը միաձոյլ էր 97%): Ուստի, Եուկոսլավ դաշնակցութիւնը չդիմացաւ Պէրլինի պատին փլուզման եւ Խորհրդային Միութեան քայքայումին յառաջ բերած ցնցումներուն: Շատ դիւրաւ, անձայն եւ անարիւն անկախութիւնը հռչակեց նախ Սլովենիան:

Ան միութեան մէջ սահմանակից էր միայն Խրուաթիոյ. Եուկոսլավիոյ ամէնէն զարգացած հանրապետութիւնը շատ նմանութիւններ ունի իր աշխարհագրութեամբ հիւսիսային իր դրացիին հետ: Զըլլայ լեզուական տարբերութիւնը, մարդ հոն ինքզինք Աւստրիոյ մէկ նահանգը կը կարծէ:

Աւելի բարդ հանգամանք ստացան Խրուաթիոյ եւ Պոսնիա – Հերձեկովինայի անկախացումները: Խրուաթիոյ արեւելեան նահանգին՝ Քրաինայի բնակչութիւնը Սերպ էր մեծամասնութեամբ, եւ սերպ բանակը յարձակողականի անցաւ այդ նահանգը Սերպիոյ կցելու նպատակով. պատերազմը հրէշտակներու գործ չէ. եղան, քանդումներ, բռնութիւններ, բնակչութեան տեղահանութիւններ եւ այլն. սկզբնական յաղթանակներուն յաջորդեց նահանջը, երբ խրուաթ բանակը արեւմտեաններէն ստացաւ զինամթերք եւ մարզիչներ: Խրուաթեան կառավարութեան ծայրայեղ ազգայնականներու կողմէ, յետոյ Նախագահ Ֆրանձօ Թուճմանի մահէն ետք երկրին գլուխը անցան Սո–

...ցիալ – դեմոկրատները: Այս երկու երկիրներուն կործանէն վերջ, Սերպերու համար աւելի կենսական էր Մակեդոնիոյ եւ Գոսնիոյ պահպանումը Միութեան մէջ: Բայց շատերու կարդին մենք մեզի հարց տանք թէ ի՞նչն է Սերպի, Խրուաթի եւ Գոսնիացիի տարբերութիւնը, որոնք նոյն ...զուն կը խօսին սկիզբէն ի վեր:

Տարբերութիւնը այն է որ մին կը գրէ ...ատինական տառերով, միւսը՝ կիւրեղ...եան: Մին ձախէն կը խաչակնքէ, միւսը ...ջէն. իսկ դարերու ընթացքին ասոնցմէ ...ւյամացած տարրը Նամաղ կ՚ընէ միւեզ...ին ձայնը լսելով. գրեթէ այն պատկերը որ կայ Յովհաննէս Թումանեանի «Մի ...թիլ մեղր»ին մէջ: Եւ մերօրեայ մի...ազգային քաղաքագէտները այսպէսով ...ւեցեցին «Գոսնիացի» ազգութիւն մը. ...նակչութեան տեղադրումով երկրամասը ...ներկայացնէ կատարեալ խճանկար մը, ...կը միւսին մէջ ագուցուած: Երկուստէք ...ատարուած անասելի վայրագութիւններէ ...տոյ, ի վերջոյ Ընքըլ Սամի միջնոր...ութեամբ պարտադրուեցաւ Տէյթընի ...համաձայնագիրը» ու Գոսնիան կը վերածէր 3 շրջաններէ բաղկացած «դաշնակցային հանրապետութեան» մը, ուր ...րեմն խրուաթ եւ Մահմետական կը գի...կցին Սերպին դէմ, երբեմն իրար կ՚ու...ին... ինչպէս որ արտաքին հրձիգներու ...հ պարտադրէ:

Արտաքին ճնշումներու տեղի տալով, Մակեդոնիա եւս բաժնուեցաւ եուկոսլաւ ...դաշնակցութենէն ի մեծ տհաճութիւն դըրացի Յունաստանին, որ տարիներով չըն...դունեցաւ Հանրապետութեան Մակեդոնիա անունը: Մնացին դաշնակցութեան մէջ Սերպիա եւ Մոթենեկրօ, Սերպերէն՝ Ցռնակորա, որուն Հայերս երբեմն կուտանք Սեւ լեռ անունը: Այս լեռնային ...րջանը շատ նման է Լիբանանի Տիւրզի ...րջանին, իր խիստ աւատական եւ տոհմական բարքերով, անկախ իշխանապետութիւն 1878–ին, թագաւորութիւն դար...ած 1910–ին, միացաւ Եուկոսլավիոյ 1918–ին:

Անոր Նիքոլա Ա. Թագաւորը իր երկի...ը նուիրեց իր քեռայրին՝ Սերպիոյ Պետրոս Ա.ին: Այսօր եթէ ոչ տէ եուրէ, ...այց տէ ֆաքթօ բաժնուած է ան Սերպիայէն: Մոնթենեկրոյի մէջ շրջագայող ...իակ դրամանիշը գերմանական մարքն է, ոչ թէ եուկոսլաւականը, տինարը: Վեր...ին ընտրութիւններէն որեւէ յստակ մեծամասնութիւն դուրս չեկաւ, եւ Եւրոպական Միութիւնը վարանելու ձեւ կ՚ընէ Գերմանիոյ կողմէ բացէ ի բաց ցոյց տըր...ած գոնէ տնտեսական տիրութիւնը վաւերացնելու, մարքը եւրոյով փոխանակելու:

Ս. Պ.

(Շար. 2)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸՐԻ եկեղեցիին պարտէզին մէջ, Յուլիս 11ին, Թաղ. Խորհուրդը պոլսահայ բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթ մը կազմակերպած է, ներշնչուած Ռ. Հատտէճեանի «Պտոյտ մը Հայ գրականութեան պարտէզին մէջ» հատորէն: Երեկոյթին նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Արտասանութիւնները կատարած է արեւելահայ արուեստագէտ մը՝ Արամ Կոստանեան: Բացման խօսքը ըրած է «Մարմարա»յի փոխ – խմբագրապետ՝ Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, որ գրուատած է Լեւոն Գուզիկօղլուի ատենապետութեան ներքեւ Գնալըի Թաղային Խորհուրդի տարած գործունէութիւնը: Խօսք առած է Ռոպէր Հատտէճեան եւ յիշած որ այս նոյն պարտէզին մէջ էր, որ տարի մը առաջ կատարուած էր գրքին շնորհահանդէսը եւ այդ ձեւով այս պարտէզը դարձած էր գրական պտոյտի մը պարտէզը: Ապա, բեմը յանձնուած է Արամ Կոստանեանի, որու ընկերացած է Սարօ Ուսթա, երաժշտական բաժինով մը: Երեկոյթը վերջ՝ գտած է հիւրասիրութեամբ:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 29–ին, տեղի ունեցած է 1700–ամեակի լարանին Գ. դասախօսութիւնը, որուն նիւթն էր «Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան հռչակումը իբրեւ պետական կրօնք, Գ. եւ Դ. դարեր»: Դասախօսը եղած է Թորոս Պապիկեան, որ մեկնած է Հայոց հեթանոսական կրօնքին ներածութեամբ մը, ապա իր նիւթը ընդլայնած է Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման քաղաքական մերձաւոր ենթահողէն ելլելով: Յետ դասախօսութեան տեղի ունեցած է հարցադրոյց եւ մտքերու փոխանակութիւն:

⁂

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Կարապետ Եկեղեցին, Յուլիս 12–ին կրկին վերաբացուած է տասը ամիսներ փակ մնալէ ետք: Ժամը 18–ին, Պատրիարքը զանգակներու ղօղանջներով մուտք գործած եւ Սրբայոյս միւռոնով օծած Աւագ Խորանը եւ խորհրդանոցները: Արարողութեան աւարտին Մեսրոպ Արք. քարոզած է եւ գնահատանքը յայտնած նիւթապէս եւ բարոյապէս սատար հանդիսացողներուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»

Հայագիտական – Բանասիրական – Գրական Հանդէս

2000, Թիւ 1 – 4

Կը բաղկանայ 334 էջերէ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հ. Եղիա Ծ. Վրդ. Քիլաղպեան, նորընտիր Աբբայ Միացեալ Մխիթարեան Միաբանութեան:
(Հ. Յովսէփ Վրդ. Պէհեսնիլեան)
Շնորհաւորական գիրեր:
300–ամեակի հանդիսութիւններ... Դիւան Մխիթարեան Միաբանութեան:
300–ամեակի հանդիսութիւններ եւ Երեքօրեայ գիտաժողով Հայաստանի մէջ:
(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):
Մխիթարեան Միաբանութեան ծննդեան թուականը... Հ. Ն. Տ. Ներսէսեան:
Մխիթարեանները նպաստը Հայ Մշակոյթին 1900 – 2000 տարիներուն:
(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):
Լուսաշող Հանդրուաններ 20–րդ դարու հորիզոնէն ի վեր:
(Հ. Ն. Տ. Ներսէսեան):
Անտոնեան Հայ Միաբանութիւնը. անոր պատմական տխուր վախճանը:
(Հ. Տաճատ Վ. Եարտըմեան):
Հայաստանի վանքերու եւ եկեղեցիներու մէջ պահուած սուրբերու մասունքներ եւ սրբազան առարկաներ:
(Հ. Տաճատ Վ. Եարտըմեան):
Խաղանչաններէ տեղական զուգադրութիւններէ մասին:
(Նիկողոս Կ. Թահմիզեան):
Հայ Եկեղեցին եւ ֆէմինիզմը:
(Թամար Տասնապետեան):
Միջնադարեան 4 հայկական արծաթեղէններու տարրագիտական վերլուծում:
(Լեւոն Սարեան, Ռոբերտ Դրադէն, Ջարկս Հաճինեան):
Մեծն Տիգրան եւ Կրտսեր Տիգրանի դըրամներու առեղծուածը:
(Եղիա Ներսէսեան):
Ո՞վ է իրականում Նահապետ Քուչակը:
(Շաւիղ Գրիգորեան):
Հայագիտութիւնը Միացեալ – Նահանգըրու մէջ:
(Վարդգէս Մատթէոսեան):
Հայաստանի հին քարտէս մը:
(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):
Հայաստանի եւ Սիրիայի վաղ – քրիստոնէական ճարտարապետութեան առընչութիւններ:
(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

ՄԱՏՆԻՉ ԹՈՒԹԱԿԸ

Զինացի կին մը ամուսնալուծումի դատ բացած է, տասը տարուան ամուսնութենէն ետք: Պատճառաբանութիւնը այն է որ իր թութակը իրեն ըսած է թէ ամուսինը կը խաբէ զինքը: Ան տունէն ամիս մը բացակայելէ ետք երբ վերադարձած է նշմարած է որ տան թութակին վրայ հետաքրքրական փոփոխութիւններ կան. փոխանակ առաջուան պէս բանաստեղծութիւններ արտասանելու, թռչունը նոր բառեր կը կրկնէ, ինչպէս՝ «ամուսնալուծում», «քեզ կը սիրեմ», «համբերութիւն ունեցիր», եւ այլն: Եւ յատկապէս կ՚աշխուժանայ երբ հեռաձայնը կը հնչէ: Տանտիկինը այն ատեն կը հետեւցնէ թէ իր բացակայութեան թութակը ունկնդիր եղած ու բառեր սորված է ամուսնին ու անոր հոմանուհիին խօսակցութիւններէն: Ամուսնին ուրացումները ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցած են եւ կինը թութակը առած փաստաբանական գրասենեակ մը տարած է, հարցնելու համար թէ ան կրնա՞յ դատարան ներկայացուիլ որպէս վկայ: «Թռչունի մը խօսքը կրնա՞յ փաստ նկատուիլ թէ ամուսինս արտամուսնական յարաբերութիւն մը ունի» հարց տուած է: Փաստաբան մը իրեն ըսած է թէ թութակի մը սորված ու արտաբերած մէկ բառը շատ – շատ որպէս նշանակ նկատի կ՚առնուի, բայց ոչ որպէս վկայութիւն: Հետեւաբար, շատ հաւանական չէ նկատուած որ դատարան մը անձ մը դատապարտէ թռչունի մը արտասանած բառերու հիմնուելով:

ՔԱՂՀԱՆ

Հայաստանը Միջին դարուն. մարդիկ եւ յուշարձաններ:
(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):
Հայկական Ջարդերու վերաբերեալ անտիպ փաստաթուղթեր: 1915 – 1916:
(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):
Մարտիրոսութեան դարը, 20–րդ դարու քրիստոնեաները:
(Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան):

Հրատարակութիւն
Մխիթարեան Ակադեմիայի
Վենետիկ – Սուրբ Ղազար – ԻՏԱԼԻԱ...

Տարեկան բաժնեգինն է՝ 50 տոլար:
Կարելի է ստանալ գիմելով, կամ հեռաձայնելով եւ հեռապատճէնով. –

(39–041) 52·60·104 / 52·68·690

BAZMAVEB
S. Lazzaro, 30126
Venezia, ITALIA

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴԻՐ ՄԸ

...կինը դուռը գոցեց եւ աղաղատանքով ...փաթթուեցաւ Աստիկի վզին եւ սկսաւ ...անոր այտերը համբուրել:
Խախտախնդիրը փոխանակեց այդ համբոյրները, յետոյ հարցուց.
– Ուղի ունի՞ս...
– Թէփսին պատրաստ քեզի կը սպասէ ...որ, – պատասխանեց մանկամարդուհին ...արթութեամբ:
– Գրաւ կը դնեմ, որ դուն արդէն քա...մը գալաթ խմած ես:
– Առա՛նց քեզի... երբե՛ք:
...ողունք, որ երկու սիրահարները գը...արձանան գլուխ գլխի:

ԳԼՈՒԽ Է.

ՀԵ՞ՏՔ ՄԸ

Այդ օրը Պատրիարքարանի մէջ անսո...վոր գործունէութիւն մը կար: Հարստա...հարելոց յանձնաժողովը նոր յիշատակա...գիր պատրաստած էր, որ պիտի ղրկուէր ...մեծ պետութիւններու դեսպաններուն:
Պաշտօնեաները պատրաստուած էին ու պահարաններու մէջ դրուած կը հանդչէին գզրոցի մը մէջ, որուն բանալին կը գտնուէր Վահան Փափազեանի քով:

Պատրիարքը ատեն – ատեն զանգակը կը հնչեցնէր, եւ երբ բարապանը ներկայանար, կը հարցնէր, թէ Վահան Փափազեանը եկա՞ծ է:
– Ո՛չ, դեռ չեկաւ, – կը պատասխանէր բարապանը:
«Բայց այդ նամակները այսօր իսկ պէտք է ղրկուին իրենց տեղերը, – կը խորհէր ինքնին Պատրիարքը, – ո՞ւր մընաց Փափազեանը, որ խոստացաւ կէս ժամէն վերադառնալ»:
Վերջապէս Վահան Փափազեան երեւցաւ:
– Սրբազանը անհամբեր քեզի կը սպասէ, – ըսաւ բարապանը դայն տեսնելուն պէս:
– Աւելի կանուխ պիտի գայի, կարեւոր գործ մը պատահեցաւ, – պատասխանեց Վահան Փափազեան՝ Պատրիարքին սենեակը մտնելով:
– Վերջապէ՛ս, – գոչեց Զաւէն Սրբազան զայն տեսածին պէս:
– Կը ներէք, Սրբազա՛ն, անակնկալ գործ մը պատահեցաւ եւ ստիպուեցայ ուշանալ:
– Ատենը անցած է արդէն, կը խնդրեմ սա յիշատակագիրները անմիջապէս ղըրկեցէք դեսպանատուներուն, եթէ գզրոցի բանալին միասին տարած չըլլայիք՝ ես պիտի ղրկել տայի...
– Ես հիմա կ՚առնեմ զանոնք ու ձեռքովս կը ձգեմ իրենց հասցէներուն:
– Շատ աղէկ կ՚ըլլայ, ամէնէն ապահով միջոցը այդ է:
– Արդէն ես որոշած էի իմ ձեռքով տանիլ նոր փորձանքի մը չհանդիպելու համար:

Վահան Փափազեան տենդոտ քայլով մը մտաւ այն սենեակը, որ իրեն յատկացուած էր եւ ուր կը գտնուէին բարենորոգումներու վերաբերեալ բոլոր թղթակցութիւնները եւ վաւերաթուղթերը:
Մեծ եղաւ իր զարմանքը, երբ իր գրասեղանին առջեւ նստած տեսաւ Գամիկ Սիրունեան. Պատրիարքարանի այդ պաշտօնեան, որու մասին կասկածներ յարուցուած էին Թիւ 17 Խաֆիէի խնդրին առթիւ:
Իր զարմանքը ալ աւելի մեծ եղաւ տեսնելով, որ ճիշդ իր ներս մտած միջոցին Գամիկ գրաղած էր բանալիներու տրցակ մը ձեռքը՝ գրասեղանին գզրոցները բանալ փորձելու:
– Ի՞նչ կ՚ընէք այստեղ, – հարցուց Վահան Փափազեան:
– Ոչինչ, կը փորձէի գզրոցը բանալ, – պատասխանեց Սիրունեան, – բայց քովս գտնուած բանալիները չեն յարմարիր կոր:
– Բայց ինչո՞ւ պիտի բանայիք գզրոցը եւ ի՞նչ իրաւունքով, այս սենեակը ինծի կը պատկանի եւ իմ բացակայութեանս ատեն ոչ ոք պէտք է մտնէ հոս:
– Որովհետեւ ուշացաք, Պատրիարքը ուզեց գզրոցը բանալ տալ եւ դեսպանատուները ղրկուելիք նամակները առնել եւ ղրկել՝ վախնալով, որ ժամանակին իրենց տեղերը չեն հասնիր:
– Ձեզի՞ յանձնեց այդ գործը:
– Ձէ՛, բայց երբ Պատրիարքին քովն էի, լսեցի, որ կը հարցնէր, թէ արդեօք բանալի մը կա՞յ այս գզրոցները բացող ... ես ալ ուզեցի անգամ մը փորձել... բայց իմ բանալիներս չեն յարմարիր կոր, արդէն պէտք ալ չմնաց, քանի որ դուք եկաք: Կը զարմանամ, որ այսչափ չնչին բանի մը համար դիտողութիւն կ՚ընէք:
– Կարծեմ շատ իրաւունք ունիմ դիտողութիւն ընելու: Ինչպէ՞ս կրնաք ուրիշի մը պատկանող գզրոց մը բանալ, երբ այդպիսի արտօնութիւն մը չէ տրուած ձեզի...
– Բայց այս գրասեղանը ո՛չ թէ անձնապէս ձեզի կը պատկանի, այլ Պատրիարքարանին, եւ երբ Պատրիարքը կ՚ուզէ բանալ, կարծեմ դուք էջք կրնար արգելք ըլլալ:
– Պատրիարքը ձեզի չէ ըսած, որ ձեր բանալիները փորձէք...
– Ուղղակի կերպով չըսաւ, բայց փափաք յայտնեց, որ գզրոցը բացուի՝ եթէ կարելի է:
– Այս սենեակը ուղղակի իմ պատասխանատուութեանս տակ կը գտնուի, ես այս գիտեմ, եւ ձեր ընթացքը դատապարտելի է:
– Ամէն պարագային դուք չէք, որ կըրնաք դատապարտել, հոս պետ մը ունինք, որ միայն կրնայ իմ ընթացքս դատապարտել կամ արդարացնել...
Այս ըսելով Գամիկ Սիրունեան ոտքի ելաւ եւ սրտնեղած դէմքով մը դուրս ելաւ սենեակէն:
Վահան Փափազեան յուզումէն դողացող ձեռքով մը բացաւ գզրոցը եւ նամակները առնելով՝ մի առ մի ուշադրութեամբ քննեց, յետոյ անոնց վրայ կասկածելի բան մը չգտնելով՝ գրպանը դրաւ եւ դուրս ելաւ գրասենեակէն:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. էջէն)

նութեան շուրջ բուռն վէճեր ծագած են մասնագէտներու միջեւ։ Փաթրիք Փարի, Շինարարութեան գիտական եւ թէքնիք կեդրոնի ջուրի բաժանմունքի տնօրէնը «Փարիզիէն»ի տուած հարցազրոյցին մէջ (Յուլիս 23) կ'ըսէ թէ հիւանդանոցին խողովակները գէշ ապրանքներով շինուած են, էն – էֆ չափանիշը (ֆրանսական) չունին, ինչ որ կը նշանակէ թէ արտասահմանէն գնուած են աժան գինով։ Պատճառ են որ մանրէները տարածուին։ Այս տեսակէտին համաձայն չէ Ժորժ Մայտաչեւսկի, ջուրի ցանցին մասին տեղեկատուութիւն պատրաստողը, որ կը պնդէ որ խողովակները լաւ վիճակի մէջ են։

ԳԱՄԹԷԼԿԱՆՏՈՂՖՈՅԻ իր ամառանոցին մէջ է, որ Յովհ. Պօղոս Բ. Պապը ընդունած է Միացեալ – Նահանգներու նախագահը՝ Ճ. Պուշ եւ բաւական յանդիմանած յիշեցնելով ԱՄՆ-ի պատասխանատուութիւնը սաղմնային հարցերու մէջ։ Պապը շեշտած է որ «ամբողջական աշխարհ» մը, ամէն բանէ առաջ պէտք է զօրակից աշխարհ մը ըլլայ։ Պուշ խորապէս տպաւորուած է Պապէն։

ԷԹՆԱ-Ն (Սիկիլիոյ հրաբուխը) միշտ կը վտանգէ Նիքոլոզի գիւղը եւ ստիպողական վիճակ յայտարարուած է 3000 բնակիչներուն համար, լաւային հոսքը խանատուութիւնը սաղմնային հարցերու նէրէ, Յուլիս 23-ին, թէեւ ապահովութիւն կը տրուէր մասնագէտներու կողմէ, որ հոսքը գիւղին մէջէն կրնայ անցնիլ, խնայելով գիւղին։ Բնակիչները կ'աղօթեն եւ թափօր ալ կազմած են։

ԹԵԹՈՎՈՅԻ մօտ (Մակեդոնիա) 12 տարեկան ալպանացի աղջնակ մը մեռած հագիւ չորս քիլոմեթր էր կարգ մը տուէ, 14 հոգի ալ վիրաւորուած են ՈՒՉԵՔԱյի ալպանական կեռիլլայի եւ մակեդոնական ուժերու բախումներու ընթացքին։

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ Խորհրդարանը Յուլիս 23-ին պաշտօնանկ ըրաւ նախագահ Վահիտը, որ նախորդ գիշերը պաշարման վիճակ հռչակած էր, Խորհրդարանի լուծումը եւ կանխահաս ընտրութիւն յայտարարած, արդարացնելով իր անկումը։ Վահիտ աշխարհի 4-րդ ամէնէն բազմանդամ երկրին (210 միլիոն բնակիչ) նախագահը դարձած էր 1999-ին եւ առաջինն էր ժողովրդավար կերպով ընտրուած։ 60 տարեկան, փարդացած մէկն էր (վկայուած արաբերէնի համար Գահիրէի համալսարանէն եւ դրականութեան՝ Պաղտատի), որ խանդավառած էր ժողովուրդը։ Գրեթէ կոյր եւ վատառողջ, վերջերս բազմաթիւ սխալներ գործած էր։ Իշխանութիւնը յանձնուած է փոխ – նախագահուհի Տիկին Սուքարնոփութրիի։

ՌԱՖԱՀԻ (Գազայի գօտի) մէջ, 15-ամեայ պաղեստինցի պատանի մը սպաննուած է Յուլիս 23-ին, փամփուշտ մը ստանալով կռնակէն։ Իսրայէլական Ճիհատի անդամ մըն ալ սպաննուած է իսրայէլեան սահմանային պահակազօրքին կողմէ, պաղեստինցի երկու մանուկներ ալ, 4 եւ 5 տարեկան վիրաւորուած են։

ՔԻՒՄԼԻ (Ալիէի նահանգ) մէջ ամուսնալուծուած զոյգ մը դատական ծանր կացութիւն մը ստեղծած է, որովհետեւ այրը եւ կինը չեն կրնար բաժնուիլ Մօարէն, այսինքն իրենց շունէն։ Երբ բաժնուած են, կինը շունը առած գացած է, բայց, ամուսինը կ'ուզէ որ իրեն յանձնուի։ Կինը կը մերժէ, առարկելով թէ նուէր էր ամուսինին կողմէ եւ նուէրները չեն վերադարձուիր։ Դատավարութեան աւարտին, որոշուած է որ կինը պէտք է ետ տայ շունը եւ դատապարտուած է օրական 2000 ֆրանք վճարելու, եթէ չենթարկուի վճիռին։ Որոշած է վերաքննութեան դիմել եւ գոնէ այցելութեան իրաւունք մը ձեռք ձգել։

ԱՆԳԼԻՈՒՀԻ ՄԸ 2 տարուայ ընդհանուր օգտակարութեան աշխատանքներու դատապարտուած է կատուն սպաննած ըլլալուն յանցանքով։ Կենդանիին վրայէն լու մը ցատքած էր իր վրայ եւ ինք ալ կատուն փուռը դրած է։ Գարեջուրի եօթը գաւաթ եւ երկու շիշ գինի խմած էր։

MAISON NATIONALE ARMENIENNE

Société Anonyme en Liquidation Amiable
au capital de 100.000 F
Siège de liquidation :
41, rue du Four à Paris 6e
RCS Paris B 612 018 366
(no de gestion 61 B 1836)

Avis de Convocation

Les actionnaires sont avisés qu'ils sont convoqués en Assemblée Générale Mixte, le jeudi 16 août 2001, à 18h, au siège de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne, à Paris (75008) rue Jean-Goujon, no 15, à l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

— Examen des procédures judiciaires en cours

— Demande d'apport en comptes-courant aux actionnaires pour le financement des besoins de la liquidation

— Rapport de gestion sur les comptes annuels de l'exercice clos le 31 décembre 2000

— Rapports général et spécial du Commissaire aux comptes sur les comptes dudit exercice

— Approbation des comptes

— Affectation des résultats

— Quitus au Liquidateur

— Fixation des honoraires liquidateur pour l'exercice 2000

— Approbation, s'il y a lieu, des opérations pouvant tomber sous le coup de l'article 101 de la loi du 24 juillet 1966

— Perspectives de clôture des opérations de liquidattion amiable

— Changement de siège social

— Fin des mandats du Comissaire aux comptes et de son suppléant et désignation de leurs remplaçants

— Questions diverses

Tout actionnaire, quel que soit le nombre de ses actions, a le droit d'assister à cette Assemblée, de s'y faire représenter par un autre actionnaire ou par son conjoint, et ou de voter par correspondance.

Une formule unique de vote par correspondance ou par procuration sera remise ou adressée à tout actionnaire qui en fera la demande par lettre recommandée avec accusé de réception auprès de M. Sarkis BEDOIAN, Liquidateur Amiable, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris, au plus tard six jours avant la date de la réunion.

Les votes par correspondance ne seront pris en compte que pour les formulaires complétés et signés, parvenus à M. Sarkis BEDOIAN, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris, trois jours au moins avant la date de la réunion.

Le texte des résolutions proposées à l'adoption de l'Assemblée et les documents prévus par la loi seront tenus à la disposition des actionnaires chez M. Sarkis BEDOIAN, 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Փօլ Պետիկեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Պետիկեանէ 300 Ֆր., Ծաղկազարդի առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պօյաճեանէ 200 Ֆր., Տէր և Տիկին Տիգրան Արսլանեանէ և Տիկին Մարի Գիլիճեանէ 100-ական Ֆր., Զատիկի տօնի առիթով իր ննջեցեալներուն յիշատակին Տիկին Թամարա Արսլանեանէ 100 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Գէրգէրեանի մահուան առթիւ Տիկին Աւետեանէ 100 Ֆր., Ասբիգեան եւ Շէլկէճեան ընտանիքներու հոգեհանգստեան, առթիւ Ասբիգեանէ ընտանիքէ 500 Ֆր. Թոռանը մկրտութեան առթիւ Տիկին Պետիկեանէ 300 Ֆր.։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Վիգէն եւ Տիկին Շնորհիկ Կարապետեաններ զաւակունք (Փարիզ), Օր. Ազնիւ Կարապետեան (Երուսաղէմ), Տիկին Ադամնի եւ Համօ Մանուկեան եւ զաւակունք (Ֆինիքս Արիզոնա), Տիկին Համեստ – Սաֆիէ Կարապետեան եւ զաւակունք (Երուսաղէմ) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Յուլիս 29-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իրենց հօր եւ մեծ հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՏՈՔԹ. ԿԱՐՕ Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ՍՐՏԱԲԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԱՆԵԼԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu **le samedi 22 septembre à 15 heures** à l'Ecole Henri Wallon
2, avenue de Stalingrad à Bagneux

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian : 01.46.65.81.53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT

FETE CHAMPETRE

10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ • Danses traditionnelles**

107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël

Réservations et renseignements : au 04.94.19.51.50

A l'occasion du 1700ème anniversaire du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :

- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի խաբարկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 26
JEUDI
26 JUILLET
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.218 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.218

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Պէտք եղաւ որ մահ մը պատահի, 600 հոգի վիրաւորուին եւ քաղաք մը թալանի աւուրի, որպէսզի եօթը մեծահարուստ երկիրներու ղեկավարները, եթէ ոչ գիտակցին, գոնէ անդրադառնան որ «փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ»:

Արդարեւ, քանիերորդ անգամն է, որ այս մեծերը (Ֆրանսա, ԱՄՆ, Մեծն-Բրիտանիա, Գերմանիա, Ճափոն, Իտալիա, Գանատա), որոնց 8-րդ աթոռ մը շնորհեցին Ռուսաստանի, կը հաւաքուին բացառիկ պայմաններու մէջ, կոչունքներ կը կազմակերպեն, կը լուսանկարուին, հաւկ կը յանդին հասարակաց ուժգին յայտարարութեան մը, ընելու համար միամիտ ամբոխներուն՝ տեսէք ձեզի համար կ'աշխատինք, աղքատներով կը զբաղինք, մենք որ շատ հարուստ ենք եւ միլիոն տոլարներ կը ծախսենք միայն տեսնելու համար քանի մը ժամ, յետոյ հանգիստ խիղճերով կը վերադառնանք, պատսելով որ գալ տարի, կրկին հաւաքուինք բան մը չընելու համար:

Այս անգամ սակայն, այդ խիղճերը այդքան ալ հանգիստ չմնացին: Տիրաք գոնէ ստիպուեցաւ հաստատել թէ 150-200 հազար հոգի տեղէն չի շարժիր, եթէ բան մը չխռովէ իրենց միտքն ու սիրտը: Մէկ կողմ թողլով անիշխանական եւ արհեստաւոր խռովարար տարրերը, հարկ է յանտեսել այս դժգոհութեան պոռթկումը համաշխարհայնացում կոչուած այս անծանօթին դէմ:

Մէկ պատանի մեռաւ, 600 հոգի վիրաւորուեցան, որպէսզի դրուի բուն հարցը՝ ինչ բանի կը ծառայեն այս չոնդալից ժողովները:

Կը վերլուծուի՞ ժողովուրդներու ապրած տագնապը: Հարց կը դրուի՞ թէ ինչու երիտասարդութիւն մը, երկրէ երկիր, կը խրի թմրեցուցիչներու գժոխքին մէջ, հոն փնտռելով իր դրախտը: Ո՞ւէ ղեկավար կ'ուզէ՞ կամ կը փորձէ՞ պատասխան մը տալ այս հարցումներուն:

Ֆրանսայի մէջ, կը թուի որ այս հարցերով շատ մտահոգուող չկայ, քանի բոլորը տարուած են իրենց անձնական չարցերով, գլխաւորաբար մօտալուտ նախագահական ընտրապայքարով մը, զոր Շիրաքն ու Ժոսփէն, այնքան դիպուկ կերպով որակեց «չուներու ճակատամարտ»: Արդարեւ քաղաքական աշխարհին մէջ, մնացա՞ծ է որեւէ բարոյական սկզբունք, որ մղէր աջ թէ ձախ իշխանաւորները քիչ մը ամօթխածութիւն ցուցաբերելու, փոխանակ ամենայն համարձակութեամբ հրապարակ իջնելու, ոչ խիղճ ինքնապաշտպանութեան համար, այլ յարձակողականի անցնելու:

Ճիշդ է որ, երբ մեծութիւնները, մանաւանդ հեռատեսիլը, կը թուի ծրագրուած կերպով, օրն ի բուն կը յաջողին գրաւել եւ պայմանաւորել ժողովուրդ մը Լոֆթ-Սթորիի նման միջակէն ալ վար զզուելի յայտագրերով, այլեւս ընդվզում խիղճ կարելի չէ ակնկալել թմրած ժողովուրդէ մը, որ էր երբեմն Յեղափոխութիւն մը պարգեւած էր աշխարհին:

Ծուռ բան մը կայ այլեւս այս ընկերութեան մէջ, ուր ամէն ինչ, Ռավ-Փարթիներէն սկսեալ, իր արդարացումը կը գտնէ «phénomène de société» բացատրութեամբ: Եւ այս ամբողջը չի կրնար լաւատեսութեան մղել, բայց եւ այնպէս, պէտք է միշտ լաւատես մնալ, պահել յոյսն ու հաւատքը, որ՝ լաւ կը լինի:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

Ս. ԲԱՂԱՑԵԱՆԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿԵԼՈՒ ՊԱՀԱՆՋ, ԹԵԼԵԹՈՆԻՆ ՉՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՈՎ

Կլէնտէյլի Վերտուկօ Հիլզ ակումբին մէջ հաւաք մը կազմակերպելով, շուրջ 600 Լոս-Անճըլասահայեր Հայաստանի իշխանութիւններէն պահանջած են ազատ արձակել զօրավար Սամուէլ Բաբայեանը: Սփիւռքը միայն դրամահաւաքի համար չէ, կ'ըսուի այս առթիւ հրատարակուած հաղորդագրութեան մը մէջ, որ ղրկուած է Հայաստանի թերթերուն:

Հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ. – «Մենք՝ հանրահաւաքի մասնակիցներս, որ ներկայացնում ենք գաղութիս բոլոր շերտերը, լսելով Ցվետանա Պասկալեւայի հաղորդումը Սամուէլ Բաբայեանի եւ, մասնաւորապէս, «Մարտի 22»-ի գործի առիթով, յայտարարում ենք.

2000 թուականի Մարտի 22-ից սկսեալ, մենք մշտապէս լրատուութիւն ենք ունեցել յիշեալ գործի մասին: Մեր լուրերի աղբիւր են եղել Հայաստանեան եւ Լոս-Անճըլըսի հայկական թերթերն ու հեռուստածրագրերը: Եկել ենք այն համոզման, որ գեներալ Ս. Բաբայեանի մասնակցութիւնը Մարտի 22-ի ահաբեկչութեան մէջ խիստ կասկածելի է: Աւելի տոյդ՝ մեր եզրայանգումն այն է, որ Բաբայեանը ահաբեկչութեանը չի մասնակցել եւ չէր կարող մասնակցել:

Նա անմեղ է:

Ազգային սահմանափակ մտածողութիւն ունեցող որոշ հայ գործիչներին յիշեցնելով, որ գեներալ Սամուէլ Բաբայեանը ամբողջ հայ ժողովրդի արժանաւոր զաւակն է եւ ոչ թէ միայն Արցախինը (Մոնթէ Մելքոնեանն էլ միայն Սփիւռքինը չէ) համրահաւաքը միաձայն որոշում է.

Պահանջել Արցախի Հանրապետութեան նախագահ Արկադի Ղուկասեանից, իրաւական համապատասխան լծակների գործադրմամբ, շուտափոյթ լուծել Սամուէլ Բաբայեանի ազատ արձակելու խնդիրը:

Մինչ լուծումը, պահանջում ենք, Բաբայեանի վտանգուող առողջութիւնը փրկելու համար, անյապաղ նրան հանել բանտից եւ պահել թէկուզ տնային կալանքի կարգով կամ տեղափոխել Երեւանի իրաւապահ մարմինների հսկողութեան տակ:

Չեղեալ համարել Բաբայեանի զինուորական աստիճանից զրկելը, առաւել եւս, որ գեներալութիւնը նրան տուել է Հայաստանի նախագահը: Վերադարձնել նաեւ հերոսի կոչումը:

Ստեղծել յանձնախումբ՝ ընդգրկելով Արցախից ու Հայաստանից ԱԺ պատգամաւորների եւ իրաւաբանների:

Յայտնելով մեր տարակուսանքները ՀՀ Նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի՝ գեներալ Ս. Բաբայեանի ճակատագրի նկատմամբ անհաղորդ վերաբերմունքի առթիւ, նրանցից պահանջում ենք յիշեալ խնդրի լուծման գործում աւելի վճռականութիւն եւ առարկայական վերաբերմունք ցուցաբերել, հանրութեանը հաղորդել իրենց յստակ մօտեցումները:

Նպատակայարմար ենք համարում տեղեկացնել, որ մեր առաջարկութիւնները սովորականի նման անտեսուելու դէպքում, պարտաւորուած կը համարենք ոչ միայն առանձնապէս չմասնակցել 2001 թուականի Նոյեմբերին անցկացուելիք թելեթոնին, այլեւ հակառակ գործընթաց իրականացնել:

Սփիւռքը միայն դրամահաւաք չէ, որ պարտաւորուած է: Ինչպէս հայրենի, այնպէս էլ իւրաքանչիւր սփիւռքահայ նոյնպէս ազգի ճակատագրական խնդիրներին գործնականօրէն մասնակցելու իրաւունք ունի»:

*

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ս. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՃԱԿԱՏՈՒՄ

Կարէն Դեմիրճեանի հիմնած Ժողովուրդին կուսակցութիւնը յայտնի տագնապ մը կ'ապրի, յաջորդական հրաժարումներով: Լրագրողներու հետ ճեպազրոյցի մը ընթացքին այդ զարգացումներուն անդրադառնալով նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ եթէ այդ կուսակցութենէն հրաժարումները չըլլային, Ազգային Ժողովին մէջ անել կացութիւն մը կը ստեղծուէր: Ան ակնարկելով կուսակցութեան ներկայի նախագահ Ստեփան Դեմիրճեանի Կ. Դեմիրճեանի զաւակը ըլլալու հանգամանքին, ըսած է. – «Կուսակցութիւնը գոյք չի եւ չի կարելի ժառանգել»: Նոյն օրը, քանի մը ժամ ետք կայացած մամուլի ասուլիսի մը այդ արտայայտութեան հակազդած է Ս. Դեմիրճեան, ըսելով. – «Այդ յայտարարութիւնը ես համարում եմ անբարոյական: Կուսակցութիւն ես եկել եմ մեծագոյն ողբերգութիւնից յետոյ: Եկել եմ խնդրանքով, ընդ որում, նաեւ այն մարդկանց խնդրանքով, ովքեր այսօր հեռացել են կուսակցութիւնից... Ես կուսակցութիւնում, շեշտում եմ, ընտրուել եմ: Ի տարբերութիւն Ռ. Քոչարեանի, որը չի ընտրուել նախագահ, որին դարձրել են»:

Ս. Դեմիրճեան նախագահին խորհուրդ տուած է նաեւ մտածելու ժողովուրդին մասին, փոխանակ «կուսակցութիւնների գործունէութեան խառնուելու»: «Եթէ մեր կուսակցութիւնից մի քանի հոգի են հեռացել, ապա իր կուսակցութիւնից արտահոսքը շատ աւելի մեծ է» ըսած է ան, ակնարկելով ընտրապայքարի օրերուն Ռ. Քոչարեանի կարգախօսին թէ «Իմ կուսակցութիւնը իմ ժողովուրդն է»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 24/25)

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ ԱՊՕՐԻՆԻ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔ

Յուլիս 23-ին ազգային ապահովութեան նախարարութեան աշխատակիցները Վանաձորի Միասնիկեան փողոցի թիւ 54 տան նկուղին եւ ՀՀՇ-ի գրասենեակին մէջ մեծաքանակ զինամթերք յայտնաբերած ու գրաւած են: Ձերբակալուած է ՀՀՇ-ի Վանաձորի տարածքային կազմակերպութեան խորհուրդի նախագահը Աշոտ Մանուկեան նաեւ Գուգարքի անտառատնտեսութեան փոխ-տնօրէնն է եւ պահուած զինամթերքին մեծ մասը ինք պահ տուած այդ տան տիրուհիին:

*

ԵՐԵՒԱՆ – ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ ԱՐԿԱԾԵԱԼ

Յուլիս 24-ի առաւօտուն Վրաստանի Գուդաուրի քաղաքին մէջ արկած մը անցուցած է Երեւան – Մոսկուա հանրակառքը: Անոր վարորդը կառքէն իջած է ստուգելու տաքցած շարժիչը, մոռնալով արգելակը քաշել. հանրակառքը սահած է ու 36 ճամբորդներով խորխորատը գլորած, հոն ալ այրած: Հինգ ճամբորդ հիւանդանոց փոխադրուած են, 15 հոգի ալ թեթեւակի վիրաւորուած: Վկաներէն ոմանց կարծիքով շարժավարը ոգելից խմիչք խմած էր:

ԻՐԱՆ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կը թուի որ Ադրբեջան եւ Իրան լուրջ տագնապի մը սեմին են, այն պահէն, երբ Իրան ազդարարութիւն մը ըրաւ Կասպից ծովուն մէջ Բաքուի հաշւոյն գործող քարիւղի արեւմտեան ընկերութիւններուն:

Մամուլի Ֆրանսական գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ դիւանագիտական աղբիւրներու ակնարկութիւններէ ետք Բաքուի եւ Թեհրանի միջեւ, վերջին օրերուն երկու երկիրներու յարաբերութիւնները սուր բնոյթ ստացած են: Բաքու կը պնդէ որ պարսկական պատերազմական նաւ մը մտած է Կասպից ծովու իր ջուրերուն մէջ, սպառնալիքով հեռացնելու համար նաւ մը որ հետազօտութիւններ կ'ընէր Պրիթիշ Փեթրոլիում ընկերութեան համար: Իրան, Յուլիս 24-ին, չէ հակազդած այս միջադէպին, բայց պարսկական ձայնասփիւռը քաղաքական աղբիւրի մը յենլով, ըսած է թէ պարսկական օդային բանակի օդանաւ մը ետ մղած է Ադրբեջանի մէկ «պատերազմական նաւը», որ վերջերս մօտեցած էր պարսկական ջուրերուն: Ադրբեջանի նախարարապետը՝ Արթուր Ռաղիզադէ ազդարարութիւն մը ըրած է Պարսկաստանի, ըսելով թէ Թեհրան բռնաբարած է միջազգային չափանիշները եւ բացատրութիւններ պահանջած այդ «յարձակողական» նախաձեռնութեան համար, որ կրնայ ծանրօրէն վտանգել երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն:

Թեհրանի դիրքը յստակ է, Բաքուէն վերադարձին, Ազգ. Ապահովութեան Բարձրագոյն Խորհուրդի քարտուղարը՝ Հ. Ռուհանի տեսակցած է Մեծն-Բրիտանիոյ դեսպանին հետ եւ շեշտած. – «Իրան թոյլ պիտի չտայ որ օտար ընկերութիւն մը գործի ձեռնարկէ քարիւղի եւ կազի գօտիին մէջ, առանց իր հաւանութեան»: Պր. Փր. – Ամաքօ քարիւղի ընկերութիւնը յայտարարած է Յուլիս 24-ին որ առկախած է ծովային իր գործողութիւնները Կասպից ծովու մէկ շրջանը, սպառնալիքներ ստանալէ ետք պարսկական պատերազմական նաւէ մը:

*

Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը՝ Վ. Գուլիեւ յայտարարած է որ Ադրբեջան միտք չունի տեղի տալու Կասպից ծովու բաժանումին վրայ, բայց չուզեր մինչեւ ճակատում երթալ: Ան շեշտած է. – «Պատերազմի չենք երթար, բայց կը պաշտպանենք մեր իրաւունքները»: Հաս-

(Շար.ը Դ. էջ)

*

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հեծանիւի մարզաձեւի Հայաստանի խոստմնալից անուններէն Տիգրան Կորկոտեան շահած է Աճարիոյ բաց առաջնութիւնը: Երիտասարդ մարզիկը յաղթական հանդիսացած է խմբային, անհատական, լեռ բարձրանալու եւ քրիթերիոմի մարզերուն մէջ:

*

Մոսկուաբնակ մարզիկ Արթիւր Պաղտասարեան դարձած է ձի հեծնալու մարզաձեւի սթիփլ-չէզ ոճի Ռուսաստանի ախոյեան:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՅՍ ՆՇԽԱՐՆԵՐԸ»

(Հեղինակ՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ)

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ – 2000

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հասած ենք արդէն հատորին հիմնական գլուխին, որ կը փաղփի Լուսաւորչի նշխարներուն ոդիսականով։ Մեսրոպ Արք. դիտել կու տայ որ՝ «յենուելով հայ ու օտար աղբիւրների վրայ, փորձել եմ հետևել, թէ ինչպէս են սրբի նշխարները փոխադրուել երկրից երկիր՝ Հայաստանից Կ. Պոլիս, դարձեալ Հայաստան, Զուարթնոց, Արցախ, Վան, Հռոմկլայ, Սիս, Եգիպտոս, Պարսկաստան, եւ հասել Նէապոլ, ուր եւ ըստ աւանդութեան այժմ գտնւում է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գանկը, ձեռքի եւ ոտքի ոսկորները, հովուական գաւազանը եւ չարչարանաց գործիքներից մէկը»։

Նշխարներու այս պատումը, 1700–ամեակի ներկայ հանգրուանին, այժմէականութիւն վերաշահած նիւթ մըն է։ Հայ մամուլին հետեւող ընթերցողը նկատած ըլլալու է, թէ վերջերս յաճախակիօրէն կը խօսուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի մասունքներուն մասին ու անոնց հանդիսաւոր փոխանցումը կը կատարուի մէկ Աթոռէն դէպի միւսը։ Այսպիսի պաշտօնական առաջին փոխանցում մը կատարուեցաւ Վատիկանի մէջ, 2000 Նոյեմբեր 10–ին, երբ Յովհ. – Պօղոս Բ. Պապը Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին յանձնեց Լուսաւորչի նշխարներէն կարգ մը մասունքներ։ Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը այս առթիւ կը գրէր թէ «մասունքները կը բաղկանան այն կտորներէն, որոնք կը կարծուի թէ մաս կը կազմէին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի կոնքոսկրին։ Մասունքներուն կ'ընկերանան երկաթեայ ձեռնակապեր, որոնք կը կարծուի թէ մաս կը կազմէին Լուսաւորչի կապանքներուն, երբ ան արգելափակուած էր Խոր Վիրապի մէջ» (տե՛ս Թերթին 2000 Նոյեմբեր 4–ի Թուահամարը)։

Մասունքներու այլ փոխանցում մը, դարձեա՛լ Վատիկանի կողմէ, կայացաւ 2001 Փետրուար 18–ին, երբ Ս. Պետրոսի Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած հանդիսաւոր պատարագի ընթացքին՝ Պապին կողմէ նշխարներ յանձնուեցան Կաթողիկէ Հայոց պատրիարքին։ Ու վերջապէս, անցնող Մայիս 27–ին, Անթիլիասի մէջ կատարուած միւռոնօրհնութենէն ետք, կարդինալ Ուոլթըր Գասպըր, յանուն Հռոմի քահանայապետին՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսին փոխանցեց Գրիգոր Լուսաւորիչի նշխարներէն մասունքներ...։

Արդ, հարց կը ծագի, թէ Հայոց առաջին Հայրապետին ոսկորները ե՞րբ եւ ի՞նչպէս դուրս բերուեցան Հայաստանէն ու սեփականութիւնը դարձան Վատիկանի, որ հիմա, խորհրդանշական բարեացակամութեամբ մը, բեկորներ կը բաշխէ անոնցմէ՝ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական աթոռներուն։ Ահա՛ այս հարցին է որ կը փորձէ պատասխանել Մեսրոպ Արք. Աշճեան։

Ե. դարու հայ պատմագիրներէն Փ. Բիւզանդ կը վկայէ որ Գրիգոր Լուսաւորիչի մարմինը Սեպուհ լերան Մանեայ Այրէն բերուելով թաղուած է Դարանաղեաց գաւառի Թորդան գիւղը (Բարձր Հայք, այժմու Երզնկայէն ոչ հեռու)։ «Թորդանի մէջ ամփոփուած նշխարները չգիտենք երբ սկսեցին հանուել ու ցրուել», կը գրէր «Լումայ» հանդէսի խմբագիր քահանան։ Մինչ Օրմանեան պատրիարք կը հաւաստիացնէ որ «երբ ցանկալի նշխարքը զետեղուեցաւ Թորդանի մէջ, ամբողջ ոսկորները տապանին մէջ չդրուեցան, այլ ժամանակի սովորութեան համաձայն՝ ոսկորներուն մի մասով տապան մը կազմուեցաւ, եւ ուրիշ մասեր զանազան տեղեր ցրուեցան եւ գլխաւորապէս տարուեցան Վաղարշապատ, եւ Լուսաւորչաշէն Մայր Տաճարին մէջ հաւատացելոց բարեպաշտութեան առարկայ եղան» (տե՛ս «Ազգապատում», Ա. հատոր, էջ 136)։ Օրմանեանի այս հաւաստիացումը կը զօրանայ Ե. դարու մատենագիր Ղ. Փարպեցիէն երկու վկայութիւններով։ Անոնցմէ մին կը հաստատէ, թէ Վարդանանց պատերազմի նախօրեակին (450 թ.) երբ հայ նախարարներ կեղծուրացութեամբ Պարսկաստանէն կը դառնային, Բագրեւանդի մէջ եկեղեցականները զանոնք դիմաւորեր էին խաչերով ու «առաքելանման նահատակ Գրիգորի սուրբ նշխարներով»։ Երեսնամեակ մը անց, երբ Վահան Մամիկոնեան Նուարսակի դաշնագրի ստորագրութենէն ետք Հայաստան կը մտնէր յաղթականօրէն, օրուան կաթողիկոսը՝ Յովհան Մանդակունի զայն կը դիմաւորէր «ճգնազգեաց նահատակ Գրիգորի սուրբ նշխարներով»։ Ղ. Փարպեցիի այս վկայութիւնները մէջբերելով, Մեսրոպ Արք. Աշճեան իր կարգին կու գայ այն եզրակացութեան, որ «մինչեւ 480–ական թթ. վերջերը Լուսաւորչի նշխարները կամ նրանց մի մասը ոչ թէ ամփոփուած էին գերեզմանում կամ որեւէ եկեղեցում, այլ զետեղուած էին շարժական պահարանում, որը ազգային – եկեղեցական նշանակալից իրադարձութիւնների ժամանակ յատուկ թափօրով հանւում էր հայրապետանոցից» (էջ 78)։

Մխիթարեան վարդապետներէն Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի «Լիակատար Վարք և վկայաբանութիւնք Սրբոց»ին համաձայն, Բիւզանդիոնի Զենոն կայսեր օրով (474–491) ու նոյնինքն անո՛ր հրահանգով՝ Գրիգոր Լուսաւորիչի նշխարներէն մաս մը Պոլիս կը տարուի, ու միայն սուրբին Աջն է որ Հայոց մօտ կը ձգուի։ Մեսրոպ Արք. յոյն վեհապետին այս տարօրինակ «Լուսաւորչասիրութիւն»ը կը բացատրէ դարաշրջանին ընդհանրացած մտայնութեամբ, ըստ որուն՝ անհնար էր երեւակայել եկեղեցի մը, որ սուրբի կամ մարտիրոսի մը մասունքէն չունենար։ Հետեւաբար, «Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքը իր հարիւրաւոր եկեղեցիներով անհրաժեշտութիւն ունէր ամենաշատ մասունքների։ Կայսրերը եւ պատրիարքները նախանձախնդիր էին, որ հնարաւորին չափ շատ սրբերի մասունքներ ունենային կայսերական մայրաքաղաքում եւ այս նպատակին հասնելու համար երբեմն խտրականութիւն չէին դնում միջոցների մէջ» (էջ 122)։ Այս առընչութեամբ տակաւին կը յիշուի, թէ Պոլիս տարուած այդ նշխարներէն մաս մը Վասիլ Ա. հայազգի կայսեր օրով (9–րդ դար) «բերուել եւ ամփոփուել են Ս. Սոֆիայի տաճարում, որով այն դարձել է հայ ուխտաւորների ուխտագնացութեան ամենանուիրական վայրերից մէկը» (էջ 89)։

Յաջորդ դրուագը կ'առնչուի Զուարթնոցի տաճարին։ 10–րդ դարու մեր պատմիչներէն Յովհ. Կաթողիկոս Դրասխանակերտցիի համաձայն, երբ 7րդ դարու կիսուն կը կառուցուի Զուարթնոցը, Ներսէս Գ. Շինող Հայրապետը Լուսաւորիչի գանկն ու մասունքներէն մաս մը կ'ամփոփէ նորաշէն տաճարին հիմերուն մէջ։ Յայտնի չէ սակայն, թէ այդ ոսկորները ուղղակի Թորդանէ՞ն բերուեցան, թէ այլ վայրեր ցրուած մասունքներ էին։ Վարդան Պատմիչի համաձայն (13–րդ դար), Զուարթնոցի յատակը զետեղուած ոսկորները Զենոն կայսեր օրով Պոլիս տարուած միեւնոյն նշխարներն էին, զորս Հայոց իշխան Գրիգոր Պատրիկ Մամիկոնեանը (661 – 685) յաջողած էր ետ բերել Բիւզանդիոնէն ու յանձնել Ներսէս Շինող կաթողիկոսին։ Մինչդեռ Մ. Կաղանկատուացի (7–րդ դար) կ'ըսէ թէ մասունքները Զուարթնոց բերուեցան ուղղակի Թորդանէն...։

Նշխարներու պատմութիւնը միջին դարուն պահ մը դադար կ'առնէ։ «Հայոց աշխարհում 11 _ 12–րդ դարերում մնացած միակ նշխարը, որը նաեւ գլխաւորագոյնն էր բոլոր մասունքների մէջ, դառնում է Լուսաւորչի Աջը եւ նոյն այս շրջանում այն արդէն յիշւում է և պահւում Հռոմկլայի կաթողիկոսարանում, որին մերձենալու եւ այն բարձրացնելու իրաւունքն ունէին միայն Հայոց հայրապետները» (էջ 94), կը գրէ Աշճեան Արք.։

Լուսաւորչի հոգեւոր շնորհն ու ամբողջ զօրութիւնը իր մէջ խտացնող այս Աջը, որով մեր Հայրապետները կ'օրհնեն Ս. Միւռոնը, իր կարգին թիրախ կը դառնայ զանազան խափանարարութեանց։ Այսպէս, երբ Եգիպտոսի մեմլուքները կը գրաւեն կաթողիկոսանիստ Հռոմկլայ ամրոցը (1292), այլ սրբութիւններու կարգին գերի կը վերցնեն նաեւ Աջը. յետոյ՝ կը վերադարձնեն զայն Կիլիկիոյ Հեթում Բ. թագաւորին։

Հայրապետական Աթոռին Ս. Էջմիածին վերահաստատումէն ետք ալ (1441 թուականին), Աջը անգամ մը Աղթամար կը տարուի ապօրինաբար՝ տեղւոյն Զաքարիա Գ. կաթողիկոսին մեքենայութիւններով, ու միայն տասնամեակ մը յետոյ է որ կարելի կ'ըլլայ զայն վերադարձնել, վիպական բնոյթի արկածալից փորձութիւններով, զորս մանրամասնօրէն շարադրած է մատենագիր Առաքել Դաւրիժեցին (17–րդ դար) իր «Պատմութեան» մէջ։ Աւելի ուշ, Աջը Ս. Էջմիածնէն անգամ մը եւս կը հանուի Շահ Աբասի հրամանով ու կը բերուի Սպահան եւ հոն ալ կը պահուի մինչեւ 1633, երբ Փիլիպպոս Աղբակեցի կաթողիկոս Շահին մահէն ետք զայն վերստին Մայր Աթոռ կը դարձնէ։

Աջերու գայթակղալից ամենավերջին արկածը կը պատահի մեզի մերձաւոր թուականի մը՝ 1956–ին, երբ «անծանօթներ» կը գողնան զայն Անթիլիասի կաթողիկոսարանէն, ձախողեցնելու համար նորընտիր Զարեհ Ա. կաթողիկոսին օծումը...։

Մեսրոպ Արք. Աշճեան, որ իր գրքին մէջ զետեղած է Ս. Էջմիածնայ եւ Անթիլիասի մէջ առանձնաբար պահպանուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի զոյգ Աջերուն գունաւոր նկարները, ո՛չ մէկ բացատրութիւն կու տայ սակայն այն հետաքրքրական հարցումին՝ թէ միջին դարերու գոյութիւն ունեցող ու Հայոց ընդհանրական հայրապետանոցին մէջ պահուող ՄԻԱԿ Աջը ի՞նչպէս ԵՐԿՈՒՔԻ վերածուեցաւ յետագային...։ Ընդհակառակն, այս մասին հեղինակին հպանցիկ ակնարկը շփոթ ու կասկած իսկ կրնայ յառաջացնել ընթերցողին մօտ։ Արդարեւ, ան կը գրէ.

«Լուսաւորչի Աջի էջմիածին տարուելու մասին ժամանակի (նկատի ունի Կաթողիկոսական Աթոռին Սիսէն Էջմիածին վերադարձի ժամանակաշրջանը, 15–րդ դար – Լ. Շ.) ձեռագիր աղբիւրները նշում են, որ Աջը մօտ չորս տարի կորել եւ անհետացել էր Սսի կաթողիկոսարանից, որից յետոյ այն գտնւում է էջմիածնում, որը հաւաստող մի շարք յիշատակարաններ է բերում Դաւրիժեցին իր «Պատմութիւն»ում։ Նոյն այս շրջանի մի շարք այլ աղբիւրներում նաեւ ասւում է, թէ Սսում գտնւում է Լուսաւորչի կորած Աջը, որի պահպանութիւնը յանձնւում է Աջապահեան տոհմի հոգեւորականներին» (էջ 96 – 97)։

Արդ, կարդալէ ետք վերեւի տողերը, կարելի չէ խուսափիլ «գայթակղալից» հարցումէն. – «Ո՞րն է հնագոյն վաւերական Աջը։ Չորս տարուան անհետացումէն ետք էջմիածնի մէջ գտնուա՞ծը, թէ յանկարծ Սիսի մէջ վերայայտնուածը...

Մնաց որ, երկու կաթողիկոսութեանց սեփական Աջերէն զատ, դէս ու դէն կարելի է հանդիպիլ ա՛յլ Աջերու եւս։ Օրինակ, Մեսրոպ Արք. իր գրքին մէջ տեղ մը կ'ըսէ, թէ «Նոր Ջուղայի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցում պահւում է եւս մի Աջ, որի համար ասւում է, թէ մի մասունք ունի Լուսաւորչի նշխարներից։ Այս Աջը տեսանք Պարսկաստանում մեր հոգեւոր ծառայութեան ընթացքում» (էջ 102)։ Գրիգոր Լուսաւորիչին վերագրուած բոլորովին այլ Աջի մասին վերջերս կը խօսէր նաեւ գանատահայ լուսանկարիչ Հրայր Խաչերեան. անցնող Փետրուարին դէպի ծայրագոյն արեւելք՝ հայկական հին գաղթօճախները իր ճանապարհորդութեան ընթացքին՝ արծաթապատ այդ աջը տեսած ու լուսանկարած է ան Պիրմայի մայրաքաղաք Ռանկունի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ հայապատկան եկեղեցիին մէջ (տե՛ս «Սարկաւագներ՝ մետաքսի ճամբուն վրայ», «Մարմարա» օրաթերթ, 2001 Մայիս 8 - 9)։

Վերադառնալով նշխարներու պատմութեան, դիտել տանք, որ մեր եկեղեցական մատենագրութեան մէջ այդ մասին վերջին յիշատակութիւն մը կը կատարուի ատոնց Նափոլի (Իտալիա) փոխադրութեան առթիւ։ Արդարեւ, Ը. դարու վերջերը, Կոստանդին Զ. կայսեր հրահրած պատկերամարտութեան շրջանին, Բիւզանդիոնէն խոյս տուած խումբ մը յոյն եւ հայազգի կոյսեր՝ իրենց հետ վերցնելով Պոլսոյ մէջ պահ դրուած Գրիգոր Լուսաւորչի նշխարները, կ'երթան կը հաստատուին Նափոլի։ Անտեղ կը հիմնեն իրենց կուսանոցը, բայց նաեւ գեղապարդ եկեղեցի մը՝ Ս. Գրիգոր անունով (Սանթա Լիկուօրի) ուր կը պահպանեն սուրբին երկու սրունքները, գանկը ու ոտքի շղթան։ Սոյն նշխարները, աւանդաբար, ցարդ կը մնան այնտեղ ու կուսանոցն ալ կը շարունակէ գոյատեւել, ենթակայ Բենետիկտեան միաբանութեան։

Այս ամբողջ պատումէն պարզ կը դառնայ ուրեմն, որ Վատիկանի կողմէ Հայոց փոխանցուող սրբազան նշխարները մաս կը կազմեն դարեր ի վեր Նափոլիի մէջ պահ դրուած թողօնին։ Անոնց առնչուող պատմական տուեալները, զորս յառաջ բերինք քաղուածաբար, մեծաւ մասամբ կը յենին աւանդական զրոյցներու, ճշմարտանման եղելութեանց եւ կրօնական ջերմեռանդութենէ բխող հաւատալիքներու վրայ։ Եւ ատիկա սակարկելի ու վիճելի չէ։ Մանաւա՛նդ 1700–ամեակի ներկայ հանգրուանին, երբ ամէն առթիւ լուսարձակի տակ առնուած են այդ մասունքները՝ մինչեւ որ երթան հանգչին Երեւանի նորակառոյց Մայր Տաճարին խորանին տակ...։

Հալէպ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ՝ ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մնաց Սերպիան, որուն 1987–էն ի վեր տիրեցին Սոցիալ – դեմոկրատ պիտակը որդեգրած համայնավարները, ի դլուխ ունենալով Սլոպոտան Միլոսեւիչ յախուռն դէմքը։ Ան դիմագրաւելով վերեւ յիշուած փորձութիւնները, քաղաքական մեծ սխալը գործեց երկու «ինքնավար» շրջաններուն՝ Վոյվոտինայի եւ Քոսովոյի վարչական ինքնավարութիւնները ջնջելու։ Եթէ մինչեւ օրս կէս առ կէս Հունգարներէ եւ Սերպերէ բնակուած Վոյվոտինայի մէջ մեծ խնդիր չստեղծեց, նոյնը չեղաւ Քոսովոյի պարագային։ Քոսովոն՝ մինչեւ 1389 օսմանեան ուժերուն կողմէ Սերպիոյ նուաճումը, Սերպիոյ սիրտն էր, ուր կը գտնուի մինչեւ օրս Սերպ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ պատրիարքանիստ Փէչի վանքը, շատ մը այլ պատմական վանքերու կողքին։ Դարերու ընթացքին, եղած տեղաշարժներու բերմամբ, նահանգին բնակչութեան 80 տոկոսը մահմետական Ալպանացիներէ բաղկացաւ։ Բ. աշխարհամարտին ընթացքին իտալական տիրապետութեան կարճ շրջանին, Քոսովոն միացուեցաւ Ալպանիոյ։ Յետոյ, 1944–ին, Էնվէր Հօճա ստիպուեցաւ զայն Թիթոյի ետ տալ. ան շրջանին «շնորհեց» ինքնավար մարզի կարգավիճակ։

Այնքան ատեն որ տեւեց Եուկոսլաւ դաշնակցութիւնը, Ալպանացիները կերպով մը եոլա գացին։ Բայց Միլոսեւիչի այդ ձախաւեր քայլը պատճառ եղաւ որ իրենց ըմբոստութիւնը ապստամբական ձեւերով յայտնեն, քաջալերուա՞ծ կարգ մը արտաքին ուժերու կողմէ՝ որոնց շարքին Թուրքիան. ան ետ չմնաց իր կրօնակից եղբայրներուն – որոնք Պալքաններու մէջ եղած էին Օսմանեան կայսրութեան մեծագոյն նեցուկը– մարդասիրական, նիւթական և մանաւանդ զէնքով օգնութիւն բերելու։ Սերպերը, Քրայինայի եւ Պոսնիոյ մէկ մասը իրենց ձեռքէն փախցնելէ վերջ, թերեւս Սերպիոյ մնացած հողին ամբողջութիւնը պահպանելու միտքով՝ ձեռնարկեցին Ալպանացիներու տեղահանութեան։ Ամիսներով տեսանք հեռատեսիլէն, տուն – տեղ ձգած մարդոց

...ամիլիկ տեսարանը, խրաւու վրայ դիզ...ւած, մէկ օրէն միւսը ստեղծուած ճամ...բաներու մէջ: Թերեւս մենք Հայերս ...րեւէ ազգէ աւելի լաւ կը հասկնանք ի՞նչ ...ւել է տեղահանութիւն... դիտելով այդ ...մբողջը, կը ջանայի մեծ մօրս մինչեւ ...ենէր – Զօր քաղաքներուն պատկերը վե...րստեղծել, պատմութիւններ զորս կը ...կրկնէր գրեթէ մինչեւ իր վերջին օրը: Արեւմուտքի մարդասիրական գո՞ւթն էր, ...թէ ոչ քաղաքական դձուձ հաշիւներ որոնք ...մղեցին միջամտելու: Երկրորդ մեծ սը...խալ մը գործեց Միլոսեւիչ, տեղի չտալ ...փորձելով արեւմտեաններու լուրջ սպառ...նալիքներուն: Սատտամ Հիւսէյնի օրի...նակը իրեն դաս չեղաւ: Արեւմտեան օդա...նաւերը – որոնց շարքին ամէնէն վերջինը ...մնաց Ֆրանսա, – մէկ շաբաթուան մէջ ...քար ու քանդ ըրին Սերպիոյ ոչ միայն ...ռազմական ենթակառոյցները. անիթը ...քանդելի էր երկիրը քանդելու, յետոյ ...ալ – երբ ի վերջոյ այս անգամ դժուար ...կռուութենէ մը յետոյ Միլոսեւիչ քաշուե...ցաւ հրապարակէն – Միջազգային դրա...մական ֆոնտէն կաթիլ – կաթիլ տրուած ...«օգնութիւններով» զայն վերաշինել ձե...ռնարկելու: Արեւմտեան միջամտութենէն ...ետոյ փախստական Ալպանացիները վե...րադարձան, աւելի խրոխտ ու զոռող, ...քան՝ երբեք. այս անգամ Քոսովոյի Սեր...պերուն երեք քառորդն է որ լքեց գաւ...առը ճամբան, իսկ մնացեալը կ՚ապրի կա...լուածեալ կէթթօներու մէջ, իր ապագա...յին հանդէպ աւելի մտահոգ, քան՝ եր...բեք: Ի՞նչ խնկական լուծում բերաւ ՆԱԹՕ-ի միջազգային ուժին տեղակայու...մը եւ Ֆրանսացի Նախարար Քուշնէրի ...ձեռքին ստեղծուած քաղաքական վար...չութիւնը: Ոչ մէկ: Այս վերջինը – իր ...մարդասիրական յայտարարութիւննե...րով ծանօթ – երկու տարուան շրջանէ մը ...յետոյ Փարիզ վերադարձաւ, իր Նախա...րարական աթոռը վերստանձնելու: Ով որ ...փորձէ լրատուներու լսածին ու պատ...ճէն տողերուն ընդմէջէն բան հասկնալ ...ու կը հասկնայ որ Քոսովոն տէ ֆաքթօ ...անկախ է այսօր, յարմար օրուան ու ժա...մուն սպասելով պաշտօնական հռչակման ...համար: Վերջերս Սթրազպուրկ պաշտօ...նապէս հրաւիրուած Քոսովոյի ալպանա...ցի քաղաքապետները մերժեցին նոյն շար...քին նստելու Սերպիոյ արտաքին գործոց ...նախարարին հետ, ... չնեցմեցին անոր ...ձեռքը:

Ինչո՞ւ արդեօք երբ հոս այսպէս կը վարուին, դեռ կը շարունակեն Արցախ ինքնահռչակ կարծեցեալ հանրապետութիւն անուանել եւ զայն կ՚որակեն հայկական միջնադիր տարածք Ատրպէյճանի մէջ: Բայց ցաւօք, միջազգային դիւանագիտութեան մէջ երկու անգամ երկու չորս չըներ երբեք:

Քոսովոյի հարցին, այս ձեւով «կարգադրութիւն»» չմարեց վառօդի տակառը. այս անգամ Ալպանացիները սկսան դիմուլ պատճառել, Մակեդոնիոյ, ուր կը կազմեն բնակչութեան մէկ քառորդը գրեթէ: «Մեծ Ալպանիոյ» ախորժակները վերջ չունին...: Սկզբնական շրջանին Մակեդոնիոյ հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորելէ յետոյ, եւ ալպանական ծայրայեղ շարժումին ՌՒ. ՉԷ. ՔԱ.-յի դէմ մաքառելու համար ծանր զինամթերք եւ թռանններ տրամադրելէ յետոյ, արեւմուտեանները այժմ ճնշում կը բանեցնեն Սկիւպի կառավարութեան վրայ որ «Եօլա գնայ» անոնց հետ: Արի ու մի բան հասկցիր: Օրն ի բուն ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարը, եւ այդ նոյն ՕԹԱՆ-ի նախկին քարտուղար այժմ Եւրոմիութեան տեսակ մը արտաքին նախարար դարձած Սոլանան, որոնք երբեմն նոյն բընոյթի, երբեմն հակասական յայտարարութիւններով լուծումներ կը փնտռեն հոն կ՚երթան կու գան: Անշուշտ դեղահատը կլլեցնելու համար, յատուկ միջոց են տնտեսական «օգնութեան» խայծերը: Օգնութիւններ որոնք կաթիլ – կաթիլ, մի քանի տասնեակ միլիոն տոլարով կը տրուին փոքր երկիրներուն, ներառեալ Հայաստանէն, այն ալ ի՜նչ պայմաններով, իսկ անդին, իր տնտեսական եւ դրամական տագնապը դիմագրաւելու համար, մէկ օրէն միւսը 7 միլիառ տոլար վարկ կը տրուի Թուրքիոյ...: Արի՛, եկուր ու մի բան հասկցիր...:

Եւս մէկ – երկու անդամահատում, եւ Սերպիան կը կծկուի իր 1878-ի սահմաններուն մէջ: Իրաւ է որ օր մը Եւրոմիութեան մաս կազմելու երազով կրնայ ինքզինք մխիթարել: Ցաւօրդ Ծաղպատիկին թերեւս:

Եուկոսլաւիոյ հայ գաղութը երբեք մեծ թիւ չէ կազմած. հազիւ մի քանի տասնեակ ընտանիքներ Պելկրատի եւ Սկիւպի մէջ, որոնք 1920 – 1940 թուականներուն ներամփոփ կեանք մը ապրած են, ջանալով վառ պահել իրենց ազգային եւ տոհմական աւանդութիւններն ու սովորութիւնները, լեզուն: Գրեթէ զուրկ միութիւններէ եւ եկեղեցական կեանքէ: Այդ տարիներուն հոն ապրած է ազգային հերոս Սողոմոն Թեհլիրեան, որ շատերու կարգին պատերազմէն յետոյ անցած է Ամերիկա: Մի քանի ընտանիքներ ալ ներգաղթած են Խորհրդային Հայաստան:

Այսօր շատ ցանցառ տեղեկութիւններ կ՚առնենք մամուլով Սերպիոյ հայ համայնքի մասին: Նախկիններուն մնացորդա՞ցն են անոնք, թէ նորեր ալ հոն հաստատուելու գացած են Հայաստանէն:

(Շար. 3 եւ վերջ)

Ս. Պ.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԸ

Ամառնային շրջանին ամէն մէկ միութիւն կը ջանայ իր ամարանոցի շուրջ համախմբել երախաներ, որոնց Ֆիզիքական հանգիստի հետ միաժամանակ հնարաւոր ըլլայ նաեւ ազգային եւ հոգեւոր դաստիարակութիւն տալ:

Նոյնն է պարագան եւ Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչուհիներու, որոնք իրենց ամարանոցը ունենալով Պէլֆոնթէնի մէջ, ամէն տարի բազում հայորդիներ թէ՛ մարմնապէս եւ թէ՛ հոգեպէս կը կազդուրեն հոն: Եւ իւրաքանչիւր տարի Յուլիս 14-ը ըլլալով բաց դուռներու օր, շատ ծնողներ կ՚այցելեն իրենց զաւակներուն: Առիթէն օգտուելով Կապոյտ Խաչուհիներ ճաշ կը կազմակերպեն, որպէսզի հաւաքուած գումարով հոգան ճամբարի ընդնամքի համար նախատեսուող բազում ծախքերը: Ամէն անգամ ճաշի պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ մէկ շըրջանի՝ Փարիզ, Լիոն, Վալանս կամ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչը: Այս տարի պատասխանատուութիւնն ստանձնած էին Մարսէյլցիները:

Քանի մը օրերու ընթացքին, առտուկանուխէն լծուած գործի, նախանձ յառաջացնող աշխատասիրութեամբ տքնաջանօրէն կ՚աշխատէին չորս տասնեակէ աւելի խաչուհիներ: Հինգ հարիւրէ աւելի անձերու համար նախատեսուած ճաշերը պատրաստ պիտի ըլլային թարմ եւ համեղ: Կերակուրներու մէկ մասը, երկու հազար հատ փաթթոց, պիտի պատրաստուէր Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, մէկ մասը՝ Հազար կարկանդակ (պէօրէկ), ՀՄԸՄ-ի սրահին մէջ: Եւ այս բոլորը կը կատարուէր առանց դոյզն իսկ դժգոհութեան: Աշխատանքը իրականացնողները, որ յիսունէ վեր տարիք ունէին, տասներկու ժամ աշխատելէ վերջ ոչ թէ ուժասպառ էին, այլ՝ կենսունակ: Անոնցմէ Տիկին Մարիժան Տէր – Կարապետեան հպարտութեամբ կը տեղեկացնէր, որ «երբ այս գործի համար հրահանգ ստացանք վերի մարմինէն, պարտաւոր ենք զայն իրականացնել»: Օ՛, Տէր Աստուած, ինչպիսի ուրախութիւն, վերջապէս մենք ալ ըՍփիւռքի մէջ սկսած ենք վերի մարմիններու հրահանգին ենթարկուիլ: Եւ արդիւնքը բացայայտ է: Այդ դեռ բաւական չէր, շրջանի ճամբարի հարցերու պատասխանատու, Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մարմինի ատենապետուհի Տիկին Անայիս Աւետեան հպարտութեամբ կը պատմէր, թէ իրենք Շաբաթ գիշերը ժամը 12-ին ճամբայ պիտի ելլեն, առտու ժամը 6-ին ճամբար պիտի հասնէին, մնացեալ կերակուրները տեղւոյն վրայ թարմ – թարմ պատրաստեն, սպասեն եւ նոյն օրը, առանց հանգչելու, Մարսէյլ պիտի վերադառնան: Եւ այս ամէնը կը պատմէր անձ մը, որն արդէն իր եօթներորդ տասնամեակին հրաժեշտ տուած էր, բայց ոչ երբեք իր ազգային ոգին, նուիրումին եւ համոզումին, ինչպէս եւ միւսները: Այս ամէնը տեսնելէ եւ լսելէ վերջ կը խորհէի թէ, երբ ազգի մը մէջ առկայ է զոհաբերութեան ոգին, այդ ազգը չի մեռնիր, որքան ալ փորձեն զայն արմատախիլ ընել:

Այս Կապոյտ Խաչի այսօրն է, իսկ վա՞ղը: Ահա այս մտադրութեանս իբրեւ պատասխան Տիկին Տրնէդ Գաբրիէլեան, որ ճամբարի խորհրդատու մարմինի անդամուհիներէն է պատմեց, թէ ինք առաջին անգամ ճամբար մեկնած է, երբ տասը տարեկան էր. վերջը ինք եղած էր ճամբարի հսկիչ, ապա պատասխանատու, իսկ այսօր նոյն ուղիով կ՚ընթանան իր երեք զաւակները: Այս օրինակ մըն է, որ ցոյց կու տայ, թէ ներկայով չի վերջանար, այն, որու հիմքը անցեալը դրած էր, այլ ներկային կու գայ փոխարինել գալիքը: Ահա այս կերպ պիտի կարենանք ապրեցնել կարեւորագոյնը՝ Ազգային եւ Հայութիւնը:

Երեք շաբաթ տեւող ճամբարային շըրջանը շատ բան կը նշանակէ երախաներուն համար: Անոնք խաղալով, երգելով, զուարճանալով կը բարձրանան աստիճաններէ, որոնք զիրենք կ՚առաջնորդեն դէպի ազգային ոգի, Սուրբ խորանը, հոն իրենց մարած ոգիի կանթեղները վերավառելու: Ան ոմանց համար Գեթսեմանիի այն դամբարանն է, ուր մեռած հոգիներ իրենց յարութիւնը կ՚ապրին. իսկ ոմանց համար վերնատուն՝ ուր հոգեգալուստ մը տեղի կ՚ունենայ...: Ահա թէ ինչու համար կ՚աշխատին մեր ազնիւ Կապոյտ Խաչուհիները, յոգնած աչքերով՝ յոգնածութիւնը մոռցած:

Փառք այն անձնազոհ «երիտասարդուհիներու», որոնք փայլուն օրինակ կը հանդիսանան նոր սերունդի, ազգակերտումի իրենց ուրոյն գործելակերպով:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

Լրատու – տեղեկատու

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՒԻՆԵՈՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Աւինեոնի փառատօնին արձանագրուած յաջողութիւններուն մէջ կը հանդիպինք հայկական անուններու: Անոնցմէ մէկը Արամ Քերովբեանն է, ուրիշ մը՝ Սերժ Աւետիքեանը: Երկուքն ալ երկու տարբեր ներկայացումով տեղ գըտած են «Լէ Հալ» թատրոնին յայտագրին մէջ:

Ա. Քերովբեան ստանձնած է երէք – էմանիւէլ Շմիթի «Պարոն Իպրահիմ եւ Գորանին ծաղիկները» թատերախաղին երաժշտական բաժինը: Ինչպէս արձագանգած են «Ֆիկառօ» (Յուլիս 10) «Լա Փրովանս» (Յուլիս 12) ներկայացումը մեծ յաջողութիւն գտած է:

Իսկ Ս. Աւետիքեան նոյն թատրոնին մէջ բեմադրած է չինացի հեղինակ Կաօ Քսինկճիանի «Գրականութեան գոյութեան իմաստը» թատերախաղը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Է.

ՀԵ՞ՏՔ ՄԸ

Երկու բարապաններ կեցած էին սրահը:

– Անկէ ետքը ո՛չ ոքի թոյլ պիտի տաք, որ իմ սենեակը մտնէ իմ բացակայութեանս, – ըսաւ անոնց:

– Բայց արդէն ոչ ոք կը մտնէ, – դիտել տուաւ բարապաններէն մին:

– Ինչպէ՞ս, – պոռաց Փափազեան, – դեռ հիմա ներս մտած ատենս տեսայ, որ Գամիկ էֆէնտին նստած էր գրասեղանին առջեւ:

– Գամիկ էֆէնտին տարբեր, անիկա Պատրիարքարանի պաշտօնեայ է:

– Ես չեմ ուզեր, որ նոյնիսկ Պատրիարքարանի պաշտօնեաները մտնեն հոս, կը հասկնա՞ք:

– Շատ աղէկ, քանի որ այնպէս կ՚ուզէք, – պատասխանեց բարապանը:

– Եթէ ուրիշ անգամ որեւէ մէկը տեսնեմ գրասենեակիս մէջ, ձեզի պատասխանատու պիտի բռնեմ:

– Այն ատեն լաւագոյն է, որ սենեակը կղպէք եւ բանալին միասին տանիք կամ մեզի յանձնէք:

– Այո՛, այո՛, այսպէս պէտք է ընեմ, – ըսաւ Վահան Փափազեան եւ խօսքը գործին միացնելով՝ իր գրասենեակը կղպեց եւ բանալին յանձնեց բարապանին:

Յետոյ մտաւ կրկին Պատրիարքին սենեակը եւ պատմեց Գամիկ Սիրունեանի հետ ունեցած միջադէպը:

– Իրա՛ւ է, որ ես պահ մը խորհեցայ բանալ տալ գզրոցը տարբեր բանալիով մը, բայց երբեք այդպէս պաշտօն մը չեմ յանձնած իրեն, – ըսաւ Պատրիարքը, – այսուհանդերձ կարծեմ խնդիրը մեծ կարեւորութիւն մը չունի:

– Բայց վերջապէս իր ընթացքը քիչ մը կասկածելի թուեցաւ ինծի:

– Ես մինչեւ հիմա Սիրունեանի մասին կասկածելու պատճառ մը չեմ ունեցած:

– Ինչ որ է, ես բարապաններուն պատուիրեցի, որ անկէ ետքը իմ սենեակս կղպուած պահեն եւ ոչ ոքի թոյլ տան ներս մտնել իմ բացակայութեանս ատեն:

– Շատ աղէկ կարգադրութիւն մըն է այդ, – պատասխանեց Պատրիարքը, – կը յի՛ւ թէ աւելի կանուխ այդ հրահանգը տայինք:

Նոյն միջոցին ներս մտաւ Գամիկ:

– Սրբազա՛ն, – ըսաւ, – ես մէկ քանի անձնական գործեր ունիմ, ստիպուած եմ մեկնելու, հրաման մը ունի՞ք:

– Ոչ՛, – ըսաւ Պատրիարքը, – կրնաք երթալ:

Հազիւ թէ Գամիկ դուրս ելած էր, Փափազեան եւս մեկնեցաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի կայարան:

Հակառակ Պատրիարքին հաւաստումներուն՝ Փափազեանի միտքը պղտորած էր եւ կը խորհէր, որ արդեօք Գամիկ չէ՞ր դեր մը չէ՞ր կատարեր Պատրիարքարանի մէջ՝ օգտուելով իր գրաւած դիրքէն:

Շատ մը պատճառներ իրաւունք կու տային իրեն այսպէս մտածելու: Բացի այդ պատճառներէն ընդհանուրին գաղափարն ալ նպաստաւոր չէր այդ պաշտօնեային մասին եւ նոյնիսկ բացէ ի բաց ամբաստանողներ ալ կային զինքը, միայն թէ մինչեւ հիմա ո՛չ ոք կրցած էր դրական փաստ մը ցոյց տալ:

Եւ պարզ կասակծներով կարելի չէր մարդ մը ամբաստանել, մանաւանդ երբ խնդիրը այնքա՛ն ծանրակշիռ հանգամանք մը ունէր:

Եւ պարզ կասկածներով կարելի չէր սակայն լուրջ ապացոյց մը կը թուէր Փափազեանի, եւ կը մտածէր այս մասին իր ընկերներուն խօսիլ:

Այս մտածումներով տարուած հասաւ կայարան, ուր արդէն իրմէ առաջ եկած էր Գամիկ: Փափազեան չմօտեցաւ անոր եւ քարափին վրայ, մէկ կողմ քաշուած սպասեց կառախումբին գալուն և գրպանէն ռուսերէն թերթ մը հանեց կարդալու:

Նոյն միջոցին պատանի մը մօտեցաւ իրեն: Հազիւ 18 – 19 տարեկան, վառվռուն սեւ աչքերով, երկայն, գիսախռիւ մազերով մէկն էր՝ լայն սեւ փողկապ մը դրած: Յայտնի էր, որ այդ տղան յեղափոխական մըն էր, ապագայ գործիչ մը ըլլալու սահմանուած:

Յարգանքով մօտեցաւ Փափազեանին եւ քասքէթը հանելով բարեւեց:

– Դո՞ւ ես, Կարօ՛, ի՞նչ բան ունիս այստեղ, – ըսաւ Փափազեան մտերմական շեշտով մը:

– Նամակներ կար Գումգաբուի ընկերներուն բաժնելու, անոր համար եկայ, – պատասխանեց պատանին:

– Հիմա ո՞ւր կ՚երթաս:

– Կը վերադառնամ Բերա:

Նոյն միջոցին կառախումբը սուլելով մտաւ կայարան:

Վայրկեան մը ետքը Փափազեան եւ պատանին տեղաւորուած էին երկրորդ կարգի վակոնի մը մէջ:

– Գամիկ էֆէնտին կը ճանչնա՞ս, – հարցուց Փափազեան պատանիին:

– Ո՞ր Գամիկ էֆէնտին:

– Սիրունեան... Պատրիարքարանի պաշտօնեայ:

– Այո՛, այո՛, կը ճանչնամ, – ըսաւ պատանին, – հիմա կայարանն էր, կարծեմ մեզի հետ կառախումբ մտաւ...

– Կեցցե՛ս, – պոռաց Փափազեան, – ճիշդ այդ է ըսածս:

– Բնականաբար կը ճանչնամ ... շատ անգամ Պատրիարքարանի մէջ տեսած եմ զինքը:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

տատելով սակայն, որ միայն բանակցութիւնները կրնան վերջ տալ տարակարծութեան, նախարարը ըսած է թէ Ալժեւի Թեհրան այցելութիւնը, Օգոստոսի սկիզբը, տեղի պիտի ունենայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՐԼՈՒՍՔՈՆԻԻ կառավարութեան դէմ բողոքներն ու ցոյցերը կը շարունակուին Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ: Հռոմի մէջ 20 – 30 հազար հոգի տողանցած է Յուլիս 24-ին ընդառաջելով Ճենովա Սոսիալ Ֆորումի կոչին: Կը կրէին հսկայ պաստառ մը ուր գրուած էր «Մարդասպաններ»: Ճենովայի Դքսական պալատին առջեւ, ուր տեղի ունեցաւ Ժէ. 8-ի ժողովը, նստացոյց մը տեղի ունեցած է նոյն օրը «վկայելու համար որ վերջ տրուած է ժողովրդավարութեան»: Քաղաքական ճակատի վրայ, ընդդիմութիւնը անվստահութեան բանաձեւ մը հանած է Ներքին նախարարին դէմ, որ արդարացուցած էր ոստիկանական բոլոր գործողութիւնները: Փիլիսոփայ եւ Վենետիկի նախկին քաղաքապետ՝ Մասսիմօ Քաչչիարի կ'ըսէ թէ «Ճենովայի ցոյցը, որ խաղաղասէր պէտք է ըլլար տակնուվրայ եղաւ աՀաբեկչական խմբակներով եւ ապահովութեան ուժերու յիմարապատում միջամտութիւններով», աւելցնելով թէ պատասխանատուութիւնը ապահովութեան ուժերու վրայ չիյնար այլ՝ կառավարութեան: Ցոյցեր եղան նաեւ այլ երկիրներու մէջ, Փարիզ ալ, ուր 50 կազմակերպութիւններու հաւաքական մը համախմբումի հրաւէր մը կ'ընէ Հինգշաբթի (Յուլիս 26) համար, ժամը 18.30-ին Մոնփարնաս:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ (նախկին Սէյլան) միջազգային օդակայանը պատերազմական դաշտի վերածուած էր Յուլիս 24-ին, Թամիլ տրուած Թամուլ Վագրերուն կողմէ: 18 մեռեալ կար (13 Թամուլ եւ 5 անդամ ապահովութեան ուժերու): Առաջին վկայութիւններու համաձայն, ըմբոստները վաղ առաւօտեան խուժած են օդակայանին կից օդանաւային կայանը եւ օդը հանած իրենց մէջքին կրած պայթուցիկները: Ճամբորդներ հրաշք կը նկատեն իրենց ողջ մնալը: Թամուլները, 1972-էն ի վեր, կը կռուին յանուն իրենց անկախութեան: Պուտտայական Սրիլանքացիները 19 միլիոն բնակիչներուն 74%-ը կը ներկայացնեն նախկին Սէյլանի որ գոհարն էր Հնդկական կայսրութեան եւ համբաւ չինած իր գեղեցկութեան համար: 12% կը կազմեն Թամուլները, որոնք իրենք զիրենք խտրականութեան ենթարկուած կը նկատեն Հնդկաստանէ 2500 տարի առաջ եկած Սէյլանցիներուն կողմէ: Հակամարտութիւնը ցարդ 6000 մեռեալ պատճառած է:

ՄԱՐՔՍ ԷՆՏ ՍՓԷՆՍԸՐ տարիով մը յետաձգեց Ֆրանսայի իր 18 վաճառատուներուն փակումը: Բայց, որոշումը չէ փոխուած: Այդ ժամանակաշրջանին գնորդ մը պիտի փնտռուի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արդարութեան նախարարը՝ Եուրի Չայքա մահափորձէ մը ազատած է, երբ, անցեալ շաբթու, Չէչէնիա կը գտնուէր: Ռուսական յատուկ ստպասարկութիւնները կը հաստատեն որ ձախողեցուցած են արարքը, ձերբակալելով զինեալ խումբ մը որ 20 քիլօ պայթուցիկ կը կրէր եւ մտադիր էր զետեղելու նախարարին ճամբուն վրայ: Այս վերջինը, վերջերս յայտարարած էր որ կողմնակից է մահապատիժի ահաբեկիչներուն համար:

ԹԻԶԻ ՈՒԶՈՒԻ մօտ (Ալժերիա), զինեալ խումբ մը յարձակում գործած է Ազադկայի հիւանդանոցին վրայ: Առած տարած են բոլոր դեղերը եւ վիրաբուժական գործիքները: Նոյն գիշերը, Յուլիս 24-ին, նոր ջարդ մըն ալ տեղի ունեցած է Թիփազայի շրջանը, Ալժէէն 70 քիլոմեթր, եօթը հոգինոց ընտանիք մը ամբողջովին բնաջնջուած է:

ԺՈՍՓԷՆ որ շատ կարճ այցելութիւն մը կատարեց Ռումանիա, ի նպաստ արտայայտուեցաւ անոր անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Մինչ այդ, կողմնակից է որ ջնջուի վիզայի դրութիւնը այն Ռումանացիներուն համար, որոնք կարճ ճամբորդութիւններ կ'ընեն Միութենէն ներս:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Առողջապահութեան ենթանախարարը՝ Պ. Քուշնէր կը խոստովանի հոլանտական «Վրիժ Նետըրլանտ» թերթին տուած հարցազրոյցի մը մէջ, որ հեշտամահութեան դիմած է, Լիբանան եւ Վիէթնամ, երբ հաստատած է որ հիւանդին տառապանքը անհանդուրժելի է եւ փրկութեան յոյս չկայ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec **l'Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens,
chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

*

La Section «HELEN PUZANT»
d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une S O I R E E D A N S A N T E
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec **l'Orchestre «G a i d z a g' s»**

*

La Section «TER-DAVTIAN»
de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens
de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

Rentrée des classes

L'Ecole arménienne **SIAMANTO** de Bagneux assure les cours hebdomadaires de langue arménienne, de la maternelle au baccalauréat.

Les inscriptions auront lieu **le samedi 22 septembre à 15 heures** à l'Ecole Henri Wallon **2, avenue de Stalingrad à Bagneux**

Pour tous renseignements téléphoner
— Mme Lucie Dossikian : 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II** en **ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT

FETE CHAMPETRE

10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ** • **Danses traditionnelles**
107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
Réservations et renseignements : au 04.94.19.51.50

50ème Anniversaire
du Pèlerinage
à SAINT-GREGOIRE
de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de GAP et des Hautes Alpes
Dimanche 9 septembre
à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par
Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Rhône-Alpes
l'Homélie sera prononcée par
Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France
Avec la participation de la Chorale
SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN
à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre
Renseignements & Réservations :
— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**
— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——
Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայց. Առաքելական Փարիզի Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Տէր եւ Տիկին Ալէն Մանուկեան՝ իրենց զաւկին Դաւիթ Ժան – Լիւքի ընդ Շանթալ Աղտալլայի ամուսնութեան առթիւ՝ 30.000 ֆրանք:

Պր. Ստեփան Եսայեան՝ Մկրտիչ Ասլանեանի մահուան առթիւ վասն ծաղկի՝ 150 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զրբաշեան իրենց զաւկին՝ Կարապետի մկրտութեան առթիւ 2500 Ֆր., Պր. Ալէն Պետրոսեան 200 Ֆր.:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իսլագինի հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Հ. Գերկոյեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Քիրազեան 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գալէզեան՝ ծնողաց յիշատակին՝ 1000 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 27
VENDREDI
27 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տարի 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տարի · 1·650 Ֆ· (Ամենօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·219

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 20·219

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 25/26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութեան Յուլիս 25–ի նիստին Ն· Յունանեան պատասխանած է Խորհրդարանի ոճիրին մանրամասնութիւններուն մասին հարցումներու: Անոնք առնչուած էին Վ· Սարգսեանի, Կ· Դեմիրճեանի եւ միւսներուն սպանութիւններուն: Դրական պատասխանած է «բոլո՞ր զոհերն ալ պատահակա՞ն էին» հարցումին, բայց խուսափուկ պատասխան տուած է «այդ պարագային ինչո՞ւ ձեր եղբայրը չէիք սաստեր երբ կ'անարգէր Վ· Սարգսեանի դիակը» հարցումին, ըսելով թէ այդ պահը չէր տեսած:

Մեղադրող կողմին միջնորդութեամբ ցուցադրուած է ոճիրին տեսերիզը եւ դատախազը ըսած է թէ յստակ կ'երեւի որ Ն· Յունանեան Կ· Դեմիրճեանին մօտեցած է սպաննելու նպատակով, այս վերջինը պատասխանած է· «Դա ձեր կարծիքն է»:

⁂

«ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՉԷ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ» Կ'ԸՍԷ Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆ

Հայեւթուրք հաշտութեան վերջերս հրապարակուած յանձնախումբին մասին Ցեղասպանութեան Թանգարան–հիմնարկին մէջ գիտական խորհուրդի ընդլայնուած նիստի մը մասնակցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան եւ պատմաբաններ: Տնօրէն Լ· Բարսեղեան իր զեկուցումով ըսած է թէ յանձնախումբը կը նպատէ հայեւթուրք գործակցութեան զարգացումին, երկու ժողովուրդներու տարակարծութիւններու կարգաւորումին, սակայն, ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին մէջ փոխադարձ ըմբռնումը բացակայ է: Այդ պատճառով ալ անկարելի կ'ըլլայ յաջողութեան հասնիլ:

Նախարար Վ· Օսկանեան ալ ըսած է թէ յանձնախումբին մասնակից հայերը սեփական նախաձեռնութեամբ եւ որպէս պարզ անհատ հոն են եւ ամենեւին չեն ներկայացներ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Ան շեշտած է· «Մեր արտաքին քաղաքականութիւնում հայեւթուրքական երկխօսութիւնը թաբու չէ: Այդ գործընթացին մենք տեղեակ ենք, սակայն մեր պետութիւնը դրան մասնակից չէ եւ չի էլ խանգարել այդ յանձնախմբի կազմաւորմանը»: Ան աւելցուցած է որ այդ մասին շուտով պետական որոշում կը տրուի եւ որոշումը կը հրապարակուի:

⁂

Հ·Յ·Դ·–Ի ՊԱՀԱՆՋԸ

Հ·Յ·Դ·–ի պատուիրակութիւն մը Յուլիս 25–ին հանդիպում ունենալով Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի հետ, արծարծած է հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին նիւթը: Պատուիրակութիւնը ուզած է որ իշխանութիւնը այդ յանձնախումբին կազմութեան ու գործունէութեան մասին յստակացնէ իր կեցուածքը: Նախարարը շեշտած է թէ ոչ ինքը, ոչ ալ նախարարութեան օղակներէն որեւէ մէկը մասնակից եղած են յանձնախումբին ստեղծումին ու գործունէութեան: Պատուիրակութիւնը յայտարարած է թէ ամբողջական համոզում չեն կրցած ունենալ նախարարին ժխտումին մասին:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԱՀՈՒՏԻ ՀԵՏ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա· Յուլիս 24–ին հանդիպում մը ունեցած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ զոր· Էմիլ Լահուտի հետ: Հանդիպումին նիւթ եղած է յառաջիկայ շաբաթ Ժընեւի մէջ տեղի ունենալիք միջազգային համագումարը ուր պիտի քննուի Երուսաղէմի հարցը եւ համաքրիստոնէական կեցուածք ճշդուի Երուսաղէմի ապագային նկատմամբ:

⁂

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Լիբանանեան բանակը ունեցած է առաջին հայ զօրավարը, յանձին՝ Փանոս Մանճեանի: Ան ԱՄՆ–ու մէջ զինուորական ուսում ստացած է, մասնագիտանալով թնդանօթներու ճիւղին մէջ: 1996–ին վերադարձած է Լիբանան ու յաջորդական բարձրացումներով հասած զօրավարի աստիճանին:

⁂

ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Վարչապետ Ա· Մարգարեան Յուլիս 24–ին նախարարութեան աշխատակազմին ներկայացուցած է նոր նշանակուած նախարար Վ· Այվազեանը: Ան ըսած է նաեւ թէ այդ բնագաւառը կառուցուածքի եւ կանոնադրական փոփոխութիւններու պէտք ունի եւ անհրաժեշտ է կարելի առաւելագոյն չափով բաց, հրապարակային ոճ մը որդեգրել:

⁂

ԱՄՆ–ՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՁԵՂՉՈՒԻ

ԱՄՆ–ու Գոնկրէսը որոշած է կրճատել Հայաստանին տրուելիք օգնութիւնը: 2001–ի համար ան 90 միլիոն տոլար էր, 2002–ի համար որոշուած է 82,5 միլիոն տոլար: ԱՄՆ–ու Հայ Դատի Յանձնախումբը կոչ ըրած է Հայերուն որ աշխատանք տանին ծերակուտականներուն մօտ, որպէսզի անփոփոխ պահուին օգնութեան քանակը եւ 907–րդ բանաձեւը որ կ'արգիլէ Ազրպէջանին օժանդակել, այնքան ատեն որ ան վերջ չի տար Հայաստանի շրջափակումին:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ Է

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի մամուլի գրասենեակին տեղեկատուութեան համաձայն, ան տասնօրեայ հանգիստի մեկնած է· այդ շրջանը կ'անցընէ Հայաստանի մէջ:

ՍԻՒՆԻՔԻ ՄԷՋ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 24–ին Եղեգիս գետի ափին հաւաքական մկրտութիւն տեղի ունեցած է ու մկրտուած են շուրջ 1500 մանուկներ ու չափահասներ, Վայոց Ձորէն ու շրջակայ բնակավայրերէ: Մկրտուողներու մէջ գտնուած են նաեւ Ջաւախքէն բազմաթիւ մանուկներ:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(20-26 juillet)

TURQUIE - ARMENIE

DONNER UNE CHANCE A LA RECONCILIATION

REUNIS A GENEVE SOUS LE PATORNAGE DES ETATS-UNIS, DES PERSONNALITES TURQUES ET ARMENIENNES ONT ESSAYE D'ETABLIR DES PONTS ENTRE LES DEUX SOCIETES CIVILES

Շաբաթաթերթը, որ քաղուածքներ կը հրատարակէ միջազգային մամուլէն, օրուան հրատապ հարցերու վերաբերեալ, իր վերջին թիւին մէջ կ'արձագանգէ Պոլսոյ Ակօս շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը «Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբ»ին մասին:

Հոն հակիրճ պատմականը կայ այդ յանձնախումբի ծնունդին, Ժընեւ Յուլիս 9ին եւ անոր նպատակին: Կ'ըսուի թէ յանձնախումբը չի միտիր արժեւորել մէկուն կամ միւսին մօտեցումը Հայոց ցեղասպանութեան մասին, ինչ որ պատմական տարակարծութեան գլխաւոր կէտ մըն է երկու երկիրներու միջեւ: Իր նպատակն է նոր միջոցներ գտնել բարելաւելու համար կացութիւնը: Այդ առընչութեամբ, մասնակիցները կ'ընդգըծեն փոխադարձ հասկացողութեան կարեւորութիւնը: Հայկական կողմը, Արտաքին նախկին նախարար՝ Ալեքսանդր Արզումանեան եւ ՀՀՇ–ի պարագլուխ (ընդդիմադիր առաջին կուսակցութիւնը) կը խորհի թէ Յանձնախումբը երկխօսութեան ճամբան կը բանայ եւ լաւ առիթ մը կը ստեղծէ հին կռիւները կարգադրելու: Նոյն լաւատեսութիւնը ցոյց կու տայ Վան Գրիգորեան, Հայկ· Համագումարի նախագահը, ԱՄՆ–ու հայկ· Սփիւռքի կարեւորագոյն կազմակերպութիւններէն մէկը,

Ապա, մէջբերումներ կան Վան Գրիգորեանի, Դաւիթ Յովհաննիսեանի եւ նախկին դիւանագէտ եւ լրագրող Կիւնտիւզ Աքթանի յայտարարութիւններէն: Այս վերջինը կ'ըսէ· – «Յուզումով լի, բայց, նաեւ վտանգէ ոչ զերծ ճամբայ մըն է: Պէտք է շատ ուշադիր ըլլալ, որովհետեւ հարցերը խոր են: Հակառակ անոր որ Թուրքիա առաջին երկիրներէն եղաւ անկախ Հայաստանը ճանչցող, չըկրցաւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել անոր հետ: Որովհետեւ Հայաստան հակամարտութեան մէջ է Ազրպէջանի հետ եւ Թուրք հանրային կարծիքը շատ զգայուն է այդ առընչութեամբ: Նաեւ ցեղասպանութեան ամբաստանութիւններ կան երկու երկիրներու եւ ժողովուրդներու տարակարծութեան ծոցը···: Պատմաբաններ եւ իրաւագէտներ աւելի դիւրին կրնան ծեծել այդ հարցը: Գալով մեզի, մեր նպատակն է մօտեցնել քաղաքային երկու ընկերութիւնները»:

⁂

Մասնաւոր նորութիւն մը չկայ հոս, քանի շաբաթներէ ի վեր այս «Յանձնախումբ»ին մասին արտայայտուած ենք թերթիս էջերէն, յօդուածներով թէ խմբագրականով: Յատկանշական է, սակայն, Գուռիէ էնթէրնասիոնալի հետաքրքրութիւնը, մանաւանդ որ իբր աղբիւր չէ առած թուրք մամուլը, այլ՝ հայկական երկլեզու շաբաթաթերթ մը···

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ դիւանը (21 անդամ) ձախ հոսանքի պատկանող 11 անդամներու քուէարկութեամբ որոշեց «դատական իշխանութեանց փոխանցել Շիրաքի հարստութեան կացութեան վերաբերող յայտարարութիւնները 1988–ի եւ 1993–ի: Աջի 10 անդամները ձգած հեռացած էին նիստէն, որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 25–ին, դռնփակ եւ տեւեց 3 ժամ: Ընդդիմութեան երեք խմբակցութեանց նախագահները (Տըպրէ, Տուսթ – Պլազի եւ Մաթէյի) խեղկատակութիւն որակեցին կատարուածը, որուն նպատակն է վարկաբեկել նախագահը: Ազգային ժողովի նախագահը՝ Ֆորնի ինքզինք պաշտպանեց յայտարարելով թէ ինք միայն օրէնքը յարգել տալ ուզած է: Նիստը գումարուած էր երկու դատաւորներ՝ Ա· Ռիպըրոլի եւ Պրիսէ – Ֆուքոյի դիմումին վրայ: Անոնք կ'ուզէին գիտնալ թէ Շիրաք յայտարարա՞ծ է այն հասոյցումները զորս գանձած է, երբ վարչապետ էր եւ որոնք ծառայած են, ինչպէս ինք ըսաւ (Յուլիս 14) վճարելու խնդրոյ առարկայ ճամբորդութիւնները հնչուն դրամով: ԷՌ – Փէ – ԷՌ–էն Նիկոլ Գաթալա դիտել կու տայ որ դատաւորներու դիմումը բնորոշական օրէնքին չի համապատասխաներ: Շիրաք ըսաւ որ իր յայտարարութեան մէջ չէր նշած յատուկ հիմնարդամէն ստացած գումարները: Հարստութեան յայտարարութիւնը պարտադիր դարձաւ 1988–ին, ժաք Շիրաքի օրով, այլ խօսքով իր իսկ լարած ծուղակը կ'իյնայ:

ՄԷՏԷՖ–Ը (գործատիրութիւն) նոր տեսակցութենէ մը ետք նախարարուհի Է· Կիկուի հետ, Յուլիս 25–ին որոշեց քաշուիլ Ընկերային Ապահովութենէն, տարակարծիք ըլլալով կառավարութեան որոշումին հետ: Արդարեւ, Էլիզապէթ Կիկու հաստատեց որ 2000–ին եւ 2001–ին Ընկերային Ապահովութեան սնտուկէն պիտի առնուի այն գումարը (3,3 միլիառ) որ պիտի ծառայէ Ֆինանսաւորելու 35 ժամերը: Ընկերային ապահովութեան վարչական մարմնին պաշտօնավարութեան շրջանը վերջ կը գտնէ Սեպտեմբեր 30–ին:

ՆՈՐ – ՏԷԼՀԻԻ իր բնակարանին մէջ, օր ցերեկով սպաննուած է Ֆուլան Տէվի երեսփոխանը, աւելի ծանօթ «Աւազակներու Թագուհին» անուան տակ: 38 տարեկանին, Ֆուլան Տէվի առասպելական դէմք մը դարձած էր Հնդկաստանի մէջ: Երեսփոխան դարձած, անդրադէտ աւազակապետի իր փոթորկալից կեանքը բազմաթիւ գիրքերու եւ ֆիլմերու նիւթ եղած է, որոնց ամէնէն համբաւաւորը՝ «Աւազակներու Թագուհին» է Շեխար Քափուրի: Ծնած աղքատ ընտանիքի մը մէջ, ամուսնացուցած են 11 տարեկանին 31 տարեկան կոպիտ անձի մը հետ: Կ'որոշէ փախիլ, բայց, կ'առեւանգուի աւազակախումբի մը կողմէ եւ անոր ծոցը կ'ապրի քանի մը տարի: Սիրահարը կը սպաննուի մրցակից խումբի մը կողմէ, կրկին կ'առեւանգուի, խոշտանգուած, բռնաբարուած, արգելափակուած, կ'որոշէ վրէժ լուծել եւ իր իսկ խումբը կը կազմէ եւ յարձակումներ կը գործէ հարուստ գիւղերու վրայ, սպաննելով, թալանելով, սարսափ տարածելով: 1983–ին ոստիկանութեան կը յանձնուի, եւ 11 տարի բանտը կ'անցընէ: Ազատ կ'արձակուի 1994–ին և կ'ամուսնանայ ու ճնշուածներու պաշտպանութեան կազմակերպութիւն մը կը հիմնէ եւ 1996–ին ընտրութիւններուն իր թեկնածութիւնը կը դնէ: Երեսփոխան կ'ընտրուի «կիներու եւ ճըն-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱԿԱԶԴԵՑԻՆ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները կարելի չափով բնականոն հունի մը մէջ դնելու նպատակով ծանուցուած հաշտարար յանձնախումբին ստեղծումը բաւական աշխոյժ հակազդեցութեան մղած է հայաստանեան մամուլը: Այդ հակազդեցութեան մէջ ընդհանուր առումով շեշտուած գլխաւոր կէտերն են Թուրքիոյ հետ երկխօսութիւն հաստատելու համամտութեամբ հանդերձ, նախաձեռնութեան դրական արժեւորում չտալու կեցուածքը: Անոր առաջին պատճառը հայկական կողմէն մասնակիցներու ոչ ներկայացուցչական հանգամանքն է, թ'է Հայաստանի թէ Սփիւռքի համար: Յանձնախումբին կազմութեան անդրադառնալով, հայաստանեան մամուլի յօդուածագիրները կ'ըսեն թէ ո'չ ԱՄՆ-ու Հայկական համագումարէն Վ. Գրիգորեանի, ո'չ Ռուսաստանէն նախագահի խորհրդական Ա. Միհրանեանի մասնակցութիւնը Սփիւռքը ներկայացնող բնոյթով կարելի է ընկալել, ինչպէս Հայաստանէն Արտաքին գործերու նախկին նախարար եւ ՀՀՇ-ի նախագահ Ա. Արզումանեանի եւ Դ. Յովհաննիսեանի պարագաները. արդէն այս վերջինը յայտնած էր թէ ինք կը ներկայացնէ միայն իր անձը:

Խումբին ներկայացուցչական ըլլալ – չըլլալու նիւթին մասին ամէնէն խիստ արտայայտութիւններէն մէկը բանաձեւած է «Երկիր»ը (Յուլիս 13) որուն առաջին էջէն Խաժակ Մկրտչեան իր խորագրով հարց կու տայ. «Ո՞վ էք դուք, պարոնայք "Հաշտութեան յանձնախումբի" անդամներ»: Թերթը յաջորդ օրուան թիւին առաջին էջին վրայ ալ տեղ տուած է ՀՅԴ-ի, որուն պաշտօնաթերթն է, յայտարարութեան ուր եւս երկու դրացի ժողովուրդներու եւ պետութիւններու միջեւ երկխօսութեան սկզբունքը ընդունելի նկատուելով հանդերձ, Հայաստանի ու Թուրքիոյ պարագային անոր հիմնաքարը ցոյց կը տրուի Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան իրականութիւնը ճանչնալու արարքը:

Այս երկու կէտերը համախոհութիւնը կը վայելեն նաեւ քաղաքական մարզէն դէմքերու որոնցմէ քաղաքական զանազան հոսանքներ ներկայացնողներ տեսակէտ յայտնած են «Հայոց աշխարհ»ի մէջ (Յուլիս 14): Աղուան Վարդանեան (ՀՅԴ), Սիմէոն Պաղտասարեան (ԱԺՄ), Արթիւր Պաղտասարեան («Օրինաց երկիր»), Գագիկ Թադեւոսեան (Համայնավար կուսակցութիւն) երկխօսութեան գաղափարին դէմ չեն, պայմանով որ ան ճիշդ ձեւով կազմակերպուի. ունենայ ներկայացուցչական հանգամանքի տէր մասնակիցներ ու փորձ չըլլայ ատիկա ընելու «Հայաստանի ու հայութեան ի հաշիւ» ինչպէս կ'ըսէ Ա. Վարդանեան: Այդ մտանանչումը հիմ ունի Թուրք մասնակիցներու կողմէ ցեղասպանութիւնը պատմաբաններուն ձգելու պնդումը որ լաւագոյն արտայայտութիւնը գտած է Թուրք նախկին դեսպան Էօ. Սանպէրքի խօսքով. «Մեր նպատակը ճշմարտութիւնը պարզելը չէ. մենք կը ձգտինք նոր հորիզոններ բանալու ապագային համար եւ ընդլայնելու իրարհասկացողութեան կարելիութիւն – ները» («Երկիր», «Ազգ», Յուլիս 13):

Անկախ նիւթէն, հետաքրքրական է «Հայոց աշխարհ»ի վերոնշեալ էջին մէջ տեսնել թէ երբեմն ի'նչպէս մտասեւեռումները առաջ կ'անցնին տուեալ պահու մը արժեւորումէն. Համայնավար կուսակցութենէն Գ. Թադեւոսեան հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին մասին որպէս կարծիք կ'ըսէ թէ Թուրքիա Հայաստանը որպէս ռազմավարական հակառակորդ կը դիտէ, այդ պատճառով ալ իրենք միշտ կողմնակից են Հայաստանի մէջ ռուսամէտ ուղղութեան. Թուրքիան վտանգաւոր դրացի է ու Հայաստանը պէտք է պաշտպանուած ըլլայ...:

Նիւթին մասին քաղուած, կամ տրըւած արժեւորումներուն մէջ կարեւոր մտանանչում մըն ալ նախաձեռնութեան նկատմամբ Հայաստանի պետութեան կեցուածքին կը վերաբերի: Ան տեղեա՞կ էր, համաձայնութիւնը տուա՞ծ էր, թէ խումբին կազմութիւնը ամբողջովին անկախ եղած է: Այս պարագան հարցին մէջ ամէնէն աւելի հետաքրքրողն է «Իրաւունք եւ միաբանութեան դաշինք»էն Աղասի Արշակեանը («Հայոց աշխարհ» Յուլիս 14) որ հարց կու տայ թէ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը տեղեա՞կ էր, կողմնակի՞ց, թէ ոչ: Եթէ նախարարութիւնը կապ չունի, կ'ուզէ որ ատիկա յստակութեամբ յայտարարուի եւ հանրութիւնը գիտնայ թէ մասնակիցները ինքնակոչ են եւ բացի իրենց անձէն, ոչ ոք կը ներկայացնեն:

Պետութեան ներգրաւումի խնդիրը ուրիշներու ալ հետաքրքրութիւնը շարժած է. Անահիտ Եսայեան («Առաւօտ» Յուլիս 13) յանձնախումբի կազմութեան Դաւիթ Յովհաննիսեանի մասնակցութիւնը պետութեան ներկայութիւնը կը նկատէ, որքան ալ ատիկա խոստովանելու տրամադրութիւն չըլլայ. կ'ըսուի որ ան Արտաքին գործերու նախարարի խորհրդական է եւ պատասխանատու հայեւթուրք յարաբերութիւններու մարզին: Նաեւ դեսպան է: Այնպէս կը թուի որ ենթական ըսելով հանդերձ թէ տարիէ մը ի վեր նախարարութեան մէջ պաշտօն չունի եւ ինք իր անձը կը ներկայացնէ, չէ յաջողած իր մասնակցութեան մէջ պետութեան վերագրուած բաժինը ամբողջութեամբ հերքել:

Այդ բաժինը արտայայտութիւն գտած է «Երկիր»ի (Յուլիս 13) մէջ ալ ուր «Նոյեան տապան»էն քաղուած էջ մը խորագրուած է «Պաշտօնական Երեւանը քաջատեղեակ է եւ գոնէ դէմ չէ». այդ արտայայտութիւնը պատկանած է Նախագահ Պուտինի խորհրդական Ա. Միհրանեանի որ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ իր մասնակցութեան համար մեծ աշխուժութիւն ցոյց տուած է «Հայկական համագումար»ը: Այդ կազմակերպութիւնը ուղղակի կապեր ունի ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ եւ նոյնիսկ երբ ամերիկեան կառավարական որեւէ կառոյց ներգրաւուած չէ, գաղտնիք ալ չէ թէ նոյն նախարարութիւնը նախաձեռնութեան աջակից է: Ըսուածը զուգահեռ մը կը գտնէ Յ. Զաքարեանի («Ազգ» Յուլիս 13) գրածին մէջ որ հիմնուելով Տ. Ֆրանցի («Նիւ – Եորք Թայմզ») յօդուածին, կը շեշտէ ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութեան աջակցութիւնը: Արդէն գրութիւնը որ առաջին էջէն կը սկսի, ունի ենթախորագիր մըն ալ. «ԱՄՆ-ի եւ Թուրքիայի շահախնդրութիւնները»:

Հայեւթուրք հաշտութեան այս նախաձեռնութեան առնուազն կասկածով մօտենալու, թերահաւատութեան ու մերժումի այս ընդհանուր կեցուածքին զարտուղի արժեւորումով յայտնուած է «Հայկական ժամանակ»ը: Աւետիս Բաբաջանեանի գրութիւնը (Յուլիս 13) խորագրէն իսկ կը մատնէ տարբերութիւնը: «Հայ եւ Թրքական հաշտեցման առաջին քայլը» կ'որակուի յանձնախումբին կազմութիւնը, գրեթէ ողջոյնի շեշտով մը. նախաբանի տողերը աւելի «պերճախօս» են. հոն Թուրքիոյ նկատմամբ Հայաստանի վերջին տարիներու քաղաքականութեան մէջ երկու մօտեցում կը նշուի. մէկը «հայդատական – դաշնակցական գաղափարախօսութիւն»ն է (որպէս թէ Հայ դատը զուգորդելի է միմիայն ա'յդ կուսակցութեան հետ). ան բաւական նախնական մեկնաբանութեան մը կ'արժանանայ, քանի կ'ըսուի թէ կը նշանակէ «պահանջել որ ճանաչուի ցեղասպանութիւնը, Հայաստանը մինչեւ վերջ պէտք է պայքարի Թուրքիայի դէմ եւ Ստամպոլը դարձնի արեան ծով»: Երկրորդը նախագահին եւ Արտաքին գործերու նախարարին յայտարարութիւնն է թէ հայեւթրքական յարաբերութիւնները բարելաւման անհրաժեշտութիւն ունին: Այս երկուքին, յաջորդած նախագահութեան մըն ալ ակնյայտ կը համարուի Հայաստանի անտեսութեան առողջացման համար այդ յարաբերութիւններուն բարւքումի պայմանը:

Ա. Բաբաջանեան եւս կը խօսի մասնակիցներուն ներկայացուցչական հանգամանքին մասին, հոն նշմարելով հայկական պետութեան եւ Սփիւռքի լման յանձնառութիւն մը: Առանց նախարար Վ. Օսկանեանի թոյլտուութեան Դ. Յովհաննիսեան չէր կրնար մասնակցիլ, իսկ Հայկական համագումարին ու Ռուսաստանի նախագահին խորհրդականին անձերուն մէջ կը դիտուին Սփիւռքի երկու մեծագոյն համայնքները: Չէ մոռցուած նշումն ալ թէ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործոց նախարարը եւ նախարարութեան մամուլի բանբերը դրական կերպով, ոգեւորութեամբ արտայայտուած են յանձնախումբին կազմութեան մասին: Գրութիւնը լռելեայն կը պատասխանէ ցեղասպանութիւնը մոռնալու արտայայտութիւններուն ալ. անոր դէմ երաշխիք կը նկատէ Հայկական համագումարին ցեղասպանութեան ճանաչումի ուղղութեամբ տարած պայքարը: Իսկ յանձնախումբին մէջ Վ. Գրիգորեանի ներկայութիւնը կը մեկնաբանուի ամբողջ Սփիւռքին վերագրըւելով ընկալում մը թէ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ խնդիրները աւելի դիւրին կը լուծուին «ոչ թէ հակամարտութեան, այլ գործակցութեան մթնոլորտում»: Մոսկուայէն մասնակից Ա. Միհրանեանի պապերն ալ Մուշէն գաղթած են ուստի «նրան էլ չի կարելի մեղադրել ցեղասպանութիւնը ուրանալու մէջ»: Յօդուածագիրը առանց անդրադառնալու, որ նախաբանի տողերով «հայդատական – դաշնակցական» մկրտուած գաղափարականէն բաժին հանած կ'ըլլայ Հայկական համագումարին ու Ռուսաստանի նախագահին խորհրդականին ալ, բարենիշներու երրորդը կ'ուղղէ ՀՀՇ-ին, որուն նախագահը անշուշտ կարելի չէ նոյն գաղափարականին հետեւորդ նկատել. բայց այդ կազմակերպութիւնը իր իշխանութեան տարիներուն «անընդհատ փորձել է հաշտեցման եզրեր գտնել Թուրքիայի հետ որոնք ձախողուել են Թուրքիայի կոշտ դիրքորոշման պատճառով»: Գրութիւնը կ'աւարտի այն յոյսով որ Հայաստանի իշխանութիւնները մէկդի կը ձգեն «ներքին օգտագործման ազգայնականութիւն»ը եւ կրնան օգտագործել «այս բացառիկ հնարաւորութիւնը», երկու երկիրներուն միջեւ բնականոն յարաբերութիւն հաստատելու համար:

Այնպէս կը թուի երբեմն որ աւելի դիւրին է հայեւթուրք յարաբերութիւնները դնել ճիշդ գետնի մը վրայ, քան' ուղիղ համեմատականի բերել ոմանց տրամաբանութիւնն ու պարագայական պատեհապաշտութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՄՈՐԻՍ ԻՇԽԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Հոլանտայի հայկական գաղթօճախի մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբի ժամանակաշրջանին մասին խօսած ենք նախապէս. յետադարձ ակնարկով մը նշենք, որ Հայեր Հոլանտայի հետ յարաբերութիւն ունեցած են պատմութեան հին դարերէն: Հայազգի Սուրբ Սերվատիոս Հոլանտայի մէջ քրիստոնէութեան տարածման առաջին առաքեալներէն եղած է, իսկ հայ առեւտրականներ ԺԴ. դարէն սկսեալ գործառնութիւններ ունեցած են հոլանտական եւ ֆլաման քաղաքներուն մէջ՝ զբաղելով գորգի, բամպակի, ներկի, համեմներու, թանկարժէք քարերու, ադամանդի եւ մարգարիտի վաճառականութեամբ:

Հոլանտայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ 1612-ին կնքուեցաւ քաղաքական եւ առեւտրական դաշինք, որուն շնորհիւ հայ առեւտրականներ աւելի աշխոյժ կապեր հաստատեցին Հոլանտայի մէջ, եւ միաժամանակ Հոլանտացիք՝ Արեւելքի հետ: Այս ժամանակ ալ հայ առեւտրականներու աշխուժ համայնք մը կազմաւորուեցաւ Ամսթերտամի մէջ:

ՄՈՐԻՍ ԻՇԽԱՆ՝ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

Հոլանտա, բողոքականութեան դրօշին տակ կատարուած յեղափոխութեան շնորհիւ սպանական տիրապետութենէն ազատագրուելէ ետք, 1581-ին կազմաւորուած էր իբրեւ Միացեալ – Նահանգներու Հանրապետութիւն. անոր կազմին մէջ մտած էին եօթը երկրամասեր՝ Զելանտա, Հոլանտա, Ութրեխթ, Կելտերն, Օվերիյսէլ, Ֆրիզլանտա եւ Կրոնինկըն: Այնուհետեւ երկիրը իր ամէնէն զարգացած երկրամասին՝ Հոլանտայի անունով ճանչցուեցաւ:

Հոլանտական յեղափոխութեան ղեկավար Վիլլէմ վան Օրանժի սպանութենէն ետք (1584), անոր յաջորդեց զաւակը՝ Մորիս: Ծնած՝ 1567 Նոյեմբեր 13-ին, Տիլլենպուրկ, Մորիս Վիլլէմ իշխանին երկրորդ զաւակն էր. իր հօր օրով Սպանացիներուն դէմ շարունակուող պատերազմներուն պատճառով Մորիս մանկութեան մէկ շրջանէն միւսը փոխադրուած էր: 1584-ին, հօր սպանութեան ժամանակ Մորիս տակաւին ուսանող էր նոր հիմնուած Լէյտընի համալսարանին մէջ, երբ նահանգներու հաւաքը զինք կառավարիչ հռչակեց: Այսպէսով ան Զելանտա, Ութրեխթ, Օվերիյսէլ եւ Կելտէրլանտ նահանգներուն կառավարիչը դարձաւ. զարմիկը՝ Վիլլէմ Լուիս Ֆրիզլանտայ կառավարիչ հռչակուեցաւ, Եոհան վան Օլտենպարնեվէլթ Հոլանտա նահանգին կառավարիչը դարձաւ, իսկ Կրոնինկըն մերժեց միանալ նահանգներու հաւաքին:

Այս ժամանակ Հոլանտա ներքին եւ արտաքին տագնապներու դէմ յանդիման կը գտնուէր. նահանգներու միջեւ հակերը, սպանական ներխուժումի վտանգ եւ արտաքին միջամտութիւններ, մանաւանդ՝ Անգլիոյ կողմէ, որ կ'աշխատէր իր ազդեցութեան տակ առնել Հոլանտան: Այս պայմաններուն տակ Անգլիոյ Էլիզապէթ Ա. թագուհի 1586-ին Լէյսեսթըրի կոմս Ռոպըրթ Տատլին Հոլանտա ղրկեց՝ իբրեւ կառավարիչ, եւ գլխաւորելու հոլանտական անգլիական բանակները՝ սպանացիները դուրս մղելու համար Անվերբէն: Սակայն, նահանգներու հաւաքը եւ Մորիս իշխան յաջողեցան իրենց ձեռքերուն մէջ պահել իշխանութիւնը:

Մորիս իշխան, իբրեւ մեծ, հարուստ եւ զօրաւոր Նասաուներու տոհմի ներկայացուցիչ, մեծ հեղինակութիւն ունէր, եւ նահանգներու հաւաքին հաւանութեամբ զինուորական հրամանատար հռչակուեցաւ իր կողքին ունենալով զարմիկը՝ Վիլլէմ Լուիսը: Թուաբանութիւնը եւ զինուորական ճարտարապետութիւնը մանկութենէն հետաքրքրած էին զինք, եւ Մորիս գործնականօրէն սկսաւ իրականացնել իր գիտելիքները՝ լաւ կազմակերպուած եւ արհեստավարժ բանակ մը պատրաստելով:

Մորիս իշխանի կողքին մեծ հեղինակութիւն էր Եոհան վան Օլտենպարնեվէլթ. ծնած՝ 1547 Սեպտեմբեր 14-ին, Ամերսֆորթ, ան բողոքական շարժման աշխուժ դէմքերէն եղած էր, կարեւոր դերակատարութիւն ստանձնած էր Հաարլէմի եւ Լէյտընի ազատագրութեան կռիւներուն մէջ, եւ 1576-ին Ռոթերտամի գլխաւոր ղեկավարը դարձած էր: 1586-ին ան Հոլանտա նահանգին ղեկավար հռչակուեցաւ մրցակից ուժ դառնալով Մորիս իշխանի. Օլտենպարնեվէլթ նաեւ Արեւելեան Հնդկական ընկերութեան հիմնադիրներէն դարձաւ:

Մորիս իշխան, բանակը կազմակերպելէ ետք, 1590-ական տարիներուն սկիզբը պայքարի դաշտ իջաւ Սպանիոյ եւ իր թշնամիներուն դէմ: Սկսելով Պրետայէն (Նասաու ընտանիքին կեդրոնը)՝ Մորիս մէկը միւսին ետեւէն գրաւեց սպանացիներուն եւ իր թշնամիներուն ձեռքը գտ-

նուող տիրոյթները՝ հասնելով մեծ գետերու շրջանը, Ֆլանտրիոյ սահմանները: Մորիս իշխան հրահանգեց Օլտենպառնեվէլթի՝ վերամիացնելու հիւսիսային եւ հարաւային Հոլանտաները, որոնք բաժնուած էին Սպանացիներուն կողմէ: Հոլանտական ուժերը չարժեցան դէպի Ֆլանտրիա. Անվերսի շրջակայքը եւ Պրապանթի սահմաններուն վրայ արիւնահեղ կռիւներ մղուեցան, իսկ 1601-ի Նիուփորթի ճակատամարտին հոլանտական բանակը հիմնովին ջախջախուեցաւ: Այս պայմաններուն տակ Մորիս իշխան 1609-ին խաղաղութեան դաշինք կնքեց Սպանիոյ հետ: Միաժամանակ զինադուլ հաստատուեցաւ նաեւ Մորիսի եւ անոր մրցակից ուժերուն միջեւ. Նաասաուներուն եւ Հոլանտա նահանգի ղեկավարներուն միջեւ համագործակցութիւնը պատճառ եղաւ, որ Սպանիա չկարենայ վերանուաճել մեծ գետերէն հիւսիս տարածուող շրջանները, բայց յաջողեցաւ մրցակցութիւն հաստատել անոնց միջեւ. բան մը, որ յետագային սրեց երկրին քաղաքական վիճակը:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ ՍԱԿԱՐԱՆԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ. ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ՝ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Սպանիոյ հետ խաղաղութեան դաշինքի կնքումէն ետք հոլանտական կառավարութիւնը նոյն տարին իսկ՝ 1609-ին սակարան հաստատեց Ամսթերտամի մէջ, զարկ տալու համար արտաքին առեւտուրին: Այս սակարանը, որ իր տեսակին մէջ առաջինն էր, մեծ դեր ունեցաւ առեւտուրի զարգացման մէջ (նշենք, որ դար մը ետք միայն նմանօրինակ սակարան մը հաստատուեցաւ Անգլիոյ մէջ): Սակարանի կողքին, գրեթէ նոյն ժամանակ Ամսթերտամի հիւսիս – արեւմուտքը, Զաանի մէջ նաւաշինարան հաստատուեցաւ առեւտրական նաւեր կառուցելու եւ ուկաներ գրաւելու նպատակով:

Այսպէսով, մէկ – երկու տարուան ընթացքին Հոլանտա չաքարի եւ տարբեր տեսակի մեքենաներու առեւտուրի կեդրոնի վերածուեցաւ, իսկ ձեռարուեստը, հիւսուածեղէնի կողքին, Հոլանտայի գլխաւոր ճարտարարուեստը դարձաւ: Երկրագործական արտադրութիւնները, եւ մանաւանդ՝ ցորենը մեծ քանակութեամբ սկսան արտածուիլ, իսկ ծովափնեայ արոտավայրերուն մէջ կովարուծութիւնը զարգանալով՝ Հոլանտա այդ օրերէն սկսեալ (եւ մինչեւ հիմա) կաթնամթերքի արտածման կեդրոնի վերածուեցաւ: Այսպէսով, քանի մը տարուան ընթացքին Հոլանտա իր զարգացման մակարդակով անցաւ եւրոպական միւս երկիրները:

Հոլանտայի այս արագ զարգացումը եւ առեւտրական կեդրոնի վերածուիլը պատճառ դարձան, որ Հայեր աշխուժ յարաբերութիւն հաստատեն Հոլանտայի հետ, եւ շատ մը հայ առեւտրականներ գացին հաստատուեցան Ամսթերտամի մէջ, ուր արդէն հայկական փոքրիկ համայնք մը կար:

Հայեր այդ տարիներուն Ամսթերտամի մէջ բաւական աշխուժ գաղութ մը կազմեցին, որուն իբրեւ ապացոյց կարելի է նկատել սակարանային արձանագրութիւնները. արդարեւ, բոլոր օտարականները, որոնք Ամսթերտամ կը հանէին իրենց բերած ապրանքները ծախելու կամ տեղական ապրանքներ կը գնէին արտածելու նպատակով, այդ գործողութիւնները կը կատարէին տեղական սակարանով: Քաղաքային յիշատակարաններ եւ սակարանային արձանագրութիւններ կը վկայեն, որ Հայերը ընդարձակ գործառնութիւններ կը կատարէին:

Այս ժամանակ, 1612-ին առեւտրական եւ քաղաքական դաշինք կնքուեցաւ Հոլանտայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ, ինչ որ աւելի քաջալերեց հայ վաճառականներու Հոլանտայի հետ առեւտուրը, եւ հետզհետէ աւելի մեծ թիւով վաճառականներ գացին հաստատուեցան Ամսթերտամի մէջ: Փոխադարձաբար ալ հոլանտացի վաճառականներ Զմիւռնիոյ եւ Փոքր Ասիոյ այլ քաղաքներու մէջ առեւտրական տուներ հաստատեցին եւ սերտ գործակցութիւն հաստատեցին հայ առեւտրականներու հետ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴՈՂԷՐԹԷ ԴՈՂԷՐ

ԳՆԱԼԸԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 15-ին, օծուեցաւ երջանկայիշատակ Շնորհք պատրիարքի յիշատակը: Նոյն օրը, կէսօրէ յետոյ, բացումը կատարուած է Կաղզուրման կայանին: Արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք, պատարագած է Շահան Արք.: Պատրիարքը քարոզած է Քրիստոսի հինգ հազար Գալիլիացիները կերակրելու հրաշքին մասին: Աւարտին բոլորը հրաւիրուած է յարգանքով խոնարհելու Գարեգին Խաչատուրեան եւ Շնորհք Գալուստեան մեծանուն պատրիարքներու յիշատակին առջեւ: Արարողութենէն ետք, ներկաները հաւաքուած են Եկեղեցւոյ կից Ճամպազեան մարգասրահը, ուր պատրաստուած էին սիրոյ սեղաններ: Նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Բացման խօսքը արտասանած է Գարակէօզեանի տնօրէնուհի՝ Տիկին Արմաւենի Միրօղլու: Օրուան հանդիսավարը՝ Նազարէթ Պալ յայտնելէ ետք թէ Կաղզուրման կայանը կը բոլորէ իր 36-րդ տարին, փակած է հանդէսը: Ելոյթ ունեցած է կայանի խնամակալութեան ատենապետ՝ Գարուն Գովան, ան յայտնած է թէ այս տարի Կաղզուրման կայանը համախմբուած են 150 տղաներ, ապա տեղեկութիւններ տուած է կայանին մասին: Պատրիարքը յուշանուէր մը յանձնած է Խնամակալութեան նախկին ատենապետ՝ Միհրան Ուլիկեանի, որ նշած է թէ ամէն անգամ որ կարիքը զգացուի, ինք պատրաստ է ծառայութիւն բերելու բարեսիրական այս հաստատութեան: Արտայայտուած է նաեւ կայանի տնօրէնուհի Ատրինէ Թահմինճիօղլու, որ նաեւ բացատրութիւններ տուած է տարուած աշխատանքին մասին: Կղզիներու քաղաքապետը՝ Ճօշքուն Եօզտէն իր համակրանքը յայտնած է Հայերու նկատմամբ, իրեն յաջորդած է գաւառապետ՝ Մուսթաֆա Ֆարսաքօղլու: Գեղարուեստական բաժինէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է պատրիարքը:

ԹԱԳԱՒՈՐ, ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Պուլկարիոյ խորհրդարանական վերջին ընտրութիւնը յանգած արդիւնքով ցոյց կու տայ թէ յուսարեկութիւնը ի՛նչ անհաւատալի բաներ ընել կու տայ երբեմն. ամբողջ ժողովուրդի մը: Նախկին գահակալ, ապա խորհրդային կարգերու հաստատումով աքսորական դարձած մէկը որ յիսուն տարի երկրէն հեռու ապրած է, երբ իր անձին վրայ կը կեդրոնացնէ ընտրողներու 44%-ին քուէները, երկինքէն հրաշք սպասելէ ուրիշ բանով կը բացատրուի՞ երեւոյթը: Քուէներու այդ համեմատութիւնը Սիմէոն Բ.ը բերած է վարչապետութեան աթոռին, սակայն հարցականները միայն դուրսէն դիտողներու մտքին չէ որ կը կառչին: Ճիշդ է որ իրեն անձին կապուած ակնկալութիւնները այսօր լաւ ընդունելութիւն կը վերապահեն իրեն, սակայն, այս կացութեան չարունակութեան համար նշմարուած ծուղակները քիչ չեն: Երկիրը խորհրդային կարգերու տապալումին յաջորդած տասնամեակին տեսաւ ինքզինքով հմայուած, իմքակային չահերու հետամուտ, եսասէր քաղաքական դէմքեր որոնց շնորհիւ ծլեցան ու ծաղկեցան կաշառակերութիւնը, անպատժելիութիւնը, վստահութեան չարաշահումը, եւ այլն, ստեղծելով անտարբերութեան ընդհանուր մթնոլորտ մը: Սիմէոն Բ. պիտի յաջողի՞ արմատախիլ ընել այս բոլորը:

Լաւատես ըլլալ կարելի՞ է երբ նախկին թագաւորը վարչապետութեան պաշտօնը ստանձնելով Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրած է, նաեւ ճիշդ ճամբուն մատնանշումը: «Իսկապէս, Պուլկարիոյ ներկային մէջ այդ բաները միայն Աստուած կրնայ ընել» կը գրէ լրագրող մը: Արտաքին քաղաքականութեան շրջանին մէջ հարցեր գրեթէ չկան, բայց ներքին կացութիւնը տնտեսութեան, առողջապահութեան, ընկերային մարզերու մէջ քաոսային վիճակ կը պարզէ: Վիճակ մը որ յաջողութեամբ ստեղծուած է վերջին 10-12 տարուան ընթացքին: Եւ Պուլկարները կ'ուզեն որ Սիմէոն Բ. յայտնուի որպէս ատտուած մը եւ քաոսէն ստեղծէ կարգ – կանոն: Այնքան բարդ է իրեն սպասող գործը որ թագաւոր – վարչապետը շատ երկար ժամանակ չունի. ընտրարշաւի շրջանին 800 օր պայմանաժամ տուած էր ինքն իրեն. մարդիկ մոռցած չեն տակաւին:

Նոր վարչապետը յաղթանակեց, շնորհիւ կաշառակերութեան դէմ պայքարի խոստումին եւ քաղաքականութեան մէջ նոր բարոյական մը հաստատելու գաղափարին: Պէտք է ըսել որ իրեն շատ յարիր են այդ առաջադրութիւնները, քանի որ ան անցքի շրջանի ցեխերով արատաւորուած մէկը չէ: Սակայն, իշխանութեան անցնելէ ետք, անոր նախարարները պիտի յաջողի՞ն դիմադրել փորձութիւններու: Կաշառակերութեան դէմ պայքարը կամք կը պահանջէ: Սիմէոն կիսկատար կարգադրութիւններով գոհանալու իրաւունք չունի. եթէ այդ ճամբան բռնէ, շուտով կը ձախողի: Հիմա որ դիրքերը յստակացած են, անոր քուէարկածներն ալ, միւսներն ալ, անհամբեր կը սպասեն որ գործը յաջորդէ խօսքին: Որքան շուտ, այնքան լաւ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Է.

ՀԵ՞ՏՔ ՄԸ

- Հետը տեսնուա՞ծ ես:
- Չէ՛, հետը տեսնուելու առիթ չէ եղած:
- Ուրեմն ինք քեզի չի՞ ճանչնար:
- Ո՛չ, չճանչնար, – հաստատեց Կարօ:
- Ուրեմն շատ լաւ, գործերնիս կարգին է:
- Ի՞նչ գործ, – հարցուց պատանին հետաքրքիր:
- Դուն հիմա Բերա գործ մը ունի՞ս:
- Ո՛չ, ես իմ գործս տեսած եմ:
- Ուրեմն եթէ քեզի գործ մը յանձնեմ, կրնա՞ս կատարել:
- Ամենայն սիրով, եթէ մեր կուսակցութեան համար է:
- Երբոր Սիրքէճի կայարանը հասնինք, իսկոյն վար կ'իջնաս վակօնէն, կը փնտռես, կը գտնես Գամիկ էֆէնտին եւ հեռուէն անոր կը հետեւիս, բայց առանց անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու:
- Գիտես, որ ես այդ տեսակ գործերու մէջ շատ ճարպիկ եմ, – պատասխանեց պատանին խորոխ ձեւով մը:
- Այո՛, անշուշտ, եւ ճիշդ ատոր համար է, որ շատ գոհ եմ քեզի հանդիպելուս: Հեռուէն կը դիտես, թէ ո՞ւր կ'երթայ, որո՞ւ հետ կը տեսնուի ան, եւ յետոյ կու գաս զիս կը գտնես ու տեղեկութիւն կու տաս:
– Քեզի ո՞ւր պիտի գտնեմ:
– «Ազատամարտ»ի խմբագրատունը:
– Շատ աղէկ ... բայց ինչո՞ւ համար կ'ուզես այդ մարդը հետապնդել:
– Որովհետեւ իր մասին կասկածներ ունիմ, – պատասխանեց Փափազեան:
– Կասկածնե՞ր ունիս իր մասին, ի՞նչ տեսակ կասկածներ, – հարցուց պատանին:
– Գիտե՞ս, թէ այժմ Թիւ 17 խափէի խնդիր մը կայ:
– Այո՛, «Ազատամարտ»ի մէջ կարդացի:
– Կարգ մը անձերու վրայ կասկած կայ, թէ իրենք են այդ Թիւ 17...
– Որո՞նք են այդ անձերը:
– Անոնցմէ մին ահա՛ այս Գամիկն է, թէեւ հաստատ ապացոյց մը չկայ այս մասին... ինչ որ է, այսօր դէպք մը պատահեցաւ, որ իմ կասկածներս աւելի զօրացուց, ատոր համար կ'ուզեմ իմ կողմէս, ծածկաբար, քննութիւն մը ընել, մինչեւ որ կարենամ ապացոյց մը ձեռք ձգել:
– Բայց ի՞նչ պէտք կայ երկար – բարակ քննութիւններու, – գոչեց պատանին:
– Ինչպէ՞ս պէտք չկայ, – հարցուց Փափազեան:
– Կարճ միջոցը բռնադրելն է:
– Եւ ո՞րն է այդ կարճ միջոցը:
– Զինքը անմիջապէս ահաբեկական գործողութեան ենթարկել:
– Բայց դեռ պարզ կասկած մըն է մեր ունեցածը:
– Ատիկա բաւ է արդէն...
– Չէ՛, տղա՛ս, ատիկա բաւ չէ, պէտք է նախ քննութիւն կատարել, իրողութիւնը ստուգել, փաստեր եւ ապացոյցներ ձեռք բերել, եւ յետոյ կ'որոշենք, թէ ինչ պատիժ պէտք է տալ իրեն:
– Ու մինչեւ այն ատեն ինք պիտի շարունակէ իր դաւաճանութիւնները, այնպէս չէ՞...
– Դուն դեռ պատանի ես, շուտով կը բորբոքիս, պէտք է պաղարիւնով գործենք, ուստի ինչ որ քեզի պատուիրեցի՝ այն կատարէ... եւ յետոյ, պէտք չէ, որ ոչ ոքի բան մը խօսիս այս մասին:
_ Ի հարկէ, – պատասխանեց պատանին:

Երբ կառախումբը հասաւ Սիրքէճիի կայարանը, Կարօ իսկոյն վար ցատկեց վակոնէն եւ գնաց դիրք բռնել ճամբորդներու ելքի դրան մօտ:

Քիչ յետոյ նշմարեց Գամիկը, որ կուգար իր տաճիկ պէյի գիրուկ ու պէլադրի կերպարանքովն ու խորոխ քալուածքովը:

Երբ դուրս ելաւ կայարանէն, Կարօ, 20-25 քայլ հեռուէն, հետեւեցաւ իրեն:

Պատանին իրեն յանձնուած պաշտօնին այնքա՛ն կարեւորութիւն ընծայած էր, որ կը կարծէր, թէ Հայաստանի փրկութիւնը իր կատարելիք հետապնդումէն կախուած է:

Վահան Փափազեան հեռուէն դիտեց այդ երկուքին դէպի Պապը Ալի ճատտէսին երթալը եւ մտածի բռնել.

«Կարօ լաւ եւ հաւատարիմ, մանաւանդ ուշիմ մարդ է, մեծ բարեբախտութիւն մը եղաւ, որ իրեն հանդիպեցայ եւ այս հետախուզութեան գործը իրեն յանձնեցի: Վստահ եմ, որ խղճահարութեամբ գործ պիտի տեսնէ»:

Այս խորհրդածութիւնը ընելէ ետքը Վահան Փափազեան ուղղուեցաւ դէպի կամուրջ եւ անկէ ալ Բերա, ուղղակի «Ազատամարտ»ի խմբագրատունը:

Մութը տիրած էր արդէն, բայց խմբագրատան երկու սրահները ելեկտրական լոյսերով ողողուած էին:

Դուրսի սրահին մէջ Համբարձում Համբարձումեան, նիհար, ջղային, տժգոյն դէմքով, նստած գրասեղանին առջեւ, իր խելացի աչքերը հակած թղթին վրայ, տենդայոյզ ձեռքով մը արագ – արագ կը գրէր նոյն օրուան մէկուսական ժողովի նիստին նկարագրութիւնը՝ ատեն – ատեն աչք մը նետելով թուղթի մը վրան, ուր նօթեր առած էր:

Քիչ մը անդին, նոյն սեղանին վրայ, նստած էր Գեղամ Բարսեղեան՝ երկար, արուեստագէտի մազերով, ակնոցը քթին, մելամաղձոտ, երազուն դէմքով, փորձեր սրբագրելով զբաղած էր:

Ներսէս Փափազեան, ուրիշ սեղանի մը քով, անգլիացի քլէրճիմէնի ածիլուած երեսովը, լուրջ ու հանդիսական, օրուան մէջ իր քաղած ազգային լուրերը կը շարադրէր, մինչ Յակոբ Սիրունի ընկղմած կը թուէր բանաստեղծութեան հատորի մը ընթերցումին մէջ:

Վահան Փափազեան անցաւ այդ սրահէն, հաւաքական «բարեւ ձեզ» մը ուղղելով ամէնուն եւ մտաւ միւս սենեակը, ուր «Ազատամարտ»ի խմբագրապետին խուցը:

Հոն հաւաքուած էին Ռուբէն Զարդարեան, Շահրիկեան եւ Է. Ակնունի:

Հայկական բարենորոգումներու խնդրին վրայ կը խօսէին, երբ ներս մտաւ Վահան Փափազեան:

– Ի՞նչ եղաւ յիշատակագիրը, – հարցուց անմիջապէս Շահրիկեան, երբ իրենց ընկերը տեսաւ:

– Հիմա ես ձեռքովս յանձնեցի դեսպանատուններուն, – պատասխանեց Վահան:

– Լա՛ւ, աւելի աղէկ... այդ յիշատակագրին համար շատ մտահոգ էի... պէտք է, որ բոլորովին ծածուկ մնայ: Թուրքերը սկսած են շատ կասկածով վերաբերիլ մեզի հանդէպ:

(Շար. 28)

(Շար. Ա. էջէն)

չուածներու» պաշտպանութեան ծրագրի մը վրայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը Ա.-Ն. Սէզէր մերժած է ընդունիլ Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարար Հ. Վէտրինը որ Յուլիս 27-ին Անգարա կը հասնի: Թուրք մամուլը լուրին արձագանգելով հաւանական կը նկատէ որ մերժումը հակադարձութիւն մըն է Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին: Թէեւ, քաղաքական դէմքեր այն կարծիքը կը յայտնեն որ Արտաքին գործերու նախարարի մը նախագահին հետ հանդիպումը ընթացիկ սովորութիւն չէ. ատկէ բացառութիւն կը կազմեն ԱՄՆ-ը ուր Արտաքին գործոց նախարարը նախագահէն ետք երկրին Բ. դէմքն է:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ պաղեստինեան համաս շարժումին մէկ ղեկավարը սպաննած է Նապլուս: Ըստ Իսրայէլի «մեծ տարողութեամբ ոճրագործ մը» կը ծրագրէր:

ՄԱՐՔՍ ԷՆՏ ՍՓԷՆՍԸՐԻ տնօրէնութիւնը ճշդեց որ սխալ հասկացողութիւն մը կայ, այսինքն տարիով մը չի յետաձգուիր Ֆրանսայի 18 վաճառատուներու փակումը, ինչպէս լսուեցաւ Յուլիս 25ին, այլ ի զօրու է նախորդ որոշումը եւ խանութները կը գոցուին Դեկտ. 31-ին:

ՖՐԷԺԻՒՍ (Վառի նահանգ) հասած 912 Քիւրտերը Իսթ Սի նաւով մաս առ մաս տեղաւորուած են, մաս մըն ալ այլ երկիրներ, մասնաւորաբար Գերմանիա գացած են: Ասոնցմէ 50 Քիւրտեր Վիլէօրպան հաստատուած են: Երբ, Ֆրանսա հասան բոլորն ալ յայտարարեցին թէ Իրաքէն կուգային, մինչ յետագային ճշդուեցաւ որ իրականին մէջ, Սուրիայէն եկած են: Ասոնցմէ մէկը, թժիշկ, կը բացատրէ պատճառը, յայտնելով թէ Ֆրանսա ծանօթ չէ Սուրիոյ Քիւրտերու վիճակին: Հարիւր հազարաւորներ կան, կ'ըսէ, որոնցմէ առնուած են իրենց անձնաթուղթը եւ ինքնութեան բոլոր թուղթերը, որեւէ ձեւակերպութիւն անկարելի է: Այլ խօսքով գոյութիւն չունին: Իրենց հողերը այլ տեղերէ բերուած Արաբներու կը տրուին, քրտական գիւղերու եւ լեռներու անունները փոխուած են: Թերթ չունին եւ այլն, եւ այլն:

Պ. ՔՈՒՇՆԵՐ «սրբագրեց» հոլանտական թերթին իր ըրած յայտարարութիւնները ուր կը խոստովանէր թէ հեշտամահութիւն գործած է Լիբանան եւ Վիէթնամ: Տագած բանավէճին պատճառաւ, ըսաւ թէ սխալ հասկացողութիւն եղած է եւ թէ ինք կողմնակից կը մնայ ցաւը մեղմացնող խնամքներու:

ԹՈՒՐՔ ԶԱԽԱՒԵՐ ՈՍՏԻԿԱՆ ՄԸ ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է, ատրճանակին փողովը գլուխը քերած է եւ փամփուշտը գլուխը ծակած է...:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան իր մօր՝ Զաւազան Միքայէլեանի մահուան 18-րդ տարելիցին, նաեւ 1915-ին Տէր Զօր զոհուած երեքամեայ քրոջ՝ Աղաւնիին յիշատակին 150-ական Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Իսի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղին (տանսալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec **l'Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **S O I R E E D A N S A N T E**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec **l'Orchestre «G a ï d z a g' s»**

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
U N E S O I R E E D A N S A N T E
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

le domaine de chamerolles

45170 Chilleurs-aux-Bois

Pour vos loisirs dans un site boisé de 13 héctares avec étang, hébergement en châlets tout confort pouvant accueillir de 1 à 6 personnes pour vos week-ends et vacances

TARIFS (par châlet) :
Week-end * 2 nuits : 950 F • **Semaine : 2100 F à 3 330 F** (selon période)

Sur place :
diverses activités, location de salles (une salle avec espace traiteur) pour tous types de manifestations.

Tél. : 02 38 32 99 75 — Fax : 02 38 32 99 76
E-mail : DomChamerolles@aol.com
Le lieu idéal pour les réunions de famille
— Tél. Paris : 01. 42. 67. 85. 30 —
Une remise de 10% sera consentie sur présentation du journal.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de
Mgr. IGNACE MALOYAN
Archevêque de Mardine, martyr en 1915.
le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :

- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complète
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie ☎ 01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris ☎ 01 44 59 23 50**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

M E R C R E D I 1 5 A O U T

FETE CHAMPETRE

10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ** • **Danses traditionnelles**

107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël

Réservations et renseignements :
au 04.94.19.51.50

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 JUILLET
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.220
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.220

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 26 / 27)

ՋԱՒԱԽՔԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ Կ'ՈՒԶԵՆ

Ախալքալաքի երեսփոխան Մելիք Ռաքեան յայտարարած է թէ եթէ Ջաւախքի նահանգապետ Գ. Բարամիձէ չպաշտօնազրկուի, շրջանին մէջ բողոքի զանգուածային ցոյցեր կը սկսին: Նահանգապետը բռնատէր մը կը նկատուի եւ կ'ըսուի թէ Ջաւախքի մասին սխալ տեղեկութիւն կը հաղորդէ Թիֆլիսի: Ան մերժելով իրեն ուղղուած ամբաստանութիւնները, ըսած է թէ մտադիր չէ պաշտօնէն հեռանալու:

⁂

ԼՈՌԻԻ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ

Լոռիի Ամրակից գիւղին մէջ Յուլիս 26-ին գործածութեան դրուած են Լինսի հիմնարկին վարկով կառուցուած երկու ելեկտրակայաններ: Անոնց շնորհիւ բացուած է 42 նոր աշխատատեղի: Երկու կայանները տարեկան 7 միլիոն քիլօվաթ / ժամ հոսանք կ'արտադրեն:

⁂

ՆՈՎՈՍԻԲԻՐՍԿԻ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՆՔՆԱՎԱՐ Է

Նովոսիբիրսկը Ռուսաստանի երրորդ մեծ քաղաքն է որ Սիբերիոյ մայրաքաղաքը կը նկատուի. հոն ապրող Հայերու թիւը 40 հազարի հասած է ու գաղութը լաւ կազմակերպուած է: Մեծ մասով վերջին տասնամեակին Հայաստանէն եւ Ռուսաստանէն, մեկնողներ հոն հաստատուած են: Համայնքին ղեկավարը Յունզէ Խաչատրեան Յուլիս 25-ին Երեւանի մէջ հայ գրողներու հետ հանդիպում ունենալով տեղեկացուցած է թէ համայնքը նիւթապէս ապահով վիճակ ունի, իր այժմու նպատակն է մշակութային կապերը ամրապնդել Հայաստանի հետ: Նովոսիբիրսկի մէջ հայկական վարժարան չկայ, կը գործէ կիրակնօրեայ դասընթացք մը ուր կը յաճախեն տարբեր տարիքի պատանիներ: Արբանեակի կապի միջոցով կարելի է դիտել Հայաստանի հեռատեսիլը: Ըստ համայնքապետին, հոն հաստատուած Հայերուն բոլորն ալ մշտական մնալու նպատակ չունին, ուշ կամ կանուխ անոնցմէ շատեր կը վերադառնան Հայաստան: Գաղութը վերջերս ազգային ինքնավարութեան իրաւունք ստացած է:

⁂

ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԺՄ-Ի ՇԱՐՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պառակտումի, տարակարծութիւններու թեմ դարձած հայաստանեան քաղաքական կազմակերպութիւններէն է ԱԺՄ-ը (Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն) եւս: Հոն տիրող տարակարծութիւնները երկու տարբեր խումբերու ձեւանալուն պատճառ եղած են: Անոնցմէ «նախաձեռնող խումբ»ին ղեկավարներէն վարչութեան անդամ Ա. Բուռնազեան ըսած է թէ տարակարծութեան հիմնական պատճառը քաղաքական մօտեցումներու տարբերութեան մէջ է. համագումարին ընդունուած բանաձեւով ԱԺՄ-ը պէտք է ո՛չ իշխանամէտ, ո՛չ ալ ընդդիմադիր քաղաքականութիւն վարէ. այսինքն՝ իշխանութեան գործակցի երբ ան իր սկզբունքներուն ուղղութեամբ շարժի, հակառակ պարագային պայքարի իր մօտեցումներուն համար: Բուռնազեան չէշտած է թէ պէտք չէ նախապէս ամէն գնով ընդդիմութեան սկզբունք ճշդուի: Այս տեսակէտը կը բաժնէ նաեւ ԱԺՄ-ի նախագահ Վազգէն Մանուկեանը:

⁂

ԼՂՀ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ապահովութեան Խորհուրդին Յուլիս 26-ի նիստին նախագահ Ա. Ղուկասեան յայտարարած է որ ասկէ ետք Խորհուրդը աշխատութեան աւելի աշխոյժ ոճ կ'որդեգրէ, պատասխանատուութեան իր բաժինը ստանձնելով երկրին առջեւ ծառացած խնդիրներուն լուծումին մէջ: Խորհուրդը քննարկած է գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ արմատական փոփոխութիւններու ծրագիրը որուն նպատակն է ագարակներու աւելի ճիշդ շահագործումը, անհատական տնտեսութիւններու հզօրացումը, եւ այլն: Նախագահը նաեւ Խորհուրդի անդամներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է ճամբաներու վրայ վերջերս արձանագրուած պատահարներուն վրայ: Իրաւապահ մարմիններուն յանձնարարուած է հսկողութիւնը խստացնել եւ պատասխանատուութեան կանչել բոլոր յանցաւորները, անկախ՝ անոնց դիրքէն եւ պաշտօնէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՃԵՆՈՎԱՅԷՆ ԵՏՔ

Փարիզի մէջ, 1500 հոգի հաւաքուած էին Յուլիս 26-ին եւ տողանցեցին Մոնփարնասէն մինչեւ դը Վառէն, ուր կը գտնուի Իտալիոյ դեսպանատունը, բողոքելու համար Ճենովայի ոստիկանութեան բրտութեան դէմ: Պէտք է ըսել, որ ամէն կողմ կը ծաւալին նմանօրինակ ցոյցեր եւ ղեկավարները, մանաւանդ Պէրլուսքոնի կրնան ուրախանալ որ օգոստոսեան արձակուրդները պիտի նպաստեն իրենց, որ շարժումները հանդարտին, գոնէ առժամապէս: Ճենովայի արդարադատութիւնը զանազան քննութիւններ բացած է: Առաջինը կը վերաբերի այդ բիրտ խուժումին զոր ոստիկանութիւնը ըրած է Յուլիս 21-էն 22-ի լուսնալիք գիշերը Ճէնոա Սոսիալ Ֆորումի կեդրոնատեղին, խոշտանգելով 90 պատանիներ: Երկրորդին նպատակն է լուսաբանել երկօրեայ բախումներու պարագաները: Երրորդը կը վերաբերի այն երիտասարդներուն, որոնք ձերբակալուած են Ճենովայի շուրջ եւ որոնց համար կասկած կայ որ Պլէք Պլոքի ինքնավար խումբերուն կը պատկանին: Յուլիս 27-ին, դեռ 221 հոգի բանտն էին: Ընդհանուր ձեւով 281 հոգի ձերբակալուած էին եւ հարցաքննուած: Անոնց մէջ՝ 46 Գերմանացիներ, 18 Սպանացիներ, եօթը Զուիցերիացիներ, 6 Անգլիացիներ, վեց Ֆրանսացիներ եւ հինգ Ծուէտացիներ: Շատեր ազատ ձգուած են:

⁂

Իտալիոյ քաղաքական շրջանակները խորապէս ցնցուած են եւ կեդրոն ձախն ալ նեղ կացութեան մատնուած: Արդարեւ, երբ, երեսփոխանական ժողովին մէջ Ներքին նախարար Գլաուտիօ Սքայոլա, Յուլիս 23-ին հրաւիրած է երեսփոխանները, որ ծափահարեն ապահովութեան ուժերը, պարզ եղած է որ Ճենովա անցած դարձածը բարդութիւններ պիտի ստեղծէ ընդդիմութեան համար, որ Ներքին նախարարին հրաժարումը կը պահանջէր, բայց, չուզեր նաեւ ոստիկանութեան թշնամին դառնալ: Հեռատեսիլը ցոյց տուած է կեռիլլայի սարսափելի նկարներ: Պատասխանելով «Մոնտ»ի հարցումներուն, Ֆրանչիսքօ Ռութէլլի, ընդդիմութեան պարագլուխը, աւելի կը գտնէ Պէրլուսքոնիի կառավարութեան դիրքը: Ան կ'ըսէ, կառավարութիւնը տկարութեամբ վարուեցաւ թալանողներուն, կոպիտներուն հետ, չկարենալով զատել անոնց բրտութիւնները եւ ընդհակառակն բրտութեամբ վարուեցաւ միւսներուն, անմեղներուն հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին գործերու նախարարէն ետք որուն հանդիպումի փափաքը մերժած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը, Պաշտպանութեան նախարարն ալ թրքական սպայակոյտէն մերժումի արժանացած է: Ան չէ հրաւիրուած Սեպտեմբեր 27 – 30-ին Անգարա նախատեսուած պաշտպանութեան միջազգային ճարտարարուեստի տօնավաճառին. եւ մասնակցութեան ուղղութեամբ Ա. Ռիշարի փափաքին Անգարա, ըստ Թուրք մամուլին, դիւանագիտական լեզուով ժխտական պատասխան տուած է: Երկու մերժումները Թուրք մամուլը կը բացատրէ Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին հակազդեցութեան բնոյթով:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ծայր աստիճան մտահոգուած է Կասպից ծովուն քարիւղին առնչուած Իրանեւատրպէյճանական հակամարտութենէն: Ամերիկեան կառավարութեան բանբերը ըսած է թէ միջադէպը կրնայ ծանրակշիռ բնոյթ ստանալ, մինչ Կասպից ծովը եզերող երկիրներու պատկանող հատուածները կը ճշդուին: Ուաշինկթըն մաղթած է որ հարցը հաշտարար լուծումի մը յանգի, խուսափելով դիրք գրաւելէ կողմերէն մէկուն կամ միւսին քով:

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ շուրջ խօսակցութիւնները վերսկսած են Յուլիս 26-ին, Մեծն – Բրիտանիոյ եւ Սպանիոյ Արտաքին նախարարութիւններու միջեւ: Զորս տարիներու ընդհատումէ ետք, որոշած են գլխաւոր գտնել աշնան: Ճիպրալթար Մեծն – Բրիտանիոյ տրուած է 1713-ին Ութրեխթի դաշնագրով եւ կը պահանջուի Մատրիտի կողմէ:

ՊԱՍՔ անջատողական ԷԹԱ կազմակերպութիւնը, Յունիս 26-ին յայտարարեց թէ Մարտէն Յուլիսի ընթացքին, գործած է 15 ոճրափորձեր Սպանիոյ մէջ (հինգը՝ սպանութիւններ):

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՆԿՐԷՍԸ, Յուլիս 26-ին, հինգ տարուան համար երկարաձգեց օրէնքը որ պատժամիջոցներ կը նախատեսէ այն օտար ընկերութիւններուն համար, որոնք ներդրում կ'ընեն Իրանի եւ Լիբիոյ քարիւղի եւ կազի դաշտերուն մէջ: Անցեալին, այս օրէնքը ծանօթ էր Ամաթոյի օրէնք անունով, Ուաշինկթըն այդ երկու երկիրները ահաբեկչութեան նեցուկ համարելով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ եւ Իրաքի միջեւ սահմանային երկրորդ դուռ մը կը բացուի: Որոշումը տրուած է Իրաքի քարիւղի հարցերու նախարարին Անգարա այցին ընթացքին: Որոշումը արդիւնք է երկու երկիրներուն միջեւ առեւտուրի ծաւալները ընդլայնելու երկկողմանի տրամադրութեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ եօրեայ այցելութիւն մը կատարեց պալթեան երկիրները, սկսելով Լիթուանիայէն, որու հետ վերջ դաւ առկախ հարց մը, որ տարիներէ ի վեր կը թունաւորէր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Հարցը կը վերաբերէր լիթուանական ներկայացուցչութեան Փարիզի շէնքին սեփականութեան իրաւունքներուն: Ան նախ Սովետներու, ապա Ռուսերու կողմէ գրաւուած էր եւ Լիթուանիա չէր կրնայ տիրանալ: Ի վերջոյ, Ֆրանսա որոշեց համապատասխան գումար մը վճարել, քանի մը տարիներու երկայնքին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ «աւազակներու թագուհի»ին դիակիզումը բուռն բախումներու պատճառ եղած է Յուլիս 26-ին, ոստիկանութեան և ցուցարարներու միջև: Մէկ մեռեալ եւ 30 վիրաւոր կայ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, Եւրօպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն յայտարարեց որ «անշուշտ, դաւ մը կայ Շիրաքի դէմ եւ օր մը հարկ պիտի ըլլայ երեւան հանել այդ արշաւին ցանցերը»: Ձախը, կ'ըսէ, որոշած է արշաւ մը տանիլ Հանրապետութեան Նախագահին անձին դէմ, վնասել անոր արժանաւորութեան եւ պատւին, որովհետեւ չի կրնար ինքզինք պաշտպանել: Միւս կողմէ, ձախն ալ վախ ունի որ Շիրաքի «գոհի վերածումը» ի վերջոյ վնասէ իրեն: Այդ մտավախութեամբ, Ժոսփէն չարտայայտուիր հարցին մասին եւ կը թելադրէ որ արդարութեան ձրգ-ւի, ինչ որ պիտի ընէ, լռութեան մէջ:

ԲՐԻՏԱՆԱՅԻ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Հարոլտ Փինթէր միացած է անոնց, որոնք կը պահանջեն Միլոսեւիչի ազատ արձակումը: Նիւ-Եորքի մէջ, ուր կը ներկայացուին իր գործերը, յայտարարած է որ Միլոսեւիչի բանտարկութիւնը եւ դատավարութիւնը դէմ են միջազգային եւ եւրոպական իրաւունքներուն: Զուրանար որ Միլոսեւիչ «անխնայ եւ վայրագ» եղած է, բայց, կը գտնէ որ Արեւմտեաններ «ընտրովի բարոյական» մը կը ցուցաբերեն, իրենք «որոնց հազարաւոր ռումբերը մանուկներ սպաննեցին»: Ըստ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՐԳՈՄ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՄԵԿՆԱԾ

Ինչպէս ծանուցուած էր, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքները Էջմիածին պիտի մեկնէին գլուխ – գլխի հանդիպում ունենալու համար Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին հետ: Այդ հանդիպումին համար որոշուած է Յուլիս 27-ի Թուականը. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Բիւրականի կաթողիկոսական ամարանոցին մէջ:

Էջմիածին մեկնելու համար Պոլիս գացած է Թորգոմ պատրիարք Յուլիս 25ին: Գնալէն նաւամատոյցը զինքը դիմաւորած է Մեսրոպ պատրիարքը եւ ուրախութիւն յայտնած հիւրընկալելով Հայաստանեայց Եկեղեցիին ամէնէն վաստակաշատ ու երէց պատրիարքը: Կարճ արարողութենէ մը ետք երկու պատրիարքները կ'երթան պատրիարքական ամարանոցին մէջ խորհրդակցական աշխատանք կատարած են: Յաջորդ օրը երկու պատրիարքները Ցիւրիխի վրայով մեկնած են Երեւան:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՏՈՒԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Թուրքիա անցեալ տարեվերջէն ի վեր դրամատնային սնանկութեան մը պատճառած տնտեսական – դրամական ծանրակշիռ տագնապ մը կ՚ապրի։ Սնանկութեան բացը 20 – 40 միլիառ տոլար կը նկատուի, ինչ որ վեր է երկրին դարմանի բոլոր միջոցներէն։ Ատոր վրայ եթէ աւելցուի բանտերու մէջ ծաւալած ապստամբութեան, հացադուլներու պարագան, դժուար չէ տեսնել որ հանրապետութիւնը մօտ ութսունամեայ իր գոյութեան ամէնէն սաստիկ փոթորիկներէն մէկուն ենթակայ է։

«Մոնտ»ի լրագրողներէն Մարի Ժեկօ «Փոլիթիք Էնթէրնասիոնալ»ի ամառուան (92) թիւին մէջ ստորագրած ծաւալուն գրութեամբ, ստեղծուած այս կացութեան պատճառները, զարգացման փուլերը կը պրպտէ։ Առաջին ուշագրաւը կ՚ըլլայ քաղաքական համակարգին խարխլուն վիճակը։ Ներկայի տագնապը ամէն բանէ աւելի հետեւանքն է քաղաքական ղեկավար դասուն անճեռնհաս, անպատասխանատու եւ այլասերած բնոյթին. ան փոխանակ երկրին համար քաղաքական լուրջ ծրագիր մը պատրաստելու, զբաղած է իրեն եւ իրեն զօրավիգ թալանողներու դասակարգին համար եկամուտի աղբիւր հայթայթելով։ Այդ դասակարգը 80–ական թուականներուն յայտնուած է իշխանութեան լուրջ համաձայնութեամբ, իրագործելու համար Թրքական հանրապետութեան պատմութեան մեծագոյն թալանը։

Տագնապին դարման գտնելու պարտականութիւնը յանձնուեցաւ տնտեսութեան նոր նշանակուած նախարար Ք. Տէրվիշի որ Համաշխարհային դրամատան մէջ քսան տարուան փորձառութեան տէր է։ Գրեթէ հրաշքներ կը սպասուէին անկէ որ Համաշխարհային դրամատան պահանջներուն ու երկրին ղեկավարութեան անուղղայ ընթացքին միջեւ, այնպէս կը թուի թէ գործելու շատ լայն դաշտ մը չունի։

Դրամատուներու սնանկութեան գլխաւոր պատճառը անոնց դրամագլուխներուն անխնայ իւրացումն է, յաճախ ղեկավարութեան մօտիկ դէմքերու կողմէ. այդպէս եղած է օրինակ պարագան «Էկէպանք»ին որուն մեծաւորը նախկին նախագահ Ս. Տէմիրէլի եղբօրորդին էր։ Ան նոյնիսկ գաղտնի սարքերով լուսանկարուած էր մինչ դրամատան արկղերը կը պարպէր...։ Ներկայիս բանտն է իր կողմէ նպաստաւորուած ուրիշ երեւելի դէմքերու հետ։ Անոնց ցոյց տրուած լայնախոհութիւնը այնքան զայրացուցած է Թուրքիոյ չորս մեծագոյն գործատէրերը որ անոնք սպառնացած են այլեւս տուրք չվճարել, եթէ կացութեան վերջ չտրուի։

Դրամատուներու թղթածրարին վրայ աւելցած է ուրիշ գայթակղութիւն մը որ ներկայի համախոհական կառավարութեան երեք բաղկացուցիչներէն Մայր Հայրենիք կուսակցութեան ղեկավար, նախկին վարչապետ Մ. Եըլմազը ուղղակի խնդրոյ առարկայ կ՚ընէ. հարցը կը վերաբերի ուժանիւթի պայմանագրերէ կաշառքի խոշոր պատառներ առնելու. խումբ մը պատասխանատուներ արդէն բանտն են այսօր։

80–ական թուականներուն սկսած են իշխանութիւն – մաֆիա կապերը, իսկ 90–ական թուականներուն ձեռնարկուած սեփականաշնորհումները լայն առիթ ընծայած են պետութեան ստացուածքին թալանին։ Ատոր ընթացքին մրցակցութեան պայքարը առաջնորդած է չարագործ խմբակներու հետ գործակցելու, մաքրագործելու համար մրցակիցներ։

Ատոնցմէ մէկն էր Հըզպուլլահներու կազմակերպութիւնը որուն վերագրուեցան 2000 թուականի սկիզբին յայտնաբերուած դիակները։ Քրտական զինեալ կազմակերպութեան՝ ՓՔՔ–ի հետ բախումներու անցեալի տէր այդ կազմակերպութիւնը մասնագիտացած էր գործի մարդոց ու նեղութիւն պատճառող անձնաւորութիւններու առեւանգումներուն, սպանութիւններուն մէջ։ Աւելի քան 20 հազար հոգինոց այդ կազմակերպութիւնը կազմալուծուեցաւ եւ շատեր բանտարկուեցան։

1996–ին պատահած արկած մը պատճառ եղաւ պետութեան եւ մաֆիային կապերը բացայայտելու երբ ազգայնամոլ նշանաւոր Ա. Չաթլըի դիակը գտնուեցաւ նոյն կառքին մէջ, Պոլսոյ ապահովութեան բաժնին փոխ – տնօրէնին դիակին քով։ Կառքին մէջ նաեւ գտնուեցան զէնքեր, կեղծ անձնաթուղթեր, եւ այլն։ Շրջանի վարչապետ Թ. Չիլլէր Չաթլըի յուղարկաւորութեան գովասանքով արտայայտուեցաւ անոր մասին, ըսելով որ յանուն պետութեան սպաննողները նոյնքան մեծարելի են, որքան անոնք որոնք պետութեան համար կը զոհուին։ Այդ արտայայտութիւնը յաւելեալ փաստն էր չարագործ – ոճրագործներու պետութեան բարձրագոյն դասէն վայելած հովանաւորութեան։ Ճիշդ է որ հետաքննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, բայց ոչ ոք հետապնդումի առարկայ եղաւ։ Դատապարտուեցաւ միայն շարժավարը այն բեռնակառքին որ բախած էր հովանաւորեալ գողերու ինքնաշարժին։

Ատոր քով շատ ծաղկուն վիճակի մէջ էր թմրեցուցիչի մշակումը արեւելեան շրջաններու գաղտնի անկիւններուն մէջ։ Քրտական պատերազմը լաւ առիթ եղաւ ատոր եւ Թուրքիա որ անցքի դուռ էր, եղաւ արտադրող – արտածող երկիր մը։ 1997–ին ամբողջ աշխարհի մէջ ձեռք առնուած թմրեցուցիչին 22%–ը գրաւուած էր Թուրքիոյ մէջ։

Երկրին մէջ ուշագրաւ է զինուորական մարզին տիրապետութիւնը. 1960–ի, 1971–ի պետական հարուածները եկած են այդ նոյն մարզէն։ Այդ «աւանդութիւնը» կու գայ օսմանեան շրջանէն։ Սուլթանները գիտէին որ ենիչէրիները դժգոհելու պարագային իրենց օրերը համրուած են։ Կարելի չէ ըսել որ հանրապետութեան անցքով շատ բան փոխուած է։ Բանակին ներկայութիւնը զգալի է բազմաթիւ մարզերու մէջ, ինչպէս համալսարանի շրջանակը, հեռատեսիլ – ձայնասփիւռը, եւ այլն։ Բանակը քաղաքականութեան ալ հակակշռողն է Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդին կազմին մէջ գործակցելով իշխանութեան հետ. եւ թէեւ այդ խորհուրդը «խորհրդակցական» կ՚որակուի, սակայն անոր կառավարութեան ըրած թելադրանքները «առաջնային» են, ինչպէս սահմանած է 1986–ի պետական հարուածէն ետք զօրավարներու պատրաստած Սահմանադրութիւնը։ Այդ Խորհուրդն է որ կ՚որոշէ արտաքին քաղաքականութեան մայր գիծերը եւ սանձերը կը քաշէ երբ հարկաւոր տեսնէ։

Այդ Խորհուրդին յանձնարարութեամբ է որ քաղաքական կեանքէն առնուեցաւ կրօնամէտ «Բարօրութիւն» կուսակցութեան ղեկավար Ն. Էրպաքանը, հակառակ որ կուսակցութիւնը վերջին երկու ընտրութեան յաղթականն էր։

Ազգային մեծ դատերը, ինչպէս՝ քըրտականը, հայկականը, կիպրականը, բանակը եւ անոր դերը պետութեան կամ Աթաթիւրքի պաշտամունքին մէջ, անշրջանցելի կորիզը կը կազմեն պարտադիր համաձայնութեան եւ այդ թաբուներուն դէմ ամէն ոտնձգութիւն խստիւ պատժելի է։

Այսուհանդերձ, կարելի չէ եղած պայթումին առաջքը առնել։ Վերջերս բանտերու ըմբոստութիւնները պատճառ եղան որ ընկերութիւնը տեղեակ ըլլայ այդ կառոյցներուն ներքին կեանքին ուր ծայրայեղ ձախակողմեան յանցաւորներ կըրնային ատրճանակ կրել, առձեռն հեռաձայն գործածել, ժողովներ կազմակերպել, իսկ մաֆիային բանտարկեալները կը վայելէին յաւելեալ առաւելութիւններ. անոնք կրնային նաեւ հանրակիններ հրաւիրել բանտ, ոճիրներ հրահանգել։

Հակասութիւններու երկիր է Թուրքիան ուր մամուլին վայելած ազատութեան քով կան իրենց գաղափարներուն համար դատապարտուած մտաւորականներ։ Քաղաքական դասը կը վայելէ անպատժելիութեան բարիքները, մինչ յաճախ յանուն քեմալական սկզբունքներու, ինչպէս՝ հողային ամբողջականութիւն, աշխարհականութիւն, կը խորանայ իշխանութիւն – մաֆիա կապը։

Այդ սկզբունքներուն սիրոյն, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ, 80–ական թուականներուն զարկ տրուած է կրօնամէտ հոսանքներու։ Գուրանական ուսուցումի հինգ հազար դպրոց բացուած է, կրօնքի դասերը պարտաւորիչ դարձած։ Միւս կողմէ իսլամական – ազգայնական համադրութիւնը որուն ձգտած է նախկին նախագահներէն Թ. Էօզալ, առանց ուրանալու քեմալականութիւնը, չէ յաջողած արմատ արձակել։ Միայն ծառայած է քաղաքական դէմքերու կողմէ կրօնքին շահարկումին։

Այսօր Թուրք ընկերութեան լայն շերտ մը գիտակից է թէ երկիրը իսկական հըրապարակայնութեան մը կարօտ է։ Այդ ուղղութեամբ բաւական լուրջ յոյսեր ներշնչելէ ետք ներկայի Հանրապետութեան նախագահը որոշ յուսախաբութիւն մը պատճառած է իր յամառ լռութեամբ։ Ատիկա ըսել կու տայ որ զինուորականներու ընթացքէն շատ բան կախում ունի երկրին ապագայ հեռանկարին մէջ։ Հոն կարեւոր տեղ ունի Եւրոպայի անդամակցութիւնը, բայց Անգարա ոչ մէկ լուրջ քայլ առած է Բրիւսէլի սպասումներուն ուղղութեամբ. ոչ յարգուած են փոքրամասնութիւններու իրաւունքները, ոչ մահապատիժը ջնջուած է, կամ զինուորականներու դերը պակսած քաղաքական կեանքէն։ Միայն 1999 Յունիսին Թուրքիա ընդունած է Պետական ապահովութեան ատեաններէն հանել զինուորական դատաւորները։

Բուռն պայքարի նիւթ եղած է տեղական բարբառներ, այլ լեզուներ ազատօրէն գործածելու հարցը։ Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ համար ցանկալի անդամակցութիւնը վստահաբար բաւական երկար ժամանակ պիտի առնէ։ Ան թեկնածու միակ երկիրն է որուն համար անդամակցութեան որոշ թուական ճշդուած չէ։ Կայ կիպրական հարցը որ վճռական դեր պիտի ունենայ այդ անդամակցութեան համար, բայց հոն ալ դիւրին լուծում մը հաւանական չի թուիր։

Յստակ է որ ներկայի տագնապը շատ յոյս չի ձգեր զինուորականները քաղաքական բեմէն հեռացած տեսնելու։ Արդէն բանակը բնաւ մտահոգ չերեւիր Բրիւսէլի սպասումներուն պատասխանելու։ ՕԹԱՆի անդամակցութիւնը եւ ԱՄՆ–ու զինակցութիւնը իրեն համար բուն հիմնականն է։

Յատկապէս 1996–ին Իսրայէլի հետ ստորագրած զինուորական համաձայնութեամբ Թուրքիա շրջանին մէջ Միացեալ – Նահանգներու քաղաքականութեան գլխաւոր նեցուկը դարձած է։ Ուաշինկթըն հոն խարիսխներու պէտք ունի Իրաքի դէմ գործողութիւններուն, կամ Բաքուի քարիւղը Ճէյհանի նաւահանգիստը հասցնելու ծրագիրներուն համար, որպէսզի հակակշռէ շրջանին մէջ ռուսական հեռանկարները։ Ատոնց համար պայման է երկրին կայունութիւնը։ Մինչդեռ, վերոնշեալ բոլոր ազդակները այդ ուղղութեամբ լուրջ հարցականներ կը թելադրեն։ Եւ սխալ չէ եզրակացութիւնը թէ անհրաժեշտ բարեփոխումները չկատարելու պարագային միջազգային հիմնարկներու բոլոր օժանդակութիւնները մեծ բան պիտի չկարենան փոխել։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՄՕՐԻՍ ԻՇԽԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ. ՄԱՐԿՈՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Հոլանտայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ կնքուած դաշնագիրի պայմաններէն մէկն ալ այն էր, որ երկու պետութիւնները փոխադարձաբար կրօնական ազատութիւնը կ՚երաշխաւորէին։ Այս իրողութենէն քաջալերուելով՝ Հոլանտայի հետ առեւտրական կապեր հաստատեցին նաեւ իսլամներ։

Այս ժամանակ կաթողիկէ – բողոքական պայքարներու պատճառով արիւնահեղ կռիւներ կը մղուէին Եւրոպայի ամբողջ տարածքին. Հոլանտա, որ բողոքական դարձած էր, արդէն հաստատած էր, որ կաթողիկէ դաւանանքի պատկանող հոգեւորականները առանց կառավարութեան յատուկ արտօնութեան չէին կրնար Հոլանտա մուտք գործել։ Սակայն հոլանտական կառավարութիւնը յստակ գաղափար չունէր հայ եկեղեցւոյ մասին. Հոլանտացիք կը կարծէին, որ Ամսթերտամ բնակող Հայերը կաթողիկէ են, բայց այնպիսի կաթողիկէ, որ Հռոմէն կախեալ չեն։ Այս հիմամբ ալ Հայերը իրաւունք ստացան պաշտօրէն քահանայ բերելու իրենց համար։

Կառավարութեան արտօնութենէն քաջալերուած՝ Ամսթերտամի Հայերը դիմում կատարեցին, որուն իբրեւ պատասխան որոշուեցաւ Տէր Մարկոս քահանայ Աբրահամեանը Հոլանտա ղրկել։ Նոյն օրերու Հոլանտա հաստատուած Յոյները եւս դիմում կատարեցին եւ իրենց կարգին իրաւունք ստացան քահանայ բերել տալու։ Հոլանտական կառավարութիւնը 1018 Օգոստոս 28–ի որոշումով տասնական ֆլորին յատկացուց հայ եւ յոյն համայնքներուն՝ իբրեւ ճանապարհածախք իրենց քահանաները բերել տալու համար։ Այսպէսով Տէր Մարկոս քահանան եւ յոյն Կոստանդինոս քահանան Հոլանտա հասան։

Կրօնական ազատութիւն ստանալէ ետք Հայերը նաեւ Ամսթերտամի քաղաքացիութիւն ստացան, որուն շնորհիւ ալ շատ իրաւունքներ եւ առաւելութիւններ ստացան։ Նշենք, որ նոյն ժամանակ մեծ թիւով Հրեաներ կը բնակէին Ամսթերտամի մէջ, բայց տեղական իշխանութիւնները մերժեցին նոյն իրաւունքները շնորհել անոնց։

Հայեր այս ժամանակ տակաւին եկեղեցի չունէին Ամսթերտամի մէջ եւ հաւանաբար տուներու մէջ արարողութիւններ կը կատարէին։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ ԵՒ ՍՊԱՆԻՈՅ ԴԷՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄ. ԶՄԻՒՌՆԻԱՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Քանի մը տարուան խաղաղութենէ ետք Հոլանտայի քաղաքական իրավիճակը խանգարուեցաւ. ծայր առին դաւանական սուր հակադրութիւններ, որոնք աւելի հրահրուեցան ազնուական տուներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող մրցակցութիւններուն պատճառով։ Մրցակցութիւնը սուր բնոյթ ստացաւ մանաւանդ Մօրիս իշխանի եւ Եոհան վան Օլտենպարնըվըլթի միջեւ։ Այս ընտանիքը Հոլանտա նահանգին ամենէն հզօր ուժերէն էր, շատ մեծ հեղինակութիւն ունէր եւ ամէն գնով կ՚աշխատէր պահել իր իրաւունքները, մինչդեռ Մօրիս իշխան ամէն գնով կ՚ուզէր իր գերիշխանութեան տակ պահել Ամսթերտամը եւ Զելանտան։

Հոլանտայի բողոքական բարեկարգեալ եկեղեցին տարիներէ ի վեր հակամարտ խմբակցութիւններու բաժնուած էր, երբ իր աստուածաբան հովիւներէն Ժաքոբ Արմենիուս (1560 – 1609) եւ Ֆրանսիսքուս Կոմարուս (1563 – 1641) դաւանական վէճերու պատճառով եկեղեցին երկուքի բաժնած էին. Կոմարուս կալվինական ուղղափառ ուսմունքը կ՚ուզէր պահպանել, մինչդեռ Արմենիուս ընդդիմացած էր կալվինական ուղղափառ դաւանանքին եւ ուրոյն դաւանանք մը հաստատած էր, որ այնուհետեւ իր անունով ճանչցուեցաւ (Նշենք, որ ուղղադաւան կալվինականները մեծամասնութիւն մնացին, իսկ արմենիանականութենէն յետագային Անգլիոյ

մէջ ծնունդ առաւ մեթոտական եկեղեցին, որ ներկայիս բաւական ուժեղ է Միաց-եալ - Նահանգներու մէջ. անկէ ճիւղաւորուած է նաեւ ունիթօրական եկեղեցին): Այս ժամանակ Հոլանտա ապաստան գտած էին նաեւ հարաւային գերմանական իշխանութիւններէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն եւ կաթողիկէ այլ երկիրներէ հալածական բողոքականներ. բաւական ուժեղ էին մանաւանդ կրկնամկրտչականները (իրենց հետեւորդները կրկին անգամ կը մկրտէին), որոնք Ամսթերտամի մէջ կազմաւորուեցան իբրեւ մկրտչական եկեղեցի եւ մեծ զանգուածներով Ամերիկա գաղթեցին (ուր զանազան ճիւղերու բաժնուեցան):

Բողոքական խմբաւորումներուն միջեւ հակադրութիւնները սրելով՝ բախումներ տեղի առին, որոնք 1617-ին սաստկացան. իւրաքանչիւր խմբաւորում իր շրջանները եւ եկեղեցական համայնքները հաստատած էր եւ, մանաւանդ մկրտչականները, գրեթէ առանձին համայնքներուն նըկանողութեամբ, համայնական կեանքի պայմաններ ստեղծած էին: Մօրիս իշխան, իբրեւ կալվինականութեան առաջնորդ, կարգ ու կանոնը վերահաստատելու համար զօրք իջեցուց Հոլանտա եւ Ութրէխթ նահանգներուն մէջ, եւ 1617 Սեպտեմբեր 28 – 29-ին քալեց դէպի Ցիլ՝ հարաւային Հոլանտա: Մինչեւ 1618-ի ամառը շարունակուող զինուորական գործողութիւններուն շնորհիւ Մօրիս իշխան իր հակակշիռը ամրապնդեց տեղական իշխանութիւններուն մէջ, այդպէսով կանխարգիլելով ներքին քաղաքացիական պատերազմ մը: Այնուհետեւ կը մնար Եոհան վան Օլտենպարնեվէլթը հրապարակէն վերցնել: 1618 Օգոստոս 29-ին Օլտենպարնեվէլթ ձերբակալուեցաւ եւ արգելափակուեցաւ Ռոթերտամի մէջ, իսկ 1619 Մայիս 13-ին գլխատուեցաւ Լա Հէյի մօտակայ Պիննենհոֆի մէջ:

Այնուհետեւ Մօրիս, կալվինականներուն միացած, կազմեց Օրանժեան կուսակցութիւնը եւ իշխանութեան բոլոր լծակները իր հետեւորդներուն յանձնեց:

Մօրիս իշխանի հիմնական նպատակն էր միաւորել հոլանտական եւ ֆլաման բոլոր երկրամասերը եւ վերջ տալ սպանական գերիշխանութեան. այս հիմամբ ալ ան 1621-ին վերջ տուաւ Սպանիոյ հետ խաղաղութեան եւ պատերազմի ձեռնարկեց Սպանիոյ դէմ. կռիւները ընթացան փոփոխակի յաջողութիւններով, բայց երբ Պրետայի մեծ ամրոցը 1625-ի տարեսկիզբին Սպանացիներուն ձեռքը անցաւ, Մօրիս իշխանին դիրքը վտանգուեցաւ, որմէ ետք շատ չանցած ան հիւանդացաւ եւ մահացաւ 1625 Ապրիլ 23-ին, լեարդի հիւանդութենէ:

Այս նոյն օրերուն Հոլանտայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ բուռն վէճեր ծայր առին, երբ Օսմանցիք սկսան խուզարկել հոլանտական նաւերը. Հոլանտացիք իրենց կարգին արգիլեցին Թուրքիայէն եւ Պարսկաստանէն ապրանքներու ներածումը. այս պատճառով ալ Հոլանտայի հետ առեւտուր ընող զմիւռնիացի հայ առեւտրականներէն շատեր Հոլանտա փոխադրուեցան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՔԱՂՑՐ, ՔԻՉ ՄԸ ԼԵՂԻ

«ԲԱԶՈՒՄ ԱՂՄՈ՞ՒԿ...»

– Աննախընթաց էր այս Ապրիլ 24-ը, չէ՞:

– Ի՞նչ իմաստով:

– Երկու կաթողիկոսներով, հազարաւոր ուխտաւորներով դէպի Տէր Զօր ուխտագնացութեամբ:

– Այո՛, աննախընթաց էր: Ցետո՞յ...:

– Ի՞նչ յետոյ:

– 86 տարիներէ ի վեր մին միւսը գերազանցող ոգահանդէսներ ու յուշահանդէսներ կը կազմակերպենք:

– Այո՛:

– Մին միւսը գերազանցող բանախօսներ ու պատգամաւորներ բեմ կը բարձրացնենք:

– Այո:

– Մին միւսը գերազանցող յօդուածներով ու գրութիւններով կ՚ողողենք մամուլը:

– Այո:

– Մին միւսը գերազանցող, զանազան լեզուներով, Հայ Դատին նուիրուած գիրքեր կը հրատարակենք:

– Է այո, յետո՞յ, գէ՞շ բան է եղածը:

– Ոչ, գէշ բան չէ: Պարզապէս այս բոլորին դիմաց երբեմն կը տխրիմ:

– Բոլորս ալ կը տխրինք. ասիթը տըխուր է, չէ՞:

– Այդ չէ ըսել ուզածս: Կը տխրիմ ուրիշ պատճառով: Կը տխրիմ ու ակամայ կը մտածեմ՝ արդեօք այս բոլորը «բազում աղմուկ...» չէ՞: Չեմ ուզեր շարունակել եւ ըսել՝ «...վասն ոչինչի», որովհետեւ այդպէս չէ, բայց եւ այնպէս...:

– «Բայց եւ այնպէս...» ի՞նչ:

– Քեզի բան մը ըսեմ, դուն եղբակացուր:

Տարիներու հոլովոյթով ու նոյն բանը կրկնելով հա՛ կրկնելով, ասութիւն մը ըստեղծուեցաւ, որ շատ մտահոգիչ է ու վտանգաւոր: Կարծես կը նշենք, նշելու համար ու շատ չենք մտածեր այլ բաներու մասին:

– Ի՞նչ այլ բաներ:

– Քեզի շատ կենդանի օրինակ մը տամ: Հսկումի կամ սգատօնի մասնակից պատանիներուն ու երիտասարդներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը մարմնով ներկայ է, իսկ մտքով ու հոգիով՝ բացակայ: Մօտեցիր եւ մտիկ ըրէ, թէ ինչի՞ մասին կը խօսին, ի՞նչ կը պատմեն իրարու եւ ի՞նչ տրամադրութեամբ: Կարծես բնաւ կապ չունին օրուան խորհուրդին հետ: Հոն են, որովհետեւ իրենցմէ պահանջուած է որ հոն ըլլան, կամ ալ՝ առ ի հետաքրքրութիւն: Եթէ պաշտօնի վրայ են, կը կատարեն իրենց վստահուած գործը մեքենայօրէն եւ այդքան միայն:

– Զափազանցութիւն չէ՞ ըրածդ:

– Երանի՛: Երանի սխալած ըլլայի: Դեռ կայ աւելի քամնելին, աւելի ցնցիչը, մեղ ուղղակի վինաթափ ընողը...:

– Ի՞նչ է այդ:

– Թրքասիրութեան անհամեմատ աճը: Թրքերէն երգերու ահաւոր տարածումը, անոնց գործածութիւնը, անոնց ըմբոշխնումը մեր երիտասարդութեան կողմէ: Աստուած իմ, լալդ կու գայ, երբ աչքիդ առջեւ կը տեսնես մեր բոլոր հաստատութեանց (ընտանիք, դպրոց, ակումբ...) անզօրութիւնը այս հոսանքը կասեցնելու: Տուներու պատշգամներէն, «օթօ»ներու մէջէն, «քասէթ» վաճառող խանութներէն Թրքերէն երգ կը թափի դուրս ու ոչ ոք աշխատանք կը տանի կասեցնելու: Կրաւորական, մեղսակից լռութիւն մը կայ, անհոգ վերաբերմունք մը կայ, որ շատ աւելի վտանգաւոր է:

Հիմա եթէ այս բոլորին դիմաց «բազում աղմուկ վասն ոչինչի» ըսեմ, մե՞ղք գործած կ՚ըլլամ:

«...»

«Գանձասար» Յուլիս, Հալէպ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԷԿ ԱՐԱՐ
Հայկական թատերկաշար
հատոր Ա. եւ Բ.

խմբագրեց ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

մասնակցութեամբ ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Հրատարակութիւն՝ Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւն

Փարիզ – Երեւան 2001

ՍՎԱԶԻԼԱՆՏ

«ՍԵՒ ԱՅՐԻ»ՆԵՐՈՒ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ափրիկեան այս փոքրիկ երկրին մէջ (Հարաւի Ափրիկէի եւ Մոզամպիքի միջեւ տեղ) այրի կիները հեռու կը պահուին «մահուան շուքը» չտարածելու համար իրենց շրջապատին վրայ: Ներկայիս, սակայն, իշխանութիւնները հրաւիրուած են ջնջելու այրի կիներու հանդէպ խըտրական հին սովորութիւն մը: Արդարեւ, աւանդութիւնը կը պարտադրէ այդ կիներուն սուգի զգեստներ հագնիլ երկու տարի եւ ապրիլ լուսանցքի վրայ: Հանրակառքերու մէջ, պարտաւոր են վերջին նստարաններուն վրայ տեղ գտնել, եկեղեցիներու խորը, «մահուան շուքը» չտարածելու համար ներկաներուն վրայ: Այրի կիները չեն ընդունուիր նաեւ կարգ մը հաւաքոյթներու մէջ, ընդհանուր ձեւով պէտք չէ դուրս ելլեն: Իրենց ամուսնոյն մահուան յաջորդող ամիսը պէտք է փակուած մնան եւ արտօնութիւն ունին միայն լուացարան երթալու: Այդ ժամանակաշրջանին, ամուսնոյն ընտանիքը տէր կը դառնայ անոր ունեցածին, մինչ իրենք եւ զաւակները կ՚ապրին աղքատութեան մէջ:

Այս խտրական սովորութիւնները դատապարտուեցան 70 կիներէ բաղկացած խումբի մը կողմէ, որոնք կը մասնակցէին Առողջապահութեան Նախարարութեան կազմակերպած հաւաքոյթի մը: «Արդիական» կիները չեն կրնար ենթարկուիլ նման պարտադրանքներու, եթէ չեն ուզեր ատել Սվազիլանտի մշակոյթը: Խնդրոյ առարկայ կ՚ըլլան նաեւ սուգի երկու տարուան ժամանակաշրջանը եւ կառավարութեան կը դիմեն որ զայն վերածէ մէկ տարուան: Ըստ իրենց, նման կարգադրութիւն մը չանպատուեր ողբացեալ ամուսիններու յիշատակը: Մանաւանդ որ, այրերու պարագան տարբեր է. անոնք պարտաւոր չեն սուգի զգեստներ կրել, այլ միայն պարտին իրենց գլուխը ածիլել կնոջ թաղումէն ետք: Ներկայիս, Սահմանադրութիւնը պիտի վերաքննուի եւ հանրութիւնը հրաւիրուած է թելադրանքներ ընելու: Ցանձնախումբին աշխատանքներու արդիւնքը ժողովուրդին պիտի ենթարկուի Մսվաթի Գ. թագաւորին կողմէ:

Թ. Ա. Թ.

Թ Ի Ւ 17 Խ Ա Ֆ Ի Է Ն

Ե Ր Ո Ւ Ա Ն Դ Օ Տ Ե Ա Ն

ԳԼՈՒԽ Է.

ՀԵ՞ՏՔ ՄԸ

- Գիտեմ, մեր վրայ այլեւս վստահութիւն չունին:

- Այսօր, – շարունակեց Շահրիկեան, – մէկ քանի Թուրք իթթիհատականներու հետ տեսնուեցայ, պարզապէս սպառնալիք կ՚ընեն: Մանաւանդ Պատրիարքարանի յարաբերութիւնները դեսպանատուններու հետ շատ գէշ ազդեցութիւն կը գործեն իրենց վրայ...

- Բայց տարբեր կերպով չենք կրնար ընել, ստիպուած ենք Եւրոպական պետութիւններու պաշտպանութեան դիմել, քանի որ Թուրքերէն յոյս չկայ... այդ Թուրքերը, մինչեւ այսօր, մեզի խաբեցին եւ ասկէ ետքն ալ պիտի խաբեն:

- Անշուշտ այդպէս է, – դիտել տուաւ Ակնունի, – միայն թէ շատ մեծ խոհեմութեամբ վարուելու ենք, Թուրքերը պէտք չէ, որ մեր ըրածները գիտնան...

Եւ այս առթիւ դարձեալ խօսքը դարձաւ Թիւ 17 խաֆիէին շուրջ:

- Այսօր տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ, – ըսաւ Վահան Փափազեան:

- Ի՞նչ բան, – հարցուց Զարդարեան:

Վահան Փափազեան մանրամասնօրէն պատմեց գլրոցի դէպքը եւ ըսաւ, թէ ինչ պաշտօն յանձնած էր Կարոյի:

- Շատ լաւ ըրեր ես, – ըսաւ Շահրիկեան, – պէտք է այդ մարդուն վրայ լուրջ ուշադրութիւն դարձնել... ես առաջին օրէն չեմ հաւնած այդ մարդուն:

– Ես ալ նմանապէս, – պատասխանեց Փափազեան, – միայն թէ Պատրիարքը եւ Վարչութեան անդամները կը պաշտպանեն զինքը... ըսելով, թէ որեւէ դրական ապացոյց չկայ իրեն դէմ:

– Դրական ապացոյցի ի՞նչ պէտք, – գոչեց Շահրիկեան, – քանի որ կասկած կայ իր մասին, պէտք է հեռացնել զինքը Պատրիարքարանէն...

– Լաւ, ինչո՞ւ դուն այդ պահանջքը չես ըներ իբրեւ Հարստահարութեան յանձնաժողովի անդամ:

– Ես այդ մասին խօսեցայ իմ ընկերներուս հետ և տեսայ, որ շատ համամտութիւն ցոյց չտուին... արդէն Պատրիարքարանը պէտք է արմատէն մաքրագործել:

Խօսակցութիւնը այսպէս երկար ատեն շարունակուեցաւ, մինչեւ որ Կարօ եկաւ իր հետապնդութեան արդիւնքը հաղորդելու:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Վահան Փափազեան զայն տեսածին պէս:

– Կայարանէն ելլելով, – սկսաւ պատմել պատանին, – Գամիկ էֆէնտի ուղղուեցաւ դէպի «Բիւզանդիոն»ի խմբագրատունը, հոն հասնելով՝ վեր ելաւ: Ես դուռէն քիչ մը հեռու սպասեցի: Քանի մը վայրկեան ետքը վար իջաւ, այս անգամ հետը ուրիշ մէկը կար...

– Ո՞վ էր այդ մարդը, – հարցուց Վահան Փափազեան:

– Նախ չկրցայ ճանչնալ, որովհետեւ բաւական հեռու կը գտնուէի իրենցմէ, բայց երբոր մօտեցայ, տեսայ, որ Արշակ Ալպօյաճեանն էր...

– Իր մտերիմ բարեկամն է, – դիտել տուաւ Փափազեան:

– Կամաց – կամաց մօտեցայ իրենց եւ ականջ դրի իրենց խօսքերուն... Ալպօյաճեան պոռալով կը խօսէր, ու իմացայ, որ Թիւ 17 խաֆիէին մասին կը խօսէին...

– Ի՞նչ կը խօսէին, – հարցուց Շահրիկեան հետաքրքիր:

– Ալպօյաճեան կ՚ըսէր, որ այդ խնդիրը նորէն Ազգային Ժողովին մէջ վիճաբանութեան առարկայ պիտի ըլլայ եւ թէ այս անգամ նոր յայտնութիւններու կը սպասուէր, իսկ Գամիկ կ՚ըսէր, թէ խընդիրը վերջացած է, եւ Վարչութիւնը որեւէ եզրակացութեան մը չէ կրցած հասնիլ եւ այս անգամ Ազգային Ժողովին պիտի հաղորդէ իր տեղեկագիրը...

– Այո՛, գիտեմ, – ըսաւ Շահրիկեան, – ճիշդ է Գամիկին ըսածը, Վարչութեան տեղեկագիրը բոլորովին բացասական է, որովհետեւ չէ կրցած որեւէ ապացոյց գտնել կասկածելի համարուած անձերուն մասին:

– Ցետոյ ի՞նչ եղաւ, – հարցուց Վահան Փափազեան՝ խօսքը պատանիին ուղղելով:

– Երբ Պապը Ալիի մօտեցան, Ալպօյաճեան բաժնուեցաւ Գամիկէն, իսկ այս վերջինը ուղղուեցաւ Բ. Դուռ եւ ներս մտաւ: Ես չհամարձակեցայ երթալու ետեւէն եւ դուրսը սպասեցի:

– Զպէտք էր իր օձիքը թողնէիր, – դիտել տուաւ Շահրիկեան:

– Վախցայ, որ ներս մտած ատենս դիտողութիւն կ՚ընեն, – պատասխանեց պատանին:

– Ոչ ոք իրաւունք ունի ներս մտնողներուն դիտողութիւն ընելու:

– Ես երբեք Պապը Ալիէն ներս չեմ մըտած, հետեւաբար չէի գիտեր, թէ մուտքը ազատ էր:

– Ինչ որ է, պատմութիւնդ շարունակէ՛, – ըսաւ Փափազեան:

– Կէս ժամ յետոյ Գամիկ դուրս ելաւ Թուրքի մը հետ: Նորէն կամաց մը մօտեցայ իրենց, բայց այնչափ ցած ձայնով կը խօսէին, որ կարելի չէր իմանալ:

– Հետաքրքիր էր գիտնալ, թէ ի՛նչ կը խօսէին:

– Քանի մը բառեր կրցայ իմանալ, բայց առանց իմաստ մը կարենալ հանելու, – պատասխանեց պատանին, – միայն կ՚երեւար, որ Պատրիարքարանի մասին էր խօսքը, որովհետեւ «փաթրիք» եւ «փաթրիքհանէ» բառերը մէկ քանի անգամ լըսեցի:

– Չկրցա՞ր Թուրքին անունը իմանալ:

– Չէ՛, Գամիկ «պէյ, էֆէնտի» ըսելով կը խօսէր հետը:

– Ինչպէ՞ս մարդ էր:

– Կարճահասակ, գիրուկ, սեւ ու թաւ պեխերով մարդ մըն էր, շատ մաքուր հագուած: Միասին մինչեւ Էմին Էօնիւ գացին, հոն Թուրքը դէպի Պալըք Բազար ուղղուեցաւ, իսկ Գամիկ կամուրջէն անցնելով՝ եկաւ Ղալաթիա եւ Մէհմէտ Ալի փաշա խանը մտաւ: Ես ալ հետեւեցայ իրեն: Հոն գրասենեակ մը մտաւ:

– Որո՞ւն գրասենեակը, – հարցուց Փափազեան, – գոնէ կրցա՞ր հասկնալ:

– Այո՛, հասկցայ:

Եւ պատանին ծանօթ հայ վաճառականի մը անունը տուաւ:

– Հազիւ հինգ վայրկեան մնաց հոն, – շարունակեց Կարօ, – ու դուրս ելլելով՝ կրկին դէպի կամուրջ գնաց: Տեսնելով, որ ժամանակը ուշ էր, այլեւս չհետեւեցայ իրեն:

– Պէտք է ըսել, որ այդ հետապնդումդ որեւէ արդիւնք չէ տուել, – եզրակացուց Շահրիկեան:

– Ինչ որ ըլլայ՝ այդ մարդը միշտ կասկածելի է ինծի համար, – ըսաւ Ռուբէն Զարդարեան, որ մինչեւ այն ատեն լուռ մնացած էր:

– Կասկածը բաւական չէ, փաստ եւ ապացոյցներ հարկաւոր են, եւ ոչինչ կայ, – պատասխանեց Ակնունի:

(Շար. 29)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը՝ Վազգէն իրենց կնոջ եւ մօր՝
ԼԱԼԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ
մահուան 12–րդ տարելիցին ի յիշատակ 2000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

(Շար. Ա. էջէն)

իրեն Գլինթընն է որ պէտք է ամբաստանեալներու աթոռը նստի։

Մ. ՓԱՓՈՆԻ ներումին ի նպաստ դիմում մը եղած է Ժագ Շիրաքի։ Ստորագրողներուն մէջ կան երկու նախկին նախարարապետեր՝ Փ. Մէսմէռ և Ռ. Պառ, նաեւ դիմադրականներ ինչպէս՝ Ժերմէնն Թիյոն, Ռոժէ Սամուէլ–Պլոք, Ժան Ժոտէլ, Լիւսիէն Տիւվալ։ Մ. Փափոն 1998–ին տասը տարուան արգելափակման դատապարտուեցաւ «Մարդկութեան դէմ ոճիրի մեղսակցութեան» ամբաստանութեամբ։ 91 տարեկան, առողջական վիճակը այնպէս է որ վախ կայ յանկարծական մահուան մը, բանտին մէջ, կը շեշտեն դիմումը ստորագրողները։ Դիտել կու տան նաեւ որ յիշուած դէպքերը 60 տարուան անցեալ մը ունին եւ մէկ անձ մը կը կրէ գրաւման շրջանի ճնշումին տակ հանրային պաշտօնէութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը։

ՀՐԵԱՅ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿԷ պատմաբաններու միջազգային յանձնախումբը, երեւան եկած 1999 Հոկտեմբերին Վատիկանի նախաձեռնութեամբ, նամակով մը կարդինալ Վալթէր Գասփերի, նախագահ Հրէութեան հետ յարաբերութեանց պապական յանձնախումբին, կը հաղորդէ որ կը դադրեցնէ իր աշխատանքները։ Կը հաստատէ անկարելիութիւնը աւելի խորացնելու իր հետազօտութիւնները եւ ուղղակի խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Վատիկանի մերժումը Բ. աշխարհամարտի արխիւները բանալու։ Միայն այդ արխիւները կրնան թոյլ տալ ամբողջական եւ հաւաստի ուսումնասիրութիւն մը կատարել ինչ կը վերաբերի Վատիկանի դերին Հրեաներու բնաջնջման մէջ։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Եւրոպական Յանձնախումբը փորձած է Յուլիսի սկիզբը պարտադրել անգլերէնը, իբրեւ աշխատանքի միակ լեզու։ Բնագիր մը, յանուն «պարզացում»ի ուզած է թաղել երեք լեզուներու (անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն) դրութիւնը։ Վետրին եւ Ֆիշէր անմիջապէս հակազդած են եւ արգելք հանդիսացած։

ԱՐՆՕ ԼԱԿԱՐՏԷՐ (Լակարտէր Մետիայի տնօրէն նախագահը) մէկ միլիառ ֆրանքի գնեց անգլիացի Պրանսընի 16 Վիրճին Մեկասթոր վաճառատուները։ 1998էն ի վեր, երբ Ֆրանսա սկսաւ հաստատուիլ, Վիրճին սալերու, գիրքերու իր խանութներով, ամբողջ աշխարհի մը գլուխն անցած է, ՖՆԱՔ–ի ետին։

ՀԱՒԱՆԱՅԻ (Գուպա) մէջ, Յուլիս 26–ին, Ֆիտէլ Գասթրօ գլուխն անցած է հակամերիկեան հսկայ ցոյցի մը (1,2 միլիոն հոգի)։ Երթը կ'ոգեկոչէր Մոնքատայի զօրանոցին Գասթրոյի ապստամբներուն կողմէ յարձակման 48րդ տարեդարձը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ռոզի եւ Յարութ Ալեքսանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Տոքթոր Վիգէն եւ Շնորհիկ Կարապետեանի, եւ զաւակներուն, թժիշկ եւ բարեկամ՝ Կարօ Կարապետեանի մահուան առիթով եւ փոխան ծաղկի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec **l'Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens, chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une **S O I R E E D A N S A N T E**
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec **l'Orchestre «G a ï d z a g' s»**

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
U N E S O I R E E D A N S A N T E
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT
FETE CHAMPETRE
10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ** ● **Danses traditionnelles**
107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
Réservations et renseignements :
au 04.94.19.51.50

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre
GRANDE FETE CHAMPETRE
Animée par l'Orchestre S P I T A K
qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
P r o g r a m m e : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola
Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F
Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

A l'occasion du 1700ème anniversaire
du Baptême de l'Arménie
et de la visite de **JEAN-PAUL II en ARMENIE**
L'EPARCHIE DE SAINTE-CROIX-DE-PARIS organise un

Pèlerinage en Arménie

DU LUNDI 24 SEPTEMBRE AU LUNDI 1er OCTOBRE

Prix par personne : 7.500 F

comprenant :
- le voyage aller-retour Paris-Erevan par Armenian Airlines
- l'hébergement en chambre double à l'Hôtel Erebouni *** d'Erevan
- la pension complete
- la participation aux cérémonies publiques du voyage du Pape
- la visite des lieux saints les plus importants de l'Arménie chrétienne et de quelques sites touristiques.

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 juillet

Réservations et inscriptions :
— **Eparchie** ☎ **01 40 51 11 90**
— **Paroisse de Paris** ☎ **01 44 59 23 50**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 31
MARDI
31 JUILLET
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.221 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.221

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 28/30)

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱԺՄ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ ՉԷ

Ազգային Ժողովի ԱԺՄ խմբակցութիւնը Յուլիս 27-ին նիստ գումարած ու վերջ տուած է Վազգէն Մանուկեանի ղեկավարութեան։ Այս պաշտօնը առժամապէս յանձնուած է խմբակցութեան քարտուղար Սէյրան Աւագեանին։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Յուլիս 27-ի նիստին ամբաստանեալ Կարէն Ցունանեան դիմած է ատեանին որ ինք ու եղբայրը Ազգ. ապահովութեան մեկուսարանէն փոխադրեն Թիւ 1 քննիչ մեկուսարան։ Աւելցուցած է թէ 2000 Յուլիս 18-էն ետք եղբօրը վրայ ճնշումներ գործադրած, իրեն ալ հայհոյած, սպառնալիքներ ըրած են։ Ուզած է նաեւ որ զիրենք փոխադրելու պարագային մենախուցի մէջ չպահեն։ Իրմէ ետք եղբայրը Ն. Ցունանեան դէմ արտայայտուած է ներկայի մեկուսարանէն փոխադրուելու եղբօրը փափաքին։ Միայն ըսած է որ եղբայրը մինակ չպահուի։ Ատեանը մերժած է Կ. Ցունանեանի դիմումը։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Վազգէն Սարգսեանի անունով մկրտուած Ռազմական Հիմնարկը 209 շրջանաւարտ տուած է որոնք լրացուցած են հայկական բանակին շարքերը։ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան յանձնած է վկայականները, նշելով. «Չըկայ աւելի վսեմ զգացողութիւն, քան հայրենիքին արժանապատիւ ծառայելը»։ Հանդիսաւոր արարողութեան ներկայ գտնուած են ԼՂՀ վարչապետը, բանակի սպայական բարձրագոյն կարգը։

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԿԸ ԶՐՈՒՑԵՆ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Գրողներու Միութեան նոր վարչութեան որոշումով ասկէ ետք շաբաթը անգամ մը դեսպան մը պիտի հրաւիրուի անկեղծ զրոյցի ու գործակցութեան հեռանկարներու նպատակով։ Առաջին հրաւիրեալը եղած է Ֆրանսայի դեսպանը Մ. Լըկրա։ Ֆրանսայի հովանաւորութեամբ վերջին տասը տարուան ընթացքին Երեւանի մէջ քանի մը տասնեակ հատորներ հրատարակուած են, զանազան հրատարակչատուներէ։

Մ. Լըկրա որուն երեւանեան պաշտօնավարութիւնը մօտ ատենէն կ'աւարտի, պատասխանած է ներկաներուն հարցումներուն։

ԼՂՀ

ՀԱՅ ԵՒ ԱԶՐՊԷՅՃԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ստեփանակերտի մէջ միջազգային հիմնարկի մը ջանքերով երկօրեայ հանդիպում մը ունեցած են Երեւանի, Ստեփանակերտի եւ Պաքուի մամուլի ակումբները։ Ստեփանակերտի մամուլի ակումբի ղեկավար Գեղամ Պաղտասարեան մեկնաբանելով հանդիպումը ըսած է թէ Ազրպէյճանի ու Ղարաբաղի միջեւ պաշտօնական մակարդակով ուղղակի շփումներու չգոյութեան պայմաններուն մէջ կարեւոր է ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու սկսած երկխօսութիւնը։ Լրագրողները հանդիպում ունեցած են ԼՂՀ քաղաքական ղեկավարութեան ներկայացուցիչներու հետ, այցելած Շուշի։

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ

Ծանօթ է որ վերջերս, նախ գործարարներ, ապա Արտաքին նախարար՝ Հ. Վետրին Անգարա փութացին, սիրաշահելու համար Թուրքիան, որ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումէն ի վեր սուտ քէն մը բռնած էր Ֆրանսայի։

«Ֆիկարօ» (Յուլիս 28) կ'արձագանգէր Վետրինի թափած ջանքերուն, յիշելով որ անցեալ Յունուարին Ֆրանսայի Խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած էր որ կը ճանչնար Հայոց ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութեան շրջանին եւ Թուրքիա «կատղած» դեսպանը ետ կանչած էր եւ պոյքոթի ենթարկած ֆրանսական ձեռնարկութիւնները։ Թուրքիոյ ապրած տնտեսական տագնապը պատճառ եղած է որ Անգարա աւելի իրատես դառնայ, մանաւանդ որ Ֆրանսան անհրաժեշտ նեցուկն է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան իր թեկնածութեան համար։

Նոյն թուականի «Ֆիկարօ-Մակազին»ը կ'անդրադառնայ գործարարներու այցելութեան գլխաւորութեամբ գործատէրերու գործատէր՝ Էրնէսթ-Անթուան Սէյիէռի, որու համար «Թուրքիոյ ապագան պատմականօրէն արձանագրուած է եւրոպական ռազմագիտական հաւասարակշռութեան մէջ»։ Ան, մինչեւ իսկ, գացած է ծաղկեպսակ մը դնելու Աթաթիւրքի շիրիմին, բացատրելով թէ «հաւկիթներու վրայ կը քալենք» ու յիշած է նաեւ զըւիցերական առած մը Ֆրանսայի քաղաքականութեան վերաբերեալ Թուրքիոյ նկատմամբ՝ «Առաջ, կը քալէինք գէշ ուղղութեամբ, հիմա կը նահանջենք լաւ ուղղութեամբ»։

ԻՐԱՆԵՒԱԶՐՊԷՅՃԱՆ ԼԱՐՈՒՄԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

Իրանեւազրպէյճանական լարուած կացութիւնը չեղած ըլլալ կը թուի, քանի որ Իրան զօրք փոխադրած է երկու երկիրներու սահմանին վրայ։ Պատճառը այն է որ հակառակ Թեհրանի զգուշացումներուն, Ազրպէյճան չէ հրաժարած Կասպից ծովուն վիճելի տարածքներուն մէջ ուժանիւթի հետախուզական աշխատանքներէն։ Պաքուի մամուլն ալ սկսած է պատերազմի նիւթը շօշափել։

Արտաքին գործերու փոխ-նախարար Խալաֆով մամուլին ըսած է թէ հակառակ որ Ազրպէյճան ի վիճակի է իր գերիշխանութիւնը պաշտպանելու, կը նախընտրէ քաղաքական ճամբով ու բանակցութիւններով լուծել բոլոր հարցերը։ Պաքու դժգոհ է Արեւմուտքի անտարբերութենէն ալ, քանի որ նոյնիսկ Իրանի թշնամի ԱՄՆ-ը իրանեւազրպէյճանական վէճը որակած են երկու երկրի միջեւ լուծելի խնդիր։

ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ազգային Ժողովրդավարական Դաշինքին հրաւիրած հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Յուլիս 28-ին, հակառակ որ Երեւանի քաղաքապետարանը մերժած է որ ան երեկոյեան տեղի ունենայ, արտօնելով միայն յետմիջօրէին, երբ բնականաբար հեղձուցիչ տաքը նուազագոյնի կ'իջեցնէ արեւուն տակ դուրս ելլողներու թիւը։ Սակայն Դաշինքի նախագահ Արշակ Սադոյեան դատարան դիմելով ապահոված է հարկաւոր արտօնութիւնը։ Հաւաքին նիւթ եղած է Արմէնթէլի պարտադրած վճարումի նոր համակարգին դէմ բողոքը։ «Մենք վճռական ենք, սա մեր երկիրն է, մենք ամէն ինչ կ'անենք եւ կը լուծենք այս Արմէնթէլ կոչուածի հարցը, կը զրկենք նրան մենաշնորհից։ Յետոյ կը լուծենք ուժանիւթի հետ կապուած հարցերը եւ ի վերջոյ կը պայքարենք նրա համար որ երկրում արդար իշխանութիւն լինի» յայտարարած է Ս. Սադոյեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԶԿԻԹՆԵՐՈՒ ՀԱՐԹԱՎԱՅՐԻՆ ՎՐԱՅ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ, 5 ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Բայց ի բաց գրգռութիւն մըն է որու դիմած են ծայրայեղական Իսրայէլացիներ Կիրակի, Յուլիս 29-ին, խորհրդանշական ձեւով հիմնարկէքը կատարելով նոր, երկրորդ տաճարի մը։ 50 հոգինոց խմբակ մըն էր որ ձեռնարկած էր արարողութեան։ Անոնք կը պահանջեն որ մզկիթներու հարթավայրին վրայ վերակառուցուի երկրորդ տաճարը, զոր հռոմէական լեգէոնները քանդած էին 70-ին, Տիտոսի օրով։

Միջադէպերը ծայր տուած են, երբ առաջին քարը կը զետեղուէր խորհրդանշական ձեւով, Պաղեստինցիք անմիջապէս սկսած են քարկոծել, մինչ ոստիկանութիւնը կը հասնէր ցրուելու համար զանոնք։ 30 մահմետականներ եւ 15 իսրայէլացի ոստիկաններ վիրաւորուած են։

Կիրակիէն Երկուշաբթի (Յուլիս 29/30) լուսնալիք գիշերն ալ Իսրայէլացիք օդը հանած են, Նապլուսի մօտ (Այսըրյորդանան) Պաղեստինցիները փոխադրող կառք մը։ Ֆաթահի (Արաֆաթի զինեալ խումբը) հինգ զինուորեալներ սպաննուած են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻ ՀԵՐՄԻՑԷ, Պուշ տիւ Ռոնի (Համայնավար երեսփոխանը մեռաւ 61 տարեկանին խլիրդէ։ Ծնած Գրէթէյ 1940-ին, Հերմիէ, զարգացած, խելացի, իսկական պարագլուխն էր Մարսէյլի համայնավարներուն։ Մեծ դեր խաղացած է նաեւ կուսակցութեան խոր բարեփոխման մէջ։ Մաս կը կազմէր մտաւորական թեւին, կը վարէր Ռեվոլիւսիոնը։ Վերջին շրջանին կը քննադատէր Ռ. Հիւի քաղաքականութիւնը։ Հերմիէ նաեւ մեծ բարեկամ մըն էր Հայերուն եւ Հայ դատին, որուն աշխատանք տարած է ցեղասպանութեան ճանաչման համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ կը շարունակէ անսովոր տօթ մը տիրել, որ պատճառ եղած է նաեւ մթնոլորտի ապականութեան։ Ջերմաստիճանը 28-էն մինչեւ 41 աստիճանի կը հասնի հիւսիսէն հարաւ։ Փարիզի մէջ, Յուլիս 30-ին 32 աստիճանի բարձրացած էր եւ ապականութիւնն ալ մտահոգիչ աստիճանն ալ անցած էր։ Նոյն ապականութեան զոհ էին Պուշ-տիւ-Ռոն (Մարսէյլ), Վառ նահանգները, մինչեւ իսկ Հոնֆլէօրի նման նորմանտական քաղաքը ապականած էր, օզոնի տոկոսը այս բոլոր վայրերուն մէջ շատ բարձր էր։ Դեռ կը նախատեսուի աւելի տաք օր մը Օգոստոս 1-ին, գլխաւորաբար հարաւային շրջանը։ 41 աստիճան պիտի ըլլար օրինակ Գարփանթրայի մէջ։ Կը յանձնարարուի կառք չգործածել, երբ անհրաժեշտ չէ։ Ապականութիւնը կը վնասէ գլխաւորաբար մանուկներուն, տարեցներուն եւ շնչարգելութենէ տառապողներուն։ Փարիզի մէջ, կանաչները կը պահանջեն կառքերու փոխն ի փոխ գործածութիւնը, բայց, այդ փորձն եղած է Յունաստան եւ Իտալիա առանց մեծ արդիւնքի։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ապայակոյտի նախագահը Շ. Մոֆազ միօրեայ պաշտօնական այց մը կատարած է Անգարա։ Հոն հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ սպայակոյտի նախագահին ու Պաշտպանութեան նախարարին հետ, նիւթ առնելով ստրատեգիական ծրագիրներ եւ Միջին-Արեւելքի կացութիւնը։ Մոֆազի այցը կը մեկնաբանուի որպէս նախապատրաստութիւն Իսրայէլի վարչապետ Ա. Շարոնի Անգարա այցին որ ծրագրուած է Օգոստոս 7-ին։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ անկախ հեռատեսիլի հանրածանօթ լրագրող՝ Գէորգի Սանայայի սպանութիւնը, իր տան մէջ, Յուլիս 26ին մեծ յուզում առեղծած է երկրին մէջ։ 26 տարեկան, ամէնօրեայ յայտագիր մը կը ներկայացնէր անկախ կայան՝ Ռուսթավի 2-էն եւ համբաւի տիրացած էր կաշառակերութեան խնդիրներու հրապարակումով։ Յուլիս 27-ին, 1000-ի մօտ Վրացիներ, որոնց մէջ բազմաթիւ լրագրողներ փողոց իջած են փակելով Թիֆլիսի գլխաւոր պողոտան եւ պահանջելով անմիջական քննութիւն մը եւ մարդասպաններու ձերբակալութիւնը։ Ծագած յուզումին ի տես, նախագահ Շեւարնածէ քնջած է արտասահման կատարելիք իր ճամբորդութիւնը։ «Առանց Սահմանի Թղթակիցներու» կազմակերպութիւնը իր վրդովումը արտայայտած է։

ԱՕՄ – ԷՌ ԼԻՊԷՐԹԷ օդանաւային ընկերութեան համար, Գրէթէյի առեւտրական դատարանը վճիռը տուաւ ի նպաստ նախկին օդաչու Ժան-Շարլ Գորպէի ծրագրին։ Ան կը վայելէ դանատական Սէ-Իւ-Պէ-Սէ-ի դրամատան նեցուկը։ 16 ծրագրեր ներկայացուցած էին։ Սխալէր որ դրամագլուխին 49,5%-ը ունի 1,8 միլիառի օժանդակութիւն մը պիտի բերէ մինչեւ Յուլիս 31։ Բայց եւ այնպէս պաշտօնազրկումները անխուսափելի են։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱՅԻՆԵՐԸ կը շարունակեն սովէ տառապիլ եւ մեռնիլ, հակառակ ՄԱԿ-ի բերած միջազգային օժանդակութեան։ «Առանց Սահմանի Բժիշկներ»ու համաձայն ամբողջ օգնութիւնը իր նպատակին չի հասնիր եւ ՄԱԿ-ը աչք կը գոցէ։ Հիւսիսային Գորէայի ընտանիքն մերժէտէներով կը պտըտի, մինչ ժողովուրդը ճամբաներու մարգագետիններէն ուտելիք խոտ կը փնտռէ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՄԵՐ «ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ»

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ - ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ճշմարիտ է, որ Հայաստանում հայերէնի ուղղագրութեան վերականգնման բանավէճի ընթացքում «տասը տարին է ի վեր բոլոր բառերը լսուած, գրելիքները գրուած են» («Յառաջ», 2001, Յունիս 27), սրա կողքը փաստ է նաեւ այն, որ տարակարծիք կողմերից որեւէ մէկը միւսին որեւէ կէտում չի համոզել: Այդուհանդերձ, վերջին շրջանի հայաստանեան «պետական» եւ առօրեայ մամուլում երեւում են միայն միակողմանի նիւթեր՝ խորհրդային ուղղագրութեանը յամառութեամբ կառչած կաճառականների ու պաշտօնեաների՝ առարկութիւն չընդունող հրահանգներ թելադրող «հարցազրոյց»ները, որոնց պատասխանները, նոյն Հայաստանի լրագրերում երեւալու փոխարէն, տպւում են «Յառաջ»ում (2001 Յունիս 9 – 10). Հայաստանցիներս միայն այստեղ (2001 Մայիս 11) եւ Սփիւռքի ուրիշ պարբերականներում ենք կարողանում տպագրել մեր՝ անգամ ո՛չ բանավիճային յօդուածները՝ սոսկ դասական ուղղագրութեամբ գրուած լինելու պատճառով: Կրկին «Յառաջ»ն է, որ առիթից առիթ անդրադառնում է այդ հարցազրոյցներին եւ ի պատասխան նրանց «փաստարկների», վերջիններիս տխրօրեն ու պաշտօնատար հեղինակներին պարզաբանում նրանց իսկ քաջ յայտնի փիտելիքներ (2001 Մայիս 22 – 23): Երբեմն էլ մոռանում է «քաղքենիութիւն» երեւոյթի եւ նրա ածանցեալ «յարմարուողականութիւն» ու «պատեհապաշտութիւն» յատկանիշների գոյութիւնը եւ զարմացած հարցնում, թէ «Թալիպանամիտ մը ի՞նչ գործ ունէր Մելգոնեանի մէջ» («Յառաջ», 2001, Յունիս 27):

Ուղղագրութեան միասնականացման՝ մեր ազգի ուժերի համախմբման եղակէտային կարեւորագոյն այս խնդրի նկատմամբ Հայաստանում առկայ անհեթեթ վերաբերմունքն ու կացութիւնն ունի նախապատմութիւն եւ պատճառներ, որոնք ամենեւին էլ «գիտական» չեն՝ երեւութապէս աւելի «կենցաղային» են թւում, սակայն նրանց պարզումն ու պարզաբանումն անպայման օգտակար է լինելու թէ՛ խնդրի եւ թէ՛ ընդհանրապէս նրա պատմութեան համար:

Վաղուց մտադիր էի «յետադարձ հայեացք» ձգելու տասնամեայ վէճի եւ նրա ընթացքում ի յայտ եկած միտումների, մէկ կամ միւս դիրքորոշումը պաշտպանող տեսակէտների եւ դրանց հեղինակների իրական դրդապատճառների վրայ: Ինքս էլ նոյն բանավէճի մասնակիցը լինելով, ուրիշ շատերի նման հաւաքում – պահում էի խնդրին վերաբերող հրապարակումները, որոնց մատենագիտութիւնը կազմելու հպանցիկ գաղափար էլ եղաւ: Բայց ժամանակ անց մտածեցի, որ քանի խնդիրը չի լուծուել, որով եւ՝ բանավէճը չի աւարտուել, նրա որեւէ տեսակի քննութիւնը թերի է լինելու: Այդուհանդերձ, իբրեւ ներկայ վիճակը հարկադրեց անելու այս միջանկեալ, համառօտ ակնարկը, որ, անշուշտ, կատարեալ լինել չի կարող:

Այսպէս ուրեմն. մեր երկրի անկախացման գրեթէ սկզբում՝ 1988-ի առաջին իսկ հանրահաւաքներից ի վեր, սկզբում մեծ մասամբ Ռաֆայէլ Իշխանեանի բերանով, Ազատութեան հրապարակում հնչեց հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման կամ բռնի պարտադրուած խորհրդահայ ուղղագրութիւնից ազատուելու, որ է՝ մեր լեզուի բուն կամ իրական (դասական) ուղղագրութեան վերականգնման պահանջը, որ շատ շուտով տեղափոխուեց մամուլի էջեր:

Ժամանակը խառն էր, այդ օրերի Հայաստանի մամուլը՝ անմիօրինակ եւ բազմադէմ. պետական – պաշտօնական, «Պրոլետարնե՛ր բոլոր երկրների, միացէք» պարտադիր կարգախօսից ազատ անպաշտօնական (արագ մեքենագրուող, բազմացուող եւ հանրահաւաքներին ցրուող. շատ էին նաեւ նոյնպիսի թռուցիկներ): Ապա երեւացին նաեւ պետական իրաւական գրանցում ունեցող եւ տպարանային եղանակով հրատարակուող ազատ պարբերականներ: Ժամանակ անց «երկիր» եկան «աւանդական» կուսակցութիւնները՝ իրենց նոր թերթերով: Միջանկեալ արձանագրենք, որ մինչ այդ իշխող, սակայն արդէն փլուած «Համայնավար» կուսակցութեան անդամ – գործիչներն էլ շատ արագ վերակողմնորոշուեցին: Յետագայ փոփոխութիւններ՝ մի կուսակցութիւնից միւսը վազքեր եւս շատ եղան, բայց սկզբում ցայտուն էր հետեւեալ օրինաչափութիւնը. գործադիր՝ կենտկոմի, շրջկոմի ու գործկոմի՝ «հարց լուծելու» իրաւունք, որով եւ՝ դրամ ունեցող պաշտօնեաները դարձան հիմնականում ռամկավարներ, իսկ «գաղափարական պիտութիւնների» համալսարանական դասախօսները (տարբերուող՝ բարձր վարձատրուող՝ «խօսողները») մեծ մասամբ մտան Հ.Յ.Դ.-ի մէջ: Վերջինիս անդամագրուեցին նաեւ 88-ի սկզբից իսկ արագօրէն հրապարակ նետուած այն «մտաւորականները», որոնք Հ.Հ.Շ.-ի գրաւած իշխանական համակարգում իրենց ակնկալած տեղերը, որով եւ՝ բարեկեցութեան բուն գրաւականները չէին ստացել (ցաւով նկատենք, որ սրանց մէջ շատ էին, նաեւ անբաւարարուածութեան բարդոյթ ունեցող՝ չկայացած անհատները):

Կուսակցական չերտաւորումների խնդիրը թողնենք, վերադառնանք ուղղագրութեանը: Տարբեր դրդապատճառներ եւ նպատակներ ունեցող անհատներ, հասարակական հոսանքներ եւ կուսակցութիւններ գրքեր եւ պարբերականներ էին տպագրում միայն կամ նաեւ դասականով. Հ.Յ.Դ. դասականով տպուող «Յաւելուած՝ «Հայաստանի հանրապետութիւն» ունէր, «Ազգ»ը մտադիր էր ամբողջապէս անցնել նրան (սկզբում փոխող մարդիկ չունէին), երկրի նոր պաշտօնաթերթն սկսեց տպուել դասականով գրուած՝ «Հանաստանի հանրապետութիւն» խորագրով: Թէ՛ վերջինում եւ թէ՛ շատ ուրիշ տեղերում տարբեր մարդիկ (նաեւ՝ տողերիս հեղինակը) դասականով գրուած յօդուածներ էին հրապարակում:

Իշխանութեան գլուխ եկած նոր ուժերի ղեկավար Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը, դեռեւս Գերագոյն Խորհրդի նախագահ (յետոյ էր Խորհուրդը դառնալու Ազգային Ժողով, ինքն էլ՝ երկրի նախագահ) եղած ժամանակ, հրաւիրեց ուղղագրութեան բանավէճի մասնակիցների մի խորհրդակցութիւն, ուր խօսակցութիւնն այնչափ բորբոքուն եղաւ, որ պարզ եղաւ, որ այստեղ վճիռ ընդունուել չէր կարող, հրաւիրողն ինքն էլ եզրափակեց. «Եթէ ես Թագաւոր լինէի, մի հրամանով դասական ուղղագրութիւնը կը վերականգնէի», բայց քանի որ Թագաւոր չէր, ինքն էլ խնդիրն առկախ թողեց այսպիսի ձեւակերպումով. «Պէտք է թոյլատրելի համարել, որ մարդիկ իրենց նախընտրած ուղղագրութեամբ գրեն եւ տպեն, մինչեւ ժամանակը ցոյց տայ ելքը»: Գրաւոր որեւէ վճիռ չընդունած այս խօսակցութեան ուժով էլ յետոյ՝ ընդհանրապէս խորհրդայինով տպուող պարբերականներում հրատարակւում էին նաեւ դասականով գրուած յօդուածներ:

Ապա, մէկ էջանոցից (Ջահուկեան) մինչեւ նրա յիսնապատիկ ծաւալ ունեցող՝ մօտ մէկ տասնեակ նախագծերի նախապատրաստական՝ տեւական եւ բորբոքուն քննարկումներից յետոյ, Ազգային Ժողովն ընդունեց Լեզուի օրէնք, որի գործադրման համար յետոյ ստեղծուեց Լեզուի պետական տեսչութիւնը: Սրա ղեկավարման համար քննարկուող թեկնածուների մեծ մասը նոյն օրէնքի մէջ արձանագրուած կարեւոր նպատակի՝ հայերէնի «ուղղագրութեան միասնականացման», որ է՝ դասականի վերականգնման կողմակիցներ էին: Հրանտ Մաթեւոսեան գրողի կարծատեւ եւ անպտուղ «պաշտօնավարումը» սխալմունք էր, որ ժամանակին շտկուեց, եւ, ի վերջոյ, պաշտօնը տրուեց Վալերի Միրզոյեանին, որ շուտով տեսչութեանը կից ստեղծեց նախկին «Տերմինաբանական կոմիտէ»ին փոխարինող խորհրդակցական մի «մարմին»: Սրա անունը սոսկական «Եզրաբանական խորհուրդ» լինելու փոխարէն՝ նրա նախագահ դարձած Ջահուկեան կաճառականի պնդումով եղաւ՝ «Հայոց լեզուի բարձրագոյն խորհուրդ», որպէսզի հայերէնի խնդիրների համար նրանից «բարձր բան չլինի»: Մինչ այդ՝ բանավէճի խմորը շատ ջուր էր առել, ուստի առաջին կամ երկրորդ նիստից առաջ Ջահուկեանն անպաշտօն խօսքով ակամայ արտայայտեց իր համար շատ բնական մի ձգտում՝ հետաքրքիր է, թէ Խորհրդի անդամներից ովքե՛ր են դասականի կողմնակից: Ճիշդ է՝ իմացաւ ո՛չ միանգամից, այլ՝ աստիճանաբար, եւ նախ սկսեց քննարկումների ժամանակ նրանց խօսք կամ խօսելու հնար չտալ, այսպիսով՝ Խորհրդի անդամներին բաժանեց սիրելի եւ ատելի մասերի, ապա՝ տեսչութեան պետից պահանջում էր վերակազմակերպման նոր հրամանով խորհրդից հեռացնել վերջիններին: Պետը, բնականաբար, ընդդիմանում էր այդ յամառ եւ աներեր ճնշմանը, բայց իշխանափոխութեան շատ յարմար պահին նախագահն ու իր կողմնակիցները՝ իրենց յայտնի եւ թոյլատրելի ու անթոյլատրելի բոլոր միջոցները գործածեցին, եւ, տեսչութեան պետին պաշտօնից հեռացնել տալուց յետոյ, խորհրդից էլ հեռացրին իրենց նման չմտածող բոլոր մարդկանց. այսինքն՝ իրենք ո՛չ միայն «բարձրագոյն» են, այլեւ՝ «ընդդիմախօս» տեսնել եւ իրենցինից տարբերուող կարծիքներ լսել չեն ուզում:

Մինչ այդ էլ խորհուրդն աշխատում էր նախագահի բնակարանում թելադրանքի ներքոյ. ամենատարբեր եղանակներով եւ մեծ վարպետութեամբ ձախողում էր իրեն անցանկալի ընթացք ստացող քննարկումները: Սրա լաւագոյն նմուշը «տերմին» խորթութեան փոխարէն հայերէն «եզր» բառը հաստատելու հարցն էր. երբ պարզուեց, որ նիստի մասնակիցների մեծ մասը երկրորդ բառի կողմնակից է, նախ մոռացաւ որ իր իսկ առաջարկով խորհրդի անունն էր՝ «Հայոց լեզուի բարձրագոյն», ուստի եւ քրթմնջաց «Ախր եթէ դա ընդունենք, մեր անունն ենք փոխած լինելու» (ինքը դեռ «Տերմինաբանական կոմիտէ»ում էր), ապա երբ հասկացրին իր սխալը, նոյն պահին էլ յանկարծ եւ բոլորովին անհասկանալի պատճառով նիստն ընդհատեց ու հեռացաւ:

«Բարձրագոյն»ն անում էր իր տարակարծիք անդամներին շատ բնորոշ, ուշագրաւ, անգամ՝ գունեղ քննարկումներ: «Տերմինաբանական»ի անցեալ եւ կաճառականի տիտղոս ունեցողները յաճախակի առաջարկում էին մի վճռով՝ առանց «մանրանալու» եւ մանրամասներ քննարկելու, վերահաստատել եւ վերստին վաւերական յայտարարել «Տերմինաբանական»ի ամբողջ կեանքի ընթացքում ընդունուած որոշումները: Ուղղագրութեան հարցի իրենց որոշ համախոհներ անգամ սա անմտութիւն էին համարում, ուստի եւ այդպիսի վճիռ չէր ընդունւում: Նոյն մարդիկ նաեւ շարունակ պնդում էին, որ «Բարձրագոյն»ը պէտք է Հայաստանում դասականով որեւէ բան տպելն արգելելու վճիռ կայացնի, որ նոյնպէս, բնականաբար, գլուխ չէր գալիս (ընդդիմախօսներից ազատուել են, բայց այսօր էլ չեն կարող այդպիսի որոշում ընդունել, անենէ՝ չի գործելու): Միւս կողմից էլ մի քանի անգամ արուեց 1922-ի տխրահռչակ դեկրետը չեղեալ յայտարարելու թոյլ առաջարկ, որ դառնում էր մի՛ միայն ձեռնամարտի հեռանկար ունեցող բորբոքուն ճառերի առիթ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ - ԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

Գրեց՝ ԱՒԵՏԻՍ ՌԱԶՄԻԿ

Մի քանի տարի առաջ, հայ ազգային կեանքին անդրադառնալով կրնայինք ըսել՝ լաւ չէ. ապա՝, սկսանք ըսել՝ գէշ է. քիչ մը աւելի ուշ՝ վատ է. այնուհետեւ՝ շատ վատ է. 1999 Հոկտեմբեր 27-էն ետք՝ յոռեգոյն վիճակի մէջ է. վերջերս՝ ահաւոր է. հիմա՝ սոսկալի է եւ հաւանաբար այս ընթացքով, կրնանք կռահել որ յետագային պիտի ըսենք՝ աւելի դարձած է. ցաւ ի սիրտ, այս է իրականութիւնը եւ երանի՜ սխալած ըլլանք եւ ապագային ինքնաքննադատենք՝ որ եղած ենք յոռետես՝ մեր ընթերցողները յուսալքուելու մատնելով:

Արդարեւ, տակաւին Վազգէն Սարգսեանի եւ Կարէն Դեմիրճեանի արիւնը չչորցած, դեռ Նաիրի Յունանեանի եւ իր խմբակին լկտիավարի սանձարձակութիւնը չմարսած, տակաւին Հայաստանի նախագահին հայկական հողային պահանջատիրութենէն հրաժարելու միտքերը չընկալած, դեռեւս Մեղրիի տարբերակին շուրջ սակարկութիւններուն չհամոզուած, դեռ Վ. Օսկանեանի արտասանած «օկուրայուած» յղացքը չմրսած, տակաւին հայկական դիւանագիտութեան շատ սիրած «կոմպլեմենտար» չփոթ եզրին մերկութիւնը չփաստած, դեռ Պարոյր Հայրիկեանի զառանցանքները չմարսած, դեռ հայ եկեղեցւոյ քայքայման գործընթացին պատասխանատուները արթնութեան չհրաւիրած, հազիւ ՀՀՇ - ՀՅԴ բանդքամարտը եւ ՀՀՇ.-ի առօք-փառօք ալան – թալանը մոռցած, տակաւին Հայաստանի աւագակները դատաստան չհրաւիրած, դեռ արտագաղթին եւ հայաթափումին տակաւ խորացող վէրքը չամոքած, տակաւին կոտորակուող հայ քաղաքական կազմակերպութեանց համար հոգեհանգիստներ չկազմակերպած, դեռ Ազգային Ժողովի քաղաքական խաճանկարին յարափոփոխ էութեան չվարժուած եւ անոր անդամներուն քաղաքական տհասութեան եւ սնանկութեան շուրջ հազիւ համոզուած եւ աւելին՝ կամաց – կամաց պատրաստուելու չսկսած թէ շուտով Ն. Յունանեան կրնայ ստանալ հերոսի կոչում նախագահին կողմէ... յանկարծ մեր ազգային կեանքին մէջ պայթեցաւ ռումբ մը՝ Ժընեւէն...:

Օր՝ նոր, պատմութիւնը նոր, վէճը նոր, հայ ազգային կեանքին խայտառակութիւնը նոր:

Հայ մամուլին ու քաղաքական մեկնաբաններու արդէն իսկ իրենց ձեռքին տակ ունին թարմ նիւթ մը՝ արծարծելու, քննելու եւ... ջուր ծեծելու. նիւթ մը, որ վստահաբար շատ մելան պիտի հոսեցնէ՝ գլել անցնելով Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրին շուրջ հոսած մելանը, քանի այդ ազգային ողբերգութիւնը գրեթէ յիշող ալ չմնաց (մանաւանդ լիբանանահայ «ազատ» մամուլը): Նիւթը կը վերաբերի Ժընեւի մէջ պայթած քաղաքական ռումբին, որ կը կրէ «Հայ – Թուրք Հաշտութեան Յանձնախումբ» անունը:

Ըստ լուրերուն, հայ եւ թուրք 10 քաղաքագէտներ ու դիւանագէտներ, Վիեննայի մէջ գաղտնի խօսակցութիւններէ ետք, Ժընեւի մէջ կեանքի կոչած են յանձնախումբ մը՝ երկու թշնամի ժողովուրդները հաշտեցնելու միտումով: Հայ հանրութիւնը այս խօսակցութեանց իրագէկ եղաւ անոր աւարտէն ետք, թէեւ այս միտքը յղացուած է բաւական առաջ: Նոյնիսկ, որոշուած է յաջորդ հանդիպման վայրը, որ հաւանաբար Պոլսոյ Իսթանպուլը, ըստ յանձնախումբի ալեւոր անդամներէն՝ Իլթէր Թիւրքմէնի:

Երեւոյթը, առաջին ակնարկով շատ պայթուցիկ բնոյթ. ընդհակառակն, ողջունելի է գաղափարը. սակայն, ի՞նչ դրդապատճառներ կան ա՛յս օրերուն նախաձեռնելու նման քայլի, ո՞վքեր ուղղուեցան հոն եւ ի՞նչ հանգամանքով, ո՞վքեր նշանակած էին զանոնք նախաձեռնարկ ըլլալու նման յանդուգն որոշումի եւ վերջապէս, ո՞վ կայ այս թատրոնի հերթական արարի ետին, եւ ո՞վ է հեղինակը այս բեմադրութեան: Ահա հարցումներ, որոնք պէտք չէ մնան անպատասխան հայ հասարակութեան համար, քանզի խնդրոյ առարկայ կրնան դառնալ մեր ազգային իրաւունքներն ու արժանապատուութիւնը, մեր պատմութիւնն ու նահատակ սերունդներու յիշատակը:

Նախ, ի՞նչ ըսել է հաշտութիւն. հաշտութեան համար երկխօսութիւն է պէտք, յանցանքներ ընդունելու քաջութիւն է պէտք, հակառակորդը յարգելու տարրական նախապայման է պէտք. եւ արդեօ՞ք հաշտութեան ընթացող կողմերը կը վայելեն իրենց ժողովուրդներուն համակրանքն ու ժողովրդականութիւնը. եւ ապա, որեւէ ծանրակշիռ որոշում ընդունելի եւ պարտադրելի կրնա՞յ ըլլալ երկու ժողովուրդներուն համար:

Այստեղ, հետաքրքիր կէտ մը կը դառնայ ուշագրաւ, ըստ որուն, երկու երկիրներուն իշխանութիւնները տեղեակ էին ընթացող բանակցութիւններէն, ինչպէս դիտել կու տան Իլթէր Թիւրքմէն եւ Հայաստանի նախագահին բանբերը. ուրեմն, «կանաչ լոյս» վառուած է նաեւ

համար կողմերուն գլխաւոր դէմքերէն:

Հայ - Թուրք Հաշտութեան Նորաստեղծ յանձնախումբին նկատմամբ հայկական առաջին հակազդեցութիւնը եղաւ կոշտ եւ կասկածամտութեամբ շեշտուած. եւ բնական էր նման արձագանգ, երբ նկատի առնենք Թրքական պաշտօնական տեսակէտները Հայկական Ցեղասպանութեան, Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան, հայկական իրաւունքներու ճանաչման եւ հատուցման հանդէպ. իսկ եթէ իրականութիւն պիտի դառնայ հաշտութիւնը առանց ցեղասպանութեան ճանաչման եւ իրաւունքներու հարցի քննարկման, ապա՝ հոն ոչ թէ պէտք չէ փնտռել հաշտութեան նշոյլներ, այլ՝ պէտք է փնտռել հակամարտութեան խորացման միտումներ:

Դժուար չէ նշմարել, թէ այս սարքովի ձեռնարկութեան ետին կանգնած է Արեւմուտքը, ԱՄՆ-ու գլխաւորութեամբ, որ այժմ եւս Հաշտարարի դեր ստանձնելով իր կայսրութեան սահմանները կը տարածէ աջ ու ահեակ. ահա թէ ինչ կը գրէ հայրենի մեկնաբան Գէորգ Խուդինեան. «Ակնյայտ է, որ սա ոչ թէ ժողովուրդների ճակատագրերով մտահոգ ուժերի ու գործիչների, այլ հայ - թրքական բարդ բնոյթը որպէս սեփական աշխարհաքաղաքական նպատակների իրագործման լուրջ խոչընդոտ համարող կենտրոնների որոշակի կառավարական շրջանակների նախաձեռնութիւնն է: Բայց սոյն ֆայլի մէջ մեզ համար առաւել մտահոգիչը այդ նախաձեռնութեան թիկունքում կանգնած գերտէրութեան՝ Միացեալ Նահանգների կողմից ներկայումս հայ - թրքական յարաբերութիւնների կարգաւորման փաստօրէն նոր հայեցակարգի որդեգրումն է»: ԱՄՆ լոյս տեսնող Հ.Յ.Դ.ի պաշտօնաթերթ «Ասպարէզ» օրաթերթը կը գրէ. «Բացայայտ է, որ արտաքին ուժերու դրդումով է, որ հայ քաղաքական իրականութեան մէջ գործող եւ ներկայիս լուսանցքային արժէք ներկայացնող երկու հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, ձեռք ձեռքի տալով, հրապարակ կ'իջնեն եւ ցեղասպանութեան ճանաչման հարցի գլխաւոր հայկական միացեալ ճակատը պառակտելու փորձ կը կատարեն»:

Այնուամենայնիւ, արեւու պէս պայծառ է, որ ժընեւեան քաղաքական պայթումը կազմակերպուած է ԱՄՆ-ի մէջ, քաջալերուած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի արեւմտամէտ առաջնորդներուն կողմէ եւ ծրագրուած է հայ կեանքը խառնելու եւ նոր խլրտումներ յառաջացնելու նկատառումով:

Բայց, չէ՞ որ մօտիկ անցեալին սրուած էին հայ - թուրք յարաբերութիւնները Հայկական Ցեղասպանութեան ԱՄՆ-ի մէջ քննարկումներուն եւ Ֆրանսայի ճանաչումներուն առիթներով. ի՞նչ եղան Թուրքերու բարկաճայթ արտայայտութիւնները եւ Հայոց ցեղասպանութեան պնդումները: Պատասխանը փնտռենք Հայաստանի նախագահին այն յայտարարութեան մօտ, ըստ որուն, Հայաստան իրաւական հիմք չունի Թուրքիոյ հողային պահանջ ներկայացնելու. ուրեմն՝ գլջումը սկսած է Հայոց «ազգընտիր» նախագահէն...

Հայ - Թուրք հաշտութենէն առաջ, հայ - Թուրք երկխօսութիւն է պէտք, իսկ ի տես հայ կեանքի անփառունակ եւ անիշխանական կացութեան, նախ հրամայական է հայ - հայ երկխօսութիւն մը՝ ազգային, պետական, եկեղեցական, անտեսական, մշակութային եւ... ուղղագրութեան ոլորտներէն ներս: Հայեր իրարու հետ չեն կրցած հաշտուիլ, չեն կրցած երկխօսութիւն ստեղծել, ապա ինչպէ՞ս Թուրքին հետ խօսին ազգային հիմնահարցերու շուրջ. ահա անհեթեթութիւն մը՝ ԱՄՆ-ու օրհնութեամբ ծնած:

Հայ - հայ երկխօսութիւնը պէտք է սկսիլ Հոկտեմբեր 27-ի առընչութեամբ նախագահին հետ հարցազրոյցով, պէտք է շարունակել կաթողիկոսներու «հոգեւոր» զրոյցով, Հայաստան - Սփիւռք խօսակցութեամբ, հայութեան եւ Ժընեւ ուղղուած փոլիթիքոսներուն հետ հարցապնդումով եւ այլն:

Ժընեւի քաղաքական պայթումը մեզի կը թելադրէ՝ Հայեր, նախ իրարու հետ խօսելու, հաշտուելու սկսեցէք եւ ապա մտածեցէք Թուրքին հետ հաշտուելու մասին...:

Ժընեւը յաջողութեան յոյս ունի՞, թէ՞ հերթական պատրանք է Հ.Յ.Դ. - Իթթիհատ գինակցութիւնը կապկող...:

«Կանչ», Յուլիս 21, Պէյրութ

ՊՐԱԶԻԼԻ ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹՆԵՐԸ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Պրազիլի մէջ արդիական կեանքը եւ քաղաքակրթութիւնը պատճառ կ'ըլլան ցեղախումբերու անհետացումին: 1970-ական թուականներուն մարդաբաններ կ'ըսէին, թէ Ի. դարուն ընթացքին անհետացած են կարմրամորթներու աւելի քան 80 ցեղախումբեր: Ամէնէն վտանգուածները մեկուսի ապրող խումբերը կը նկատուին: Երեւոյթին պատճառ եղած է հողամշակութեան համար գործածուած հողերուն ընդարձակումը դէպի երկրին ներքին շրջանները: Ատիկա վէճերու, կռիւներու ալ պատճառ եղած է 70-ական, 80-ական տարիներուն, յատկապէս ամազոնեան գօտիին մէջ: Ներգրումները, ճարտարարուեստականացումը, օրինակ Ռոնտոնիայի նահանգին մէջ տասը ցեղախումբերու անհետացման յանգած է, անցեալ դարուն ընթացքին: Ոստիկանական տեղեկագրերը կ'ըսեն թէ մինչեւ 90-ական թուականները մեծ հողատէրերը կարմրամորթներու ջարդերով զբաղած են եւ ամէն ջանք գործադրած որ անոնց հողերը կառավարութեան կողմէ չգրաւուին:

Ժխումները շրջանին սպառման առաւելագոյն վտանգին ենթարկուած ցեղախումբն են. անոնց վերջին ջարդը 1964-ին տեղի ունեցած է. այսօր միայն հինգ հոգի մնացած են. հայր մը, երեք աղջիկները եւ թոռնիկը: Կարմրամորթերու ազգային հիմնարկը զիրենք պարտադրած է շրջանէն մեկնելու, անոնք ալ ուրիշ ցեղախումբի մը մաս կազմած են:

Այդ ժողովուրդներուն մարդահամարը չի կատարուիր. տրուած թիւերը գնահատումներու արդիւնք են. անոնց համաձայն 340 - 350 հազար կարմրամորթեր կ'ապրին իրենց պապենական հողերուն վրայ որոնք յստակ կերպով սահմանագծուած են կառավարութեան կողմէ եւ պահպանուած: Անոնք երկրին ընդհանուր բնակչութեան 0,2%-ը կը կազմեն: Իրենց տարեկան աճը 3,5% է, ինչ որ բարձր է ազգային միջինէն: Այդ բնակչութիւնը բաղկացած է 216 ցեղախումբէ որոնց 53-ը սպիտակամորթներու աշխարհին հետ ոչ մէկ շփում ունեցած է, իսկ 12-ը 38 հոգիէն ալ քիչ թիւով անդամ ունի: Անոնց մասին հիմնական տուեալները կը բացակային, բայց ծանօթ է որ փոխանցիկ հիւանդութիւններ մեծաթիւ մահերու պատճառ եղած են: Անորոշ է նաեւ իրենց պապենական հողերէն դուրս ապրող կարմրամորթերուն թիւը որ կը տարբերի 100 - 190 հազարի միջեւ:

Ցեղախումբերու սպառնացող վտանգին ենթակայ են անոնց 180 լեզուներն ալ: Մեծ մաս, 200-էն քիչ մարդու կողմէ կը խօսուի: Այնքան փոքր է այդ թիւը որ լեզուներուն մեծ մասին անհետացումն ալ ստոյգ կը նկատուի յառաջիկայ տարիներուն ընթացքին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐԶԻԱԿԱՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

Մոնաքոյի գահաժառանգը Ալպեռ, ժիւտոյի գորգին վրայ պիտի յաջողի՞ յաղթել Ռուսաստանի նախագահ Վ. Պուտինի: Իշխան Ալպեռ որ Ողիմպիականներու միջազգային կոմիտէին անդամ է, օգտուելով Մոսկուա գտնուելու առիթէն, այդ մարզաձեւին մէջ մենամրցումի մը հրաւիրած է նախագահը: Ատիկա ընդունուած սովորութիւն է սեւ գօտիի մակարդակով ժիւտոյի վարպետներուն համար: Պուտին պաշտօնապէս չէ պատասխանած, միայն գոհացած է ըսելով որ մարզումի պէտք ունի: Մոնաքոյի գահաժառանգը որ բարձր մակարդակի տէր է շատ մը մարզաձեւերու մէջ, ոչ արհամարհելի մրցակից մը կը նկատուի յաջողագոյն դէմքերու:

ԵՒՐՈՆ ԽԱԲԵԲԱՅՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՔ

Փորթուկալի ոստիկանութիւնը գործի լծուած է գտնելու համար դրամանիշի փոփոխութիւնը կողոպուտի միջոցի վերածած չարագործներ: Անոնք իրենց զոհերը կ'ընտրեն առանձին ապրող թոշակառուներու դասէն: Կը ներկայանան անոնց բնակարանը, որպէս ընկերային ապահովութեան պաշտօնեաներ ու կ'առաջարկեն պահուած թղթադրամները եւրոյով փոխանակել, կամ այդ դրամներուն թիւերը արձանագրել, յետագային անոնց փոխարէն եւրօ տալու համար: Երբեմն այդ զեղծարարները կը ներկայանան նաեւ որպէս դրամատան պաշտօնեաներ ու հարցարան մը լեցնել կը ձեւացնեն, իրենց զոհերուն հասարակ տեղիք հարցումներ ուղղելով: Յետոյ կ'ըսեն թէ 5 եւ 10 հազարնոց (160 եւ 320 ֆրանք) թղթադրամներ կրնան անմիջապէս փոխանակել եւրոյով. երբ ենթակաները կը բերեն անկիւն մը պահուած դրամները, կը յափշտակեն զանոնք ու խոյս կու տան:

ԲՈՒՍԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ապահովագրական, բրիտանական ընկերութիւն մը որոշած է զեղչ մը ընել բուսակերներու ամսավճարներուն համար: Կեանքի ապահովագրութեան տէր բուսակերները առաջին տարին 25% նուազ կը վճարեն: Ատոր բացատրութիւնը այն է որ այդ խումբին պատկանողները մսակերներէն նուազ ենթակայ են սիրտի հիւանդութիւններու եւ քաղցկեղի: Ընկերութեան հիմնադիրը կը դժգոհի որ բժշկական հետազօտութիւնները իրենց բանձը հաստատելով հանդերձ, ապահովագրական ընկերութիւնները նկատի չեն առներ այդ պարագան: Իրենք ատոր փոխարէն խիստ են ծխողներու հանդէպ: Անոնց յաճախորդները ապահովագրական պայմանագրութեան հետ պէտք է յայտարարութիւն մըն ալ ստորագրեն, հաստատելով որ միս, ձուկ, թռչնազգի չեն ուտեր: Իսկ եթէ ստուգուի որ դրժած են իրենց խոստումը, ընկերութիւնը ոչինչ կը հատուցանէ անոնց վճարումներէն:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Է.

ՀԵ՞ՏՔ ՄԸ

- Մինչեւ որ Պատրիարքարանը արմատապէս չմաքրագործուի, կարելի չէ բան մը ընել, - կրկնեց Շահրիկեան, - եւ այդ մաքրագործումը անկարելի է:

- Ինչո՞ւ համար անկարելի, - հարցուց Զարդարեան:

- Որովհետեւ կամք եւ կորով կը պակսին, յետոյ ամէն մէկ պաշտօնեայի ետեւ կեցած է, իբրեւ պաշտպան, մի մենծ աղա, որուն խաթրին կարելի չէ դպչիլ:

- Կարօ՛, դուն կրնաս երթալ, - ըսաւ Փափազեան պատանիին:

Այս վերջինը, ներկաները բարեւելով, դուրս ելաւ քիչ մը սրտաբեկ երեւոյթով: Ինք այնպէս ենթադրած էր, որ շատ կարեւոր գործ մը տեսած էր ու հիմա կը հասկնար, որ բան մը չէր կրցած ընել:

Շահրիկեան շարունակեց իր տեսութիւնը Պատրիարքարանի մաքրագործութեան մասին:

Յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ ներս մտաւ Վարդգէս՝ սիկառէթը բերնին:

- Ի՞նչ նորութիւն, - հարցուց խօսքը ամէնուն ուղղելով:

- Դուն ես դրսէն գալիս, քո մօտ պէտք է լինին նորութիւնները, - դիտել տուաւ Ակնունի:

- Իմ քով նորութիւնը այն է, որ Հայկական բարենորոգումներու հարցը ջուրը իյնալու վրայ է, - ըսաւ Վարդգէս թիկնաթոռին մէջ տեղաւորուելով:

- Ինչո՞ւ այդ յոռետեսութիւնը, - հարցուց Զարդարեան:

- Որովհետեւ հիմա Տիրան Քէլէկեանի հետ էի, եւ շատ յուսահատեցուցիչ բաներ ըսաւ:

- Ինչպէ՞ս...

- Պարոն Վանկէնհայմ ամէն բան կ'ընէ եղեր ձախողութեան մատնելու համար Հայկական խնդիրը:

- Ատիկա նորութիւն մը չէ մեզի համար, - նկատեց Զարդարեան:

- Այո՛, բայց խնդիրը այն է, որ իր նպատակին հասնելու համար ամէն միջոց կը գործածէ... երէկ Տիրան Քէլէկեան տեսակցութիւն մը ունեցած է հետը եւ այդ տեսակցութեան միջոցին խօսք բացուեր է Հայկական նահանգներու բարենորոգումներուն վրայ: Վանկէնհայմ բացէիբաց յայտարարեր է, որ իր կառավարութիւնը երբեք պիտի չթոյլատրէ, որ Հայկական բարենորոգումներու անունին տակ Ռուսիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա ազդու միջամտութիւն մը ընեն Թուրքիոյ ներքին խնդիրներուն եւ ջանան տեսակ մը խնամակալութիւն հաստատել անոր վրայ:

- Պէտք է, որ դեսպանին այդ խօսքերը հաղորդենք իսկոյն անգլիական եւ ռուսական դեսպաններուն, - դիտել տուաւ Շահրիկեան:

- Ի՞նչ հարկ հաղորդելու, քանի որ Վանկէնհայմ ծածկարար չգործեր եւ նոյն խօսքերը հաւանօրէն կրկնած է նաեւ միւս պետութիւններու դեսպաններուն: Ուրիշ կարեւոր բան մըն ալ ըսաւ Քէլէկեանը:

- Ի՞նչ բան:

- Հայկական բարենորոգումներու համար ինչ բանակցութիւններ որ կը կատարուին դեսպաններու միջեւ, Վանկէնհայմ իսկոյն կը հաղորդէ եղեր Թալէաթին: Նոյնիսկ ըսուեցաւ, որ Պատրիարքարանէն տրուած յիշատակագիրներ գերման դեսպանատան կողմէ հաղորդուած են Թուրք կառավարութեան: Վերջապէս պէտք է շատ խոհեմութեամբ գործենք, - ըսաւ Վարդգէս:

- Ես չեմ կարծեր, որ գերմանական էնթրիկները կարենան Հայկական հարցը բոլորովին վիժեցնել, - պատասխանեց Զարդարեան, - մանաւանդ որ այս անգամ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա հաստատ կերպով որոշած կը թուին այդ բարենորոգումները գործադրել:

- Գերմանիոյ այս ընթացքը եթէ խնդիրը բոլորովին վիժեցնել ալ չտայ, շատ պիտի վնասէ գործին, եւ առերեւոյթ բարենորոգութիւններով թերեւս պիտի վերջացնեն գործը:

- Թալէաթն ալ արդէն երկու օր առաջ ինծի կ'ըսէր, թէ Հայերը եթէ անհաշտ ընթացք մը բռնեն Թուրքերու հանդէպ, շատ անախորժ բաներ կրնան պատահիլ, - յայտարարեց Շահրիկեան:

- Թալէաթի խօսքերը պարզապէս պլըֆ են, - ըսաւ Ակնունի:

- Թուրքերը եթէ իրապէս պաշտպանութիւն գտնեն Գերմաններէն եւ ո՛չ մէկ բարենորոգութիւն կ'ընեն, ես այս գիտեմ, - գոչեց Վարդգէս:

- Պէտք է ըսել, որ Զօհրապն ալ վերջերս շատ յոռետես դարձած է, - դիտել տուաւ Զարդարեան:

Նոյն միջոցին դուռը զարնուեցաւ:

- Մտէ՛ք, - ըսաւ Զարդարեան:

Դուռը բացուեցաւ, եւ ներս մտաւ Ատիկ Մարկոսեան:

Առաջին անգամ էր, որ այդ մարդը կ'երեւար «Ազատամարտ»ի խմբագրատան մէջ, եւ ներկաները, որոնցմէ միայն Զարդարեան կը ճանչնար զայն, զարմանքի շարժում մը ըրին:

Ատիկ աջ ու ձախ թէմէննահներ սփռելով բարեւեց ամէնքը:

Զարդարեան պարտք զգաց զինքը ներկայացնել միւս ընկերներուն.

- Էֆէնտի՛մ, յատկապէս պարտք համարեցի գալ եւ ձեր այսօրուան խմբագրականը շնորհաւորել... սքանչելի էր, պարզապէս սքանչելի էր, - ըսաւ Ատիկ, - երեք անգամ կարդացի... զարմանալու է, էֆէնտի՛մ, այդ մարդոց գլխին զարնելու... միայն որ, եթէ, կը ներէք ձեզի դիտողութիւն մը ընեմ... բայց կը ներէք համարձակութեանս...

- Խօսեցէ՛ք, - ըսաւ Զարդարեան:

- Ձեր խմբագրականները երբեմն կը թարգմանէք կոր Թուրքերէնի, եւ շատ աղէկ կ'ընէք կոր, միայն թէ այդ թարգմանութիւնները լաւ, սահուն, յստակ եւ Թուրք լրագրական ոճին յարմար չեն... կը ներէք, բայց ըրած դիտողութիւնս...

(Շար. 30)

Տիկին Մարլէն Գէորգեան,

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գէորգեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Փիէր Գէորգեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Մարք Գէորգեան,

Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Միշըլին Ֆերմանեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ԶԱՒԷՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 27-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Օգոստոս 1, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել նախընտրաբար Ղարաբաղի որբերուն (Հայաստան հիմնադրամ):

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Արմէն Պուտաքեանի մահուան ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՃՇԴՈՒՄ

Տոքթոր Կարօ Կարապետեանի մահուան առթիւ Ռոզի եւ Յարութ Ալեքսեան (ոչ Ալեքսանեան) 500 Ֆր. նուիրած են «Յառաջ»ին:

De passage en France, au cours
d'un grand tour d'Europe
organisé dans le cadre des festivités
du 1700ème anniversaire
de la christianisation de l'Arménie
nous accueilerons
pour un **SPECTACLE UNIQUE**
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE
DATEV
(danseurs âgés de 10 à 14 ans)
en l'ESPACE GARBIS MANOUKIAN
40, rue d'Arménie, 69003 LYON
VENDREDI 17 AOUT à 20 heures 30
Venez nombreux les applaudir
également...
—— P.A.F. 50 F ——
Renseignements:
☎ M.C.A.V. **04.78.26.28.71**
(les après-midi)
**Maison de la Culture Arménienne
de Villeurbanne
Croix Bleue des Arméniens de France**
Section de Lyon-Villeurbanne

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Home Arménien

MERCREDI 15 AOUT

FETE CHAMPETRE

10h: Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30: Bar & Buffet
Animation : **MARTEN YORGANTZ** • **Danses traditionnelles**
107, Avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
Réservations et renseignements :
au 04.94.19.51.50

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 16 Septembre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchestre S P I T A K
qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

P r o g r a m m e : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 120 F
Enfants 80 F
Réservation par tél. : 01.44.59.23.50 (Paroisse de Paris)
01.40.51.11.90 (Centre culturel)

PELERINAGE A ROME

organisé par l'Eparchie de Sainte-Croix-de-Paris

du jeudi 4 au lundi 8 octobre

à l'occasion de la Béatification de

Mgr. IGNACE MALOYAN

Archevêque de Mardine, martyr en 1915.

le dimanche 7 octobre, sur la Place Saint-Pierre

Prix par personne : 4.200 F

Voyage en avion, hébergement en hôtel *** en pension complète, participation à la cérémonie de béatification, visite de Rome et de ses environs.

Réservations et inscriptions :
Eparchie: Tél.: **01 40 51 11 90.** Paroisse de Paris: Tél.: **01 44 59 23 50.**

Les inscriptions seront définitivement closes le 31 août.

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձոխ խաքալոկ

50ème Anniversaire
du Pèlerinage
à SAINT-GREGOIRE
de TALLARD

ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
**l'Eglise Apostolique Arménienne
du Midi de la France**

et avec le concours de
**l'Association Cultuelle des Arméniens
de GAP et des Hautes Alpes**

Dimanche 9 septembre

à 10h30 — La Sainte Messe sera célébrée par

**Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens
de Rhône-Alpes**

l'Homélie sera prononcée par
**Mgr DARON GEREJIAN
Vicaire Général des Arméniens
du Sud de la France**

Avec la participation de la Chorale
SAHAK - MESROP
sous la direction de
Khatchig YILMAZIAN

à 13h — Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle Polyvalente de Tallard.

Inscriptions : avant le 3 septembre

Renseignements & Réservations :

— **Cathédrale Arménienne de Marseille, tél. : 04 91 77 84 70**

— **Association Cultuelle des Arméniens de GAP, tél.: 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87**

—— Participation aux frais ——

Aller - retour seul : 120 F
Aller - retour avec le repas : 250 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Dates à retenir

SOIREE EXCEPTIONNELLE
organisée par la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
AU PROFIT DE L'ARMENIE
Vendredi 7 décembre

⁂

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières
Au profit de la Colonie de Bellefontaine
Réservez votre soirée
du Samedi 20 octobre
GALA ARTISTIQUE ARMENIEN
avec l'**Ensemble folklorique arménien**
N A V A S A R T
Danseurs, musiciens,
chanteurs traditionnels
au Grand Théâtre d'Asnières.

⁂

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
le SAMEDI 20 OCTOBRE
une S O I R E E D A N S A N T E
à la Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
avec l'**Orchestre «G a ï d z a g' s»**

⁂

La Section «TER-DAVTIAN» de Chaville
de la Croix Bleue des Arméniens de France
organise
le Samedi 27 octobre
UNE SOIREE DANSANTE
A l'Atrium de Chaville
3, Parvis Robert Schumann
avec la participation
de l'Orchestre GAIDZAG'S